DE INDISCHE GIDS

DE INDISCHE GIDS

STAATKUNDIG, ECONOMISCH
EN LETTERKUNDIG TIJDSCHRIFT
ONDER HOOFDREDACTIE VAN

GEORGE NYPELS

VIJF EN VIJFTIGSTE JAARGANG

I

⟨Aflevering I—VI⟩

KONINKLIJK INSTITUUT
voor
TAAL-LAND-& VOLKENKUNDE
VAN
NEDERLANDSCH-INDIË

N.V. Drukkerij en Uitgeverij
J. H. DE BUSSY
AMSTERDAM — A° 1933

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-LAND- & VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË

De Indische Onderwijsbegrooting naar de Staten-Generaal

DOOR

E. C. VAN DER ENDE.

I.

Indische Onderwijsstrijd.

De schoolstrijd heeft in Nederland tientallen van jaren de politiek beheerscht; regeeringen zijn er door gevallen, meerdere staatkundige groepen zijn er door op het kussen gekomen. Tegenover schoolstrijd staat de Staten-Generaal dan ook zeker niet vreemd.

Ook in Indië woedt de laatste vijf jaren een steeds aanwakkerende onderwijsstrijd, waarbij het echter over andere waarden gaat dan in het moederland, al kent men er ook het verschil op moederlandsche basis. Dit laatste verschil heeft evenwel, waar het in Indië een hoofdzakelijk Mohammedaansche bevolking betreft, ook weer een speciaal tropisch aanzien.

De Indische onderwijsstrijd is begonnen met de instelling van de Hollandsch-Inlandsch-Onderwijs-Commissie naar aanleiding van een rede door den heer Meijer Ranneft in 1927 in den Volksraad gehouden. Deze commissie, die hoe langer hoe meer een Anti-Holl. Inl. Ond. C. bleek te zijn, heeft als statistiek-commissie waardevollen arbeid geleverd, doch overigens op geen enkel punt toenadering gebracht; integendeel, de partijen zijn verder van elkaar af komen te staan.

Intusschen bereidde de voorzitter der commissie, inmiddels directeur van O. en E. geworden, de Herordening voor. Deze vond nergens heul dan bij den Onderwijsraad. En zooals de Herordening plotseling als een lichtende komeet aan den onderwijshemel verschenen was en de betrokkenen geruimen tijd in angstige spanning had gehouden, zoo verdween zij ook weer op dezelfde wijze.

In een tijd nu, dat nieuwe ideeën, die de betrokkenen schril in de ooren klonken, bij vooraanstaande regeeringspersonen waren doorgedrongen en er dus reeds dreiging bestond — sprak niet de G.G. in zijn jongste openingsrede ten opzichte van het onderwijs: Maar opgeven had men vroeg of laat toch moeten doen — in zoo'n tijd nu zette de malaise door.

Was bezuiniging op het onderwijs doel of het middel om tot een anderen opzet te komen?

De voorjaars- en hoofdzittingen van den Volksraad in 1931 en 1932 kenmerkten zich door scherpen onderwijsstrijd. De door de Begrootingscommissie ontworpen bezuinigingen werden aan het college medegedeeld. De uit de behandeling voortgesproten moties en amendementen werden althans op onderwijsgebied vrijwel alle gedeponeerd.

Ook in het Land groeide de spanning. Protestvergaderingen werden gehouden. Een stroom van moties en requesten bereikte de Regeering.

Op 12 Mei j.l. namen de gedelegeerden van het Ned. Ind. Ond. Congres, waarin de Volksraad, verschillende gemeenten, onderwijscorporaties en onderwijzersvereenigingen van alle richting en landaard, verschillende politieke partijen en ambtenaren-vereenigingen vertegenwoordigd zijn, een motie aan, waarin Regeering, Raad. v. Indië, Volksraad, Staten-Generaal en publiek op het dreigende onderwijsgevaar werden gewezen.

Een achttal onderwijsvereenigingen van neutrale, katholieke, protestantsch-christelijke en theosophische richting, sloten zich aaneen en richtten een „Comité op tegen voortgaande onderwijsverslechteringen". Dit Comité van Actie zond een adres aan den G.G., waaraan 45 Eur. en 70 Inl. vereenigingen en 23 regentschaps- en gemeenteraden hun adhaesie betuigden. Het gaf voorts een brochure uit: Het onderwijs in gevaar!, waarvan 50.000 ex. in Maleischen en 40.000 in Ned. tekst werden verspreid.

17 Mei verzonden Soetardjo (P. P. B. B.), Soejono (N. I. V. B.), Monod de Froideville (I. K. P.), De Dreu (I. S. D. P.), Thamrin (Nat.), Van Mook (Stuw), Van Helsdingen (C. H. P.), Beets (I. E. V.) het volgende telegram: Geven eerbiedig doch ernstig in overweging besluit voorstel contingenteering eerste en voorklassen Mulo opschorten in verband voornemen onderteekenaars uitspraak Volksraad uit te lokken.

Een interpellatie werd door den heer Soetardjo aangevraagd; de eerste, die in den Volksraad gehouden zou worden. Zonder hoofdelijke stemming werd het verzoek ingewilligd. Op 23 Juni werd deze interpellatie gehouden; 16 sprekers voerden in eersten termijn het woord; de afkeuring was algemeen.

Bij de behandeling van de Onderwijsbegrooting '33 kwam als tweede novum het ultimatum, ten slotte gevolgd door verwerping van Afd. V der Begrooting.

Op dezen strijd volgde die over de Wilde-scholenordonnantie, eerst in den Volksraad, nu daarbuiten. Legio is het aantal telegrammen, dat de bladen geven over dezen strijd.

Een onderwijsstrijd van voor Indië ongekende kracht is ontketend!

Een kijkje bij de getroffenen.

Een van de maatregelen, die het meest is aangevochten, is de opheffing van de Osvia te Probolinggo. Hoewel de principiëele verschillen, die er ten slotte toe hebben geleid de beslissing van een hoogere instantie in te roepen, bij het alg. vormdend ond. liggen, zijn toch ook bij het vakonderwijs harde klappen gevallen. We plaatsen het volgende schilderijtje van den heer Soejono (Hand. 834) om de sfeer van Land und Leute en de doorwerking van dit droevige versoberingswerk te doen aanvoelen.

> Laten wij in gedachten naar een desa gaan, onderdistrictshoofdplaats ergens in Oost-Java, een plaatsje, dat ik niet met zijn naam zal aanduiden, maar b.v. Dadapan zal noemen.
>
> Het is reeds bij middernacht in Dadapan. Duisternis alom, alleen hier en daar is het zwakke licht van een walmende plita te zien. Morpheus in de dessa.
>
> De heer Soeroso: Is dit een roman?
>
> De heer Soejono: De stilte wordt alleen verbroken door den rondatetek of klepperman, die zijn desagenooten wakker roept, teneinde de dieven op een afstand te houden.
>
> Niet ver van de desapasar zetelt de assistent-wedana, Mas Sastrohardjo. Als wij zijn woning genaderd zijn, zien we hem nog aan de schrijftafel zitten, de eenige plaats in de woning waar nog licht brandt. Ja, hij werkt tot laat in den nacht, deze bestuursambtenaar. Zijn chef, de wedana, iemand van de Bestuursschool, die de taak, hem door de z.g. ontvoogding opgelegd, zeer ernstig opvat, komt dikwijls zonder voorafgaande waarschuwing, ook 's nachts, voor de contrôle in de desa. Net heeft onze assistent-wedana een brief gelezen van den Kandjeng Boepati, waarin deze hem aanmaant om zijn achterstallige schuld aan de afdeelingsbank te betalen. Hij weet gaan raad hoe aan het geld te komen. Van zijn salaris ad *f* 300 bruto — dus

korting enz. nog niet in mindering gebracht — houdt hij niets over. Hij heeft acht kinderen, naar mijn meening te veel, maar mag de Indische Regeering, mag de Nederlandsche Regeering met het Katholieke-Christelijke element daarin, dat toch zeker geen aanhanger is van Malthus' leer, dat groote kinderaantal onzen ass.-wedana verwijten? Ik zou zeggen: integendeel.

De Voorzitter: Op het oogenblik is Onderwijs aan de orde.

De heer Soejono: Overigens, hij bezuinigt op alle mogelijke manieren. Bijna geen vleesch meer in het dagelijksche menu, zelfs de goedkoope eendeneieren, die vroeger, althans Zondags nooit ontbraken, worden vervangen door baloer, een goedkooper soort gedroogde visch. Tempe en ketjap is bijna het eenige, wat de rijst nog smakelijk doet zijn. Zijn jas is van Inlandsch weefsel, loerik, door tusschenkomst van den heer Soeroso uit Modjokerto besteld. Hij wil — naar vermogen — bevorderaar zijn van de industrialisatie. Daarom rookt hij klobot, uit een koker, van palmblad gevlochten, afkomstig uit Gombong. Hij is van den ouden stempel, van de zgn. kwartjesschool, maar diep overtuigd van het nut van onderwijs. Hij herinnert zich nog den tijd — dat is ± 27 jaar geleden, toen was hij nog jong onder-districtsschrijver — dat regent en controleur de bevolking toespraken, op het nut van onderwijs wezen en de oprichting van desascholen propageerden. Ja, het kan verkeeren: toen aansporen en nu remmen.

Zijn kinderen zijn vol ijver; de oudere onder hen zeggen al: och vader, maakt U zich maar niet ongerust, ik zal mijn uiterste best doen om U zoo spoedig mogelijk te kunnen aflossen.

M. d. V. Misschien moet men zelf kinderen hebben, om met deze kinderen te kunnen meeleven. Wat hebben zij toch misdaan dat hun nu tengevolge van de bezuiniging, de weg naar die mooie toekomst heel wat moeilijker, soms onmogelijk wordt gemaakt?

Mas Sastrohardjo's zoon Soepangat is op de Mosvia te Probolinggo. Gelukkig, volgens den brief, dien hij de vorige week ontving — trouwens de heer Soetardjo zegt het ook in de Pemimpin — wordt die inrichting niet opgeheven. Welk een vermeerdering van uitgaven zou de studie van zijn zoon in Magelang voor hem zijn! Intusschen stelt Kang Oppas hem een brief ter hand; de poststempel ver-

raadt den naam Probolinggo; hij maakt hem open en wordt na een paar seconden bleek van schrik. De directeur schrijft hem, dat de Mosvia toch werdt opgeheven.

Weg is de illusie. — Zijn oudste zoon is mantri-politie; hij staat goed aangeschreven en de mogelijkheid bestaat, dat hij over een paar jaar na het met succes afleggen van het schiftingsexamen tot de Bestuursschool wordt toegelaten. Helaas, ook die illusie wordt hem ontnomen, want ook de bestuursschool zal worden opgeheven.

M. d. V.! U hebt eens gezegd, dat het niet Regeeringstaak is leed te produceeren. Ik zou den Regeeringsgemachtigde en de Regeering in het algemeen willen wijzen op het leed dat hier veroorzaakt wordt in breede kringen van loyale onderdanen van het Ned. Indische gouvernement.

Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter!

De opheffing van de Osvia's laten we verder buiten bespreking, maar de sfeer houden we vast om de hierna te bespreken Regeeringsmaatregelen ook te zien vanuit den gezichtshoek der betrokkenen; zeer zeker een eisch voor het voeren van staatkunde.

Opbouw van het stelsel.

Bij de onderwijsinzending op de Kol. Tentoonstelling te Parijs is er van belangstellende zijde over geklaagd, dat niet-ingewijden uit de veelheid van scholen zoo moeilijk wijs werden. Inderdaad maakt het Indische onderwijsstelsel een bonten indruk, een trouwe weergave van de Indische samenleving, waarop het steunt en waarheen het voert.

De sleutel van het stelsel is het ontbreken van middelbaar en dus vanzelf ook van hooger onderwijs op inheemschen grondslag. Niet alleen ontbreken deze scholen, maar onder de betrokkenen worden ze ook niet begeerd. Niemand vraagt b.v. om een Inlandsche Mulo. Alle voortgezet onderwijs heeft het Nederlandsch tot voertaal.

Het lager onderwijs splitst zich dus naar dit algemeen aanvaarde grondprincipe in tweeën. Aan den eenen kant het onderwijs met een inheemsche voertaal als eindonderwijs, of waarop ambachtsonderwijs of onderwijzersopleiding voor het inl. onderwijs kan volgen.

Aan den anderen kant ligt het Westersch Lager Onderwijs met Nederl. als voertaal, dat de abituriënten een getuigschrift geeft, dat gelijk staat met het klein-ambtenaarsdiploma, of leidt naar de H. B. S., het Lyceum of via de Mulo naar de Alg. Midd. School of ook naar midd. vakonderwijs.

Het karakter dezer lagere scholen vloeit voort uit de bestemming der abituriënten: 65 % gaat door naar middelbare school of midd. vakschool. Voor Holland geeft de H. I. O. C. 15 % doorstudeerenden op de lagere-schoolbevolking. Deze scholen zijn dus opleidingsscholen voor M.O.; men zou kunnen zeggen scholen voor voorber. midd. ond., zooals in Holland het naast de H. B. S. staand gymnasium den naam draagt van school voor voorb. hooger ond. Deze scholen splitsen zich nu naar den landaard der leerlingen in Eur. L. S., Holl. Chineesche school en Holl. Inl. school.

Het getuigschrift, dat wordt uitgereikt aan de abituriënten van deze scholen, is niet hetzelfde als een loffelijk-ontslagbriefje van een Hollandsche school. De H. I. O. C. noemt het „de naar Europeesche maatstaf geringste vorm van opleiding", het is echter meer. Behalve de gewone schoolvakken heeft de abituriënt van de H. I. S. b.v. minstens 7 jaar onderwijs genoten met het Ned. als voertaal, bovendien zijn vele uren aan de landstaal besteed en is Maleisch geleerd.

De Europeesche school kan men inzooverre als volksschool voor Europeanen beschouwen, dat verscheidenen, die niet meekunnen, de school uit de 4e, 5e of 6e klas verlaten, soms wegens het bereiken van den maximum-leeftijd van 16 jaar.

Zou men echter aan het opleidingspeil dezer scholen raken, zelfs bij symptomen, die daarop zouden kunnen wijzen, dan zou men bij het Indo-Europeesch Verbond op sterk verzet stuiten. De heer De Hoog (Vz. I. E. V.) zei bij de laatste onderwijsdebatten:

> Brengt men een dergelijke splitsing (een splitsing van de Eur. school in één voor trekkers en één voor blijvers) tot stand, dan krijgt men vanzelf den toestand van het verbreken van den band met Nederland en dan zullen ook de hier opgeleiden een geheel ander standpunt gaan innemen tegenover de kinderen van trekkers. Laat ik voorloopig de zaak als volgt beschouwen. Bij het doorvoeren van dergelijke ideeën zullen wellicht binnen korten tijd de trekkers hier „vreemdelingen" heeten en dan kom ik daarbij vanzelf op een ander chapiter n.l. hoeverre men hier in Ned.-Indië zal moeten voorzien in het onderwijs voor kinderen van vreemdelingen. Een andere vraag is verder dan of de kinderen van vreemdelingen zich niet zullen hebben aan te passen aan het onderwijs, dat hier te lande wordt gegeven en niet omgekeerd.

Ook de Chineezen, voorzoover ze hun kinderen op de H. C. S.

hebben, brengen in de opleiding wel eenige differentiatie aan door hun kinderen 5, 6 of 7 klassen te laten doormaken. Natuurlijk hangt dit ook samen met het intellect van den leerling. Voor deze school hebben zij heel wat over. Kan het niet anders, dan zullen ze hun kinderen op ongesubsidiëerde scholen doen, waar het bedrag van het schoolgeld en de kwaliteit van het ond. dikwijl in disharmonie zijn.

Ook de Inheemschen houden taai vast aan het opleidingskarakter van de H. I. S. en waar dit terrein de laatste jaren zwaar bestookt wordt, spreken we hierover onder een apart hoofd.

De Muloschool neemt in het stelsel een voorname plaats in. Ze heeft een cursus van 3 jaar met een voorklasse voor Inl. en Chin. leerlingen, waar beoefening van het Ned. op den voorgrond staat. Ze sluit aan bij de 3 j. A. M. S., welke beide scholen te zamen middelbaar onderwijs vormen, dat voornamelijk door Inheemschen gevolgd wordt. H. B. S. en A. M. S. geven dan weer aansluiting bij de hoogescholen in Indië en Nederland.

Het M. O. en het Mulo hebben in Indië groote veranderingen gebracht. Het M. O. deed in 1860 met het Gymnasium Willem III in Indië zijn intrede en leidde er in 1864 toe, dat ook de hoogere rangen van den Gouvernementsdienst voor de Indo-Europeanen, die daarvan waren uitgesloten, werden opengesteld.

De Mulo nam sinds 1914 via de voorklasse de abituriënten van de H. I. S. op. Een analoog proces volgde. De Landsdiensten en de particuliere bedrijven werden hoe langer hoe meer geindianiseerd, waarbij de Inlanders een groot aandeel hadden. In het corps opzichters bij de S. S. komt nog slechts een enkele voor, die in Nederland is geboren en het getal Inlanders is reeds grooter dan het aantal Indo-Europeanen.

Een duidelijk voorbeeld is ook School B 9, waar bij de klerken (2e en 1e), commiezen (adjunct, gewoon, eerste en hoofd-), typisten (sec, 1e kl., hoofd-) het inheemsche element steeds meer opschuift en in enkele rangen de helft reeds is gepasseerd. De bedoeling van de B. B. L. was zulke schalen op den duur naar A over te brengen.

Aan den anderen kant van de scheidingslijn ligt het Inlandsch lager onderwijs. In dit onderwijs is een scheiding aangebracht, naar gelang de scholen liggen in de desa of op meer centraal gelegen punten. De eerste is de volksschool, op Java desaschool genoemd. Deze scholen zijn eenvoudige gebouwtjes, van hout opgetrokken met bamboewanden, waarboven meestal volièregaas en met een cementen of aarden vloer. Ze bevatten twee lokalen. In het eene krijgt de 1e en de 2e kl. achtereenvolgens 2½ uur

les (gesplitste schooltijden), in het andere de 3e kl. 5 uur. Het onderwijs omvat lezen en schrijven in eigen en Latijnsch letterschrift en rekenen met geheele getallen tot 1000. In 1927 zijn zang en teekenen aan het leerplan toegevoegd. De leermiddelen komen van het Depôt te Batavia; voor de wandversiering zorgen de onderwijzers zelf. Bij de desascholen vergoedt het Land de personeelskosten, de overige 20 % komt uit schoolgelden, rechtstreeksche heffingen, bijdragen van de desakassen, opbrengst van de schoolvelden (dit laatste in 1930 *f* 126.000).

Natuurlijk blijft er nog genoeg te wenschen over, ook al wat onderwijzersopleiding betreft; de opzet is echter zuiver.

In de centra vindt men de standaardscholen, waar een volledig schoolprogramma wordt doorgewerkt, terwijl aan sommige ook een 6e klas is toegevoegd, die zooveel mogelijk op de practijk van het Inl. leven is gericht.

De tegenstelling „platteland en centra" wordt overbrugd door, waar een voldoende ondergrond van desascholen aanwezig is, voor deze gezamenlijk een twee- of driejarige vervolgschool op te richten of een bestaande standaardschool daarin om te zetten. Op deze scholen loopt het onderwijs parallel met de bovenhelft der standaardschool. Op de meisjesvervolgscholen wordt ook onderwijs gegeven in huishoudelijke vakken en wordt ook het Ned. als leervak beoefend.

Ook op deze scholen is, vooral wat de onderwijzersopleiding betreft, nog een groote climax mogelijk.

De Chineezen maken van volks- en standaardscholen maar een zeer bescheiden gebruik (volksschool 0.3 %, standaardschool 1.5 %, der leerlingen).

Een der eischen van een stelsel is, dat de deelen aaneensluiten. In het bovenstaande ontbreekt nog de brug van het Inlandsch naar het Westersch onderwijs. Deze missing link is in 1921 aangebracht. Hoewel ook meerdere andere scholen een schakel zijn naar volgende scholen, stonden Inlandsch en Westersch L. O. zoover van elkaar af, dat men het verbindend karakter van deze nieuwe school ook uitdrukte in den officiëelen naam van Schakelschool. Haar bedoeling is: uitblinkende leerlingen, die de 3e kl. inl. onderwijs hebben doorloopen, in vijf jaar tijd met Ned. als voertaal even ver te brengen als de 7-jarige H. I. S.

Bij het W. L. O., Mulo, A. M. S. en H. B. S. sluiten verschillende vakscholen aan, die we stilzwijgend voorbijgaan.

Een integreerend deel van het begrip onderwijsstelsel is de

omvang er van: het komt er niet alleen op aan, welke onderdeelen men heeft, maar de vraag „hoeveel van elk" is van niet minder belang. Voor het l.o. is het ideaal leerplicht, althans leergelegenheid voor allen. Bij het volksonderwijs ontbreekt daar nog heel wat aan. Men moet daarbij echter niet vergeten, dat de tijd nog niet zoover achter ons ligt, dat het nut van onderwijs niet werd ingezien. Bestuur, zending en missie trokken de dorpen in om het volk te overreden. Teekenend voor den toestand was, dat de bevolking op Madoera eens te kennen gaf de printah haloes (verzoek van een hooggeplaatste en daardoor vaak bevel) om een school te bouwen wel wilde opvolgen, mits ze haar kinderen mocht thuishouden. Tot op den huidigen dag is dit gewest op schoolgebied achterlijk gebleven.

De H. I. O. C., die de H. I. S. tot op minder dan de helft wilde inkrimpen en het volksonderwijs wilde uitbreiden (wie wil dit laatste niet?) ging in haar conclusie betreffende het analphabetisme bijzonder ver. Ze schrijft in haar Résumé blz. 75:

Hieruit blijkt dat men niettegenstaande de zeer belangrijke krachtsinspanning, welke het Ned. Indische Gouvernement zich voor het onderwijs getroost heeft, tusschen 1900 en 1928 terrein aan het analphabetisme heeft verloren.

En als slagwoord, dat door de heele Indische pers is gegaan, voegt ze er aan toe: „Zou men in dit tempo voortgaan, dan wordt de laatste analphabeet eerst over 167 jaar door den schoolmeester achterhaald."

Nu, die jacht op den laatsten analphabeet in de binnenlanden van Boeroe, Tanimbar of de Papoe moeten we dan in vredesnaam maar aan onze kinds-kinderen overlaten. Voorloopig rekenen ze op verschillende volksschooltjes op Nieuw-Guinea nog niet verder dan 20, hoogere waarden lossen zich op in een compacte massa en er zijn 3 schooldagen per week: de overige vrije dagen zijn er om tegemoet te komen aan den drang naar het nomadenbestaan.

Maar overigens, het eerst geciteerde is ontmoedigend. Zou dan alle moeite nog maar alleen leiden tot achteruitgang?

Och neen, men moet de cijfers een weinig anders groepeeren. Kan men, zooals de Commissie doet, de analphabeten in een land, waar reeds lang een schoolstelsel bestaat *tellen*, in een land met een nog jong onderwijsstelsel is alphabetisme en analphabetisme een verhoudingsverschijnsel. Indien 25 jaar geleden in een doekoeh 10 alphabeten waren tegen 90 analphabeten en deze doekoeh is uitgegroeid tot een desa met 100 alphabeten tegen 100 analphabeten, dan zou men volgens de commissie terrein aan het analphabetisme verloren hebben. Immers van 90 is dit

geklommen tot 100, het analphabetisme is echter van 90 % tot 50 % gedaald. Nu met de groote getallen van de commissie. In 1900 was er een onderwijsbehoevende jeugd van 2.886.170 kinderen en een schoolbevolking van 67.155. In 1928 waren deze getallen 4.803.647 en 1.431.429. De onderwijsbehoevende jeugd is toegenomen met 1.917.477, de schoolbevolking met 1.364.274; dus we verliezen terrein.

Maar nu zoo: In 1900 werd de school bezocht door 2.3 % der jeugd, in 1928 door 29.5 %. In deze 28 jaar is bovendien het aantal kinderen bijna verdubbeld.

Waarom dan zulke troostelooze conclusies?

Bij de behandeling van de begrooting is door Inheemsche groepen voor de uitbreiding van het Inlandsch onderwijs met kracht opgekomen. We citeeren den heer Soetardjo, een vooraanstaand B.B.-man.

> Als bestuursambtenaar weet ik bij ervaring hoe het analphabetisme ten plattelande oorzaak is van hemelschreiende toestanden. Hoeveel moeite heeft het mij in de desa niet gekost om de meest eenvoudige bestuursmaatregelen door de massa te doen begrijpen, de woeker, de funste practijken van producten-opkoopers, het bijgeloof, economisch afkeurenswaardige gewoonten, machtsmisbruiken van desa-besturen en Gouvernementsambtenaren enz. enz. tegen te gaan.

Zij willen echter — door verschuiving van financiën — van de uitbreiding van dit onderwijs en de daarop steunende Schakelschool geen aanvalswapen gemaakt zien tegen de H. I. S. Met dit standpunt hebben de leidende Inlandsche kringen zich vereenzelvigd. De H. I. O. C. wilde internaten. Goed, is hun antwoord, mits ge het niet aftrekt van het bedrag voor de H. I. S.; de H. I. O. C. wilde Ned. als leervak op de Standaardscholen. Goed, mits het bedrag voor de H. I. S. niet minder wordt. Zij wilde de Standaardschool uitbreiden tot 7 leerjaren. Andere maatregelen zijn urgenter, maar in ieder geval als boven.

De H. I. S. hangen ze aan met hart en ziel; de school, die duizenden den weg heeft gebaand om in het Westersche cultuurleven te worden opgenomen.

De Nederlandsch-Indonesische cultuurgedachte nog favoriet.

Daarover moet *ik* niets zeggen. Dat moeten anderen doen. Het woord is aan den heer Soejono, die zich zelf bij interrupties

qualificeerde als een Nederland zeer goed gezind Indonesisch patriot.

Ik zeg dus dat, als ik Nederlander was, ik mij zou afvragen, wat de verbreiding van de Nederlandsche cultuur, dus ook van de Nederlandsche taal, in deze gewesten wel kan beteekenen. Over de politieke verhouding tot Nederland is in deze zaal uitentreure gesproken; in deze staatkundige verhouding zal geleidelijk aan wijziging moeten komen en zelfs ook de Nederlander zal moeten inzien, dat aan Indonesië geleidelijk aan een grootere zelfstandigheid moet worden verleend.....

Nu de cultureele zijde. Met het losser worden van de staatkundige band kan tenslotte gepaard gaan het inniger worden van de cultureele band en dit is voor Nederland een belang van de eerste orde. Nederland is een klein land met 8 mill. inwoners. Wanneer dat nu in de toekomst de vooraanstaande plaats wil blijven innemen, die het op het oogenblik heeft — hetgeen te Genève toch wel duidelijk gebleken is — dan zal het er voor moeten zorgen, dat in de verre overzeesche gebieden zijn taal nog wordt gesproken, al is de staatkundige band losser geworden. Dat zal dan een feit zijn, waarop Nederland met trots kan wijzen. Het is dus een belang van Nederland in de eerste plaats en bovendien in het belang van Indonesië zelf, dat de cultuurband niet zal verslappen. Men zal hier niet den toestand krijgen, dien men in sommige Fransche koloniën heeft, b.v. in Marocco, waar de Arabische taal een zoo hooge positie inneemt, dat de inwoners het Fransch niet bepaald noodig hebben. Hier in Indië is de toestand zoo, dat de ontwikkeling van het onderwijs in het Nederlandsch met vreugde wordt begroet. Zelfs de ultra-nationalisten waardeeren de kennis van het Nederlandsch zeer hoog. Wat wil men nu nog meer? Het is in het belang van Nederland, dat het Ned. in alle hoeken van den archipel wordt verspreid en de Indonesische gemeenschap, zelfs de nationalisten, aanvaarden dit. Dat is een gelukkige coïncidentie. In dit opzicht wenscht men geen contingenteering; men is tegen contingenteering van economische goederen, voorzoover dus zooals b.v. de Japansche waren goedkooper zijn; tegen den import van cultureele goederen uit Nederland heeft niemand bezwaar. Hoe meer Nederl. cultuur, hoe meer Ned. taal in deze gewesten, hoe meer men het apprecieert.

Inderdaad zal het wel nooit zoover komen, dat iedere Kromo, dat Jan en alleman in Indië goed Nederlandsch kent, maar de kennis van het Ned. zal zich als een olievlek uitbreiden van de intellectueele kern uit en verder tot den middenstand.

In zijn eigen belang moet Nederland werken aan de verbreiding van de Groot-Nederlandsche gedachte, in den goeden zin van het woord, niet imperialistisch, maar cultureel-expansief, in Vlaanderen, in Zuid-Afrika, maar ook en niet in de laatste plaats in Ned.-Indië.

De volgende rake opmerking is van den heer Arifin.

Wanneer de positie van het Nederlandsch eenmaal zal zijn veranderd, en het plaats zal moeten maken voor het Maleisch, vrees ik dat U ons in de toekomst niet meer behoorlijk zal kunnen verstaan, M. d. V., wat zeker niet in het voordeel van Nederland zal zijn.

Regeeringsstandpunt: Zou de positie van het Nederlandsch veranderen, dan zou eveneens het vraagstuk onder de oogen gezien moeten worden, in hoeverre heroriënteering ten opzichte van het Maleisch gewenscht moet worden. Op deze en daarmede verband houdende problemen, die ten nauwste samenhangen met de ontwikkeling, die de structuur van de samenleving hiertelande in de komende jaren zal vertoonen, blijft de aandacht van het Departement gericht. Intusschen zou het naar het oordeel der Regeering voorbarig zijn op die ontwikkeling vooruit te loopen, voordat ze zich duidelijk afteekent. (Memorie van Antwoord).

Zal nu echter die financieele toestand ook een principieele wijziging brengen in de sociale structuur met het gevolg — ik wijs nog eens op dit cardinale punt in het onderwijsstelsel — dat de positie van het Nederlandsch in de samenleving verandering ondergaat, niemand kan dit nog zeggen. (2e termijn).

Neen, alles kan, nooit is er nooit; maar door het geheel voorbijgaan van de rede van den heer Soejono kan men niet aan den indruk ontkomen, dat bij deze toekomstmijmeringen de wensch de vader der gedachte is.

Ook de volgende overweging van den heer Soetardjo verdient aandacht.

Nu is het verder een feit, dat er in een koloniaal land als Indië een tegenstelling van belangen bestaat tusschen het moederland en de kolonie. Het spreekt vanzelf, dat zoowel het Opperbestuur in Nederland als de Regeering in Ned.-Indië dikwijls, doch niet altijd, de belangen van Nederland stelt, ja stellen moet, boven die van het overheerschte land Indonesië.

Deze politieke tendenz laat zich thans onderkennen in de bezuinigingen bij onderwijs, doch zij is ook in meerdere of mindere mate waarneembaar in de bezuiniging bij Oorlog en Marine, bij B.B. en andere departementen van alg. bestuur.

Daargelaten of deze politiek niet reeds verouderd is, is zij, hoewel volkomen begrijpelijk, daarom nog niet altijd wenschelijk, ook niet voor Nederland. Zij verbittert de gemoederen en verscherpt de tegenstellingen in hooge mate. Als zoodanig nu wensch ik te qualificeeren de contingenteering van de Mulo, het stopzetten van elke uitbreiding van het Inl. lager en volksonderwijs, de sterke inkrimping van de opleiding van Inheemsche bestuursambtenaren, de opheffing van vele H. I. S.-en, terwijl op het onderwijs aan de Europeesche jeugd slechts weinig of zoo goed als niets wordt bezuinigd.

We besluiten deze afdeeling met de volgende conclusie van den heer Koesoemo Oetoyo.

Desalniettemin is de Regeering al vast begonnen met de afbraak van het geheele onderwijsgebouw, een monument van de Nederlandsche roeping tot opheffing dezer landen, zoo moeizaam opgebouwd door mannen als Snouck Hurgronje, Idenburg, Hazeu, Creutzberg en anderen.

M. d. V.! Aan deze poging tot afbraak wensch ik niet mede te werken.

Een der beste geslaagde hoeksteenen van dit onderwijsgebouw behandelen we nu.

De H. I. S. hecht en sterk.

Indien de uitwerkers van het plan-Hazeu — we zullen geen namen noemen — den tegenwoordigen storm hadden kunnen voorzien, dan hadden ze de fundamenten van de H. I. S. niet steviger kunnen maken.

Als grondstellingen, waarvan bij de oprichting is uitgegaan, kan het volgende gelden uit de rede-Creutzberg in 1918:

> In mijn korte schets van de geschiedenis der H. I. S.-en bleek reeds, dat als een duidelijk zichtbare draad door die geschiedenis heen loopt het rechtmatig verlangen van den ontwikkelden inlander om in den strijd om het bestaan met niet minder wapens toegerust te zijn dan de Europeaan.
>
> Van den aanvang af heeft bij de onderwijshervorming van 1914 op den voorgrond gestaan, dat de H. I. S. op hetzelfde peil gebracht zou worden als de E. L. S. zonder Fransch en de Regeering zal van dat plan geen duimbreed afwijken.

We zijn nu 14 jaar verder en kunnen dus zien, hoe de H. I. S. zich in de associatie E. L. S., H. C. S. en H. I. S. gehouden heeft.

Door de H. I. O. C. weet tegenwoordig in Indië iedereen, die wat met onderwijs te maken heeft, wat verloop- en productiecijfers zijn. De Herordening wilde vooral het verloop bestrijden, d.w.z. het verlaten van de school, voor de hoogste klasse is doorloopen. Het productiepercentage is de verhouding tusschen het aantal abituriënten in zeker jaar en het aantal aangenomen leerlingen, zooveel jaren te voren, als de cursusduur bedraagt. Als vergelijkingscijfers zijn de productiecijfers bruikbaar.

De E. L. S. haalde 55.9, de H. C. S. 33.3, de H. I. S. 40.9. De kosten per kind bedroegen op deze scholen *f* 177, *f* 82 en *f* 66, zoodat de verhouding in de productie van de H. I. S. en de E. L. S. 8 : 11 gehaald werd met iets meer dan de halve kosten. In de donkere wolk van 40.9, die de laatste jaren over de H. I. S. heeft gehangen, begint dus al wat licht te komen.

Wat het schoolgeld betrof, liep de H. I. S. gelijk op met de beide andere. Het percentage der kosten, dat door schoolgeld werd goedgemaakt, bedroeg E. L. S. 30.59, H. C. S. 32.90 en H. I. S. 32.69. We zien hieruit, dat ook de Inheemschen heel wat voor hun school over hebben en dat de Indische school voor een aanmerkelijk deel self-supporting is.

Dit resultaat — het gelijk-oploopen met de Eur. school — werd verkregen door een bedachtzamen opzet.

In een land, waar het nut van het onderwijs niet tot allen is doorgedrongen, waar bij velen de huiselijke opvoeding gering is, verzorging en huisvesting te wenschen overlaten en velen verkeeren in een staat van financieel onvermogen, kortom in een land, waar het huishouden nogal los in elkaar zit, daar bieden alleen de meest geschikten kans, dat zij een opleidingsschool van langen duur kunnen doorloopen.

Als men ziet, dat de Desaschool met een 3-j. cursus een produc-

tie heeft van 33 %, de Standaardschool met 5-j. cursus 37 % en de H. I. S. met een 7-j. cursus 40.9 haalt, dus dat het verloop bij het inl. ond. enorm veel grooter is, dan blijkt, dat men over het algemeen voor de H. I. S. vrijwel de juiste bibit uitzoekt.

De H. I. O. C., wier publicaties tegenwoordig maszgebend zijn, doet hardnekkige pogingen de H. I. S. te maken tot zuivere standenschool. „Vergelijkt men de sociale samenstelling van de H. I. S. echter met de voorstelling, welke de Regeering steeds gehad heeft omtrent de bestemming van de H. I. S., dan blijkt, dat ⅔ der leerlingen uit een ander milieu voortkomt dan dat, waarvoor de H. I. S. in de eerste plaats bedoeld is." (Résumé 39).

De verklaring van dit verschijnsel is hierin gelegen, dat het aantal priaji's en het aantal personen met een inkomen boven 100 gld. door de Regeering nooit geteld, noch nauwkeurig geraamd is en daardoor volkomen overschat werd. (39).

Dat een zoo evident feit aan de aandacht der regeerders, onder wie *Binnenlandsch* Bestuur altijd in ruime mate is voorgekomen, ontsnapt zou zijn, wil er bij mij niet in: Homerus slaapt niet altijd.

Met die welstandsgrens van *f* 1200 per jaar zou 62 % der leerlingen op de H. I. S. misplaatst zijn. Concentreerde men dan de overigen in internaten, een voorstel van de H. I. O. C., dan konden vele scholen worden opgeheven.

Deze grens van *f* 1200 diende echter niet tot stimuleering van het standenkarakter der H. I. S., maar juist om een anderen kant te kunnen opgaan.

We halen uit de circulaire-Hazeu van het jaar 1913, bestemd voor de toenmalige 1e klasse-scholen en die met toestemming van de Regeering bij de omzetting dezer scholen in H. I. S.-en van kracht is gebleven, de volgende passages:

> dat een bepaald bedrag van geregelde maandelijksche inkomsten (is) aan te nemen, welk bedrag bij voorkeur niet te laag (moet) gesteld worden.
>
> Voor het overige zou ik echter bij de schifting van de asp. leerlingen, die niet geacht worden tot den hoogsten stand te behooren geen rekening gehouden willen zien met de meerdere of mindere mate van aanzien of gegoedheid hunner ouders.

Er zijn dus gereserveerde plaatsen. Hazeu wilde dit aantal vooral niet te groot en dus moest de grens hoog. Kort samengevat, houdt de circulaire in dat de H. I. S. de kleine groep der hooge inkomens recht van toegang geeft; dat zij uit de groep der

midden-inkomens schifting voorschrijft naar te verwachten medewerking met de school (tegen „verloop" dus) en dat zij uit de lagere inkomens plaatst, als de midden-inkomens geen geschikte candidaten meer opleveren.

De practijk is hiermede in overeenstemming. In 1929 wees de H. I. S. 2392 asp. leerlingen af uit de inkomensgroep boven *f* 1000 en nam er 6112 op uit groepen daar beneden. In de groep 700—1000 werden afgewezen 2139 candidaten, uit de groep 500—700 aangenomen 1121. In totaal werden van de asp. leerlingen aangenomen 7023 en afgewezen 6549.

De circulaire-Hazeu heeft den steller dus overleefd.

Het minimum-schoolgeld is voor de H. I. S. *f* 3 voor het 1e kind. Deze regeling vergt van sommige ouders veel; er is een zekere waarborg in gelegen, dat het onderwijs op prijs wordt gesteld en het moeilijke H. I. S.-onderwijs wordt er door beperkt tot kringen, waar dit een redelijke kans van slagen biedt, terwijl ook ten deze de H. I. S. de gelijke is van de E. L. S. Natuurlijk kan herziening gewenscht zijn, maar beter een dure H. I. S. dan geen H. I. S., waartoe schoolgeldvermindering wel eens zou kunnen leiden.

In 1915 werd bepaald, dat over 2 opvolgende schoolklassen niet langer dan 3 jaar gedaan mocht worden, een soort leeftijdselectie.

De Inlandsche wereld wenscht de H. I. S. in haar geheel te houden bij het W. L. O.; voor segregatie, een nieuw modewoord in dit verband, voelt zij niets. Een brugschool van het Inl. naar het West. L. O., een schakelschool, wenscht ze er niet van gemaakt te zien. Haar opvatting is steeds geweest: De schakelschool moet haar sporen nog verdienen.

De H. I. S. steunt op een betere sociale basis, de Schakelschool is bedoeld te steunen op een betere intellectueele basis. Het blijkt al dat de Schakelschool een zware dobber zal hebben. Volgens de Herordening bestaat er geen principieel verschil tusschen den aard der schoolbevolking van H. I. S. en Schakelschool. Men moet dit echter zien in het licht van het gemiddelde volksinkomen, dat vóór de crisis *f* 200 per jaar bedroeg. In de Inlandsche wereld maakt een twee-, driehonderd gulden verschil in inkomen heel wat uit. Op Java en Madoera blijft op de Schakelschool 57.52 % onder *f* 400, op de H. I. S. 6.89 %; boven *f* 1000 op de Schakelschool 8.47, op de H. I. S. 47.45; boven *f* 1200 komt op de S. 8 %, op de H. I. S. 38 %.

Het productiecijfer is op de Schakelschool slechts 14.2. In het begin heeft men aan dit cijfer weinig kracht toegekend. De gemiddelde bezettingscijfers der klassen in het laatste onderwijs-

verslag wijzen echter dezelfde richting uit. Bij het openbaar Schakelonderwijs daalt dit in de 5 jaar van den cursusduur van 30 tot 5, bij het bijz. van 27 naar 2. De troefkaart van de superioriteit van het Schakelonderwijs, die men in zekere tijdsomstandigheden zeer noodig had, is niet te produceeren.

Aan de persooneelsbezetting ligt het niet. Het voorlaatste onderwijsverslag geeft daarover een staatje. Per 1000 ll. had de H. I. S. 9 Europeesche en 19 Inlandsche onderwijzers, de S. 12 en 27.

Ook over de heilzame werking van het drie jaar later beginnen met Hollandsch heeft men geweldig hoog van den toren geblazen. De H. I. O. C. schrijft er van (Résumé blz. 9).

> Terwijl toch de Holl. Inl. S. en de Speciale sch. analoog aan de E. L. S. zijn geconstrueerd en zooveel mogelijk van den aanvang af het Nederlandsch als voertaal bezigen, is de Schakelschool gebouwd op het principe, dat het aanvangsonderwijs in de landstaal geschiedt.

De Schakelschool is echter gebouwd op het principe, dat door den naam wordt aangeduid. Het onderwijs in het Ned. begint dus pas, waar de schakel begint. Dat het voorafgaande onderwijs in de landstaal geschiedt, ligt in den aard van deze verbinding, een paedagogisch principe is het niet. Het laatste zou het pas worden, als men ook anders kon, op de H. I. S. b.v. Eerst dan zou het gaan om iets reëels. Door de leerplanwijziging van de H. I. S. is de kwestie nu in dat stadium gekomen, maar de Begrooting is dan ook — mede op grond van leerplanwijzigingen — afgestemd.

Dat ook bij de Schakelschool het schoolgeld is gehandhaafd (*f* 1—*f* 8 per maand) — gratis leerlingen zijn er nagenoeg niet — wijst er op, dat de overheid ook bij deze leerlingen zeer voorzichtig is en blijkens de uitkomsten niet ten onrechte, om niet te ver te gaan, omdat dit beteekent, dat de geheele opleiding, vermeerderd met de verzorging, door haar bekostigd zou moeten worden. De afschaffing van het beurzenstelsel bij het Mulo wijst er op, dat de Regeering naar haar inzien nu reeds te veel van die rekeningen gepresenteerd kreeg.

Voorloopig zijn we met de zoo bestookte H. I. S. nog niet op een dwaalweg. Het beste zal zijn: beide, H. I. S. en Sch., zich rustig naast elkaar te laten ontwikkelen.

De dreiging van het Economisch Rendement.

Aan rustige ontwikkeling heeft het echter de laatste jaren wel eenigszins ontbroken. Allerlei ideologieën van systematici, statistici en fanatici van voorbije en van waarschijnlijk nooit-komende tijden worden den laatsten tijd ten beste gegeven. De ontwikkelde

Inheemschen zouden hieraan hun innerlijke vreugde kunnen beleven, als zij niet het kind van de rekening werden. Enkele van die theorieën zullen we hier bespreken n.l. die tot ondergrond hebben de uitbreiding van het W. L. O. aan Inheemschen eerst stop te zetten en het daarna in te krimpen en het Inl. onderwijs te systematiseeren. We beginnen met het welhaast beruchte Economisch Rendement. Door overproductie wordt hieraan een tekort geconstateerd. We lezen deze apodictische uitspraak:

> Over de cijfers, over de mate van overproductie is discussie mogelijk, niet over het feit der overproductie zelf. (Résumé 51).

Waar echter aan dit onomstootelijk genoemde feit motieven worden ontleend tot een even onomstootelijk geachte noodzakelijkheid van allerlei maatregelen, zullen we de overproductie toch maar in de discussie betrekken.

Neem aan, er is momenteel overproductie op den door de H. I. O. C. aanvaarden grondslag. Aangezien echter de periodes van hoog- en laagconjunctuur zich niet een jaar of 10 van te voren plegen aan te kondigen, kan men het onderwijs niet naar overproductie inkrimpen, naar onderproductie uitzetten.

De Commissie gaat uit van den *f* 45 prijs per maand voor een beginnend klein-ambtenaar, d.i. 2½ maal het gewone volksinkomen. De Nederlandsch sprekenden beneden den *f* 45 prijs „zijn niet in overeenstemming met de genoten opleiding geplaatst."

Een maatschappij, die echter aan een bepaalde schoolontwikkeling een passende positie „verzekert" — dit laatste woord komt in de opdracht der Commissie voor — is nog zeer onvolgroeid. Waar is aan het bezit van een diploma van alg. vormend onderwijs het verkrijgen van een betrekking verbonden? Waar zijn de verhoudingen zoo simpel, dat iemand in zijn schooltijd al precies weet, waar hij later op rekenen kan? Het kan een deceptie zijn, als kinderen niet in de sfeer der goed betaalde betrekkingen worden opgenomen; maar het is een grootere teleurstelling en een, die kwaad bloed zet, als kinderen zelfs niet in de gelegenheid gesteld worden den weg tot hooger op te gaan.

Met de fixeering van de behoefte op de *f* 45 minimum-prijs wordt echter aan het begrip „behoefte" geweld aangedaan. Men verwart dan gebleken behoefte met wezenlijke behoefte. Neem auto en fiets. Toen ze niet bestonden, werd de behoefte niet gevoeld; toen ze duur waren, bleef de behoefte grootendeels verborgen en onvervuld; eerst toen de prijs bereikbaar werd, kwam de behoefte: hoe meer de prijs daalde, hoe grooter de behoefte bleek. We hebben hier den gewonen gang van zaken: het door

grootere productie en lageren prijs zich verspreiden van een gebruiksartikel. Wie de vooruitzichten van een betrekking niet meer in overeenstemming acht met de moeite, die valle af en verbetere zoodoende de kansen der overigen. Het onderwijs is echter geen levensverzekering: betaal zooveel jaren premie in den vorm van schoolgeld en dan volgt automatisch de uitkeering in den vorm van een goed betaalde betrekking; bovendien nog winstaandeel in den vorm van emolumenten.

Laten we toch behalve naar de loonschalen ook eens naar de nog onvolgroeide Indische maatschappij kijken. We beschikken over geen enkel positief gegeven betreffende de frequentie van het intellect in de inheemsche maatschappij en betreffende de daarvan in een volgroeide maatschappij benoodigde, wenschelijke, eventueel overbodige, in het ergste geval zelfs schadelijke kwantiteit. Zou echter Moeder Natuur met haar gaven van intellect nu juist in Indië zoo buitensporig kwistig zijn geweest?

Die zoo zeer gevreesde overmaat kon wel eens blijken in plaats van een ramp een zegen te zijn. De mensch heeft toch ook nog zoo iets als aanpassingsvermogen.

> In een homogene maatschappij heeft onderwijsuitbreiding alleen tengevolge geleidelijke stijging van de aanstellingseischen, gelijken tred houdend met de verhooging van het intellectueele niveau der maatschappij.

Deze heilzame werking moet aan een koloniale maatschappij echter ontgaan, want dan komt er „diploma-devalorisatie", het schrikbeeld der Commissie.

Men kan wat voelen voor de gaafheid van den gulden; voor diploma's zal men echter evenals voor andere zaken een vrije prijsvorming moeten aanvaarden.

Hoe verschrikkelijk diploma-devalorisatie is, toont dit citaat:

> Er heeft van individueel standpunt uit gezien dus een daling plaats van het economisch rendement van de schoolopleiding, beschouwd als vorm van belegging. (R. 57).

We krijgen hier dus ten tooneele gevoerd de vader, die van de opvoeding van zijn kinderen een vorm van belegging maakt. Hij belegt zijn geld in zijn kinderen en verwacht daarvan economisch rendement. O, homo economicus!

Enfin, dat is individueel, maar sociaal is het zóó:

> Bevordert, naar reeds werd uiteengezet, het H. I. O. den trek naar de steden en zuigt het de individuen uit de lagere klassen naar omhoog, het feit der overproductie

> maakt, dat een deel der hoogere standen weer omlaag moet vallen, omdat zij worden verdrongen door de opgestegenen. Met andere woorden: doordien het aantal plaatsen beperkter is dan het aantal gegadigden, wordt niet alleen een deel der gegadigden teleurgesteld, maar wordt bovendien een deel van de groep, die reeds de plaatsen bezet heeft, door de nieuwe aspiranten weggedrongen. (R. 53).

Het bovenstaande geeft een prachtigen inkijk in den geest, die bij de voormannen van de H. I. O. C. heeft voorgezeten. Indien personen, wier ouders tot verschillenden stand behooren, naar een betrekking dingen en de zoon van iets minderen stand wordt benoemd, dan heeft hij den ander weggedrongen van een plaats, die deze reeds bezet had (althans recht had te bezetten).

De Commissie is meer pro-priaji dan de priaji-stand zelve!

Nu, deze speciale gevolgen van de overproductie zijn nogal te dragen. Laat het onderwijs gerust tegenwicht brengen tegen de altijd funeste gevolgen van standsbevoorrechting.

Het volgende is voor de Indo-Europeanen:

> Hoever de „Indianiseering" naar boven doorwerken zal en in welk tempo dit proces zich zal afspelen, is moeilijk te voorspellen, doch zeker is, dat de sociaal opheffende beweging, welke, als gevolg van de verstrekking van Westersch onderwijs, in de afgeloopen 15 jaren heeft plaats gehad ten aanzien van de inlandsche maatschappij, tot stilstand zal komen en gevolgd zal worden door een omlaagtrekkende beweging van dat deel van de Europeesche maatschappij, dat zich geen ander bestaansmiddel zal weten te veroveren.

Het gevolg is alleen, dat privileges niet kunnen worden gehandhaafd, doordat de Inlandsche maatschappij in haar bovenste lagen naar de Indo-Europeesche is toegegroeid.

Het I. E. V. heeft trouwens de stemmen, die opgingen voor kunstmatige bescherming, beantwoord met een non-possumus.

Veiligstelling van de eigen groep, behoud van een privilege om de leiders te leveren, vrees voor declasseering kunnen niet baten. Het gaat ten slotte over noodig en overbodig en over den prijs. Tegen te houden is er op dit gebied weinig of niets.

De onderwijspolitiek der Regeering volgt de Economische Rendementspolitiek, zij het dat dit niet het eenige richtsnoer is.

In de Mem. v. Antw. staat:

dat het niet in het belang van het nageslacht (kan) zijn, dat kinderen een opleiding ontvangen, die hun niet het uitzicht kan bieden op een betrekking, welke met die opleiding in overeenstemming is.

De heer Koesoemo Oetoyo stelde eenige vragen, waaronder deze:

Als de abituriënten van die scholen door verschillende omstandigheden — men denke niet alleen aan overproductie, maar b.v. ook aan een natuurlijke daling van het levenspeil, zooals deze depressiejaren den aanvang te zien geven — met minder dan het door de Overheid als maatstaf aangegeven begin-inkomen genoegen nemen, acht de Regeering dit dan zoo ongewenscht, dat zij weigert het noodige aantal scholen daartoe beschikbaar te stellen?

M. d. V. Zulk een vaderlijke zorg gaat in mijn oog wel wat ver en lijkt meer op een stiefmoederlijke voorzorg.

Regeeringsstandpunt (1e termijn): Het gaat er naar het inzien der Regeering niet slechts of zelfs niet in hoofdzaak om, dat de abituriënten der verschillende scholen genoegen nemen met een lagere betaling dan in het algemeen als maatstaf wordt erkend, doch hetgeen nog meer ongewenscht moet worden geacht is het feit, dat bedoelde abituriënten betrekkingen moeten ambieeren, waarin de te verrichten werkzaamheden hen onmogelijk kunnen bevredigen.

De heer Koesoemo Oetoyo: M. d. V. De Regeering toont de grootste bezorgheid voor b.v. abituriënten van de Mulo, die hiertelande zich soms — dus bij uitzondering — tevreden moeten stellen met de betrekking van tikker, hulpschrijver en derg., waarin de te verrichten werkzaamheden hen onmogelijk kunnen bevredigen. Maar M. d. V., die tikker kan het bij gebleken geschiktheid brengen tot commies en die hulpschrijver tot assistent-wedana, nu zelfs tot wedana. Dat zij in den aanvang van hun loopbaan meer machinaal werk hebben te verrichten (ofschoon het werk van hulpschrijver in geen geval zuiver machinaal is) kan onmogelijk als hoofdbezwaar gelden. Een ieder, behalve wellicht de academici en eenige andere bevoorrechten in de samenleving, heeft in den aanvang van zijn loopbaan arbeid te verrichten, waarbij van algeheele ontplooiing van de door hem verkregen schoolsche kennis geen sprake kan zijn.

De heer Wirjopranoto noemde de onderhavige kwestie ter gelegenheid van de interpellatie-Soetardjo „de meest principieele kwestie van de onderwijspolitiek en dus als zoodanig van het staatsbeleid."

Hij voegde daaraan toe:

> Hiermede is een nieuw element in de onderwijspolitiek ingeschoven, een element, dat ik zeer bedenkelijk vind. Immers aan dit idee is niet vreemd de zg. economische rendementspolitiek. Maar juist door het huldigen van de zg. economische rendementspolitiek is een nieuwe onderwijspolitiek ingevoerd, die ik — in overeenstemming met de meening van enkelen in de H. I. O. C. — zou willen noemen een passieve onderwijspolitiek.....
>
> Deze koersverandering vind ik bedenkelijk, omdat zij wordt ingezet in een ongelegen tijd; bedenkelijk voorts, omdat zij wordt gehuld in een bezuinigingskleed; maar bedenkelijk vooral, omdat bij het inzetten van den nieuwen koers bij de onderwijspolitiek de meening van de volksvertegenwoordigers is gepasseerd.

Zijn er afzetgebieden?

Dat het Westersch L. O. zou leiden tot economische zelfstandigheid en het inheemsche bedrijfsleven zou prikkelen tot vooruitgang, is dus een verwachting, welke tot nu toe niet in vervulling is gegaan, zoo lezen we op blz. 44 van het Résumé.

Van andere hooggeplaatste zijde wil men het W. L. O. zien als speciaal gericht op het Westersch grootbedrijf en den Landsdienst. Waarom echter moet het daar eindigen? Laat überhaupt de Westersch koloniale maatschappij zich zoo apart stellen?

De H. I. O. C. berekende het aantal personen, van wie Maleisch en Javaansch lezen en schrijven geëischt werd op 450.000 tegen 90.000 met Westersche opleiding. Natuurlijk zijn deze getallen nu niet meer geldig. Maar de rubrieken zijn er nog wel. Zal ook hier de olievlek, waarvan Soejono sprak, zich niet uitbreiden?

Bij den Landsdienst zijn duizenden abituriënten van het W.L.O. in dienst, bij provincies en gemeenten honderden. Nu komen de Regentschapsraden aan de beurt. Regentschapsverordeningen worden reeds in het Nederlandsch opgemaakt. Naar lagere bestuursregionen moeten de stukken dikwijls nog in vertaling worden gezonden.

Java telt 88 regentschappen, verdeeld in 431 districten, omvattende 1515 onderdistricten. Zijn de districtshoofdplaatsen reeds bescheiden centra van eenig met de buitenwereld meelevend intellect? Toch noodig om vooruitgang mogelijk te maken.

Liggen hier en hooger op bij de Regentschapsraden geen „posities in overeenstemming met de genoten opleiding"? Posities, waarin men ook zonder den *f* 45 prijs van de B. B. L. de door het onderwijs verkregen hoogere menschelijkheid tot heil van zich zelf en vele anderen kan aanwenden? De Europeesche standaard van onderwijs en opvoeding wordt met behoud van het eigen goede in Indië als de juiste beschouwd. Moeten dan de voorgangers, wier fouten zich wreken over een geheele groep, niet eerst in deze sfeer hebben verkeerd?

Maar de desabesturen, de laagste sport van de bestuursladder? Ook deze sport is nog wel zoo hoog, dat het welzijn van honderden hierdoor wordt beïnvloed. De laatste volkstelling gaf aan voor Java 19.100 desa's, waarvan 128 met meer dan 8000 inwoners. Er is zelfs een desa met 15000 inwoners. Hoe wil men dat het eenvoudige desabestuur in zulke desa's zijn taak vervult? Er zijn allerlei klachten over onbegrepen maatregelen. Naar Europeeschen maatstaf zijn er nog ergerlijke toestanden en verschrikkelijke excessen. Moeten ook daar niet enkele personen zijn, die in een Westersche sfeer van H. I. S. of Schakelschool hebben verkeerd? De H. I. O. C. kwam bij de desabesturen tot 83 personen met klein-ambtenaarsdiploma en den eisch lager stellend tot 333 personen met kennis van het Nederlandsch. Indien enkele desabestuurders en particulieren, als pioniers van den vooruitgang in hun desa werkzaam, door het lezen van een Hollandsche courant voeling konden houden met de buitenwereld, zouden de klachten over overproductie kunnen verstommen.

Het Onderwijs had de B. B. L. reeds overwonnen, de conjunctuur heeft het overige gedaan. Maar hoe het zij, men kan het onderwijs, het meerdere, niet afhankelijk stellen van door B. B. L. of gewijzigde B. B. L. beschermde posities.

(Slot volgt).

Rondom de politiek in Ned.-Indië

DOOR

Dr. H. G. HEIJTING.

Hebben wij vroeger herhaald aanleiding gevonden in dit tijdschrift te betoogen, dat Indië meer behoefte heeft aan economie dan aan politiek en daarna, eenige jaren terug, gemeend te mogen wijzen op de heugelijke toeneming der zelfwerkzaamheid van de inboorlingen op economisch gebied [1]), sedert echter is de politieke bedrijvigheid van de Indonesische voormannen, zoowel in de breedte als in de diepte der bevolkingslagen verder doorgedrongen (F. R., No. 17, blz. 8/10).

Terecht heeft de Landvoogd, in verband vooral met de min gunstige omstandigheden, waarin ook de inheemsche bevolking wegens de crisis verkeert, onlangs gewaarschuwd „eerst leven pas later politiseeren".

De voornaamste organen der inheemsche pers schijnen bij voorkeur theoretische politieke vraagstukken te behandelen met ten achterstelling van onderwerpen, welke meer direct de welvaart en de bestaansmiddelen der bevolking raken.

Beschouwen wij b.v. inhoud en strekking van twee nieuwe periodieken, onder blijkbaar ter zake kundige leiding samengesteld, de Soeloeh Indonesia moeda (S. I. M.) en de Fikiran rajat (F. R.) [2]) dan blijkt het ijveren voor een vrij Indonesië, middels de bestrijding van imperialisme en kapitalisme, de hoofdschotel te zijn [3]). Hierbij teekenen wij aan, dat de Nationale fractie in den Volksraad, die tot dusver de zelfstandigheid van Indonesië als doelstelling aangaf, thans de onafhankelijkheid beoogt en wel zoo spoedig mogelijk.

In een redactioneel, in het Nederlandsch gesteld, artikel van eerstgenoemd maandblad b.v. wordt geklaagd „dat de bevolking

---

[1]) Zie *De Ind. Gids*, October 1930, blz. 865.

[2]) Zie *De Ind. Gids*, Augustus l.l., blz. 762 en Sept. ll., blz. 862.

[3]) S. I. M. Nos. 1/6 en F. R. Nos. 1/17, d.d. Mei—October 1932.

de nationale vrijheid mist, haar drie eeuwen geleden ontnomen; van de klassenvrijheid is weinig te bespeuren, de groote massa immers heeft het meest te lijden van de vreemde overheersching en de individueele vrijheid, overal elders ter wereld aan de burgers gewaarborgd, wordt in Indonesië wel gegund, maar alleen om ze zoodanig te beperken, z.g.n. in het belang der openbare orde, dat juist het essentieele er aan ontnomen wordt."

Nog duidelijker blijkt dezelfde stemming hieruit: „Vrijheidsoorlogen worden door de menschen gezien als ideale als heilige oorlogen, omdat daardoor aan het recht van elk volk wordt voldaan (S. I. M., No. 4, blz. 137). Zonder gewapende revolutie te propageeren kan men constateeren, dat wat de vrijheidsrechten betreft, deze vanzelf ten volle erkend werden, toen in Spanje het royalistisch bewind verdreven was. Hetzelfde kan gezegd worden van den toestand van Marhaen (d.i. het Indonesisch proletariaat). Is zijn toestand slecht, dan valt dit te wijten aan de werking van het kolonialisme, dat zijn winsten moet hebben uit Marhaen's land en zweet. Ook hier hoeft niet gesmeekt te worden om verbetering, Marhaen moet alleen *werken* en *strijden*, want 't smeeken helpt toch niet." (S. I. M., No. 4, blz. 140).

Als tweeledig doel van het voorgenomen *congres Indonesia-Raja*, wordt aangeduid *a* naar buiten om de Koloniale overheersching te doen ophouden *b* naar binnen om het volk o.m. door zelfwerkzaamheid te prepareeren en te outilleeren voor het ontvangen van een Indonesia merdika (vrij), zoodat samengevat de doelstelling luidt: Indonesia Moelja (welvarend) in den uitgebreidsten zin van volkswelzijn met Indonesia Merdika als voorwaarde de non-coöperatie als basis. (S. I. M., No. 4, blz. 144/45).

Opvallend is het herhaald betoog, dat *machtsvorming* noodzakelijk is, omdat welk beginsel ook zonder de macht om het in toepassing te brengen nutteloos is. En daarbij wordt dan verwezen naar „der Weg zur Macht" van Karl Kautsky (S. I. M., No. 1, blz. 3/5).

Sterker is dat uitgedrukt in „Een doelbewuste Indonesia-Merdika-politiek, zal o.m. tot taak hebben het organiseeren van de volkskracht, paraat voor nationale daden" (S. I. M., No. 1, blz. 29).

In ongeveer dezelfde lijn ligt de ontboezeming (van een partijleider in Britsch-Indië, doch door Ir. Soekarno tot de zijne gemaakt), dat ieder succes van hem, groot of klein, door eigen kracht bereikt is. Het praten over principe of theorie is niet moeielijk, veel lastiger is het om tegenover een machtigen vijand, die niet zien en niet hooren wil, kracht te ontwikkelen, berustend op een principe (S. I. M., No. 4, blz. 127).

Dezelfde toon klinkt door in het volgende in het Nederlandsch gesteld betoog: „De maatschappij valt uiteen in twee groepen, de heerschers, de kleine minderheid en de groote groep der onderdrukten, de meerderheid. De kleine groep leeft op de meerderheid, maakt van de prestaties der laatste groep haar luxe-bestaan, een lang leven van weelde en overdaad door verdiensten buiten alle verhouding tot hun prestaties, in het kort de parasitaire groep in de maatschappij. De meerderheid is de groep van ellendigen en immer noodlijdenden overgeleverd aan de genade diergenen welke maatschappelijk boven hen staan. De massa-actie moet wezen die van een doelbewuste massa, de revolutionaire massa-actie welke niet tevreden is met de omverwerping van de oude politieke instellingen en van oude vermolmde sociale stelsels, maar die haar eigen gezag op eigen politieke instelingen wil gronden en een nieuw sociaal stelsel baseeren op de belangen der meerderheid.

In den strijd bezit alleen de massa de werkelijke macht. De geschiedenis vertoont in groote revolutionaire tijden dan ook een ontplooiing van de massamacht, de weerbare democratie. Zij, die ernstig streven willen naar het ophouden van hun afhankelijkheid, moeten op deze realiteit hun strijd doen berusten.

Het wil ons voorkomen, dat aan de drie voorwaarden van de massa-actie binnen een niet al te lang tijdsverloop zal worden voldaan, want als de massa haar geestelijke eenheid bewust is en in haar activiteit door de daadwerkelijke actie van allen dag onophoudelijk getraind is, dan zal het haar aan revolutionair élan, die samengestelde physische kracht, wel niet ontbreken" (S. I. M., Nos. 5—6, blz. 176/85).

De aandacht valt voorts op de leer, dat een politieke partij *strategie* en *taktiek* moet toepassen, want die partij is te vergelijken met een leger en de leiders der partij met de generaals (F. R., No. 1, blz. 7 en No. 8, blz. 9).

Wellicht wijst het op bedoelde taktiek, om reeds in het tweede nummer van het periodiek het beginsel van godsdienst-verdraagzaamheid te verkondigen en in verband daarmede op te nemen, twee brieven van Christen-nationalisten, die instemming betuigen met het streven naar een vrij Indonesië. En waarom? Een hunner schrijft in het Nederlandsch: „Het woord komt tot Jezus" heb ik gehoord en verstaan, 't beteekent voor mij „werk mede in het rijk der liefde en broederschap zonder aanzien des persoons en deze eigenschap vind ik tot dusver in mijn christelijke samenleving totaal..... en absoluut..... *niet*. Ik geloof (verder verkort door ons), dat de menschen Jezus' paden moeten bewandelen, hierdoor kan ik mijn doel bereiken, 't heilige doel n.l. mijn

zielerust (geestelijk) en *Indonesia merdika* (stoffelijk) (F. R., No. 2, blz. 5/6).

Op strategie lijkt dit wel: „Alle regelingen, die de massa-organisatie belemmeren moeten op last van het partijbestuur verdwijnen. Dergelijk bevel behoort als een wet opgevolgd te worden door de partijleden en de overtreding gestraft te worden. De ruggegraat der massa-actie is een ijzeren discipline zooals die bij de Fascistische partij in Italië en de Hitlerpartij in Duitschland. Een massa-organisatie met dergelijke ijzeren kracht kan aan de partij de overwinning bezorgen en het bereiken van haar doel. Het is de samenwerking van de leden, hun discipline en de moed der voormannen, die de actie in staat stellen om alle vijandelijke tegenweer te overwinnen. De boycot der Engelsche goederen in Britsch-Indië heet te zijn een harden vuistslag op het gelaat van het Britsch imperialisme en kan tenslotte leiden tot de onafhankelijkheid van de bevolking" (F. R., No. 2, blz. 10/11).

Is een algemeen streven naar het vrije Indonesië te constateeren, minder eenstemmig blijkt men te wezen bij de beantwoording van de vraag hoe een vrij Indonesië te doen regeeren, democratisch of autocratisch.? B.v. wordt door de redactie van de F. R. geen instemming betuigd met het streven van de P. K. N. (Pakempalan Kawoelo Ngajogjokarto) een volksvereeniging in Djokdja, die het dagblad Aksi (actie) als orgaan heeft en meer dan 100.000 leden telt, onder leiding van een Pangéran, die het noodig vond om den vroegeren samenhang van adel en volk te herstellen, welke langzamerhand losser is geworden door verwaarloozing van adelszijde. De redactie nu ontzegt hare goedkeuring aan die partij, omdat zij meent, dat niet het volksbelang, doch het eigen belang van den adel de drijfveer is, n.l. de wensch om het allengs afnemend gezag over het volk op het oude peil terug te brengen.

Op dezelfde plaats trof ons de uitspraak, dat het verschil in wezen tusschen adel en volk thans in Indië niet zichtbaar zou wezen voor het bevattingsvermogen van het volk, omdat beide onder vreemd gezag staan, terwijl dit onderscheid in een vrij land daarentegen zeer duidelijk is (F. R., No. 4, blz. 5/6). Bizondere aandacht verdient voorts de verdere polemiek tusschen beide redacties (F. R. en Aksi). Die van Aksi verwijt de andere, dat deze de mentaliteit van Djokdjakarta niet kent, betoogt dat het Indonesische volk nimmer gevraagd heeft om het Javaansche vorstenbestuur op te heffen. Het antwoord daarop luidt, dat zoowel Dr. Tjipto Mangoenkoesoemo als wijlen Hadji Misbach, twee leiders der nationalisten te Solo, zich reeds hebben uitge-

sproken tegen het instituut van het vorstenbestuur en dat Ir. Soekarno steeds een republiek Indosenië heeft voorgestaan (F. R., No. 6/7, blz. 14). Op een andere plaats schrijft de redactie, dat zij het parlementarisme voorstaat, maar niet dat van Amerika, Duitschland of Turkije. In een bijdrage overgenomen uit „Indonesia Raja" het orgaan van de Indonesische studenten te Batavia, wordt beweerd, dat de burgerlijke democratie van thans in Amerika, Engeland, Frankrijk en Nederland niet in staat is, om het volk tot welvaart te brengen, dus voor Indonesië niet gewenscht lijkt, evenmin als de oude democratie der Grieken en Romeinen. *Een andere vorm van democratie zal daarom gezocht moeten worden!* (F. R., Nos. 10/11, blz. 3) [1]).

In een stuk opgenomen uit hetzelfde partijorgaan (Indonesia Raja) komt dit voor: De Westerlingen beweren, dat Indonesië nimmer een democratie heeft gekend, zulks ten onrechte. Vroeger kwam dat stelsel in ruime mate voor, doch het is allengs door de vreemde overheersching verwaarloosd en weggedrukt, zoodat thans slechts sporen daarvan zijn overgebleven als de desahoofd-verkiezing op Java, het in massa komen klagen van het desavolk over het desahoofd, en iets dergelijks op Bali en in de Bataklanden. Voorts heet het, dat de huidige Volksraad geen democratische instelling is, omdat voor de 60 millioen inwoners van Indonesië slechts ongeveer 2000 personen als stemgerechtigden optreden, evenmin democratisch zijn de gemeente- en regentschapsraden, welke trouwens deels uit benoemde leden bestaan.

Elders weder dit: Het slechtste eigen bestuur is te verkiezen boven het beste vreemde bestuur, want tegenover het eigen bestuur is het gemakkelijker de volkswenschen naar voren te brengen dan tegenover het vreemde. En dergelijk betoog zou noodig kunnen zijn, want ook de bestuurders van het eigen ras mogen geen imperialisme of kapitalisme aanhangen.

En hoewel dit laatste ook een der beginselen uitmaakt van de S. D. A. P. in Nederland is toch samenwerking daarmede door de Indonesische nationalisten afgewezen, omdat blijkens het congres der S. D. A. P. te Brussel laatstelijk gehouden aan Indonesië slechts zelfbestuur wordt toegedacht, geen onafhankelijkheid wat — volgens de redactie — schijnt te wijzen op vrees voor benadeeling van het eigenbelang der sociaal-democraten. Evenmin als de associatie-politiek kan de ethische politiek genade vinden. Reeds heet van beide „het masker afgerukt te zijn", waarmede

---

[1]) Het is alsof wij hooren roepen „Een democratie, de ware democratie voor een Koninkrijk!" (nu andermans). Het gezochte schijnt even onvindbaar te zijn als het ontbrekende paard voor Richard III.

vermoedelijk bedoeld wordt, dat zij slechts schijnbaar het volksbelang dienen.

In hetzelfde verband verdient een bijdrage over Diponĕgoro vermelding, waarin in de eerste plaats de bewering, dat op de scholen geen juiste uitlegging wordt gegeven van diens actie tegen de Overheid, n.l. dat het zijn doel zou geweest zijn den Sultanszetel te Djokdja te bemachtigen. Neen — aldus de rectificatie — hij streefde naar de macht om het volkswelzijn te verzekeren en wenschte niets voor zich zelf, daarom sloeg hij het aanbod van Generaal de Kock af, om hem een vrij vorstengebied af te staan. De tegenstand van Diponĕgoro heeft ons geleerd, dat onze vrijheid niet van zelf komt, dat wij ons niet op de vriendelijkheid van onze tegenstanders moeten verlaten, doch dat het volk in zelfvertrouwen naar de vrijheid moet grijpen. (F. R., No. 15, blz. 10/11).

Uiteraard wordt herhaald gewezen op het nut van non-coöperatie, het middel om maatschappelijke misstanden op te heffen, om imperialisme en kapitalisme weg te vagen, om de landsvrijheid te verkrijgen met behulp van de massa-actie, nadat de volkskracht, die thans statisch is, dynamisch zal zijn geworden.

Eigenaardig is de vraag van een lezer waarom de verschillende partijen, hoewel alle strevend naar een vrij Indonesië, het toch onderling niet eens zijn omtrent de middelen tot bereiking van dat doel en of dit laatste dan wel mogelijk is? Het redactioneel antwoord is geruststellend, zeggende dat alles wel terecht komt omdat de grootste partij ten slotte de voorhoede vormt waarachter de andere zich zullen scharen.

Een andere lezer vraagt hoe Indonesië spoedig vrij kan worden en of dan het privaatbezit vervangen zal worden door het collectief bezit? Het antwoord daarop luidt: door een krachtige massa-actie, terwijl verder de redacteur mededeelt persoonlijk tegen het kapitalisme gekant dus vóór het collectief grondbezit te zijn, maar dat de bizonderheden ter zake eerst later in de praktijk kunnen worden vastgesteld.

De vraag, of Nederland de dominion-status vrijwillig aan Indonesië zal geven, wordt ontkennend beantwoord en vindt de redactie daarin aanleiding verder mede te deelen, dat iedere vooruitgang alleen is verkregen door aandrang der nationalisten, zoodat wanneer ons aandringen krachtig genoeg is alle onze wenschen vervuld zullen worden, laat staan de Dominion-status zelfs de 100 % vrijheid zullen wij bereiken. (F. R., No. 8, blz. 16).

Als tegenstelling tot het hierboven weergegeven politiek theoriseeren maken wij even melding van een bijdrage ontleend aan het periodiek „Bantèng rajat", waarvan de strekking deze is:

„Het interesseert ons niet te weten of Ir. Soekarno zich al dan niet zal voegen bij de partij P. I., evenmin maakt op ons indruk het roepen van „zoo spoedig mogelijk Indonesia merdika (vrij)". Wij willen weten of Ir. Soekarno er toe zal overgaan reëele practische politiek te voeren ten bate van het arme volk? Dit zal — zooals overal ter wereld — wel zoo goed mogelijk zijn belangen verdedigen, met of zonder Soekarno, maar liefst mèt Soekarno, mits deze niet alleen met leege woorden, doch inderdaad practisch hulp verleent.

De redactie van F. R., die blijkbaar het loffelijk standpunt inneemt om ook aan de critiek op haar programma een plaats in het blad te gunnen, antwoordt hierop, dat later de noodige inlichtingen ter zake zullen worden gegeven.

Vermeldenswaard is een beroep gedaan op de offervaardigheid van het volk ten bate van een vrij Indonesië, dat niet terloops kan worden verkregen, doch alleen door offers in geld of goed, denkvermogen en geestkracht. Het volk moet het verloren zelfvertrouwen terugwinnen, het moet weten, dat het niet lager staat dan welk ras ook en dat het zelf ook alles kan tot stand brengen waartoe andere volken in staat zijn, indien het slechts wil. Wat de volksvrijheid aangaat, bestaat er geen twijfel over het al dan niet bereiken daarvan, maar het gaat om de vraag of zij spoedig dan wel eerst na geruimen tijd te verkrijgen is. (F. R., No. 9, blz. 5/7).

In een ingezonden artikel waarin het betoog, dat de trits eenheid, kracht en macht Indonesië vrij kan maken, is aangeduid, dat de Nederlanders uiteraard ongerust zijn over de samenwerking der onderscheiden politieke partijen en zij ons ondankbaarheid verwijten, maar wij — aldus de schrijver — die weten, dat zij het verlies vreezen van de gelegenheid om hunne zakken te vullen, wij halen de schouders op over dat luide geweeklaag en moeten ook verder trachten de beletselen op te ruimen die ons scheiden van het vrije Indonesië (F. R., No. 13, blz. 6).

Een uiting van minder stekeligen aard is de uitlegging gegeven van het begrip *revolutionair*. Dit n.l. behoeft geen verband te houden met bloed, kanonnen, geweren enz., doch beteekent een *omvormen in snel tempo*. Op het snelle proces komt het aan, de beweging is niet passief evolutionair, doch actief revolutionair. Het radicale standpunt moet blijken uit den sterken wil om te ijveren, niet uit het verwekken van onrust of het bieden van tegenstand (F. R., No. 14, blz. 8).

Het kan niet verbazen, dat ook de jeugdbeweging op politiek gebied wordt aangemoedigd, die — zooals de redactie opmerkt — een aanvang nam toen de zege der Japanners op de Russen be-

haald aantoonde dat er reden bestaat om de superioriteit van het blanke ras tegenover het gekleurde te betwijfelen. Thans houdt de Indonesische school- en studeerende jeugd, voor een goed deel lid van onderscheiden vereenigingen, zich bezig met het beoordeelen van het koloniaal stelsel en opmerkend, dat de tegenstrijdigheid der belangen van overheerschers en overheerschsten ten slotte de laatste pleegt te benadeelen, vindt zij daarin aanleiding hare actie te versterken b.v. tegen het verlangen naar grondbezit van de Indo-Europeanen.

Reeds van kind af — nog op de schoolbank gezeten — ziet de jeugd de rassentegenstellingen, hoort zij van de heldendaden der blanken, van een Garibaldi, een Willem van Oranje, daarentegen ook van Diponëgoro, Tengkoe Iman en andere vooraanstaande Indonesiërs, die echter als kwaadwilligen als opstandelingen worden bekend gesteld (F. R., No. 14, blz. 14).

Van groot optimisme getuigt het redactioneel antwoord op een lezersvraag of vrij Indonesië in staat zal wezen om een aanval van Japan af te slaan, luidende dat Indonesië, in dat geval, voldoende sterk geacht mag worden om zijn vrijheid te verdedigen en dat bovendien de andere staten de inbezitneming van Indonesië door een machtig militair rijk niet zullen toelaten.

Tenslotte vestigen wij de aandacht op een redactioneel artikel (F. R., No. 12, blz. 16), waarin een onjuiste tegenstelling voorkomt, n.l., dat de huidige crisis door de sluiting van tientallen suikerfabrieken en andere ondernemingen geen schade zou toebrengen aan de werkgevers, alleen minder geld in hunne zakken doet vloeien, terwijl daarentegen de ellende bij de werknemers zoodanig toeneemt, dat zij gemiddeld moeten leven van 4½ cent daags per persoon.

Hierbij teekenen wij aan, dat op een andere plaats (F. R., dd. 15 Juni 1932, blz. 14) een bedrag van 8 cent daarvoor wordt berekend.

Met het bovenstaande is wel het meest karakteristieke weergegeven van den inhoud der twee in den aanhef aangeduide periodieken, voorzoover betreft Ned.-Indië. Overigens bevatten zij uitgebreide beschouwingen ook over de politiek in andere werelddeelen, waarmede wij ons hier niet behoeven bezig te houden.

In verband met en ter vervollediging van het voorafgaande lijkt ons niet van belang ontbloot een persbericht omtrent het gesprokene door den heer Mohamad Hatta (in 1928 in Nederland beschuldigd van opruiing doch vrijgesproken) in een onlangs gehouden vergadering van de nieuwe vereeniging P. N. I. (Pandidikan nasional Indonesia). Hij zeide n.l., dat de P. I.

(partij waartoe Ir. Soekarno behoort) niet in dezelfde mate als zijn eigen partij gestemd zou zijn voor de volksheerschappij, omdat de leiders nog eenigermate de adelsopvattingen aanhangen. Voorts de pogingen van Ir. Soekarno behandelend om meer éénheid in de nationalistische beweging te brengen betoogde hij, dat P. I. en P. N. I. een verschillend programma hebben, dus hij moest waarschuwen tegen een aaneenrijging zonder organisch verband, wat iets anders is dan de beoogde harmonische eenheid.

Mede uit een dagbladbericht blijkt, dat kort geleden tegenover de hooger, reeds aangeduide in Djokdja bestaande door een Pangéran geleide partij (P. K. N.) door Mr. Singgih en Dr. Soeratman in Solo een democratische vereeniging is gesticht op welker vergadering eerstgenoemde leider het democratisch stelsel heeft besproken en het feit geconstateerd, dat de grootheid van het Indonesische volk steeds afnam sedert de komst der vreemdelingen, welke misstand nog vergroot is geworden door het toenemend gebrek aan contact tusschen adel en volk.

Ter afronding van het reeds vermelde, brengen wij in herinnering, dat het totaal aantal organisaties op economisch, godsdienstig en vooral politiek terrein eenige honderdtallen groot is en van alle die vereenigingen heeft de Indonesische studieclub van Soerabaja, sedert overgegaan in de P. B. S. (Persatoean bangsa Indonesia) en onder leiding van Dr. Soetomo staande, naast het beginsel om de zelfstandigheid van het Indonesische volk te vervolmaken zich het meest tot taak gesteld de bevordering van de economische welvaart der inheemsche bevolking[1]).

De aandachtige beschouwing nu van de uitingen aangetroffen in de beide onderwerpelijke periodieken der partij P. I. (Partai Indonesia) geeft ons aanleiding tot eenige opmerkingen, die m.m. ook voor het meerendeel der overige politieke partijen kunnen gelden.

B.v. valt het op, dat voortdurend aangedrongen wordt op *machtsvorming* door massa-actie om de vrijheid van Indonesië te verkrijgen, dat voorts gewezen wordt op de ideale, heilige *vrijheidsoorlogen*, die aan het recht van het volk voldoen. Verder heet het: de volkskracht *paraat* te maken voor nationale *daden*. De *revolutionaire* massa-actie kan de oude politieke instellingen *omverwerpen* en vervangen door eigen politieke instellingen. Zij, die streven naar de onafhankelijkheid moeten hun *strijd* doen berusten op de massamacht der *weerbare* democratie. Een politieke

---

[1]) Zie De nationalistische beweging in Ned.-Indië, door J. Th. Petrus Bloemberger, blz. 433/35.

partij moet strategie en taktiek toepassen, de partij is het *leger*, de leiders zijn de *generaals*. Een massa-organisatie met ijzeren tucht kan de *vijandelijke tegenweer* overwinnen, enz. enz.

Dat alles klinkt op zijn minst dubbelzinnig. Wijst het op een aanbeveling om geweld te gebruiken? Neen, zou het bescheid kunnen zijn, want — zoo heet het ergens — machtsvorming is noodig om *langzamerhand* een beteren toestand *af te dwingen*, die niet vrijwillig door den overheerscher wordt geschonken (F. B., No. 17, blz. 17). Dit „langzamerhand" echter is in tegenspraak met een andere uiting waarbij het begrip *revolutionair* aangeduid wordt als het omvormen in *snel* tempo, zij het ook zonder bloed, kanonnen en geweren.

Voorts lijkt het op stoken, bovendien is het niet juist, om te gewagen van het huidige koloniale stelsel in Indonesië, dat zijn winsten moet hebben uit het land en het zweet der proletariërs. Eveneens: dat de kleine minderheid der overheerschers (Nederlanders) een luxe-bestaan zou genieten door te parasiteeren op den arbeid der onderdrukte meerderheid (volksmassa). Zoo ook: dat de economische crisis nu de Europeesche werkgevers weinig zou benadeelen daarentegen de ellende der inheemsche werknemers belangrijk verzwaart. Verder komt ons de door partijleiders voor het democratisch stelsel gemaakte propaganda in de Javasche vorstenlanden zeer demonstratief en ongewenscht voor, vooral daar vooraf reeds van hooge adelszijde met goed gevolg een vereeniging was opgericht, beoogende het herstel van het verloren gegane contact tusschen adel en volk.

In de eerste plaats is het een de traditie vertrappend en daarom bedenkelijk verschijnsel van overmoed dat Javanen, vooral omdat het intellectueelen zijn, zich geroepen achten om in het vorstengebied tegenover het vorsteninstituut het democratisch stelsel aan te bevelen. Bovendien is het denkbeeld van dergelijke propaganda op zich zelf genomen al even absurd als voorbarig te noemen, gezien de omstandigheid, dat de nationalisten zelf eigenlijk niet weten, welk democratisch stelsel in te voeren ware. Immers — zooals hierboven is medegedeeld — zijn zij na afkeuring van wat onder democratie verstaan wordt in Amerika, Engeland en Nederland tot de overtuiging gekomen, dat er nog naar een *andere* democratie moet *gezocht* worden! Waar zal men die zoeken? Europa en Amerika zijn reeds door de nationalisten uitgesloten en waar in Afrika of Azië vindt men een navolgbare republiek of democratie? Turkije wellicht? Het is toch bekend, dat de President dier republiek voorzitter is van de eenige toegestane politieke organisatie en de parlementsleden aanwijst. Dit is derhalve een parodie van de democratie. Wat beteekent het

nu, de zaak in dergelijk licht beschouwd — te ijveren voor een republiek of democratisch regeeringsbestel voor Indonesië?

Is het dan niet rationeeler om zooals een nationalist doet terug te denken aan en terug te verlangen naar den bloeitijd van het rijk Cri-Widjaja op Sumatra of het glorietijdperk van Modjopahit op Java, toen handel en vertier, kunsten en wetenschappen, staatkunde en literatuur op hoog peil stonden en de Indonesische eenheid een feit was? (S. I. M., No. 2, blz. 56/57).

Is het niet verstandiger om gevolg te geven aan de (in het Nederlandsch gestelde) wenken van dien nationalist tot wederopbouw van dien vroegeren luister door versteviging van den nationalen geest, zoowel massaal als individueel en *het bewerkstelligen van onmiddellijke materieele voordeelen?* (S. I. M., No. 2, blz. 56/60).

En dit een en ander lijkt ons zeer goed mogelijk, ook onder de voorwaarden gesteld aan een eigen regeering (F. R., No. 15, blz. 3) nl. zonder kapitalisme en imperialisme. Immers wanneer die eigen regeering (vorstenbestuur) de zelfstandigheid heeft verkregen, die onlangs nog in den Volksraad door den Regeeringsgemachtigde, tot op zekere hoogte, mogelijk is verklaard (in tegenstelling met de onafhankelijkheid) dan behoeven beide ongewenschte stelsels niet noodzakelijk te heerschen. Want de beteekenis die R. Soekarno toekent aan kapitalisme en daaruit voortspruitend imperialisme is het verschijnsel, dat het grootendeels onder de macht der banken staande grootkapitaal van een bepaald land de buitenlandsche politiek aan zijn belangen weet dienstbaar te maken, wat aanleiding geeft tot kapitaalexport (geld en machine), bouw van fabrieken, spoorwegen, havens enz., vooral naar economisch achterlijke, kapitaalarme landen (F. R., No. 10/11, blz. 15).

Welnu het is niet noodzakelijk, zelfs onwaarschijnlijk, dat een zelfstandig Indonesië daartoe zou overgaan. Bovendien behoeft kapitalisme en imperialisme niet uitsluitend af te hangen van den regeeringsvorm en niet onafscheidelijk verbonden geacht te worden aan vorstenbestuur, want de nationalisten zelf hebben die stelsels geconstateerd bij de republieken Noord-Amerika en Frankrijk.

Ook moeten wij de aandacht vestigen op het overigens algemeen voorkomend vanzelf sprekend verschijnsel, waar het de propaganda geldt van het democratisch stelsel (zooveel hoofden, zooveel zinnen), dat er tusschen de partijleiders (en dus ook tusschen de partij programma's) een groot gebrek aan overeenstemming bestaat niet alleen, doch dat zij elkaar op de meest betreurenswaardige wijze de loef trachten af te steken (S. I. M.,

No. 2, blz. 59) en de een smalend van den ander spreekt. B.v. de heer Mohamad Hatta (P. N. I.) die gewagend van de eenheidspogingen door Ir. Soekarno (P. I.) ingesteld, ironisch spreekt van aaneenrijgen (*persateàn* n.l. stukken saté aan een stokje) inplaats van *persatoean* (samengesmolten eenheid). Wij kunnen die woordspeling uitbreiden door te waarschuwen voor *persatroean* (onderlinge vijandschap) wat niet overbodig schijnt, omdat niet alleen ieder der talrijke partijen op Java zelfstandig wenscht te werken, doch uiteraard in nog sterker mate de nationalistische beweging op de overige eilanden vooral Sumatra, Ambon, Minahassa (Celebes) en Timor haar eigen banen meent te moeten volgen, zoodat *de gordel van smaragd, die zich om den evenaar slingert* bij gebrek aan onderlingen samenhang der deelen, op partijpolitiek gebied, wel eens zou kunnen losraken.

Herhaald wordt — voorts — door de nationalisten betoogd, dat de volkswelvaart eerst nà de vrijwording van Indonesië zou kunnen worden bevorderd omdat zij thans in het kapitalisme van den overheerscher een hinderpaal zou vinden. Deze meening wijst op een denkfout dan wel is zij een argument alleen voorgebracht om de eenmaal aangevangen politieke actie voor die vrijmaking toch te kunnen voortzetten.

Des te vreemder is deze houding der nationalisten in het licht beschouwd van hun eigen klachten, dat de proletariër thans zou moeten leven van 4½ of 8 centen daags. Rationeel is het dan toch te bedenken, dat uit een volk waarvan de overgroote massa aangewezen zou zijn op dergelijk hongerrantsoen kwalijk ooit een volksregeering van een onafhankelijk land gevormd zou kunnen worden. Het schijnt dien propagandisten te ontgaan, dat alleen een volk met ruime bestaansmiddelen naar zelfstandigheid kan streven en deze zoo noodig verdedigen tegenover de andere veelal machtige en rijke volkeren in hetzelfde wereldverkeer opgenomen.

O.i. zou den partijleiders, die overigens getoond hebben kunde, geestkracht en warme belangstelling in het lot hunner landgenooten te bezitten, aanbevolen kunnen worden hun geestdrift niet langer te verspillen aan het voorbarig najagen van politieke doeleinden doch die nuttiger te besteden aan het streven om het volk op een hooger bestaanspeil te brengen in den geest o.m. van de maatregelen reeds genomen door inheemsche corporaties en vooraanstaande Indonesiërs als vermeld in de Regeeringsmededeeling van Juni 1930. Mede zouden de Indonesische ingenieurs hun aandacht kunnen wijden aan de mogelijkheid om in de buitengewesten door aanleg van irrigatiewerken, al dan niet in dienst van den Staat, het gouvernement of het landschap, onbe-

nutte gronden voor den landbouw geschikt te maken (zie het artikel „Hoe een nieuw bevolkingsgebied wordt ontdekt" in de Delicourant van 4 en 5 April 1932).

Tenslotte deze opmerking. Het wil ons voorkomen, dat het nationaal voelend Indonesië thans en nog geruimen tijd verder tevreden kan zijn in het bewustzijn, dat het Nederlandsch gezag ernstig wil medewerken om Indonesië tot zelfstandigheid te brengen. De onafhankelijkheid daarentegen is een begrip, dat zoolang de zelfstandigheid — die behoort vooraf te gaan — nog niet is bereikt, bezwaarlijk vatbaar is voor een duidelijke omschrijving, dus voor in practischen vorm te uiten wenschen. Bovendien is het de vraag of t.z.t. gegeven de omstandigheden waarin zelfstandig Indonesië en de naburige landen dan zullen verkeeren dergelijk afzonderlijk bestaan in zijn welbegrepen belang zou wezen? Waartoe m.a.w. nu reeds, voor later, een positie verlangd, die dan levende nazaten wellicht niet eens begeeren!

Uit het bovenstaande kan het duidelijk geworden zijn, dat een groot deel der inheemsche politieke pers, vooral in haar streven naar een vrij Indonesië, zich gesteld heeft tegenover de Nederlandsche overheersching en deels ook tegenover het inheemsch vorstenbestuur. De vraag rijst, bij een objectieve beschouwing van de zaak, of het Nederlandsch gezag ten deze wel van alle schuld is vrij te pleiten?

Wij hebben ook eerder de gelegenheid benut deze vraag te behandelen. Reeds bij het begin onzer vestiging in den Indischen Archipel, toen dáár bijna overal vorstendommen werden aangetroffen en eveneens later, placht de Nederlandsche Overheid vorsten of volkshoofden die haar misnoegen, om welke reden dan ook, hadden verwekt op zijde te zetten en het bestuur in die hoogste instantie, dan op te dragen aan Nederlandsche gezaghebbers, instede van te trachten den ongeschikt geachten titularis te vervangen door een beteren. Dat was een *psychologische vergissing*, men besefte toen niet, dat bij eenvoudige volken, in bestuurszaken althans, de vreemdeling zich niet direct tot de bestuurden moet wenden. Later heeft de Overheid wel als regeeringsbeginsel wettelijk afgekondigd, dat de Inlandsche bevolking — zooveel de omstandigheden het toelaten — onder de onmiddellijke leiding van haar eigen hoofden moet blijven, doch de vooraf gemaakte fout is niet hersteld, men heeft de opheffing van het vorstenbestuur slechts zelden ongedaan gemaakt. Vandaar dat sedert zoo dikwerf het Nederlandsch gezag in de noodzakelijkheid heeft verkeerd om ,over het hoofd der lagere inheemsche gezagvoerenden heen of geheel buiten hen om, hard-

handige maatregelen te nemen tegenover een overigens gemakkelijk te leiden bevolking die vermoedelijk onder haar eigen vorsten gebleven niet tot dezelfde moeilijkheden aanleiding zou hebben gegeven. Men mag den voor vreemdelingen onzichtbaren traditioneelen invloed van vorst en adel op het volk in het grootste deel van Ned.-Indië niet onderschatten. Deze is in staat om met een enkel woord of gebaar het zelfde resultaat te bereiken, als het brute geweld van het Nederlandsch gezag.

De meest gewenschte toestand ter zake — die dan ook bestaan zou hebben indien men niet de boven aangeduide psychologische fout had begaan — zou uiteraard deze zijn, dat iedere lastgeving komend van het Nederlandsch gezag wordt beschouwd als te zijn (en behoort ook te worden) gegeven door den inheemschen vorst, zoodat c.q. elk verzet van bevolkingszijde moet geacht worden te zijn geboden tegenover haar eigen vorstenbestuur. Dit nu worde dan verder, voozoover zijn eigen middelen niet toereikend zijn om den tegenstand te overwinnen, daarbij gesteund door het Nederlandsch gezag, desnoods met den sterken arm.

Op deze wijze is het dus steeds de eigen vorst en niet de vreemde overheerscher die rechtstreeks corrigeerend optreedt.

Het spreekt vanzelf, dat het Nederlandsch gezag z.v.m. door tijdige opleiding te eischen er naar streve, dat de vorsten voor hun taak berekend hun gebied besturen en zij v.z.n. door gezette contrôle er toe gebracht worden om de noodzakelijke rechtvaardigheid te betrachten.

In dit verband meenen wij te kunnen opmerken, dat het propaganda maken in Solo en Djokdja door nationalisten voor een meer democratische bestuursvoering aldáár niet toegelaten had mogen worden. V.z.n. teekenen wij aan, dat iets dergelijks in de vorstengebieden van Britsch-Indië verboden is (zie *De Indische Gids*, Juli 1931, blz. 580/81).

Verder zijn sedert 1917 naar Westersch model democratiseeringsmaatregelen genomen om z.g.n. aan het volk eenige medezeggenschap te verleenen o.m. het beperkte kiesrecht voor Inlanders en Vreemde Oosterlingen. Van de instelling van den Volksraad verwachtte men een *versterking* van den band tusschen Indie en Nederland. Aan *deze* verwachting althans heeft de maatregel niet beantwoord. Men meende hem verschuldigd te zijn ingevolge den wensch, en dan nog zeer onbestemd, geuit door slechts 1 % der bevolking in hoofdzaak ontevreden intellectueelen. O.i. had men toen en dan een veel grooter deel van de massa kunnen bevredigen door meer zelfstandigheid of zeggenschap toe te kennen aan de vorsten en hoofden, wier in-

vloed op de bevolking door ons ingrijpen, hoewel goed bedoeld, n.l. onze directe bestuursaanraking met het volk, allengs was verminderd.

Dat trouwens de o.i. in verkeerde richting n.l. aan het volk geschonken medezeggenschap niet op prijs gesteld wordt kan blijken uit de herhaald getoonde non-coöperatie (weigering om zitting te nemen in colleges) en uit de hierboven reeds medegedeelde persuiting, dat de nationalisten den Volksraad evenmin als den gemeente- en regentschapsraad ware democratische instellingen achten.

Hoe het ook zij, het is een feit dat door het eindeloos geharrewar over rechten en plichten de atmosfeer, die het gezag en het reeds bij talrijke politieke partijen aangesloten vooral intellectueele volksdeel overspant, niet gunstig is voor de rustige uitvoering van de door de historie aan het Nederlandsch gezag toegekende taak n.l. de opvoeding van het volk tot volledig zelfbestuur.

In hoofdzaak blijkt het verschil in opvatting eener- en verlangens anderzijds te bestaan ten opzichte van de politieke doelstelling. De Indische Regeering heeft laatstelijk bij monde van den Regeeringsgemachtigde in den Volksraad gezegd „op den weg naar zelfstandigheid — ook al verschilt men van gevoelen omtrent de vraag waar het eindpunt ligt — kan men voorshands nog langen tijd samengaan, maar wordt onafhankelijkheid als doelstelling gekozen dan kan de Regeering op dien weg niet volgen noch daarover discussies voeren." En verder „opwekking buiten de zaal van den Volksraad tot zoo spoedig mogelijke verwezenlijking van de onafhankelijkheid dezer landen kan beteekenen een actie tegen het in Nederland of Nederlandsch-Indië gevestigd gezag. Als zoodanig kan het een strafbaar feit opleveren." Natuurlijk, dit laatste is duidelijk, dunkt ons.

Wij weten niet welk effect daarvan is verwacht, doch volgens een courantenbericht schijnt de leider der nationale fractie in den Volksraad daarna verklaard te hebben de doelstelling der onafhankelijkheid toch te behouden. De atmosfeer blijft dus te wenschen laten, de spanning blijft bestaan. Aan beide zijden staat het recht, maar als men daarop blijft staan dan worden aan beide zijden groote belangen geschaad. Daarom wagen wij een suggestie n.l. bij voorkomende gelegenheid een nadere toelichting te geven aan bovenbedoelde Regeeringsverklaring in dezen zin: „De onafhankelijkheid kan thans geen onderwerp van practische politiek uitmaken omdat de omstandigheden die t.z.t. daartoe aanleiding zouden moeten geven in den schoot der toekomst verborgen liggen. Iets anders is het in beginsel het recht op volledige

vrijheid van het volk te erkennen zoodra het zonder steun van buiten een zelfstandige plaats in de wereldhuishouding wil en kan innemen. Dit laatste ter beoordeeling van beide zijden en desnoodig ter beslissing van een, in de toekomst als daartoe aangewezen, arbitraal college."

Deze toespeling op een dergelijke in de beschaafde wereld alom als juist aangenomen opvatting zal o.i. vermoedelijk de atmosfeer kunnen zuiveren, de spanning verminderen en beter samenwerking mogelijk maken.

Irak quasi onafhankelijk

DOOR

GEORGE NYPELS.

Irak is als lid in den Volkenbond opgenomen.

Mag het bondsjaar 1931—1932 in het algemeen geen gelukkig jaar voor Genève worden genoemd, met zijn gebleken onvermogen om in de Japansch-Chineesche kwestie en in het Bolivia—Paraguay geschil bemiddelend op te treden, om de wapenvermindering in een goede richting te sturen, om voor de economische wereldcrisis iets ten goede door te voeren, om de toenadering tusschen Duitschland en de voormalige ententelanden, alsmede die tusschen de oorlogsschuldeischende staten te bevorderen, om — laat ik kort zijn — op het gebied der practische vredespolitiek iets van groote beteekenis te bereiken, het jaar heeft in één opzicht toch wel reden tot vreugde gebracht.

Mexiko, de woelige buurstaat van de Vereenigde Staten, meldde zich als lid aan. Turkije, een van de groote mogendheden wier afwezigheid vaak als een zwak punt van den bond genoemd werd, trad toe. Argentinië, dat sedert jaren niet geheel los van —, maar toch ook niet vast in den V.B. stond, besloot de normale betrekkingen weer te herstellen. Irak werd van V.B.-mandaatsgebied, als onafhankelijke mogendheid, lid van den bond. Dat is een aanwinst van 4 leden, waardoor het aantal ledenstaten op 56 is gekomen.

Het geval Irak heeft nog een zeer bijzondere beteekenis. Ik heb hierover in *De Indische Gids* van 1932, I. blz. 289, toen het proces gaande was, vrij uitvoerig geschreven. Ik betitelde mijn artikel: „Het quasi-Irakmandaat". Over de toen, in Maart, reeds als zeker te verwachten oplossing en beslissing schreef ik: „Van quasi-mandaat, door quasi-erkenning van quasi-zelfbestuur, tot quasi-onafhankelijkheid, dat is een quasi-succes waarmede, in deze, alle partijen met quasi-voldoening genoegen zullen nemen". Zoo is het inderdaad geloopen. De lange, door mij weergegeven, geschiedenis heeft in September en October haar laatste stadium doorloopen.

Den 24en September nam de Volkenbondsraad kennis ervan, dat de regeering van Irak de door dien raad verlangde verklaring

onderteekend had, waarbij de gevraagde waarborgen werden gegeven voor de eerbiediging van eenige rechten en voor de behartiging van de belangen van derden, ook nadat de staat zijn zelfstandigheid zou hebben gekregen.

De raad heeft daarop verklaard, dat het V.B.-mandaat als opgeheven zou kunnen worden beschouwd op den dag waarop Irak als lid tot den V.B. zou zijn toegelaten.

De heer Jevtich, vertegenwoordiger van Yougoslavië, richtte, als rapporteur, gelukwenschen tot Groot-Brittanje, dat Irak had gemaakt tot het eerste mandaatland, rijp om als zelfstandig lid in den V.B. opgenomen te worden. Paul Boncour voegde, namens Frankrijk, baron Aloisi, namens Italië, loftuitingen hieraan toe, zoowel voor Irak, als voor Engeland. Nog was hiermede de laatste formaliteit niet volbracht. De raad besloot toch nog aan de permanente raadgevende commissie voor de vraagstukken op militair, zee- en luchtvaartgebied opdracht te geven na te gaan of Irak in de termen valt der bepaling van artikel I van het V.B.-verdrag, betreffende zijn weermiddelen. Een maatregel pro forma genomen, aangezien over dit punt reeds volkomen overeenstemming bestond.

Onmiddellijk nadat de raad besloten had zijn advies aan den V.B. uit te brengen, nam hij kennis van het officieel verzoek van de Iraksche regeering tot den V.B. gericht, om als lid toe te treden. Deze aanvraag was intusschen al op de agenda geplaatst der op 26 September te openen 13de V.B.-vergadering.

De tusschen de regeeringen van Bagdad en Londen ter zake van die toelating gevoerde officieele correspondentie was, in afschrift, ter kennis gebracht van de regeeringen van alle staten, V.B.-leden. Zij bevat ook de verklaring van de Bagdadsche regeering, in 16 artikelen, die beantwoorden aan de voorwaarden vooraf door den V.B.-raad gesteld.

Kort samengevat gaf ik deze vroeger in hun aanvankelijke opstelling door de mandatencommissie, en overgenomen door den V.B.-raad, weer (1932, I, blz. 302 en 305). Ik herhaal ze hier.

a. De bescherming der minderheden van ras, taal en godsdienst.

b. Waarborgen voor de voorrechten en vrijstellingen aan vreemdelingen verleend, met inbegrip van de consulaire jurisdictie en de bescherming berustend op capitulaties en erkende gebruiken.

c. Zekerheid betreffende de belangen der vreemdelingen op juridisch-, burgerlijk- en strafrechterlijk gebied, voor zoover niet begrepen onder *b*.

d. Vrijheid van geweten, vrijheid voor de uitoefening van onderwijs en godsdienstige bedrijvigheid, w.o., wat medischen

bijstand betreft, voor de godsdienstige missies van elke richting. Een en ander onder het noodige voorbehoud voor te treffen maatregelen ter verzekering der openbare orde, der goede zeden en der geregelde administratie.

e. Nakoming der rechtmatige financieele verplichtingen, aangegaan door de aftredende mandaatmogendheid.

f. Waarborgen der rechtmatig verkregen rechten van elken aard, ontstaan tijdens de uitoefening van het mandaatstelsel.

g. Handhaven van alle internationale overeenkomsten aangegaan door de mandaat-mogendheid namens het gebied onder mandaat.

Voorts kwam hierbij de verplichting om aan alle leden van den V.B. de voordeelen te verleenen van meest-begunstigde natie, en de verbintenis om meeningsverschillen over de interpretatie van de opgelegde verplichtingen door het Internationaal Gerechtsin Den Haag te laten behandelen.

Daar deze verplichtingen jegens den V.B. worden aangegaan, behoudt de V.B. eenig recht van toezicht en van c.q. ter verantwoording roepen.

Zooals ik bij de vorige uiteenzetting aangaf [1]) heet Irak sedert 1922 reeds een „onafhankelijke" staat, Engeland stond het, *als geallieerde*, echter op zoodanige wijze met raad en daad bij, dat ook nadien de verhouding betiteld is gebleven als die van mandataris tot mandaatland. Maar in den geijkten zin van het woord heeft de mandaatverhouding (zooals deze voor de andere V.B.-mandaten wèl bestaat) niet bestaan.

Engeland en Irak zijn ook al vooruit geloopen op de beslissing, die de V.B.-vergadering in September 1932 zou nemen. In 1930 toch is een overeenkomst gesloten [2]), volgens welke Irak Britsche raadgevers in functie zou houden en waarin de bedoeling van een Britsche leiding der Iraksche staatkunde ook overigens tot uitdrukking komt. Het is zeker wel eigenaardig, dat in die overeenkomst van 30 Juni 1930 bepaald is, dat zij eerst geldend wordt bij de opname van Irak in den V.B., en dan voor 25 jaren zal gelden. De Engelschen zullen ook drie bases voor aviatiek, met troepenbezetting, op Iraksch grondgebied behouden. Zoo richtte de Londensche politiek de in Genève te nemen beslissing naar de verhouding, die ik vermeen met „quasi-onafhankelijkheid" niet verkeerd aan te duiden.

Den 3en October kwam de toelating van Irak als lid van den V.B. in stemming. Met algemeene stemmen (52 vertegenwoordigde staten) werd het welkom uitgesproken.

---

[1]) *De Indische Gids*, 1932, I, blz. 296.

[2]) A.v. blz. 298.

Leest men in artikel 1 van het V.B.-verdrag, dat de daarin voorop gezette voorwaarde voor een staat om lid te kunnen worden luidt: *volkomen zelfbestuur*, dan zal men in hetgeen de V.B.-raad als voorwaarden gesteld heeft, in hetgeen Engeland ter verzekering van zijn politieken invloed en van zijn vitale belangen bedongen heeft en in de zoo aanstonds te vermelden bemoeienis van andere regeeringen zeker 't een en ander vinden, dat mijn *quasi* onderstreept. Erkend moet echter worden, dat art. 1 van het V.B.-verdrag, door het eischen van „werkelijke waarborgen van ernstig voornemen" zelf met den eisch van „volkomen zelfbestuur" in conflict komt, èn dat het ook verklaarbaar is, dat een mandataris zich eenige waarborgen wil verschaffen om een rechtmatig aandeel te krijgen in de vruchten van hetgeen hij ten beste heeft gegeven voor de emancipatie van het nu los te laten gebied, al strookt dit niet ten volle met den geest van artikel 22 van het V.B.-verdrag. Maar zelfs als men het redelijke erkent van menigen, bij den overgang van den ouden in den nieuwen toestand, te stellen eisch, dan blijft nog een tegenstelling over tusschen het weinige dat verlangd is van Mexiko, Turkije, Argentinië (om alleen van de nieuwe leden te spreken, de tegenstelling zou nog sterker zijn als ik oud-leden, gelijk Abessinië, Liberia, aanhaalde), en het vele gevergd van Irak.

Den 3en October werd, zooals gezegd, Irak dus eindelijk lid van den V.B. De beteekenis van het heugelijke feit werd door Politis, den voorzitter der V.B.-vergadering, bij de begroeting van den nieuweling, in hartelijke woorden uiteengezet. Ook tal van gedelegeerden, met Sir John Simon als vertegenwoordiger van den voormaligen staat-mandataris voorop, uitten hun voldoening over het zelfstandig worden van Irak en wenschten koning Feisal geluk, met de belangrijke gebeurtenis, dat zijn staat thans in de volkerengemeenschap als geheel onafhankelijk lid is opgenomen. De voorzitter van den ministerraad van Irak, Noury pasja, bedankte voor de opneming en verzekerde, dat het eenig verlangen van Irak is in goede verstandhouding met al zijn buren en den V.B. samen te werken voor den vrede en de welvaart van de wereld. Onder de gedelegeerden, die Irak gelukwenschten, behoorde ook de minister van Buitenlandsche zaken van Turkije, Tewfik Roesjdi bey, die in zijn rede mede de hoop uitsprak, dat Syrië weldra het voorbeeld van Irak zou kunnen volgen en eveneens zijn onafhankelijkheid zou verkrijgen.

De koning van Engeland zond aan den koning van Irak een telegram:

„Ik heb met de grootste voldoening kennis genomen van de toelating van Irak tot den Volkenbond als een vrijen en onafhankelijken staat. Ik haast mij u mijn warmste gelukwenschen aan te

bieden met deze grootsche gebeurtenis, die naar ik vertrouw gevolgd zal worden door toenemende welvaart van uw koninkrijk en versterking van de hartelijke vriendschap, die tusschen onze twee landen bestaat."

Koning Feisal zeide in zijn bevestiging van dit telegram: „Ik maak van deze gunstige gelegenheid gebruik uwe majesteit in mijn naam en namens dien van mijn volk mijn hartelijkste dankbaarheid te betuigen voor de waardevolle hulp, die wij gedurende de afgeloopen jaren hebben ontvangen van uwe majesteit en uw edel volk. Ik beschouw deze als den voornaamsten factor, die geleid heeft tot het verkrijgen van onzen status. Wij zullen ons steeds die gunsten herinneren en wenschen uwe majesteit, de koninklijke familie en uw volk welvaart toe".

Even een herinnering opgehaald, die koning Feisal in die dagen stellig ook voor den geest zal zijn gekomen.

Den 13en November 1929 pleegde de eerste minister van Irak, Abdoel Moehsin Bey zelfmoord.

Overtuigd, dat zijn land zich in den wereldstroom nog niet staande kon houden zonder hulp van buiten en dat het op den weg naar onafhankelijkheid het beste door den steun van Engeland gebaat zou zijn, had hij zijn politiek hierop gericht, maar de samenwerking met Engeland vlotte niet naar zijn wensch en de nationalistische elementen verspreidden wantrouwen tegen hem. Hij geraakte hierdoor in een gemoedstoestand, dien hij tot uitdrukking bracht in den brief, dien men in zijn woning vond en die zoo in de Engelsche pers werd weergegeven:

To my dear Son on whom I rely.

Forgive me for the crime, which I have committed, because I am tired of this life and weary. I have seen in my life neither happiness nor pleasure nor honour. The nation expects service but the English do not agree. I have no supporter; the Iraqis who demand independence are weak, powerless, and very far from independence. They are unable to appreciate the advice of an honourable man like myself. They consider me a traitor to my country and the servant of the English. What a great calamity. I, who, am the most loyal and fervid servant of my country, have borne every sort of humiliation and insult solely for the sake of this land where my forebears lived in happiness.

My son my last advice is this. Be kind to your small brother and sisters who will remain fatherless, respect your Mother, be loyal to your country, be faithful to King Faisal and his heirs.

Forgive me O! My Son. (Signed) ABDUL MUHSIN AL SA'DUN.

Zoo, slechts drie jaren geleden. Nadien hebben de gebeurtenissen aan het inzicht van Abdoel Moehsin recht laten wedervaren. Zegt dit, dat zijn zelfopoffering voor het land zonder nut is geweest? Of heeft deze er toe medegewerkt om anderen tot dieper nadenken te brengen, en is zij zoo een schakel van betee-

kenis geworden in de keten die Bagdad, Londen en Genève thans verbindt?

Er is met het intreden van den nieuwen toestand wel wat veranderd. De toeziende voogdij van de mandaatcommissie van den V.B. is zoo goed als geheel — niet geheel en al — opgeheven, de erkende voogdij van Engeland is officieel vervallen. Maar in het hiervoren medegedeelde is reeds aangegeven, dat dit nog volstrekt niet beteekent een terugtreden van Engeland tot buiten de binnenlandsche bemoeienissen van de nu souverein en onafhankelijk heetende natie. Zal de verhouding van de twee landen de vlotte ontwikkeling van Irak als zelfstandige mogendheid ten goede komen? Dit is geenszins verzekerd. Dadelijk na het besluit van Genève is koning Feisal in zoodanig conflict gekomen met het ministerie, dat de opname in den V.B. heeft bewerkstelligd, dat dit tot een pijnlijke crisis geleid heeft, en het buitenland heeft duidelijk te verstaan gegeven, dat het tegen een bevoorrechting van Engeland wenscht op te komen.

Zooals men weet, bestaat de staat Irak uit twee verschillende deelen: het noordelijk gedeelte, Irak-Adzjemi, dat de streken Koem en Kasjas omvat en een door Toerkmeensche schaapherders bewoond steppenland is, en het zuidelijk gedeelte, Irak Arabi, het lagere deel van Mesopotamië, de provincies Basra, Bagdad en Mossoel omvattend. Een eerbiedwaardige historie heeft het Tweestroomenland, gelegen tusschen Euphraat en Tigris. Het was eenmaal de wieg eener machtige beschaving. Soemeriërs eerst, daarna Assyriërs en Babyloniërs hebben er die grondslagen van geestelijk en wetenschappelijk leven gelegd, waarop Grieken, Phoeniciërs en Israëlieten, daarna de volken van West en Oost hebben voortgebouwd. Een tweede glansperiode beleefde dit vruchtbare land onder het Khalifaat der Abbassiden, wier hoofdstad Bagdad werd. Maar invallen van Seldsjoeken en Turken vernielden dien kostelijken opbloei. Het land werd een woestijn, stad en dorp, kanaal en bevloeiingswerk vervielen.

Opnieuw kreeg deze streek een kans, toen in het begin dezer eeuw de Duitschers hun energie en kapitaal er in gingen steken. De Turksche regeering zag zulk een kolonisatie, welke haar gezag onaangetast liet, gaarne. (*Nieuwe Ct.* 7 October 1932).

De wereldoorlog bracht echter ook hier verandering: de Britten rukten tegen dit deel van het Osmaansche Rijk op, schoten aanvankelijk tot 1916 onder Townshend niet hard op, leden zelfs een gevoelige nederlaag, maar slaagden onder bevel van Maude, en later van Marshall, er ten slotte in het te veroveren. Een Middle Eastern Empire, waarvan het Tweestroomenland deel zou uitmaken, zweefde het Colonial Office voor den geest.

In mijn vorig artikel heb ik het verloop der zaken na den oorlog, tot aan de vereende poging van Bagdad en Londen om Irak als lid in den V.B. te doen opnemen, weergegeven. Thans is ook dit bereikt. Engeland heeft van zijn grootscheepsche plannen, tot stichting van een onder zijn directen invloed staand rijk in het Midden Oosten, moeten afzien, maar het heeft gezorgd voor een waarborg van zijn belangen, het heeft bij voorbaat de beste voorwaarden bedongen, welke onder de nieuw ontstane omstandigheden te bedingen waren.

Het Hooge commissariaat, dat de Britsche vertegenwoordiging te Bagdad vormde, is omgezet in een legatie. Sir Hubert Young, die deze stelling innam, bood den 5en October zijn geloofsbrieven als zoodanig aan, zijnde hij gevolmachtigd Britsch minister te Bagdad geworden. Hij is nu vervangen door een nieuw benoemden gezant. Den 1en November ontving koning George Sir Francis Humphrys op Buckingham Palace in audiënte, ter gelegenheid van diens benoeming tot eersten ambassadeur van het Vereenigd Koninkrijk in Irak.

Is er dus inderdaad wel wat veranderd, men kan bij dit alles toch zonder te groote vrijmoedigheid aannemen, dat door geen der betrokkenen de beteekenis van het rijke petroleumgebied in Mossoel ook maar even uit het oog is verloren. Ook zijn allen de beteekenis indachtig gebleven van de aardrijkskundige ligging van Irak, waardoor dit land in het verleden een rol gespeeld heeft en bestemd kan zijn in de toekomst weer tot een rol van beteekenis geroepen te worden.

Die overwegingen worden echter niet alleen in Londen en in Bagdad gemaakt.

Frankrijk is in ruime mate direct en indirect geïnteresseerd bij de petroleum-ontginningen. Dit land voelt zich direct belanghebbend door de nabuurschap met zijn mandaatgebied Syrië, maar het heeft zich reeds sedert zeer lang ook beschouwd als aangewezen beschermer van de christen minderheden in dit Arabisch koninkrijk.[1])

Turkije en Italië hebben duidelijk doen uitkomen, dat zij Engeland geen vrij spel willen laten.

Ternauwernood was de toelating van Irak tot den V.B. bekend, of Reuter bracht een bericht (*N. Rott. Ct.* 5 November) over een briefwisseling, toegezonden aan de mandatencommissie van den

---

[1]) De bescherming heeft in het bijzonder de christenen in het Mossoelgebied gegolden. Daar is sedert 1878 het seminarium van St. Jean gevestigd, van de dominicaansche missie. In Bagdad zijn Fransche Zusterscholen. In die hoofdstad zetelt ook een aartsbisschop. Hiervoor is sedert een paar eeuwen altijd een Franschman aangewezen. Thans is daar Mgr. Drapier gevestigd.

V.B., gevoerd tusschen de Britsche regeering en de regeering der Vereenigde Staten ten aanzien van het recht van Amerika om gehoord te worden over de voorwaarden, waaronder Irak zou worden bestuurd na afloop van het Britsche mandaat.

In Maart '32 had het departement van Buitenlandsche zaken te Washington zich te dezer zake tot de Britsche regeering gewend, maar laatstgenoemde erkent niet het recht van de Ver. Staten om zich te bemoeien met de toekomst van Irak.

De Amerikaansche aanspraak is te Genève te berde gebracht en het schijnt de bedoeling te zijn nader uit te maken welke de positie van de Ver. Staten ten aanzien van de mandaten in het algemeen is.

Reuter vernam nog in Amerikaansche kringen te Londen, dat in de stappen uit Washington de nadruk werd gelegd op de noodzakelijkheid van voldoende bescherming der Amerikaansche belangen in Irak en dat de Amerikaansche regeering aan het slot der briefwisseling zich haar positie volledig voorbehield. Zij verklaarde, om iedere misvatting in de toekomst te voorkomen, dat haar afzien van het staan op de nakoming van haar rechten inzake Irak niet mocht worden uitgelegd als een prijs geven van het in 1921 vastgestelde beginsel, dat de goedkeuring van de Ver. Staten in verband met de mandaten noodzakelijk stelt.

Men behoeft aan dit voorbehoud niet zóóveel gewicht toe te kennen, alsof er iets heel bijzonders mee bedoeld zal zijn. Wanneer Amerika het noodig vindt zich te bemoeien met aangelegenheden van een ander land, door welke het zijn economisch belang bedreigd acht, weet 't wel een weg en een middel hiertoe te vinden ongeacht het al dan niet bestaan van een gemaakt voorbehoud. Maar waar bekend is dat in Irak groote Amerikaansche belangen zijn vastgelegd ligt in de aan Engeland en aan Irak gerichte waarschuwing toch zonder twijfel meer opgesloten dan een formeele herinnering aan het beginsel van 1921. De regeeringen dezer beide landen worden door dit optreden van Amerika tot een omzichtigheid en voorzichtigheid aangemaand, die hun vrijheid van handelen te meer beperkt.

Koning Feisal ondervindt hoe bij het bereiken van het doel de vreugde kan worden getemperd.

Hoogere Theologische School voor Inheemschen.

In *Mededeelingen*, dl. 76, 5e st. 1932, van *Tijdschrift voor zendingswetenschap* wordt gesproken over plannen tot oprichting van een hoogere theologische school.

„Voor de eerste maal", zoo lezen wij „moeten wij melding maken van een nieuwe instelling, die geboren uit samenwerking, de geheele zending ten goede zal komen. De plannen tot oprichting eener hoogere theologische school voor de opleiding van inheemsche voorgangers verkeeren in een vergevorderd stadium.

Op 29 Juli 1932 heeft de eerste vergadering plaats gehad van het bestuur der school (tevens curatoren), waarmee de taak der commissie van voorbereiding is afgeloopen. Deze school wordt opgericht door het Bestuur der Protestantsche Kerk in Ned. Oost-Indië, de Samenwerkende Zendingscorporaties en de Rijnsche Zending. Tot leden van het Bestuur zijn benoemd: Dr. H. Kraemer, voorzitter en Prof. Dr. J. M. J. Schepper vanwege de Samenwerkende corporaties, K. van Dijk en Dr. M. Tumbelaka vanwege het Kerkbestuur, Mr. C. C. van Helsdingen en Ed. Müller vanwege de Rijnsche Zending. Als adviseerende leden de beide zendingsconsuls.

Men hoopt, dat de school op 1 Juli 1933 kan worden geopend. Zij zal toegankelijk zijn voor leerlingen uit den geheelen archipel, die tenminste in het bezit zijn van het einddiploma Mulo. Zij zal onder directe leiding staan van drie docenten. Vóór de toelating wordt door het bestuur een onderzoek ingesteld naar karakter en toekomstige geschiktheid der candidaten voor het ambt, waarvoor zij bestemd zijn.

In het algemeen zal de voertaal Nederlandsch zijn. Bij een groot deel der opleiding zullen echter de Maleische, Javaansche en Bataksche talen gebruikt worden teneinde een meer directe aansluiting mogelijk te maken met de gedachtenwereld der Christelijke kerken en groepen, onder welke de abituriënten werkzaam zullen zijn. Na een 6-jarige opleiding zullen de abituriënten naar

het land hunner herkomst terugkeeren, teneinde aldaar hun taak te aanvaarden, hetzij in dienst hunner eigen zelfstandige inheemsche kerk als leider van het kerkelijk leven, hetzij in dienst der Zending.

Deze opleiding bedoelt tegemoet te komen aan de behoefte der zelstandige inheemsche kerken aan leiders uit het eigen volk, die een grondiger opleiding en breeder visie hebben verworven dan tot nu mogelijk was en in algemeene ontwikkeling tenminste gelijk staan met de steeds grooter wordende groep van Christen-inlandsche intellectueelen in geheel Indië. De school zal er naar streven den leerlingen de beschikking te geven over de resultaten der algemeene en theologische wetenschappelijke ontwikkeling van het Westen en hun den weg te wijzen om deze kennis op de grondslagen hunner eigen gedachtenwereld vruchtbaar te maken voor den opbouw van het geestelijk en kerkelijk leven hunner volksgenooten. Zij tracht dat doel te bereiken in een nauw aaneengesloten samenwerking, waarin de zoo gewenschte verhouding van leermeester en leerling zooveel mogelijk tot haar recht kan komen".

In *De Banier* van 20 October gaf N. A. C. Slotemaker de Bruine de uitvoerige uiteenzetting, van de geschiedenis der opleiding van inheemsche helpers en voorgangers in N.I., welke wij hier laten volgen.

„Gelijk overal ter wereld het geval is, hebben vanaf het begin hunner werkzaamheid de zendelingen de noodzakelijkheid gevoeld medearbeiders te verkrijgen uit de bevolking zelve, onder welke zij werkten. Aanvankelijk leidden zij deze krachten zelf in hun woning op, een methode, die het zeer groote voordeel bezat gelegenheid te geven tot persoonlijken omgang. De practijk wees echter uit, dat zij ook groote nadeelen had: gemis aan algemeene normen van opleiding, stagnatie in de opleiding bij reizen van den zendeling en dergelijke. Een en ander heeft geleid tot de concentratie der opleiding terreinsgewijze. Op alle terreinen der vanuit Europa gedreven zending geschiedde dit in den vorm van scholen tot opleidinf van onderwijzers, die door den omvang en den duur der opleiding tevens werden gevormd tot gemeentevoorganger; op de arbeidersvelden der Indische Kerk geschiedde het door oprichting der Stovils (scholen tot opleiding van Inlandsche leeraars) te Amboina, (Molukken, 1885), Tomohon (Minahassa, 1886) en Baa (later Koepang, Timor, 1902).

Voor de eerste maal ontstond een centrale opleiding door de opening van het „Seminarie van Inlandsche zendelingen" te Depok in 1878. In beginsel stond deze inrichting echter geheel op

hetzelfde plan als de locale scholen, zij diende slechts als aanvulling ten behoeve van die zendingsvelden, welk zich nog niet in het bezit van een eigen opleiding konden verheugen. Op grond van een onder de zendelingen gehouden enquête verklaarde het Besturend Comité in 1904, dat „hoewel in het algemeen aan de opleiding op eigen terrein en in de taal des lands (te Depok werd in het Maleisch onderwijs gegeven) de voorkeur wordt gegeven, nochtans, zoolang niet elk zendingsveld in zijn eigen behoefte aan helpers kan voorzien, het Seminarie als onmisbaar wordt beschouwd." Het was dan ook geheel in de lijn van dit beginsel gelegen, dat in 1926 tot sluiting van dit Seminarie werd overgegaan: zoo goed als alle Zendingsvelden hadden toen een eigen opleidingsschool.

Ook een andere zijde in de geschiedenis van het opleidingsvraagstuk vraagt de aandacht. De Inheemsche helpers ontvingen een opleiding voor tweëerlei soort van werkzaamheid, n.l. het onderwijs en de Evangelieverkondiging in directen zin. In de meeste gevallen leidde deze onderscheiding niet tot een scheiding dezer werkzaamheden over verschillende personen, zoowel om practische redenen, men moest met de weinige beschikbare krachten en gelden rekening houden, als om ideëele, men wilde den natuurlijken samenhang van het werk onder de kinderen en volwassenen en de organische plaats der school in de dorpsgemeenschap handhaven. Nog tot op den huidigen dag worden in de meeste Zendingsgebieden deze werkzaamheden door één persoon verricht, welke regeling volkomen bevredigend is.

Dit neemt echter niet weg, dat in vele gevallen de ontwikkeling van school en gemeente beide differentiatie noodzakelijk maakte. Men organiseerde dan afzonderlijke opleidingen voor gemeentevoorgangers en evangelisten, zulks in onderscheiding van de meeste scholen, die zoowel een door de Regeering erkend onderwijsdiploma geven als een verklaring van geschiktheid voor kerkelijk of zendingswerk (ook het Seminarie te Depok is na eenigen tijd tot de dubbele opleiding overgegaan). Afgezien van de boven reeds vermelde Stovils der Indische Kerk werden eenige dergelijke inrichtingen voor louter geestelijk werk opgericht op Java en in de Bataklanden.

Ook dit zijn locale scholen voor één arbeidsveld, die de landstaal als voertaal hebben.

Tegen dezen historischen achtergrond moet men de voorgenomen oprichting zien eener centrale hoogere theologische school. Wat haar onderscheidt van de zooeven genoemde opleidingen voor gemeentevoorgangers (en derhalve ook van die scholen, waar de

opleiding voor school en gemeente beide geschiedt) kan als volgt kort worden samengevat.

Zij is centraal voor geheel Indië, zij gaat uit van een hooger ontwikkelingspeil dan de locale inrichtingen, zij beoogt abituriënten te vormen, die in algemeen cultureel en wetenschappelijk opzicht gelijk staan met hun academisch gevormde volksgenooten, zij wil aan de zich naar de zelfstandigheid ontwikkelende Inheemsche kerken een eigen hier te lande gevestigde opleidingsinrichting verschaffen.

Na wat boven over het Seminarie te Depok werd gezegd, is wel duidelijk, dat daar een andere vorm van centralisatie bestond. Depok bedoelde geen overkapping over het geheel, doch een verzorging van die deelen van het geheel, die zulks noodig hadden op het peil der behoeften, welke ook de bestaande opleidingen trachtten te vervullen.

Het centrale karakter der geprojecteerde school, die men 1 Juli 1933 te Buitenzorg hoopt te openen, heeft twee zijden. Zij wordt geboren uit coöperatie tusschen de Indische kerk, de Samenwerkende Corporaties van Oegstgeest en de Rijnsche Zending. Ook andere Zendingslichamen zullen aan de opleiding deel kunnen nemen. Aan de Zendingsarbeiders der Gereformeerde kerken hier te lande is een uitnoodiging verzonden om in de school samen te werken, men heeft echter gemeend dit niet te kunnen doen. Begrijpelijkerwijs, daar men bij deze groep alleen genoegen nemen kan met een in kerkelijk en dogmatisch opzicht Gereformeerde school. Betreurenswaardig blijft deze gebrokenheid echter niettemin. Deze coöperatie was noodzakelijk om financieele redenen, daar de kosten tezamen gemakkelijk te dragen zijn, en gewenscht om principieele redenen, n.l. de mogelijkheid om een demonstratie van samenwerking te geven op een zoo belangrijk practisch punt als de opleiding.

Het centrale karakter komt voorts uit in het algemeene programma. Weliswaar is zeer veel nadruk gelegd op de noodzakelijkheid om bij de leerlingen het contact met het leven van hun volk zooveel mogelijk te handhaven of opnieuw te leggen (door het bezoeken der Westersche scholen zijn zij reeds aan dit milieu op ingrijpende wijze ontgroeid). Zoo zullen onder leiding der drie docenten, die ieder een der drie talen: Maleisch, Bataksch en Javaansch zullen beheerschen, oefeningen gehouden worden, waarbij in deze talen de lessen in dogmatiek, kerkgeschiedenis, exegese en dergelijke herhaald worden.

Dit neemt echter niet weg, dat aanvang en samenstelling van het leerplan in algemeenen zin gelijk zal zijn. Hoezeer men ook rekening houden wil met het feit van verschillenden aanleg en

verschillende geschiedenis der bevolkingsgroepen, uit welke de leerlingen zijn voortgekomen en onder welke zij zullen werken, het zou niet van wijs inzicht getuigen, indien men het feit verwaarloozen wilde, dat in steeds meerdere mate een algemeene behoefte ontstaat aan meerder contact tusschen deze groepen. Op politiek gebied blijkt dit telkens zeer duidelijk (het „Maleisch als behasa Indonesia" taal van Indonesia en de oprichting der „Partai Kaoem Masehi Indonesia", een algemeene Christelijke Inheemsche politieke partij, zijn hiervan duidelijke voorbeelden!), op geestelijk en kerkelijk gebied zal de ontwikkeling zich — ondanks kortzichtig provincialistisch superioriteitsgevoel — ongetwijfeld ook in deze richting bewegen. De ervaring, opgedaan in de internaten der Hollandsch-Inlandsche Kweekscholen, spreekt duidelijk van de goede gevolgen eener gezamenlijke opleiding en opvoeding.

Het zooeven gezegde hangt samen met het hoogere ontwikkelingspeil der leerlingen. Overal ter wereld brengt meerdere ontwikkeling mede, dat men zich vanuit verschillende milieus naar elkander toebuigt en het gemeenschappelijk vlak van gedachten en oriëntatie grooter wordt. De bijzondere moeilijkheid in de Oostersche landen is echter, dat men onder „hoogere" ontwikkeling niet alleen, en zelfs niet in de eerste plaats, verstaat een vermeerdering van kennis en inzicht op de eigen cultuurbasis, doch een verrijking — in vele gevallen een bloote vermeerdering — met Westersche cultuurelementen. Het is hier niet de plaats om op dit gecompliceerde vraagstuk in te gaan, met het feit moet men rekening houden op straffe van de ontwikkeling der Christelijke kerk hier te lande te beperken en haar te isoleeren in een veelszins statische plattelandsgemeenschap. De groote moeilijkheid is gelegen in de vraag, hoe deze ontwikkeling zooveel mogelijk te leiden in dynamisch-synthetische richting. Hier ligt de belangrijkste taak dezer theologische school: voorgangers te kweeken, die hun volk verstaan en vanuit dit bestaan uitdeelers worden van de geestelijke schatten, die God aan zijn gansche kerk op aarde heeft toevertrouwd.

Dit gevoelende heeft men totnutoe vanwege de Indische kerk enkele Inheemsche jongelieden in de Zendingsschool te Oestgeest doen opleiden. Bij de Zendingsgenootschappen is dit vrijwel niet geschied. Op het oogenblik zijn reeds vier Minahassische en een Ambonneesche hulpprediker hier te lande werkzaam. Tegen het voortgaan op dezen weg bestaan echter verschillende bezwaren. Vooreerst heeft de Regeering medegedeeld in de naaste toekomst geen toelage voor de opleiding van hulpredikers in Nederland

meer beschikbaar te kunnen stellen. In de tweede plaats heeft de opleiding in Oestgeest het bezwaar van een dusdanige Europeesche oriënteering, dat het voor deze hulppredikers nog veel moeilijker is het contact met hun volk weer te vinden, dan wanneer een dergelijke opleiding in Indië zou geschieden.

Dit hier bedoelde ontwikkelingspeil is noodig om twee redenen. Toegang tot een begrip voor de wijze, waarop in de geschiedenis — zoowel verleden als heden — de geestelijke waarden van het evangelie zijn verstaan en verwerkt is noodzakelijk, indien men naar een eigen werkelijke ontwikkeling der christelijke kerk in het Oosten streeft. Daarbij komt, dat alleen door goede opleiding op dit peil het in zoovele gevallen reeds verloren contact met de gestudeerde Inheemschen kan worden bewaard en hersteld. Het is allerminst juist de kerkelijke onverschilligheid van een groot aantal dezer intellectueelen uitsluitend te wijten aan het ontwikkelingspeil der huidige voorgangers, dezelfde onverschilligheid als in Europa speelt ook hier een groote rol, helaas gepropageerd door de meeste Europeanen in Indië, die door hun houding de gedachte wekken, dat bij ontwikkeling en Westersche beschaving het doorzien van de onbelangrijkheid der geestelijke en kerkelijke zaken behoort. Toch mag men verwachten, dat meer algemeene ontwikkeling der voorgangers op dit punt verbetering zal brengen en dat de medearbeid aan den opbouw van het geestelijk leven, dien enkele Inheemsche intellectueelen geven, versterkt zal worden en dat deze groep zich meer in haar eigen kerkgemeenschap thuis zal gevoelen.

Het laatste punt van verschil, dat ik boven noemde, een eigen opleidingsinrichting voor de groeiende Inheemsche kerken, hangt samen met de ontwikkeling van den zendingsarbeid van den laatsten tijd. Tot voor kort kon men vrijwel algemeen zeggen, dat de Inheemsche voorgangers „helpers" waren van den zendeling, verlengstukken van hetzelfde Zendingsapparaat, waarin ook de zendelingen hun plaats hebben. Op dit punt voltrekt zich in dezen tijd een wijziging: in wezen zijn in de Bataklanden en op Oost-Java de Inheemsche voorgangers dienaren van hun eigen kerk. Men mag verwachten, dat ook in de Minahassa en op Ambon een dergelijke verschuiving in de naaste toekomst zich zal voordoen. In dezen gedachtegang past een eigen opleidingsinrichting, die dan ook zeker na verloop van tijd in belangrijke mate onder invloed van deze kerken zal moeten worden gesteld. Reeds rekent men op een jaarlijksche geldelijke bijdrage van deze zijde; men wil ze uit sympathie voor de plannen gaarne geven, indien de economische toestanden het veroorloven zullen.

Hetgeen hierboven zeer in het kort is aangeduid, wil men nu trachten te verwezenlijken in Buitenzorg, waar een zeer geschikt gebouw ter beschikking is. De leiding zal worden toevertrouwd aan twee theologen en een onderwijsman. Wij hopen zeer, dat dit Seminarie, dat onworpen is als een inrichting van intensieve concentratie, geestelijk en intellectueel, als een echte levens- en werkgemeenschap, zich tevens zal kunnen ontwikkelen tot een algemeen religieus en theologisch centrum, van waaruit veel zal kunnen uitgaan voor de groote christelijke bevolking dezer landen, die nog op zoovele punten behoefte heeft aan verdieping, verbreeding en bewustwording!"

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

DE EXPORTLANDBOUW VAN N.-I. IN DE LAATSTE JAREN.

In het kortelings verschenen rapport over de landbouwexportgewassen van Ned.-Indië [1]) geven de cijfers ons een beeld, hoe sterk omvang en economische beteekenis van den handelslandbouw zijn gedaald. Bedroeg in 1928 de totale uitvoerwaarde van de landbouwproducten 78,5 % van de waarde van den uitvoer, in den sterk gedaalden export van 1931 bedraagt dit percentage nog maar 65,2 %. Volgend staatje geeft nadere bijzonderheden.

WAARDE VAN DEN UITVOER DOOR PARTICULIEREN UIT NED.-INDIË

	In millioenen guldens				In procenten			
	1931	1930	1929	1928	1931	1930	1929	1928
Ondernemingslandbouwproducten .	342	600	688	809	44	51,9	47,7	51,3
Bevolkingslandbouwproducten ...	165	259	395	428	21,2	22,4	27,4	27,2
Mijnbouwproducten	185	249	264	238	23,8	21,5	18,3	15,1
Overige goederen	85	49	96	101	11	4,2	6,6	6,4
Totaal	777	1.157	1.443	1.576	100	100	100	100

De verscherping der wereldcrisis in 1931 is dus van zeer grooten invloed geweest op den handelslandbouw van N.-I. Van enkele producten daalden de prijzen als volgt:

Jaar	Suiker 100 K.G.	Rubber ½ K.G.	Thee ½ K.G.	Koffie 100 K.G.	Java Copra id.	Kapok (Holl. kwal.) id.
1928	*f* 14.61	*f* 0,58[5]	*f* 0,63	*f* 88,93	*f* 24,03	*f* 101,46
1929	„ 13,66	„ 0,54	„ 0,57	„ 89,57	„ 21,09	„ 93,35
1930	„ 9.60	„ 0,30[5]	„ 0,46	„ 52,90	„ 18,02	„ 66,06
1931 Jan. ..	„ 8.57	„ 0,20[5]	„ 0,45	„ 46,15	„ 13,87	„ 54,65
1931 Dec. ..	„ 6.87	„ 0,11	„ 0,23	„ 34,81	„ 8,50	„ 49,38

Tabak en kina zijn nog het minst in uitvoerwaarde gedaald sinds 1927. Rubber, suiker, peper en koffie daalden het meest. Ook wat de hoeveelheden betreft zag men veelal sterke daling, behalve in de Buitengewesten, doordat de uitvoer van palmolieproducten sterk toenam.

---

[1]) De Landbouwexportgewassen van Nederlandsch-Indië in 1931, Mededeelingen van het Centraal Kantoor v. d. Statistiek, No. 104, September 1932. Prijs *f* 3.50.

De uitvoerexcedenten waren in % v. d. wereldexport voor:

	In 1929	In 1930
Rubber	35	29
Suiker	10	11
Koffie	6	4
Thee	17	18
Kina	94	93
Klapperproducten	29	27
Oliepalmproducten	5	7
Agave	22	29
Kapok	73	79
Peper	69	75

Het aantal ondernemingen is sinds 1930 verminderd met 64, waarvan 2 gouvernementsondernemingen, 9 huurlanden, 4 op particuliere landen, 36 met vrije huur van de bevolking en 38 landbouwconcessies, waartegenover staat, dat het aantal erfpachtsondernemingen 25 grooter was. Het beplant areaal is in 1931 weer toegenomen en wel met 24.801 ha totaal, waarvan bijna 19000 in de Buitengewesten. Totaal zijn er in Ned.-Indië nog 2.403 ondernemingen met een totale oppervlakte van 2.865.538 ha, waarvan 1.248.130 ha beplant zijn. Meer dan de helft der beschikbare gronden zijn dus nog niet beplant, n.l. op Java 34 %, in de Buitengewesten rond 73 %.

Gedurende 1931 is het aantal suikerondernemingen constant gebleven, evenals der ondernemingen met enkel kapok, cassave, peper, coca en notemuskaat. Achteruit in aantal gingen o.a. ondernemingen met rubber (23), koffie (5), tabak (4), vezelgewassen (2) en aetherische oliegewassen (5). Opmerkelijk, dat vooruitgingen theeondernemingen met 7, kina met 2, cocospalmen met 4 en oliepalmen met 2. De mutaties in de met verschillende exportgewassen beplante oppervlakten der ondernemingen zijn t.o. van 1930 de volgende:

GEWAS:	H.A. meer	H.A. minder
Suikerriet (plantriet)		525
id. (maalriet)	2824	
Rubber (Hevea en Ficus)	9264	
Koffie		3409
Thee	4444	
Tabak	1632	
Kina		657
Cacao	90	
Cocospalmen		907
Oliepalmen	7195	
Vezelgewassen	631	
Coca		77
Aetherische oliegewassen		2011
Cassave		627
Kapok	2142	
Notemuskaat		185
Peper	227	

Gegevens van 530 landjes behoorende tot den z.g. kleinen landbouw, waarvan 499 op Java en Madoera, geven aan, dat het meerendeel, 348, met handelsgewassen zijn beplant en dan voornamelijk met thee (64), koffie (71), rubber (10), klapper (53) en kapok (15). Het geproduceerde theeblad wordt voor een deel zelf verwerkt tot droge thee, voor het grootste deel echter aan groote ondernemingen verkocht.

De producties der voornaamste exportcultures vindt men in volgend staatje, waarin de hoogere producties vet gedrukt werden.

PRODUCT (in quintalen)	1931	1930
Suiker (in kristalsuiker)	**27.724.431**	**29.158.659**
id. (bevolkingsproduct)	**246.670**	177.600
Rubber	**1.657.990**	1.535.300
id. (bevolkingsaanplant)	893.990	**904.960**
Koffie	**487.450**	403.130
id. (bevolkingstuinen)	**544.990**	542.360
Thee	**664.060**	576.280
id. (bevolkingsproduct)	**149.030**	143.630
Tabak (ondernemers blad)	415.380	**420.491**
id. (ondern. krossok)	**98.180**	81.814
id. (bevolk. krossok)	**357.080**	347.970
id. (inl. kerftabak) [1]	15.940	—
Kina	106.250	**118.780**
Copra (ondern. Java)	30.180	**34.660**
id. (ondern. B.G.)	205.880	**219.340**
Palmolie	**644.572**	497.516
id. (pitten)	**128.053**	98.205
Sisalhennep	144.146	—
Kapok	210.250	**210.640**
Cacao	14.060	**14.630**
Peper	316.140	**332.806**

In weerwil der lagere prijzen en verminderde exporten nog lang niet overal daling in de productie, integendeel bij een belangrijk deel, o.a. bij rubber, duidelijk merkbare productievermeerdering.

A. J. K.

HET VASTGELOOPEN VLOOTPLAN.

De militaire medewerker van *Het Vaderland* wijdt een tweetal artikelen aan „de marine in nood" (17 en 22 Nov. 1932). Wij geven ze hier weer:

„De Regeering heeft in 1930 een krachtige poging gedaan om het materieel der marine op peil te brengen. Het destijds opgemaakte plan omvatte den aanmaak van eenige vaartuigen ter vervanging van oud materieel h.t.l., een flottieljevaartuig voor de

[1] Slechts de export der Buitengewesten.

West en bovenal een reserve voor de Indische vloot. De behoefte aan zulk een reserve kan niet in twijfel getrokken worden.

De sterkte der Indische vloot: 2 kruisers, 8 torpedobootjagers en 12 onderzeebooten is voor de handhaving der onzijdigheid in het reusachtige gebied zeker niet overdreven groot. De ervaring tijdens de mobilisatie heeft echter geleerd, dat deze vaartuigen wegens onderhoudseischen nog niet de helft van het jaar in de vaart kunnen blijven.

Om de Regeering in staat te stellen over deze vloot voortdurend te beschikken, was de ontworpen sterkte der materieel-reserve dus eer te klein dan te groot. Met alle waardeering voor het uit dit plan blijkende streven, moest echter al dadelijk ernstig betwijfeld worden of in de gegeven omstandigheden het plan ook kans had om uitgevoerd te worden.

De hooge loonstandaard vormt reeds op zichzelf een groote moeilijkheid om binnen redelijke budgetgrenzen tot een behoorlijke vlootsterkte te geraken.

Zoo vonden wij onlangs in het *Hlb.* het bedrag van *f* 3700 vermeld, ads gemiddelde kosten per schepeling in Indië (salaris en voeding). Een dergelijk bedrag maakt tot zekere hoogte begrijpelijk, dat Indië in deze tijden aandrang uitoefent om de sterkte te beperken zelfs beneden de dadelijk vereischte oorlogssterkte; dat het een der beide voor de handhaving der neutraliteit onmiskenbare kruisers naar Holland wil zenden; dat het protesteert tegen de uitzending van nieuwe bodems.....

Al moge dit verschijnsel uit den nood der tijden te verklaren zijn, voor de defensie is het met het oog op de paraatheid er niet minder bedenkelijk om.

Het groote belang van een behoorlijk verzorgde maritieme defensie zou aanleiding kunnen zijn voor Holland om desnoods tijdelijk in de kosten bij te dragen, ware het niet, dat Holland reeds zeer zwaar belast is voor de Indische defensie:

In het wezen der zaak toch, dient nagenoeg al wat wij hier aan marine betalen, voor de Indische defensie.

Voor de Hollandsche defensie zelf kan zonder bezwaar volstaan worden met zeer geringe middelen, in hoofdzaak neerkomende op een paar mijnenleggers tot het uitstrooien van mijnen, die met geschut en zoeklichten van den wal verdedigd worden.

Beperkten wij ons in Holland tot het daartoe noodige en tot een depôt voor aanwerving, onderzoek en eenige eerste opleiding van het naar Indië uit te zenden personeel, dan zouden Holland en Indië voor gezamenlijke rekening de werkelijk noodige vloot

zonder overdadige inspanning kunnen onderhouden en nog belangrijke bedragen uitsparen.

De bestaande regeling, waarbij Indië voor Europeesch beroepspersoneel bediend wordt uit Holland, de marinegezinnen in Holland wonen en het beroepspersoneel telkens na een paar jaar uit Holland afgelost moet worden — heeft er toe geleid, dat de instandhouding der vloot in gevaar verkeert.

De crisis heeft het proces versneld.

Maar ook zonder deze hadden de moeilijkheden niet kunnen uitblijven: een stelsel waarbij voor iederen in Indië benoodigden man ook nog een of twee dubbelgangers betaald moeten worden moèt op den duur spaak loopen — zeker bij den tegenwoordigen loonstandaard.

Men behoeft niet alle diensten van de marine buiten Indië in twijfel te trekken om te erkennen, dat de hoofdtaak, de bestaansreden van de marine in Indië ligt. De daar aanwezige sterkte bedraagt ongeveer 2000 man — al zouden er eigenlijk 2400 moeten zijn.

De sterkte van de marine h.t.l. wordt in hoofdzaak door dit doel bepaald:

Om deze paar duizend man in Indië beschikbaar te stellen en regelmatig te vervangen moet in Holland ongeveer het dubbele daarvan in dienst gehouden worden.

Men zou de diensten van het marinepersoneel in Holland voor de boven omschreven doeleinden en in de West niet geheel kunnen missen. Maar teruggebracht tot hetgeen in Indië niet geschieden kan, behoeven deze diensten slechts weinig beroepspersoneel, indien men daarbij zooveel mogelijk gebruik maakt van dienstplichtigen, reservisten, personeel afkomstig van de Indische marine. Ook voor het bedienen van de West maakt het een groot verschil of dit uit Indië geschiedt dan wel uit Holland, omdat in het laatste geval de gezinsbelangen weer denzelfden noodlottigen invloed op de sterkte oefenen, welke thans ondergaan wordt van de turnregeling.

De turnregeling, d.w.z. het bedienen van de overzeesche gewesten door in Holland gevestigd personeel, is de oorzaak, dat de personeelskosten voor de marine tot onhoudbare hoogte gestegen zijn.

Reeds aan traktementen en pensioenen alleen wordt jaarlijks ongeveer 25 millioen betaald. Daarbij komen aanzienlijke kosten voor logies, onderhoud en voor oefengelegenheid.

Vooral deze laatste eischt zeer hooge bedragen, die bij een rationeele organisatie grootendeels ontgaan zouden kunnen

worden. En ondanks die hooge bedragen kan dit onderdeel toch nooit behoorlijk verzorgd worden.

Feitelijk zou het noodig zijn, om het in Holland wonende, maar voor Indië bestemde personeel te doen oefenen op hetzelfde materieel als het Indische.

Daartoe zou echter minstens een verdubbeling van de Indische vloot in Holland noodig zijn. Aangezien dit niet te betalen is, moet men zich ten deele wel behelpen met oud materieel zonder oorlogswaarde, dat niet alleen voor het beoogde doel minder geschikt is, maar bovendien reusachtige bedragen verslindt; de commissie-Welter stelde voor Holland de onderhoudskosten van oud materieel zonder oorlogswaarde op ruim 2 millioen per jaar.

Evenmin kunnen de oefeningen in Indië behoorlijk tot haar recht komen onder dit dure stelsel: sedert jaren wordt er over geklaagd, dat daar een behoorlijk peil van geoefendheid nooit bereikt kan worden, tengevolge van het voortdurend wisselen van personeel.

Brengt men alles in rekening wat betaald moet worden om in Indië z.g. geoefend Europeesch personeel beschikbaar te stellen, dan komt men per man tot een bedrag, dat een ministerstraktement overtreft.

Hoe wil men op zulk een grondslag een marine onderhouden?

Deze bovenmatige personeelskosten vormen een onoverkomelijke hindernis voor het bereiken van het eigenlijke doel der onderneming: de maritieme weerbaarheid van Indië. Zij zijn de oorzaak, dat het met den vlootbouw spaak loopt.

In de eerste plaats de reserve.

Het daarvoor benoodigde bedrag kon in 1930 al geen plaats vinden op de begrooting zonder andere onderwerpen in gevaar te brengen; het *Nederlandsch Weekblad* en *Het Vaderland* hebben destijds al dadelijk gewaarschuwd tegen de achterstelling van de landmacht.

En niettemin was het uitgetrokken bedrag van ongeveer 11 millioen per jaar voor deze reserve en voor het nog meer noodzakelijke op tijd vervangen van het verouderende bestaande materieel krap berekend! O.i. zelfs te krap! Om de rekening te doen kloppen was het departement reeds in zijn plan gedwongen om den levensduur der oorlogsbodems te verlengen boven de normale maat.

Was deze in de Memorie van Antwoord betreffende de Marinebegrooting voor 1925 gesteld op 15 jaar voor de kruisers en 12 jaar voor de jagers en onderzeebooten; stelde de Londensche Conferentie haar voor de kruisers op 16 jaar, de Memorie van Antwoord

van 1930 bracht den levensduur voor de kruisers op 20 jaar, voor de jagers op 16 en voor het onderzeebootmaterieel op 15 à 16 jaar.

Op deze wijze kon het departement inderdaad de rekening doen kloppen, maar het behoud van de gevechtswaarde boven den normalen levensduur is zoo gemakkelijk niet te verkrijgen: de door de reserve te verschaffen versterking werd op die manier, nog voor zij er was, reeds verkort door de kunstmatige uitrekking van den levensduur boven de normale grenzen.

Bovendien maakte de ingetreden crisis het zeer onwaarschijnlijk, dat de voor het eerstvolgende decennium uitgetrokken bedragen metterdaad beschikbaar zouden komen. Bij de begrooting voor 1932 liep het al mis met het plan: in plaats van de 10.4 millioen, die voor dat jaar waren uitgetrokken, kon slechts 6.5 millioen in uitgaaf worden gesteld. En op de jongste begrooting is het bedrag van 10.4 millioen gedaald tot 1.8 millioen.

Met dit bedrag is zelfs het op peil houden van het aanwezige materieel niet meer verzekerd. En er is niet de allergeringste kans, dat de financieele omstandigheden binnenkort zullen toelaten de schade in te halen.

Het eenige, dat in deze begrooting onaangetast is gebleven, is de personeelsterkte — tevens juist de eenige post, die perspectieven zou kunnen openen om de vloot weer vlot te maken!"

Tot zoover 't eerste artikel. Het volgende heeft tot titel: „Reorganiseeren of zinken".

„In het vorig artikel hebben wij uiteengezet, hoe de tot dusver gevolgde marinepolitiek de aanvulling en vernieuwing van de Indische vloot — het eigenlijke doel van de onderneming — in gevaar brengt. Het daarvoor op de begrooting 1933 uitgetrokken bedrag blijft ver beneden het benoodigde. En er is voor de eerstvolgende jaren niet de geringste kans op verbetering.

Het tegendeel is het geval. In een verscholen hoekje van de jongste Millioenennota is een mededeeling opgenomen, welke uit dit oogpunt groote aandacht verdient, t.w. de toezegging, dat volgend jaar de defensiebegrooting nog bijna vier millioen lager zal zijn dan de huidige, als uitvloeisel van de ter hand genomen besparingsmaatregelen.

Het is eenigszins raadselachtig, waar deze vier millioen vandaan moeten komen. Op de huidige begrooting is door afvloeiing van landmachtpersoneel 1⅓ millioen bezuinigd op bezoldigingen, maar 8.6 ton méér berekend voor de daarvoor in de plaats tredende wachtgelden, non-activiteitstraktementen e.d., zoodat de reëele winst nog geen 5 ton bedraagt. Zelfs al wilden nu alle afgevloeiden voor de volgende begrooting uit het rijk der levenden verdwijnen, dan zou het uitvloeisel van de besparing toch

nooit het verschil kunnen overtreffen van de reëele winst en de totaal te verwachten besparingen dus nog beneden de 9 ton blijven.

In werkelijkheid blijven de afgevloeiden nog jaren ten laste van de begrooting, zoodat er geen sprake van is, dat de nieuwe besparing van bijna 4 millioen uit de thans alléén bij de landmacht ondernomen afvloeiing kan worden verkregen.

In plaats van inhalen van achterstand is dus veeleer een nieuwe daling van den reeds zoo deerlijk ingekrompen post voor materieel te verwachten.

Indien dan ook niet zeer spoedig een belangrijke organisatie van de marine wordt ingevoerd, zal er voorloopig òf in het geheel òf nagenoeg niets voor het instand houden van de vloot beschikbaar gesteld kunnen worden.

Daaruit moet op den duur onvermijdelijk voortkomen, dat de Indische vloot haar gevechtswaarde verliest, en het Rijk gesteld wordt voor ondragelijke uitgaven om daarin te voorzien. Zelfs al worden deze uitgaven aanvaard dan ontstaat er toch nog een lacune in de instandhouding der vloot, aangezien met het inhalen van een belangrijken achterstand in elk geval jaren gemoeid zijn.

Men vleie zich ook niet met de verwachting, dat de thans ondervonden moeilijkheden alleen voortkomen uit de crisis en vanzelf zullen verdwijnen zoodra deze overwonnen is.

Vooreerst is het meer dan waarschijnlijk, dat het in de „boom" periode bereikte algemeene begrootingspeil voor goed omlaag moet.

Bovendien zal er na economisch herstel zooveel zijn in te halen, dat er niet gerekend mag worden op de beschikbaarstelling van vele millioenen, welke voor het herstel van de vloot noodig zullen zijn, indien niet reeds thans in den eigen kring gezorgd wordt voor de middelen om haar in stand te houden.

Vroeg of laat zal er daarom gekozen moeten worden tusschen handhaving van de opgedreven personeelsorganisatie en de maritieme weerbaarheid. Hoe eer voor deze laatste geopteerd wordt, hoe grooter de kans om de Indische vloot op peil te houden.

De grondfout van de maritieme organisatie, de vestiging van de gezinnen in het verkeerde werelddeel, is voor de marine even onlogisch en inefficient als het b.v. voor de Indische Paketvaart zou zijn, indien haar bedrijf bediend moest worden door in Holland gevestigd personeel.

Deze fout is de oorzaak, dat het marinebedrijf financieel vastloopt, en bovendien oefent zij een zeer ongunstigen invloed op de

geoefendheid van het marinepersoneel — wij hebben het in ons vorig artikel betoogd.

Zij maakt bovendien van de Indische vloot een soort doorgangshuis daar het voortdurend wisselen van personeel telkens weer het verkrijgen van eenheid en verband in de war stuurt. Zij staat daardoor ook in den weg aan het bereiken van de voordeelen, welke het beroep kan geven, als: routine, contact met de bevolking, ervaring met het materieel, kennis van terrein en plaatselijke invloeden.

In de vestiging der gezinnen in Holland ligt ook de strekking opgesloten om de belangstelling af te wenden van de hoofdzaak, en daarvan als het ware de schaduwzijde van het beroep te maken; zij moet er toe leiden om het gelaat van de marine te keeren naar Holland in plaats van naar de Oost, en om desnoods liever de vloot te doen verkleinen dan de turns in Holland op te geven.

Dit neemt natuurlijk niet weg, dat getracht wordt van het slechte stelsel te maken wat er van te maken is.

Het verblijf in Holland wordt zooveel mogelijk ten nutte gemaakt voor het geven en voortzetten van diverse opleidingen. Nu eenmaal het grootste deel van het personeel in het verkeerde werelddeel woont, is dat heel rationeel, en om practische redenen (ter voorkoming van noodeloos heen en weer zenden) zal dit voor 't geven van een eerste proefopleiding ook zoo moeten blijven.

Maar men moet de zaak niet omkeeren en niet denken, dat het opleiden alleen in Holland geschieden kan. Zoolang er niet gevochten behoeft te worden, is het opleiden van het eigen personeel de natuurlijke taak, het dagelijksch brood voor elke militaire organisatie — de toenmalige luit.-kolonel Hardenberg heeft het eenige jaren geleden terecht opgemerkt in het Jaarbericht van Krijgswetenschap. Er is geen enkele reden om daarin een uitzondering te maken voor de Indische vloot. Integendeel kan ook daar de zorg voor de opleidingen slechts bijdragen tot een nuttige afwisseling in functies in den eigen dienstkring en tot het voorkomen van verwatering van de verantwoordelijkheden door de verdeeling der marine-opleiding over twee werelddeelen.

Er is geen ander middel om de maritieme weerbaarheid op peil te brengen dan van den dienst bij de marine een betrekking in Indië te maken, op gelijke wijze als dit voor andere diensten geschiedt.

Vroegere pogingen tot reorganisatie van de marine hebben verzet gewekt, voornamelijk op twee punten: de handhaving der Staatsmarine en de kostenverdeeling.

Het is echter volstrekt niet onmogelijk om hier de steenen des aanstoots te ontgaan, n.l. door de rollen om te keeren, de hoofdmacht van de marine te vestigen op het terrein van de hoofdtaak en vandaar de andere deelen des Rijks te laten bedienen. De kosten kunnen dan eerlijk gedeeld worden door het Rijk en Indië, en het karakter van Staatsmarine behouden blijven. Verplaatsingen naar Holland, de West of het buitenland kunnen dan door de Rijksregeering bevolen worden en uit Indië geschieden.

De kostenverdeeling is sedert de befaamde Vlootwet ongeregeld gebleven. Minister Deckers heeft dit slepende vraagstuk met voortvarenheid ter hand doen nemen, er is een voorstel naar Indië gezonden, maar tot dusver is geen antwoord ontvangen. Vermoedelijk zal een oplossing gemakkelijker te vinden zijn, wanneer voor beide partijen de kosten dalen, doordat niet langer voor de „werkploeg" in Indië of elders, er nog twee voor aflossing noodig zijn.

Bovendien verdwijnt door de verplaatsing van het zwaartepunt naar Indië de aandrang welke automatisch uit de tegenwoordige omstandigheden moet voortkomen om de organisatie in Holland tot het uiterste te vullen en op te drijven: als er eenmaal een groot personeel is, moet men uiteraard den menschen ook werk geven; daarvoor zijn weer schepen noodig, welke bewaakt, onderhouden moeten worden. Zoo komt men van het een in het ander, en werken personeel en materiaal elkander in de organisatie in de hoogte, tot iedereen ten slotte gelooft, dat er geen man en geen cent af kan.

Wellicht komt de overmaat in de organisatie h.t.l. nog het best aan den dag in bijlage E der begrooting, aangezien daaruit blijkt, dat ondanks het natuurlijk te verwachten streven om het nu eenmaal beschikbare personeel voor zoover maar eenigszins mogelijk is ook een mobilisatietaak te geven, er ten slotte nog zoo wat 1000 man beroeps- en ruim 5000 man dienstplichtig en reservepersoneel overblijven voor wie blijkbaar met den besten wil ter wereld geen plaats in de oorlogsorganisatie te vinden is.

Dit overcompleet verdient nog niet eens de aandacht om zijn eigen beteekenis, hoewel dergelijke overdaad in deze tijden op zich zelf al ernstig genoeg is. Maar vooral is het belangrijk als symptoom van de falikant verkeerde organisatie en als argument om over te gaan tot een andere, waaruit niet langer de tendens voortkomt om noodlottige fouten als onmisbare qualiteiten van de Nederlandsche marine te doen beschouwen."

NED.-INDIË EN DE COMMUNISTISCHE INTERNATIONALE.

Nederlandsch-Indië geniet, naar een medewerker van *De Ind. Courant* in het licht stelt, nog steeds de volle belangstelling van de Communistische Internationale, welker executief comité over bekwame Europeesche en Javaansche medewerkers beschikt voor de uitvoering van dat deel van het „koloniaal" program, dat toegepast dient te worden op onze koloniën. Dit program, het werk van de „kameraden" Thaelmann, die bij de jongste presidentsverkiezingen tegencandidaat van Von Hindenburg was, en Lozovsky, werd in de 10e zitting van het executief comité met algemeene stemmen aangenomen. Men leest er in, dat in koloniale of half-koloniale landen de communistische partij alle „oeconomische veldslagen" moet leiden, en hierdoor langzamerhand de arbeidende massa's dichter bij Moskou moet brengen, waarbij zij zich tevens als doel heeft te stellen „het omverwerpen van alle prikkeldraadversperringen, die door het imperialisme en de nationale bourgeoisie zijn opgeworpen tegen de vakbonden, die den klassenstrijd voeren". De manoeuvre vereischt „een grootere soepelheid" dan elders en „een ruime toepassing van de nieuwe organisatievormen". Vooral wordt de nadruk gelegd op de systematische exploitatie van de „stakingsgolf", welke tenslotte in aanraking zal komen met de achterlijkste deelen van het koloniale proletariaat. In dit verband wordt speciale melding gemaakt van Indonesië als een der koloniale landen, waar het aangeprezen middel op den duur tot succes moet leiden. Overal dienen stakings- en fabrieks-comité's benevens vakbonden te worden opgericht: de laatste zullen natuurlijk moeten worden gezuiverd van ongewenschte elementen en in revolutionnaire richting worden gestuurd.

Daar het communisme naar buiten sterke sympathieën met het nationalisme ten toon spreidt, is het misschien niet ondienstig hier te vermelden, dat het program van actie voor koloniale en half-koloniale landen uitdrukkelijk vooropstelt, dat de communistische agitatoren alles in het werk moeten stellen om „alle nationalistisch-burgerlijke en sociaal-reformistische elementen" uit de massa-organisatie te sluiten. Bijzondere aandacht dient gewijd te worden aan China, Britsch- en N.-I., want als de arbeidersbewegingen in deze landen voor het communistisch ideaal zijn gewonnen, zal daarmede de „doodsteek" zijn gebracht aan het imperialistisch wereldstelsel. En de voorbereiding van dezen „doodsteek" zal het werk moeten zijn van de Oostersche afdeeling van de Revolutionnaire Socialistische Internationale en van het Syndicalistische Panpacific Secretariaat.

Deze Oostersche afdeeling nu houdt zich voortdurend met N.-I.

bezig, waarover zij geregeld rapporten uitbrengt aan het Executieve Bureau van de Profintern. In samenwerking met de gedelegeerden uit de verschillende landen en met de secretariaten van den Komintern heeft zij Chineesche, Japansche, Hindoesche, Indonesische commissies enz. ingesteld. Haar speciale rapporteurs lezen de dagbladen en periodieken van alle betrokken landen door. Voor wat Indië betreft werd de medewerking van Tan Malakka, Darsono en Semaoen door Moskou ten zeerste gewaardeerd.

De Oostersche afdeeling geeft een informatie-bulletin uit: „Het Oosten en de koloniën", dat in het Russisch, Fransch en Duitsch verschijnt en aan honderden redactiebureaux van radicale dagbladen en tijdschriften in Azië wordt gezonden. Ondanks het scherpste toezicht, dat door de regeeringen van koloniale landen wordt uitgeoefend op het binnensmokkelen van revolutionnaire lectuur, is het toch onmogelijk gebleken om al deze opruiende geschriften te weren, en zoo mag men gerust aannemen, dat ook in N.-I. communistische leiders geregeld langs omwegen in het bezit komen van deze gevaarlijke en misleidende lectuur, welke de geesten vergiftigt.

COMMUNISME IN N.-I.

De Tribune van 3 November '32 bevat van het Politiek Bureau als voorbereiding van het congres der communistische partij een resolutie aangaande het „koloniale werk". Daarin heet het, dat de crisis er toe bijdraagt, dat de verarming der massa in N.-I. veel sneller gaat zoodat zelfs hongersnood dreigt. Aldus leidt de crisis tot een verzwakking van de economische banden tusschen Indonesië en Nederland (oriëntatie op de Stille Oceaan; toenemende Japansche invoer; een steeds grooter deel van in- en uitvoer gaat niet naar Europa, maar naar Azië, Australië en Amerika). De resolutie wijst dan op de plannen tot protectie der Ned. industrie en bespreekt daarna de positie der nationalistische beweging in verband met het communisme. Dit gedeelte der resolutie luidt:

„In Indonesië nemen de teekenen van spontaan massa-verzet tegen de uitbuiting en nationale onderdrukking toe, waarbij echter de doelbewuste revolutionaire leiding nog geheel ontbreekt. De burgerlijke, nationaal-reformistische partijen (P. B. I. onder leiding van Soetomo, P. I. van Soekarno en P. N. I. van Hatta, Sarekat Islam en anderen) voeren allen een oppositie onder de leus van onafhankelijkheid, doch verraden den eigen revolutionairen strijd van de arbeiders- en boerenmassa's, vallen hen op beslissende oogenblikken (zooals tijdens den opstand van

1926—1927) in den rug aan, en doen niets om de belangen van het arbeidende volk tegen het imperialisme te verdedigen. Zij steunen op verschillende groepen van inheemsche bezittende klassen (ambtenaren ,intellectueelen, handels-bourgeoisie, grootere boeren) en voeren onderling een beginselloozen strijd (tegenstellingen tusschen de leiders), die nu eens tot een vereeniging in schijn dan weer tot verdere scheuring leidt en waarbij vooral de „linksche" nationaal-reformisten (Soekarno en Moh. Hatta) in ruime mate gebruik maken van radicale leuzen (eisch van de volledige onafhankelijkheid, „non-coöperatie"), zonder dat zij iets doen om den strijd te organiseeren. De I.S.D.P. (Indonesische sociaal-democratische Partij) is de agent van het Nederlandsche kapitalisme en oefent haar invloed uit, om de samenwerking tuschen de koloniale regeering en de nationaal-reformistische partijen tot stand te brengen. De communistische Partij van Indonesië is begonnen zich te herstellen van de slagen, die haar door de nederlaag van den opstand en de verschrikkelijke terreur zijn toegebracht, zij verzamelt haar krachten om leiding te geven aan den dagelijkschen strijd van de arbeiders en boeren-massa's met het doel het revolutionaire eenheidsfront van de arbeiders en boeren voor de omverwerping van het Nederlandsche kapitalisme en een revolutionaire arbeiders- en boerenregeering tot stand te brengen."

DE STICHTING VERBLIJF VOOR DEN OUD-INDISCH MILITAIR TE NIJMEGEN.

Het 14de Jaarverslag, over 1931, van de hierboven vermelde stichting geeft als hoofdschotel de opening van het nieuw tehuis „Huize Insulinde", op Zaterdag 31 October, te Hees bij Nijmegen.

't Is wel eenigszins te betreuren dat het verslag eerst zoo laat gepubliceerd wordt, maar de nieuwsbladen hebben op datum toch al van de gebeurtenis melding gemaakt. Het brengt in herinnering welke autoriteiten bij de opening tegenwoordig waren en geeft de rede weer, toen door den gep. kapitein O. I. leger F. Dieleman, voorzitter der stichting, uitgesproken.

Wij nemen een gedeelte hiervan over.

„Wij werden dit jaar verblijd, aldus spr., met het bericht van Z. K. H. Prins Hendrik, dat het Z. K. H. behaagd heeft het Beschermheerschap onzer Stichting te aanvaarden.

Het huidige gebouw, in elk opzicht superieur aan het gebouw aan de Oude Varkensmarkt, heeft toch naar alle waarschijnlijkheid het bezwaar, dat het spoedig zal blijken te klein te zijn. Het bestuur heeft dan ook plannen op het terrein ten

Z.W. van dit gebouw een flat te bouwen voor gehuwden, waardoor de thans ter beschikking van gehuwden zijnde eerste verdieping van dit gebouw vrij komt en aan ongehuwden kan worden afgestaan. De uitvoering dezer plannen heeft helaas door de uitgebroken, sedert tot ongekende diepte doorgewerkte wereldcrisis, vertraging ondervonden, n.l. door gebrek aan geldmiddelen.

De door onze stichting benoodigde geldmiddelen ter bekostiging der exploitatie van dit tehuis komen voor de helft uit een jaarlijksche subsidie van het Dep. van Koloniën, voor de andere helft uit vrijwillige bijdragen van voor ons werk voelende Ned. en Ind. ondernemingen en private personen. Helaas heeft op deze laatste categorie van bijdragen de wereldcrisis een funesten invloed. En daarom deed spr. een dringend beroep op allen, die tot nog toe steunden, om hunne bijdragen zoo eenigszins mogelijk te willen blijven schenken.

Zoolang Oost en West en Nederland krachtig zullen zijn door het Rijksverband, zoolang zal ook dit gebouw er moeten zijn en de Stichting financieel krachtig om aan de terugkeerende militairen uit Nederlandsch-Indië, onverschillig van welken leeftijd, met of zonder gezinnen, den overgang naar de burger-maatschappij te vergemakkelijken en hen te steunen in hun pogingen om arbeid te vinden.

Dan brengt spr. dank aan hen, die hebben medegewerkt aan de voorbeeldige verbouwing van dit gebouw.

Ten eerste noemde spr. den architect Willem Gerretsen uit Arnhem, die de verbouwing ontwierp en de hoofdleiding tijdens het werk in handen had. Dan noemde spr. van Bendegom's Bouwbureau te Nijmegen, dat als aannemer het werk uitgevoerd heeft. De heer van Bendegom en zijn staf, meer in het bijzonder zijn uitvoerder, de heer Leenders, hebben hun taak op keurige wijze volbracht."

Vervolgens sprak de heer J. J. de Jongh als vertegenwoordiger van den Minister van Koloniën. Spr. sprak met waardeering over het doel der stichting en van de Arbeidsbeurs voor den Oud-Indisch Militair.

Moest zich Uwe Stichting in den aanvang tevreden stellen met een gebouw van bescheiden omvang, het is aan Uw onvermoeid werken te danken, dat de Stichting thans kan beschikken over dit gebouw, dat, naar wij hopen, aan alle gestelde verwachtingen zal blijken te voldoen.

In opdracht van den Minister van Koloniën wenscht spr. de leiders geluk met het door hen bereikte resultaat. Ook de heer

Gecommitteerde van Indische zaken verzocht spr. zijne gelukwenschen aan te bieden.

„Dit resultaat werd bereikt door uw aller onvermoeid werken en streven en velen zijn U daarvoor dank verschuldigd, niet het minst de Oud-Indisch Militair, wien door uw streven en werken de terugkeer in de Burgermaatschappij zoo zeer wordt vergemakkelijkt en veraangenaamd. Spr. hield zich overtuigd, dat niemand het hem ten kwade zou duiden, wanneer hij hier in het bijzonder nadruk wilde leggen op de verdiensten ten opzichte van den Oud-Indisch Militair, van den heer A. van Boxtel. Hij toch was het, die sedert zijn terugkeer uit Nederl.-Indië in 1909 en zijn plaatsing in 1911 bij de Koloniale Reserve, zich met hart en ziel heeft gewijd aan de belangen van den Oud-Indisch Militair. Hij was het, die in 1916 den stoot heeft gegeven tot de oprichting van de Commissie voor de Stichting van het Verblijf voor den O.-I. Militair, hij is het ook, die steeds de Arbeidsbeurs voor den Oud-Indisch Militair bestuurde.

Het is dan ook uit waardeering voor het vele goede, dat de heer A. van Boxtel voor den O. I. M. heeft gedaan, dat het H. M. onze geëerbiedigde Koningin heeft behaagd, op voordracht van den Minister van Koloniën, hem bij Hoogst Derzelver besluit van 23 October 1931, No. 20, te bevorderen tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau, het versiersel te dragen met de Zwaarden."

De Muziek der Koloniale Reserve, die de feestelijkheden had geopend met het Wilhelmus, zette nu een „Lang zal hij leven" in.

Voorts werd 't woord gevoerd door den garnizoenscommandant, namens den minister van Defensie, den burgemeester van Nijmegen, den commandant der Koloniale Reserve, e.a. De heer P. M. B. Lucas, directeur der stichting, en de heer A. van Boxtel spraken dank en erkentelijkheid uit, waarna de voorzitter Mevrouw van Boxtel verzocht de deur officieel te openen.

Wij nemen nog over wat gezegd wordt over „Exploitatiekosten".

De exploitatiekosten baren ons zorg. Gedwongen door de tijdsomstandigheden zijn tal van ondernemingen en personen genoodzaakt hunne jaarlijksche bijdragen in te trekken dan wel te verminderen, en de Stichting bezit geen stamkapitaal om van de rente de exploitatiekosten te kunnen dekken. Ergo moeten wij bestaan van de subsidie en donatiën. Wij hebben jaarlijks noodig *f* 12.000.

Het Ministerie van Koloniën subsidieert met een jaarlijksche bijdrage van *f* 5000, maar deze is voor „Huize Insulinde" onvoldoende, want bij ons is het niet:

„Hoe meer zielen hoe meer vreugde", maar wel: „Hoe meer zielen hoe meer zorg en vreugde".

Het Bestuur vermeende in dezen crisistijd in N.-I. geen verzoek om verhooging der subsidie bij het Departement van Koloniën te mogen indienen. Aan donatiën boekten wij *f* 5487.—.

Er is een te verwachten tekort van ongeveer *f* 2000 en dit bedrag hopen wij door het doorloopend blijven aankloppen, toch wel bij elkander te kunnen brengen, ook al wordt er herhaaldelijk een beroep op de beurzen van weldadigheid gedaan.

Wij zijn optimistisch gestemd, overtuigd te zullen slagen. Er zullen in 1932 nog wel 1000 verlofgangers, gepensionneerden, Oud-Indische gasten die daartoe in staat zijn, en andere personen en instellingen, die sympathiek staan tegenover onzen arbeid, te vinden zijn om ons *f* 2.50 over te maken.

Men zende het aan den penningmeester der Stichting verblijf v. d. Oud-militair; verkort adres: „Huize Insulinde", Voorstadslaan 268, Nijmegen. Nog beter is het, ter bestrijding van Incassokosten, uwe gave op onze Girorekening No. 71975 over te schrijven of te storten.

Aan de stichting is een *Arbeidsbeurs* voor den oud-Indisch militair verbonden. Uit het verslag nemen wij deze cijfers over.

„Gedurende het jaar 1931 werden ingeschreven 299 oud-onderofficieren en 273 oud-minderen, totaal 572 oud-Ind. militairen. Daarvan werden geplaatst 270 oud-Ind. militairen (1930: 465) en wel in de hieronder volgende werkkringen:

Arbeider 125; Bedrijfsleider 1; Boekhouder 2; Bediende 5; Badmeester 1; Concierge 9; Controleur 31; Filiaalhouder 2; Huisknecht 9; Huisbewaarder 1; Kantoorbediende 16; Keukenknecht 8; Incasseerder 6; Loopknecht 5; Magazijnmeester 2; Magazijnknecht 7; Portier 22; Stoker 2; Opperman 1; Waker 9; Woningopzichter 6. Het gemiddelde loon bedroeg *f* 25 tot *f* 30 per week.

Bovendien werden tal van waardevolle adviezen gegeven inzake: Arbeid, Huisvesting, Kosthuizen, Voorschotten, Woekerbestrijding, Ouderdoms- en Invaliditeitsrente, Landarbeiderswet; Beroepskeuze voor kinderen; Onderhoudsplicht, Voogdijraad, enz. enz. Gedurende het verslagjaar werd het kantoor door 1988 personen bezocht, die inlichtingen kwamen vragen omtrent bovengenoemde zaken."

Ten slotte een paar voorbeelden, om een denkbeeld te geven van de wijze van werken van deze sympathieke stichting, die zeker aanspraak mag maken op steun van allen die edelmoedig, practisch werk naar verdienste weten te waardeeren.

A. Gepensionneerd Sergeant met 6 kinderen en een pensioen groot *f* 1260, werd opgenomen en betaalde voor algeheele verpleging, ⅔ van zijn pensioen of *f* 2.30 per dag. Zijnde per hoofd en per dag 27 ct.

B. Gepensionneerd Korporaal pensioen *f* 600, gehuwd met 4 kinderen, werd opgenomen voor *f* 1.10 per dag. Zijnde per hoofd en per dag 18 ct.

C. Gepensionneerd Soldaat pensioen *f* 600, gehuwd met 5 kinderen werd opgenomen voor *f* 1.10 per dag. Zijnde per hoofd en per dag 16 ct.

D. Gepensionneerd Soldaat met een pensioen van *f* 175 per jaar betaalde per dag 33 ct.

VERSLAG DER VERZEKERINGSKAMER OVER 1931.

Weer ontleenen wij eenige mededeelingen aan dit verslag (Amsterdam, Heerengracht 257). Hoewel wij speciaal overnemen wat het over de bedrijvigheid voor en in Indië bevat, vragen wij toch eerst aandacht voor hetgeen opgemerkt wordt over den invloed van de wereldcrisis op het levensverzekeringbedrijf.

„Een bedrijf als het levensverzekeringbedrijf, dat als 't ware een conjunctuurspiegel vormt, moet door den heerschenden toestand in verschillende richtingen beïnvloed worden, terwijl moeilijk vooraf te zeggen valt, hoe de resultante van al die invloeden zal wezen. Wel toonden de uitkomsten van 1929 en 1930, dat het bedrijf, wat zijn productie, royementen en winstgevendheid betreft, in die jaren niet noemenswaard geleden had, maar bij de ingetreden verscherping zou dit anders kunnen zijn geworden.

De staten, zooals die door de ondernemingen krachtens de wet op het levensverzekeringbedrijf worden ingediend, geven ruimschoots gelegenheid om na te gaan, in hoeverre crisisverschijnselen zich bij het bedrijf afteekenen. In dit verband zal achtereenvolgens gelet worden op:

a. productie; *b.* verval, anders dan wegens overlijden en afloop; *c.* afkoop (als onderdeel van verval); *d.* polisbeleening (als voorbereiding dikwijls van afkoop) en premie-achterstand; *e.* premie-inkomen, t.w. termijnpremiën en koopsommen; *f.* gemiddelde rente, rente-inkomen en rente-achterstand; *g.* executies van hypotheken en verliezen op effecten; *h.* kosten.

Uit bovenstaande opstelling valt onmiddellijk te zien, dat de punten *a* t/m *h* niet alle onafhankelijk van elkaar zijn, integendeel bestaat soms een zeer groote samenhang, soms maakt zelfs één punt een onderdeel uit van een of meer andere, zooals bijv.

c. van *b.* Maar alle te zamen kunnen aanwijzingen geven en daarom lijkt het van belang ze te toetsen in verband met de crisis."

Na een zeer uitvoerige behandeling punt na punt vat het verslag zijn conclusies aldus samen:

„Nemen wij thans alles te zamen, dan zien wij voor de punten sub *a* t/m *h*, dat weliswaar de ernstige economische crisis op verschillend gebied haar sporen op de bedrijfsresultaten van het levensverzekeringbedrijf heeft gedrukt, doch dat de invloed nergens buitenwoon groot is geweest, in sommige opzichten zelfs verrassend klein.

Als men nu nog in aanmerking neemt, dat ondanks alles de winst over 1931 een zeer bevredigend bedrag aangeeft (ongeveer gelijk aan 1930), dan blijkt het bedrijf in zijn geheel door zijn aard een grooten weerstand te bezitten tegen de ongunstige invloeden van de wereldcrisis. Voor de toekomst met haar mogelijk nog komende moeilijkheden blijft groote voorzichtigheid naast gepaste zuinigheid geboden.

In het belang van het bedrijf, maar vooral met het oog op het publiek is het zaak, den kanker der royementen krachtig te bestrijden. Op dit gebied valt — ook en vooral door onderlinge samenwerking — nog veel te doen. De belangen van het bedrijf en het publiek gaan hier geheel samen."

In het hoofdstuk: Statistische gegevens, komt de specificatie voor van de buitenlandsche portefeuilles voor de afzonderlijke maatschappijen, die wij weergeven in de tabel blz. 73.

De stand van het Ned.-Indische bedrijf der Nederlandsche en Ned.-Indische maatschappijen, voor zoover deze laatste ook een Nederlandsche portefeuille hebben, was:

	VOOR DE NEDERLANDSCHE MIJEN			VOOR DE N. I. MIJEN		
Ult.	Kapitaal	Rente	Totaal	Kapitaal	Rente	Totaal
1929	*f* 157.852.079	*f* 4.618.603	*f* 204.038.109	*f* 86.234.253	*f* 4.772.189	*f* 133.956.143
1930	„ 163.057.349	„ 5.028.178	„ 213.339.129	„ 88.044.858	„ 4.915.205	„ 137.196.908
1931	„ 162.730.308	„ 5.081.077	„ 213.541.078	„ 85.673.012	„ 4.972.936	„ 135.402.372

Wij komen dus voor kapitaal en gekapitaliseerde rente op den volgenden totalen stand der Indische portefeuilles:

	Ult. 1929	Ult. 1930	Ult. 1931
van Nederlandsche mpijen.....	*f* 204.038.109	*f* 213.339.129	*f* 213.541.078
„ Ned.-Indische „	„ 133.956.143	„ 137.196.908	„ 135.402.372
Totaal.....	*f* 337.994.252	*f* 350.536.037	*f* 348.943.450

gevende een daling van ongeveer 1½ millioen gulden tegen eene stijging van ongeveer 13 millioen gulden in 1930 en 19 millioen

PREMIE-RESERVE 1931, NA AFTREK VAN HERVERZEKERINGSRESERVE, VOOR VERZEKERINGEN IN:

ONDERNEMINGEN	Oost-Indië	West-Indië	België	Frankrijk	Denemarken
Noord-Holl. Lev. Mij. van 1891	f	f	f 2.884.—	f	f
Amsterdamsche Mij. van Lev.	,, 20.767.174.—				
Lev. Mij. „Holland"			,, 41.389.—		
Hollandsche Societeit van Lev.	,, 8.076.141.—				
Lev. Mij. „De Nederlanden"	,, 5.298.15		,, 82.139.—		
Lev. Mij. opgericht d. het N. O. G.	,, 1.922.026.—				
Lev. Mij. „Arnhem"	,, 8.460.305.—				
Eerste Nederl. Verz. Mij. op h. Leven, enz.	,, 4.937.673.—	,, 584.397.—	,, 1.259.728.—		
Onderl. Lev. van Eigen Hulp	,, 4.825.511.47		,, 32.777.79	, 1.955.48	
Onderl. Lev. Mij. „'s-Gravenhage"	,, 245.984.13		,, 4.939.95		
Lev. Mij. v. „De Nederlanden" van 1845.	,, 1.383.416.—				
Nationale Lev. Bank	,, 12.756.127.07	,, 553.507.—			
Lev. Mij. „R.V.S."			,, 461.709.03		
Holl. Algemeene Verz. Bank	,, 42.356.40				
Lev. Mij. „Utrecht"			,, 3.693.499.—	,, 9.401.693.—	,, 1.407.604.—
„Noord-Braband", Mij. v. Verz. o. h. Leven			,, 592.955.38		
	f 63.422.012.22	f 1.137.904.—	f 6.166.293.15	f 9.403.648.48	f 1.407.604.—

VERZEKERINGSSTAND IN N.-I. PER 31 DEC. 1929, 1930 EN 1931 VAN BINNEN HET RIJK IN EUROPA EN IN N.-I. GEVESTIGDE LEV. MIJEN.

ONDERNEMING		STAND 31 DEC. 1929		STAND 31 DEC. 1930		STAND 31 DEC. 1931	
		incl. Herverzekering		incl. Herverzekering		incl. Herverzekering	
Gevestigd te	NAAM	Kapitaal	Rente	Kapitaal	Rente	Kapitaal	Rente
Amsterdam	Amsterdamsche Mij. v. Lev.	ƒ 50.994.997	ƒ 1.654.978	ƒ 52.636.207	ƒ 1.756.073	ƒ 51.562.526	ƒ 1.768.215
,,	Hollandsche Societeit v. Lev. ..	,, 7.014.421	,, 786.807	,, 6.890.769	,, 873.789	,, 6.461.107	,, 760.826
,,	Lev. Mij. „De Nederlanden" ...	—	—	—	—	,, 698.900	,, 7.100
,,	Lev. Mij. opger. d. het N. O. G...	,, 6.675.800	,, 158.393	,, 7.260.794	,, 173.913	,, 7.548.724	,, 189.003
Arnhem	Lev. Mij. „Arnhem"	,, 35.408.214	,, 678.597	,, 34.620.846	,, 677.212	,, 33.038.395	,, 705.978
den Haag	Eerste Ned. Vz. Mij. o/h L. en t. I.	,, 12.528.276	,, 281.820	,, 12.842.159	,, 360.045	,, 12.814.195	,, 369.262
,,	Onderl. Lev. van Eigen Hulp ..	,, 20.841.971	,, 196.210	,, 22.974.766	,, 224.638	,, 23.941.687	,, 226.213
,,	Ond. Lv. Mij. „'s-Gravenhage".	,, 1.472.600	,, 7.421	,, 1.407.424	,, 7.421	,, 1.267.334	,, 6.341
,,	Lv. Mij. v. „De Nederlanden" 1845	,, 4.214.900	,, 128.170	,, 4.527.800	,, 142.200	,, 4.705.500	,, 159.100
Rotterdam	Nationale Lev. Bank	,, 18.441.400	,, 726.207	,, 19.447.584	,, 812.887	,, 19.882.940	,, 888.739
Schiedam	Holl. Alg. Verz. Bank	,, 259.500	—	,, 449.000	—	,, 809.000	,, 300
	Totaal	ƒ 157.852.079	ƒ 4.618.603	ƒ 163.057.349	ƒ 5.028.178	ƒ 162.730.308	ƒ 5.081.077
Batavia	N.V. Lv. Mij. „Nillmij van 1859" *	,, 85.279.003	,, 4.772.189	,, 87.142.308	,, 4.915.205	,, 84.798.762	,, 4.972.936
Bandoeng	Offic. Ver. t/Ond. ond. v/nag. betr.	,, 955.250	—	,, 902.550	—	,, 874.250	—
	Algemeen totaal	ƒ 244.086.332	ƒ 9.390.792	ƒ 251.102.207	ƒ 9.943.383	ƒ 248.403.320	ƒ 10.054.013

*) Als Verzekeringsstand in N.-I. is genomen de totale stand verminderd met het gedeelte, waarvoor de reserve in Nederland is gedeponeerd.

OVERZICHT V. H. GEHEELE BEDRIJF OVER 1931 VAN IN N.-I. GEVESTIGDE LEVENSVERZ. MIJEN.

ONDERNEMING		STAND 1 JAN. 1931 (incl. Herverzekering)		VERMEERDERING IN 1931 DOOR			
				Nw Verzekeringen		Andere oorzaken	
Gevestigd te	NAAM	Kapitaal	Rente	Kapitaal	Rente	Kapitaal	Rente
Batavia	N.V. Lv. Mij. „Nillmij van 1859"	ƒ 102.423.366	ƒ 5.421.788	ƒ 12.645.841	ƒ 631.052	ƒ 17.500	—
Bandoeng	Offic.Ver. t/Ond. Ond. v/nag. betr.	„ 902.550	—	—	—	„ 21.200	—
		ƒ 103.325.916	ƒ 5.421.788	ƒ 12.645.841	ƒ 631.052	ƒ 38.700	—

ONDERNEMING		VERMINDERING IN 1931 DOOR				STAND 31 DEC. 1931 incl. Herverzekering	
		Overlijden en Afloop		Andere oorzaken			
Gevestigd te	NAAM	Kapitaal	Rente	Kapitaal	Rente	Kapitaal	Rente
Batavia	N.V. Lv. Mij. „Nilmij van 1859".	ƒ 3.156.415	ƒ 132.966	ƒ 10.036.436	ƒ 283.237	ƒ 101.893.856	ƒ 5.636.637
Bandoeng	Offic.Ver. t/Ond. Ond. v/nag. betr.	„ 24.800	—	„ 24.700	—	„ 874.250	—
		ƒ 3.181.215	ƒ 132.966	ƒ 10.061.136	ƒ 283.237	ƒ 102.768.106	ƒ 5.636.637

in 1929. De ongunstige economische omstandigheden in N.-I. geven voor dezen teruggang een gereede verklaring.

De hierboven bedoelde „Ned.-Indische" maatschappijen zijn alleen de Nillmij en de Officiersvereeniging tot onderlinge ondersteuning van nagelaten betrekkingen te Bandoeng. Omtrent de overige in Ned.-Indië gevestigde maatschappijen, die daar haar arbeidsveld hebben, beschikken wij niet over eenigszins betrouwbare gegevens; zij vallen buiten de contrôle der Verzekeringskamer.

Indien men het *geheele* bedrijf der Nederlandsche en Ned.-Indische Levensverzekeringmaatschappijen samenneemt, krijgt men voor den totalen bruto-verzekeringstand op ult. 1931 de navolgende opstelling:

Nederlandsche maatschappijen *f* 3.646.492.965; Ned.-Indische maatschappijen *f* 159.134.476; totaal *f* 3.805.627.441.

Om tot den netto-verzekeringsstand te komen, moet van dezen bruto-stand het navolgende worden afgetrokken:

1e. „dubbel geteld" wegens onderling herverzekerd en herverzekerd bij de „Pool" *f* 44.391.190; 2e. herverzekerd bij de Nillmij *f* 2.332.612; 3e. herverzekerd door de Nillmij bij Nederlandsche maatschappijen *f* 9.621.694; af te trekken: herverzekering bij „De Hoop" *f* 443.522, blijft *f* 9.178.172; samen *f* 55.901.974.

Zoodat wij voor den netto-verzekeringsstand krijgen:

f 3.805.627.441 — *f* 55.901.974 = *f* 3.749.725.467; rente herleid tot kapitaal door vermenigvuldiging met 10.

BUITENLAND.

STUDIEREIS NAAR ZUID-AFRIKA.

Dank zij de stuwkracht van Dr. H. G. W. van der Wielen, eerelid van het Dietsch Studenten-Verbond, worden in dezen kring voorbereidingen getroffen voor een studiereis naar Zuid-Afrika.

Het Dietsch Studenten-Verbond spreekt zich in zijn doelstelling onder anderen uit voor de bevordering van het contact tusschen onze stamverwanten en tracht door deze reis nauwere samenwerking tusschen „de Afrikaanse Studente Bond" en andere Afrikaansche Vereenigingen eenerzijds, en het Dietsch Studenten-Verbond anderzijds te verkrijgen.

Reeds herhaalde malen was er van de organisatie van een Nederlandsch-Afrikaansch Studenten Congres in Zuid-Afrika sprake, doch telkens bleken er onoverwinnelijke bezwaren te bestaan. Het oude plan was een reis naar Nederlandsch-Indië, gecombineerd met een congres in Zuid-Afrika.

Aangezien deze reis in het geheel slechts 3 maanden duren zou, werd voor het verblijf in Zuid-Afrika, in werkelijkheid hoofdzaak van deze studiereis, slechts een 14 dagen op het programma gezet. Deze twee weken zouden echter te kort zijn, om een juist beeld van het Zuid-Afrikaansche leven te krijgen, daar bovendien de rondreis met 5 congresdagen zou worden verminderd. Men had zich het deelnemersaantal ongeveer 300 gedacht, waartegen zich echter te groote technische bezwaren deden gelden.

Het huidige plan is derhalve op geheel andere leest geschoeid. De reis zal gehouden worden in de zomervacantie van 1933, liefst vanaf half Juli tot half October, daar er anders een te gering aantal studenten aan zal kunnen deelnemen, terwijl het aantal deelnemers is teruggebracht tot hoogstens ca. 50.

Men zal trachten een groep studenten naar Zuid-Afrika te sturen, welke een keurbende vormt, zoowel uit Dietsch als uit algemeen cultureel oogpunt. De duur van de zeereis heen en terug is op 2 à 3 weken gesteld. De voorkeur zal worden gegeven aan een reis op een Nederlandsche boot. Op de heen- en terugreis, beide langs de westkust, zal men Madeira en de Canarische eilanden trachten aan te doen.

De tocht in Zuid-Afrika is als volgt gedacht:

Aankomst te Kaapstad en bezichtiging van de stad en omgeving; vandaar naar Stellenbosch, alwaar men de Universiteitsgebouwen zal bezoeken, vervolgens, na een tocht door de Karroo, naar de beroemde grotten van Oudshoorn, via Bloemfontein, Kimberley (diamantvelden), Potchefstroom, Johannesburg (goudmijnen) naar Pretoria. Het hoogtepunt van den tocht zal zijn het bezoek aan het Krugerwildpark en kampeeren in het boschveld. Op de reis zal verder voldoende gelegenheid gegeven worden voor uitstapjes in de vrije natuur, naar de bergen, het bosch en de oude „boereplase". Dit plan zal in overleg met Zuid-Afrika nader worden uitgewerkt.

Daar tot dusverre het contact tusschen de Dietsche studenten in de Nederlanden en de Z.-Afrikaners niet zeer groot is geweest, wordt hoe langer hoe meer de wenschelijkheid gevoeld van nadere kennismaking op allerlei gebied. Daartoe dient men grondig het Afrikaansche Studenten- en Universiteitsleven te leeren kennen en samenwerkingsmogelijkheden op te sporen. De heele studie-reis moet derhalve op een hoog-intellectueel peil staan; er zullen o.a. lezingen door professoren gehouden worden en een debatploeg van studenten worden uitgezonden.

Voor studenten van de Technische Hoogeschool te Delft zullen van bijzonder belang zijn de excursies naar de diamantvelden, naar de goudmijnen in Johannesburg; voor die van de Landbouwhoogeschool te Wageningen de excursies naar landbouwondernemingen. Verder moet de mogelijkheid onder de oogen worden gezien van tijdelijke werkzaamheid van Nederlandsche studenten of pas-afgestudeerden aan Afrikaansche laboratoria en in Afrikaansche mijnen, uitwisseling van Nederlandsche professoren en studenten tegen Afrikaansche. Medegenomen zullen worden ter vertooning rolprenten uit ons volksleven, lichtbeelden van onze architectuur, schilder- en beeldhouwkunst. Samenwerking op sportgebied blijkt practisch onmogelijk te zijn. De bedoeling is, om in het vervolg om de 3 of 5 jaar een dergelijke studiereis te organiseeren.

De leiding van de geheele reis, zoowel wat betreft de voorbereiding als het verloop, zal worden toegekend aan enkele personen, die handelen in opdracht van het Dietsch Studenten-Verbond en bijgestaan worden door enkele leden van de onder hen ressorteerende commissies.

De kosten van deze reis van 3 maanden worden op ongeveer *f* 800 berekend (alles inbegrepen).

Men wende zich om inlichtingen tot het correspondentie-adres

van Tak Zuid-Afrika van het Dietsch Studenten-Verbond: Afrikanerhuis 60, Vondelstraat No. 60, Amsterdam (W).

Zoo lezen wij in een oproep onderteekend: Namens Tak Zuid-Afrika: G. Gronjé, Voorzitter en D. F. Went, Secretaris.

Is in deze combinatie geen plaats voor de studenten in Indië?

DE ONGENAAKBAREN.

Mag men Ghandi den vader noemen van de All-India Untouchability League, dan kan daaraan worden toegevoegd, dat de liga een aantal invloedrijke, welgestelde peetooms heeft. Is de liga zoo onder gunstige omstandigheden in de wereld gekomen, 't is te betwijfelen of zij den juisten weg gekozen heeft om de beweging langs de beste banen te leiden. Zoo oordeelt een uiteenzetting in de mail-editie van *The Times of India* (12 Nov.), aan welke 't hier volgende is ontleend.

Het Werk-comité van de Liga heeft het land in 300 eenheden verdeeld, ten behoeve van de propaganda. Elk dezer heeft vooralsnog 3000 Rs. tot haar beschikking gekregen. Hierbij is uitgegaan van de opvatting, dat de te verrichten werkzaamheden binnen elke eenheid zoowat gelijk moeten zijn. Hiervan verwacht de Schr. in *The Times o. I.* niet veel heil. In enkele deelen zullen de energie en het geld verbruikt worden zonder dat daar reden toe bestaat. Het daar zoo verspilde zou elders veel meer nut kunnen afwerpen. 't Komt er meer op aan de krachten en middelen nuttig, dan gelijk te verdeelen.

Elke sociale werker in Britsch-Indië weet, dat het gebruik der nietaanraakbaarheid nergens zoo algemeen is en nergens zoo diep wortel heeft geschoten als in Kerala, het zuidelijk deel van het schiereiland, dat Britsch Malabar en de vorstenstaten Cochin en Travancore omvat. Daar overgroeit dit onkruid welig de geheele samenleving. Daar is niet slechts sprake van nietaanteraken (untouchability), daar stelt een akelige ongenaakbaarheid (unapproachability) de wet. Deze wordt er tot een graad van krankzinnigheid doorgevoerd. Niet alleen van ongenaakbaren tot de hooger geschatte kasten, maar krankzinnig is ook de tusschenafscheiding van de ongenaakbaren onderling.

Vooreerst zijn er vier klassen van ongenaakbaren, ten opzichte van welke tot elkander en tot de hoogere kasten verschillende graden van afstands-bevlekking of verontreiniging gelden. De klassen der ongenaakbaren zijn 1: timmerlieden, smeden, metselaars, e.d.m. (de handwerklieden) 2: Thiyyas, Ezhnvas, Chovas

enz.; 3: Parias, Pulayas, Vettuvans enz.; 4: Nayadis. Deze behooren allen door afstamming tot hun klasse. De vier zijn niet te genaken door iemand van een Hindoe-kaste.

Zooals reeds even aangestipt, doet zich het merkwaardige verschijnsel voor, dat de klassen alle zich weer op een verontreinigings grens van elkander houden. Een Nayadi mag een lid van de 3e klasse niet nader komen dan 63 voet (± 20 M.). Wie tot 3 behoort, moet op minstens 32 voet van iemand uit de 2e klasse blijven. De verontreinigings grens tusschen 2 en 1 is 8 voet, die ook geldt voor klasse 1 en den tot een kaste behoorenden Hindoe. De aangegeven afstanden waarop deze verschillende klassen der ongenaakbaren moeten blijven van de hoogere Hindoekasten zijn niet overal dezelfde. Zelfs het aanzien van een Nayadi verontreinigt reeds een kaste-Hindoe. Een Paria, of met hem gelijk gestelde, besmeurt een Hindoe wanneer hij hem binnen 32 Eng. el nadert. Voor iemand van de 2e klasse kan dit verschillen van 32 tot 64 voet, naar gelang het door hem bekleede beroep. Dit zijn cijfers, die thans voor Kerala gelden, nergens elders doet de sociale en sociologische dwingelandij zich zoo sterk gelden. Maar schakeeringen vindt men toch in verschillende streken ook. De tirannie strekt zich niet alleen uit tot het in acht nemen van onderlinge afstanden, maar ook tot het verplicht naleven van andere strenge sociale maatregelen.[1])

In het hier vermelde ligt de voornaamste reden opgesloten om de aandacht en werkkracht van de Liga speciaal op Kerala te richten. Hieraan moet echter worden toegevoegd, dat Kerala bovendien het land is, waar de slavernij, alle bemoeienissen van de Britsche regeering ten spijt, nog in volle practijk is. Feitelijk kan men zeggen, dat alle ongenaakbaren van klasse 3 in voortdurende slavernij leven. De leden dezer klasse zijn zonder uitzondering de erfelijke landbouwarbeiders voor de Jenmis, d.z. de eigenaars van het land, die op hen neerzien als op gewoon vee. Wanneer land verkocht wordt, worden deze landbouwers mee verkocht. De Jenmis is hun meester, bestuurder en rechter.

Het zal de meeste moeite kosten, om voor de onderdrukte klasse in Kerala bevrijding uit haar lot te krijgen. Dit moet echter, bepleit *The Times of India*, een reden te meer zijn om op dat gedeelte van het land meer kracht te concentreeren, dan op andere streken, waar de bevrijding van minder diep ingekankerde toestanden minder inspanning zal vergen.

---

[1]) Zie hierover b.v. E. Senart, Les castes dans l'Inde, blz. 53 e.v.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

HET HANDELSMUSEUM VAN HET DEPARTEMENT VAN LANDBOUW, NIJVERHEID EN HANDEL, TE BUITENZORG.

Aangeduid met den meer wijdloopigen naam „Museum tevens Informatie-bureau voor Economische Botanie" bestaat te Buitenzorg een instelling, welke in werkelijkheid meer den naam van Handelsmuseum verdient. Vooral om voor buitenstaanders meer duidelijk te maken wat het werk van deze instelling eigenlijk omvat, is het zeer gewenscht, dat de oude naam vervangen wordt door den zooveel korteren van „Handelsmuseum." Het zal dan ook wel niet lang meer duren voor dezen naam, welke reeds eenig burgerrecht verkregen heeft, ook officieel aan de instelling wordt toegewezen.

In zeer vele landen heeft men een Handelsmuseum en de instelling te Buitenzorg doet niets anders dan die buitenlandsche instellingen, zij het ook, dat het werk hier te lande op vrij beperkte schaal geschiedt, terwijl vooral onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden aan uitbreiding op groote schaal niet gedacht kan worden.

Het Museum is reeds zeer oud. Toen het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel nog niet was opgericht, vormde 's Lands Plantentuin te Buitenzorg het centrum, niet alleen van botanie, doch ook van de kennis der plantaardige producten, voor Ned.-Indië van zoo groot belang. Toen in 1905 het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel gevormd werd, trok 's Lands Plantentuin zich met de daaronder ressorteerende instellingen op zuiver botanisch en zoölogisch wetenschappelijk gebied terug, terwijl de landbouwkundige bemoeienis werd ondergebracht bij speciale afdeelingen, welke in den loop der jaren tot groote instellingen zijn uitgegroeid.

Kort voor de instelling van het Departement werd aan 's Lands Plantentuin toegevoegd het Museum en Informatie-bureau voor Technische en Handelsbotanie. De bekende Directeur van 's Lands Plantentuin, Treub, later eerste Directeur van Landbouw, had van den Minister van Kol. de toezegging gekregen, dat door

het Gouvernement de noodige voorzieningen voor personeel getroffen zouden worden, wanneer op andere manier voor gebouwen en inrichting van deze instelling gezorgd zou worden. In 1903 gelukte het Treub van verschillende handelslichamen en bankinstellingen een bedrag van *f* 50.000 bijeen te krijgen, zoodat de oprichting verzekerd was. Het Museum zou zich moeten bezighouden met het verzamelen van monsters van producten en moeten fungeeren als centraal informatie-bureau, niet alleen voor cultuur, doch ook voor bereiding, behandeling, bewerking, verpakking en verzending van alle plantaardige gewassen, speciaal voor die niet afkomstig van de groot-cultures.

Bij de instelling van het Departement van Landbouw in 1905 werd het Museum van den Plantentuin afgescheiden en kwam zelfstandig onder het Departement. Eerst in 1927 toen de vacature van Hoofd van het Museum geruimen tijd onvervuld bleef, werd het Hoofd van de Afdeeling Handel tevens met de leiding van het Museum belast.

De in 1903 met de leiding belaste technoloog ging reeds in 1906 weer naar Europa terug. Als Hoofd werd toen aangewezen K. Heyne, te voren werkzaam bij de Koninklijke Paketvaart Maatschappij. Deze zag al spoedig dat hij nog niet in staat zou zijn veel inlichtingen omtrent de producten te verstrekken en het eerst noodzakelijk was de inlichtingen zelf te verkrijgen en vast te leggen. Deze inlichtingen vergezeld van materiaal werden, door speciaal personeel, daarvoor naar verschillende streken van den Archipel uitgezonden, verzameld. Zoo kreeg Heyne een schitterende verzameling van Indische voortbrengselen en een schat van gegevens, welke hij verwerkte in zijn zeer bekend boek „De nuttige planten van N.-I.", een uitgave van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, waarvan de laatste uitgave (3e druk) verscheen in 1927. Dit standaardwerk, bestaande uit 3 deelen, en bevattende 1450 bladzijden tekst en nog 450 bladzijden verklaringen en inhoud geeft op gemakkelijke en duidelijke wijze een inzicht in vrijwel alle producten van N.-I. Toen Heyne in 1927 met pensioen ging, kon hij dan ook zeggen, dat hij bereikt had wat Treub aan het Museum als eisch gesteld had, n.l. dat informaties gegeven konden worden omtrent cultuur, handel en gebruik van vrijwel alle producten.

De tijd staat echter niet stil. Ook omtrent de verschillende producten van N.-I. breiden de gegevens zich uit. Niet alleen de plaats, die zij in het economisch wereldbestel innemen, wijzigt zich steeds, ook de bijzonderheden omtrent cultuur en handel zijn de laatste jaren sterk gewijzigd. De gegevens vermeld in Heyne's boek, voor de belangrijkste producten bijgewerkt tot

1926, kunnen niet meer een volledig inzicht geven in de tegenwoordige plaats, die de meeste producten in het economisch bestel innemen.

Sinds begin 1929, toen ondergeteekende als Hoofd van het Museum tevens Informatie-bureau voor Economische Botanie (welke naam de instelling in 1914 kreeg) optrad, werd het streven dan ook erop gericht, dat de verzamelingen en de wijze van tentoonstellen in het Museum zooveel mogelijk up to date gebracht en gehouden werden, vooral voor die producten, waarin werkelijk handel gedreven wordt. Het is echter opmerkelijk, dat er steeds nieuwe handelsproducten aan de markt komen, terwijl producten, welke tot voor kort nagenoeg van geen belang waren, zich gaan rangschikken onder die, welke van economische beteekenis zijn. Niet alleen moeten deze producten in de verzameling opgenomen worden, doch ook dienen de gegevens omtrent de mogelijkheden ervan te worden verzameld.

Vooral op het gebied der nieuwe producten worden toch de meeste inlichtingen gevraagd. Van de handelsproducten worden de verschillende kwaliteiten, van zoo mogelijk alle plaatsen van herkomst, geregeld vernieuwd. De gegevens omtrent herkomst, uitvoer, het aandeel in de wereldproductie werden op grafische voorstellingen en kaarten aangegeven en geregeld bijgewerkt. Op deze wijze kan men thans in het Museum in een betrekkelijk kort tijdsbestek een inzicht krijgen in de economische beteekenis van de verschillende producten.

Van verschillende monsters worden ook grootere hoeveelheden aangehouden om te dienen voor verstrekking aan andere afdeelingen van het Departement, aan particulieren en voor het samenstellen van verzamelingen van Indische producten bestemd voor scholen, musea en tentoonstellingen, zoowel hier te lande als in het buitenland.

Hiermede hebben wij het andere terrein bereikt, waarop het Museum zich beweegt, n.l. het propageeren van de Indische producten, in Ned.-Indië zoowel als in het buitenland. Verzamelingen van producten werden reeds herhaaldelijk verstrekt aan consulaire vertegenwoordigers van Nederland in Afrika, Azië en Amerika, terwijl ook voor tentoonstellingen in Indo-China, Japan en Zuid-Afrika het noodige materiaal geleverd werd.

Het propageeren van producten in het buitenland geschiedt ook door bemiddeling van de buitenlandsche handelsvertegenwoordigers, welke te Batavia gevestigd zijn. Hiervoor wordt steeds de meest welwillende medewerking ontvangen.

Verder wordt er den laatsten tijd meer en meer toe overgegaan ook in Indië zelf de noodige reclame te maken voor en in-

lichtingen te geven over onze producten. Dit kan geschieden per brief naar aanleiding van een ontvangen verzoek, en door publicaties in tijdschriften, doch de groote massa wordt slechts bereikt door aanschouwelijke voorstellingen. Het slechts voor weinigen bereikbaar zijn van het Museum zal waarschijnlijk aanleiding zijn dit binnenkort naar Batavia over te brengen, doch ook dan nog moet men meer personen, voor wie meer kennis omtrent onze handelsproducten gewenscht is, zien te bereiken, n.l. door het organiseeren van tentoonstellingen of het medewerken daaraan. Op den laatst gehouden Pasar Gambir 1932 te Batavia is, met medewerking van de Handelsvereeniging aldaar, een expositie georganiseerd welke een overzicht geeft van den export van N.-I., terwijl ook plannen omtrent een expositie op andere plaatsen op Java bestaan.

Voor deze tentoonstellingen worden gedeeltelijk objecten uit het Museum afgestaan, terwijl andere speciaal voor de tentoonstelling worden aangemaakt.

De bijgevoegde foto's geven een indruk van wat alzoo in het Museum is tentoongesteld en hoe dat is geschied. Slechts enkele details kunnen echter getoond worden. De volgende producten zijn er meestal in afzonderlijke kasten of in meer dan in één kast gerangschikt:

suiker, cacao, koffie, tabak, specerijen, geneeskrachtige kruiden (hoofdzakelijk bij de inheemsche bevolking in gebruik), reukhoutsoorten, vruchten en conserven, granen, eetbare zeewiersoorten en zwammen, knolgewassen, zetmeelhoudende voedingsmiddelen, meel leverende producten, oliehoudende producten, vetten en wassen, aetherische oliën, looi- en kleurstoffen, pinang en gambir, katoen, kapok, pandan- en bamboehoeden, Manilla-hennep, agave- en andere vezels, verschillende vlechtmaterialen, getahpertjah-soorten, terpentijnwinning, ondernemings- en bevolkingsrubber, benzoë, copal en damar, rotan, thee, hout en bamboe.

De duizenden monsters hier bijeengebracht geven een vrijwel volledig beeld van de plantaardige voortbrengselen van N.-I. Dat een dergelijke verzameling, eenig in haar soort, bestaat, is vooral ook doordat zij niet in een onzer groote handelssteden is ondergebracht nog te weinig bekend. Moge dan ook deze mededeeling er toe bijdragen, dat meer belangstellenden dan tot nu toe door een bezoek aan het Museum, dan wel door schriftelijk inlichtingen te vragen, profiteeren van het vele wetenswaardige in den loop der jaren bijeengebracht.

(Econ. Wkbl. v. N.-I.). C. VAN DE KOPPEL.

HET ALLEROUDSTE OEFENBOEK IN DE MALEISCHE TAAL.

Wij hebben in de vorige aflevering melding gemaakt van een bijdrage van Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel voor het Indologen-lustrumnummer, die den titel draagt: „Over Nederlands oudsten Indoloog." Wij willen hier nu aan dit stuk eenige nadere bijzonderheden ontleenen.

„De eerste, die eene woordenlijst benevens gesprekkenboek van het Maleisch uitgaf, was de bekende Oost-Indië-vaarder Frederik de Houtman, en zijn geschrift had den vrij uitvoerigen titel: *Spraeck ende woord-boeck, In de Maleysche ende Madagaskarsche Talen, met vele Arabische ende Turcsche woorden, Inhoudende twaelf tsamensprekinghen inde Maleysche, ende drie inde Madagaskarsche spraken, met alderhande woorden ende namen, gheslelt naer ordre vanden A.B.C. alles int Nederduytsch verduytst...* (er volgen nog zes regels!) *'t Amstelredam... M.VIC. ende III.*

Dit langwerpige boek, dat volgend jaar 330 jaren oud zal zijn, is zeer zeldzaam; men vindt het slechts: 1e op de Koninklijke Bibliotheek, 2e in de Bibliotheca Thysiana (Rapenburg hoek Groenhazengracht), en 3e in de boekerij der Maatschappij der Ned. Letterk. Over het werk is het een en ander geschreven, o.a. door Th. Ch. L. Wijnmalen: „F. de Houtman comme philologue" (Actes du VIe congrès internat. des orientalistes à Leide 1883), en over de verdiensten ervan behoeven wij niet uit te wijden. We willen hier slechts de vraag beantwoorden: hoe stond De Houtman tegenover zijn taak als kenner van het Maleisch, en in hoeverre blijkt uit de keuze zijner gesprekstof zijne vertrouwdheid met land en volk?

In het Maleisch, dat hij door een gedwongen verblijf van meer dan twee jaren in Atjeh beter had kunnen leeren dan de meeste andere schipvaarders, heeft hij zelfs zijn geloof kunnen verdedigen tegen de „Turck-Heydense menschen" van „Atchein"; die taal kende hij dus door-en-door, wat blijkt daarvan in zijn eerbiedwaardig boek? Van de spraakkunst geeft hij slechts de „conjugatie", en dit is voor ons verbijsterend. We zien een stel vormen naar klassiek model: *ick hebbe, ick hebbe ghehadt, ick sal hebben, och oft ick hadde, indien dat ick hebbe,* en zoo van het andere hulpwerkwoord: *ick ben daer, ick hebbe gheweest, waer ick sulcx, al ben ick swart.* Het ontstellende is de wedergave van het Maleisch. Die is zoo zonderling en onidiomatisch, dat men zich afvraagt: hoe ter wereld kan een Atjeher of Maleier iemand die zóó sprak, de verbale functies naar zulke ficties smeedde, verstaan hebben? De oplossing is o.i. het feit, dat De Houtman vele woorden kende, zoodat de bedoeling zijner volzinnen wel ongeveer begrepen zal zijn, èn dat reeds toen de in omgang met

Europeanen eenigermate geoefende inlanders eene hooge mate van scherpzinnigheid, raadvermogen en combinatiegave hadden, zoodat gedachtenwisseling mogelijk werd, welk procédé nog steeds zich afspeelt daarginds, waar gebrekkige kennis eenerzijds door geduld en divinatievermogen anderzijds wordt goedgemaakt. Of toen (en nu) misverstanden nooit plaats vonden, is eene vraag, die thans niet aan de orde is.

Inderdaad van de taal „bij hem door experientie gheleert" kende hij vele woorden, gelijk uit de 100 bladzijden zijner woordenlijst ter dege blijkt. Overal blijkt ook de gehoor-fout, nog steeds door zoovelen begaan, van het verwarren tusschen eind-n en -ng, van de doffe uitspraak van klinkers (door hem aangegeven door verdubbeling der volgende consonanten), het niet onderscheiden van de klanken Dj en J, het verzaken of verwarren van aanhechtsels, vooral praefixen, in 't kort het gebrek aan elementaire kennis dat nog altijd is op te merken bij talloos velen die de taal, in haar verbasterden vorm, „gaandeweg" geleerd hebben, en er zich tòch van bedienen tegenover ontwikkelde inheemschen. Zijn woordenrijkdom moet hem gered hebben, benevens het raadvermogen zijner omgeving. Zijn boek doorlezend wordt men getroffen door het telkenmale voorkomen van dezelfde fouten in uitspraken en woordvorming die nog steeds ongeschoolde Hollanders in het spreken van hun Maleisch maken (G verward met K aan het begin van woorden toevoegen van een overbodige T aan enkele op een klinker of liquida eindigende woordjes, e.d.), maar als eerste verzameling van woorden, aan het slot verdeeld in rubrieken, verdient zijn werk waardeering en bewondering.

Men bedenke welk eene moeite de spelling der nog nooit voor Hollanders opgeschrevene taal den bewerker moet gegeven hebben! Zeker is ze onlogisch en inconsequent, maar ze benadert den klank zooals hij die gehoord had".

Tot hier onze aanhaling uit Prof. van Ronkel's interessant stuk. Hij wijdt daarna ook eenige beschouwingen aan de „'tsamencoutinghen van een Duyts en een Indiaan."

DE ONTWIKKELING VAN DE ZEEPINDUSTRIE OP JAVA.

Het verbruik aan zeep op Java is te splitsen in een consumptie van uit het buitenland ingevoerde fabrikaten en die van hier te lande bereide produkten. De produktie van laatstgenoemde zeepen, welke eenigen tijd geleden vrijwel uitsluitend in handen van Chineesche en Europeesche fabrikanten was, heeft in de

laatste vijf jaren een belangrijke uitbreiding verkregen, sedert van inheemsche zijde voor deze industrie levendige belangstelling aan den dag werd gelegd. Dit interesse betreft voornamelijk de produktie van hier te lande veel gebruikte waschzeepen (lijmzeepen), waarvan de bereiding met eenvoudige hulpmiddelen en op een niet al te ingewikkelde wijze kan geschieden, zoodat zij bij uitstek geschikt is voor toepassing door de inheemsche bevolking.

Aldus begint een artikel van Ir. Darmawan Mangoenkoesomo in de aflevering van 16 September 1932, van *Economisch Wkbl. voor N.-I.*, dat dan de volgende uiteenzetting geeft.

„De talrijke bij de Afdeeling Nijverheid van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in N.-I. binnengekomen verzoeken om voorlichting te dezer zake zijn aanleiding geweest om een handleiding samen te stellen, welke de noodige gegevens en aanwijzingen bevat voor de bereiding van waschzeepen [1]).

Met de produktie van deze soort zeepen houden zich thans op verschillende plaatsen op Java naar schatting zestig fabrieken bezig, terwijl de gevallen legio zijn, dat op het platteland en in de kampongs door inheemsche producenten met primitieve hulpmiddelen zeep wordt bereid.

De fabrikatie van fijnzeepen (bad- en toiletzeepen), waarvoor behalve een zekere mate van vakkennis ook de beschikking over een niet onbelangrijk kapitaal een noodzakelijke vereischte is, heeft hier te lande lang niet de beteekenis van de waschzeepindustrie; zij beperkt zich tot eenige modern ingerichte bedrijven te Soerabaja, Bandoeng en Garoet, die een produkt op de markt brengen van een uitstekende kwaliteit.

Het is evenwel niet mogelijk den omvang van den zeepaanmaak op Java in cijfers uit te drukken, aangezien aan de producties der fabrieken geen publiciteit wordt gegeven. De grondstoffen voor de zeepindustrie zijn vetten, vetzuren, vette oliën, harsen, caustische soda en caustische potasch. Voor de bereiding van harde zeepen wordt caustische soda gebruikt, terwijl caustische potasch dienst doet bij de fabrikatie van zachte zeep.

Zooals in het bovenstaande is medegedeeld, heeft de groote vlucht der zeepindustrie op Java vrijwel uitsluitend betrekking op de fabrikatie van goedkoope waschzeepen, onder welke de z.g. saboen beco (d.i. een bruinroode soort harszeep) een voorname plaats inneemt. Als grondstoffen voor de inheemsche waschzeep komen behalve caustische soda in aanmerking klapperolie, al of niet gemengd met palmolie, katjangolie, kapok-

---

[1]) Mededeelingen der Afdeeling Nijverheid No. 9: Pemimpin jang ringkas oentoek membocat saboen tjoetjie.

pittenolie, njamploengolie, kesambiolie en hars. In de behoefte aan caustische soda wordt voorzien door het buitenland (voornaamste leveranciers in 1931: Groot-Brittannië, Duitschland en de Ver. Staten van N.-Amerika). Ook de benoodigde hars wordt voor een belangrijk deel uit het buitenland ingevoerd. De andere grondstoffen zijn voortbrengselen van eigen bodem.

Aangezien de grondstof caustische soda uit het buitenland wordt geïmporteerd, zou de omvang van den invoer als grondslag kunnen dienen voor een schatting van de zeepproduktie hier te lande, ware het niet, dat caustische soda eveneens toepassing vindt in de suiker- en petroleumindustrie. Het verbruik aan caustische soda voor de suikerindustrie bedraagt in normale omstandigheden approximatief 900 ton 's jaars; gegevens t.a.v. het caustische soda-verbruik voor de petroleumindustrie zijn niet beschikbaar, doch in aanmerking genomen de betrekkelijk geringe belangrijkheid dezer industrie op Java (Tjepoe) kan deze behoefte niet groot zijn.

Om de hier opgesomde redenen hebben de invoercijfers van caustische soda met betrekking tot de zeepindustrie slechts waarde, indien zij vergelijkend t.o.v. elkaar gebruikt worden. De niet onbelangrijke uitbreiding, die deze industrie op Java in de laatste jaren verkregen heeft, is uit de volgende, aan Mededeelingen van het Centraal Kantoor voor de Statistiek ontleende, statistieken betreffende den invoer in Java en Madoera van caustische soda af te leiden.

Jaar	Brutogewicht in K.G.	Waarde in guldens.
1926	3.302.663	545.900
1927	4.263.637	673.523
1928	5.045.032	824.133
1929	5.455.884	892.982
1930	5.067.957	832.649
1931	6.193.808	1.025.923
1932 1ste halfjaar...	3.054.319	506.326

Bovenstaande cijfers illustreeren duidelijk het groeiend verbruik van caustische soda op Java gedurende de laatste jaren, terwijl de cijfers voor 1931 en het eerste halfjaar van 1932 de conclusie wettigen, dat de economische depressie op het streven hier te lande tot zelfproduktie van dit artikel tot dusver geen ongunstigen invloed heeft uitgeoefend.

Met de stijgende produktie van waschzeep op Java valt een vermindering waar te nemen van het verbruik van het uit het buitenland geïmporteerde artikel. De volgende, door het Centraal Kantoor voor de Statistiek gepubliceerde statistische cijfers

geven een voorstelling van den achteruitgang van den invoer van harde waschzeep uit het buitenland.

Jaar	Brutogewicht in K.G.	Waarde in guldens.
1926	2.458.457	1.047.692
1927	2.735.619	1.189.558
1928	2.675.345	1.225.915
1929	1.387.648	704.071
1930	1.733.782	776.277
1931	1.532.407	624.758
1932 (1ste halfjaar)...	424.485	138.238

De in de beide tabellen verzamelde cijfers geven een aanwijzing, dat de hier te lande gefabriceerde waschzeep met succes tegen het gelijksoortige buitenlandsche produkt heeft weten te concurreeren. Met goedkoope werkkrachten en een bescheiden kapitaal is het mogelijk gebleken een zeepziederij te drijven, die aan de vraag der bevolking naar goedkoope zeepen tegemoetkomt.

Het succes, door deze industrie verkregen, was van dien aard, dat binnen korten tijd verschillende kleine werkplaatsen ontstonden, die zich bezig hielden met de bereiding van waschzeep. Met de toeneming van het aantal producenten nam echter de binnenlandsche concurrentie in dit artikel steeds scherpere vormen aan.

Om de prijzen te drukken, ging men er toe over in de zeep stoffen te verwerken, die vrijwel waardeloos zijn, geen of weinig waschvermogen bezitten, en niet zelden een destrueerende werking op het waschgoed uitoefenen, m.a.w. men vervalschte de zeep. Deze vervalschingen zijn in den regel zoodanig toe te passen, dat aan de uiterlijke eigenschappen (hardheid, regelmatigheid van vorm) van het produkt geen afbreuk wordt gedaan. Deze afkeurenswaardige praktijken worden in de hand gewerkt door de omstandigheid, dat de kwaliteit van zeep niet enkel door haar uiterlijke hoedanigheden wordt bepaald, doch vooral door haar samenstelling, welke slechts door een chemische analyse kan worden vastgesteld.

Het euvel der zeepvervalschingen nam intusschen zulke afmetingen aan, dat de Afdeeling Nijverheid het noodig oordeelde in de door haar uitgegeven handleiding hiertegen ernstig te waarschuwen.

Moge deze industrie, die het bewijs van haar levensvatbaarheid reeds heeft getoond en als een poging, om hier te lande tot fabrikatie te geraken van goederen, die anders uit het buitenland moeten worden ingevoerd, van belang is, zich bewust zijn van de gevaren, die aan genoemd euvel verbonden zijn."

OLIFANTEN IN BORNEO.

De Tropische Natuur van October bevat een artikel van den heer H. Witkamp over „Het voorkomen van eenige diersoorten in het landschap Koetei". Daarin wordt over *Olifanten* het hier volgende geschreven.

Het voorkomen in Borneo, hoewel nog tot in de tweede helft der vorige eeuw betwijfeld, staat vast, sedert in 1881 het Leidsche Museum van Natuurlijke Historie een olifantsschedel uit Britsch Noord Borneo ontving [1]). Merkwaardig mag het heeten, dat olifanten alleen in het noordelijkste deel van het eiland huizen, nl. in Britsch Noord Borneo en een eindweegs over de grens daarvan op Nederlandsch gebied, d.w.z. in het noordelijk deel der Tidoengsche landen [2]).

Op deze eigenaardigheid werd reeds gewezen door H. von Dewall [3]) in zijn „Aanteekeningen omtrent de Noordoostkust van Borneo". Of de olifant steeds inheemsch is geweest op Borneo dan wel ingevoerd werd, schijnt nog niet definitief uitgemaakt te zijn [4]). Door Jentink wordt daaromtrent het volgende opgemerkt: „Van dit dier toch wordt het volgende verhaald. Meer dan 100 jaar geleden schonk de O. I. Compagnie eenige olifanten cadeau aan den Sultan van Sulu. De Sultan vreezende, dat deze monsters in korten tijd alles wat zijn klein eiland voortbracht zouden opeten, verzocht, dat die dieren aan land gezet zouden worden aan kaap Unsang, NO-kust van Borneo, waar zijn volk voor hen zorgen zoude. Doch het ligt niet in den aard van den Maleier om voor een dier te zorgen als hem dat veel moeite geeft, en zoo werden die olifanten dan ook weldra aan hun eigen lot overgelaten. Of aan dit verhaal eenige waarde te hechten is, wie zal dat uitmaken kunnen?".

Het zou o.i. een interessant punt zijn voor een geschiedkundige om hierover iets uit te visschen in de archieven der V. O. C., wat misschien niet eens zoo moeilijk is, aangezien de betrekkingen tusschen de V. O. C. en Soeloe en Noord Borneo (Broenei) niet zeer talrijk en intensief waren. Niet onmogelijk zou dan tevens het al of niet juist zijn kunnen worden vastgesteld van een andere lezing, volgens welke de olifanten nakomelingen zouden

---

[1]) F. A. J(entink). De olifant en de rhinoceros op Borneo: *Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Gen.*, 1884, blz. 400 en 554.

[2]) W. C. Muller, Olifanten op Borneo: *Kol. Weekblad* 1916, No. 5, en *De Ind. Gids* 1916, I, blz. 459—462, met verwijzing naar het Journaal der Ned.—Britsche Grensregelings--Expeditie.

[3]) H. von Dewall, *Tijdschr. Ind. Taal-, Land-, Volkenk.* IV, 1855, blz. 427. Zie ook H. von Rosenberg, *Nat. Tijdschr. Ned.-Indië* XIII, 1857, blz. 469.

[4]) Vgl. ook *De Tropische Natuur* V, 1916, blz. 176.

zijn van verwilderde exemplaren behoorende aan den Sultan van Broenei, want de aanrakingen van de V. O. C. zijn met dit gebied evenmin talrijk geweest. Het feit, dat het voorkomen van olifanten tot het noordelijkste deel van het eiland is beperkt gebleven, pleit wel voor de geloofwaardigheid van vorengenoemd verhaal. Overigens mag men er zich wel eenigszins over verwonderen, dat in de afgeloopen 150 jaar de olifanten, die over groote afstanden te trekken plegen, zich niet verder verspreid hebben, daar aan voor deze dieren geschikt terrein in Centraal en Zuid Borneo geen gebrek is.

Schr. kon in een noot hieraan toevoegen, na het opstellen van het hier voorafgaande, inzage gekregen te hebben van een artikel van E. Banks: A popular account of the Mammals of Borneo, waaruit hij dan eenige gegevens aanhaalt, uit welke zou kunnen worden opgemaakt, dat het misschien de *Engelsche* East India Co. is geweest, die den Sultan van Soeloe een aantal olifanten schonk, en niet onze V. O. C.

De uit te zoeken kwestie wordt er lastiger, maar o.i. ook te interessanter door.

IN HET LARA-DAJAKSCH.

Zendeling John E. Breman te Bengkajang op Borneo, een Nederlandsch sprekend zendeling, die, voor het Amerikaansche zendingsgenootschap „The Unevangelized-Tribes-Mission of Borneo" uit Muskegon U.S.A., op ons Borneo onder de Dajaks werkt, schrijft, dat hij het Evangelie van Johannes in het Lara-Dajaksch vertaald heeft, welke taal door ongeveer 15000 menschen gesproken wordt, van welke er 1000 Christen zijn geworden, en dat hij eveneens een Engelsch-Nederlandsche-Dajaksche woordenlijst van bijna 2500 woorden drukklaar gereed heeft liggen. Voor een en ander hoopt hij, zoo meldt *De Banier* van 1 Dec. '32, op een Nederlandschen uitgever. Het adres van het Nederlandsch secretariaat voor dezen zendingsarbeid op Borneo is: de heer A. Vroegindeweij, Berkendaal 93, Rotterdam.

VARIA.

VALSCHE ANTIQUITEITEN.

Herhaaldelijk worden in den Malangschen bodem antiquiteiten van allerlei aard gevonden, die getuigen van de hooge beschaving, die reeds eeuwen geleden in de Malangsche landschappen heerschte. Velen te Malang zijn dan ook — volgens de *Ind. Crt.* — in het bezit van z.g. Hindoe-Javaansche voorwerpen, zooals lampen, wapens, bekers, sieraden en dergelijke, die zij kochten van rondreizende Inlandsche handelaren in antiquiteiten. Deze Inlanders beweren in den regel uit het Tengergebergte te komen en daar met moeite poesaka's (erfstukken) te hebben gekocht, die zij, door omstandigheden gedwongen, tegen zeer billijken prijs moeten verkoopen. De z.g. Hindoe-Javaansche kunstvoorwerpen, die te Malang door rondreizende kooplieden worden aangeboden, zijn voor het grootste deel valsch; de imitatie is echter voortreffelijk. Zoo zagen wij — aldus vervolgt de *Ind. Ct.* — valsche zodiacbekers, die voor een leek absoluut niet van de echte te onderscheiden zijn, vervalscht „craquelé" porselein en aardewerk, dat er uit zag, alsof het eeuwen onder den grond verborgen was geweest..... terwijl het slechts kort geleden de fabriek verlaten had, enz. Een enkelen keer geschiedt de vervalsching brutaler en bestaan de voorwerpen zelfs uit onderdeelen, waarvan de onechtheid direct te onderkennen valt. Zoo zagen wij onder meer een zoogenaamde Hindoe-Javaansche bidschel, waaraan het handvat namaak-antiek was, en waaraan men een hoogst modern schelletje van zuiver Europeesch maaksel had gesoldeerd. En op het eerste gezicht zag het toestel er waarachtig nog „antiek" uit ook!... De valsche antiquiteiten moeten in hoofdzaak uit Grissee komen, waar enkele lieden wonen, die de kunst van het vervalschen buitengewoon goed verstaan. De voorwerpen worden zeer kunstig naar echte modellen nagebootst — deels zelfs opzettelijk licht beschadigd! — om daarna aan verschillende kunstbewerkingen onderworpen te worden, zoodat zij slechts door zeer ervaren kenners van de echte te onderscheiden zijn. Zoo geeft men aan enkele metalen een buitengewoon echt antiek aanzien, door de voorwerpen in een afgekapten en uitgeholden pisangstam

te leggen en te overdekken met fijn haksel van den stam. Het geheel wordt overdekt met aarde en na eenige maanden ziet het voorwerp er uit, alsof het eeuwen in den schoot der aarde heeft gerust. Zoo hebben de vervalschers vele „recepten", die echter voor het grootste deel bekend zijn. De „fabriek" te Grissee moet zelfs een dergelijke „capaciteit" hebben, dat er „export" is naar Europa!

DE JAPANSCHE CONCURRENTIE. DUMPING?

Het besluit tot contingenteering van de metaaldraad-gloeilampen in Nederland, vestigt nogmaals de aandacht op de quaestie van de Japansche concurrentie. Japan gaat steeds meer fabrikaten uitvoeren, niet alleen naar de Aziatische landen, maar ook naar Europa. Er valt bijv. niet aan te twijfelen, dat Sint Nicolaas dit maal heel wat in Japan gefabriceerd speelgoed aan onze kinderen heeft gebracht. Er worden Japansche hemden, Japansche kousen, Japansche dassen enz. te koop aangeboden. Ook Japansche gloeilampen.

Tot einde 1931 werd Japan niet eens vermeld onder de lampenimporteerende landen in onze, volgens artikelen, gedetailleerde handelsstatistiek. Duitschland was toen nog de groote importeur. In 1932 echter is de Duitsche invoer in buitengewoon snel tempo achteruit geloopen en had Japan einde Augustus al meer geïmporteerd dan Duitschland in heel 1931.

En tegen welke prijzen!

Duitschland heeft in de eerste tien maanden van dit jaar 926.300 stuks ingevoerd voor 14.000 gulden; Japan daarentegen 3.537.600 voor slechts 9100 gulden!

GIFGAS EN KLAPPER.

Onlangs verscheepte een Chineesche exporteur uit Bandjermasin 2000 picols, in zakken verpakte tot kleine stukken geslagen klapperdopschalen. Tot dusver was de schaal van de kokosnoot geen handelsartikel, een oliefabriek gebruikte het doorgaans als brandstof. De *Borneo Post* verneemt, dat verkoolde klapperschaal een zeer sterk absorbeerings-vermogen bezit voor gif in gassen. De schaalstukken gaan naar Shanghai, waar ze verkoold worden, waarna deze schaalkool gebruikt wordt voor vulling van gasmaskers. Dit product schijnt het grootste gifabsorbeeringsvermogen te bezitten van alle bekende koolproducten. Indien een en ander bevestiging vindt, kan 't de kokoscultuur in belangrijke mate ten goede komen.

KOLONIALE LITERATUUR.

De boomstamkano in Indonesië, door Dr. C. Nooteboom, N.V. Boekhandel en Drukkerij voorheen E. J. Brill, Leiden 1932.

Geschreven als Leidsche dissertatie werd dit boek van 240 blz. grootformaat in den handel gebracht, daar in wijder kring dan de zuiver academische belangstelling schijnt te bestaan voor het onderzoek der Indonesische scheepsvormen. Het typografisch zéér goed verzorgde boekwerk is versierd door 25 afbeeldingen, voor het meerendeel bekende mooie cliché's van W. O. J. Nieuwenkamp, 101 schitterend geslaagde en afgedrukte foto's en een kaartje.

In „Nederlandsch-Indië, Oud en Nieuw" 2e jaargang (1917), aflevering 7 en later in een reeks van bijdragen in de 11e jaargang (1926) schreef de bekende W. O. J. Nieuwenkamp over vaartuigen in N.-Indië en illustreerde deze artikelen rijk met zijn teekeningen. N. herinnerde toen aan hetgeen P. C. Coops en G. P. Rouffaer in de Encyclopedie van N.-Indië in hun artikel „Vaartuigen" schreven: „Uitgebreide of eenigszins volledige opstellen betreffende de inlandsche vaartuigen ontbreken feitelijk, op één uitzondering na, geheel!" Nog was er behalve Nieuwenkamp's hierboven genoemde nauwgezette beschrijvingen weinig belangrijks op dit gebied geschreven. Naar ons weten is Dr. Nooteboom's boek het eerste, dat een volledig samenvattend overzicht geeft, zij het dan van een speciaal type van vaartuig.

Schr. geeft de resultaten van een studie over de „boomstamkano". Met dit nieuw gelanceerde woord bedoelt hij vaartuigen, waarvan de romp bestaat uit een enkelen boomstam en die, waarvan de basis een „boomstamkano" is, doch waarvan de boorden door een of meer planken hooger zijn gemaakt. Het geografisch gebied, dat zijn studie bestreek, omvatte in hoofdzaak N.-Indië, Malakka, Britsch-Borneo en de Filippijnen, terwijl N.-Guinea er buiten bleef.

Het staat niet aan ons te beoordeelen in hoeverre schr. er in geslaagd is een ethnografisch werk te schrijven, dat ook algemeen-ethnologische waarde heeft. Geografisch lijkt ons het boek

een aanwinst. Met recht wordt Palembang als van bijzonder belang voor de „boomstamkano" een afzonderlijk hoofdstuk gewijd. De verdere afzonderlijk behandelde gebiedsdeelen zijn: Overig Sumatra; de eilanden om Sumatra en Malakka; Borneo; de Filippijnen en Celebes; Java I; Java II, Madoera en Bali; de Molukken en de kleine Soenda-eilanden, behalve Bali. Aan de ethnografische beschrijving ging een verhandeling over het maken van kano's vooraf. Jammer, dat deze studie niet kon aangevuld worden door onderzoek ter plaatse en schr. dus alleen kon gebruik maken van beschrijvingen, berichten, modellen in verschillende musea en foto's en afbeeldingen. Hoewel het ons lijkt, dat dit materiaal voldoende kritisch bewerkt werd en zooveel mogelijk voor het doel benut, meenden wij toch in deze studie te missen wat ons in de hooger genoemde — minder wetenschappelijk bewerkte en als zoodanig ook niet bedoelde — bijdragen van Nieuwenkamp over N.-Indische vaartuigen zoo bekoorde.

Daar het debiet van een dergelijk omvangrijk en mooi uitgevoerd, wellicht kostbaar, werk als dat van Dr. Nooteboom uit den aard zéér beperkt is, moeten wij het ten zeerste in schr. en uitgever appreciëeren, dat zij deze uitgave aandurfden, daar zij daarmee voorzeker een grooten dienst bewezen aan allen, die zich interesseeren voor aanbouw, vorm, inrichting, gebruik, economische en cultureele beteekenis van Indonesische vaartuigen en voor wie tot nog toe de gegevens moeilijk of niet ter beschikking kwamen.

A. J. K.

Verslag van den Dienst van het Boschwezen in Ned.-Indië over het jaar 1930. Archipeldrukkerij Buitenzorg. XII + 239 blz.

Dit verslag gewerd ons laatst November 1932, zoodat cijfers enz. in dit vrij lijvig boekwerk alweer oude kost zijn. In een voorwoord deelt het hoofd van den dienst mee, dat het aanvankelijk niet in de bedoeling heeft gelegen het jaarverslag te laten verschijnen. Zulks in verband met de tijdsomstandigheden en de betrekkelijk hooge kosten. Dat het toch verscheen is te danken aan de medewerking der V. H. A. B. I. N. O. I., die het in haar tijdschrift *Tectona* publiceerde en het benoodigde aantal overdrukken tegen sterk gereduceerde prijzen ter beschikking van den dienst stelde. Vergeleken met het verslag over 1929 telt dit bijna 200 blz. minder. Men heeft dan ook heel wat, door ons indertijd als overbodig aangewezen[1]), weggelaten. Ofschoon

[1]) Zie de rubriek „Koloniale literatuur" in onze April-aflevering van 1932, blz. 381 e.v.

dankbaar zijn wij nog niet voldaan, nog betwijfelen wij of zelfs ambtenaren bij het Boschwezen, om niet te spreken van buiten den dienst staande belangstellenden, iets kunnen doen met b.v. staat van het personeel en de mutaties of vele overzichten en staten, die alleen lokale waarde hebben en zoovele andere gegevens, die in de thans nog immer aangeboden detailleering evengoed ten dienste der betrokken ambtenaren gesteld kunnen worden of bewaard kunnen blijven, zonder dat die in een jaarverslag werden afgedrukt.

De reorganisatie van den dienst heeft nog niet geheel haar beslag gekregen, de verhouding der dienstvakken en het Djatibedrijf onderling en die tot het Hoofdkantoor van het Boschwezen bevond zich op enkele punten nog in een phase van ontwikkeling. *Vooral voor de gebergtebosschen op Java en Madoera met hun groote hydro-orologisch beteekenis was de reorganisatie een zegen.* Het Djatibedrijf werd in het verslagjaar nog niet tot een Landsbedrijf in den zin der Bedrijvenwet aangewezen. In het verslagjaar is een aanvang gemaakt met het verzamelen van gegevens voor het opstellen van *boschreserveeringsplannen* op Java en Madoera.

Schade aan areaal en gesteldheid der bosschen werd veroorzaakt door de Telomojoramp in Mei en de Merapiramp in December 1930, waarbij kwamen twee zware boschbranden, een over 2000 ha op den Lawoe en rond 3000 ha op den Baloeran, de laatste meer alang[2] en graswildernis. Ziekten en plagen breidden zich niet uit, alleen een boeboek-kevertje in levend jong djatihout (Xyleborus destruens) bleek een nieuw te bestrijden vijand.

Op Java zoowel als in de Buitengewesten leden de houthandel en die van boschbijproducten sterk door de algemeene prijsdaling en verminderde afzetmogelijkheid. De finantieele resultaten over 1930 waren dan ook voor den geheelen dienst zeer ongunstig. Wat sinds tientallen jaren niet was voorgekomen, het bedrijf eindigde met een nadeelig saldo groot *f* 27.957 in weerwil, dat het Djatibedrijf nog een winst gaf van ruim 2 millioen gulden (tegen ruim 7½ millioen in 1929).

A. J. K.

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-LAND- & VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË

Mr. J. J. van Bolhuis 25 jaren journalist.

In 1907 was ik vast medewerker aan de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, ik had de koloniale rubriek voor mijn deel en ik schreef brieven „Uit den Haag", toen in Mei het verzoek tot mij kwam voor het nog overblijvend gedeelte van de Kamerzitting het schrijven van de overzichten der vergaderingen op mij te willen nemen. De hoofdredacteur, Dr. J. Zaayer, was door ziekte verhinderd zijn werkzaamheden te vervullen; Mr. G. G. van der Hoeven, de schrijver van de Kameroverzichten, zou naar Rotterdam gaan om de hoofdredactie waar te nemen. Mij viel de onderscheiding te beurt waardig geacht te worden, diens plaats op de perstribune der Staten-generaal tijdelijk in te nemen. Ik zat er van 22 Mei tot den dag der sluitingzitting, 28 Juni. Ik heb daar, voor mij, zeer bijzonder werk te verrichten gehad. Het hanteeren van de pen is mij altijd een genoegen geweest, ik heb mij nooit in een eng hokje van belangstelling opgesloten, maar recht van meespreken, van met eenig gezag te durven oordeelen had ik mij toch alleen aangematigd voor die aangelegenheden, welke men als koloniale — en als militaire zaken pleegt te betitelen, en dan nog met de noodige reserves van bescheidenheid. Ik gaf dan ook in Juni aan de *N. R. Ct.* te kennen, dat ik de vervulde taak in de Tweede Kamer als een volbrachte waarneming wenschte beschouwd te zien.

Voor de zitting van de Eerste Kamer en bij de in September hervatte bijeenkomsten van de beide Kamers kwam Mr. van der Hoeven zijn plaats op de perstribune weer innemen.

Het liep met de gezondheid van Dr. Zaayer niet naar wensch. Men moest bedacht zijn op de mogelijkheid, dat Mr. van der Hoeven, in wien men den toekomstigen hoofdredacteur zag, als overzichtschrijver zou moeten worden vervangen.

Hiervoor werd van hooggewaardeerde zijde de aandacht gevestigd op den heer J. J. van Bolhuis. Deze had in Groningen eerst een tijdlang colleges in de letterkunde gevolgd, was daarna overgegaan naar de studie in de rechten, had het candidaats gedaan. Overgegaan naar Leiden, was hij als doctorandus in de rechten

bezig aan het samenstellen van een dissertatie over het staatsbegrip, toen hem van die zoo gewaardeerde zijde in overweging werd gegeven zich in relatie te stellen met de leiding van de *N. R. Ct.*

Dit denkbeeld lachte van Bolhuis wel toe. Vroeger was zijn wensch in de richting van de journalistiek gegaan, vandaar aanvankelijk zijn aanmelden als student in de letterkunde. Bij de juridische studie had staatsrecht de voorkeur gekregen. Maar de dissertatie, waaraan hij reeds twee jaren werkte en die een omvangrijk werk moest worden, zou niet voltooid kunnen worden, als hij den nieuwen werkkring mocht krijgen, want deze zou hiervoor geen tijd overlaten. Toch besliste hij op de aangegeven gedachte in te gaan.

Hij heeft menigen keer naast Mr. van der Hoeven op de perstribune gezeten. In het laatst van Januari 1908 verscheen zijn eerste overzicht. Zijn benoeming wordt geacht op 1 Februari d.a.v. ingegaan te zijn.

Van de zijde van de *N. R. Ct.* was erop aangedrongen, dat hij zou zorgen, bij zijn definitieve aanstelling, in den zomer van 1908, den meesterstitel te voeren. Daar 't niet mogelijk was hiervoor de dissertatie te voleindigen, besloot hij op stellingen te promoveeren. Hetgeen dan ook is geschied.

Intusschen was hij *de* overzichtschrijver van het groote, invloedrijke dagblad geworden.

Het is in dien tijd en onder deze omstandigheden, dat ik met den heer van Bolhuis in kennis kwam. Ik haal deze herinnering op, omdat daarin de aanleiding heeft gelegen om, toen mij bijna 16 jaren later de hoofdredactie van *De Indische Gids* werd toevertrouwd, aan hem te denken, van wiens Kameroverzichten ik nadien een trouw lezer was gebleven.

Ik wilde in *De Indische Gids* nog iets anders geven dan de artikelen, welke door den toevalligen drang van de schrijvers opgesteld en voor mijn tijdschrift bestemd worden, ik wilde de actualiteit *verzekeren* door de onderwerpen van den dag geregeld aan de orde te stellen. Ik dacht: als ik een bekwaam schrijver kan vinden, die voor de lezers van *De Indische Gids* verwerkt wat over de koloniën in de Tweede- en Eerste Kamer behandeld en verhandeld wordt, dan zal ik dadelijk iets van beteekenis bereikt hebben. Zou van Bolhuis hiervoor te vinden zijn?

Zestien jaren geleden had ik in hem een ernstigen, welwillenden jongen man gezien. Ik wil nu wel bekennen, dat destijds de vraag zich aan mij heeft opgedrongen: zullen de beenen sterk genoeg blijken om de weelde te dragen?

De weelde!

Veelal weet men eigenlijk niet wat het beteekent Kamer-overzichtschrijver voor een groot, veelgelezen dagblad te zijn.

Voor de groote bladen zitten twee medewerkers in de Kamerperstribune. De „verslaggever" en de „overzichtschrijver". De eerste vangt het gesproken woord op en geeft dit in korte samenvatting in schrift weer. Dat is weer iets anders dan het werk van den „stenograaf", die zooveel doenlijk alles letterlijk vastlegt, voor de officieele publicatie. Het talent van den verslaggever is, pittig kern en bijzaak, onderwerp en franje te onderscheiden. Overigens legt hij niets eigens in zijn verslag. Wat hij op papier stelt, wordt onder de hand weg gehaald. Als de vergadering gesloten wordt, is zijn taak tevens volbracht. Geheel anders werkt de overzichtschrijver. Hij weet wat op den dag der zitting aan de orde zal komen, hij heeft alle daarop betrekking hebbende stukken vooruit ontvangen, evenals de leden van de Kamer. Hij moet zich in de aan de orde zijnde onderwerpen beter hebben ingewerkt dan de verslaggever, want 't is allereerst zijn taak den lezers duidelijk te maken waarom het gaat, wat de voorstellen willen en wat er zooal om te doen is geweest. Hij luistert naar de debatten, en maakt nu en dan een aanteekening over een geuite gedachte, een treffend woord, een hem zelf invallende opmerking. De meest geroutineerde maakt de minste aanteekeningen. Doorgaans begint hij pas met het opstellen van zijn overzicht als de vergadering geëindigd is; hij zet zich dan dus tot den eigenlijken arbeid, nadat de heeren wier handelingen in de Kamer hij bespreekt naar huis zijn gegaan. Ik zeg „bespreekt", want, in tegenstelling met den verslaggever, legt hij uit, maakt hij duidelijk, en toetst hij de geopperde denkwijzen en beweringen aan logica, of aan verklaarbare afwijkingen van de zuivere rede.

De schrijver licht niet alleen slechts den lezer in. Als hij zelf gezag heeft gekregen, of als een invloedrijk blad zijn opmerkingen verspreidt kan zijn woord meer beteekenis krijgen dan dat van een volksvertegenwoordiger-lid van het Parlement. Dan kan hij ook voor de beginselen, die hij wenscht te dienen, voor de begrippen, die hij wil propageeren, meer doen dan pleiters en apostelen, die een gehoor moeten zoeken.

Mocht ik spreken van sterke beenen bij deze weelde? Een student, doctorandus in de rechten, kreeg, als inzet van zijn journalistische loopbaan, een werkkring en een positie, die hem benijd konden worden door de meest vooraanstaanden onder de journalisten. Hij wist, dat duizenden in den lande en velen daarbuiten elken dag gretig uitzagen naar zijn oordeel over hetgeen de politici op het Binnenhof over het onderwerp van den dag ten beste hadden gegeven.

De kracht van de beenen is er geweest. De professor, die den stoot gaf tot de keuze der journalistische richting; de hoofdredactie en de directie van de *N. R. Ct.*; van Bolhuis zelf, zij hebben allen goed gezien.

Mr. van Bolhuis is, niettegenstaande zijn stukken geen naamteekening dragen, bekend als voortreffelijk Kameroverzichtschrijver. Hij is geëerd en gevreesd als onpartijdig tooneelrecensent. Zijn werk „Geheime diplomatie", in 1922 uitgegeven in Elsevier's algemeene bibliotheek, trok zeer de aandacht. In de Haagsche Journalisten-vereeniging kozen de collega's hem reeds ongeveer 20 jaren geleden tot voorzitter, en zij vernieuwden telkens zijn mandaat. De Mij. der Nederlandsche Letterkunde te Leiden benoemde hem tot haar lid. Hij voert sedert de oprichting, d.i. sedert 11½ jaren, de redactie van het weekblad *De Vrijheid*. Door zijn medewerking in tal van comité's heeft hij in binnenland en buitenland in ruimen kring veler sympathie verworven.

In de beproeving is van Bolhuis ernstig en welwillend gebleven.

Maar zou hij te vinden zijn om ook voor *De Indische Gids* datgeen te schrijven, wat ik als nieuwe noot wilde doen klinken, na mijn optreden als hoofdredacteur in 1924?

Schroomvalligjes ging ik tot hem. Ik wist ook niet of zijn positie bij de *N. R. Ct.* hem zou veroorloven aan mijn verzoek gehoor te geven, indien hij zulks overigens al mocht wenschen.

De overreding is niet gemakkelijk geweest. Het bezwaar kwam niet van Rotterdamsche zijde. Maar Mr. van Bolhuis was reeds overstelpt met werk van uiteenloopenden aard. Dan, was hij wel de aangewezen persoon om de gevraagde vaste medewerking voor een koloniaal tijdschrift te leveren?

In de Maart-aflevering van 1924 (I, blz. 223) verscheen het eerste artikel: „Indië en de Nederlandsche volksvertegenwoordiging", door Mr. J. J. van Bolhuis. De overwinning was aan mijn zijde geweest. Sedert nu weldra 9 jaren is een reeks van overzichten, onder ditzelfde opschrift verschenen, van alles wat in beide Kamers van de Staten-generaal betreffende onze Oost en onze West verhandeld is, voor zoover dit verdient in een nabetrachting vast gelegd te worden. Het nummer van deze maand brengt zijn 53e bijdrage.

Van Bolhuis heeft de gelegenheid te baat genomen, om in *De Indische* Gids een bewijs te meer te leveren van zijn veelzijdige bekwaamheid.

In één opzicht laat het werk bij dit maandblad, evenals het redacteurschap van *De Vrijheid*, hem zelfs beter recht wedervaren dan zijn hoofdwerkzaamheid aan het groote dagblad. In

de *N. R. Ct.* spreekt de *N. R. Ct.;* slechts als zeldzame uitzondering draagt een artikel een naamonderteekening. De Kameroverzichten zijn van de *N. R. Ct.* In *De Indische Gids* zijn de nabetrachtingen van Mr. van Bolhuis.

Nu de journalist zijn zilveren feest als zoodanig viert, nu vele collega's, met mannen en vrouwen van naam, zich tot een comité vereenigd hebben, om hem, op 4 Februari van dit jaar, te huldigen en hun waardeering te uiten voor zijn talenten, bekwaamheden en hoedanigheden, nu nog velen zich daarbij hebben aangesloten om hun dankbaarheid of bewondering uit te spreken voor hetgeen hij als journalist, als vaderlander, als mensch gedaan heeft, nu beschouwen uitgever en redactie van *De Indische Gids* het als een voorrecht hier in herinnering te kunnen brengen wat hij voor hun maandblad is geweest en nog is.

Zij betrekken bij hun gelukwenschen aan den jubilaris ook zijn echtgenoote, Mevrouw J. C. van Bolhuis—Planjer, die hem, bijkans 25 jaren, bij zijn mooi werk tot krachtigen steun is geweest.

GEORGE NYPELS.

Uit het mondaine leven te Batavia onder Gouverneur-Generaal Van der Cappellen, naar eene Maleische kroniek

DOOR

Prof. Dr. Ph. S. VAN RONKEL.

Eene Maleische kroniek is in 't algemeen een eigenaardig samengesteld product, haar lezing een hachelijk iets. Zoowel de taal als het schrift zijn bezwaren voor lectuur en bestudeering, ook bij hen, die tamelijk goed Maleisch kennen. Immers de taal is super-litterair, wemelt van Arabische woorden en uitdrukkingen en maakt een archaïstischen indruk. Het Arabische schrift, dat met inspanning is geleerd en spoedig vergeten, dat eigenlijk wegens de gebrekkige uitdrukking der klinkers, ongeschikt is voor het Maleisch, kan menigeen, die met niet al te „hoog" Maleisch vrijwel bekend is, er van afschrikken om zich te verdiepen in Maleische geschiedwerken. Liever neemt men zijn toevlucht tot eene uitgave in Latijnsch schrift (die echter zelden voorkomt!), wat op zich zelf niet hindert, als er maar voldoende kennis der taal is. Waar evenwel èn behoorlijke taalkennis èn bekendheid met het schrift ontbreken, daar komt men onvermijdelijk tot onjuiste lezingen, verkeerde vertalingen, ongegronde conclusies en onhoudbare combinaties, zooals eene befaamde verhandeling over de meest bekende Maleische kroniek, de *Sadjarah Melajoe*, bewijst [1]).

Veel lezers zal eene uitgave met Arabische letters dus nooit hebben, de stof zal slechts weinigen aantrekken, zoodat de kring van hen, die kennis nemen van publicaties als de bovenbedoelde wel uiterst beperkt moet zijn.

Wanneer er nu eene Maleische, met Arabisch schrift gedrukte, kroniek verschijnt, mag daarop zeker de aandacht gevestigd

---

[1]) „Was Malaka emporium voor 1400 A. D.....?", o.a. Batoe Sawar en de Sadjarah Melajoe, in Bijdragen t.d. T. L. en V. K. v. N.-I., dl. 77, vooral blz. 467 en volg.

worden, te meer indien iets van de geschiedenis van Nederlandsch-Indië is vermeld in het uitvoerige boek, dat immers slechts een luttel aantal lezers zal hebben, ten gevolge waarvan het bedoelde stukje Indische geschiedenis nagenoeg onbekend zoude blijven.

Of, en zoo ja, in hoeverre, dat te bejammeren zoude zijn, moge blijken uit het volgende résumé, en de vertaling van de eigenaardige episode, welker inhoud door den titel van dit opstel wordt aangeduid.

Wij wenschen aan te kondigen de kroniek van Riouw en Djohor, genaamd *Toehfat al-nafis* (bedenkelijk Arabisch!), in 1932 verschenen als deel X, stuk II van het Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society, en bewerkt door Dr. R. O. Winstedt, vroeger van den Malay Civil Service, thans adviseur in algemeenen dienst te Djohor, auteur eener Maleische spraakkunst, en schrijver van een onnoemelijk groot aantal verhandelingen over Maleische taal en letterkunde.

Slechts twee exemplaren van het werk zijn bekend: een in Londen, en het andere in bezit van Tengkoe Fatimah, dochter van Soeltan Aboebakar van Djohor. De auteur was Radja Ali van Riouw.

De uitgever houdt 't er voor, dat hij de schrijver is van eene kroniek getiteld *Salasilah Melajoe dan Boegis*, en van eene Maleische spraakleer (in 1857, op verzoek van den onderkoning van Riouw bewerkt), van welk zonderling taalbeschrijvend boek wij in het Tijdschrift v. I. T. L. en V. K. uitg. door het Batav. Gen. v. K. en Wet., deel XLIV, blz. 512—581, eene vertaling hebben gegeven.

Wij zijn dus op Nederlandsch-Indischen bodem!

De tekst, gedateerd 1282 A. H. = 1865 A. D., bevat niet minder dan driehonderd bladzijden, kleinen compressen druk, verdeeld in talrijke kleine afdeelingen, alle door het onvermijdelijk *sebermoela* of *sjahadan* voorafgegaan. Door al de nieuwe alinea's krijgt het oog des lezers rustpunten, wat aan de lectuur der uit den aard der zaak eentonige materie ten goede kan komen.

Dr. Winstedt verplichtte zijne vakgenooten, benevens den „general reader" met een „summary of contents", van 18 bladzijden, waaruit wij een zeer beknopt uittreksel laten volgen.

In een vaag en niet belangrijk overzicht vermeldt Radja Ali de geschiedenis van Singapoera en Melaka, die hij besluit met 31 pagina's genealogie, door den geleerden uitgever zeer bekwaam en practisch in een drietal tabellen weergegeven. Van de meeste Maleische staatjes geeft hij dan de geschiedenis; intriges, maatregelen der Hollandsche gouverneurs, expedities, repres-

sailles, verzoeningen, bondgenootschappen met de Boegineezen; allerlei Maleische beweging wordt met de noodige uitvoerigheid behandeld. „The Dutch" en „The Bugis", met deze benamingen begint bijna elke paragraaf; „the English" komen eerst ter sprake als zij (in 1795) Melaka overnemen.

Maar de Hollanders worden in het vervolg telkens genoemd, en hunne actie in Riouw, Pontianak, en elders wordt uitvoerig beschreven. Eigenaardig doen ons de Hollandsche namen en titels, b.v. Schout-bij-nacht, in het Arabisch schrift aan!

In Riouw werden de moeilijkheden overstelpend, zoo dat de onderkoning enkele grooten en zijn eigen saoedara Radja Ahmad benevens zijn zoon Radja Djoema'at als gezanten naar Batavia afvaardigde; over dat gezantschap loopt het relaas, dat aan het slot van deze aankondiging voorkomt in vertaling, en waarop in den titel reeds gepréludeerd werd.

De Hollanders zijn weer meesters in Melaka. Ze hebben zorgen van allerlei aard, o.a. over het onderdrukken van zeeroof, naar aanleiding waarvan een groote naar Batavia gezonden wordt, die slechts ten deele slaagt in zijne opdracht, en — vergezeld van den jongen Angelbeek, die kort daarna overleed — terugvoer met niet opwekkende berichten.

De rest van het résumé durven wij niet, zij 't ook bekort en beknopt, weer te geven, daar een in het Engelsch verschenen excerpt door een ieder geraadpleegd kan worden, zoodra hem de vindplaats is bekend gemaakt, en zulks is door onze verwijzing naar deel en aflevering van het Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society geschied!

Wat in het bijzonder de Hollanders aangaat moge hier nog even aangestipt worden.

We zien een Hollandschen Radja Laoet uit Batavia gaan, om een soeltan van Lingga door overhandiging der regalia te installeeren. Aldaar zijn we getuigen van residentswisselingen (Elout—De Groot), en van talrijke verwikkelingen, voornamelijk den zeeroof, waarover een gezantschap zich te Batavia bij Baud gaat beklagen. Uit Holland wordt de majoor Kolff als commissaris gezonden, en een nieuwe resident, de heer Goldman, treedt op. Een nieuwtje is het verleenen van eene tin-concessie in de Karimoen-eilanden aan den Hollander Van den Berg, welke gebeurtenis alras een duizendtal bewoners doet toestroomen.

Wederom treedt in Riouw een nieuwe resident op, wiens naam in de Arabische letters niet gemakkelijk te herkennen is, wat niet gezegd kan worden van zijnen tolk, den heer Von de Wall, wiens naam voor goed aan het groote, uit meer dan honderd deelen — doch niet alle vol geschreven — bestaande Maleische

woordenboek verbonden is. Dat dit groote werk, door H. N. van der Tuuk uitgegeven „met weglating van al het overtollige" nog steeds een mijn van informatie is, mag als algemeen bekend beschouwd worden.

Dr. Winstedt heeft met het uitgeven der Maleische kroniek een goed werk gedaan, niet alleen voor de kennis der geschiedenis van de betrekkingen der Maleische staten onderling en met de Hollanders en Boegineezen, maar ook voor de Maleische litteratuurtaal, in haren kroniekachtigen vorm, welke in sommige opzichten van dien der andere litteraire producten afwijkt, en buitendien als Straits-Maleisch eigenaardigheden vertoont, die in Sumatraansch Maleisch zelden worden aangetroffen.

De gedrukte Maleische geschiedenis is dus met een in meer dan één opzicht belangrijk specimen verrijkt. We meenden het te moeten aankondigen in dit maandschrift, en dit referaat met eene vertaling van het, voor ons Hollanders, en vooral voor hen, die Batavia kennen, zoo typeerend-aantrekkelijke gedeelte, dat thans volgt, te mogen besluiten.

Vertaling der Toehfat al-Nafis, blz. 223—228.

't Was in 1238 (1823), dat Engkoe Sajjid Moehammad Zain al Koedsi als afgezant naar Batavia ging, met Radja Ahmad, broeder van den Jangdipertoean Moeda Radja Djafar en eenige andere „radja's", aan boord van niet minder dan vier schepen, toebehoorende aan een Linggaschen reeder. Toen ze in de monding der rivier van Batavia aangekomen waren, verscheen de havenmeester (Sjahbandar), met den „majoor" Sajjid Hasan Habsji ter begroeting, en spoedig gingen allen aan den wal in Maleisch costuum, n.l. gouden pending, gouden krisschede, broek met gouden galons en badjoe met gouden knoopen, gevolgd door de noodige beambten met sirihdoozen en lange krissen.

Aan land wachtten hen drie rijtuigen met vier paarden bespannen; de koetsiers droegen hoeden met passement. Zoo reden ze naar kampoeng Kroekoet, waar door de goede zorgen van „kapitein" Oemar Talib een huis voor hen in gereedheid gebracht was, met ruime bedden, en voortreffelijk eten als voor vorsten. Na drie dagen kwam een afgezant van den Gouverneur-Generaal, genaamd Angelbeek, om de Maleische grooten uit te noodigen, den brief en het beleefdheidsgeschenk te overhandigen. Men ging naar het paleis, en in het vertrek van den Gouverneur-Generaal aangekomen, brachten allen hun eerbewijs; Engkoe Sajjid begroette inzonderheid den Gouverneur-Generaal, waarna Z.E. allen verzocht plaats te nemen. Allen zetten zich toen op stoelen, terwijl Z.E. plaats nam op eene sofa. Daarna werd de brief uit Riouw voorgelezen, en onderwijl weerklonk iets verder-

weg het kanon. De geschenken werden nu aangeboden, bestaande uit twee kwispedoors met gouden bladeren voorzien, men dronk thee, en weldra keerde het gezelschap naar Kroekoet terug, waarop eene bezichtiging der stad volgde.

Den volgenden Zondag kwam Angelbeek het geheele gezelschap afhalen, om in rijtuigen naar Djago Monjét te gaan; het doel van den tocht was het paleis van den G.-G. In dat paleis nu liepen alle groote heeren der stad fluisterend te praten, niemand sprak eenigermate luid.

Toen Z.E. te voorschijn kwam, en alle groote heeren bogen, riep Z.E. Radja Ahmad en Radja Engkoe Besar tot zich, en gaf hun de hand.

De tolk, de heer Roorda, voegde zich bij hen, en zoo onderhield men zich met elkaar fluisterend. Enkele oogenblikken later ging Z.E. naar de achtergalerij, en toen verschenen twee eender gekleede heeren om allen uit te noodigen naar achter te komen. Daar bevond zich eene lange tafel met rijst! De zooeven genoemde twee gelijk uitgedosten brachten alle radja's bij hunne stoelen. De opstelling nu was aldus: Z.E. in het midden, met een vaas bloemen vóór zich. Dan was er een dikke, vervaarlijk uitziende generaal, die naar men zeide Palembang had onderworpen, genaamd De Kock; zijne vrouw echter was klein en lief. De echtgenoote van den G.-G. Pander (bedoeld is: Van der Capellen) was een dikkerd, zij was gezeten naast dien zwaren generaal, en zijn kleine, mooie vrouw naast den G.-G. De Maleische grooten waren gezeten naast den dikken generaal, met Radja Ahmad als eerste. Aan het diner waren ± 80 Hollandsche groote heeren gezeten.

De twee uniform-gekleede Hollanders gingen rond, en als ze vlak bij de Maleische grooten kwamen, beduidden ze hun fluisterend alles te eten wat ze wilden, en wanneer ze iets niet wilden, dan schudden ze zonder te praten van neen, en de twee gaven wenken aan de alles aangevende bedienden. Het is niet te zeggen hoevele malen de borden verwisseld werden, en hoevele keeren er andere spijzen kwamen. Toen na een uur het maal geëindigd was, schoof de G.-G. 't eerst zijn stoel achteruit, weldra gevolgd door al de anderen.

Men ging toen naar den grooten paséban, die uitzag op een groot plein, om daar wat op en neer te loopen. Bedienden brachten zilveren bladen, met takken en ranken als boomen; op elk takje stak een sigaar, en ieder nam er een. Te ongeveer vijf ure ging men naar huis. Dan ging men uit rijden, om spoedig weer terug te komen. Z.E. besteeg zijn rijtuig, dat werd voorafgegaan door twee Hollanders met zware knevels en baarden, met 'n

kuras als van zilver, met getrokken sabels op witte paarden gezeten, in een matigen draf.

Zoo reed men naar een ruim plein met lang gras, waar muziek gemaakt werd, met fluiten en schuiftrompetten; er waren ook schelleboomen, met belletjes er aan hangend; er waren ook driehoekige instrumenten van binnen getokkeld, en koper zooals Chineesche bekkens. Als alles bespeeld werd, klonk het ontzaglijk luid en daverend, maar soms klonk het zacht en aandoenlijk. Na zonsondergang gingen allen naar huis, en zoo deed men elken dag.

Den Zondag daarop werden wederom alle Maleische grooten door den G.-G. uitgenoodigd naar een Hollandsch wajang-spelhuis, genaamd wajang koemidi. Dat huis was in den grond uitgegraven, en voorzien van verdiepingen voor de toeschouwers; vooraan stonden stoelen, die nooit verplaatst mochten worden, voor den G.-G. en zijn gezelschap.

Op dien avond kwamen honderden rijtuigen derwaarts, ten aanschouwe van tallooze mannen en vrouwen. Het schouwspel was wonderbaar; schepen en regen en donder en oorlog werden op het tooneel voorgesteld, alles als echt; na elk bedrijf liet men de gordijnen zakken, en liet de muziek zich hooren. Als het gordijn weer opging, kwamen er weer andere landen en andere tafereelen ten tooneele, en dat duurde tot 12 ure. Eerst dan was het uit, en ging men huiswaarts.

Op een anderen avond kwam er weer eene uitnoodiging van den G.-G. voor een bezoek aan een gebouw, waar men speelde en at, en waar al de jonge Hollanders aan het dansen waren met hunne juffers, omarmd ronddraaiende, met muziek. Na afloop daarvan ging men eten tot één ure, en dan ging eindelijk iedereen naar huis.

Zoo brachten Engkoe Sajjid en de anderen hun tijd te Batavia door, ongeveer eene maand lang. Eerst daarna opende hij de eigenlijke besprekingen, herhaaldelijk bezocht hij den resident en andere groote heeren, soms bezochten enkelen hunner hem, dan weer ging hij op audiëntie bij den G.-G., om alles te bespreken. Ten slotte verkreeg hij een groot resultaat, en werd alles afgedaan, behalve de punten, welke nog niet met den Jangdipertoean moeda van Riouw tot eindbeslissing waren gebracht.

Toen men nu drie maanden te Batavia vertoefd had, waren velen van het gezelschap gestorven of ziek geworden door de „Bataviasche ziekte", ingewandsaandoening en koortsen. De zoon van Radja Ahmad werd ziek, en zijn bijzit overleed. Het werd dus voor hem een groote zorg de zijnen te zien weggaan door den dood, zoodat hij met den G.-G. er ernstig over sprak, om zijn

terugkeer te bespoedigen. Ook aan Angelbeek deelde hij den toestand mede, en deze lichtte Z.E. er over in.

De G.-G. willigde nu het verzoek in, doch noodigde den gezantschapsleider uit, eerst naar Bogor te gaan, waarheen Z.E. zelf vertrok, gevolgd door al de anderen. Na eenig verpoozen aldaar ging men naar Batavia terug. Engkoe Sajjid ging bij alle groote heeren afscheidsbezoeken afleggen, en trouwde inmiddels met eene Bataviasche sjarifah. Onderwijl werd de zoon van Radja Ahmad, Radja Moehammad, hoe langer hoe zieker; wel kwam de doctor hem telkens bezoeken en gaf medicijnen, doch te vergeefs.

Eindelijk moest men vertrekken. Er werd een schip gehuurd, welks gezagvoerder Sajjid Aboe Bakar heette. De sterfgevallen nemen middelerwijl toe, zoozeer dat er geen mannen genoeg waren om de schepen op den terugtocht naar Riouw te bemannen. De G.-G. kocht nu het schip van Radja Ahmad voor 1000 rijksdaalders; hij zelf had het indertijd gekocht van Pangéran Sjarif Hasan Palembang voor 400 Rd., zoodat hij er een mooie winst op maakte.

Zoo kwam men te Riouw terug. De zoon Radja Moehammed stierf, doch de zoon Radja Ali genas van zijne ziekte. Te Batavia overleden nog enkele aldaar achtergeblevenen, en ten slotte verzocht Engkoe Sajjid om ook naar Riouw te mogen terugkeeren. De G.-G. liet hem derwaarts overbrengen op een nieuw oorlogschip „De Dolfijn" geheeten, en met eene dubbele rij kanonnen voorzien. Hij werd vergezeld door Angelbeek, den broeder van den Bataviaschen Angelbeek. Hij was aldoor lijdend aan eene oogziekte. Eindelijk bereikte hij Lingga, en kon aan wal gaan. En het oorlogschip voer terug naar Batavia.

Wij volgen den kroniekschrijver niet in zijne opsomming der moeilijkheden en intrige's op het Maleische schiereiland, noch in zijne vermelding van het optreden van den „radja" van Melaka Timmerman Thijssen, maar volstaan met het bericht, dat Engkoe Sajjid werkelijk nog eens naar Batavia teruggekeerd is. Na hersteld te zijn van zijne oogziekte is hij naar Riouw teruggegaan, en vandaar moest hij weder naar Batavia met enkele politieke opdrachten.

Als te voren werd hij door den Gouverneur-Generaal ontvangen; van zijne politieke zending heeft hij zich goed gekweten. Toen hij na bekomen verlof om terug te gaan bezig was zijn goederen in te pakken, is hij door hevige koortsen overvallen. Inmiddels had hij een Arabier uit Maskate tot kapitein van zijn brik aangesteld, en door ziekte en ongemakken geplaagd aanvaardde hij den terugtocht, uitgeleide gedaan door Angelbeek. Zijn vrijen tijd had hij benut door, met een zekeren toean Sajjid

Oemar, les te nemen in de sterrekunde bij den sjaich Abdoelrahman al Misri, en eerstgenoemde kon het niet aanzien dat Radja Ahmad zoo ziek wegging, zoodat hij besloot hem te begeleiden en te verplegen.

Zijne aankomst, in krankheid en zwakte, te Riouw bracht groote ontsteltenis teweeg bij zijne familieleden en verwanten. Hij was vol lof over de goedheid van den Gouverneur-Generaal, die hem alle eer bewezen had, hem van goed geleide, veel geld en volop levensmiddelen, zelfs duiven en een hangmat van driehonderd gulden waarde had voorzien. Iedereen spande zich in om 't hem aangenaam te maken, steeds had hij bezoek, van Maleische grooten en van den resident van Riouw, den heer Ranzow. Aldoor stak het gerucht op, dat hij gestorven was, ja zelfs had de Jangdipertoean een boozen droom gehad, maar door Allah's voorbeschikking herstelde hij!

De verwikkelingen met de omringende rijkjes hielden Riouw in spanning. Schepen met Hollandsche officieren en jonkers werden op expeditie gezonden, Maleische vorsten werden met saluutschoten verwelkomd, moeilijkheden als het aan boord komen van een vorstelijk personage zonder badjoe aan, ten gevolge waarvan hij niet met het eeresaluut werd uitgeleide gedaan, het in arrest stellen van een officier die den kolonel beleedigd had, het inslaan van den bliksem in den grooten mast, en zoovoorts, dat alles passeert des lezers blik, totdat hij blijft rusten bij den passus, waar vermeld staat, dat de vloot van meer dan honderd bodems, met prinsen, grooten, gezanten, bijzitten, na gedane zaken te Riouw terugkwam. Namens den resident begroet de havenmeester den teruggebrachten soeltan; den volgenden dag komt de resident zelf, en de haven van Penjengat wordt druk door de menigte van schepen.

Hiermede nemen wij afscheid van de Maleische kroniek, welker taalkundige beteekenis in dit tijdschrift niet kan worden in het licht gesteld.

De Indische Onderwijsbegrooting naar de Staten-Generaal

DOOR

E. C. VAN DER ENDE.

II.

Behalve door Economisch Rendement wordt de tegenwoordige onderwijspolitiek beheerscht door

Objectieve Behoefte.

Na den eersten termijn kon men den stand van zaken als volgt samenvatten:

Wat de basis is, die na de versobering behouden zal worden, daarvan weet de Volksraad niets positiefs. Dat moet hij zien te weten te komen uit wat door „reeksen ordonnantie-wijzigingen, besluiten, leerplanherzieningen, contingenteeringsmaatregelen, sluitingen en omzettingen van scholen en wat dies meer zij" (Van Mook) wordt weggereorganiseerd. In enkele incidenteele maatregelen werden door sommige leden desiderata van de Herordening gezien.

Als Regeeringsstandpunt aangaande onderwijsvoorziening kwam in de rede van den Directeur van O. en E. van 16 Augustus het volgende naar voren.

> Die normen nu voor de uitbreiding van de diverse schooltypen waren niet bepaald. In de laatste jaren werd b.v. jaarlijks het aantal scholen voor W. L. O. met 36 uitgebreid, die dan naar gelang van de intensiteit van de subjectieve behoefte aan dit onderwijs over het land werden gedistribueerd, los van de overweging of de behoefte aan die scholen in objectieven zin kon worden erkend, mede in verband met de beperktheid der middelen en de behoefte aan uitbreiding van de andere schooltypen. De uitbreiding van Mulo, V. H. O. en M. O. werd bepaald door het aantal leerlingen, dat zich voor die inrichtingen aanmeldde. Of op deze wijze de voor het onderwijs be-

schikbare gelden op de meest rationeele wijze werden aangewend, vormde geen punt van overweging.

De uitbreiding van het volksonderwijs, was in groote mate afhankelijk van het toevallig aanwezig locaal initiatief. Dat op deze wijze geen evenwichtige onderwijsvoorziening werd verkregen, is dan ook niet te verwonderen. In hoog ontwikkelde streken als West-Java trof men een school op 4000 inwoners aan; primitieve gebieden erlangden daarentegen een schooldichtheid van b.v. 1volksschool op 500 inwoners.

Het streven is nu — straks zal ik daarop nog nader terugkomen — om den grondslag te leggen voor een rationeele, beheerschte uitbreidingspolitiek, aan de ongebreidelde uitbreiding een einde te maken, het overtollige weg te snijden, teneinde, wanneer straks de tijden beter worden, op de versoberde basis meer systematisch te kunnen voortbouwen dan in het verleden is geschied. — Met ongebreidelde onderwijsvoorziening werd dan ook iets anders bedoeld. Er wordt mede bedoeld, dat in een vroegere periode geen breidels werden aangelegd bij degenen, die om een bepaalde soort van onderwijs vroegen. Wanneer kon worden aangetoond, dat op een bepaalde plaats een school van zeker type levensvatbaarheid zou hebben, dan werd ter plaatse een openbare school van dat type opgericht, zoodra er geld was. Bij het bijzonder onderwijs — de heer Van Helsdingen wees er op — ging het evenzoo. Wanneer een particuliere school aan zekere voorwaarden ten aanzien van leerlingenaantal, onderwijzend personeel enz. voldeed, dan verkreeg zij subsidie, automatisch. Een rem, een breidel werd daarbij niet aangelegd. De vraag, of een school van dat type ter plaatse objectief beschouwd eigenlijk wel noodig was, kwam niet naar voren.

De rede geeft op een andere plaats aan 287 E.L.S.-en, 96 H.C.S.-en en 326 H. I. S.-en. In verband met dit aantal scholen, waarvan een groot aantal reeds van ouds bestaat, zou een lijstje van het aantal scholen voor W. L. O., dat in de laatste jaren tot stand is gekomen, gewenscht zijn.

Het aanmelden voor een school voor M. O. wordt gevolgd door een toelatingsexamen, waarvoor de laatste 8 jaar 20 tot 40 % der candidaten werd afgewezen en bij het Mulo voorafgegaan door een schifting van het hoofd der school in gecertificeerden en niet-gecertificeerden. Alleen de eersten hebben toegang. De primitieve gebieden met een schooldichtheid van 1 school op

500 z., zullen waarschijnlijk gezocht moeten worden in den Grooten Oost, waar zending en missie elkaar bekampen b.v. op de Kei en de Tanimbar, waar men in kleine negorijen soms een volksschool vindt van de Indische kerk en een R. K.school. Ook in West Nieuw-Guinea begon die strijd zich vóór een paar jaar af te teekenen. Een opgave van dit zeer incidenteele plaatselijke teveel zou gewenscht zijn.

Als hoofdlijn komt nu naar voren: De bestaande onderwijsvoorziening heeft door de subjectieve behoefte als criterium aan te nemen en door automatisme als gevolg van meer „locaal of regionaal dan centraal beheerschte normen" geleid tot een ongebreidelde onderwijsvoorziening.

Over dat woord ongebreidelde is geweldig veel te doen geweest. De een sloot er zich bij aan, al had ongebreidelde ond. voorziening nooit bestaan; een ander vatte het op als ongebreidelde intellectualisatie, die bij het onderwijs zou voorkomen; of men zag het ongebreidelde in de stijging van de onderwijsuitgaven; de meerderheid echter zag een nog zeer onvoldoende onderwijsvoorziening in een land met een groote meerderheid van analphabeten en een bescheiden quantum Westersch onderwijs; kortom, het rechte begreep men niet.

Maar als eerste hoofdschotel komen we nu bij het automatisme en dat wel over de geheele linie.

In een land nu, waar het onderwijs zóó centraal geregeld is; waar overdracht van onderwijszorg op provincie of andere gemeenschappen niet heeft plaats gehad, daar doet dit woord vreemd aan.

Het openbaar Westersch en Inlandsch onderwijs heeft de Regeering geheel in de hand; voor het bijz. Westersch lager onderwijs lagen er tientallen van aanvragen te wachten. Met automatisme komt men bij een keuze uit een overstelpend aantal aanvragen niet ver. Over een teveel aan standaard- of vervolgscholen wordt nergens gesproken.

Het openbaar desaonderwijs vindt zijn natuurlijke begrenzing (soms zelfs meer) in het zelfbekostigingsprincipe voor ongeveer ¼ der kosten. De achterlijkheid van West-Java vindt hierin en in het feit, dat de particuliere landheeren weinig of niets aan onderwijs doen, waarschijnlijk haar verklaring.

Over oprichting van scholen voor het bijz. inl. onderwijs lezen we in het laatste verslag:

> Blijkt het, dat een desa prijs stelt op een school dier vereeniging en dat er een voldoend aantal candidaat-leerlingen aanwezig is om de levensvatbaarheid van de school te waarborgen, dan wordt door de corporatie na overleg

met de betrokken Bestuursambtenaren bij het hoofd van gewestelijk bestuur het verzoek ingediend de opening der school goed te keuren. Is deze goedkeuring verleend, dan volgt — tenzij er bijzondere omstandigheden aanwezig zijn, welke zulks onwenschelijk zouden maken — de toekenning der gebruikelijke subsidie bijna automatisch.

Het aantal beperkingen in bovenstaanden zin is legio. Overigens is het mogelijk, dat er in de regeling een hiaat is. De aankondiging van een wijziging van de Alg. Subsidie Regeling 1924, St. 68, zou zeker minder aanstoot hebben gegeven dan „ongebreidelde onderwijsvoorziening."

De heer Van Helsdingen sprak in 2en termijn zijn ernstig bezwaar uit, dat „reeds thans het uiteindelijk doel zou zijn afgeteekend in dien zin, dat een herziening van de historisch gegroeide en dus meer locaal of regionaal dan centraal beheerschten norm reeds mogelijk zou zijn:

> Wij (even te voren: de leidende figuren uit de Christelijke onderwijswereld, waaronder de Schoolraad) meenen, dat historisch gegroeide onderwijstoestanden in de Molukken en elders niet zonder ernstige bezinning voor den verderen opzet en uitbouw van het onderwijsstelsel mogen worden aangetast.

Een telegram gaf indertijd een schooldichtheid in de Minahassa van 1 op 936, op de Sangir- en Talaudeil. van 1 op 1500. In de Minahassa zouden 69 scholen worden opgeheven, op de eil. 48, waardoor een bezuiniging van 51 en 25 mille zou worden verkregen.

Zeer zeker bestaan er groote verschillen, wat de schooldichtheid betreft. Voor de volksscholen beweegt de lijn zich van de Molukken met 1 op 850 tot Timor met 1 op 22.500 (Billiton, dat heelemaal aan het eind komt, staat bij de standaardscholen aan de spits). Uitbreiding is noodig, maar groote verschillen liggen in de natuur der dingen, zooals er ook groote en kleine mazen zijn in een spoorwegnet en een groot verschil in aantal treinen.

Als onderdeel van de beheerschte en rationeele onderwijsvoorziening krijgen we nu als richtsnoer de objectieve behoefte.

Men zal er niet ver meekomen. Elke school is nu eenmaal een compromis van de belangen van leerlingen, ouders en overheid. Voor het bijzonder onderwijs kan de kerk daarbij komen. Uit deze associatie van belangen kan de Regeering eenige der componenten niet te niet doen, zelfs kan zij een en ander niet op den achtergrond schuiven en de belangen van de overheid, zooals zij

die ziet, ver naar voren halen. Zoodra men een school gaat bouwen op één grondgedachte, moeten er ongelukken gebeuren.

Objectieve behoefte is het stelsel van staatsalmacht, met alle vóór- en nadeelen daaraan verbonden. Zoolang we nog niet aan de autonome staatsopvoeding toe zijn, zal men ten spoedigste weer moeten terugkeeren naar het stelsel van de gedeelde macht. Niet ten volle, zooals de Staat, dat is veelal de ambtenaar, het voelt; niet ten volle, zooals de ouder het voelt; maar naar het stelsel van de subjectieve behoefte, getoetst aan, aan het algemeen belang en aan de bestaansmogelijkheid der scholen ontleende, objectieve, langs wettigen weg vastgestelde maatstaven.

Welke stelregel ten opzichte van de lastige onderwijserfenis gevolgd zal worden, kunnen we lezen in het volgende:

> Voldoen instellingen in elk opzicht aan de daaraan gestelde eischen, dan zullen — tenminste zoolang de nood van 's Lands finaciën niet dwingt tot afbraak — deze ook gehandhaafd blijven; zoo niet, dan zullen deze opgeheven moeten worden, indien substitutie door andere minder kostbare, doch meer geëigende instellingen van lagere orde niet mogelijk is. De Regeering zal met het onderzoek doorgaan volgens het gevolgde systeem.

Welke die eischen zijn, welk systeem daarbij gevolgd wordt, blijkt niet.

De Inlandsche wereld kan daar echter zóó geen genoegen meenemen. De heer Soetardjo berekende de verhouding der kosten van Eur., H. C. en H. I. onderwijs als 13 : 6 : 14; volgens het antwoord van den Directeur was dat 15 : 6 : 16. Men begrijpt, dat deze verhouding met argusoogen wordt bewaakt.

Van de totale Inlandsche schoolbevolking volgt 4½ à 5 % het Westersch L. O. We krijgen naar de totaalcijfers uit het laatste onderwijsverslag en naar cijfers van de H. I. O. C., dat van de 200 Inlandsche kinderen er 60 een school bezoeken en van die 60 doen er 3 mee in den Aufstieg bij het W. L. O. Voor de H. I. S. als Massenschule behoeft dus geen vrees te bestaan.

Van één der te licht bevonden H. I. S.-en — Toboali — lezen we:

> Op de H. I. S. te Toboali zijn thans 164 leerlingen, waarvan 90 leerlingen uithoofde van de maatschappelijke positie der ouders thuis hooren in de Standaardschool. Van de 74 overblijvende leerlingen zijn 13 van Europeeschen en 29 van Chineeschen landaard, zoodat slechts 30 Inlandsche leerlingen aanspraak kunnen maken op toelating tot de H. I. S. Als men dit gering aantal als maatstaf zou moeten

> nemen voor de oprichting en instandhouding van een H. I. S., dan zouden tal van plaatsen daarvoor in aanmerking moeten worden gebracht, waartoe de middelen ten eenenmale ontbreken.

Het voorschrift vraagt 15 leerl. voor een Europeesche school. Dat ook de combinatie dezer drie groepen niet tot een school kan leiden, is wèl hard. Naar welk criterium echter die 122 leerlingen tot 32 zijn teruggebracht, blijft onvermeld.

We weten dus niet in hoeverre de heer Soeangkoepon gelijk of ongelijk had met te zeggen: Maar ik zie wel in, dat de Reg. de bestaande behoefte synoniem verklaard heeft met de sluitende begrooting.

Het woord van den heer Fournier tot den heer Hart gericht, moge ook voor de Reg. gelden:

> Ik voor mij geloof, dat wanneer men hier in plaats van de subjectieve behoefte neemt de objectieve behoefte, men zich daarmede een blinddoek voor de oogen doet, omdat men de kracht van de subjectieve behoefte gansch en al onderschat.
>
> *Een consult bij specialisten.*

De beide laatste onderwerpen, die de richtlijnen aangeven van de nieuwe Indische onderwijspolitiek, geven wel aanleiding het eens hoogerop te gaan zoeken. In Holland heeft men een geheel analoog geval gehad. Nu is in dit artikel geheel vermeden financieele vergelijkingen op onderwijsgebied te trekken tusschen Holland en Indië. Willen zulke vergelijkingen iets reëels beteekenen, dan zitten we direct in de financieele verhouding. Maar ideeën omtrent leidende principes liggen buiten dit terrein.

Aan het lager onderwijs bestaat in Holland voor alle kinderen behoefte. Hetzelfde kan gezegd worden van het desaonderwijs in Indië, voorzoover de bevolking onderwijs tenslotte als behoefte wil erkennen. Men kan niemand gelukikger maken dan hij zelf wil zijn. Het Westersch Lager Onderwijs is echter niet voor ieder onmisbaar en zooals opgemerkt, moet dit beschouwd worden als voorbereiding voor de middelbare school (H. B. S. en Mulo), middelbaar vakonderwijs of voerende naar een einddiploma W. L. O., waaraan in de Indische wereld groote waarde wordt toegekend.

16 Januari 1925 werd in Holland een staatscommissie ingesteld, wier opdracht luidde:

> te overwegen, in hoeverre de Regeering met inachtneming van de grenzen, die de openbare kas stelt:

a. een normale ontwikkeling van het openbaar, zoowel als van het bijz. voorber. hooger en middelbaar onderwijs, ook in de toekomst kan mogelijk maken;

Het punt *b* betrof iets speciaal Hollandsch en gaat buiten onze kwestie om. De commissie was a.v. samengesteld: Mr. V. H. Rutgers vz., Ir. J. W. Albarda, lid Tw. K., R. Casimir, rector Ned. Lyceum en hoogleeraar, Mr. Dr. A. van Doorninck, thesaurier-generaal dep. fin., Dr. J. P. Fockema Andreae, burg. van Utrecht, vz. ver. Ned. gem., Dr. S. S. Hoogstra, Dir. Rijks H. B. S., J. H. Keysers, rector R. K. gymn., Dr. J. W. Kockert Jr., Dir. Chr. H. B. S., H. W. Tilanus, lid Tw. K. en secr. onderwijsraad, Mr. A. I. M. J. Baron van Wijnbergen, lid Tw. K., H. L. Smallegange, hoofdc. dep. O. K. W., secretaris.

Uit het rapport dezer Commissie beperken we ons tot aanhaling van de volgende conclusies:

16. Overigens zou het limiteeren van de hoogere opleiding tot een aantal ll., dat langs den weg dier opleiding een daarbij passende maatschappelijke positie zal kunnen vinden, en het afsluiten dier opleiding voor verdere leerlingen, omdat die voor hen geen toekomst biedt, ook daarom weinig zin hebben, wijl een overschot van beschikbare krachten op bepaalde oogenblikken in vrijwel alle beroepen is aan te wijzen.

De vraag mag worden gesteld, of het erger is geen passende werkkring te vinden, wanneer men een hoogere opleiding gehad heeft, dan wanneer men die opleiding gemist heeft. Althans binnen zekere grenzen verzwakt een overschot met hoogere opleiding een volk niet. Wanneer een aantal aldus opgeleiden genoodzaakt zijn tijdelijk een werkkring te aanvaarden, die bij hun opleiding niet past, zal daardoor hun opleiding nog niet nutteloos worden. Hun meerdere kennis en inzicht zal ook in eenvoudiger werkkring vruchten kunnen opleveren. En ook zal toeneming van het aantal hooger opgeleiden ten goede komen aan den menigvuldigen en zich steeds uitbreidenden arbeid in het publiek belang, waaraan schier alle groepen der bevolking deelnemen: arbeid op politiek gebied, ook in vertegenwoordigende lichamen, op kerkelijk en missionair terrein, van socialen en philantropischen aard, bij het onderwijs en bij de pers, om van wetenschappelijken arbeid niet te spreken.

17. Eenigermate wordt een maatstaf voor de behoefte aan hoogere opleiding gevonden in het aantal ll., voor wie

zoodanige opleiding wordt begeerd. Natuurlijk kan niet worden gezegd, dat dit aantal ll. in onmiddellijke en rechtstreeksche verhouding staat tot de behoefte der maatschappij aan hooger opgeleiden. Wel zal in den regel de keus van een bepaalde opleiding mede bepaald worden door de verwachting, dat op die wijze een daarbij passende maatschappelijke positie kan worden verkregen. Doch op het oogenblik, dat voor een leerling een bepaalde opleiding gekozen wordt, kunnen de ouders evenmin met zekerheid weten, of na het voltooien der opleiding aanstonds een daarbij passende positie te vinden is. De verantwoordelijkheid echter van de ouders voor de keuze van een werkkring kan de Overheid niet op zich nemen.....

Het consult was hiermede niet afgeloopen, doch men kent het adres en wij keeren terug naar Indië en zitten dan meteen weer in het volgende droevige onderwerp:

Lijst van gesneuvelde scholen.

De rij der slachtoffers is al vrij lang. Er zijn ook Europeesche scholen bij. De Directeur deelt mee, „dat ook een 20-tal Europeesche scholen zijn opgeheven, deels omdat combinatie met andere scholen mogelijk bleek, deels omdat het gering aantal ll. het continueeren der school niet wettigde; in enkele gevallen kon een goede oplossing worden verkregen door vervanging van de E. L. S. door een Eur. afd. bij de H. I. S. of H. C. S. ter plaatse."

Bij deze sinds 1930 opgeheven scholen zijn er dus, waarvan de leerlingen onderdak konden vinden bij andere scholen ter plaatse. Van de overige scholen, welker aantal niet blijkt, wordt het aantal leerlingen niet opgegeven, zoodat niet beoordeeld kan worden of dat was beneden den vastgestelden norm van het Eur. Onderwijs-Reglement (Java en Madoera 20, Buitengewesten 15) of de Subs. Ordonnantie W. L. O. (resp. 30 en 20).

De Europeesche afdeelingen der H. I. S.-en (4) zijn afzonderlijke klassen voor Europeanen. Men kan in zoo'n filiaalklasse volstaan met een goedkoope leerkracht. Het hangt echter geheel van het aantal leerlingen af, of dit bezuiniging of wel uitbreiding van het E. L. O. is. In principe is het laatste zeer goed; echter niet in een tijd, waarin het onderwijs aan Inheemschen wordt ingekrompen.

„Van de 96 H. C. S.-en werd 1 school gesloten." Ander commentaar dan betreffende de kortheid van deze opmerking is niet mogelijk.

Van de Schakelscholen zijn er 8 opgeheven: Maros, Mr. Cornelis, Cheribon, Soerabaia, Semarang, Maos, Medan en Sipirok

(Mem. v. Antwoord). De leerlingen blijven dus voortaan bij het Standaardonderwijs.

Van de 15 opgeheven H. I. S.-en zijn er 13 omgezet in Standaardscholen met Ned. als *leervak* in de 3 hoogste klassen, „een suikerlaag om een bittere pil" (Iskandar Dinata).

De lijst omvat: Makassar, Soekaboemi, Tjilegon, Tapatoean, Lho' Seumawe, Siak Siri Indrapoera, Tandjoengpoera, Fort van der Capellen, Toboali, Sintang, Sambas, Bonthain, Palapo, Singkeng en Piroe, waarvan 13 omgezet (Mem. v. Antw.).

„Welke andere H. I. S.-en en Schakelscholen zullen worden gesloten of omgezet, kan niet worden medegedeeld, aangezien zulks van allerlei factoren afhankelijk is, welke nog in onderzoek zijn." (Mem. v. Antw.).

Men zal het dus wel zien, als het betreffende besluit ter plaatse arriveert.

We plaatsen de volgende hartekreet van den heer Arifin om den band te doen zien, die tusschen H. I. S. en omgeving is ontstaan; natuurlijk staan de coulissen elders weer wat anders, maar het tooneel kan overal hetzelfde zijn: een sterke, maatschappelijke werking van de H. I. S.

> Als één plekje in het land der Menangkabauers een bijzondere plaats mag innemen, dan is het toch zeker wel Fort van der Capellen, althans in de oogen van de Menangkabauers, in het bijzonder wat de historische beteekenis betreft. Eeuwenlang was zij het eigendom van en bewoond door oud-adellijke Menangkabausche geslachten, sluimerend in een idee-fixe, als behoorden zij tot die groepen, staande aan de spits van het koninkrijk Menangkabau, toen zij plotseling wakker zijn geschud, ontwaakten en tot de treurige ontdekking kwamen, dat adellijk bloed alleen niet voldoende was om hun positie te verzekeren.
>
> Twaalf à dertien jaren geleden heb ik aandeel gehad aan het tot stand brengen van deze H. I. S. Ik ben ooggetuige geweest van den invloed daarvan op een bevolkingsgroep, als boven omschreven. De wording en het bestaan van deze school heb ik die twaalf jaren van nabij bekeken; ik heb letterlijk meegeleefd in den groei en de bloeiperiode. Het resultaat en den weldadigen invloed van dit soort onderwijs in het centrum van Menangkabau behoef ik wel niet te schetsen, maar dit kan ik wel verzekeren, dat wij het instituut met leede oogen hebben zien verdwijnen; het is dan ook daarom, dat ik vanuit deze plaats, maar dan ook in naam van Menangkabau, de Regeering het uitdrukkelijk verzoek zou willen doen, onzen wensch

> onvoorwaardelijk te willen vervullen, en wel deze: geef ons onze H. I. S. in Fort van der Capellen terug!

Na de vermindering van het aantal scholen kunnen we overgaan tot de interne veranderingen op de overige. Chronologisch als eerste slachtoffer van de politiek der Objectieve Behoefte zijn

de voorklassen bezweken.

Het gebeurde in de Voorjaarszitting-1932, waarbij de nieuwe politieke stelregel reeds in de volgende passage uit de rede van den Directeur te onderkennen viel.

> Het belang van de individuen moet wijken voor dat van de samenleving, waarvoor de Regeering verantwoordelijk is. Zij mag daarbij niet terugdeinzen, ook al beroert zij de wereld der sentimenten, al grijpt ze verstorend in het fijne weefsel van het familieleven en der ouderliefde in.

De voorklasse was een belangrijk deel van de school geworden: het was de sleutel voor de eigenlijke school voor hen, die van huis uit weinig of geen kennis van het Nederlandsch hadden. Leerlingen uit de 1e klasse, die met het Ned. tobden, kregen gelegenheid dit tekort in de voorklassen aan te vullen. De cursus 1929—1930 begon met 4670 leerlingen en eindigde met 11575.

Bij het E. L. O. waren 32 van die klassen; de H. C. scholen hadden er 94 (op 4 na alle); de 16 Speciale scholen hadden er elk één; bij de H. I. scholen waren er 104; in het geheel 246 voorklassen.

De kosten waren gering.

> Er zijn ongetwijfeld veel van die klassen, die uit haar schoolgeld gemakkelijk haar leerkrachten kunnen betalen; je er zijn zelfs voorklassen aan openbare scholen, die het Gouvernement maandelijks winst opleveren (Van Helsdingen).

De heer Loa Sek Hie sprak van het omgekeerde van een bezuiniging.

> Ik zou de Regeering willen vragen of Zij zich verantwoord acht om ons aan het particulier initiatief over te laten, indien Haar zorgen Haar financieel niets kosten. Het wil mij voorkomen, dat de opheffing dezer klassen geen noemenswaard voordeel kan opleveren, hetwelk ook niet met handhaving dezer klassen zou kunnen worden bereikt.

Tot dit laatste werden verschillende manieren aangegeven. Het slot was de behandeling van de motie-Wolff:

> De Volksraad overwegende, dat het Voorbereidend Lager Onderwijs zonder noemenswaardige kosten voor de Regeering kan worden georganiseerd, verzoekt de Regeering de voorgestelde opheffing van de voorklassen der openbare l. scholen niet door te voeren.

De Regeering meende de aanneming ten zeerste te moeten ontraden.

De motie werd den 22en Februari zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Bij de verdediging van het Regeeringsstandpunt liet de Directeur even in de keuken van het departement kijken.

> Naar aanleiding van die verschillende mogelijkheden (n.l. bezuinigingsmogelijkheden op onderwijs) is door den directeur v. ond. een conferentie bijeengeroepen van de inspecteurs, opdat in die conferentie en door de overweging van deze deskundigen zou kunnen worden vastgesteld in welke volgorde eventueel deze mogelijkheden werkelijkheid zouden moeten worden, wanneer de financieele noodzakelijkheid daartoe dwong. In dat lijstje van bezuinigingsmaatregelen zijn we nu aangekomen bij de afschaffing van de voorklassen.

De H. I. S. gedegradeerd.

De afschaffing van de voorklassen leidde bij de H. I. S. tot verdere interne veranderingen, wat leerplan en personeelsbezetting betreft. In de Mem. v. Antwoord staat:

> De aan de opheffing der voorklassen verbonden bezwaren zijn grootendeels ondervangen door de invoering op 1 Juli j.l. van een nieuw leerplan, waardoor de voorklassen overbodig zijn geworden.

Dit nieuwe leerplan was een drankje uit de apotheek van Dr. Nieuwenhuis: geen of zoo min mogelijk Nederlandsch in de eerste jaren, zooals ook de leerlingen van de Schakelschool 3 jaar ouder zijn, als ze met Nederlandsch beginnen. De door Dr. Nieuwenhuis ten doop gehouden Schakelschool is echter na 10 jaar nog steeds in het stadium gebleven van haar sporen nog te moeten verdienen.

Het leerplan, zooals dat in 1926 gewijzigd was, had het 1e jaar gemiddeld 9 lessen Ned. taal, het nieuwe heeft er 6; in de 2e kl. wordt 12 gebracht op 10; in de 3e kl. 15 op 12. De taalomzetting

van het onderwijs in de andere vakken is meer dan een jaar opgeschoven. Dat het voornemen wordt aangekondigd het Ned. in de hoogere klassen wat uit te breiden, kan hoogstens een vergoeding zijn voor de sinds kort opgeheven 238 namiddagleergangen in het Nederlandsch, die aan de H. I. S.-en waren verbonden. Het aantal lessen in de landstaal werd in de 1e kl. gemiddeld met 1; in de 2e met 2 en in de 3e klasse met 5 uitgebreid, ondanks de geringe waardeering van dit onderwijs:

> De vroeger reeds geuite klacht dat de belangstelling van de leerlingen en van hun ouders voor het onderwijs in de landstaal gering is, blijft nog altijd van kracht. (Laatste Verslag 48).

De Inlandsche taal moet gegeven worden parallel aan de wijze, waarop dit aan de Standaardschool ter plaatse geschiedt. Jammer, dat over dit contactbruggetje 2 onderwijzers van de Standaardschool in de H. I. S.-formatie werden opgenomen. Het zijn zoogenaamde normalisten, abituriënten van de in 1915 opgerichte normaalscholen tot opleiding van inlandsche hulponderwijzers. Het doel bij de oprichting was: opleiding van in de landstaal onderwezen ontwikkelde krachten ten behoeve van het inlandsch onderwijs.

De oude formatie was reeds minder dan die van de H. C. S. en E. L. S.; dit echter doet de deur toe. De heer Iskandar Dinata zei er van:

> Een zeer ongelukkige maatregel is naar mijn meening de plaatsing van abituriënten van de normaalscholen aan de H. I. S.-en en wel omdat de kennis van het Nederlandsch bij deze onderwijzers heel wat minder is dan bij de leerlingen van de hoogste klassen der H. I. S. en deze dus allicht gaan denken, dat zij meer weten dan hun leermeesters en dus moeilijk eerbied voor deze kunnen hebben. Hoe kan men dan verwachten, dat het onderwijs vruchten afwerpt? De verhouding met de andere onderwijzers en met de ouders, die hooger in rang zijn, laat ik buiten bespreking, evenals de moeilijkheid, die deze op de schoolvergadering ondervinden, waar de voertaal Hollandsch is. De positie dezer onderwijzers is in elk geval niet te benijden.

De heer Soeangkoepon: „Op deze wijze zijn de H. I. S.-en in werkelijkheid geen H. I. S.-en meer."

De H. C. S. evenwel blijft rustig meeloopen met de niet-eerste Europeesche scholen. De teruggang is dus alleen het lot van de

H. I. S., die evenals de iets oudere H. C. S. bestemd was de gelijke te worden van de Eur. School.

Hoe weltfremd staat men toch tegenover dergelijke zaken! Het wordt een modern sprookje van Asschepoester en de beide prinsessen.

Een proefstemming.

Om even te laten zien, hoe de Volksraad staat tegenover voertaalkwesties, zooals ze bij het terugschuiven van het Nederlandsch op de H. I. S. ter sprake kwamen, moge hier de bij deze begrooting behandelde Motie-Mahmoed, De Hoog, Thamrin, Burger en Soejono worden aangestipt.[1])

Op de Atjehsche scholen werd tot heden het onderwijs gegeven in het Maleisch. De Regeering wilde hierin verandering brengen en komen tot 75 % Atjehsch in de 1e kl., 50 % in de 2e en 25 % in de 3e kl. De motie luidde: De Volksraad gehoord de debatten, van oordeel dat het Atjehsche volk een behoorlijke kennis der Maleische taal voor zijn economische en maatschappelijke ontwikkeling en voor zijn contact met de omwonende bevolkingsgroepen niet kan ontberen, noodigt de Regeering uit af te zien van Haar voornemen om het Atjehsch op de volks- en 2e kl. scholen in het Gouv. Atjeh en onderhoorigheden in te voeren.

De heer Kan gaf onder meer te kennen:

> Ik moge verklaren, dat ik voor de motie zal stemmen, omdat ik van meening ben, dat een volk zelf het beste kan weten, wat het behoeft en wil hebben en daartoe is niemand anders in staat, hij zij onderwijzer of leeraar.

Deze motie werd met 49 st. voor en 9 st. tegen aangenomen.

De Mulo gecontingenteerd.

Contingenteering is ook een van die termen, die op een onzalig oogenblik bij het onderwijs verdwaald zijn geraakt.

Bij contingenteering denkt men aan een scheidingsmuur, waarachter het vreemde, dat slechts in beperkte mate wordt toegelaten en waarbinnen het eigene, dat men door autarchie ruim baan wil geven. Bij den scheidsmuur is beperking van quantiteit het een en het al: groote quanta van dezelfde qualiteit worden geweerd.

---

[1]) Voor belangstellenden in de voertaalkwestie en andere met dit artikel samenhangende onderwerpen moge verwezen worden naar *De Indische Gids* van Mei en Juni 1931: Fundamenteele en Actueele Indische Onderwijsbeschouwingen, met den volgenden inhoud: Richtlijnen uit de laatste decennia, De H. I. O. C., De Voertaalkwestie, Onder- en bovenbouwen en Fusie, Hervorming.

Contingenteering past men toe op koopwaar, niet op kinderen. Het woord behoort in de paedagogiek niet thuis, al zal het nu in Indië wel blijven leven.

Hoe was bij de toelating tot de Mulo de bestaande toestand? Leerlingen van de E. L. S. werden toegelaten in de 1e kl. op verklaring van geschiktheid voor verdere studie door het hoofd der school. Leerlingen van de H. C. S., H. I. S. en Schakelschool werden op dezelfde wijze tot de voorklasse toegelaten. Het hoofd der school kon aan deze leerlingen ook een verklaring voor de 1e klasse geven, wat alleen in een kleine minderheid van gevallen gebeurde.

Als leeftijdsselectie paste men vóór 1930 toe, dat leerlingen, die een klas doubleerden zonder succes, werden verwijderd. In 1930 werd deze bepaling zoodanig verscherpt, dat over 2 opeenvolgende jaren niet langer dan 3 jaar mocht worden gedaan.

De bevorderingspercentages geeft het laatste deel van de onderwijsstatistiek, gesplitst naar openb. scholen, jongens en meisjes en bijzondere scholen, j. en m., als volgt:

van voorkl. naar I: 82.5; 82.3; 83.4; 89.8;
van I naar II: 71.9; 62.5; 74; 65.8;
van II naar III: 73.5; 67.9; 76.5; 71.8;
gedipl. na eindexamen: 71.1; 57.4; 79.3; 68.

De voorklasse komt wat hooger, de meisjes blijven wat achter; overigens ongeveer ¼ niet-bevorderden, vrijwel het gewone beeld.

Gedurende den cursus verdween een aantal leerlingen om verschillende redenen, maar dit scheelde met het leerlingenverlies aan de H. B. S. maar eenige percenten.

Door de malaise waren de studiebeurzen ingetrokken; de leerlingen werden verplicht hun boeken zelf aan te schaffen en een entreegeld werd ingesteld.

Daar bovenop kwam de contingenteering.

12 April 1932 ging de circulaire uit. Het is een buitengewoon simpel briefje. In één zin kan de considerans volledig worden weergegeven: De telkens herhaalde klacht, dat zooveel leerlingen op de Mulo het onderwijs onmogelijk kunnen volgen, waarvan onderwijsbladen en inspecteursrapporten gewagen, gevoegd bij den eisch van dezen tijd van uitsluitend volkomen verantwoorde uitgaven, leiden er toe de klassenformatie voor 1932—'33 te beperken tot 39 voorklassen en 79 eerste klassen bij het Gouvernementsonderwijs en 13 vk. en 46 eerste kl. bij het bijzonder onderwijs.

Het simpele briefje had 100 klassen weggeslagen!

De file der aspirant-leerlingen werd als volgt opgesteld: Bij toelating tot de 1e kl. gaan de bevorderden uit de voorklasse vóór;

de nieuwe leerlingen met verklaring en de enkele geslaagde van de niet-gecertificeerden worden toegelaten in volgorde van het gezamenlijk aantal punten op het laatste rapport voor Nederlandsch (taal, lezen, spreken), rekenen, geschiedenis en aardrijkskunde, waarbij Ned. en rekenen minstens 6 moeten zijn. Zijn deze allen geplaatst, dan wordt gekozen uit de groep, die òf voor Ned. òf voor rekenen voldoende heeft, weer in volgorde van het totaal aantal punten voor de 4 vakken. Bij gelijk totaal gaan de voldoenden in Ned. voor.

In de voorklasse gaan de leerlingen van de niet-Europeesche scholen, die voor de 1e kl. zijn uitgeschift, vóór; daarna plaatsing op dezelfde wijze als in de 1e kl.

Deze regeling komt dus hierop neer, dat de aansluiting tusschen lager en voortgezet onderwijs wordt verkregen door de leerlingen te schiften naar de laatste rapporten van de voorgaande scholen.

Zijn de rapporten van een en dezelfde leerkracht in het algemeen onderling wel vergelijkbaar, zoodat een volgorde van leerlingen is op te maken, die het nadeel heeft, dat het een beoordeeling is van één persoon, maar het voordeel van lange observatie, geheel anders wordt dit, wanneer deze rapporten van b.v. een twintigtal personen afkomstig zijn, die bovendien deze rapporten afgeven, wetende dat van de hoogte der cijfers de toelating van hun leerlingen afhankelijk is. Er zijn in Indië thans hoofden van scholen met veel en velen met weinig ervaring; er zijn vele Europeesche en eenige Inlandsche hoofden van H. I. S.-en, die het Ned. allicht niet gelijk beoordeelen; men kan op rekening van de voertaal, die de moedertaal niet is en wat bij rekenen, aardrijkskunde en geschiedenis ook doorwerkt, weinig, een gemiddelde of veel afschrijven; ook de mate van strengheid en vrijgevigheid is zeer verschillend; kortom, deze huiselijke wijze van leerlingenschifting is wel de goedkoopste, maar ook tevens de meest aanvechtbare wijze.

Over het aantal slachtoffers zijn zeer verschillende berekeningen gegeven. Er is moeilijk uit te komen. We houden ons dus aan het aantal plaatsen. De klassebezetting werd tezelfdertijd voor de voorklasse opgevoerd van 30 tot 35; die van de 1e klasse van 30 op 33. Men bracht dus het aantal plaatsen in de voorkl. terug van $(52 + 37) \times 30$ op 52×35 of van 2670 tot 1820 en dat van de 1e kl. van $(125 + 63) \times 30$ op 125×33 d.i. van 5640 op 4125.

De gevolgen van dezen maatregel, die om het stereotiep te zeggen een schok door 't land deed gaan, waren zoo hevig, dat men later 't aantal 1e kl. met 10 vermeerderde; 4125 wordt dan 4455.

Het amendement-Dwidjosewojo om ook het aantal voorklassen met 10 te vermeerderen werd met 32 tegen 25 stemmen aangenomen, maar kwam niet tot uitvoering.

De bepalingen bleken zóó niet uitvoerbaar. Ettelijke circulaires volgden elkaar op. De toeloop werd verkleind door de mogelijkheid van toelating van niet-gecertificeerden af te schaffen en waar reeds examens daarvoor begonnen waren, deze stop te zetten.

Ruimte werd gemaakt door de zitten-blijvers uit de voorklassen allen te verwijderen. Aan de schoolvergaderingen werd het recht gegeven (mits met ⅔ meerderheid van stemmen) om een voorstel tot verwijdering in te dienen van die leerlingen, die in de 1e kl. waren blijven zitten; welke maatregel later werd gevolgd door verwijdering door het departement zonder voorstel der schoolvergadering.

De stroom werd afgeleid door aan de Technische school te Batavia, Soerabaia en Jogjakarta een 2e toelatingsexamen te houden voor niet-geplaatste Mulo-candidaten, op die plaatsen woonachtig. De stroom werd teruggeleid door de hoofden der lagere scholen opdracht te geven om voorzoover in de 7e kl. nog plaats was, niet-geplaatste Mulo-candidaten nog 1 jaar op te nemen.

Door deze maatregelen zijn vele ouders gedupeerd. Hoewel verwijdering van ongeschikte leerlingen — mits men bedenke, dat bij jonge leerlingen ongeschikt kan beteekenen nog niet geschikt en er rekening wordt gehouden met ziekte — op zich zelf geen slechte maatregel behoeft te zijn, kan men deze verwijdering niet plotseling invoeren, ook al beperkt men die tot leerlingen met 6 onvoldoenden van de 12 vakken. Het Indische kind heeft bij het voorlaatste rapport al gauw gezien of ophalen mogelijk is. Zoo niet, dan is het er vrij onverschillig voor, of het blijft zitten met 3 of met 6 onvoldoenden.

Het blijft een raadsel, waarom geen andere oplossing is gekozen. Indien uitstel van een jaar om tot een goed voorbereide oplossing te komen, onmogelijk was, had men op den ouden voet kunnen toelaten onder mededeeling, dat de eerste maanden zouden gelden als een proeftijd en dan na het 1e of 2e rapport tot verwijdering kunnen overgaan.

Men had de H. B. S.-regeling van toelating kunnen toepassen, pasklaar gemaakt voor de Mulo. Men was op dit punt door een oude en een nieuwe H. B. S.-regeling volledig geoutilleerd. Bovendien ondervindt het onderwijs op de Mulo toch een tiental dagen stagnatie door het eindexamen, waardoor ongeveer de helft der leerkrachten in beslag wordt genomen.

Een groote psychologische fout was gemaakt door de contingenteering alleen toe te passen op de Mulo, een school met 53 % inheemschen en niet op de H. B. S., waar 5 % inheemschen zijn.

11 Juni '32 werd voor de H. B. S. de regeling ingevoerd van verwijdering na 3 jaar over 2 klassen, terwijl het volgend jaar verwijdering kan plaats hebben op voorstel van ⅔ der schoolvergadering of van den inspecteur. Van den hevigen slagregen, die op de Mulo is neergekomen, is dus alleen de in het allerlaatste punt genoemde druppel en dan nog pas voor 1933 op de H. B. S. neergekomen.

De wijze van contingenteering werd door den heer Ratu Langi als volgt beoordeeld:

> De contingenteering, zooals zij geschied is, is geen selectie geweest, maar gewoon een dwang, zelfs een groote dwang tot vermindering van den toeloop naar die middelbare scholen.

Inmiddels werd met handhaving van het aantal plaatsen een kleine commissie benoemd om over de toelating voor het volgend jaar te adviseeren. De Regeering handhaafde haar principe ten volle.

> Contingenteering is niet alleen in de huidige moeilijke tijdsomstandigheden, maar ook in principe noodzakelijk.

Aan het slot van de interpellatie-Soetardjo werd met 38 tegen 20 stemmen een motie aangenomen, waarvan de slot-alinea's luiden:

> I spreekt zijn afkeuring uit over den genomen maatregel;
>
> II besluit deze motie ter kennis te brengen van het Opperbestuur en de Staten-Generaal en de tusschenkomst van deze instanties in te roepen voor het ongedaan maken van de gevallen beslissing en gaat over tot de orde van den dag.

Bij de debatten ter gelegenheid van de Begrooting kwam ook de kwestie naar voren of in andere landen contingenteering bestaat. De Directeur merkte o.a. op:

> Niemand zal ontkennen, dat universitair onderwijs een hooge ontwikkelende waarde heeft, maar niettemin ziet men in Europa in toenemende mate, dat de toeloop tot de universiteiten wordt gecontingenteerd. Men spreekt dan van de „numerus clausus." Het verschil met Indië is alleen, dat in Indië het vraagstuk op een lagere verdieping van het onderwijsgebouw moet worden aangepakt.

De laatste zin kan ook als volgt beëindigd worden: Het verschil met Indië is alleen, dat men er in Holland bij het hooger onderwijs over spreekt en het niet doet; bij het middelbaar en mulo er zelfs niet over spreekt — en men er in Indië... niet over spreekt, het eerst doet en er dan over gaat spreken.

We willen eindigen met de volgende conclusie van den heer Koesoemo Oetoyo:

> Zoo blijkt daaruit, dat ofschoon in het moederland contingenteering van het algemeen vormend onderwijs onbekend is — contingenteering heeft aldaar alleen plaats voor het vakonderwijs — de Regeering hiertelande het noodig heeft geoordeeld haar hier in te voeren. Haar beroep op Indo-China, Japan en Duitschland, in welke landen contingenteering bij het alg. vormend onderwijs wel plaats heeft, kan mij allerminst bevredigen, omdat ik niet weet in welke mate daar wordt gecontingenteerd niet alleen, doch ook welke omstandigheden deze landen hebben gedwongen, daartoe over te gaan. In elk geval doet dit beroep op vreemde landen, waar in de meeste andere gevallen het moederland ons ten voorbeeld wordt gehouden, vreemd aan. Het geeft mij het gevoel — laat mij er dadelijk bijzeggen het onbevredigend gevoel, M. d. V. — alsof men ons, het koloniale kind, om niet tot uiting gekomen redenen, een andere behandeling zou willen doen ondergaan dan het eigen kind en wel, ronduit gezegd, een stiefmoederlijke behandeling.

De nieuwe leerlingenschaal.

Een enkel woord over de leerlingenschaal moge hier plaats vinden. De getallen voor het Mulo zijn reeds vermeld: 35, 33, 30, 30. Bij het W. L. O. waren de grensgetallen voor 1 leerkracht 25, voor 2 leerkrachten 60, voor 3 leerkrachten 100 en verder voor elke 50 leerlingen meer één leerkracht.

Eerst is de bepaling gekomen, dat deze schaal streng zou worden gehandhaafd, waardoor een groote inkrimping van personeel werd verkregen. Over de verdeeling van deze boventalligen over de verschillende scholen ontbreken gegevens en trouwens: dit is voorbij.

Vervolgens werd art. 18 van het Eur. Ond. Reglement gewijzigd en thans stelt de Directeur de leerlingenschaal vast. Voor 1933 zijn de grensgetallen 30, 70, 120 en voor elke 50 l. meer 1 leerkracht.

De begrooting verworpen.

Langdurig is er gestreden over deze begrootingsafdeeling. In eersten termijn, 3, 4 en 5 Augustus, voerden 35 sprekers het woord.

De heer Wiranata Koesoemo gaf het minimum-programma aan, waarvan vóórstemmen door zijn fractie afhankelijk was. Zijn fractie, de P. P. B. B., de Bond van Inlandsche ambtenaren bij het B. B., de belangrijkste schakel tusschen Regeering en Volk, telt 11 leden. Hij sprak:

> Natuurlijk zijn wij overtuigd, dat de treurige financieele toestand, waarin het land thans verkeert, de Regeering er toe noopt ook op het gebied van het onderwijs te bezuinigen. De bezuinigingsmaatregelen en de wijze, waarop deze worden toegepast, mogen echter niet zoodanig zijn, dat zij voor ons bepaald onaanvaardbaar worden. De Regeering zal niet kunnen ontkennen, dat onze fractie Haar in de bezuiniging, waar het ook maar eenigszins mogelijk was, immer steunde en aanvaardde, wat nu eenmaal aanvaard diende te worden, al kostte het veel.
>
> Op onderwijsgebied echter moet de Regeering rekening houden met het weinige, dat Indië op het stuk van onderwijs nog heeft en ook met het nog zoo geringe aandeel, dat in dat onderwijs de inheemschen krijgen toebedeeld. De heer Soetardjo gaf hierover gisteren reeds een uitvoeriger uiteenzetting en niemand zal kunnen ontkennen, dat hier sprake is van een terachterstelling bij andere bevolkingsgroepen.
>
> Onze fractie koestert de hoop, dat de Regeering, gehoord de hier geopperde bezwaren, tegenover het onderwijs aan de inheemsche kinderen een tegemoetkomende houding zal willen aannemen, in dien zin, dat ten eerste de minimale hoeveelheid onderwijs aan de plattelandsbevolking, die de standaard- en volksscholen geven, niet in de bezuiniging zal worden betrokken door stopzetting van iedere uitbreiding; ten tweede het H. I. O. niet zal worden ingekrompen, doch dat de Regeering er zich toe zal beperken, daarvan voorloopig de uitbreiding stop te zetten en ten derde de contingenteering van het mulo-onderwijs, althans de gevolgen daarvan voor de inheemsche jeugd, zal worden verzacht, door gevolg te geven aan de wenschen, neergelegd in de moties van de heeren Soeroso en Dwidjosewojo, welke de Volksraad bij gelegenheid van de interpellatie-Soetardjo aannam.

> Het doet ons leed het te moeten verklaren, doch indien de Regeering meent aan deze desiderata geen gehoor te kunnen geven, zal onze fractie bij een eventueel in stemming brengen der onderwijsbegrooting zich verplicht zien haar stem aan deze begrootingsafdeeling te onthouden.

De motie-Soeroso hield in de 6 voor Ned. taal niet te doen zijn een gemiddelde voor taal, lezen en spreken, maar uitsluitend het taalcijfer daarvoor te nemen.

De Regeering antwoordde 16 Augustus. Het verzoek om clementie voor het onderwijs der Inheemschen van den fractie-voorzitter Wiranata Koesoemo — het antwoord van de Regeering had meer rechtstreeks aan hem gericht kunnen zijn — werd in substantie, natuurlijk in parlementairen vorm, „onmeedoogend" (Soetardjo) afgewezen.

De 2e termijn, 22 Augustus, bracht een rij van 25 sprekers. We geven de volgende passage uit de rede-Van Helsdingen:

> De Regeering acht thans geen ander vast plan mogelijk, dan het streven naar evenwicht in den gewonen dienst. M. d. V., dit evenwicht willen ook wij, maar de methode door de Regeering toegepast, vinden wij principieel onjuist. En waar het hier betreft het onderwijs, dat juist voor onze groep steeds is geweest een voorwerp van zeer bijzondere zorg, zien wij met bezorgdheid een voortgaan der begrootingscommissie en der Regeering op dezen weg en willen wij een houding innemen, vlak daartegenover staande. Bezuiniging, goed, maar na zeer ernstige en zorgvuldige bezinning. Daarom achten wij het ook zoo dringend noodig, dat dit commissoriaal worde gemaakt en in die commissie ook zitting nemen leidende onderwijsfiguren uit de inheemsche wereld.

De groepen, die de verantwoordelijkheid voor de gevolgde richting niet konden dragen, hadden zich aaneengesloten. De heer Wiranata Koesoemo legde als laatste spreker de volgende verklaring af.

> Namens mijn eigen fractie, zoomede namens de nationale fractie, de vrijzinnige fractie, de Katholieke groep en de heeren De Dreu, Dwidjosewojo, Noto Soetarso en Van Mook ben ik gemachtigd de volgende vragen tot de Regeering te richten:
>
> 1e. Is de Regeering bereid ten spoedigste een commissie in te stellen van een zoo ruim mogelijk vertegenwoordigend karakter, die

a. tot taak zal hebben het geheele onderwijsstelsel in studie te nemen, teneinde te geraken tot een hervorming, die een betere aansluiting van dat stelsel bij de behoeften der Indische maatschappij en een meer bevredigende uitgroei ook in de naaste toekomst waarborgen kan;

b. krachtens haar opdracht verplicht zal zijn ook de reeds getroffen bezuinigings-maatregelen in haar beoordeeling van de noodige veranderingen te betrekken;

c. verplicht zal zijn vóór 15 Juni 1933 voorstellen te formuleeren en te publiceeren, welke ten grondslag zullen strekken aan een door de Regeering aan den Volksraad voor te leggen herziening van het onderwijsstelsel?

2e. Is de Regeering bereid, in afwachting van de totstandkoming van die herziening, af te zien van alle maatregelen, die de bestaande onderwijsvoorziening in zijn aard, omvang en personeelsbezetting, zooals die thans geregeld zijn, aantasten en de in verband daarmede noodige wijzigingen in de begrooting-1933, voorzoover daarin reeds met zulke maatregelen rekening is gehouden, bij aanvullingsbegrooting aan te brengen?

Ter toelichting op de eerste vraag moge ik nog mededeelen, dat de fracties en leden, namens wie ik het woord voer, een commissie wenschen, waarin naast Volksraadsleden, die de verschillende stroomingen vertegenwoordigen, ook vertegenwoordigers van het openbaar en bijzonder onderwijs zitting hebben en die op de ruimst mogelijke voorlichting van deskundigen zal moeten kunnen rekenen.

Wat de tweede vraag betreft, moge ik ter verduidelijking verklaren, dat een bevestigend antwoord impliceert het afzien van verdere leerplanwijzigingen, contingenteeringen, vergrooting van klassen, opheffing of omzetting van scholen, verlaging van subsidies en soortgelijke maatregelen, voor zoover die thans niet reeds beslag hebben gekregen en zijn ingevoerd. Ten slotte moet ik nog namens de genoemde fracties en leden verklaren, dat, waar hier uitgegaan wordt van de status quo van het oogenblik, zulks geenszins instemming met de reeds getroffen bezuinigingsmaatregelen beteekent en dat van de beantwoording dezer wenschen door de Regeering zal afhangen,

welke houding zij bij de stemming over de onderwijsbegrooting zullen aannemen.

Dat het werk der commissie de Regeering tot grondslag — de heer Thamrin sprak bij interruptie van richtlijn — zou dienen van een bij den Volksraad in te dienen hervormingsplan, moet m.i. gezien worden in het licht, dat het onder den drang der financieele omstandigheden en nadat het werk der H. I. O. C. tot niets positiefs heeft geleid, de Herordening is gestrand en de politiek van incidenteele bezuinigingen op onderwijs zeer sterke tegenkanting heeft ontmoet, het toch werkelijk tijd wordt tot een grondslag te komen, die èn voor de betrokkenen — zij het wellicht door opofferingen — èn voor de Regeering — zij het door koersverandering — aanvaardbaar is.

Den 25en Augustus sprak de Regeering in 2en termijn. Voor zich zelf had de Regeering steeds een commissie onnoodig geacht; als studiecommissie zou zij deze, indien de Volksraad dat wenschte, instellen. Tijdens de werkzaamheden der commissie behield de Regeering zich ten opzichte van het opheffen van scholen alle vrijheid voor. Tot wijziging van het stelsel zou zij niet zonder meer overgaan. Bij iederen maatregel afzonderlijk had de Regeering echter op besliste wijze de fictie gehandhaafd, als zou het stelsel nog op geen enkele wijze door de Regeering zijn aangetast.

Na een derde termijn van stemmotiveering kwam den 26en Augustus de stemming. Behalve de groepen uit bovengenoemde verklaring stemde ook de Chr. Staatk. fractie, de heeren Van Helsdingen en Noto Soetarso, die zijn handteekening onder de verklaring had teruggenomen, tegen; totaal 31 stemmen.

De 27 voorstemmers waren verdeeld over de Vaderlandsche Club, de P. E. B., het I. E. V., de Oeconomische groep en kleinere groepen.

De Voorzitter constateerde als gevolg van de stemming het volgende resultaat: De Indische Onderwijsbegroting naar de Staten-Generaal.

Slotwoord.

De Volksraad vraagt de Staten-Generaal niet om een oplossing van het Indische onderwijsprobleem. De Volksraad vraagt om een vast plan, in Indië ontworpen. Men kan vóór- of tegenstander zijn van het groote bezuinigingsplan voor alle afdeelingen der staatsbegrooting; het onderwijs echter grijpt te diep in de samenleving, dan dat men het zonder vast plan zou kunnen doen.

De groote belangen bij deze zaak betrokken, met aan den eenen kant het schrikbeeld der verder doorzettende departemen-

tale bezuinigingen, aan den anderen kant de bij een mislukking blijkende eigen onmacht, kunnen er toe medewerken een negatief resultaat te voorkomen. „Daarbij mag de opvoedende waarde van deze regeling niet vergeten worden, hierin gelegen, dat de bevolkingsgroepen voor het onderwijsstelsel mede de verantwoordelijkheid hebben te dragen." (Iskandar Dinata).

De commissie kan zich echter niet van bovenaf een onderwijsbedrag zien toegewezen, indien in den Volksraad de weg niet wordt geopend zich met de Regeering over dit bedrag te verstaan, opdat de onderwijsbelangen op de juiste wijze tegen andere belangen worden afgewogen.

„Doch hoe die verdeeling moet plaats hebben, is het meest vitale, meest essentieele van het Regeeringsbeleid. Daarover heeft de G.G. en de Begrootingscommissie in nauwe samenwerking met de Departementschefs en den Raad van Indië als zijn adviseurs aangewezen." (Dir. v. O. en E.).

Als de posities zoo scherp tegenover elkaar staan, dan moeten Opperbestuur en Staten-Generaal in deze het beslissende woord maar spreken.

Ook nadat over feit en zoo ja, over mate van financieele teruggang klaarheid is gekomen, waarbij een voor onderwijs noodzakelijke overgangstermijn zal zijn in acht te nemen, zal de taak der commissie nog zeer delicaat en moeilijk blijven. „Immers voor een goede en rechtvaardige herziening van het onderwijsstelsel zal men de grootst mogelijke overeenstemming en samenwerking tusschen de verschillende bevolkingsgroepen dringend noodig hebben. Iedere groep ligt het onderwijs, de toekomst van haar kinderen, nauw aan het hart en de samenloop van de verschillende belangen is waarlijk niet zoo groot, dat het vinden van aanvaardbare oplossingen gemakkelijk zal vallen." (Van Mook).

Van vooraanstaande personen luidt de conclusie: Men „gelooft" in Indië in het onderwijs.

Een strijd echter, die overeenkomsten begint te vertoonen met een geloofsstrijd, laat zich niet oplossen door systemen van economisch rendement en objectieve behoefte; daarvoor is noodig een staatkundig beleid van diepe menschelijkheid.

Gevraagd is een commissie van zoo breed mogelijke samenstelling. De meerderheid dezer commissie en de leidende functionarissen zullen het moeten aandurven om, waar bij Hooger, Middelbaar, Lager of Vakonderwijs nog voorposten zijn van begunstiging, deze terug te trekken op de hoofdlinie der gelijkberechtigdheid om daarna — indien noodig — met voor allen evenredige en gelijktijdige opofferingen het onderwijs aan te passen aan het nieuwe uitgavenpeil.

De geschiedenis spreekt in ander verband van een meesterlijken terugtocht.

Op onderwijsgebied zit het „meesterlijke" daarin, dat het geloof in een strikte onpartijdigheid gehandhaafd blijft; dat er betere aanpassing van het stelsel aan de behoefte verkregen wordt, waarbij het essentieele wordt behouden of nieuw gevormd en dat zoo min mogelijk kinderen en ouders en geen enkele groep onverdiend wordt gedupeerd.

Men kan ten slotte de meening zijn toegedaan, dat de Volksraad met de afstemming van de onderwijsbegrooting heeft gedemonstreerd voor het budgetrecht; men kan bij interruptie in den Volksraad zeggen: De Commissie zal geen enkele richtlijn geven; het brengt ons geen stap verder. De tegenstroom is zóó sterk geworden, dat de uitweg, dien de helft der stemmende leden heeft gewezen en waarvan ook de leden, die den doorslag gaven, niet ver stonden, dient te worden aanvaard.

Een Bevredigingscommissie is noodig.

Slavernij in Abessinië.

In de Juni-aflevering 1932 van *The Contemporary Review* heeft Noel Buxton een artikel laten opnemen over Slavernij in Abessinië, waarin hij mededeelingen geeft over hetgeen hij heeft waargenomen of vernomen bij het volbrengen, in gezelschap van lord Polwarth, van een zending naar het land van keizer Hailé Sellassie, hun toevertrouwd door de Vereeniging tegen de Slavernij[1]). Bezit Schr. het talent om in korte trekken veel karakteristieks van land en volk te schilderen, wij laten hem hier alleen aan het woord waar hij het over zijn eigenlijk onderwerp, de slavernij, heeft; wij moesten zijn uiteenzettingen hier en daar nog bekorten.

In Addis Abeba, de hoofdstad, wekte het de verbazing der bezoekers, dat het maatschappelijk leven, niettegenstaande Abessinië een christelijk land is, op het voortbestaan der slavernij berust. Wel zijn keizerlijke edicten uitgevaardigd, waarbij in bepaalde gevallen recht op vrijheid wordt geschonken, maar 't is onmogelijk gebleken de naleving van die edicten te verzekeren. Theoretisch omvatten zij vrijwel alle door de Voorloopige commissie voor de slavernij van den Volkenbond in 1925 voorgestelde overgangsmaatregelen, doch waarborgen voor de uitvoering zijn er niet. En in de practijk weet men de voorschriften te ontduiken. Van een der aangegeven V.B.-middelen, het recht om zich vrij te koopen, wilde de keizer tot nu toe niet weten, maar wel heeft hij het bevel uitgevaardigd, dat bij den dood van een slavenhouder diens slaven vrij worden. Ook te dien aanzien ontbreekt 't echter aan contrôle op de toepassing.

Het aantal slaven zal tennaastebij een vijfde van dat der bevolking zijn. Zij zijn er in elke huishouding, bij rijk en arm, christen-priesters hebben ze als huisbedienden. Daar de Abessyniërs van oordeel zijn, dat huishoudelijk werk beneden hun waardigheid is, laten zij dit door slaven verrichten. Zelfs gewone soldaten hebben hiervoor slaven. Veelal worden de slaven goed behandeld. Maar bij het straffen gaan willekeur en wreedheid

---

[1]) *Wetenschappelijke Bladen*. December 1932.

hand aan hand. Het dicht samenketenen der voeten is de gewone straf. Maar Schr. kreeg in sommige gevallen bewijzen van niet weer te geven barbaarsche handelwijzen!

Het kwaad der slavernij wordt nog verergerd door den slavenhandel en de slavenjacht. Wel wordt de handel van eigenaar op eigenaar eenigszins bedekt gevoerd, zoodat de daad als een gift wordt voorgesteld, waarbij tusschenpersonen het geldelijke afdoen. De groote handel, die nieuwe slaven *levert*, wordt brutaal gevoerd. Bij een jacht gevangen bewoners van een streek worden naar een vèr afgelegen gebied overgebracht, van waar zij niet naar hun dorp kunnen terugkeeren. Beroepshandelaars trekken met groote en kleine karavanen van N. naar Z., van W. naar O. Lange tochten worden, meerendeels 's nachts, gemaakt. De slachtoffers verkeeren dikwijls in een vreeselijken toestand van uitputting. De geleiders treden met groote wreedheid op.

De slavenjacht wordt hoofdzakelijk in de westelijke laaglanden gedreven. Tot den goeden stand behoorende Abessyniërs vereenigen zich hierbij tot den nachtelijken overval van de weerlooze bewoners der daar gelegen dorpen. Met de oudere mannen en vrouwen worden korte metten gemaakt, de jongens en meisjes worden weggevoerd. Van hen worden karavanen gevormd van slaven, bestemd om òf in Abessynië te worden verkocht, òf naar Arabië te worden ingescheept. Waar de edicten van den keizer ertoe hebben geleid, ook dezen handel wat minder openlijk te drijven, zijn de zaken van de slavenmarkten overgebracht naar duistere hoeken van de steden en dorpen.

Volgens het artikel in *The Contemporary Review* is het slavenjagen in eenige gedeelten in omvang afgenomen doordien de bevolking er *bijna is uitgeroeid*. Er zijn nog streken waar de belasting in jongens en meisjes wordt voldaan. Ook komt ruil van slaven tegen voorwerpen, b.v. geweren, voor.

Waar gouverneurs, in opdracht van den keizer, getracht hebben de oude practijken tegen te gaan, is de macht van de slavenjagers te sterk gebleken, om daartegen te kunnen ingaan.

Voor den handel over zee is de Britsche bemoeienis blijkbaar niet afdoende, door gebrek aan geschikt scheepsvolk en doordien de Br. schepen geen toegang hebben tot niet-Br. territoriale wateren in de Roode Zee. Wij lezen: *Sedert* 1922 *is geen rapport gemaakt van het aanhouden van Arabische slavenschepen.(!)*

Het stelen van vrije menschen, om ze als slaven te ontvoeren, komt ook niet zelden voor.

Na de uiteenzetting van hetgeen de rapporteurs vermochten vast te stellen over den heerschenden toestand, tracht Schr. een

denkbeeld te geven van hetgeen men ten goede mag verwachten. Een blijde boodschap brengt hij nog niet!

Hij prijst de macht, den goeden wil van Hailé Sellasie, koning der koningen, van wien de commissie daags voor het vertrek der heeren uit Addis Abeba zelfs een brief mochten ontvangen, waarin de definitieve termijn voor de afschaffing der slavernij op 15 tot 20 jaren werd gesteld. Schr. weet ook omstandigheden aan te wijzen, die gunstig moeten worden geacht om de uitroeiing te bevorderen. Maar met dit al durft hij de verwachtingen toch niet hoog stellen en doet hij duidelijk uitkomen, dat z.i. aan een reeds vast te stellen eindtermijn voor het voortbestaan der slavernij niet te denken valt.

Aandacht is voor de kwestie bij allen gaande gemaakt. In de groote steden is 't aantal slaven aan het afnemen. Maar de depressie van dezen tijd drukt ook de financiën van Abessynië, dit vormt een belemmering voor de economische ontwikkeling, waarmede de mogelijkheid der afschaffing van de slavernij in nauw verband staat. Een der grootste moeilijkheden ligt in de verbinding van de slavernij met den meest algemeenen godsdienst. Het Ethiopische christendom staat op een lagen trap van godsdienstige ontwikkeling. De Kerk stelt zich *niet* vijandig tegen-, is zelfs *niet* afkeerig van de slavernij, al zijn er wel geestelijken die hierover anders denken. Bij gegoede gezinnen is een priester, een soort huiskapelaan, in functie. Het onderhouden van den priester vereischt slavendiensten; ontnam men aan de familie haar slaven, dan zou dit gevoelens van godsdienstige dweepzucht in opstand doen komen. In de provincies, koninkrijken op zich zelf, onder groote Rassen, kunnen velen zich niet indenken in het bestaan van een maatschappij zonder slaven.

Wij lezen ook over voorloopig onoverkomelijke belemmeringen, waarop de goede wil van keizer Hailé en zijn ministers stuit. Er zijn in het land nog geen goede wegen, die de steden met het woeste bergland verbinden. Van een bestuursorganisatie zooals wij die kennen is geen sprake, de toestand is eerder te vergelijken met dien in de middeleeuwen in Europa. De rechtspraak is evenmin op een vasten grondslag gesteld. De politie is instrument van willekeur. Voor zoover rechtspraak, politie, straf, gevangeniswezen in toepassing komen wordt hun effect nog beinvloed door omkooperij. Van een burgerlijken stand, een registratie van slaven of iets dergelijks valt niet te spreken.

't Lijkt inderdaad een wanhopig geval. Toch geven de keizer en eenige ministers de verzekering van in een mogelijkheid ten goede te gelooven. Maar geduld!

Buxton en lord Polwarth willen gaarne aan den ernst ge-

looven, al zien zij de toekomst niet rooskleurig. Al willen zij toegeven, dat de keizer na zijn herhaalde verklaringen nog geen gelegenheid heeft gevonden om zijn hervormingsplannen door te voeren, zij zouden het als een fout beschouwen de critiek het zwijgen op te leggen of den invloed der openbaarheid, waarvoor de Ethiopiërs zeer gevoelig zijn, uit te schakelen.

Nog een argument om op den grootst mogelijken spoed aan te dringen, ligt in het feit, dat de Arabische slavenmarkt, die thans gedrukt is door de wereldverhoudingen en de verarming der Arabische koopers, zich mogelijk zal herstellen, waardoor de uitvoer van slaven uit Abessynië dan weer zou kunnen toenemen. Dit moet voorkomen worden, zeggen zij.

In *Eigenhaard* van 3 Dec. 1932 komt een artikel voor over „Slavenhandel", dat, zonder vermelding van den schrijver en ook overigens, van wetenschappelijk standpunt beschouwd, niet op gelijke lijn te stellen is met het hier voorafgaande, maar dat toch zooveel berichten uit den laatsten tijd treffend weergeeft, dat 't hierdoor volle aandacht verdient.

„Bijzonder welig bloeit nog de slavenhandel aan de kusten der Roode Zee. Bekend verondersteld mag worden, dat de Volkerenbond hier reeds geruimen tijd wachtschepen laat patrouilleeren. Toch gelukt het aan de Arabische slaven-transporteurs steeds weer de wachtschepen voorbij te varen zonder den minsten argwaan op te wekken."

Zoo begint het artikel in *Eigenhaard*. De mededeeling, betreffende wachtschepen van den Volkenbond in de Roode Zee, is letterlijk opgevat, niet nauwkeurig. De V.B. laat geen schepen patrouilleeren en de V.B. heeft daar ook geen bevoegdheid of macht tot direct optreden. Maar wel geschiedt dit door Britsche schepen en doet de V.B. zijn invloed gelden om dit optreden te bevorderen. Wij lezen dan verder in *Eigenhaard:*

„Kortgeleden werd een verdacht zeilschip in de Roode Zee aangehouden. Het was niet gemakkelijk aan boord te komen van het raadselachtige schip, dat sterk bewapend scheen! Na veel moeite gelukte het het schip te enteren en men vond in het donkere scheepsruim een groot aantal vrouwen en kinderen, die met kettingen aan elkaar waren verbonden. Het was een slaven-transport, dat zich naar een geheime schuilplaats begaf, zooals er zoovele aan de kusten van de Roode Zee te vinden zijn.

Een voormalig Duitsch officier, die tijdens den wereldoorlog in Palestina heeft gediend en tegenwoordig een leidende positie bij een buitenlandsche firma in Abessinië bekleedt, deed eenige maanden geleden aan de Volkerenbondcommissie, die zich bezig

houdt met de afschaffing van den slavenhandel, uitvoerige mededeelingen over de taktiek der Arabische slavenhandelaars, en over de toestanden, die op de geheime Afrikaansche slavenmarkten heerschen.

Letterlijk onder het oog der Europeesche consulaten wordt een beschamende menschenhandel gedreven, die doet herinneren aan de verschrikkelijkste hoofdstukken uit de wereldvermaarde berichten der eerste onderzoekingstochten in de binnenlanden van Afrika. In het Arabische stadje Jeddah worden op zekere dagen der week regelmatig slavenmarkten gehouden. Niet alleen vrouwen en kinderen, ook volwassen mannen worden daar verkocht. Doch de vrouwen zijn in de meerderheid, vooral omdat de slavenhandelaars een uitgebreide en tot betalen in staat zijnde clientèle onder de Arabische vorsten bezitten, die bij hen hun harems aanvullen. De prijs, welke voor een jong meisje wordt besteed, varieert van 500 tot 1000 gulden, al naar gelang haar aantrekkelijkheid. De slavenmarkt te Jeddah heeft den roep de duurste in geheel Afrika te zijn, omdat het risico hier het grootst is.

Het klinkt fantastisch, maar het is toch waar, dat de plaatselijke autoriteiten, niet alleen volkomen op de hoogte zijn, maar van elke tot stand gekomen transactie, waarbij een mensch is verkocht, een belasting heffen, welke gemiddeld 20 gld. bedraagt. De meeste slaven worden in Zuidelijk Abessinië opgevangen; anderen komen ook van de kusten van Guinea.

Men kent de verschrikkingen van de slaventransporten uit de reisbeschrijvingen van den beroemden Afrika-onderzoeker Stanley. Deze lang vergeten tijd schijnt in de vertellingen van tegenwoordige ooggetuigen weer op te leven. De slavenhandelaars beweren zelfs met een cynische zelfgenoegzaamheid, dat het transport van hun waren niet veel kost, daar de ongelukkige slachtoffers van menschelijke barbaarschheid en winzucht den verschrikkelijksten weg te voet moeten afleggen. Een bekende truc van de handelaars is de organisatie van pelgrimstochten naar Mekka. Deze menschenhandelaars hebben dikwijls zelfs de brutaliteit door middel van advertenties in de plaatselijke Engelsche bladen deelnemers op te roepen. Ook worden reis-bureaux voor dit doel in den arm genomen. Wanneer zich een voldoend aantal pelgrims heeft aangemeld, wordt de tocht georganiseerd en de stoet wordt onderweg door „roovers" overvallen. Een groot deel van de overvallenen wordt dan naar de slavenmarkten gebracht. De organisators van deze bedevaarten worden bijna steeds ongemoeid gelaten. Het staat wel vast, dat zij met de roovers onder één hoedje spelen.

Zoo nu en dan worden door de Europeesche autoriteiten strafexpedities, die ten doel hebben den slavenhandel te verhinderen, zoowel naar het binnenland als naar de kusten gezonden.

Dikwijls helpt het toeval de intriges van de slavenhandelaars op het laatste oogenblik te ontdekken. Kort geleden werd in een Arabische haven een schip opgemerkt, waarmede zoogenaamd pelgrims zouden worden vervoerd. Het viel den Engelschen officier op, dat de zeilen van het schip, dat tot den afvaart gereed lag, met buitengewone snelheid werden ontplooid. Deze manoeuvre kwam den officier wel wat verdacht voor en hij gaf bevel het schip te doorzoeken. Het pelgrimsvaartuig ontpopte zich als een slavenschip, dat 30 mannen en vrouwen als levende waar aan boord had. De lading was voor de markt in Jeddah bestemd.

Geïnteresseerden voor menschenwaren, die niet over voldoende middelen beschikken om den hoogen prijs van de Jeddah-markt te betalen, kunnen het benoodigde menschenmateriaal uit Bab el Mandeb betrekken. Hier wordt een bloeiende handel gedreven in zwarte slaven, die over de Roode Zee van Afrika naar Arabië worden verscheept. De specialisten van deze markt zijn vrouwen uit Soedan.

De slaven worden naar geheime schuilplaatsen aan de kust gebracht, die slechts aan enkele ingewijden bekend zijn. Wekenja zelfs maandenlang wachten hier de ongelukkigen op hun verder transport, dat afhangt van de economische wet van vraag en aanbod. Deze geheime slavendepôts worden door nietskwaadsvermoedende onderzoekers en reizigers voor onschuldige inboorlingen-nederzettingen gehouden, want zij zijn goed gecamoufleerd. Het geheel maakt den indruk van een negerdorp.

Gedurende het transport worden de slaven gewoonlijk aan elkaar geketend. De bewaking geschiedt door Arabische bewakers, die tot de tanden gewapend zijn en de gevangenen niet uit 't oog verliezen.

De belangrijkste slavenmarkten buiten Jeddah zijn nog die in Hedjas, Nejd, Jemen en andere in Trans-Jordanië.

Volgens welingelichte bronnen, worden alleen op de Arabische slavenbeurzen per week al 3 tot 4 duizend menschen *omgezet*."

Begin Januari verscheen in de *Petit Parisien* een verslag over Ethiopië van Henri de Monfreid, dat in zijn geheel lezenswaard is, maar waaruit wij hier slechts een passage overnemen, dat betrekking heeft op het boven aangestipte over den lagen trap der beschaving van de toch-Christen priesters. Hij schrijft:

Van alle Ethiopiërs zijn de priesters de meest achterlijken. Zij

voelen zich de bewaarders der oude tradities. Zij willen deze behouden, als in de bijbelsche tijden, door de eeuwen heen, tegen de pogingen van den négus in om den vooruitgang te bevorderen.

Na deze mededeelingen uit verschillende bronnen, teekenen wij aan, dat 't ons toch moeilijk valt aan den ernst en goeden wil van koning Hailé Sellasie te gelooven. Hebben de Westersche waarnemers zich, door hun gemis aan kijk op de verhoudingen en aan begrip van de psyche, niet laten overtuigen van het bestaan van goede bedoelingen, welke inderdaad aan allen in Abessinië vreemd zijn? Al ligt dit groote rijk geografisch niet in het nabije of verre Oosten, vorst en volk worden toch geleid door een geest, die veel overeenkomst heeft met dien, welke het karakter van het verre Oosten beheerscht. Wat Abessinië aan de Europeesche bezoekers en aan den Volkenbond voorhoudt, wat het in de practijk toepast, is een volhardend doorzetten van eigen wil, onder de verzekering dat het niet beter en niet anders wenscht dan de V.B.-gedachte te eeren. 't Moge te betreuren zijn, dat de V.B. hiertegenover ook even onmachtig staat als tegenover de Japansche oorlogspolitiek, daarom mag echter de zaak niet anders voorgesteld worden dan zij is.

Wij laten hier nog een stukje volgen, dat de verhouding illustreert. Men kan er ernst in zoeken, maar het geeft eerder aanleiding tot het kiezen van den titel, die de *N. R. Ct.* (13 Oct. '32) er als opschrift voor nam: Een oolijk decreet.

„Keizer Hailé Sellasie van Ethiopië, bij velen beter bekend bij zijn vroegeren titel Ras Tafari, heeft een prachtige streek uitgehaald. Zooals men weet, ligt de keizer overhoop met Ras Hailu, den regeerder over Gojam, na hem een der machtigste koningen van zijn rijk. Eerst zou men naar beproefd gebruik de veete tusschen beide huizen verzoenen door de verloving van den zoon van Ras Hailu met een van 's keizers dochters, doch toen Lidzj Jassu (Jozua), de afgezette keizer, uit zijn gevangenis ontsnapte en bij prins Hailu een gastvrij onthaal vond, ontbrandde de strijd opnieuw. Ras Hailu werd prompt gevangen genomen en door het parlement ter dood veroordeeld, welk vonnis zijn keizerlijke tegenstander edelmoedig in levenslange verbanning veranderde. Toen kwam de regentijd en hoorde men niets meer van den strijd tusschen beide koningshuizen. Nauwelijks was de regentijd ten einde of het bericht kwam, dat Ras Hailu's zoon zich meester had gemaakt van Debra Marcos, de vroegere residentie zijns vaders. De strijd bleek dus nog altijd gaande.

Maar nu de streek des keizers. Abessinië heeft bij zijn intrede in den Volkenbond moeten beloven een einde te maken aan de

slavernij binnen zijn grenzen. Er zijn commissies van vreemdelingen naar Ethiopië gehaald, om hem van advies te dienen, hoe hij de zaak moet aanpakken. Zijne majesteit heeft nu op eigen houtje een begin gemaakt door de bevrijding te gelasten van alle slaven van..... Ras Hailu.

Lord Cecil heeft in de Volkenbondsvergadering het besluit voorgelezen, dat volgens de *Daily Telegraph* als volgt luidt:

„Wij bevrijden hierbij u allen, slaven, die in het bezit waren van Ras Hailu. En allen gij, hoofden, die beheer voert over Ras Hailu's huizen, bezittingen en goederen zijt gelast alle slaven van Ras Hailu, die onder uw opzicht staan, te brengen naar en tegen ontvangbewijs af te geven aan den rechter, dien wij hebben benoemd voor de bevrijding der slaven. Zij, die jong zijn, moeten voor 21 October zijn ingeleverd."

Er klinkt een geluid van het oude testament door in deze bekendmaking, merkt de *Daily Telegraph* op en Reuter zegt, dat dit pas de groote krachtproef wordt tusschen den keizer en de volgelingen van den afgezetten gouverneur van Gojam.

Den 18en October wisten de bladen te berichten, dat de zoon van Ras Hailu verslagen was door 's keizers troepen. Hij had Debra Marcos moeten overgeven en zich zelf op genade of ongenade in handen moeten geven van den aanvoerder van Hallé Sellasie's krijgsmacht. Hiermede kan in den strijd der wapenen een beslissing gevallen zijn.

Men zou in het oolijk genoemde decreet de goede bedoeling willen zien, om hiermede al vast een begin der afschaffing te maken in het gebied van den overwonnen tegenstander. Maar als men de opgesomde bezwaren, moeilijkheden, belemmeringen bedenkt, die in het gebied van Gojam niet uit den weg geruimd zijn, dringt zich de verwachting toch op, dat men hier weer te doen heeft met een edict of decreet, dat bestemd is om in Genève meer indruk te maken dan in Abessinië zelf.

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

Het opcenten-voorstel in de Tweede en in de Eerste Kamer. Thee en bier: een antithese? — Indische opcenten! Wat ons nog wacht.

Als deze aflevering onder de oogen der lezers komt, is wellicht een interessant debat over Insulinde op komst: de Ind. begrooting immers zal kort daarop onderwerp van bespreking uitmaken. Voorzoover in het najaar en den winter van 1932 in ons parlement over Ned.-Indië strijd gevoerd is, droeg deze eer het karakter van een schermutseling, een voorpostengevecht dan van een ernstig treffen. Toch is er ééne kwestie geweest, die sommige gemoederen geschokt, sommige hoofden warm gemaakt heeft.

Ik bedoel de heffing in het moederland van dertig opcenten op de invoerrechten, die de koloniale producten treffen. De voorgeschiedenis kent men: de regeering had aanvankelijk 30 opcenten op de bierbelasting en op *alle* invoerrechten willen leggen, waardoor voor Nederland voor tal van producten het tarief tot 13 pCt. zou stijgen. Velen, die zich nog zeer wel herinnerden, dat geruimen tijd 5 pCt. in het algemeen als het maximum gegolden had, zagen hierin een onrustbarenden stap op den weg der protectie met hare bedenkelijke consequenties (hooger prijzen enz.). Bovendien werd de meening geopperd, dat de voorgestelde regeling de grondgedachte van het verdrag van Ouchy verloochende en dat deze maatregel bedoeld verdrag nog onaannemelijker voor Engeland, Frankrijk en Duitschland zou maken. Minister De Geer heeft deze laatste bezwaren trachten te ondervangen. Toen echter niettemin de heer Colijn, van wiens houding het lot van het wetsontwerp en het aanblijven van het Kabinet afhing, onverbiddelijk bleef, heeft hij zijn wetsontwerp in dier

voege gewijzigd, dat de 30 opcenten *alleen* zouden drukken op goederen, die in Nederland *niet voortgebracht* worden (opbrengst 10½ à 11 millioen van de aanvankelijk geraamde 23 millioen aan opcenten op invoerrechten). Ter goedmaking van het verschil zouden dan verder twintig opcenten op den suikeraccijns geheven worden (al brengen die dan ook niet ten volle 12 millioen, doch 10½ millioen op).

Toen bedoeld wetsontwerp in zijn eersten vorm bij de Tweede Kamer in behandeling kwam (25 October en volgende dagen), toen dus nog sprake was van 30 opcenten op *alle* invoerrechten, gold de principieele critiek der tegenstanders van protectie weliswaar bovenal de verhooging van het tarief voor die goederen, welke zoowel in Nederland als buiten 's lands grenzen geproduceerd worden, maar waarschuwden toch ook zoowel zij als sommige anderen, wien de vrees voor beschermende rechten niet zoo in het bloed zit, tegen bemoeilijking van den invoer van koloniale producten. Adressen gelijk dat der Vereeniging voor de Theecultuur in Ned.-Indië, alsmede van de Vereeniging van Theeimporteurs (d.d. 11 October 1932), waarin betoogd werd, dat de toestand van de Ned.-Indische Theecultuur thans reeds critiek is, maakten stellig indruk. De invoer tot verbruik ten onzent — zoo kon men daarin lezen — is in de laatste drie maanden al met resp. ruim 3, 11 en 9 pCt. gedaald ten opzichte van het vorige jaar. Verhooging van het recht op thee zal die daling nog doen toenemen. In denzelfden geest luidde een adres der Ned. Vereeniging voor den Theehandel (d.d. 15 October 1932), waarvan mr. Aalberse, voorzitter der commissie van rapporteurs, eveneens op 25 October mededeeling heeft gedaan. Het hooger invoerrecht — aldus dit adres — zou leiden tot verhooging van den theeprijs met ten minste 22½ cent per K.G., wat juist het zwaarst zou drukken op de goedkoope soorten.

De eerste spreker over het wetsontwerp, de liberale afgevaardigde dr. Bierema, heeft dienzelfden dag deze klachten aanstonds tot de zijne gemaakt en o.a. de volgende critiek geoefend: „Op de thee wordt een recht geheven van *f* 0,75 per K.G.; dat wordt dus verhoogd met 30 opcenten en gebracht op *f* 0,97½ per K.G., maar bij den tegenwoordigen prijs is dat ongeveer tweemaal de waarde van dat product, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat het vast recht uiteraard het zwaarst drukt op de goedkoopere soorten." (Hier dus niet een recht van 13, maar van wel 200 pCt.!).

Dr. Bierema achtte dit bezwaar te ernstiger, aangezien 85 pCt. van de thee, die in Nederland wordt gebruikt, door Ned.-Indië wordt geleverd. Waren de toestanden daar wellicht rooskleurig?

Zou de Kamer „de belangen van Ned.-Indië, die ten slotte toch ook onze belangen zijn", door een dergelijke tariefswijziging niet „in hooge mate schaden?"

Niet anders oordeelden de staatkundig-gereformeerde afgevaardigde ds. Kersten en het christelijk-historische Kamerlid Snoeck Henkemans, al heeft deze laatste al spoedig zijn handen beschermend over den minister van financiën uitgestrekt. En de katholieke afgevaardigde Kortenhorst diende op 26 October met zijn geestverwant Feber een amendement in, dat evenals een reeds eerder ingediend amendement Knottenbelt —Snoeck Henkemans de thee van opcenten op de invoerrechten vrijstelde (en bovendien voor twee andere uit de Oost geëxporteerde producten, alcohol en suiker, de mogelijkheid van een al te bezwarende wijze van heffing afsneed).

Dienzelfden dag, bij de algemeene beschouwingen over het wetsontwerp, heeft mr. Kortenhorst, warm voorstander van economische samenwerking van moederland en overzeesche gebiedsdeelen, zich als volgt uitgelaten:

> „Telkens wanneer in het parlement een verhooging van de Indische invoerrechten aan de orde kwam, heb ik de vraag gesteld: Kan Indië de Nederlandsche industrie niet eenigszins sparen? Het stelsel van de Indische invoerrechten is in enkele opzichten op bevoordeeling der Nederlandsche nijverheid ingericht. Er zijn reeds artikelen, b.v. constructie-ijzer en ongebleekt katoen, waarin Indië ons ter wille is geweest. We moeten ook onzerzijds aan Indië ter wille zijn. De theeinvoer van de eerste negen maanden van dit jaar was 8941 ton, waarvan 8089 ton uit Indië kwam; we kunnen zeggen, dat Indië de eenige groote leverancier van thee is op de Nederlandsche markt. Van rietsuiker bedroeg de invoer 61.198 ton in dezelfde periode, waarvan niet minder dan 10.367 ton, dus een zesde gedeelte, uit Suriname kwam. Bij spiritus is het Indische belang niet zoo groot meer, het neemt sterk af, maar daar komt een ander argument bij, het gevaar van een monopoliepositie van een paar fabrieken. Als wij dat bevorderen, voldoen wij niet aan de eischen der economie [1])".

Later op den dag, bij de uiteenzetting van *zijn* ideaal eener *technische* herziening van het tarief, heeft mr. Kortenhorst o.a. dezen eisch gesteld: „Goederen, uit onze koloniën komende: een speciaal laag tarief of vrij." De harde werkelijkheid is heel anders. Immers, het merkwaardige geval doet zich voor, dat juist mr. Kortenhorst, die in de toekomst differentiatie ten gunste van onze koloniale producten zou wenschen, ten slotte met de zijnen heeft medegewerkt tot een regeling, waarbij het theerecht voor de goedkoopste soorten tot 200 pCt. van de waarde stijgt. En dat

---

[1]) Ten opzichte van suiker en gedistilleerd heeft minister De Geer ten slotte een regeling getroffen, waardoor volgens den heer Snoeck Henkemans de geopperde bezwaren vrijwel vervielen.

in een tijd, waarin men het elders (o.a. in Engeland met zijn preferentieele rechten) waarlijk niet gemakkelijk maakt voor onze thee-exporteurs.

Minister De Geer heeft op 27 October tegen de bezwaren van dr. Bierema, mr. Kortenhorst en zoovele anderen aangevoerd (wat ieder wel wist), dat het thee-recht een zuiver-fiscaal recht is: een beschermende tendenz heeft het uiteraard niet. Theeplanters zijn in de lage landen aan de zee onbekende wezens, behalve dan uit Indië geïmporteerde planters, die hier een welverdiende rust genieten. De vraag is echter, of dit het eenige criterium mag zijn, of het niet gevaren medebrengt, een invoerrecht (met louter fiscale bedoelingen wat mij betreft) zoo hoog op te drijven, dat de producenten van het belaste artikel in onze overzeesche gewesten daarin juist het absolute tegendeel van bescherming, dat zij daarin verergering van hun toch reeds hachelijke positie moeten zien. „Ons invoerrecht op thee" — aldus de minister van financiën — „is economisch een accijns en niets anders dan een accijns, een verbruiksbelasting. Men kan haar goed- of afkeuren, maar zij is niet een pijltje, afgeschoten op het productieland, evenmin als wij op het moederland pijltjes afschieten door onzen bieraccijns, tabaksaccijns of suikeraccijns." Of deze redeneering zelfs in den gedachtengang van den minister onaantastbaar was, is de groote vraag; de bietenteelt b.v. wordt in Nederland met ettelijke millioenen gesteund (al is dit bedrag volgens de allerminst prospereerende landbouwers nog geenszins voldoende); van suiker uit Oost en West wordt daarentegen in het algemeen een (zgn. compenseerend) invoerrecht geheven. Volgens minister De Geer — den minister De Geer van 27 October — stonden de adressen van de Indische theeproducenten volkomen op één lijn met de adressen van de Nederlandsche bierbrouwers. Curieus dan, bij die algeheele gelijkheid, dat hij enkele weken later wel bereid bleek, het verhoogde recht op bier, niet echter van zins was, dat op thee te halveeren. De minister putte zich uit in verzekeringen, dat hij allerminst tegenstellingen had willen scheppen. Niemand verdacht hem daarvan; het feit echter, dat b.v. de thee niet, de koffie (die in veel mindere mate uit Ned.-Indië wordt geïmporteerd) wel ontzien werd, moest met of zonder goede ministerieele bedoelingen de theeplanters wel tureluursch maken. Het komt ten slotte niet alleen op het oogmerk, maar ook op het effect aan. En toen in November de minister ten slotte wel ten opzichte van het bier, niet echter ten aanzien van de thee tot concessies bereid bleek, schiep hij zelf een tegenstelling. De omstandigheid, dat hij dit allerminst uit vijandschap tegen de thee-cultuur deed, maar louter ter verbetering der kansen van

zijn wetsontwerp, waarbij volgens hem om financieele redenen een dubbele concessie onmogelijk was, kon uiteraard de belanghebbenden in Insulinde en Nederland niet uit een jammer- in een jubelstemming brengen.

Maar ik moet mijn relaas in chronologische volgorde doen en dus nog even in de vorige periode terugtreden. In zijn repliek op 27 October was dr. Bierema begrijpelijkerwijze geenszins tevreden gesteld. Het theerecht en het opnieuw verhoogde benzinerecht troffen volgens hem wel degelijk *Ned.-Indië*. De *productielanden* immers zouden door het verminderd verbruik daarvan in hooge mate een nadeelige werking ondervinden. Gaf het niet te denken, dat de *Indische regeering* een telegram had gezonden om te protesteeren tegen de verhooging van het invoerrecht op thee?

Zooveel over de discussies in eerste instantie (als dit woord gebruikt mag worden voor een debat, waarbij de sprekers tot tweemaal toe aan het woord kwamen). Uiteraard is in dit résumé alleen melding gemaakt van de bedenkingen, die in het bijzonder Oost of West betroffen en niet van den verderen strijd over het wetsontwerp, dat tot zooveel wrijving en meeningsverschillen aanleiding gaf. Op 27 October is deze eerste periode beëindigd door de aanneming met 93 tegen 2 (communistische) stemmen van een motie-Aalberse, welke de behandeling van het wetsontwerp schorste tot na afloop van de algemeene beschouwingen over de rijksbegrooting.

* * *

Boven werd reeds medegedeeld, door welke concessies de regeering na ettelijke dagen van spanning en vol crisisgeruchten ten slotte de opponeerende meerderheid in een minderheid meende te kunnen omzetten. Op 10 November, in den laten avond, werd bekend, dat 20 opcenten op den suikeraccijns de 30 opcenten op het invoerrecht op hier te lande *ook* geproduceerde artikelen zouden vervangen. Het voorstel tot verhooging van het recht op thee, welk product niet op Nederlandschen bodem geteeld wordt, bleef dus gehandhaafd. Het droeg inderdaad geen „protectionistisch" karakter, in tegenstelling met sommige andere, thans voor verdere verhooging gevrijwaarde producten. Maar mocht dat het eenige criterium zijn?

Neen, meende o.a. de Ned. Vereeniging van Huisvrouwen, die, de zaak uit moederlandsch en huismoederlijk oogpunt bekijkend, in een adres van 14 Nov. 1932 bezwaar maakte tegen de verhooging van het invoerrecht op thee, „waarvan prijsstijging het noodwendig gevolg zal zijn". Neen, meende ook de sociaal-democratische afgevaardigde IJzerman, die op 22 November (dus

bijna een maand na de aanneming der motie van schorsing) het debat over het opcentenvoorstel heropende. „Dat de verhooging van het invoerrecht op thee een sterke *psychologische* uitwerking zou hebben", aldus dit Kamerlid, „mag wel als zeker worden aangenomen; zij zou beschouwd worden als een bewijs er van, dat men in Nederland zich van de economische misère in Indonesië weinig aantrekt en de ontstemming hierover zou zeer algemeen zijn, mede, omdat de thee voor Indonesië een belangrijk exportproduct is, niet alleen van de groote cultuurondernemingen, maar ook van de kleine inheemsche landbouwers."

De staatkundig-gereformeerde dominee Zandt klaagde den volgenden dag eveneens over zware belasting van een „volksdrank" en over „ernstige benadeeling van het reeds zoo zwaar bezochte Indië". De vrijzinnig-democratische afgevaardigde mr. Oud, volgens wien na de wijziging van het wetsontwerp de verhoogde opbrengst van het tarief vooral van de tabak, thee en benzine zou komen, was evenmin tevreden en herinnerde eraan, dat in 1924, onder het ministerschap van dr. Colijn, het invoerrecht op de thee reeds een belangrijke verhooging had ondergaan. Dr. Bierema dacht er niet anders over. Onze Indische belangen kwamen in het gedrang. Was het al niet erg genoeg, dat in vele andere landen de theerechten verhoogd werden, dat pas weer de Tsjecho-Slowaaksche regeering een dergelijk voorstel had gedaan?

Minister De Geer heeft daarna de „psychologische hypothesen" van den heer IJzerman gewraakt. „Nederland en Indië zijn één en ook de belangen van beide zijn één", verklaarde hij met stemverheffing. Zoo moet het inderdaad zijn, zoo zal de minister zelf het ook wel zien. Maar behoeft het te verbazen, dat in dezen tijd van staag-herhaalden aandrang tot economische samenwerking tusschen Nederland en Indië, van hartstochtelijke Kamer-redevoeringen over differentieele rechten, contingenteering van andere dan Nederlandsche import-artikelen enz., de bittere verzuchting geslaakt wordt, dat de liefde niet van één kant kan komen; is het wonder, dat elke verzwaring van belastingdruk op Ned.-Indische producten daarginds met een mengeling van spijtigheid, ironie en galgenhumor wordt waargenomen? Laat het waar zijn, dat de commissie voor de economische samenwerking, de Indische en de Nederlandsche regeering op het stuk van voorkeurrechten enz. heel wat meer voetangels en klemmen vreezen dan de heeren Kortenhorst en Feber, dat in dit opzicht nog niet het advies van den katholieken senator Steger is gevolgd, — het *stellen* alleen reeds van deze eischen impliceert

toch ook groote tegemoetkomendheid in het moederland tegenover de Ned.-Indische producten. Niet slechts met den mond (gelijk bij mr. Korstenhorst), maar ook metterdaad. Nochtans heeft laatstbedoelde op 23 November gekapituleerd. Nu de minister de technische herziening van het tarief had toegezegd (die intusschen zeker nog ettelijke maanden, zoo niet jaren, buiten het Staatsblad zal blijven en waarvan verschillende afgevaardigden zich naar de mate van hun protectionisme of vrijhandelsgezindheid uiteenloopende voorstellingen maken) was mr. Kortenhorst „van meening, dat bij dezelfde gelegenheid in ruimer verband kan worden bekeken de herziening van onze invoerrechten op de producten uit Indië. „Het komt mij voor", liet hij hierop volgen, „dat dit voor de hand ligt, gezien het streven van de regeering om door middel van de ingestelde commissie de samenwerking tusschen Nederland en Indië in studie te nemen." Het summum was echter wat daarop volgde (het zij met alle respect voor dit stellig bekwame Kamerlid gezegd). „In dit verband geloof ik", zoo ging hij voort, „dat het beter is niet bij deze gelegenheid *incidenteel* deze zaak voor een jaar te beslissen, maar het, en dan als blijvenden maatregel aan de orde te stellen bij de technische herziening van het tarief, bij welke gelegenheid ik hoop, hierop terug te komen. Alleen daarom wordt het amendement door den heer Feber en mij ingetrokken."

Wonderlijker drogredeneering hoorde men zelden. Juist door de intrekking van zijn amendement (dat in het bijzonder, evenals het wel gehandhaafd amendement-Knottenbelt een hooger theerecht afwees) en door verzet tegen wat hij wekenlang zelf gewenscht had, lokte mr. Kortenhorst een *„incidenteele* beslissing" uit. Hoe anders de verhooging met 30 pCt. te bestempelen voor één enkel jaar (zoo heet het althans!) niet van het geheele tarief, maar ten opzichte van 17 van de 150 posten (de in Nederland niet voortgebrachte goederen)? Hoe in het bijzonder die verhooging te karakteriseeren ten opzichte van de thee, waarvoor thans wellicht moeilijker een markt te vinden is dan in lengte van jaren het geval zal zijn? Wat heeft Indië aan Kortenhorst's „philosophische eieren"? Als hij gezegd had: „indien er maar een beperkt bedrag af kan, halveer ik nog liever de verhooging van het bierrecht dan die van het theerecht", had hij althans den Koninklijken weg bewandeld, nu trachtte hij de theeplanters blij te maken met een doode musch, terwijl hij ze tegelijkertijd met springlevende douane-ambtenaren te lijf ging.

Geen wonder, dat de liberale afgevaardigde Knottenbelt, die bij den vrijzinnig-democraat mr. Joekes steun vond, anders redeneerde en zijn amendement handhaafde, dat de voorgestelde

opcenten op de thee schrapte. Hoe ter wereld kon de minister 1924, het jaar der verdriedubbeling van het oude thee-recht — geen crisisjaar — vergelijken met 1933 en nu een vermindering van het verbruik in Nederland ontkennen, al zou de kleinhandelsprijs met ten minste 22,5 cent per K.G. stijgen? De afzet van de Ned.-Indische thee zou natuurlijk afnemen. Had minister De Geer uitgeroepen: „Al kwam de thee voor 100 pCt. uit Nederland, ook dan zou deze verhooging zijn voorgesteld", mr. Knottenbelt achtte zich gerechtigd, deze exclamatie op de volgende wijze te ontzenuwen: „Integendeel, als de theecultuur een vaderlandsche cultuur was, dan zou zij niet worden belast, maar zou zij worden gesteund, zooals al onze noodlijdende bodemculturen worden gesteund. De heer Van den Heuvel interrumpeert: De suiker wordt zwaarder belast. Maar de suiker wordt ook *gesteund* en wij steunen de Indische theecultuur niet. Dat is het verschil!"

Aan een voornaam stuk Indisch bedrijfsleven (aldus mr. Knottenbelt) werd een klap toegebracht, dien men aan de Nederlandsche cultuur niet zou toebrengen. Terecht betoogde deze afgevaardigde, dat de volte face van mr. Kortenhorst niemand kon bevredigen, dat er juist bij diens uitgangspunt allerminst reden was, vóór één jaar „schaden en gevaren" op te roepen èn voor de theeverbruikers èn voor de theeproducenten èn voor onze verhouding tot Indië, gevaren en bezwaren, welker gewicht o.a. bleek uit den ongewonen stap der Indische regeering: het telegram aan den minister van koloniën ter betuiging van adhaesie aan het protest der Ned.-Indische Theeproducenten.

Het baatte echter niet. Minister De Geer verklaarde, dat hij in geen geval het amendement-Knottenbelt zou kunnen aanvaarden (een dreigement van de ergste soort met de verste consequenties), terwijl hij daarentegen ten aanzien van een amendement-Kortenhorst tot halveering van de opcenten op den bieraccijns de beslissing aan de Kamer overliet, al had hij ook daartegen wel eenig bezwaar. Toen was de uitslag niet meer twijfelachtig. Het amendement-Knottenbelt werd met 50 tegen 41 stemmen verworpen (tegen de rechterzijde met inbegrip zelfs van de heeren Feber en Kortenhorst, voor de linkerzijde plus de staatkundig-gereformeerden), het amendement-Kortenhorst met 67 tegen 23 stemmen aangenomen. Had minister De Geer eerstbedoeld amendement op dezelfde wijze bejegend als het laatste, het zou vermoedelijk nog meer stemmen gekregen hebben. Immers, er waren verschillende drankbestrijders, die eenige verhooging van den bierprijs niet zoo kwaad vonden; thee-haters vindt men in de Kamer echter niet. Maar de Nederlandsche bierbrouwers en bierhuishouders (die er op dit oogenblik inder-

daad ook niet al te best aan toe zijn), zijn kiezers en hebben politieken invloed en politieke relaties; de theeplanters zitten in de verre Oost. Dat verklaart veel. Of het ook den loop van zaken rechtvaardigt? En of een andere houding van den (in zoo menig opzicht door ons hoog gewaardeerden) minister De Geer, die aan kiezersvrees niet zal overlijden, maar ditmaal gemakzuchtig de lijn van den geringsten weerstand gevolgd schijnt te hebben, niet verre de voorkeur zou hebben verdiend? De lezer gist het antwoord.

* * *

Ik kom thans tot een volgende phase. Nadat het opcentenvoorstel zelf denzelfden 23sten November met 50 tegen 41 stemmen aangenomen was, bereikte het langs den gebruikelijken weg de Eerste Kamer. Daar heeft op 22 December de oud-landvoogd mr. D. Fock scherpe critiek geoefend.

„Hier in Nederland — aldus o.a. de liberale afgevaardigde — wordt bijna elke cultuur gesteund; voor bijna elk bedrijf staat men gereed, uit 's Lands kas te putten of op andere wijze te steunen, opdat het bedrijf kan blijven bestaan. Ik heb daartegen geen bezwaar, ik heb aan vele dier steunmaatregelen medegewerkt. Maar in Indië steunt men geen enkel bedrijf, geen enkele cultuur. Ik vraag ook geen steun voor Indische bedrijven. Ik begrijp zeer goed, dat het bijna onmogelijk zou zijn, een cultuur als de suiker of de thee geldelijk te steunen, hoezeer deze culturen dan ook in groote moeilijkheden verkeeren. Maar waar dit zoo is, moet men, juist daarom nog te meer, hoogst voorzichtig zijn met heffingen, die de Indische cultures kunnen schaden.

Ik zeide in den aanvang mijner rede, dat de Minister door zijn houding aan de overzijde van het Binnenhof de zaak nog erger heeft gemaakt. Want wat is er gebeurd? De heer Knottenbelt had met eenige andere leden op het eerste wetsontwerp een amendement voorgesteld, om de verhoogde rechten op de thee te schrappen. De heeren Kortenhorst en Feber van de R.K. Staatspartij hadden een soortgelijk amendement ingediend. Maar door de intrekking of omwerking van het wetsontwerp waren deze beide amendementen komen te vervallen. Toen echter in het nieuwe wetsontwerp de rechten op de thee bleven gehandhaafd, heeft de heer Knottenbelt aanstonds zijn oude amendement opnieuw ingediend, maar de heeren Kortenhorst en Feber deden dit niet. De heer Kortenhorst kwam met een ander amendement, betreffende het bier, waarbij de opcenten op den accijns op het bier, voorgesteld op 30, werden gehalveerd op 15. In de toelichting heette het, dat het gebruik van bier zoo achteruitgaat, dat de brouwerijen daardoor schade zouden hebben, dat dit ook terug zou werken op de hotels, omdat tal van hotels door bierbrouwerijen worden geëxploiteerd.

Dat amendement is door een ander lid van de R.K. Staatspartij, den heer Van de Bilt, bestreden, die er op wees, dat de verhoogde rechten op bier hoogstens zouden kunnen leiden tot een prijsstijging van het glas bier met ¾, afgerond 1 cent. En wat deed toen de Minister?

De Minister heeft het recht op het bier ternauwernood verdedigd, en alleen gezegd, dat de heer Kortenhorst die zaak naar zijn meening wel wat te ernstig inzag, want dat hij niet vermoedde, dat het biergebruik zoo achteruit zou gaan. Daarom ontraadde de Minister het amendement, maar voegde er bij: ik laat de beslissing aan de Kamer over. Maar ten aanzien van de thee deed de Minister geen enkele concessie, het recht op thee moest worden doorgezet!

M.a.w. de Minister zeide: Kamer, wat het bier betreft, ga uw gang, neem dat amendement als gij wilt aan, maar van de thee zult gij afblijven. Heeft de Minister niet gevoeld, dat dit een uiterst pijnlijken indruk moest maken en ook heeft gemaakt in Indië? En het is geen psychologische hypothese, maar een feit, dat tot dien indruk aanleiding heeft gegeven."

Had ik deze constructie kunnen vermoeden, aldus het bescheid van minister De Geer, ik zou waarschijnlijk ook het amendement-Kortenhorst onaannemelijk hebben verklaard. Hij achtte de constructie echter gezocht. Maar school de dwaling niet bij hemzelf? Spreken de *feiten* niet evenzeer als, ja dikwijls meer dan de *bedoelingen?* De bedoeling was louter en alleen een zwaardere heffing van de *Nederlandsche* thee-consumenten. Maar waarom alleen *hier* blind geweest voor het nauwe verband met de belangen van producenten en handelaars, ofschoon ten opzichte van het bier verlichting van den voorgestelden druk op precies dezelfde gronden verdedigd was?

Intusschen, de zaak was feitelijk al beslist, ofschoon een dag eerder ook de heeren Wibaut (soc.-dem.) en Westerdijk (vrijz.-dem.) scherpe critiek op de verhooging van het theerecht geoefend hadden en zoomin de een als de andere zich liet afschepen met den dooddoener, dat die verhooging „maar" 35 cent meer per hoofd der bevolking per jaar beteekende — kleine kinderen drinken trouwens geen thee en tal van boeren drinken ze maar heel zelden, zoodat ook hier een eenvoudige deelsom het juiste licht niet verspreidt.

Ware het niet beter geweest, die paar millioenen meer uit een invoerrecht op koffie te halen? De heer Westerdijk heeft deze vraag uitdrukkelijk gesteld. Koffie, aldus dit Kamerlid, is hoofdzakelijk een Braziliaansch product; zij wordt, bevestigde de chr.-hist. afgevaardigde Ter Haar, voor 70 pCt. uit andere landen dan „ons eigen rijk" ingevoerd. Weliswaar zou deze laatste het geenszins betreuren, als de koffie ook in den vervolge vrijgelaten werd (daarvoor is hij nu eenmaal Amsterdammer), maar de tegenstelling trof hem toch wel.

Het gaat niet, antwoordde minister De Geer. Reeds in 1924 heeft de toenmalige minister Colijn deze zaak bekeken. Er waren en zijn echter „vele overwegende bezwaren, ontleend aan het

internationaal karakter van onze koffiemarkt", die b.v. gevaar zou kunnen loopen, naar Antwerpen verplaatst te worden.

Het zal wel zoo zijn. Maar is de minister ten opzichte van de thee niet te optimistisch? Velen meenen het. Ofschoon ook bij een meer tegemoetkomende houding tegenover het theerecht het opcentenvoorstel heel wat tegenkanting zou hebben ondervonden, waren er onder de talrijke tegenstemmers in de Eerste Kamer (21 van de 46 aanwezigen) [1]) toch heel wat, die bovenal daarover ontstemd waren. Dit bleek in het bijzonder uit de rede van mr. Fock. Over de voorstemmers, van wie velen het voorstel liever van protectionisme doordrenkt hadden gezien, kan ik hier zwijgen. Bij de (thans door een commissie voorbereide) technische herziening, waarbij zoowel het vraagstuk der bescherming (dat eigenlijk buiten een *technische* herziening valt) als dat der verhouding van moederland en overzeesche gewesten aan de orde zal komen, zal men kunnen zien, wat er uit de ten deele moederlandsch-protectionistische ten deele puur-theoretische voorliefde veler rechtsche leden voor „economische samenwerking" groeit. Minister De Geer en dr. Colijn hebben beiden reeds verklaard, dat die technische herziening in de verste verte geen 20 millioen zal opbrengen. Met het theerecht erbij brengen de 30 opcenten op het tarief 10½ à 11 millioen op, zonder het verhoogde theerecht nog geen 9 millioen. Zou dit laatste eerlang weer verdwijnen? Wat de fiscus eenmaal heeft wordt niet licht losgelaten.

* * *

Dit geldt ook voor de 50 opcenten op de invoerrechten in Ned.-Indië. In *De Indische Gids* van Augustus 1932 hebben wij melding gemaakt van het debat, dat op 2 Juni van dat jaar in onze Eerste Kamer over die opcenten (die het reëele invoerrecht in menig geval tot 18 pCt. doen stijgen) is gevoerd. Op 21 December 1932 lag in dezelfde Kamer al weer een nieuw wetsontwerp tot bestendiging van deze „tijdelijke" opcenten ter tafel, ditmaal voor het jaar 1933. Dr. Wibaut (die namens zijn fractie liet aanteekenen, dat de S. D. A. P. er tegen was, maar geen hoofdelijke stemming heeft uitgelokt) slaagde er niet in, minister De Graaff de toezegging te ontlokken, dat hij in het laatst van 1933 niet zou komen met een nieuw voorstel tot voortzetting van deze heffing. Niet langer dan strikt noodig, paaide de minister van koloniën, meer wilde hij niet beloven. En hij kan ook eigenlijk in de tegenwoordige miserabele omstandigheden geen andere verklaring af-

[1]) Met de 20 tegenstanders ter linkerzijde, waar slechts één afgevaardigde ontbrak, heeft de Katholieke senator IJsselmuiden tegengestemd.

leggen. Maar wel blijkt ook hier weer — om met den heer Wibaut te spreken — het gevaar der „continuïteit van de tijdelijkheid."

* * *

Over de rest kan ik kort zijn. Bij de Defensiebegrooting is terecht van liberale en rechtsche zijde betoogd, dat op het marinemateriaal eer te veel dan te weinig bezuinigd is. Vergeleken bij vroegere jaren verzinken de bedragen voor nieuwen aanbouw in het niet. Bij Hoofdstuk XI (Koloniën) liep het debat vooral over de kostbare outillage van technisch bureau en koloniaal etablissement, die enkele jaren geleden voor een veelvoud van de thans bestede millioenen naar Ned.-Indië uitzonden, maar waarop naar verhouding lang niet in die mate bezuinigd is. De vraag is slechts, hoe ver men, mede met het oog op eventueelen toekomstigen opbloei en de vereischte specialisatie, kan gaan. Op deze vraag werd niet door allen eenzelfde antwoord gegeven. De vraag is b.v., hoevele hoofdambtenaren er noodig zijn (volgens mr. Joekes zijn er thans stellig te veel ingenieurs). Nog een paar malen zijn Indische belangen aan de orde geweest; het groote debat zal echter pas aanvangen, als de Indische begrooting in de Tweede Kamer aan de orde komt. Het gewone Februari-debat! De Volksraadslooze periode, waarin men de Indische begrooting in de eerste helft van November vóór de rijksbegrooting behandelde, ligt voorgoed achter ons.

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

VERLAAGDE PASSAGE-TARIEVEN VOOR DE REIS NEDERLAND—INDIË.

Met den ingang van dit jaar zijn voor de reizigers der *„St. Vt. Mij. Nederland" en der „Rotterdamsche Lloyd"* verlaagde tarieven geldig geworden, voor de reizen over en weer tusschen Nederland en Indië, en naar de buitenlandsche havens, welke daarbij worden aangedaan.

PASSAGE-TARIEF MAILSCHEPEN.

Van/Naar	A'DAM/R'DAM Enkele Reis			GENUA/MARSEILLE Enkele Reis		
	1e kl.	2e kl.	3e kl.	1e kl.	2e kl.	3e kl.
	Gulden	Gulden	Gulden	Gulden	Gulden	Gulden
Colombo	680.—	475.—	—	580.—	400.—	—
Sabang, Belawan-Deli, Singapore	815.—	585.—	460.—	715.—	510.—	420.—
Batavia	935.—	705.—	520.—	835.—	630.—	480.—
Semarang	970.—	725.—	540.—	870.—	650.—	500.—
Soerabaia	995.—	740.—	555.—	895.—	655.—	515.—

Doorvoertarieven naar en van Australië, Burma, Straits-Settlements, Siam, Fransch Indo-China, China, Japan en de Philippijnen zijn op aanvrage te verkrijgen.

Tusschen de St. Vt. Mij. Nederland, Rotterdamsche Lloyd, Peninsular & Oriental Steam Navigation Company, Blue Funnel Line, Orient Line en British India Steam Navigation Company is een regeling getroffen inzake *wederkeerige geldigheid* van passagebiljetten van passagiers, reizende voor particuliere rekening, waarbij deze onder zekere voorwaarden wat betreft klasse en tegen bijbetaling van een eventueel verschil in tarieven, het recht hebben geheel of gedeeltelijk met een der andere lijnen te reizen.

PASSAGE-TARIEF VRACHTSCHEPEN.

POELAU/KOTA-KLASSE			OVERIGE VRACHTSCHEPEN		
Van/Naar	A'dam R'dam Antwerp.	Marseille Genua Napels	Van/Naar	A'dam R'dam Antwerp.	Marseille Genua Napels
	Gulden	Gulden		Gulden	Gulden
Colombo . . .	500.—	425.—	Colombo . . .	375.—	325.—
Sabang	610.—	535.—	Sabang	500.—	450.—
Belawan-Deli .			Belawan-Deli .		
Singapore . . .			Singapore . . .		
Padang			Padang		
Batavia	730.—	655.—	Batavia	600.—	550.—
Semarang . . .	750.—	675.—	Soerabaia . . .	620.—	570.—
Soerabaia . . .	765.—	690.—	Semarang . . .	635.—	585.—

Voor kinderen, voor retour-reizen, voor families wordt reductie verleend. Voor kinderjuffrouwen en bedienden gelden speciale tarieven.

De gegeven cijfers beteekenen, vergeleken bij die welke tot nu toe golden, voor de reizigers eerste en tweede klasse een vermindering tot 15 en 34 pCt.

Volgens mededeeling van de firma Wambersie & Zoon C. v. o. A., zijn ook de tarieven naar Ned.-Indië van de Hamburg—Amerika Lijn reeds eenigen tijd verlaagd doordat haar passageprijzen tegen den dagkoers zijn omgerekend.

De tarieven zijn als volgt, waarbij het £ omgerekend is tegen een koers van *f* 8.50.

A. voor passagiersschepen: Rotterdam—Singapore *f* 586.50; Rotterdam—Belawan *f* 638.50; Rotterdam—Batavia *f* 685.50; Genua—Singapore *f* 527; Genua—Belawan *f* 579; Genua—Batavia *f* 627.

B. Voor vrachtschepen met beperkte passagiers-accommodatie: Rotterdam—Singapore *f* 510; Rotterdam—Belawan *f* 562; Rotterdam—Batavia *f* 610; Genua—Singapore *f* 450.50; Genua—Belawan *f* 502.50; Genua—Batavia *f* 550.50.

Deze schepen, die dienst doen in den Oost-Azië-dienst, loopen Singapore aan en dan moeten de passagiers met bestemming voor Ned.-Indië van hier met de booten van de K. P. M. verder varen.

Door deze reederij wordt eveneens een retourreductie gegeven en wel 10 pCt. indien niet voor aanvang der reis een retourbiljet is genomen, in welk geval een reductie van 25 pCt. op de retour-

passage wordt gegeven. In dit laatste geval moet de retourpassage voor de uitreis worden voldaan.

Verder onderhoudt de Hamburg—Amerika Lijn ook een directen dienst naar Batavia met schepen, die ingericht zijn voor een klein aantal passagiers. Hiervoor bedragen de passageprijzen: Rotterdam—Sabang *f* 650; Rotterdam—Belawan *f* 660; Rotterdam—Padang *f* 670; Rotterdam—Batavia *f* 685.

De Comp. des Messageries Maritimes stelt bekend, dat zij ook, sedert 1 Januari, een aanzienlijke verlaging der passagetarieven naar N.-I. heeft ingevoerd, en wel met ca. 40 % voor alle klassen.

ZUID-SUMATRA NOTITIES.

De heer H. C. Zentgraaff, hoofdredacteur van *De Java-Bode* is eens poolshoogte gaan nemen van de toestanden in Z.-Sumatra; hij heeft zijn notities in een reeks artikelen gepubliceerd.

Gunstig is zijn indruk van de Javanen-kolonie Gedong Tataän, die men al de oude gaat noemen, in tegenstelling met de nieuwe, die nog den tijd der kinderziekten hebben door te maken. Maar voorziet hij voor deze jonge inlandsche nederzettingen toch een tijd van gelijken bloei als die der andere, voor de kolonisatie der Indo-Europeanen op de Giesting ziet hij, bij volharding in de daar nu gevolgde methodes, geen toekomstbeloften.

Over den tocht in het oude en nieuwe inlandsche kolonisatiegebied, bij welken hij vergezeld was door den heer Van der Zwaal, controleur te Telok Betong, spreekt hij eerst over Gedong Tataän.

„Het volk in de oude kolonisatie ziet er welvarend uit, goed gevoed en gekleed; de Javaan gedijt hier goed, en eet geen djagoeng of roode rijst. Er worden veel gouden sieraden gedragen: dinars, spelden en ringen en men ziet hier een groot aantal fietsen.

Er is reeds verschuiving van grondbezit; onder elkaar worden de gronden verkocht voor *f* 200 per bahoe en sommigen bezitten reeds 5 à 6 bahoes sawah. Zoo werkt ook hier de oude wet: het succes van den oeconomisch sterkste.

Men kan met den arbeid op ondernemingen in de buurt een behoorlijk daggeld verdienen, en de kwestie der voorziening in arbeiders heeft voor die Lampongsche ondernemingen bijna geheel haar scherpte verloren, althans op dit moment. Enkele ondernemers zijn echter niet zoo vol vertrouwen voor de toekomst.

Het schijnt alleen, dat de kolonisten zich nog te veel op den

rijstbouw oriënteeren; aan het planten van vruchtboomen en het verbouwen van andere gewassen wordt nog niet veel gedaan.

Het mankeert er nog aan een pandhuis, dit Javaansche volksinstituut bij uitnemendheid, waar alle „kangs" en „soedara's" malkander ontmoeten, het belangrijke nieuws uitwisselen, en geld komen halen of brengen. Nu heeft de „tjina-mindering" (de rondtrekkende Chineesche geldschieter) in de kolonisatie vrij spel, en deze dringt de vrouwen het geld bijna op. Wanneer geeft de regeering deze kolonisatie hare bekroning, hare „finishing touch" door den bouw van een pandhuis?

Een groote tegenstelling met den Javaan der oude kolonisatie is die in het nieuwe gebied, nog pas in ontginning. Daar leest gij op de gezichten nog de historie der oude misère. Het zijn armelijke individuen, in slechten voedingstoestand, sjofel gekleed; velen loopen in lompen. Hun physiek heeft nog extra geleden door het zware ontginningswerk. Nu is het bosch daar vrijwel geveld; de reuzen liggen ter aarde, wachtend op het laatste proces van vernietiging. En de controleur kijkt naar de lucht en zegt: „Als het nu nog maar wat droog blijft, dan kan het binnenkort goed branden". De hutten zijn nog zeer miskien en van zeer tijdelijke materialen, doch hier en daar begint men al een betere woning met pannen.

Wat vrouwen en kinderen doen het huishoudwerk; er is in enkele hutten al een voorraad djagoeng. Hier en daar maken we een praatje en hooren het gewone relaas van het leven van den kleinen Javaanschen keuterboer. Het is alles van vale misère, dit relaas der bezitsloozen, zoekend naar een beter bestaan.

Maar de grond is er, met het water. En daarboven straalt de zon haar warmte uit, bron van alle leven. Zoo zijn er alle factoren, onmisbaar voor den boer, en er is niet veel fantasie voor noodig om dit land te zien, weer tien jaren verder: goed bebouwd, bezaaid met flinke huizen als in Gedong Tataän, en druk beweeg van wandelaars op de wegen. Hier is Natuur zoo dankbaar voor weinig zorg, en zij vergoedt den boerenarbeid met rijke oogsten.

Maar dan over de Giesting, de kolonie van het I. E. V.

Zentgraaff weet veel goeds te vertellen over den ijver van verschillende kolonisten, maar hij moet, de persoonlijke inspanning dezer mannen en vrouwen, en den steun van het I. E. V. ten spijt, toch tot het besluit komen, dat hier voorloopig van een mislukking moet worden gesproken.

De heer Macville, de vertegenwoordiger van het hoofdbestuur van het I. E. V. en de algemeene leider, vertelde:

„Met producten, welke ook door den Inlander worden verbouwd, heeft de Indo-Europeesche kolonist geen kans; de

groentencultuur, aanvankelijk door velen met enthousiasme begonnen, liep bijna geheel mis, omdat het transport te kostbaar is. Thans hebben vrijwel alle kolonisten zich ingesteld op de koffiecultuur en kippenfokkerij. Natuurlijk plant men, zoolang de koffie nog klein is, er allerlei gewassen tusschen."

Koffie, kippen, allerlei gewassen; wat lezen wij hierover verder?

„Natuurlijk wordt het succes geheel beheerscht door de mogelijkheid van den verkoop der eieren. Er kàn goede verdienste in zitten; de Inlander is in de pluimveeteelt geen ernstig concurrent, omdat hij niet goed voor zijn kippen zorgt. Een fokkerij levert per dag 200 eieren op, doch... altijd blijft het een lastige kwestie dat men zoover van een groot Europeesch centrum woont, zoodat de afzetmogelijkheden gering zijn.

Op Java, nabij een groote stad... prachtig! maar daar vindt men nu weer geen vrije gronden."

„Op een ander perceel, geheel aan den Westkant der Giesting en tegen het bosch gelegen, is een oude dame bezig in haar tuin met bloemen en asperges. Ondanks haar grijze haren werkt zij met veel opgewektheid; de planken woning is nog niet heelemaal klaar en zoolang behelpt men zich zoo goed mogelijk.

Maar wat een last men hier heeft van de apen, die de eigenlijke bewoners der Lampongs schijnen te zijn! Zij stelen als roovers, en vooral de jonge djagoeng heeft hun aandacht. Er helpt niets tegen; als je ze wegjaagt grijpen ze met iedere hand nog een djagoeng, verwijderen zich zonder onnoodige haast en komen na een half uur terug. Hang je in het djagoengveld een doode aap op, dan helpt dit een halven dag; daarna zijn ze ook met deze risico van hun bestaan verzoend."

„Er zijn kolonisten, die weinig of niets met hun tuinen doen; hun aanplant van koffie is zeer verwaarloosd en zij zouden graag naar Java terugwillen. Hoe het H.B. van het I.E.V. dan de voorgeschoten duizenden guldens moet terugkrijgen is eene vraag, waarover zij zich geen moment het hoofd breken.

Wij moeten opmerken dat, terwijl tot voor eenigen tijd vele kolonisten slechts weinig uitvoerden en zich gedroegen als kleine administrateurs, die, als het noodig is, geld op hun directie trekken, thans de mentaliteit een weinig verandert.

Het H.B. geeft den laatsten tijd n.l. geen *leensteun* meer; nu deze maandelijksche financieele steun is afgeloopen, beginnen de *profiteurs* te merken, dat zij zelf de handen uit de mouwen moeten steken."

Zentgraaff doet uitkomen, dat de betrokkenen heel weinig begrip hebben van economie. Hij rekent dan uit, dat de kans om een bestaan te vinden, beduidend beter dan dat van den Inlander, heel gering is, bij de tot nu toe toegepaste methode om den beschikbaren grond productief te maken.

„Bij niet al te hooge prijzen kan de koffieplanter nog een winst maken van rond *f* 25 per bahoe, als de oogst niet erg tegenvalt. Een kolonist zou dus kunnen rekenen, bij vollen koffieaanplant op zijn perceel van 25 bahoe, op een jaarlijksche winst van minstens *f* 625.

Indien iemand in een koffieaanplant van 25 bahoe een kapitaal heeft gestoken van *f* 25.000, dan heeft hij er toch aan te denken, dat dit bedrag, uitgezet in hypotheek à 6½ %, hem eene jaarlijksche rente zou leveren van *f* 1625, dus veel meer dan hij met koffie kan maken, tenzij de prijzen hiervan hoog oploopen.

Dus: er zit in een dergelijken koffieaanplant zóóveel kapitaal, dat men, dit op zekere wijze rentegevend makend, zonder een hand uit te steken en vrijwel zonder risico, van de rente op Java beter kan leven dan hier op de Giesting. En het behoefde zeker niet door langdurige en kostbare experimenten te worden bewezen, dat men met hard werken in den landbouw minder kan verdienen dan met nietsdoen en rente-opstrijken van z'n kapitaal.

Natuurlijk is de rekening hiermee nog niet gesloten; een kolonist behoeft niet „op één been" — de koffie — te staan. Hij kan pluimvee houden of varkens fokken, wat voedingsgewassen bijplanten; de meesten doen dit dan ook, doch zoolang men geen exacte cijfers heeft van deze bedrijfsvormen is het nogal gewaagd te zeggen: hoeveel winst — commercieel berekend — dit oplevert.

Er komt nòg iets bij. Zelfs van het fokken van varkens en van kippen moet men eenig verstand hebben. Het is allemaal heel aardig, zoolang alles vlot gaat, doch soms gebeuren er onverwacht allerlei malheuren. Kippen — gij weet het, lezer — gaan graag dood; varkensfokkerij levert dikwijls onaangename verrassingen. Hebben alle fokkers genoeg begrip van dit werk om die verrassingen te kunnen opvangen en er het beste van te maken? Waarom zou het maken van schoenen en stoelenmatten een vak zijn, en het fokken van varkens en kippen niet?

Het ging met de kippen uitstekend toen de eieren te Tandjong Karang nog een cent of 8, soms 10, per stuk deden. Zeker, het waren eieren van raskippen, zeer groot ook; maar dit schijnt door de koopers niet meer zoo te worden gewaardeerd. Die zeggen: een ei is een ei, en Javanen, die in de buurt van de Giesting wonen, verkoopen eieren voor 3½ à 4 cent.

In het laatst van Augustus zat de kolonie met een surplus van 7000 eieren, waarvoor te Tandjong Karang geen koopers waren te vinden tegen den prijs, welke de eigenaars dachten te mogen vragen.

Men zond toen een kolonist met de eieren naar West-Java, waar hem slechts 3 à 4 cent werd geboden. Heeft men al eens commercieel berekend, hoe het nu staat met de winkans op eieren? Wij willen slechts zeggen, dat in dit boerenbedrijf nog menige risicofactor zit, welke tot dusver niet voldoende bekend is, veel minder: berekend.

Over het algemeen zijn de perspectieven wel uiterst bescheiden, zelfs in deze bij uitstek vruchtbare streek, welke echter veel te ver van eenig groot bevolkingscentrum ligt om voor de producten goede prijzen te kunnen bedingen.

Op grond van de met de Giesting tot dusver opgedane ervaring kan men slechts concludeeren: *dat men ongeveer een bedrag van één millioen gulden noodig had om 40 à 50 Indo-Europeanen in den kleinen landbouw een bestaan te verzekeren, dat eenigszins beter is dan dat van den Inlander.*

Men kan zeggen, dat men hiervoor niet een millioen gulden naar de Lampongs behoeft te dragen. Men kan er, overal op Java, het dubbele aantal Indo-Europeanen een bestaan van geven, belangrijk beter dan dat van den Inlander, alleen van de rente. Dan heeft men geen last van niet-terugbetaalde voorschotten, nòch van onderling geharrewar, nòch van de opzameling of uiting van allerlei grieven tegen een hoofdbestuur, waaraan de meesten vrijwel alles te danken hebben.

Evenwel, het zou verkeerd zijn op deze gegevens maar zoo direct het definitieve vonnis over de Giesting uit te spreken.

Het gaat tenslotte toch om eèn experiment, en dit kan resultaten hebben, welke zich niet zoo direct als nuttig en voordeelig aanduiden. De mogelijkheid bestaat, dat men iets bereikt in andere richting dan waarin zich de plannen bewogen, en dan zou dit nog voordeel zijn, al is het buitengewoon duur gekocht.

Het aantal kolonisten is in de laatste jaren wat toegenomen; de heer Macville, die nu leider is — het H. B. had er tevoren al drie versleten in luttele jaren — vertelde, dat er thans 33 kolonisten zijn, met 68 kinderen. Onder de kolonisten zijn drie zelfstandige Europeesche vrouwen. Van de 30 mannelijke kolonisten zijn 19 getrouwd, waarvan 16 met Europeesche en 3 met Inlandsche vrouwen."

Tot zoover onze aanhalingen uit *De Java-Bode*.

Ligt in de tegenstellingen niet de leering opgesloten, dat men

wijs doet een kolonie in Z.-Sumatra niet *op te zetten* voor een afzet naar buiten, doch haar aanvankelijk — en zelfs voor ruimen tijd — op eigen bestaanseischen bedacht te doen zijn, met een afzetgebied binnen kleinen ring, berekend op ruil voor het direct noodige? Wij weten wel dat Gedong Tataän over hulp, geldmiddelen, voorlichting, enz. heeft beschikt, zooals deze voor de Giesting niet aanwezig zijn, maar, gebruik makende van de opgedane ondervinding, lijkt uit de geschiedenis van de gelukte Javanen-kolonie in tegenstelling met die der Indo-Europeesche proefneming toch de leering te putten: eerst oogsten voor de kolonie zelf, daarna verder eerst denken aan winst boven het noodige.

Coöperatief berekenen wat de noodzakelijke behoeften der gemeenschap zijn. Coöperatief de productie der gemeenschap daarop instellen. Hiervoor en hierover bestuur, beheer, contrôle. Voor hetgeen verder reikt persoonlijke vrijheid van handelen.

In het begrip „kolonisatie" ligt opgesloten, dat men zich onafhankelijk wil maken van de dwingende wereld, — om tot de buitenwereld terug te keeren, als men die wereld eigenlijk niet meer zóó noodig zal hebben, dat zij zich dwingend kan laten gelden.

IN STILLE STREKEN.

Het vraagstuk: biedt Java zelf gelegenheid om de overbevolking van eenige streken naar andere dun-bevolkte gebieden over te hevelen? blijft de hoofden en pennen nog altijd bezig houden.

Over de openlegging van Zuid-Bantam, schreef een redacteur van het *Soer. Hbl.* (3 Nov. 1932) o.m. het hier volgende.

Er is een begin gemaakt met de eerste poging tot bevordering van de welvaart in een streek in West-Java, welke door haar afgelegen ligging min of meer onttrokken bleef van de aanraking van de overige wereld. De eerste werkzaamheden, met betrekking tot den aanleg van den 16 K.M.-langen weg in Zuid-Bantam — van Malingping naar Tji-Hara — voor welk werk de Provinciale Raad van West-Java een bedrag van *f* 30.000 heeft toegestaan, zijn namelijk aangevangen.

Dit is een gebeurtenis van belang! Met de plannen tot bevordering van de welvaart in Z.-Bantam, het opheffen van deze streek en haar primitieve bevolking uit haar isolement van eeuwen, is het niet altijd even voorspoedig gegaan. De irrigatieplannen strandden uit gebrek aan fondsen.

Bantam is niet zoo'n florissant gebied. En toch vertoont het ook nog zijn gradaties van welvaart. Zoo is ten aanzien hiervan

een duidelijk verschil tusschen N. en Z. te constateeren. Het N. met een min of meer geïntensiveerden landbouw, het Z. met weinig van beteekenis van dien aard. Irrigatie zou derhalve voor dit geïsoleerde Z. niet het eerste noodige geacht behoeven te worden. Overvloed van producten kan niet worden weggewerkt. Er zijn immers geen verbindingswegen!

Daarom is sedert het optreden van den nieuwen gouverneur van West-Java als eerste vereischte gesteld: de aanleg van wegen. Deze dienen aan de uitvoering van alle andere plannen, welke hetzelfde doel kunnen beoogen en bereiken, dus ook de irrigatie, vooraf te gaan. Als uitvloeisel van deze gedragslijn is thans de weg geprojecteerd langs de Zuidkust, als hierboven gememoreerd, van Malingping naar Tji-Hara, welke in de toekomst moet leiden naar Tji-Solok, van-waar-uit aansluiting verkregen wordt op de groote doorgaande verbindingen in en naar den Preanger.

In verband met de mogelijke uitvoering van deze plannen, heeft het lid van het College van Gedeputeerden van den Provincialen Raad van West-Java, de heer R. Soenarja, een dagenlangen tocht gemaakt langs den nieuw te traceeren weg, af en toe dwars door in verlatenheid sluimerend, wazig oerbosch. En hij heeft ons van deze stille streken, welke in vele opzichten een romantische bekoring moeten uitoefenen op den „stadsmensch" verteld, tijdens een interview, dat hij ons welwillend toestond.

De tocht ging te paard. Over desapaden. Op sommige plekken was de weg wèg! Overgroeid door zwaar geboomte, waar-langsheen dan nieuwe desa-paden waren getraceerd.

Het desa-leven is er nog zoo primitief als dat in andere, meer opengelegde gebieden in den Preanger bijvoorbeeld, twintig à vijf en twintig jaren geleden het geval was. De producten-huishouding schijnt er door de geld-circulatie geenszins te zijn verdrongen. En vooral nu in deze tijden van munt-schaarschte is geld er een schier ongekend begrip. De eenige, die ermede betaalt, en het dus in omloop brengt en houdt is de Chineesche opkooper van de bevolkingsproducten. Maar in de warongs wordt „katoen" als wettig betaalmiddel geaccepteerd.

Heerscht er armoede? In een bepaald opzicht zeker niet! De voorraadschuren liggen boordevol opgetast met padi. Maar die is en blijft voorshands onverkoopbaar. Nu, met deze, allerwegen abnormaal-lage prijzen, is verkoop zeker niet loonend. In die streken brengt padi 80 cents... per pikol op. En bovendien, waarheen kan men het product afvoeren?... Dagen gaan ermede heen, om een bewoonde streek te bereiken, waar misschien afnemers kunnen worden gevonden. Maar deze prijzen loonen immers de moeite van het versjouwen geenszins.

Men slaat dus de padi op. En er is dan ook zooveel, dat de voorraad niet kan worden opgeconsumeerd. Nieuwe hoeveelheden worden op de oude gestapeld. Jaar in, jaar uit! Als de nieuwe weg er eenmaal zal zijn, levert dit probleem der bevolking althans zeker geen noemenswaardige moeilijkheden meer op!

Er heerscht in dit gebied een vreedzame rust. Het binnenlandsch Bestuur ondervindt weinig last, vanwege „perkara's", welke in andere desa's aan de orde van den dag kunnen zijn. Karakteristiek is, dat de padi-schuren, van alle bewoners van een en dezelfde desa, een eind buiten het gebied van het dorp vredig naast en bij elkaar zijn neergezet — vanwege het brandgevaar — en dat bij menschen-heugenis nog nimmer een diefstal van padi is gerapporteerd.

De tegenstelling in welvaart, tusschen N. en Z. in Bantam, in ander opzicht zoo illustratief te constateeren, springt eveneens in het oog, wanneer men bedenkt, hoe in het N., ondanks de uitoefening van den landbouw langs betere banen, in vergelijking met den roofbouw op de ladangs in het Z. toegepast, in een zoodanige mate, dat hij als tot de adat behoorend moet worden beschouwd, gebrek aan voedsel heerscht, terwijl in de bedoelde gebieden aan de Zuidkust voedsel-overvloed is.

Reeds nu heeft, hoewel nog in beperkte mate, transmigratie van N. naar Z. plaats. Wanneer door openlegging van dit afgesloten gebied zijn aantrekkelijkheid voor vestiging nader kan worden geaccentueerd, zal zeker toename der bevolkingsdichtheid kunnen plaats hebben. Voornamelijk uit de Djampangs is transmigratie te verwachten. Daarom eerst: wegen!

Touristisch-schoon levert Bantam reeds in ruime mate op. Wanneer nu de nieuwe weg, waarvan thans het eerste gedeelte wordt aangelegd, gereed zal zijn, zal ook in dit opzicht dit deel van West-Java voor menigeen, die het nog niet kent, een openbaring kunnen opleveren.

DE PANGLONGS.

Wij zijn twijfel blijven uitspreken of het in de panglongs wel tot bevredigende toestanden is gebracht. Het laatst deden wij 't nog in de December-aflevering van 1932 (II blz. 1143), in verband met een bespreking van Mevrouw M. H. Székely—Lulofs' boek: „Koelie". Met hetzelfde aanknoopingspunt gaf Tehawe in *De Deli Ct.* van 30 November een artikel: „Een en ander over de panglongs". Blijkens den bij-titel: „Onverdiende verwijten" en het commentaar wil dit de verwijten afwijzen.

Tehawe geeft eerst uitvoerige aanhalingen uit het boekje van G. Pastor, om een begrip te geven van de toestanden, die er heerschten, en van de moeilijkheden, die er te overwinnen waren. Men kent, ze, die gruwelijk verhalen, die ingaan tegen alles wat menschelijk gevoel mag heeten. Dan wordt ook over het werk der A. I. 't een en ander weergegeven, dat van haar krachtig ingrijpen getuigt. Hierna komt Schr. tot zijn eigen betoog, dat wij hier overnemen.

„De heele reeks moorden en gruweldaden, o.a. het hulpeloos in het bosch overlaten van zieke koelies, die daar een ellendigen hongerdood stierven, die door de A. I. aan het licht werden gebracht, te beschrijven, zou te veel ruimte in beslag nemen. De A. I. trad zeer streng op, zware straffen volgden en zij kreeg den toestand zoover gezuiverd, dat bij een inspectie in 1925 door het hoofd van Arbeid geen klachten over mishandeling meer werden vernomen en een aanzienlijke verbetering in de huisvesting, voeding en geneeskundige behandeling werd geconstateerd.

De toestanden op de panglongs mogen dan misschien nog niet ideaal zijn, de A. I. treft hieraan zeker geen schuld. Zij had en heeft nog bij haar werk ontzaglijke moeilijkheden te overwinnen. Zij moest in de eerste plaats met de isolatie der bedrijven kampen en ik die zelf in een hierna te noemen geval enkele van deze panglongs langs de kust bezocht, weet wat dit zeggen wil. Verder stond zij tegenover een Chineesche slimheid, die haar op de meest geraffineerde wijze in de uitoefening van haar beroep tegenwerkte, tegenover koelies, die soms zelf halve bandieten waren en van den anderen kant niets los durfden laten uit vrees voor de vreeselijke gevolgen daarvan, die zij zoo vaak met eigen oogen hadden aanschouwd. Om uit te laten komen van welk gehalte de koelies en de kapala's soms waren en welke moeilijkheden de ligging der bedrijven soms opleverde, wil ik als slot nog een avontuur beschrijven, want dat was het in den volsten zin des woords, dat ik zelf heb ondervonden. Op een onderneming in het Langkatsche, waar ik destijds zat, werd het huis van den hoofdtandil door een tiental zwart gemaakt roovers, alle gewapend, overvallen.

Het gebeurde om 10 u. 's avonds, terwijl alle Europeanen en een 400 koelies op het emplacement woonden. De daders werden met geweerschoten teruggedreven en voor wij ter plaatse kwamen, waren zij al met een buit van zevenduizend gulden aan geld en goudwerken in het bosch verdwenen. Wij probeeren hen nog te achtervolgen, maar dit leverde geen resultaat op. Den volgenden dag kregen wij van een Maleischen spion bericht, dat de

daders op een der panglongs langs de kust waren te zoeken. Dienzelfden avond trok ik er met een Europeeschen politie-opziener en veertig man Veldpolitie op uit. Wij zouden trachten de panglong van de landzijde te naderen, al moesten wij daar ook een tocht van zes uur door het moeras voor maken. Toen wij eindelijk doodelijk vermoeid en na herhaaldelijk bijna verdronken te zijn, de zaak hadden omsingeld, bleken de vogels gevlogen te zijn en vonden wij slechts een ouden, met wonden overdekten Chinees, die bijna dood was. Maar een paar dagen later bracht onze onvermoeide spion bericht over een nieuwe schuilplaats, een eilandje langs de kust, Tampa Koedah geheeten. Nu vertrok de assistent-resident van Tandjong-Poera zelf er met een stoomlaunch en een flinke gewapende macht op uit en hij had het geluk de bende te pakken, met den geheelen buit.

Ook later bezocht ik, zoo vervolgt schrijver, nog heel vaak met een motorboot de panglongs langs de kust. Sommigen lagen een eind het land in verscholen achter het dichte zeehout, voor het bloote oog onzichtbaar, en slechts een wrakke steiger maakte mij op hun aanwezigheid opmerkzaam. Reeds toen viel mij de bijna onheusche manier, waarop wij ontvangen werden, op.

Ik hoop hiermede te hebben laten uitkomen, dat in die stille, verraderlijke moerassen door de A. I. een stukje werk werd verricht, waarvoor slechts respect en zeer zeker geen onverdiend schimpen past."

Tot zoover de aanhaling.

In *Het Vad.* van 13 Januari j.l. kwam een rechtzetting voor van hetgeen H. Borel, in de boven door ons vermelde bespreking van „Koelie" in *Het Vad.* van 25 September 1932, over de panglongs geschreven heeft. De heer P. van Werdt, chef van de Arbeidsinspectie voor de Buitengewesten te Batavia schrijft daarin o.m.

Hij wenscht de passage uit dat artikel te weerleggen, waarin de heer Borel opmerkt, dat: „nu nog in 1932 in de beruchte houtaankappanglongs op de Poeloe Toedjoeh-eilanden koelietoestanden bestaan, véél verschrikkelijker nog dan die, welke in dit boek beschreven worden... Die toestanden zijn door de Arbeidsinspectie thans gesignaleerd, maar nog niet verbeterd." Deze voorstelling van zaken toch, is geheel in strijd met de werkelijkheid.

In de eerste plaats komen op de Poeloe Toedjoeh-eilanden, waarheen de in Riouw geplaatste arbeidsinspecteur nog in de maand October j.l. een dienstreis ondernam, geen panglongs voor; slechts wordt op een dezer zeer afgelegen eilandjes een kleine klapperonderneming gedreven.

Bovendien is naar aanleiding van de in vroeger jaren in het panglonggebied — hetwelk omvat den Riouw-archipel, Indragiri en Bengkalis — voorgekomen ergerlijke misstanden reeds in het jaar 1924 het toezicht op de arbeidstoestanden bij deze houtaankapbedrijven aan de arbeidsinspectie opgedragen. Sedert werd daarop een intensieve contrôle over deze bedrijven ingezet, waartoe twee arbeidsinspecteurs in dit gebied werden geplaatst."

Na een verwijzing naar de in 1927 uitgegeven publicatie van het Kantoor van arbeid, het zooeven reeds aangehaalde werk van G. Pastor, vervolgt de heer van Werdt:

„Sedert zijn de toestanden nog geleidelijk verbeterd en werden dan ook geen bepaalde misstanden meer geconstateerd, hetgeen blijkt uit de gepubliceerde verslagen van dezen dienst. Niettemin wordt het noodzakelijk geacht, dat deze bedrijven, gedeeltelijk als preventieve maatregel, onder geregeld toezicht der arbeidsinspectie blijven.

Wellicht is het misverstand, hetwelk uit de aangehaalde passage van uw medewerker blijkt, hieraan toe te schrijven, dat na de publicatie van het genoemde werkje over de panglongs van zekere zijde (met name in een pamflet van den internationalen houtwerkersbond, dat in een deel der pers werd besproken) indertijd de indruk is gewekt, alsof de daarin gerelateerde misstanden nog steeds zouden bestaan."

In zijn antwoord spreekt H. Borel niet tegen wat de chef der Arbeidsinspectie aan *Het Vad.* heeft doen toekomen. Het slot van zijn repliek luidt:

„Ik kan er bij verklaren, dat reeds meer dan twintig jaar geleden deze beestachtige toestanden door twee ambtenaren voor Chineesche Zaken gerapporteerd waren en dat het dus ruim twintig jaar later moest worden, eer er van Regeeringswege iets tegen gedaan werd. Ik ben zelf te Tandjong Pinang (Riouw en O.) waar het Indragirische bij ressorteert, geplaatst geweest en wist al in 1904 van al deze beestachtigheden af. Een rapport in 1904 van mij over ergerlijke wantoestanden op één tinonderneming vol onmenschelijke toestanden, bezorgde mij... een overplaatsing! Ik kan mij begrijpen, dat de chef van de Arbeidsinspectie met voldoening op den arbeid zijner inspecteurs neerziet en met een even groote voldoening de bewuste verbeteringen constateert. Dat ze inderdaad geheel verbeterd zouden zijn, neem ik nog maar niet zoo grif aan, de bewuste inspecteurs spreken zoover ik weet geen Chineesch, ik weet bij ondervinding, hoe onbetrouwbaar meestal tolken zijn en hoe doodsbang koelies zijn, om klachten te uiten tegen inspecteurs, die hen niet verstaan, en óók hoe verschrikkelijk de koelies meestal gedreigd worden door

hun mandoers, zoodra er een inspecteur in aantocht is. Bovendien weet ik, dat deze panglongs te afgelegen zijn, om effectief dóórloopend toezicht mogelijk te maken. Ondanks die gerechtvaardigde voldoening over verbetering van thans, blijf ik het een schandaal vinden, dat dergelijke ten hemel schreiende wantoestanden onder ons Nederlandsche gezag nog zooveel tientallen jaren zijn blijven bestaan, nàdat ze in rapporten van ambtenaren voor Chineesche zaken waren gesignaleerd. Dat de door mevrouw Székely—Lulofs gesignaleerde wantoestanden op Deli óók zoo lang geduurd hebben, is niet minder schande. Met de tegenwoordige verbetering worden al die mishandelingen en moorden en uitbuitingen niet in éénen goed gemaakt, alsof er vroeger nooit iets gebeurd ware."

Wij brengen hier in herinnering wat wij in de Nov.afl. van *De Indische Gids* schreven (II. blz. 1053), bij de bespreking der Kroniek 1931 van het Oostkust van Sumatra-instituut.

„Met genoegen lezen wij, dat de ook hier noodzakelijke en ingrijpende bezuinigingen zich niet zullen uitstrekken tot de voorgestelde opheffing van het ressort Bengkalis van de A. I., zulks in verband met de vroegere misstanden op de panglongs. Wel heeft de malaise tot gevolg, dat van de 62 panglongs, die Selat Pandjong in 1929 telde, in 1931 slechts 18 in exploitatie waren. Maar als de verdiensten verminderen zou de neiging tot knevelen van de werkers wel eens kunnen toenemen. Strenge inspectie blijft geboden".

De gelegenheid is er voor de A. I. om het bedrijf, tot kleiner omvang geslonken, geheel onder de knie te krijgen. Bij eventueele opleving kan het dan beheerscht blijven.

BUITENLAND.

MAATREGELEN TEGEN KAPITAALSVLUCHT IN JAPAN.

In aansluiting op een desbetreffend artikel in het *Economisch Weekblad voor N.-I.* van 12 Augustus t. v. zond Hr. M. gezant te Tokio, Z.Ex. J. C. Pabst, voor het *E. W. v. N.-I.* van 21 Oct. '32, de wet No. 17, ter verhindering van kapitaalsvlucht in Japan, welke op 1 Juli j.l. in werking is getreden.

Art. 1. De Regeering kan, wanneer Zij in verband met toestanden in binnen- en buitenland het noodig acht verplaatsingen van kapitaal in binnen- en buitenland aan regelen te onderwerpen, bij maatregel van bestuur transacties in buitenlandsch geld en buitenlandsche wissels, het zenden van geld naar het buitenland, transacties en leeningen met deposito's in buitenlandsche munt, handel in en invoer van waardepapieren en andere vorderingen en andere handelingen, waarbij personen in het buitenland credieten verstrekt worden, verbieden of beperken.

Art. 2. De Regeering kan, op grond van maatregelen van bestuur, in verband met het verbod en de beperking van het vorige artikel, rapporten vorderen en boeken- en ander onderzoek instellen.

Art. 3. De Regeering kan, op grond van maatregelen van bestuur, aan bezitters van buitenlandsche munt, buitenlandsche wissels, waardepapieren in buitenlandsche munt en andere vorderingen, gelasten deze aan de Bank van Japan, of andere door de Regeering aan te wijzen personen te verkoopen.

De verkoopwaarde van de vorige alinea wordt vastgesteld door een commissie voor de waardeering van buitenlandsche waarden.

De organisatie en de bevoegdheden van de commissie voor de waardeering van buitenlandsche waarden worden bij Keizerlijk Besluit vastgesteld.

Art. 4. Hij, die transacties aangaat of handelingen pleegt in overtreding van de op grond van deze wet uit te vaardigen maatregelen van bestuur, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaar of geldboete van ten hoogste tienduizend yen. (Ingeval het drievoudige van de bedoelde transactie de tien-

duizend yen overschrijdt, ten hoogste het drievoudige van de transactie.)

Hij, die geen gevolg geeft aan het bevel der Regeering om buitenlandsche munt als anderszins te verkoopen op grond van de uit deze wet voortvloeiende maatregelen van bestuur, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste één jaar of geldboete van ten hoogste het dubbele van het betrokken bedrag in buitenlandsche munt als anderszins.

Hij, die op grond van de uit deze wet voortvloeiende maatregelen van bestuur geen rapport uitbrengt of valschelijk rapporteert, of boeken- en ander onderzoek weigert, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste vijfduizend yen.

Art. 5. Wanneer vertegenwoordigers van een rechtspersoon, zaakwaarnemers van een rechts- of natuurlijk persoon, employé's of andere bij het bedrijf betrokken personen, in verband met het bedrijf van dien rechts- of natuurlijken persoon, overtredingen als in het vorig artikel gepleegd hebben, worden behalve de dader ook de rechts- of natuurlijke persoon met de geldboete van het vorige artikel gestraft.

Art. 6. De strafbepalingen van deze wet zijn van toepassing op handelingen, buiten het gebied van geldigheid dezer wet gepleegd door vertegenwoordigers, zaakwaarnemers, employé's en andere bij het bedrijf betrokken personen, van rechtspersonen, die hun hoofdzetel hebben binnen het gebied van geldigheid dezer wet.

Tot uitvoering van deze wet, die ook toepasselijk is in Korea, Formosa en Saghalien, is door den Minister van Financiën bij beschikking van 1 Juli 1932, No. 12, het volgende bepaald:

Art. 1. Het is verboden met het doel kapitaal naar het buitenland over te brengen, geld naar het buitenland te verzenden en buitenlandsche munt en buitenlandsche wissels te koopen. Deze beperking geldt echter niet, indien van den Minister van Financiën vergunning is verkregen en indien met het doel om kapitaal te beleggen geld gezonden wordt naar gebieden, waar Japansch geld een krachtige positie inneemt.

Art. 2. Het is verboden zonder vergunning van den Minister van Financiën buitenlandsche waardepapieren (hieronder vallen in buitenlandsche munt uitgemaakte staatsschuldbewijzen, obligaties en aandeelen van maatschappij) te koopen.

Dit geldt echter niet voor het koopen van tijdens de uitvoering van dezen maatregel in Japan aanwezige waardepapieren in buitenlandsche munt, of voor op grond van de eerste alinea van

art. 3 van dezen maatregel met vergunning ingevoerde waardepapieren in buitenlandsche munt.

Art. 3. Het is verboden zonder vergunning van den Minister van Financiën waardepapieren in buitenlandsche munt in te voeren. Deze beperking geldt echter niet voor het invoeren binnen drie maanden vóór of na den datum van aflossing, ten einde betaling te ontvangen voor waardepapier in buitenlandsche munt, dat hier te lande aflosbaar is.

Ingeval van invoer van waardepapier, met de vergunning van de vorige alinea, per post, is het noodig dit als postpakket te doen.

Hij, die de vergunning van de eerste alinea verkregen heeft, moet, wanneer hij zijn waardepapieren ingevoerd heeft, binnen één maand, onder bijvoeging van een invoercertificaat van de Douane, waaruit blijkt, dat de invoer geschied is, dit aan den Minister van Financiën rapporteeren.

De vergunning van de eerste alinea verliest haar geldigheid, wanneer de invoer van waardepapieren niet binnen zes maanden, gerekend van den dag, waarop de vergunning verkregen werd, gevolgd is.

Art. 4. Het is hier te lande verboden, onverschillig voor wiens rekening, om deposito- of leeningstransacties te verrichten in buitenlandsche munt. Deze beperking geldt echter niet, indien vergunning van den Minister van Financiën verkregen is.

Art. 5. Hij, die schuldbrieven in vreemde munt wil uitgeven, heeft daartoe de vergunning van den Minister van Financiën van noode.

Art. 6. De Minister van Financiën kan bezitters van buitenlandsche munt, buitenlandsche wissels, deposito's in vreemde muntsoort en leeningen, uitgezonderd wanneer zij, die voor hun bedrijf of andere geldige reden noodig hebben, gelasten deze aan de Bank van Japan of anderen door den Minister van Financiën aan te wijzen persoon te verkoopen.

Art. 7. Hij, die het bedrijf van handel in buitenlandsche wissels uitoefent, moet in de erop volgende maand een omstandig rapport aan den Minister van Financiën overleggen van transacties en termijncontracten in buitenlandsche wissels, niet vergezeld van connossementen en andere documenten, waar het verband met buitenlandschen handel uit blijkt, van geldzendingen naar het buitenland vanuit het buitenland ontvangen gelden en van de uitgegeven credietbrieven.

Art. 8. Hij, die zijn hoofdbedrijf maakt van het verhandelen en makelen van waardepapieren, moet in de erop volgende maand een omstandig rapport aan den Minister van Financiën over-

leggen van de door hem verhandelde en gemakelde buitenlandsche waardepapieren.

Art. 9. Hij, die ten tijde van het inwerkingtreding van deze maatregelen in binnen- en buitenland buitenlandsche munt, buitenlandsche wissels, vorderingen of deposito's in buitenlandsche munt, of buitenlandsche waardepapieren heeft, moet binnen één maand nadien (wat bijkantoren in het buitenland betreft, onverwijld na ontvangst van bericht) het bedrag en de reden van het bezit aan den Minister van Financiën rapporteeren; wat het bedrag betreft, ingeval dit onder duizend yen is, is zulks niet noodig.

Hij, die na de inwerkingtreding van dezen maatregel, in binnen- en buitenland, buitenlandsche munt, buitenlandsche wissels, vorderingen of deposito's in buitenlandsche munt, of buitenlandsche waardepapieren aanschaft of zich daarvan ontdoet, moet binnen één maand nadien (wat bijkantoren in het buitenland betreft, onverwijld) het bedrag enz aan den Minister van Financiën rapporteeren. Indien echter het bedrag gedurende de maand duizend yen niet te boven gaat, is zulks niet noodig.

Art. 10. Hij, die ten tijde van de inwerkingtreding van dezen maatregel schulden heeft, bestaande uit obligaties in buitenlandmunt, deposito's, leeningen, enz. moet binnen één maand nadien (wat bijkantoren in het buitenland betreft, onverwijld na aankomst van bericht), het bedrag enz. aan den Minister van Financiën rapporteeren. Dit geldt echter niet voor bedragen onder duizend yen.

Hij, die na de inwerkingtreding van dezen maatregel obligaties in buitenlandsche munt, deposito's, leeningen en andere schulden opnieuw heeft aangegaan of gedelgd, moet in den loop van de volgende maand (wat bijkantoren in het buitenland betreft, onverwijld) het bedrag enz. aan den Minister van Financiën rapporteeren. Dit geldt echter niet, indien de aangegane of gedelgde schuld gedurende de maand duizend yen niet te boven gaat.

Art. 11. De Minister van Financiën kan, wanneer hij zulks noodig acht, door middel van ambtenaren, bij iedereen boeken- of ander onderzoek doen instellen in verband met het verbod of de beperking op grond van artikel 1 van de wet tot verhindering van kapitaalsvlucht.

Art. 12. Formaliteiten tot het verkrijgen van vergunningen van den Minister van Financiën in verband met dezen maatregel en tot het indienen van rapporten, zullen nader worden vastgesteld.

Art. 13. De Minister van Financiën kan, wanneer hij zulks

noodig acht, behalve de in dezen maatregel gevorderde, nog andere speciale rapporten vorderen.

De formaliteiten in verband met de uitvoering van deze wet zijn nader geregeld bij beschikking van den Minister van Financiën van 1 Juli 1932, No. 13.

EGYPTE.

Egypte heeft zijn nieuwjaars-crisis gehad, die binnen drie uren werd opgelost. De premier Sidky Pasja berichtte den 3en Januari aan koning Foead, dat hij het ontslag van het kabinet aanbood, omdat de goede verstandhouding tusschen de leden ervan in den laatsten tijd niet meer te best was. Bekend was, dat het tusschen hem en den minister van Justitie tot oneenigheid was gekomen, terwijl de ministers van Buitenlandsche Zaken en van Verkeerswezen ook in de contramine waren. De koning aanvaardde het ontslag, maar gaf Sidky opdracht weer een nieuwe regeering te vormen. Deze had blijkbaar op deze mogelijkheid gerekend. De nieuwe mannen, welke hij aanzocht om ministers, die hij niet wenschte te behouden, te vervangen, aarzelden niet met hun instemmend antwoord.

Zoo konden telegrammen uit Kaïro van 5 Januari niet alleen reeds de samenstelling geen van het hervormde ministerie, waarin Sidky zelf Binnenlandsche Zaken en Financiën op zich nam, maar ook verkondigen, dat de Kamer al met algemeene stemmen haar vertrouwen in het nieuwe kabinet had uitgesproken. Bij die gelegenheid heeft de premier verklaard, dat de nieuwe regeering dezelfde buitenlandsche politiek zal voeren als de afgetredene. Zij zal streven naar volkomen onafhankelijkheid. De binnenlandsche politiek zal gericht zijn op bestrijding van den chaos.

Men had in 1932 niet zooveel over politieke verwikkelingen in Egypte gelezen, als in de daaraan voorafgaande periode, toen de Wafd-partij zorgde voor leven in de brouwerij. Zooals men zich zal herinneren, besloot de leiding van deze partij tot een boycott van de verkiezingen in den zomer van 1931 [1]). Sidky kreeg met zijn aanhangers een gemakkelijke overwinning bij de stembus en gedroeg zich daarna, als leider van een kabinet-des Konings, alsof hij met de Wafd, die zich zelf had uitgesloten, geen rekening had te houden.

Wel bleef hij bedacht op het verkrijgen van een verdrag met Engeland, dat nog wat — liefst veel, liefst alles — zou afdingen op de vier punten van voorbehoud, die Londen is blijven maken,

[1]) *De Indische Gids*, 1931 II, blz. 629 e.v.

voor de erkenning der onafhankelijkheid van Egypte: Suezkanaal, capitulaties, bescherming der vreemdelingen, en, de onwrikbaarste der hinderpalen, Soedan. Hij heeft in den zomer van het nu afgeloopen jaar nogmaals een reis naar Londen gemaakt, maar men vernam niets over een behaald succes, toen hij weer te Kaïro was teruggekeerd. De Wafd, die Egypte's onafhankelijkheid als alles overheerschend programpunt nastreeft, wenscht deze toch niet uit handen van haar tegenstander te ontvangen. Zij constateerde het mislukken van deze poging met leedvermaak en verwachtte Sidky nu ook in ongenade te zien vallen bij den koning. Z.M. gaf, in een toespraak, gehouden bij gelegenheid van den verjaardag van zijn troonsbestijging, echter duidelijk te kennen, dat de minister-president nog ten volle zijn vertrouwen geniet.

't Is zeker wel interessant hier de beschrijving in te lasschen, zooals *The Morning Post* van 16 December 1932, die gaf van de opening van de Volksvertegenwoordiging op den dag te voren. Het laatste gedeelte doet veronderstellen, dat de reis naar Londen toch niet tot een mislukking mag worden verklaard, de premier durft over *hoopvolle vooruitzichten* te spreken. Wij lezen:

„Heden morgen opende Koning Foead het parlement met den gebruikelijken ceremonieelen optocht van het Abdin Paleis naar de parlementsgebouwen, door de straten, die over den ganschen weg waren afgezet door Egyptische soldaten, terwijl vliegtuigen van de Egyptische luchtmacht den Koning bij aankomst verwelkomden.

De troonrede werd voorgelezen door Sidky Pasja en „broadcast" in Kaïro en Alexandrië. Zij hield een belangwekkende opsomming in van maatregelen genomen of voorgesteld door het Egyptische Gouvernement, betreffende behandeling van werkeloosheid, openbare gezondheid, de aanmoediging van productie en verkoop van andere landbouwprodukten dan katoen. Zij stipte ook een plan aan voor gouvernements-steun aan landbouwbanken tot het terugkrijgen van voorschotten aan landbouwers gegeven, door uitgave van schastbrieven (Treasury Bonds) en vermeldde de toename der irrigatie als gevolg van de vergrooting van het Aswan reservoir en den ontworpen Gebel Aulia-dam.

Wat de buitenlandsche aangelegenheden betreft, vervolgde de rede: De betrekkingen van Egypte met de vreemde mogendheden, in het bijzonder met Groot-Brittanje, zijn bij voortduring de meest hartelijke. Wij zijn blijde bij de gedachte, dat ons bestuur, in overeenstemming met het Britsche Gouvernement, binnen kort in staat zal zijn op de meest geschikte gunstige gelegenheid de heropening van de onderhandelingen onder de oogen te zien, be-

stemd de oplossing te waarborgen van de onuitgemaakte kwesties tusschen de twee landen; „een oplossing, die, terwijl ze de banden hunner vriendschap versterkt, aan Egypte zijn volle onafhankelijkheid zal doen verkrijgen."

Na deze verklaring is de ministerieele crisis gekomen, waarvan in den aanhef van dit stuk gewag is gemaakt. De oneenigheid tusschen den premier en den nu uitgebannen minister van Justitie is door verschillende, op zich zelf niet van groote politieke beteekenis zijnde, voorvallen verscherpt. Wij halen er hier een van aan, zooals wij 't vonden onder de berichten in de bladen van 3 Januari.

„Onlangs is te Badari een burgerlijk ambtenaar, de mamoer, vermoord door twee jonge mannen. De rechtbank veroordeelde den eene ter dood, den andere tot levenslange gevangenisstraf. De zaak kwam voor het Hof van Cassatie en dat bevond, dat de rechtbank onvoldoende aandacht had gewijd aan zekere getuigenissen, waaruit bleek, dat de mamoer, die de beide jonge menschen voor een gering vergrijp had laten oppakken, hen leelijk had mishandeld. Intusschen handhaafde het hof de uitspraak, doch de koning verleende gratie aan de beide jonge mannen met wijziging, resp. vermindering van straf.

De minister van Justitie had naar aanleiding van deze zaak een onderzoek gelast en zoodra dit bekend werd, kwamen er uit alle deelen van het land klachten in over mishandeling door politieambtenaren. Dit bracht de regeering in een moeilijk parket. Het ministerie Sidky Pasja heeft de laatste beide jaren met kracht de orde gehandhaafd en de Wafd er onder gehouden. Dat daarbij aan de politie min of meer de vrije hand gelaten moest worden is te begrijpen, maar maakt de zaak er voor Sidky niet gemakkelijker op.

Het geval van Badari heeft ook aanleiding gegeven tot een interpellatie in het parlement. Toen deze verleden week Woensdag aan de orde kwam, kon de minister van Justitie haar niet beantwoorden, omdat er tusschen de premier en hem nog verschil van meening bestond over de maatregelen, die van regeeringswege genomen moesten worden.

Gisteravond is de interpellatie van regeeringswege beantwoord. Dit antwoord bracht twee verrassingen. In de eerste plaats de mededeeling, dat het onderzoek had aangetoond, dat alle ambtenaren, de vermoorde mamoer incluis, vrij uitgingen. Een agent van politie had zich schuldig gemaakt aan ruw optreden tegen de beide jongens, doch bij het medisch onderzoek was gebleken, dat zij geen letsel hadden opgeloopen. De tweede verrassing was,

dat de verklaring werd afgelegd door den minister van Onderwijs en niet door den minister van Justitie, die ook niet aanwezig was. Men maakt hieruit op, dat de oneenigheid tusschen den premier en dezen minister nog niet is bijgelegd."

Vinden wij in de mededeelingen over het verloop der zaken in Egypte in den laatsten tijd slechts als terloops iets vermeld over de Wafd, die tot in de eerste helft van 1931 een gedeelte van het land in rep en roer hield, of trachtte te houden, dan is dit voor een voornaam deel toe te schrijven aan de bij de verkiezingen ingezette non-coöperation-practijk, door haar leider, den oud-premier Nahas Pasja, consequent doorgevoerd, terwijl de regeering van Sidky zorgt van de onthoudingen niet veel last te hebben.

Maar men mag hieruit niet opmaken, dat de Wafd ter ruste is gegaan of gebracht. De politiek van Nahas bevredigt op den duur niet allen, die in 1931 zijn leiding aanvaard en bevorderd hebben.

In de *N. R. Ct.* van 29 November 1932 werd deze samenvatting gegeven van hetgeen over den strijd in de Wafd bekend is geworden:

„Deze non-coöperatie is de Wafd op den duur noodlottig geworden. Aan de door Sidky uitgeschreven verkiezingen hebben de nationalisten geen deel genomen, zoodat zij zichzelf van allen invloed in het parlement beroofden en zich ook de belangrijkste tribune voor hun propaganda zagen ontgaan. Dit was te erger voor hen, omdat de Wafd, die meer een beweging in den trant van het nationaal socialisme dan een partij is, alle standen omvat, zoowel den grootgrondbezitter als den arbeider en den fellah. Het is niet te verwonderen, dat die heterogene bestanddeelen moeilijk bijeen te houden zijn, als de agitatie voor het eenige wat hen bindt, het streven naar onafhankelijkheid, ophoudt. Tegen de consequente toepassing van het lijdelijk verzet, zijn na verloop van eenige maanden dan ook reeds stemmen in de eigen gelederen opgegaan. Aanvankelijk is dat meeningsverschil intra muros van de partij gebleven, doch in den laatsten tijd was het gerucht ervan ook tot de buitenwereld doorgedrongen en thans heeft het geleid tot een scheuring in den Wafd.

De leider van de dissidenten, die vinden, dat Nahas al te zeer kracht in isolement zoekt, is Gharabli Pasja, een invloedrijk man, die herhaaldelijk minister is geweest. Hij schijnt in den beginne te hebben gedacht, vrijwel alleen te staan in zijn overtuiging, dat de partij zich niet ongestraft afzijdig kan houden van het openbare leven. Hij was derhalve uit de Wafd getreden, maar toen hij merkte dat zeer vele leden, en zelfs een meerderheid in het partij-

bestuur, zijn standpunt feitelijk deelden, heeft hij onlangs zijn uittreding ingetrokken.

In het oordeel van de meeste partijleiders is de ommekeer gekomen na het bezoek van Sidky aan Londen, waar hij dezen zomer zijnerzijds met de (toen nog nationale) regeering heeft onderhandeld, en waarna bleek, dat hij het volle vertrouwen van den koning behouden had (zooals wij boven reeds zeiden).

Voor de dissidenten was toen de tijd gekomen om hun standpunt duidelijker dan tot dusverre te uiten. Zij konden wijzen op de onvruchtbaarheid van Nahas' taktiek en vonden zijdelings steun bij Sir Percy Lorraine, den hoogen commissaris van Engeland, die herhaaldelijk heeft gewezen op de wenschelijkheid om in Egypte een nationaal kabinet — naar het voorbeeld van het kabinet-MacDonald — te vormen. Dat advies moge, na de uittreding van de Samuelieten en van Snowden niet aan bewijskracht hebben gewonnen, de liberale Wafdisten kunnen er zich niettemin op beroepen, dat een nationale Egyptische regeering veel gemakkelijker met Engeland tot een vergelijk zou komen dan een kabinet-Sidky, dat weinig steun in het volk vindt, of een kabinet uit de Wafd, dat geen vertrouwen bij de kroon zou genieten.

De uitslag van den strijd tusschen de twee groepen, die thans in de Wafd tegenover elkaar staan, is niet alleen van beteekenis voor Egypte en Engeland, maar voor geheel Vóór-Azië."

Hoe fel Nahas zich tegenover de Engelsche voogdij stelt is zoo juist nog weer eens tot uiting gekomen. Een bericht van 23 Jan. luidde:

Onder den dienst in de Hoesseinmoskee te Kaïro riepen de geloovigen op verzoek van den oud-premier Nahas Pasja, in koor: „God bevrijde ons van de imperialistische Britten". Bij het einde der gebeden stond Nahas op en riep met luide stem: „Gij, die gelooft in God, herhaalt met mij op dezen laatsten dag van Ramadan, de verzuchting dat God ons van de Engelschen moge bevrijden."

Blijkbaar hoopt Gharabli op bevestiging van: Waar twee vechten om een been, Loopt de derde er mee heen.

Het nu ingezette jaar stelt zoo een wedstrijd in het vooruitzicht tusschen de drie groepen, naar het einddoel: door een nieuwe overeenkomst met Engeland te komen tot een volledig onafhankelijk Egypte, met een bevredigende oplossing voor het Soedan-vraagstuk.

Sidky, Nahas, Gharabli willen in dit opzicht eigenlijk allen hetzelfde, maar zij willen het niet in vereende actie, en zij gunnen geen ander de eerekroon.

Een zoodanig gedrang bij de laatste hindernis, dat deze door geen van de mededingers kan worden genomen!

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

FLORES.

Eiland der vulkanen. Het maandblad *Universum* [1]), Januari 1933, bevat een artikel, onder dit opschrift en met illustraties, van pater P. L. Bell. Wij doen er enkele grepen uit.

Flores is niet alleen bergachtig, doch ook vulcanisch. Een door de regeering uitgezonden expeditie rapporteerde in 1930, dat er niet minder dan zeven en twintig vulcanen voortdurend in werking waren. Bijna het geheele eiland is bedekt met warme en zwavelbronnen. Geen wonder, dat aardbevingen er vaak voorkomen! De laatste ernstige vulcanische uitbarsting, in 1928, werd gevolgd door een aardbeving en een vloedgolf, welke een geheel dorp wegvaagde met al zijn huizen en bewoners.

Volgens de geleerden hebben niet alleen de kleine Soendaeilanden, waarvan Flores het grootste is, doch al de eilanden van den Indischen archipel eenmaal deel uitgemaakt van het vasteland van Azië. In den loop der eeuwen werden zij hiervan afgescheiden en schoven zij in de richting van Australië. Tot op den dag van heden is deze beweging nog niet tot staan gekomen. Voorts blijkt uit verschillende rotsformaties, dat in vroeger tijden de kleine Soenda-eilanden ten minste drie of vier keer geheel onder het zeeoppervlak zijn verdwenen, en eerst later weer daarboven zijn verschenen, en dat zij nog altijd in opwaartsche beweging verkeeren. Ter zijde van den weg bij Naga Panda, aan de Zuidkust van Flores, treft men bijvoorbeeld een paar rotsen aan, waarop duidelijk de sporen van zeewater zichtbaar zijn, dat er in vroeger eeuwen tegenaan heeft geklotst. Thans steken deze rotsen minstens zestig meter boven zee uit, zoo hoog dus, dat zelfs bij den wildsten storm het zeewater ze niet kan bereiken.

Over het geheele eiland Flores, dat lang en smal is — driehonderd en zestig kilometer lang en nergens meer dan zestig kilometer breed — heeft de regeering een auto-grindweg laten aanleggen. Deze weg, welke tusschen de bergen door slingert, heeft een lengte van vijfhonderd en zestig kilometer. De regeering dwingt de bevolking, om gedurende een maand in het jaar aan den weg te werken, inplaats van belasting te betalen. Soms troffen

[1]) Koninginneweg 182, Amsterdam.

wij wel zeshonderd man aan, die met hun eenvoudige bamboewerktuigen bezig waren met hun arbeid aan den weg, welke voor anderen bestemd was, doch waaraan zij en hun gezinnen geenerlei behoefte hadden.

Met uitzondering van de Chineezen, die den handel op het eiland in handen hebben, een kleine, doch invloedrijke groep Arabieren, welke haar best doet de eilandbewoners tot het Mohammedanisme te bekeeren, en de nog geen tweehonderd Hollandsche bestuursambtenaren en zendelingen, bestaat de bevolking van Flores uit eenvoudige, primitieve menschen. Zij behooren hoofdzakelijk tot het Maleische ras, en het Maleisch is de officieele taal, al bezit elke stam zijn eigen taal. Wanneer men het eiland van het Westen naar het Oosten doortrekt, is het belangwekkend, den geleidelijken overgang waar te nemen van het Maleische type naar het Papoesche type. Beide rassen hebben zich eeuwen geleden op het eiland gevestigd, en zij zijn thans veel sterker in aantal dan de oorspronkelijke bewoners.

Daar wij er naar hunkerden, het eiland te leeren kennen, gingen wij onmiddellijk per auto op weg van Endeh naar Ndona, de standplaats van den bisschop der kleine Soenda-eilanden. De bisschop deed ons profiteeren van zijn grooten schat van gegevens aangaande het eiland, welke hij sinds zijn komst aldaar in 1914 bijeen had gebracht. Zijn secretaris liet ons de Katholieke school zien, terwijl wij door hem ook den eersten werkelijken kampong eens goed van nabij te zien kregen: bamboehuizen met daken van gras, op hooge palen, geschaard om een centraal plein, waar de dooden van het dorp in fantastisch gevormde kisten hun laatste rust genoten.

Aan het eene uiteinde van het dorp stond een groote, oude Indische vijgenboom, welke als heilig beschouwd werd en vol hing met navelstrengen van pasgeboren kinderen. Teneinde de geesten, welke daarin geacht werden te huizen, te beletten, dat zij den jonggeborenen kwaad deden, werden offers gebracht en gebeden opgezegd onder den boom. Over het algemeen is de godsdienst van het eiland animistisch, dat wil zeggen, hij bestaat in het eer bewijzen aan de natuurgeesten en aan de zielen der afgestorven voorouders. Bovendien heeft elke stam zijn eigen goden, en boven alle andere goden staat de „Allerhoogste" of god des hemels. Eenvoudige offers, bestaande uit levensmiddelen, worden zoowel dagelijks als bij speciale gelegenheden aan de geesten gebracht. Zij worden op een daartoe bestemde plaats in het huis neergezet, of aan den voet van een heiligen boom of van een fraai besneden offerpaal gelegd. De dorpspriester richt deze offerpalen op en brengt zelf de grootere offers. Slechts

weinig mannen en vrouwen hebben toegang tot de kleine bamboe tempeltjes, welke in dit gedeelte van het eiland zeer veel voorkomen, doch dank zij mijn vriendschap met een der hoofden was ik naderhand in de gelegenheid, twee typische tempelinterieurs met hun ruwbesneden beelden te fotografeeren.

In het dorp Wolo Waroe maakten wij onze opwachting bij den radjah of hoofdman van het Endehgebied, die daar woont in een in 1926 gebouwd modern gemetseld huis. De vorst was reeds vele jaren geleden Christen geworden, en had den naam Pius aangenomen. Toen wij hem bezochten, was hij gekleed in een gemakkelijk bruin rijcostuum met zwarte schoene. Radjah Pius is de erkende heerscher over een groot gebied en oefent zijn macht rechtstreeks onder toezicht der regeering uit. Uit zijn woorden en gebaren kregen wij den indruk, dat hij een zeer energiek man was.

Hij stelde ons zijn vrouw, Johanna Boko, die in een zendingsschool was opgevoed, en zijn vier kleine kinderen voor. Zijn vader, de vroegere radjah, die twee maanden na ons bezoek overleed, had nooit het Christelijke geloof omhelsd of de moderne levenswijze aanvaard; hij bezat een ouderwetsch gezin met twee en twintig vrouwen.

De vroegere radjahs van Endeh woonden op het in de baai gelegen eilandje Noesa Endeh. Nog een vijftien jaar geleden was het binnenland vrijwel onbekend, de Islam was er oppermachtig en de landbouw werd er uitgeoefend door Soembaneesche slaven. Sinds het Christendom er voet gekregen heeft, is er veel veranderd.

Toen wij afscheid namen, drong radjah Pius er bij ons op aan, dat wij den krater van den vulkaan Geli Moetoe zouden bezoeken, welken wij konden bereiken langs den weg, dien hij twee jaar daarvoor had laten aanleggen. Onze auto bleef een paar keer steken, toen wij een paar dagen later even voor zonsopgang dezen steilen weg naar boven opgingen, doch wij bereikten ons doel nog bijtijds om van een prachtigen zonsopgang te genieten. Wij lieten onzen wagen een paar meter voor den top staan en klauterden verder naar den kraterrand, waar ons een onverweldigend schouwspel wachtte.

De groote kraterkom is in drie scherp afgescheiden onderdeelen verdeeld, hoogstwaarschijnlijk door drie verschillende uitbarstingen ontstaan. Elk gedeelte bevat een groot meer van wisselende kleur. Van onze standplaats uit konden wij twee der meren zien, welke door een wal van elkaar gescheiden waren, al werd het uitzicht af en toe belemmerd door wolken van zwavelrook. Vroeger, zoo vertelde men, rees er een oorverdoovend lawaai uit den

krater op, doch dit geluid had vrijwel geheel opgehouden, sinds het plotselinge ontstaan van de zwavelbron, welke wij bij Ndetoe Soko hadden gezien.

Het eerste meer had een roodbruine kleur, welke naar de oevers toe in bloedrood overging. Het tweede, dat wij van den anderen kant zagen, had een geheimzinnige, groenachtig blauwe kleur. Aan den westkant, bij den wal, die de twee meren van elkaar scheidt, konden wij zes zwavelachtige spleten zien. Toen wij foto's van dit meer wilden nemen, moesten wij op handen en voeten naar den uitersten rand van den krater kruipen. De grond brokkelde er wat af en de losgeraakte steenen plonsden met een geluid als een kanonschot beneden in het meer. Onze gids waarschuwde, dat wij terug moesten keeren, maar in onze begeerte om vanaf dit punt een foto te nemen, plaatsten wij onzen driepoot op den uitersten rand, waar de grond zoo zacht was, dat de camera voorover zakte en naar beneden gevallen zou zijn, wanneer wij haar niet op het allerlaatste oogenblik nog gegrepen hadden. Men deelde ons ook nog mede, dat de wal, welke de beide meren scheidt, vroeger veel breeder was, zoodat men er over loopen kon. Het was duidelijk, dat deze in verloop van tijd geheel verdwijnen zou en dat dan de twee meren in elkaar zouden vloeien. Geologen beweren, dat dit binnen dertig of veertig jaar het geval zal zijn. De derde kom bevat een dubbelen krater: de bovenste met kleine boomen en struiken, welke van de wallen afhangen; de onderste met zeer steile wanden en een blauwachtig gekleurd meer. Van een zekere punt kan men de drie meren gelijktijdig zien. Hier is door radjah Pius een gedenkteeken opgericht ter herinnering aan de ontdekking der meren door den regeeringsambtenaar van Suchtelen in 1915, aan den aanleg en de opening van den autoweg in 1928 en het eerste bezoek van den gouverneur-generaal van Nederlandsch Oost-Indië.

De Maleiers van Flores gelooven, dat de god Kondeh-Ratoe, die heerscht over het geheele kratergebied, als rechter optreedt over de overledenen. Iemand, die sneuvelt op het slagveld of sterft voor een andere edele zaak, is bestemd voor een hoogere plaats dan Kondeh-Ratoe vergeven kan. De Allerhoogste zelf zendt zoo iemand naar een plaats van eeuwig geluk, waar hij temidden zijner voorouders mag vertoeven. Zij echter, die zich zelf of anderen geweld hebben aangedaan, worden door Kondeh-Ratoe naar het eerste kratermeer, het „Meer der beheksten" verbannen, de nieuwe verblijfplaats voor moordenaars, zelfmoordenaars en misdadigers, waar het uitermate koud is. Jonge menschen, die een natuurlijken dood gestorven zijn, komen in het „Meer der jonge mannen en vrouwen", het tweede meer, waar het eveneens koud is.

DRAKENBLOED.

In *Econ. Wkbl. voor N.-I.* van 14 October 1932 gaf de heer C. J. Visscher de volgende mededeelingen over een weinig bekend handelsartikel, „drakenbloed".

Tot de kleinere uitvoerproducten van onzen Archipel, waarvan men slechts zeer weinig verneemt, behoort zeer zeker drakenbloed, een rood gekleurd hars, voorkomend op de schubben van de vruchten van de drakenbloedrottan. De uitvoer van dit product heeft uitsluitend uit de Buitengewesten plaats.

Hij bedroeg gedurende de laatste jaren:

Jaren	Totale uitvoer		Naar	
	Tons	Guldens	Penang Tons	Singapore Tons
1921.....	41	83.733	21	20
1922.....	43	104.181	18	25
1923.....	31	70.600	19	12
1924.....	89	176.941	22	66
1925.....	22	60.133	16	6
1926.....	62	145.454	48	14
1927.....	24	62.013	17	7
1928.....	37	93.467	29	8
1929.....	29	74.955	20	9
1930.....	36	93.859	29	7
1931.....	39	88.832	24	14

De uitvoer is, zooals uit bovenstaande cijfers blijkt, geheel naar den Overwal gericht, vanwaar het product verder naar de eindbestemmingen wordt doorgezonden.

De afscheephavens van drakenbloed in Ned.-Indië zijn de volgende:

Jaren	Belawan Tons	Tandjong Tiram Tons	Tandjong Balai Tons	Laboean Bilik Tons	Djambi Tons
1921.....	18	2	1	18	2
1922.....	15	1	1	18	7
1923.....	16	2	2	26	11
1924.....	18	2	7	41	18
1925.....	10	1	4	3	2
1926.....	18	1	15	22	3
1927.....	11	—	3	5	4
1928.....	13	—	6	14	2
1929.....	8	1	4	11	5
1930.....	4	—	7	14	4
1931.....	6	—	3	11	10

Het eenige productiegebied van beteekenis in den Archipel is Sumatra, waar drakenbloed voornamelijk gewonnen wordt in het achterland van Laboean Bilik. Ook in de kuststreek van het cultuurgebied ter Sumatra's Oostkust wordt drakenbloed bereid. Tenslotte is ook Djambi een niet onbeduidende producent van dit product.

Het inzamelen der vruchten geschiedt als regel twee maal per jaar, eerst gedurende de maanden Februari en Maart en daarna nog eens van Juni t/m Augustus.

Naar de wijze van bereiden, die hier en daar verschilt, verkrijgt men een product, dat in kwaliteit sterk uiteenloopt. Voor de winning en bereiding van het product wacht men tot de vrucht zich voldoende ontwikkeld heeft en de hars, die zich op de schubben bevindt, voldoende verhard is. Is dit het geval, dan worden de vruchten geoogst en in een zak gedaan, waarna men ze flink dooreen schudt. Tengevolge van de bewerking laten de stukjes hars los, waarna zij door zeven van de vrucht gescheiden worden. De vruchten mogen bij het plukken echter niet te rijp zijn, daar dan de hars te bros is en gedeeltelijk misschien al verloren is gegaan.

Vervolgens stelt men het aldus verkregen product bloot aan zonnewarmte of men smelt het door middel van heeten waterdamp samen.

Het zuivere product wordt echter bijna nooit als zoodanig verhandeld. Vrijwel immer wordt het vermengd met een hoeveelheid fijngestampte schubben waaraan zich nog hars bevindt.

Soms mengt men 1 deel schubben met 1 deel hars (1e kwaliteit) of 2 deelen schubben met 1 deel hars (2e kwaliteit). Deze massa wordt nu in den vorm van „stangen", rolronde stukken ter dikte van 1,5 — 2 cm, bij een lengte van ± 30 cm, of in dien van „tranen", bolletjes van 2—4 cm middellijn, afgeleverd, in beide gevallen gewikkeld in palmblad. Tranen en bolletjes zijn vermoedelijk hier te lande onbekend. De stangen komen alleen van Borneo. Meestal behandelt men de vruchten met heet water en verkrijgt dan een helder rood gekleurde massa, die als „drakenbloed in koeken" verhandeld wordt.

Het bovenstaande geeft in grove trekken en zeer in het algemeen de bereidingswijze van drakenbloed weer.

In het belangrijkste productiegebied in Ned.-Indië, dat zich langs de Panairivier (S.O.K.) uitstrekt, worden de vruchten van de trossen ontdaan en in een wijd gevlochten rottanmandje in een met water gevuld petroleumblik voorzichtig gestampt, waardoor de harsschilfers bezinken. Het water wordt nu afgegoten en de overblijvende koek in de zon gedroogd.

In het Djambische treft men naast de natte nog een droge bereidingsmethode aan. De vruchten worden drie à vier dagen gedroogd en daarna gepeld. De schillen worden gestampt, terwijl men door zeven het hars afscheidt. Dit wordt met warm water overgoten, zoodat een deegachtige koek ontstaat, die na 5 dagen verhard is.

Het nu verkregen product wordt door Chineezen opgekocht, die het hars opnieuw smelten in ijzeren pannen, waarbij vaak vervalsching plaats heeft. Vermoedelijk worden de plantenresten, hoofdzakelijk schubben van de vruchten, er met opzet doorgemengd. Deze bijmenging is echter niet zoo erg als die van zand, welke veel voorkomt en door het hooge s.g. van zand zeer rendabel is.

De situatie, voor drakenbloed, te Singapore, ziet er als volgt uit:

Jaren	Invoer Tons	Uitvoer Tons
1926.....	49	64
1927.....	20	26
1928.....	32	45
1929.....	27	34
1930.....	33	40
1931.....	36	49

De invoer is practisch gesproken geheel uit Ned.-Indië afkomstig en wel bijna uitsluitend uit Sumatra, dat meer in hoofdzaak „koeken" levert. Uit het feit, dat de exporten doorloopend hooger zijn dan de invoeren, mag men de gevolgtrekking maken, dat ook in Britsch-Malaya drakenbloed gewonnen wordt. Dit wordt bevestigd door de boschbouwpublicaties der Federated Malay States, die alle de productie van drakenbloed vermelden.

Wat echter voor handelaren hier te lande van bijzonder belang is, is de omstandigheid, dat rechtstreeksche afscheep uit Ned.-Indië naar de verbruikslanden in het Verre Oosten, Europa en Amerika niet plaats heeft, doch dat daarvoor gebruik gemaakt wordt van den tusschenhandel te Penang en te Singapore.

De bestemmingen van den uitvoer van Britsch-Malaya waren als volgt:

Landen van bestemming	1926 Tons	1927 Tons	1928 Tons	1929 Tons	1930 Tons	1931 Tons
Engeland	8	2	11	5	11	15
Hongkong	30	12	19	21	16	17
China	7	2	4	1	4	3
V. S. v. Amerika...	19	10	11	7	9	14

De belangrijkste afnemers blijken Hongkong, Engeland, en de V. S. v. Amerika te zijn, terwijl China voor kleine hoeveelheden in de markt is.

De handel onderscheidt het echte drakenbloed van Daemonorops draco uit Oost-Indië, dat als een bruinzwarte massa in palmbladen gewikkeld in den handel komt, die een donkerrood poeder levert. Verder het Canarische drakenbloed van Dracaena draco; een donkerroode harssoort, die slechts weinig meer wordt aangeboden.

Eindelijk heeft men nog het Amerikaansche drakenbloed van Pterocarpus draco.

De verpakking van drakenbloed is zeer uiteenloopend. De stangen worden meestal op de door ontvangers gewenschte wijze verpakt verzonden.

De koek komt in Amerika vaak in den handel in kisten van 200 lbs., terwijl poeder veel in kisten van 50 lbs. verhandeld wordt.

De noteeringen voor drakenbloed waren in de V. S. v. Amerika, gedurende het afgeloopen jaar, bij het begin van iedere maand, in dollarcents per lb.

1931	Thin reeds (stangen) in kisten	Mass (koek) in kisten
Begin Januari	115/120	75/80
„ Februari	115/120	75/80
„ Maart	110/115	75/80
„ April	110/115	75/80
„ Mei	90/110	75/80
„ Juni	90/110	55/95
„ Juli	90/110	55/95
„ Augustus	90/110	55/95
„ September	90/110	55/95
„ October	90/110	55/95
„ November	90/110	55/95
„ December	90/110	55/95

Voor de Londensche markt wordt slechts beschikt over de noteeringen gedurende enkele maanden van 1930. De firma Slann & Davies, te Londen, noteerde n.l.:

Tijdstip	Singapore reeds in kisten per cwt.	Singapore lump in kisten per cwt.
Januari 1930	£ 12.— / £ 18.—	£ 15.— / £ 35.—
Maart 1930	£ 12.— / £ 18.—	£ 15.— / £ 35.—
Juni 1930	£ 12.— / £ 18.—	£ 15.— / £ 35.—

Omtrent het gebruik van drakenbloed kan het volgende worden medegedeeld.

Vroeger werd drakenbloed vanwege den aangenamen geur, dien het bij verbranden verspreidt, gebruikt als menjan onder den naam „menjan merah", doch in den laatsten tijd is het bijna geheel vervangen door de echte menjan.

Fijngestampt werd het als bloedstelpend middel gebruikt en om wonden te heelen, doch sedert is het uit de meest pharmacopeeën verdwenen.

Ook het gebruik, dat de Oostersche geneeskunde o.a. die in China van drakenbloed maakte, is sterk verminderd. Volgens Drug & Chemical Guide Book 1930 is het een middel ter verwijding van den oogappel. Verder bereidt men er dracorubinpapier mede, een reagens papier om benzine en andere koolwaterstoffen te onderscheiden.

Als kleurstof is het door anilinekleurstoffen vervangen. Voor het kleuren van vlechtmateriaal wordt het echter nog wel aangewend, waarbij dan achter een fixeermiddel gebruikt wordt.

In Europa gebruikt men drakenbloed in kleine hoeveelheden voor roode spiritusvernissen en meubelpolitoer; verder voor het kleuren van ruiten voor donkere kamers en bij de bereiding van rood pigmentpapier in de fotografie. De roode kleur van pleisters, tandpoeders enz. wordt vaak met drakenbloed verkregen.

ALUMINIUM GRAMOFOONPLATEN.

Naast de bekende gramofoonplaten, die gemaakt zijn uit een substantie, welke in hoofdzaak schellak bevat, zijn in den laatsten tijd ook platen van celluloid vervaardigd. Het nieuwste is, naar het *Berliner Tageblatt* meldt, de aluminium gramofoonplaat. Hier is het geluid niet in het metaal vastgelegd, maar in een laag van een soort lak, die op beide zijden van de plaat aangebracht is. Het gewicht van deze nieuwe plaats bedraagt slechts 50 gram, tegen 200 gram van een gewone plaat. De dikte is 0.5 millimeter tegen ongeveer 2 millimeter van een plaat uit schellak vervaardigd. De aangebrachte lak moet zeer hard zijn, zoodat de platen niet snel slijten. Zij is ongevoelig voor vocht en tot zekere hoogte ook voor warmte.

Merkwaardig is verder, de eigenschap, medegedeeld door het phonogram-archief van de academie voor wetenschappen te Weenen, dat deze aluminium platen, na op 80 graden Celsius verwarmd te zijn, opnieuw geperst kunnen worden. Oude platen zouden dus, na de hierboven genoemde bewerking, wederom bruikbaar zijn.

Een bericht, dat van belang kan zijn voor de bauxiet-ontginning.

VARIA.

INTERNEERINGSKAMPEN AAN DEN BOVEN-DIGOEL.

Blijkens de berichten van eind-November l.l., bevinden zich in de interneeringskampen aan den Boven-Digoel nog 606 mannen en 4 vrouwen. Omtrent dien tijd werd een besluit geslagen, waarbij de terugzending van nog 28 geïnterneerden werd goedgekeurd.

Van den rond 600 geïnterneerden behoort een 70-tal tot de z.g. onverzoenlijken, die in het afzonderlijke kamp van Tanah Tinggi zijn ondergebracht en natuurlijk aparte bewaking hebben.

Van de niet-onverzoenlijken valt nog het volgende te zeggen. Zij zijn te splitsen in werkwilligen, die voor hun arbeid betaling krijgen, en de z.g. „naturalisten", die niet willen werken en dus alleen levensmiddelen in natura ontvangen. Hun aantal is geleidelijk afnemend. Daar ook het aantal werkwilligen gestadig vermindert door opheffing der interneering, zal te Tanah Merah (het hoofdkamp) langzamerhand slechts overblijven een aantal „naturalisten" en werkwilligen, wier mentaliteit niet zoo heel veel van die der „onverzoenlijken" verschilt.

Dus nadert geleidelijk het moment, waarop men zal kunnen overwegen de onverzoenlijken met het restant der bewoners van het hoofdkamp Tanah Merah samen te brengen, waardoor Tanah Tinggi zou kunnen worden opgeheven. Ook uit een oogpunt van bezuiniging is dit natuurlijk wenschelijk.

Intusschen is dit Tanah Merah uitgegroeid tot een centrum van beteekenis.

Er is electrisch licht en eene waterleiding, eene school, eene bioscoop..... er zijn muziekvereenigingen, en, zooals een bevoegd beoordeelaar onlangs opmerkte: Tanah Merah is een der aangenaamste stadjes van de Molukken geworden!

KERKSTRIJD IN DE MINAHASSA.

Het Soer. Hbl. van 2 Nov. 1932 deelde, in een uitvoerig artikel, mede, dat de kerkstrijd in de Minahassa is herleefd. De bevolking, aan welke door het kerkbestuur der protestantsche kerk in Indië een zelfstandige Minahasser kerk is beloofd, is ernstig ontevreden met de wijze waarop deze aangelegenheid zich verder ontwikkelt en heeft in een door 1500 menschen bezochte vergadering de volgende motie onder daverend applaus vastgesteld: „De vergade-

ring, unaniem van oordeel, dat een zelfstandige Minahassa-kerk noodzakelijk is voor den bloei van de Minahassische Protestantsche kerkelijke gemeenschap, dat het Protestantsche deel van de Minahassa-bevolking geen tusschenvorm aanvaarden wil, maar wenscht een geheel autonome Minahassa-kerk, dat de thans in de Minahassa met de voorbereiding van de zelfstandigheid der Minahassa-kerkelijke-organisatie belaste predikant niet de waarborgen biedt, dat hij zal aansturen op een spoedige totstandkoming dezer zelfstandigheid, dat bovendien de in de hem ter zijde staande commissies benoemde leden grootendeels geen waarborgen bieden, de idee der zelfstandigheid geheel toegedaan te zijn, dat velen dezer leden ook niet het vertrouwen der bevolking in deze zaak genieten, verzoekt regeering en protestantsch kerkbestuur de willekeurige handelingen en besluiten van den predikant (hier volgt de naam) te niet te doen en de leden der commissie XII en schoolbeheer te doen aanwijzen door verkiezing der leden door de protestantsche gemeenten der Minahassa".

JURIDISCHE ZAKEN.

Onze Stem heeft een rubriek voor vragen op juridisch gebied. In 't nummer van 9 December j.l. vindt men 't volgende:

Vraag.

De heer H. d. l. B. te C., vraagt het volgende:

A is buiten den echt geboren uit een Europeeschen vader en een inlandsche moeder. Daar hij door omstandigheden niet werd erkend, heeft hij een inlandschen naam gekregen en draagt hij nu nog dien naam. Hij heeft de Mulo doorloopen en heeft thans een goede gouvernements betrekking.

Zijn vader is reeds overleden.

A wil met een Europeesch meisje in het huwelijk treden, doch zijne toekomstige vrouw wenscht, dat hij eerst een Europeeschen naam draagt.

1) Tot wien moet hij zich wenden?

2) Hoeveel zullen de onkosten hiervoor bedragen?

Antwoord.

A moet zich wenden tot den Gouverneur-Generaal met verzoek tot gelijkstelling met Europeanen en gelijktijdig naamsverandering.

Het verzoek wordt ingediend door tusschenkomst van het Residentiekantoor waar hem alle inlichtingen en hulp verleend kunnen worden.

De kosten zijn zeer gering, ongeveer *f* 10.—.

KOLONIALE LITERATUUR.

De zoogenaamde ontvoogding van het Inlandsch bestuur, door J. M. Pieters. H. Veenman en Zonen. Wageningen.

Van bovengenoemden assistent-resident bij het binnenlandsch bestuur in Ned.-Indië, thans met verlof hier te lande, is dit het proefschrift tot verkrijging van den graad van doctor in de rechtsgeleerdheid te Leiden en verdedigd op 23 December l.l. Van de bijgevoegde acht stellingen heeft de helft betrekking op Ned.-Indië.

Het is een uitgebreide o.i. volledige, hier en daar critische behandeling van het belangrijke onderwerp in hoofde aangeduid. Daaraan toegevoegd zijn 3 bijlagen, n.l. een staat der wijzigingen in de administratieve indeeling van Java, een register van overdrachtsbesluiten en een provincie- en residentiegewijs overzicht van de 76 regentschappen op Java en Madoera, alsmede tenslotte een literatuuropgave, een zaak- en namenregister en een register van staats- en bijbladen (156 blz.).

Wij zullen hieronder de punten, die n.h.v. het meest de aandacht trekken, kortelijk bespreken.

Hoewel sedert 1836 het wettelijk beginsel gold, dat de Inlandsche bevolking onder de onmiddellijke leiding van haar eigen hoofden moet staan, deed het minder gunstig oordeel van verscheidene Europeesche bestuursambtenaren, over het ontwikkelingspeil der Inlandsche bestuursambtenaren, de neiging ontstaan om het zwaartepunt der dagelijksche bestuursvoering naar het Europeesch bestuur te verleggen. Een streven dat, hoewel in 1899 reeds bestreden door den bekenden bekwamen regent van Demak, Pangéran Hadiningrat, in 1908 toch nog aan Professor Snouck Hurgronje aanleiding gaf om bedoeld beginsel slechts een „uithangbord" te noemen.

De koerswijziging ten goede, in 1901 van Regeeringswege met een aanschrijving aangevangen, is onder den Gouv.-Generaal Idenburg in 1912 gevolgd door de overdracht van eenige werkzaamheden aan het Inlandsch bestuur en in 1918, op grond van art. 67 van het regeeringsreglement, onder den Gouv.-Generaal

van Limburg Stirum door het besluit om een proef te nemen met een gewijzigde bestuursinrichting, waarbij het Europeesch bestuur zich zou bepalen tot het hooger toezicht, dus een proef met maatregelen die, zooals de Landvoogd het uitdrukte, zouden strekken *tot ontvoogding* van het Inlandsch bestuur.

Deze proef is echter zeer voorzichtig en op zeer bescheiden schaal ingezet, wat den schrijver aanleiding geeft te vermelden „zij gaf slechts op onvolledige wijze uitdrukking aan het groote beginsel, dat er aan ten grondslag lag", doch later erkent hij toch, dat inderdaad behalve de overdracht van bevoegdheden ook de band met het Europeesch bestuur allengs losser werd gemaakt. De regent n.l. zou voortaan de rechtstreeksche leiding en contrôle voeren over het districtsbestuur, zoodat de controleur van verantwoordelijk rechtstreeksch medewerker werd teruggebracht tot intermediair tusschen het Inlandsch bestuur en den assistent-resident, welke laatste dan zijn positie van direct machthebbende had te veranderen in die van leider en raadsman van den regent.

Aldus luiden de hoofdbeginselen, die vrij eenvoudig schijnen, doch in de toepassing tot veel misverstand en meeningsverschil hebben geleid, ook deels, omdat de Regeering bij veranderde omstandigheden en inzichten niet steeds consequent kon of behoefde te blijven. Zelfs het begrip van den term „ontvoogding" bleek zoo weinig vast te staan, dat in de volksraadzitting 1928/29 het lid Suermondt om een definitie vroeg, welke echter de Regeering niet noodig achtte te geven, omdat „de ontvoogding alleen dáár verwezenlijkt werd waar de overdracht van bevoegdheden onverbrekelijk gepaard ging met het opleggen van verantwoordelijkheid". Een antwoord, dat den vrager uiteraard niet verder bracht.

De schrijver stelt de vraag, waarom een juist inzicht in de ontvoogding niet door een definitie, doch alleen door het nagaan van de practijk kon worden verkregen, en beantwoordt die door te betoogen, dat de Regeering in 1918 zich van de consequenties nog niet voldoende rekenschap gaf. Vandaar de aarzelende omschrijving in het staatsblad, dat gewag maakte van een proef in daartoe uit te kiezen regentschappen, terwijl daarna toch de massa-ontvoogding in 1925 en later volgde, vandaar ook, dat het onbevredigende in de positie van den controleur ter beschikking later assistent-resident nieuwe stijl, voor de Regeering zelf een verrassing bleek, terwijl — aldus de heer Pieters — eerst toen de bezwaren allerwegen waren geconstateerd — dus te laat — een taakverdeeling is voorbereid, n.l. een betere regeling van de niet onbelangrijk gewijzigde verhouding tusschen Europeesch- en Inlandsch bestuur.

Door het geschrift loopt n.h.v. een duidelijk waar te nemen

draad van afkeuring der door de Regeering niet steeds consequent volgehouden toepassing van het ontvoogdingsbeginsel.

O.i. is deze critiek niet in allen deele redelijk, omdat een proef met een gewijzigde bestuursvoering, waarvan de uitkomst door niemand te voorzien was, door de verantwoordelijke Regeering behoedzaam moest worden geleid in een wel eens veranderd tempo rekening houdend met zich wijzigende omstandigheden, met verkregen resultaten en met te verwachten bezwaren.

Daarentegen meenen wij wel Dr. Pieters te kunnen bijvallen waar hij opmerkt, dat de Regeering door een koppeling van de ontvoogding aan de tegelijkertijd overwogen bestuurshervorming aan het vooropgezette-selectie-beginsel bij de ontvoogding ontrouw werd. Dit was inderdaad niet te rechtvaardigen, omdat bestuurshervorming en ontvoogding elkaar in het wezen niet raken.

De opdracht aan de regenten van het voorzitterschap der regentschapsraden en hun stempeling tot orgaan van een autonoom regentschap staan geheel los van het toekennen van meer zelfstandigheid aan die regenten als landsdienaren.

Ten slotte wijst evenwel de schrijver er op, dat de ontvoogdingsmaatregelen over het algemeen een gunstig verloop hebben gehad. Sedert 1918 b.v. is het gelukt de Europeesche ambtenaren te doordringen van de noodzakelijkheid om aan het Inlandsch bestuur een grootere zelfstandigheid toe te kennen, terwijl het Inlandsch bestuurscorps als regel zich heeft ingespannen om aan de gestelde verwachting te voldoen. In 1932 heeft de directeur van binnenlandsch bestuur in den Volksraad het Inlandsch bestuur den lof gegeven, dat het zich aan de veranderde orde heeft weten aan te passen en in staat bleek, om de leiding van de inheemsche bevolking op zich te nemen en naar eigen inzicht en tradities het dagelijksch bestuur te voeren.

Ht.

Het boschbeheer in Nederlandsch-Indië, door Ch. S. Lugt, 3e druk, 176 blz., 28 fig en 1 kaartje. Onze Koloniale Landbouw, H. D. Tjeenk Willink & Zoon N. V. Haarlem, 1933. Prijs ing. *f* 3,25, geb. *f* 4.—.

Dat dit werkje, No. II uit de bekende twaalf populaire handboekjes over Nederl.-Indische landbouwproducten, in een behoefte voorziet, bewijst de verschijning van een derden druk. Deze nieuwe druk is een weinig uitgebreid, de cijfers zijn bijgewerkt tot ultimo 1929 (de verslagen van den dienst van het

Boschwezen verschijnen niet bijster vroeg), terwijl overigens hier en daar blijkt, dat schr. ook verder de nieuwste beschikbare gegevens in de verschillende hoofdstukken verwerkt heeft.

A. J. K.

Déposition de blanc. Jacques Viot. Librairie Stock. Paris 12 frs.

De schrijver van dit boek is een grappenmaker, die ernstig genomen wil worden.

Hij gaf aan zijn schotschrift tot motto:

„Godvordikme".
Dieu m'engraisse.
(Juron hollandais).

In deze zoo weergegeven spreuk ligt een karakteriseering van zijn werk opgesloten, echter in anderen zin dan door hem bedoeld. „Vordikme" heeft met zich dik en vet maken niets gemeen. In onzen vloek beteekent verdikken en vertikken zooiets als verdommen of verdoemen. Soms is deze bedoeld als verkorting van: God verdoeme mij, indien ik een toezegging niet na kom, of indien iets niet blijkt te zijn, zooals ik beweer. Soms is de krachtuiting gebezigd om een niet-willen duidelijk uit te spreken: ik verdom 't, vertik 't, verdik 't. Volgens Friesch woordenboek van Waling Dijkstra en Dr. F. Buitenrust Heltema: verdikken, fordikken, fordikke, verduiveld, verdoemd! Evenzoo bij H. Molema, Wörterbuch der groningschen Mundart im 19en Jahrhundert: verdikke, verdikkemie, godverdikke. En ook volgens Dr. F. A. Stoet, Nederlandsche Spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen, gezegden. „Godvordikme" beteekent hetzelfde als „Godverdomme". De Schr. maakt er iets anders van, hij krijgt de *lachers* aan zijn zijde; hij maakt 't passend bij zijn betoog en wil 't als *ernst* opgevat hebben.

Als wij dit boek (bijna 200 blzn.) in elke valsche uiting wilden critiseeren, zou een geheele aflevering van ons maandblad geen ruimte genoeg bieden. Wij willen niet te veel eer aan deze caricatuur geven en bepalen ons tot deze samenvattende beoordeeling: Een aaneenschakeling van gewild venijnig tendencieuse mededeelingen en beschouwingen, gesteld in den trant van voor het volk geschreven communistische en uiterst-socialistische publicaties, aanlokkelijk gemaakt door moppige, grappige potsen van hetzelfde gehalte. Godvordikme als 't niet waar is.

Nederlandsche staatsalmanak voor iedereen; 1933, samengesteld naar officieele opgaven door L. J. van Dijk. Uitg. N.V. van de Garde & Co.'s drukkerij. Zalt-Bommel.

Aankondiging als iets nieuws vraagt deze 34e jaargang niet. Dit handboek betreffende zaken en personen in betrekking tot Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao, wordt in de wandeling, naar den eersten samensteller, doorgaans: „Pyttersen's almanak voor iedereen" genoemd. Het is een werk van ruim 1400 pagina's, dubbelkolom, 8°.

Wij hebben 't reeds in vorige jaren gezegd: 't is inderdaad een vraagbaak voor iedereen, over allen en alles, voor zoover dit door den titel beloofd wordt. Een welkome, betrouwbare gids.

Mogen wij bij 't zeer vele, dat geboden wordt, een paar wenschen om meer uitspreken?

Bij rang, ambt of stand worden (blz. 11 en 12) de betitelingen aangegeven bij adresseering te bezigen. 't Zou zeker eenvoudiger zijn als met deze ingewikkelde titulatuur kon worden gebroken, maar dat is geen kwestie waarmede een almanak zich heeft in te laten. Maar juist als wij ons plaatsen op den grondslag van het bestaande, zooals de almanak te doen heeft, komt de vraag op: waarom niet getracht ook vraagbaak te zijn voor de betiteling van de personen, die in Indië een waardigheid bekleeden, welke niet in de (verouderde) lijst wordt vermeld?

De positie van den samensteller, die hoofdcommies is bij het departement van Koloniën, lijkt hem ten dienste te kunnen zijn om de aanvulling zonder te veel moeite te kunnen geven.

Bij het naslaan van iets betreffende de departementen en diensten in Indië kan 't gewenscht zijn te weten waar deze gevestigd zijn, of waar de waardigheidsbekleeder zijn standplaats heeft. Voor plaatselijke autoriteiten, helpt de almanak terecht, maar welke departementen, hoofdbureaux van diensten, hoofdinspectiën te Batavia, welke te Bandoeng zetelen vindt men niet vermeld.

Ten slotte een paar aanteekeningen.

In de „Herleiding van den tijd" (blz. 10) is nog geen rekening gehouden met den voor N.-I. ingevoerden officieelen tijd.

Is bij het ontvangen van mutatiën betreffende ambtenaren wel altijd nagegaan of de veranderingen meer dan eens moeten worden aangebracht, wanneer dezelfde persoon op meer dan een plaats voorkomt?

Foto Polygoon, Haarlem.

Ir. RUDOLF ADRIAAN VAN SANDICK †

Ir. Rudolf Adriaan Van Sandick.

Begin Januari 1897 zou de oprichter van *De Indische Gids*, de heer C. E. Van Kesteren, die sedert 1879 directeur en hoofdredacteur was, voor eenigen tijd naar Java gaan. Hij had den heer Ir. R. A. Van Sandick bereid gevonden om als waarnemend-redacteur op te treden. Deze was reeds vast-medewerker. Sedert Mei 1896 immers verzorgde hij de „Maandelijksche revue van brochures, tijdschrift- en dagbladartikelen". Deze rubriek zou hij nu ook verder blijven samenstellen.

Feitelijk heeft Van Sandick met ingang van de Januari-aflevering 1897 het hoofdredacteurschap geheel en alleen te voeren gehad. De heer Van Kesteren vond in Indië een nieuwen werkkring, die zijn persoon ten volle in beslag nam. Al bleef zijn naam nog tot 1899 op het titelblad prijken en al werd Van Sandick daarna eerst officieel *de* hoofdredacteur, inderdaad heeft deze die functie van Januari 1897 tot Januari 1902 vervuld.

Hij legde daarna, bij overdaad van werkzaamheden, de te bindende taak neer, om deze over te dragen aan den heer Ir. J. E. de Meyier.

Bij overdaad van werkzaamheden! Wij hebben in dit in memoriam de data betreffende zijn hoofdredacteurschap aan ons maandblad voorop gezet. Laat ons nu de werkzaamheid van Van Sandick memoreeren op ander terrein, in ruimer gebied, om zoo een begrip te geven van hetgeen hij zich tot zijn taak heeft gemaakt.

6 December 1855 te Terborg (Gelderland) geboren, haalde hij in 1878 te Delft het diploma van civiel ingenieur. In dat jaar was hij in functie bij den Waterweg van Rotterdam naar zee te Hoek van Holland. In 1879 ging hij over in Indischen dienst, als Adspirant-ingenieur bij den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare werken. Hij was achtereenvolgens werkzaam in Kendal (residentie Semarang), Lebak (residentie Bantam), Indramajoe (residentie Cheribon) en, na benoemd te zijn tot Ingenieur 3e kl., te Padang (Sumatra's Westkust).

In 1883 met verlof naar Nederland gegaan, werd hij in 1884 leeraar in de wis-, natuur- en werktuigkunde aan de 5 j. H.B.S. te Deventer. Deze werkzaamheid trok hem aan. In 1886 werd hij op verzoek eervol ontslagen uit 's Lands ingenieursdienst. In 1892 werd hij benoemd tot leeraar in de voormelde vakken aan de 5-j. H.B.S. te Amsterdam, waar hij tot 1894 bleef, toen hij op verzoek eervol werd ontslagen.

Intusschen had Van Sandick door verschillende pennevruchten zich als een bekwaam schrijver doen kennen. Zoo schreef hij: Onze belangstelling in N.-I.; De Ombilin-kolenvelden op Sumatra's Westkust (1886); Indische schetsen (1891); Leed en lief uit Bantam (1892). In 1895 besloot hij, met P. J. de Wit, tot het stichten van een weeblad *Insulinde*, gewijd aan koloniale zaken; dit heeft slechts van 1896 tot—met 1898 bestaan. 't Was in dien tijd dat hij in 1897 de waarneming van de redactie van ons maandblad op zich nam. In April 1898 werd hij tijdelijk secretaris van het Koninklijk instituut van ingenieurs. In Juli 1899 volgde zijn benoeming tot algemeen-secretaris van dit instituut. Het daarop volgend jaar werd hij hoofdredacteur van *De Ingenieur*, het weekblad van het instituut. Bekend is hoe hij zich deze gecombineerde functie tot een levenstaak heeft gemaakt. In 1901 kwam hij tot de overtuiging, dat hij te veel hooi op de vork had genomen. Met 't afsluiten van den jaargang gaf hij, zooals gezegd, *De Indische Gids* aan zijn collega, Ir. de Meyier, over.

In 1903 werd Van Sandick gekozen tot lid van den Gemeenteraad der Residentie. Hij heeft daar gezeteld tot 1927, toen hij voor dit lidmaatschap bedankte. In dien tijd heeft hij nog eens beproefd een verantwoordelijke, veeleischende taak te vervullen, naast den werkkring van het algemeen secretariaat, tevens hoofdredacteurschap, bij het instituut. In 1907 liet hij zich namelijk vinden voor het wethoudersschap van Onderwijs, maar in 1910 nam hij weer ontslag als zoodanig. Het bleek toch te veel te zijn.

In 1919 gekozen tot lid van de Provinciale staten van Zuid-Holland, werd hij in 1923 herkozen.

Van Sandick was sedert 1905 ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, sedert 1922 officier in het Legioen van eer.

Wij zullen de vele benoemingen in commissies, die als onderscheiding en waardeering kunnen gelden, of tot eerelid van organisaties in binnen- en buitenland, dan wel tot vertrouwensman voor speciale opdrachten niet opsommen; maar wel vermelden wij nog de twee opdrachten, die hem reizen naar Indië lieten volbrengen. De eerste, in 1912 en 1913, werd hem verleend door een der maatschappijen geïnteresseerd bij de Djambi-concessies. Hij vertoefde te Edi en te Batavia, en bezocht meer

andere plaatsen op Sumatra en Java. In 1920 ging hij als vertegenwoordiger van het Kon. Inst. v. Ing. naar het Ingenieurscongres te Batavia, tevens was hij gedelegeerde van het Koninklijk Instituut van Hooger Technisch Onderwijs in N.-I. bij de opening der Technische Hoogeschool te Bandoeng. Zijn verslag over deze zending verscheen in *De Ingenieur*, No. 35 en 38 van 1920.

Hoe bij zijn veelomvattende werkzaamheid Indië een zeer ruime plaats is blijven innemen, is uit zijn daden en geschriften herhaaldelijk gebleken. Door zijn secretariaat van het Kon. Inst. v. Ing. heeft hij veel kunnen doen en ook veel gedaan, dat jonge ingenieurs, die hun loopbaan in Indië wilden maken, ten goede is gekomen, heeft hij de regeering in menig opzicht van dienst kunnen zijn, heeft hij voor de belangen van het ingenieurskorps en van Indië een open oog gehad. Tijdens het bestaan van de Vereeniging „Moederland en Koloniën" heeft hij daar voordrachten gehouden. In het „Indisch Genootschap" trad hij als inleider op en nam hij aan het debat deel. Bij vele reunies, feesten, congressen hier te lande en elders heeft hij redevoeringen gehouden.

Was zijn vermelde werkzaamheid voor *Insulinde* en *De Ind. Gids* van zelf in hoofdzaak gericht op Nederland-overzee, ook in andere periodieken heeft hij aandacht gevraagd voor koloniale vraagstukken. Zoo, als medewerker van *Het Vaderland* en de *Locomotief*, als adviseur soms van de *N. Rott. Ct.*, zoo ook in *De Ingenieur*, *Het Koloniaal Wkbl.*, *Nederlandsch-Indië Oud en Nieuw*.

Heeft Van Sandick bij menige gelegenheid mogen vernemen en ondervinden hoe zijn werk werd gewaardeerd, twee keeren is de behoefte, door velen gevoeld om dit tot uiting te brengen, tot een grootsche huldebetooging geworden.

Het was den 28en April 1923 toen het Kon. Inst. van Ingenieurs hem op werkelijk treffende wijze gevierd heeft, ter eere van zijn vijf en twintig-jarig secretariaat van het instituut. *De Ingenieur*, Nos. 17/18 van 1923, heeft hetgeen bij die viering van den algemeenen secretaris, hoofdredacteur van het orgaan tot uiting is gekomen, blijvend vastgelegd.

De andere demonstratie — want dit is het geworden — was de afscheidsreceptie op 2 Jan. 1932, in de groote zaal van het Kon. Inst. van Ing., waar Van Sandick, met Mevrouw Van Sandick—Van Schilfgaarde, recipieerden. Daar stroomden belangstellenden uit alle deelen van het land samen, daar waren in schier onnoemlijk aantal organisaties en vereenigingen op de eene of andere wijze vertegenwoordigd, daar volgden de sprekers in

lange rij elkander op, daar sprak de groep N.-I. per radio-rede mee, daar deed de koninklijke familie van haar belangstelling blijken, en was Z. K. H. Prins Hendrik persoonlijk tegenwoordig.

De Ingenieur, No. 2 en 3 van 1932, heeft van deze bijeenkomst een vrij uitvoerig verslag, met illustraties gegeven.

Van Sandick was toen 76 jaar en achtte het oogenblik gekomen om zijn taak aan jongere krachten over te geven. Wie toen de gevatte, heldere, geestige antwoorden aanhoorden, die hij op elke redevoering wist te geven, konden niet onderstellen, dat zijn levenstaak inderdaad ten einde liep.

Ongeveer een jaar later slechts had zijn uitvaart onder groote, treffende belangstelling plaats.

* * *

Ondergeteekende, die door menige persoonlijke aanraking ook vele goede herinneringen aan Van Sandick heeft, was op de receptie van 2 Januari 1932 aanwezig als vertegenwoordiger van *De Indische Gids*.

Het was lang, immers dertig jaren, geleden, dat Van Sandick het hoofdredacteurschap van ons tijdschrift had neergelegd, maar vergeten had hij het niet. In 1929 nog gaven wij van zijn hand een artikel: „De Indische ingenieur 50 jaren geleden en thans." Tot slot van ons in memoriam worden hier de laatste zinssneden van die bijdrage overgenomen. Zij geven in stijl en gedachte bijzonder goed weer, hoe Van Sandick de vergelijking tusschen oud en nieuw wist te schilderen en daarin leering en aanmoediging wist te leggen voor de jonge collega's.

Over de ouderen schreef hij:

„Merkwaardig is het, dat zoo velen, in de stille vervulling van de hun opgedragen taak, door plichtsbetrachting, ijver, energie en toewijding, prachtig werk hebben verricht. De in Indië tot stand gekomen kunstwerken, voornamelijk op irrigatiegebied, zijn de stille, blijvende monumenten van hun onvermoeiden arbeid en hun bekwaamheid."

Dan tot de jongeren:

„Moge hetgeen zij gewrocht hebben ten voorbeeld strekken aan de jongere generatie, die zooveel beter toegerust haar Indische loopbaan begint, die niet zoo lang achtereen in Indië blijft, die onder zooveel gunstiger omstandigheden kan arbeiden, tot haar beschikking hebbende de reusachtige vorderingen der moderne techniek, die nog ongekende perspectieven opent."

GEORGE NYPELS.

Dr. H. D. Benjamins. †

Den 16en Januari werd ten kantore van de Vereeniging „Oost en West", aan het Bezuidenhout 6 te 's-Gravenhage, een bijeenkomst gehouden van de vaste medewerkers aan *Het Koloniaal Weekblad*. Daar was ook aanwezig Dr. H. D. Benjamins, in leeftijd de oudste, in opkomst de getrouwste.

Hij deelde mede in den vorigen nacht een benauwd gevoel, een pijnlijken druk op de borst, te voren nooit gekend, te hebben gehad, die wegtrokken als hij overeind ging zitten. Hij had daarom het laatste gedeelte van den nacht zittend in zijn leunstoel doorgebracht. Het was nu weer geheel over.

Dan toch ter vergadering gekomen?

Ja, bij het droge weer deed de buitenlucht prettig aan.

Per auto gekomen?

Neen, per tram, zooals altijd.

Een week later, den 23en Januari, sloot hij de oogen voor altijd.

Dat is gansch Benjamins. Op bijna drie en tachtig-jarigen leeftijd, een voorbeeld van plichtsvervulling voor de jongeren. Als er een taak te volbrengen was, werd alles op zijde gezet wat zich als een belemmering voordeed. Hij was een stille, bescheiden werker, maar door de veelzijdigheid van zijn kennis, door de helderheid van zijn blik, door het volhardende in zijn karakter, door den moed zijner overtuiging heeft hij toch veel weten te bereiken. Suriname heeft vooral zijn liefde gehad. Suriname heeft daarvan vruchten geoogst. Suriname heeft hem hiervoor ook dankbaarheid betuigd. Dit is herhaaldelijk gebleken en nog op zeer welsprekende wijze toen zijn 80sten verjaardag tot een indrukwekkende huldebetuiging is gemaakt.

Geboren 25 Februari 1850 te Paramaribo, bezocht hij in Nederland de H. B. S. en het gymnasium, studeerde te Leiden en promoveerde er in 1875 tot doctor in de wis- en natuurkunde, op de dissertatie: Geschiedenis van de histologie der villi Intescinales.

Toen hij in 1877 in Suriname terugkeerde, werd hij door gou-

verneur Van Sypesteyn benoemd tot leeraar-directeur aan de Inrichting voor Middelbaar Onderwijs, welke 15 November van dat jaar in Paramaribo geopend werd. Reeds Maart 1878 werd zij evenwel op last van den minister van Koloniën gesloten. Bij de invoering van de nieuwe regeling van het onderwijs, waarbij dit in Suriname verplicht werd gesteld, was volgens art. 1 een inspecteur noodig en met 1 Juni 1878 werd daartoe benoemd Dr. Benjamins. Tot 1907 heeft hij deze functie vervuld met een onderbreking door buitenlandsch verlof in 1897. In 1907 ging hij weer met verlof, om in 1910 pensioen te nemen. Hij heeft zich toen in Den Haag gevestigd.

Zonder in bijzonderheden te treden over hetgeen hij als inspecteur heeft gedaan en bereikt, kan getuigd worden, dat hij zeer veel heeft bijgedragen ter opheffing van de ontwikkeling zijner landgenooten, waartoe ook heeft behoord het Nederlandsch in de plaats te stellen van het Neger-Engelsch. Het inspecteurschap combineerde hij met de betrekking van leeraar in de natuur- en plantkunde aan de Geneeskundige School te Paramaribo. Tot de vele functies, door hem in Suriname met eer vervuld, hebben behoord het lidmaatschap van den Raad van bestuur van de kolonie en het beheerderschap der Koloniale bibliotheek te Paramaribo.

Hij heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt bij het uitzoeken in 1895 van het grensgeschil tusschen Britsch-Guyana en Venezuela, hiervoor werd hem het commandeurskruis der Simon Bolivarorde toegekend. De toewijzing van het Lawa-gebied aan Nederland, bij de van den Csaar van Rusland gevraagde scheidsrechtelijke uitspraak in het Britsch-Nederlandsche geschil, in 1891, werd geacht grootendeels te danken te zijn aan de door hem verzamelde gegevens. Hiervoor werd hem de Nederlandsche Leeuw verleend.

Na zijn pensionneering is hij een harde stille werker gebleven. De door Martinus Nijhoff uitgegeven Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, 1914—'17, heeft hij, met Johan F. Snelleman, samengesteld. Dezelfde uitgever besloot in 1919 tot het laten verschijnen van het maandblad *West-Indische Gids*, dat Dr. Benjamins tot aan zijn overlijden als mederedacteur heeft gehad en waarin, in de maand van zijn overlijden, nog een tweetal bijdragen van zijn hand verschenen, een gewijd aan zijn medewerker Joh. F. Snelleman, ter gelegenheid van diens 80en verjaardag.

Vele artikelen, met betrekking tot Suriname, heeft hij in verschillende periodieken gepubliceerd. Zooals in den aanhef van dit in memoriam al werd gezegd, is hij vast medewerker gebleven van *Het Koloniaal Weekblad*.

Vele jaren heeft hij onverdroten gestreden om eindelijk te geraken tot de regeling tusschen Nederland en Gr.-Brittanje, welke zal aantoonen, dat de landstreek tusschen de Nw. Rivier (voortzetting van de Corantijn) en Coerini Coetari tot Suriname behoort; deze strijd heeft hij ingeleid met een belangrijk artikel: De grenzen van Nederlandsch-Guyane, in het tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap in 1898.

De Gonini en Tapanakoni-expeditie, van 1903 en 1904, trok veel nut van zijn bemoeienis.

Even zij ook herinnerd aan zijn pennestrijd over de romantische schrijfster Afra Behn.

Waar *De Indische Gids* zijn kolommen ook openstelt voor bespreking van aangelegenheden onze West betreffende, ware het denkbaar geweest, dat tusschen ons maandblad en de *West-Indische Gids* eens eenige wrijving, of hoe men 't noemen wil, ware ontstaan. In de persoonlijke aanrakingen met Dr. Benjamins en in de zakelijke verhoudingen der redacties is hiervan zelfs nooit eenige zweem geweest. De tijdschriften hebben in goede samenwerking, geheel onafhankelijk van elkander, geijverd voor de nationale en koloniale zaak.

GEORGE NYPELS.

Mogen vak- of belangenvereenigingen in de Weermacht worden toegelaten?

DOOR

K. F. E. GERTH VAN WIJK.

Gep. Luitenant-Generaal, Oud-Commandant v. h. Leger in N.-I.

Ons antwoord op de bovengestelde vraag is, zonder eenig voorbehoud: *Neen!*

Omdat de geaardheid van vak- of belangen-vereeniging in strijd is met het eerste en voornaamste levensprincipe van het militaire wezen: met de krijgstucht, wortelend in de zelftucht bij den enkeling.

Tucht is de goedschiksche en trouwhartige onderwerping aan wettelijke gebondenheid, dus aan van buiten opgelegde onvrijheid. Zelftucht is zelfopgelegde beheersching van het persoonlijk egoïsme in al zijn aandriften.

De militaire tucht, de krijgstucht, dus de militaire onvrijheid, duldt niet, en kan niet dulden, eenig gezamenlijk optreden van militairen met de opzettelijke bedoeling intimideerende kracht bij te zetten aan eenig verlangen, om aldus dwingenden invloed uit te oefenen op de Overheid.

Elke inbreuk op de ten deze aan de militairen opgelegde onvrijheid beteekent ondermijning van de militaire tucht en wel in gevaarlijksten vorm, want dragende het karakter van massaal onwilligheidsbetoon tegen die onvrijheid.

Naar den vorm onderwerpt de militaire vak- of belangen-vereeniging zich aan de opgelegde militaire onvrijheid, in wezen ontduikt zij haar. Want het is de vooropgezette wil van de vereeniging om pressie te oefenen op de Overheid. Die wil blijkt uit het in de hierbedoelde organisaties levendig houden van de gedachte, *dat zij hun bestaansnoodzaak ontleenen aan de nalatigheid van de Overheid in zake de behartiging der materieele belangen van het landspersoneel, alsook aan de behoefte aan bescherming dier belangen tegen diezelfde Overheid.*

Wie deze kenschetsing van het geval verwerpt, kan allicht in-

stemmen met de van andere zijde gegeven voorstelling van zaken, als zouden de bedoelde bonden zijn aan te merken als noodzakelijke organen, door middel van welke de Overheid op de hoogte kan blijven van hetgeen er bij haar dienstpersoneel omgaat, terwijl het gemis van die organen de ondergrondsche actie tegen Overheid en Staat in het leven zou roepen, c.q. in de hand zou werken.

Deze zienswijze heeft nu al meer dan een kwarteeuw den regeeringskoers met betrekking tot het vraagstuk beheerscht.

Waar zijn wij ten slotte daarmede beland?

Bij de beantwoording van deze vraag zullen wij ons om begrijpelijke redenen in hoofdzaak bepalen tot Nederlandsch-Indië. Ook zullen wij in onze uiteenzetting van den stand van zaken geen der bestaande bonden met name noemen.

In het eind hebben zij alle het hun toekomend aandeel in de verantwoordelijkheid voor den bestaanden toestand te dragen.

* * *

Evenals de burgerlijke vakbonden, stellen al de hierbedoelde vereenigingen zich als hoofddoel: de handhaving en verbetering van de materieele positie der leden.

Om haar voortbestaan te verzekeren, moeten die vereenigingen onverpoosd actie voeren, strijden. De practijk wees als heel spoedig uit, dat verslapping van de actie doodend werkte op het vereenigingsleven.

Aangezien de Overheid zonder dwingende noodzaak niet geneigd is het materieel bestaan van haar dienstpersoneel te verslechten, aan de vakvereeniging dus normaal geen gelegenheid biedt tot strijd voor behoud van het bestaande, moet de actie zich wel richten, naar binnen: tegen tevredenheid met het bestaande; naar buiten: op het maken van steeds grooter winst.

Het opsporen van steeds nieuwe „onafwijsbaarheden" is voor de vereenigingen levensvoorwaarde. Anders gezegd: zij moeten het hebben van de permanente ontevredenheid.

Hierin schuilt een der grondfouten van de organisaties. De daaruit geboren geestesrichting eischt voor de vereeniging onverkort het recht op, al die verlangens voor te brengen, die zij oirbaar acht, maar zij aanvaardt niet den plicht om zich goedschiks neder te leggen bij de afwijzing van eenig verlangen door de Overheid.

Het op principieele gronden berustend „neen" van de Overheid wordt altijd voorgesteld als onbillijk, als miskenning van de nooden en behoeften van bepaalde groepen, aan het nijpende waarvan geen twijfel, laat staan ontkenning, mag worden toegelaten.

Dat aldus in het vereenigingsleven de met het wezen van de krijgstucht strijdige verzetsgedachte stelselmatig wordt aangekweekt, en dat ten slotte de met het wezen der krijgstucht onafscheidelijk verbonden zelfverloocheningsidee geheel wordt verdrongen, ligt voor de hand, al wordt zulks door de betrokkenen niet onderkend.

De daaruit zich ontwikkelende geestesgesteldheid lokt de botsingen met de Overheid als het ware uit, met veelal als gevolg: bestraffing van bestuurders der betrokken vereeniging.

Brengen afwijzende beschikkingen ontstemming in de vereeniging, in nog veel hooger mate is zulks het geval met aan bestuurders opgelegde krijgstuchtelijke correcties. Deze laatste worden, zuiver uit organisatorische solidariteit met de getroffenen, gevoeld als een affront aan al de leden der vereeniging.

De actie voor lotsverbetering leidt aldus tot het ontstaan van een steeds breeder en dieper wordende kloof tusschen Overheid en groote groepen der weermacht.

* * *

Gedurende de veeljarige periode sedert de vak- en belangenvereenigingen hun intrede in de weermacht hebben gedaan, heeft hunne werkzaamheid zich nimmer doen kennen als gezagschragend. Integendeel!

Juist de omstandigheid, dat dergelijke bonden veel meer aandurven dan de enkeling, en van nature veel minder dan deze geneigd zijn in een gevallen beslissing te berusten, is oorzaak dat in en door de georganiseerde actie het tuchtgevoel en het gezagsbegrip bij de leden geleidelijk wordt verzwakt en afgestompt.

In het vereenigingsleven wordt het „onorganisatorische" als veel grooter kwaad aangevoeld dan het „indisciplinaire". Niet het militaire wezen, maar de bond heeft den voorrang; niet het Overheidsgezag, maar „de moderne vakbeweging" wordt op de eerste plaats gesteld.

De militaire vakbond héét veiligheidsklep voor te hooge spanning, in waarheid werkt hij veeleer als drijfhamer, die stukslaat de pijlers van het gezagsgebouw, om te verbreeden het pad, dat voert naar de victorie der zelfzucht, naar de vernietiging der zelftucht.

Dat aldus in dergelijke organisaties een sfeer wordt geschapen, bij uitstek gunstig voor doelbewuste ondermijning van tucht en gezag, door lieden, die het hierop aanleggen ten bate van hunne politieke idealen, behoeft wel geen betoog.

Mede onder den invloed van laatstbedoelde elementen gaat de bondsactie steeds in de richting van wegdoezeling van de grenzen

tusschen burgerlijke onvrijheid en de veel verder reikende militaire onvrijheid.

Het ongelukkige daarbij is, dat de houding van regeering, volksvertegenwoordiging, volksraad en pers — zij het ongewild — maar al te vaak medewerkt tot deze wegdoezeling.

Het meest bedenkelijke van alle kwaad, dat door dezen gang van zaken wordt gebrouwen, is wel, dat door de geleidelijke afstomping van het ware tuchtgevoel, de in-acht-neming van de krijgstucht zich hoe langer hoe meer gaat bepalen tot de uiterlijkheden, d.i. tot het strikt noodige om zich te vrijwaren voor krijgstuchtelijke correctie. Een innerlijk verwordingsproces, dat schuil gaat achter den uiterlijken schijn van het militaire decorum.

Hierin steekt een gevaar van onberekenbaren omvang; een gevaar voor plotselinge ontgoocheling ten aanzien van de werkelijke betrouwbaarheid der weermacht, welke tot rampspoedigste gevolgen kan leiden.

De militaire medewerker van het Haagsche dagblad *Het Vaderland* publiceerde betreffende dien uiterlijken schijn een hoogst belangwekkende getuigenis van een oud-hoofdoficier.

Wij halen uit die publicatie[1]) het volgende aan:

„In de Novemberdagen van 1918 was ik zelf commandant van „een Nederlandsch oorlogsschip, en hoewel de geest bij mij aan „boord niet slechter was dan bij een ander, heb ik toen toch „a.h.w. aan den lijve ondervonden *hoezeer de schijn van tucht en „goede orde, die op de Vloot heerschte, inderdaad niet meer dan „schijn was, en hoezeer wij, commandeerende officieren, niet anders waren dan vergulde schimmen, die slechts werden gehoor- „zaamd bij de gratie van Troelstra!*"

Reeds toen is dus gebleken, dat de strijd tot verwezenlijking der vereenigingsdoeleinden wordt gestreden ten koste van het hoogste goed in de weermacht, ten koste van datgene, dat haar voornaamste kracht uitmaakt en waarin haar betrouwbaarheid zich afspiegelt, ten koste van de krijgstucht en van het vertrouwen in, en den eerbied voor de Overheid.

M.a.w. reeds vijftien jaar geleden is in Nederland scherp aan het licht getreden, dat de militaire vakvereenigingsactie de weermacht grondig bederft.

* * *

Het is wel opmerkelijk, dat militaire vak- of belangen-vereenigingen niet bestaan, en niet toelaatbaar worden geacht in Enge-

---

[1]) *Het Vaderland*, Avondblad A van 10 Februari 1933: „Tweeërlei geluid uit de Marine."

land, Frankrijk, Duitschland en België, om ons nu maar tot onze naaste buren te bepalen.

Dit verschil van inzicht tusschen ons en onze buren over zoo belangrijke kwestie, waarin de veiligheid van den Staat zoo nauw is betrokken, verdient, in het licht van de ongunstige ervaring ten onzent met de militaire bonden opgedaan, ongetwijfeld volle aandacht.

Blijkbaar voelt men in de evengenoemde landen dus ook niets voor de opvatting, die te onzent opgeld doet, dat het gemis van vak- en belangen-vereenigingen in de weermacht de ondergrondsche actie, ter ontreddering van het machtsinstrument van den Staat, in het leven roept en in de hand werkt.

Wellicht zou men daaruit mogen afleiden, dat men elders meer overhelt naar de meening, dat ondergrondsche actie overal en te allen tijde plaats heeft, waar de politieke toestanden daartoe aanleiding geven en dat deze actie slechts gebaat kan zijn met voorafgaande en gelijktijdige ondermijning van tucht en gezag door bovengrondsche werkzaamheid.

Hoe die bovengrondsche tucht en gezag sloopende werkzaamheid plaats heeft via de militaire bonden, hebben wij hierboven uiteengezet, daarbij in het licht stellend, hoe ook hier als overal de menschelijke geaardheid elke haar daartoe geboden gelegenheid uitbuit om zich van opgelegde vrijheidsbeperking te ontdoen; alsook hoe het gestadig tornen aan de militaire onvrijheid, zoogezegd langs „legalen" weg, nochtans tegen den wil van de tuchtwet in, ten slotte moet leiden tot ontaarding van de militaire discipline en daardoor tot innerlijk verval van de weermacht.

* * *

Het vraagstuk van de al of niet toelaatbaarheid van de vak- of belangen-vereenigingen in de weermacht, werd eenige jaren geleden door de Regeering in Indië commissoriaal gemaakt. Het lijvig rapport der commissie bevat tal van belangwekkende gegevens voor de beoordeeling van dit vraagstuk. Dat onderzoek heeft echter vooralsnog geen ander resultaat gehad dan eenig geschipper in deze kwestie, waarbij het werkelijke kwaad in wezen onaangetast is gelaten.

De jongste buitengewoon ernstige wanordelijkheden op de Vloot maken het dringend noodzakelijk, dat thans ten spoedigste op afdoende wijze paal en perk worde gesteld aan het geestelijk verwordingsproces, dat, ondanks tijdig onderkende, uiterst bedenkelijke symptomen, niet werd gestuit, omdat de in hoogste ressort verantwoordelijke instanties bleven vasthouden aan

leuzen en voorstellingen van zaken, waarvan het bedrieglijke zoo onmiskenbaar aan den dag is getreden.

Nu de noodlottige gevolgen niet zijn uitgebleven, die aan ons nationaal prestige in binnen- en buitenland een zeer gevoeligen slag hebben toegebracht, nu eerst, is in breeden kring het besef levendig geworden, dat het een andere richting uit *moet*.

Welke richting?

Op de duidelijke en categorische beantwoording van deze vraag komt het thans aan; vage algemeenheden brengen ons geen steek verder.

Muiterij is onduldbaar, maar wat bij de voorgevallen muiterij aan het licht is gekomen ten aanzien van den werkelijken toestand bij het betrokken deel van de weermacht is in één woord: ontstellend.

Ten slotte is de verzetsuitbarsting slechts symptoom van een geestelijk proces, dat den voedingshaard vormt voor nieuwe rebellie.

* * *

Het is van essentieele beteekenis, vast te stellen, dat de tot uiting gekomen verzetswil zijn diepst schokkend succes heeft behaald door een welgeslaagde overrompeling, voor welke de bestaande schijntoestand allergunstigste voorwaarde heeft geboden.

Het scheppen van dien voor de veiligheid van den Staat zoo hoogst gevaarlijken schijntoestand komt, zonder eenig voorbehoud, geheel voor rekening van de militaire vak- en belangenvereenigingen.

Deze vaststelling is van te meer beteekenis, wijl kortelings ernstige verschijnselen zich hebben voorgedaan, die de vrees wettigen, dat ook het andere deel der weermacht, met name: het leger, door hetzelfde bederf is aangetast.

Ongetwijfeld, het *moet* een andere richting uit!

Zoolang echter wordt vastgehouden aan de opvatting, dat de beroepsmilitair van nature niet geschikt is voor anderen, nuttigen maatschappelijken arbeid dan geweld te beantwoorden met geweld; dat ander werk, ten bate van de handhaving van orde en rust hem minder geschikt zou maken voor het oorlogshandwerk en tevens schadelijk zou zijn voor de handhaving van een goede krijgstucht; en zoolang dan bovendien in hem wordt levendig gehouden, door middel van vak- of belangen-vereeniging, de gedachte dat, ter verzekering van de richtige behartiging zijner materieele belangen, de dwingende actie van het aantal niet kan worden gemist; zoolang alles in wezen zoo blijft als het

thans is, is afdoende verbetering niet mogelijk. Want het zijn die opvattingen, die de tot nog toe gevolgde richting hebben beheerscht.

Van maatregelen, die zich geheel of in hoofdzaak bepalen tot het treffen van een aantal personen, is geen innerlijke gezondmaking van blijvende waarde te verwachten.

De onverkorte handhaving van de noodzakelijke militaire onvrijheid, waarmede niet te transigeeren valt, is voor de gezondmaking hoofdvoorwaarde.

Met deze hoofdvoorwaarde is het voortbestaan van de militaire vak- of belangen-bonden onvereenigbaar. Daarom *moeten* zij weg, en zoo snel mogelijk.

Tweede hoofdvoorwaarde is: nuttig werk voor den beroepsmilitair.

Er is periculum in mora.

Mogelijk is het nog niet te laat!

Den Haag, Februari 1933.

De kolonisatie van de negerrepubliek Liberia, inzonderheid gedurende de jaren 1816—± 1830.

Opheffing der slavernij en moderne kolonisatie-problemen.

DOOR

A. HALLEMA.

Zoo straft een ontijdig self-government zich zelf!

„De verantwoordelijkheid voor de onmiskenbare mislukking van de Negerrepubliek (Liberia) rust dan ook allereerst op de Regeering van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, die de oprichting bewerkstelligde, vervolgens de eerste stappen leidde en — daarna het staatje vrijwel aan zijn lot overliet. De haast, waarmede hier autonomie werd verleend, heeft zich op harde wijze aan de bevolking gewroken." Th. Ligthart, Liberia (in *Tijdschrift voor Economische Geographie*, 1931, 15 Nov., 22ste jrg. No. 11).

Van de kolonisatie op ethische basis in het jongste tijdvak onzer geschiedenis vindt men een merkwaardige proeve in de eigenaardige vorming van de negerrepubliek Liberia op de Peperkust van het voormalige Opper Guinea in Afrika. Hoewel Nederland noch de Indiën daarbij rechtstreeks betrokken zijn geweest, mag dat feit geen reden zijn, om in dit tijdschrift, waarin allerlei koloniale problemen uit den ouden en nieuwen tijd zoo uitvoerig onder oogen worden gezien, theoretisch toegelicht en opgelost, dat elke lezer daardoor voldoende met de koloniale kwesties en toestanden op de hoogte wordt gebracht, de vorming van den staat Liberia als niet in betrekking tot Nederland en het Rijk buiten Europa staande[1]), daarom maar stil-

---

[1]) In den laatsten tijd is de handel van Nederland met Liberia vergeleken met andere handeldrijvende landen zeker niet de minst beteekenende en, wat historisch zeker merkwaardig is, het oudste handelshuis van Monrovia is van Hollandschen oorsprong.

zwijgend voorbij te gaan. Integendeel, het loont zeker de moeite, om eens na te gaan waartoe een dergelijke kolonisatie in den Nieuwsten Tijd onder geheel andere omstandigheden — en met zeer gewijzigde doelstelling — dan in vroeger eeuwen heeft gediend en geleid, wat haar licht- en schaduwzijden waren, in hoeverre de afschaffing van slavenhandel en slavernij stimuleerend op dit proces heeft gewerkt en daarvan wederkeerig den heilzamen invloed heeft ondervonden en vooral wat er met voldoening aan den eisch der moderne kolonisatie, het zelfbestemmingsrecht der kolonisten, gedurende de periode van wording van Liberia aldaar is tot stand gebracht..... of nagelaten.

Het laatste is dezer dagen nog eens zeer duidelijk aangetoond door den heer Th. Ligthart, oud-directeur der Javasche Bank en als een der experts, door den Volkenbond uitgezonden ter bestudeering van de Liberiaansche kwestie, dus wel onze eerste deskundige hier te lande, dien we hierboven reeds even aanhaalden. De regressieve methode volgende en vanuit het heden een blik slaande in het verleden, komen wij er namelijk toe het eerst op de jongst verschenen litteratuur over Liberia te wijzen. De heer Ligthart, aan wiens hiervoor aangeduide studie wij ons motto ontleenden, heeft namelijk onlangs de betrekkelijk arme litteratuur over de negerrepubliek op gelukkige wijze aangevuld met zijn interessant artikel over den huidigen economischen en socialen toestand van Liberia. Het daarin geteekende beeld van het tegenwoordige Liberia, „white man's grave", „the country of the doomed, the damned, the desperate and the drunkard", waar volgens den humor des zeemans „two comes out where three goes in", is zeker niet optimistisch gestemd, doch de schrijver stelde zich niet tevreden met die „zwartgekleurde beoordeelingen" van anderen en ging met eigen oogen het land der vrije negers zien, dat ruim een eeuw geleden nog zooveel beloofde voor de toekomst en thans verre ten achter staat bij de aangrenzende Fransche en Engelsche koloniën. En hij komt dan tot de conclusie, dat het niet op de eerste plaats het klimaat is, dat *de* oorzaak is van de achterlijke en ongunstige economische toestanden der inwoners en de langzame toeneming der bevolking, doch dat deze gezocht moet worden in hun gebrek aan energie, het bij hen afwezig zijn van de lust en het streven naar ontwikkeling, de vrucht van een averechtsche kolonisatie der vroegere

[1]) Vgl. onder de oudere werken over de historische ontwikkeling van Liberia vooral Oberländer, West-Afrika; Buttikoffer, Mededeelingen over Liberia (Amst. 1884); Bourzeix, La république de Libéria (Parijs 1887); Velhagen und Klasings Monatshefte 1906, Heft 8; Geogr. Zeitschrift 1904, Heft 1; George Schweinfurth, Im Herzen von Afrika. 2Bde. Leipzig 1874.

Amerikanen, die te vlug begonnen zijn met autonomie te verleenen aan hen, die nog onvoldoende politiek geschoold waren, geen politiek besef hadden en de beteekenis van de cultuur voor het individu en voor een volk nog niet wisten te waardeeren, omdat zij zelf te weinig ontwikkeld waren en tusschen de Amerikanen van de practische staathuishoudkunde nog niets hadden geleerd.

Daardoor is de kolonisatie van Liberia niet slechts een waarschuwend voorbeeld, om niet te optimistisch te zijn met betrekking tot de kunstmatige overplanting van een volk, welke altijd iets gekunstelds houdt, maar vooral ook een baken in zee in verband met den roep van het heden: geeft de koloniën de regeering, gekozen uit en door haar eigen onderdanen, zonder te luisteren naar den wijzen raad om dat zelfbestuur langs den weg der *evolutie* en *opvoeding* mogelijk te maken, niet overhaast en nog veel minder met geweld! Vandaar dat de vergelijking met onze Indiën ook zeer ten nadeele van Liberia uitvalt: „Treffend is", schreef de heer L. terecht, „voor ieder, die tropische gebieden in het Oosten kent, in Liberia het totaal ontbreken van kunstuitingen, waaruit eenige beschaving zou kunnen spreken. De huizen zijn primitief, de gebruiksartikelen en werktuigen eveneens, de kleeding mist het aantrekkelijke van onze Indische batiks en ikats, de dansen zijn wild en onbeschaafd, de muziek is ruw en klankloos, maar zoowel dans als muziek hebben een sterk rhythme. Men vindt in de stad geen enkel mooi gebouw en waar pogingen zijn gedaan de straten te versieren, is men vervallen tot het oprichten van slechte imitaties van leelijke Westersche monumentjes."

Nu gaat de vergelijking van de eeuwenoude cultuur der inheemsche volken van Oost-Indië met de armzalige en primitieve kunst van eeuwenlang onderdrukte negerstammen natuurlijk niet op en ook zijn de producten van de Nederlandsche kolonisatie in de Oost en die der Amerikaansche „societeit van kolonisatie" in Liberia zeer ongelijke waarden, maar wel vallen overeenkomst en verschil tusschen beider systeem duidelijk in het oog, als men zich beperkt tot de laatst verloopen eeuw. En dan komt men met den heer Ligthart gemakkelijk tot de volgende conclusie: „De verschillende stammen, die hun eigen hoofden en vorsten hebben, zijn samengebracht in de Republiek Liberia, waarover uit Amerika bevrijde en naar hun geboortegrond teruggekeerde slaven het beheer op zich genomen hebben. Deze, in den wandel Americo-Liberianen genoemde ex-slaven bewonen de kuststreek en houden zich voornamelijk bezig met de uitoefening van politieke en administratieve betrekkingen. Ze hebben uit de Ver-

eenigde Staten eenige ontwikkeling en beschaving meegebracht, benevens een aantal Westersche denkbeelden en steken door deze verworven eigenschappen in vaardigheid tot regeeren een weinig uit boven de oorspronkelijke bevolking. Helaas, hebben ze in hun slavenstaat niet geleerd *zelfstandig* te werken en één van de verderfelijke eigenschappen van deze heerschende kaste is haar afkeer van arbeid in handel, landbouw en bedrijf. Ze streeft er vooral naar voor al haar leden een plaatsje te vinden in de regeeringsbureau's, waar een tè groot aantal ambtenaren tè weinig doet in het belang van de ontwikkeling van het land.

Een beschrijving van hetgeen tot stand is gebracht in de eeuw, die verloopen is, sinds de intocht van de vrijgelaten slaven, zou weinig opwekkend zijn. Men moet echter alvorens te oordeelen rekening houden met de feiten, dat 1°. de nieuwe heerschers geen leiders-ervaring hadden, 2°. dat ze niet over voldoende kapitaal en middelen voor den opbouw beschikten, 3°. dat ze niet geleerd hebben de hun verstrekte middelen behoorlijk te gebruiken, 4°. dat ze door de oorspronkelijke bewoners niet vriendelijk werden ontvangen, dus een harden strijd moesten voeren, om zich staande te houden en het nieuwe rijkje te grondvesten."

Aldus de heer Ligthart, wiens meening of opvatting we echter niet kunnen deelen ten aanzien van het weinig opwekkend karakter der beschrijving van hetgeen in Liberia gedurende de 19de eeuw werd tot stand gebracht. Juist de tegenstelling tusschen het begin der kolonisatie, toen men hier zoekend en tastend, maar tevens bezield vol idealen en een heilig enthousiasme, begon om in plaats van slavernij, vrijheid en zelfbestuur te brengen aan de te vroeg ontvoogde negerstammen, hoewel deze terug gebracht waren in het land hunner voorvaderen, begunstigd door een tropischen plantengroei, en het heden, dat resultaten doet zien, welke ver beneden de verwachting bleven, dat contrast, herhalen we, is het meer dan waard, om na de teekening der huidige toestanden door den heer Ligthart thans in een kort overzicht te worden samengevat. Het zal dan den lezer treffen, dat het einde der slavernij in Amerika werd bekroond door de proefneming der idealistische kolonisatie in den *Nieuwen Tijd*, zonder dat voldoende rekening werd gehouden met den aard der Westafrikaansche inboorlingen, hun gebrek aan activiteit en initiatief, hun gemis van persoonlijkheid en zelfstandigheid, die hen, karakterologisch geoordeeld, onwaardig maakte voor de gaven van een onafhankelijk volksbestaan en van individueele vrijheid. De verandering was te groot en zij, die zich aanpasten bij de nieuwe economische en sociale toestanden, werden voorbestemd door een ambtelijke functie zonder daden ten nutte der negergemeenschap

te parasiteeren op deze onvolkomen maatschappij. Zeer terecht merkte de heer Ligthart op: „Het is geen wonder, dat West-Afrika zooveel slaven aan de vroegere slavenhalers geleverd heeft. De slavernij was er steeds inheemsch en men vindt er stammen, die zoo bot en energieloos zijn, dat ze gemakkelijk de dupe worden van krachtig optredende figuren. Het zou onmogelijk zijn geweest, om mannen met eenig karakter tegen hun zin in kudden weg te voeren naar vreemde landen, zooals dat eenige jaren geleden hier nog is gebeurd. Onder de bevolking zelf is slavernij en pandelingschap in gebruik. De Regeering heeft officieel de slavernij afgeschaft, maar het is onmogelijk om ingewortelde gebruiken met een pennestreek uit de wereld te helpen. De slaven zelf komen tegen hun staat van onvrijheid niet in verzet, ze worden in den regel behoorlijk verzorgd en ze zouden geen uitkomst weten, als ze onverwacht werden vrij verklaard, — daarom is het niet zoo eenvoudig als een onervaren buitenstaander denken zou, om een einde te maken aan een gebruik, dat volgens onze begrippen niet meer in onze maatschappij geduld behoort te worden..... Thans komt slavernij nog zeer veel voor, maar slavenjachten en slavenmarkten zijn (in Liberia) uit den tijd." Een terugblik op die oudste toestanden der slavernij en van den slavenhandel in negers verschaft ons het juiste inzicht in de wording van Liberia.

De eerste scheepslading negers, van de kusten van Afrika ingenomen met bestemming naar Amerika, landde in 1621 in den toen nog jongen staat Virginië, den eerste door Engelsche kolonisten bevolkte en ook den eerste door den vrijheidsoorlog ontvoogden staat. Het koloniaal gouvernement beproefde al dadelijk den slaveninvoer te verhinderen, doch de wetten, door de toenmalige regeering voorgesteld, verwierven niet de vereischte goedkeuring, wijl de raadgevers der kroon als motief hunner weigering aanvoerden, dat het aannemen dier wetten Engelands handel en scheepvaart op Amerika te zeer zou benadeelen. En zoo protegeerde deze zeevarende natie evenals ons koloniseerend volk de slavernij in haar overzeesche gewesten. Nog tijdens de onafhankelijkverklaring der Vereenigde Staten hadden de slavenhandel en slavernij zulke diepe wortelen geschoten in het economisch bestaan van de Zuidelijke Staten, dat de grondleggers der Noordamerikaansche vrijheid voorloopig geens kans zagen deze woekerplant op de persoonlijke vrijheid der kolonisten en op de door hen zelfstandig verklaarde natie uit te roeien en haar wasdom voor goed te beletten. Immers de slavenhandel bleef gehandhaafd als makende een der voorwaarden uit van het Verdrag van Versailles (1783), waarbij Engeland de onafhankelijkheid der 13 Vereenigde Staten van Noord-Amerika bevestigde, ook al door-

dat de Amerikanen tijdens hun vrijheidsoorlog de woeste Indianen en negerslaven tegenover zich zagen, opgehitst als dezen waren door de Engelschen en dus in de slaven een oproerig en opstandig element vonden, dat onder den duim moest worden gehouden. Zelfbehoud streed tegen humaniteit!

Maar toch gaven anderzijds de economische voordeelen den doorslag, daar de kolonisten van het Zuiden er al eeuwen aan gewend waren, dat de moeilijke plantage-arbeid onder de subtropische zon te hunnen behoeve werd verricht door de slaven, zoodat zij zich bij den rijstbouw niet behoefden te wagen in de moerassige velden met hun miasmen en allerlei gevaren voor de gezondheid. Dat de Noordstaters daar anders over dachten, Massachusetts reeds in 1645 een wet had uitgevaardigd, volgens welke verboden was, andere slaven te koopen of te verkoopen, dan die in een rechtmatigen(?) oorlog waren gevangen, welk humaan voorbeeld al spoedig door Pennsylvanië en New-Jersey was gevolgd, vond zijn oorzaak in de geheel andere belangen dezer kolonisten, maar de Afrikaansche Compagnie zorgde in elk geval wel, dat dergelijke maatregelen door de Engelsche regeering in zooverre werden gehandicapt, dat slavenhandel en slavernij in al haar vreeselijke gevolgen bleven bestaan. En voordat dan ook in Engeland maar een enkele stem was gehoord tegen deze onmenschelijke instellingen, had inzonderheid de Amerikaansche staat Pennsylvanië er openlijk tegen gedemonstreerd, door in zijn gebied althans geen slavernij te dulden. In het moederland volgde toen weldra de abolitionist Clarkson, gelijk na hem Lord Stanley en de dichter-staatsman Lamartine een dergelijke propaganda voerden. Enkele jaartallen mogen er verder aan herinneren, hoe in de verschillende staten achtereenvolgens eerst de verbodsbepalingen tegen den slavenhandel werden afgekondigd en daarna de afschaffing van de slavernij volgde:

In 1797 schafte de *Amerikaansche Unie* den slavenhandel nadrukkelijk af en werd dit wettelijke verbod verder een der grondslagen van de constitutie der V. S.

In 1819 verbood aldaar een nieuwe wet den invoer van slaven, waarop zelfs de doodstraf werd gesteld, hoewel Texas, Louisiana, Cuba, Brazilië zich aan dergelijke verboden onttrokken of met het bestaan ervan geen rekening wenschten te houden.

Reeds in 1792 had *Denemarken* voor zijn koloniën een soortgelijke wet aangenomen, die echter eerst in 1804 in werking trad.

Eerst den 9den Aug. 1842 sloten *Engeland en Amerika* te Washington een verdrag ter wering van den slavenhandel, welk voorbeeld bijna drie jaar later te Londen den 29sten April 1845 door *Engeland* in samenwerking met *Frankrijk* werd gevolgd.

Intusschen had *Engeland* voor zich zelf den slavenhandel reeds afgeschaft den 25sten Februari 1807. Frankrijk, dat in dit opzicht lang een dubbelzinnige rol speelde, deed dit in 1816, Spanje in 1817, Nederland in 1818 en Portugal in 1827. Ons land, hetwelk zich nooit veel met den slavenhandel had ingelaten, vaardigde in 1824 nog verder wetten uit tot wering en uitroeiing van den slavenhandel, wat in 1834 en '35 ook door Brazilië gedaan werd. Zoo bleven tusschen 1840 en '62 als terreinen, waarop de slavenhandel het drukst werd gedreven, nog over Midden- en Zuid-Amerika met de Antillen en de Golfstaten der Noordamerikaansche Unie, sommige deelen van Azië, de kuststaten van Australië en vooral Afrika, *het* werelddeel voor den slavenhandel, waar deze zelfs in onzen tijd nog niet geheel is uitgeroeid onder de verschillende inboorlingen en de door hen gevormde stammen.

De slavernij bleef natuurlijk langer bestaan, maar in de Engelsche koloniën werd zij toch reeds in 1838 afgeschaft op voorstel van Lord Stanley; desgelijks in de Fransche koloniën in 1848, vooral door de onvermoeide pogingen van den reeds genoemden Lamartine. Wat de Nederlandsche koloniën betreft, daar waren de vroegere wetten, die strenge strafbepalingen behelsden tegen den slavenhandel, gevolgd door het bekende Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië van 1854, waarbij niet enkel elke vorm van slavenhandel, de invoer en de openbare verkoop van slaven werden verboden, doch tevens bepaald, dat uiterlijk met 1 Januari 1860 de slavernij in geheel Nederlandsch Oost-Indië zou afgeschaft zijn; de zich alsdan op het grondgebied van Ned.-Indië bevindende en van elders als slaven aangevoerde personen zouden eveneens geacht worden vrij te zijn; aan de bezitters en eigenaren der slaven, werd bij de Wet van 7 Mei 1859 bij wijze van losgeld voor elke(n) slaaf (slavin) een schadeloosstelling toegekend van *f* 50—*f* 300 naar gelang van den leeftijd en het geslacht, terwijl bij de wet van 8 Aug. 1862 (Stb. No. 164) de slavernij in de kolonie Suriname werd opgeheven met ingang van 1 Juli 1863. Daar werden de vrijgelatenen echter nog gedurende 10 jaar onder staatstoezicht gesteld met de bedoeling om ze aan een geregeld familieleven te doen wennen, hen in de maatschappij der vrije menschen te absorbeeren en hun daarvoor eenig onderwijs te doen geven. Aan de eigenaren van Surinaamsche slaven werd een vergoeding van 300 gulden toegekend ongeacht hun ouderdom en kunne. Bij dezelfde wet werd van staatswege de aanvoer van vrije arbeiders bevorderd, door uitloving van staatspremiën ad *f* 1.000.000 totaal gedurende vijf jaar, om daarmee de vrije kolonisatie van Suriname in de hand te werken, men weet echter

met welk gevolg. Ten slotte werd bij een derde „slavenwet", die van 8 Aug. 1862 (Stbl. No. 165), de slavernij afgeschaft met ingang van 1 Juli 1863 op de Westindische eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius, Saba en het Nederlandsche deel van St. Martin met toekenning van *f* 200 voor elken vrijgemaakten slaaf, doch van *f* 30 voor die op St. Martin.

Maar nergens ontmoette de afschaffing van slavenhandel en slavernij zulk een tegenstand als in de Vereenigde Staten, waardoor Zuid en Noord in scherpe vijandschap tegenover elkaar kwamen te staan. Het Germaansche deel der natie had een ingeboren afschuw van de slavernij, het Romaansche had deze verderfelijke instelling overgenomen van de vroegere koloniseerende Europeesche volken en stond voor de groote moeilijkheid, hoe bij afschaffing er van aan de noodige vrije arbeidskrachten te komen en de alsdan veel hoogere exploitatiekosten der plantages te dekken. Van 1797 tot 1865 hebben de geschillen over de al- of niet afschaffing bij herhaling tot controversen en botsingen en eindelijk tot een bloedigen oorlog aanleiding gegeven, die ook niet voorkomen werden, toen het Missouri-compromis van 1820 bepaalde, dat ten westen van de Mississippi en ten noorden van 36° 30′ N.B. geen slavenstaat mocht gevestigd worden, zoodat de United States toen 12 z.g. vrije en 12 slavenstaten telden. Maar nog in 1854 werd aan deze voorwaarde niet meer voldaan, toen de Kansas-Nebraska-bill de invoering der slavernij ook in deze beide staten mogelijk maakte, ofschoon ze beide noordelijk van de in 1820 getrokken grenslijn lagen. De Secessie-oorlog besliste tenslotte ten gunste van de afschaffing, die in 1865 een voldongen feit was. Dit gunstig resultaat had ten gevolge, dat ook in Brazilië de emancipatie der slaven een feit werd (1871), terwijl toen eveneens op Cuba de slavernij wettelijk werd afgeschaft, in de Portugeesche koloniën van Afrika een scherpe contrôle werd ingevoerd, om de slavernij te verminderen en ten slotte geheel uit te roeien (1875), waardoor ook de sultans van Madagaskar en Zanzibar alsmede de Khedive van Egypte in 1877 en later bewogen werden, om speciaal den in- en uitvoer van negerslaven in hun landen zooveel doenlijk te beperken. In beginsel werd daardoor over de geheele aarde de leer toegepast, dat slavernij in strijd is met de humaniteit en dat nergens menschen in slavernij mogen leven, als zijnde dit in strijd met godsdienst en rede beide. Dit kon echter nog nog niet verhinderen, dat speciaal in de Mohammedaansche staten van Afrika en Azië op verschillende plaatsen, nog tot den huidigen dag de slavenmarkten bleven bestaan. Ook Liberia kende nog niet langen tijd geleden zulke verkoopcentrales van menschelijk vee.

En toch heeft de slavenhandel ook nog zijn goede zijde gehad, vooral in de 18de eeuw, toen in de Afrikaansche staten als Asjanti en Dahomeh de bloedige menschenslachtingen veel voorkwamen als gevolg van de menschenoffers aan de afgestorvenen, de onverschilligheid voor het leven bij deze Afrikaansche natuurvolken en de schommelingen in den slavenhandel. Was er bijvoorbeeld veel vraag naar slaven, dan werden er veel minder van deze gruwelijke massa-offers gebracht en konden de van links en rechts bijeengeroofde menschenmassa's tegen goed geld aan de Amerikaansche en Europeesche slavenhandelaars verkocht worden. Nog in 1791 verkocht bijvoorbeeld de koning van Dahomeh een groot aantal slaven aan de kust, wat deze menschen, meest krijgsgevangenen, redde van een wreeden dood, zoodat voor hen een plotselinge vraag naar slaven en de daarop gevolgde aanzienlijke prijsstijging van deze menschelijke koopwaar een uitkomst was. Wederkeerig vochten echter de Asjanti's om zooveel mogelijk slaven te kunnen verkoopen uit de buitgemaakte krijgsgevangenen.

Om ons nu verder te bepalen tot Liberia en zijn opkomst als gevolg van het tot een zelfstandigen staat verklaren van vrijgemaakte negerslaven, diene hier even te worden gewezen op den invloed, welke in dit opzicht van den Amerikaanschen staat Virginië was uitgegaan, welks bestuur en bevolking steeds het eerst gereed stond om de belangen der slavenbevolking in dit werelddeel te behartigen. Een onbekende schrijver van het artikel „Liberia", dat ons in een uittreksel in handschrift onder oogen kwam en in 1832, dus juist een eeuw geleden geschreven werd, geeft daarover de volgende opmerkingen ten beste.

„Sedert het jaar 1777 was een comité van wetgeving in Virginië bezig met de herziening van de wetten dezer Republiek. Zij bepaalde onder anderen, dat de kinderen van slaven, na de aanneming van de bill geboren, vrij verklaard zouden worden. Volgens het ontwerp van dat comité moesten deze kinderen, na hunnen eersten leeftijd in den schoot hunner familiën te hebben doorgebracht, op kosten van den Staat onderwezen worden en opgeleid in die beroepen, waarvoor zij de meeste neiging gevoelden. Voorts stelde men zich voor om deze menschen, de jongelingen op hun 21ste, de meisjes op hun 18de jaar, over te brengen in het oord, hetwelk men ter vestiging eener volksplanting het geschiktst zoude oordeelen. Men zoude deze kolonisten van wapens, gereedschappen, zaden, huis- en werkdieren en van al het noodige tot vestiging van eene duurzame stichting voorzien. Vervolgens zoude men hen vrij en onafhankelijk verklaren, hun de bescherming van Virginië verzekerende, voor zoo lang

zij zelven nog niet in staat zouden zijn zich tegen derzelver vijanden te verdedigen. Dat ontwerp had geen dadelijke gevolgen, ofschoon het ook nooit geheel is opgegeven geworden. Integendeel bij herhaling kwam het weder ter baan, en zelfs in 1816 noodigde de algemeene vergadering de uitvoerende Magt uit, om met den President der Vereenigde Staten in briefwisseling te treden over de middelen ter vestiging op de kusten van Afrika of op het vaste land der vereeniging, eener verblijfplaats voor de vrije kleurlingen, die zich derwaarts wenschten te begeven en voor de Negerlaven bij het in het vervolg verkrijgen van derzelver vrijheid. De Staten van Maryland, van Georgië en nog een derde namen gelijksoortige besluiten.

De Amerikaansche Unie telt aan zwarten eene bevolking van 2 millioen zielen, welke in dezelfde verhouding als die der blanken aangroeit en in dertig jaren tijds verdubbelt. Vijf zesde gedeelte der zwarten is slaaf; slechts een zesde gedeelte is vrij. Ook in Amerika bestaat het vooroordeel tegen de lieden der kleur en ofschoon iets minder sterk, is ook daar eene grensscheiding tusschen afstammelingen van Cham en die van Sem en Japhet geteekend. Men kent er echter minder dan elders daden van wreedheid uit dat vooroordeel voortspruitende. Intusschen vermengen zich de geslachten niet; en niets is er, wat op eenige zamensmelting voor het vervolg kan doen hopen. De staat van ondergeschiktheid, waarin de zwarten geplaatst zijn, heeft niet weinig invloed op hunne moreele ontwikkeling, terwijl het door menig feit bewezen is, dat, alles gelijkstaande en den ontzenuwden invloed van het vooroordeel tegen de kleur en der slavernij wegnemende, ook de zwarten niet minder dan de blanken voor verstands- en zedelijk ontwikkeling vatbaar zijn, gelijkelijk geschikt tot genieting van al de voorregten, waarmede de Voorzienigheid zoo mildelijk het menschdom begiftigde."

Ofschoon we het niet in alles met den anoniemen schrijver van deze inleiding eens kunnen zijn, bevat zijn stukje toch wel goede en ware gedachten. En het is merkwaardig, hoe het land, dat de meeste, directe voordeelen van economischen aard aan zijn negerslaven dankte, het eerst gereed stond met pogingen om ook deze ongelukkigen in de gelegenheid te stellen een maatschappelijke samenleving te vormen, waarin hun rechten als individu's met beschikking over eigen wel en wee verzekerd werden en gehandhaafd bleven door een reeds geciviliseerden staat in een ander continent. De in 1816 gestichte vereeniging, American Colonisation Society for colonising the free people of color of the United States, die dit doel nastreefde, beraamde al direct plannen om de vrijgekomen, vrijgelaten of vrijgemaakte

Amerikaansche negers naar Afrika te transporteeren en ze daar in een geordende kolonie onder te brengen, juist wijl men verwachtte dat de Afrikaansche kust- en binnenlanden daarvoor de meeste kansen boden. Een kort overzicht van deze en verdere pogingen in de aangegeven richting moge doen zien, in hoeverre men daarmee tastbare resultaten verkreeg.

De eerste pogingen dezer kolonisatie van negers mislukten geheel, totdat in 1821 een kolonie aan Kaap Mesurado werd gesticht, die levensvatbaarheid bleek te bezitten, hoewel de kolonisten zoowel van de inheemsche ziekten — speciaal de gele koorts — als de aan- en overvallen der inboorlingen hadden te lijden. Maar het waren flinke kerels, die eerste kolonisten, die zich niet door tegenslagen lieten afschrikken, konden en wilden werken en hun nieuwen staat tot bloei trachten te brengen. In 1822 nam deze kolonie haar eerste op Amerikaansche leest geschoeide grondwet aan en tevens den naam van Liberia als het vrijverklaarde land aan de Peperkust van Opper-Guinea, hoewel voorloopig een blanke leider, Ashmun, dien men wel eens zeer ten onrechte laat doorgaan voor den *stichter* van Liberia, de touwtjes in handen hield. In elk geval is hij er in geslaagd om dezen aanvankelijk hulpeloozen staat een geordend aanzien te verschaffen, zijn gebied van lieverlede uit te breiden, zoodat al spoedig de landschappen Tepwa, Montserrado, Bassa, Sinou en Maryland, dit laatste in 1857, konden bevolkt worden door de steeds in aantal toenemende kolonisten, die weldra ruim 600 vierkante Geographische mijlen bezetten. Door die toename der bevolking stichten de Temperancers aan Kaap Palmas namelijk een aparte kolonie, die onder den naam Maryland zich in 1857 in Liberia oploste. In 1839 kwam Liberia met zijn vrijere, zelfstandige staatsinrichting weer een stapje verder, doch had en behield ook toen nog zijn blanken gouverneur Buchanan. Eerst door Engelands houding, dat dezen vrijen negerstaat als Amerikaansche kolonie van den Nieuwsten tijd niet wilde erkennen en den Ver. Staten zelfs alle rechten op deze stichting ontzegde, werd Liberia wel gedwongen, zich tot een onafhankelijken staat te promoveeren, los van het moederland staande (26 Juli 1847). Prof. Greenleaf van de Harvard-universiteit had gezorgd voor een ontwerp van constitutie, dat nu tot republikeinsche grondwet werd verheven en de voormalige gouverneur Roberts kreeg ingevolge die wet den titel van president. Eerst in 1855 kwam een neger aan 't hoofd van den jongen staat, n.l. Stephen Allen Benson.

Toen Engeland deze betrekkelijk kunstmatige metamorphose niet had kunnen tegenhouden, plaagde het Liberia met douanegeschillen, meest chicanes, die echter de jonge republiek niet

weinig schade deden. Ook de binnenlandsche toestanden werden verre van normaal, toen twee hoofdpartijen, die der vrijverklaarden uit Amerika en de door hen geregeerde inboorlingen, elkaar het gezag betwistten. Nog erger werd dit, toen de toevoer van nieuwe kolonisten uit Amerika van lieverlede verminderde en ten slotte geheel stop gezet werd, waardoor het contact met het moederland verbroken werd, hetgeen des te meer te betreuren viel, doordat de oudste en bekwaamste leden der kolonie de grondleggers en stuwende krachten de een na den ander stierven en hun nieuwe opvolgers niet voldoende politiek waren geschoold, om in de voetsporen hunner voorgangers te treden. Toen er in 1871 een geldleening van £ 100.000 moest worden gesloten, werd de jonge kolonie bijvoorbeeld op schrikbarende wijze benadeeld. En wederom in 1882 wist het immer grijpgrage Engeland den achtsten en zwakken president Gardener het in 1850 door aankoop verkregen Galenasgebied af te troggelen, of wil men het anders, op een fatsoenlijke wijze „over te nemen."

Ook in Liberia zijn de verhoudingen te ongelijk tusschen de onderscheiden deelen der bevolking, een kleine 20000 „Amerikaansche Liberianen" met hun nakomelingen als de oorspronkelijke immigranten uit Amerika, onder wie de meeste ambten zijn verdeeld, die daardoor te veel parasiteeren op de rest, meest in de kuststreken en in Monrovia wonen, grootendeels „Christenen" zijn en zich de cultuurdragers en geciviliseerden voelen, tegenover de meer dan een millioen zeer onbeschaafde, achterlijke en nog ten deele woeste inboorlingen in de binnenlanden, die moeten werken of luieren, voor een deel den Islâm hebben omhelsd en voor een ander deel zich aan hun natuurgodsdienst houden, maar in elk geval weinig interesse hebben voor de hun opgedrongen kolonisatie en die daardoor alle Ahnung missen voor self-government.

Dit is in vogelvlucht de jongste geschiedenis der jonge kolonie Liberia, doch ons onderwerp vraagt inzonderheid een uitvoeriger behandeling van haar opkomst in de jaren 1816—± 1830, waarom we met betrekking tot dit tijdvak nog eenige bijzonderheden zullen mededeelen.

Zekere Doctor Fendlay van New-Jersey en de heer Elias Caldwell van Washington kwamen het eerst op het denkbeeld, om een „societeit van kolonisatie" op te richten, welke voor de vrijverklaarde negers van Amerika een gastvrij land zou zoeken, waar zij onafhankelijk en afgescheiden van de blanken onderling een maatschappij konden vormen in geordend verband en naar eigen opvattingen, zeden en gewoonten, een en ander geconsolideerd in een republikeinschen regeeringsvorm, om aan de wereld

te toonen, dat de geboren Afrikaansche inboorling na drie eeuwen van dienstbaarheid, slavernij en overheersching door de blanken en rasgenooten het hoofd wist op te heffen, wanneer men hem niet opnieuw in de verlichte 19de eeuw den voet op den nek zette en in slavenboeien kromde. Het bleef niet bij deze pathetische doelstelling, want de plannen van het humane tweetal namen in 1816 vasten vorm aan en wij dienen een kort resumé van derzelver resultaten te geven.

Beide oprichters van genoemde societeit zonden twee agenten naar Engeland, om aldaar informaties in te winnen bij degenen, die zich met de belangen der kolonie van Sierra Leone bezig hielden, wijl een Engelsche maatschappij hier sedert 1787 een aantal bevrijde negerslaven uit Noord-Amerika aan een eenigermate zelfstandig volksbestaan deed gewennen, zonder hen echter selfgovernment te vergunnen, welke zuiver Engelsche negerkolonie in 1808 bij het Britsche rijk werd ingelijfd [1]). Hier was het dus mogelijk de theorie aan de practijk te toetsen en winst te doen met de lessen der ervaring. Na hun bezoek aan Londen vertrokken de beide agenten naar Freetown, waar zij in Februari 1818 aankwamen met het doel, om in de buurt van Sierra Leone land aan te koopen tot het stichten van een nieuwe negerkolonie, die zou uitgaan van de Amerikaansche societeit. Zij deden zich daarbij door twee kolonisten vergezellen, die wel als tolken bij de hoofden der inlanders wilden dienen. Een eiland, nagenoeg honderd mijlen zuidwaarts van Sierra Leone gelegen en toebehoorende aan een inlandsch hoofd of koning, Sherbro (Cherbro) geheeten, kwam den agenten zeer geschikt voor om aldaar de nieuwe volksplanting te vestigen. Zij begaven zich nu ter onderhandeling naar het genoemde opperhoofd. Deze wachtte hen op na aankondiging der conferentie onder een boom en omringd door zijn raadslieden, waarbij vooral zekere Kon-Couber als eerste minister des rijks op den voorgrond trad. De agenten deelden den koning en zijn raad mede, na eerst de voor hen bestemde geschenken te hebben uitgestald, dat zij landstreken wenschten aan te koopen voor de afstammelingen der Afrikaansche inboorlingen, die in een ver verwijderd land woonden, doch verlangden om zich weder in het land hunner vaderen te vestigen. Kong-Couber gaf namens zijn meester een voorloopig bevredigend antwoord op de vraag, of deze tot het aangegeven doel land wilde beschikbaar stellen, maar bij deze eerste conferentie niet direct willende beslissen, maakt hij diplomatiek en handig alsnog eenige bezwaren

---

[1]) Men vergelijke hierover o.a. Burton and Cameron, To the Goldcoast for gold, 1882 en Banbury, Sierra Leone, 1888.

voor de overdracht, om daarmee de onderhandelingen te rekken. Na verloop van acht dagen hield het opperhoofd een groot palaver of algemeene volksvergadering, waarin bij wijze van plebisciet of referendum uitgemaakt moest worden, of de vrijverklaarde negers uit het verre land al dan niet in dit gedeelte van Afrika zouden worden toegelaten. De beslissing viel gunstig uit; zij zouden zich in de kustlanden mogen vestigen, mits meenemende zooveel koopwaren, dat zij daarmee het ter bewoning aangewezen kustland zouden kunnen betalen.

Het Congres der Vereenigde Staten, nu spoedig officieel van deze onderhandelingen onderricht zijnde, machtigde den President James Monroe (1817—'21) tot het zenden van vrijverklaarde Amerikaansche negers naar de voor hen ontworpen kolonie en wel het eerst die, welken men aan boord van de door Amerikaansche oorlogsschepen veroverde slavenhalers zou aantreffen. Tevens kreeg dezelfde President volmacht om een of meer agenten te benoemen, die aan de Afrikaansche kust zouden verblijven ter ontvangst van de negers, om hen in staat te stellen zich van de eerste behoeften te voorzien en wat in te burgeren in hun nieuwe land. Voorloopig werden voor die niet gemakkelijke functie aangezocht en benoemd de heeren Samuel Bacon en William Backson, terwijl de „kolonisatie-societeit" den heer Crozer het opperbeheer harer onderneming toevertrouwde, die natuurlijk behalve een ethisch ook een commercieel doel had. De benoemden vertrokken den 20sten Februari 1820 naar de Afrikaansche kust aan boord van het door gezegde Compagnie uitgeruste vaartuig, dat ook 28 negerkolonisten meevoerde. Deze eerste tocht liep echter niet voorspoedig af, wijl de inboorlingen bij aankomst weigerden de gesloten overeenkomst na te leven, zoodat de kolonisten weken aaneen blootgesteld werden aan het ongezonde klimaat tijdens den regentijd in den Z.W.-moesson (April—November), waardoor de drie agenten en 20 kolonisten bezweken, terwijl de rest een toevlucht zocht in Sierra Leone, om daar nadere instructies af te wachten.

Natuurlijk werd na dezen tegenslag de onderneming niet opgegeven. In Maart van het jaar 1821 kwamen de heeren Andrus en Wiltberger, twee andere agenten der societeit, alsmede de heeren Winn en Elisa Bacon, agenten der regeering, wederom met 28 kolonisten te Freetown aan. Twee hunner onderzochten de kust tot het vinden van een voor de kolonie geschikte plaats. Zij meenden die gevonden te hebben op ruim 300 mijlen afstands van Sierra Leone op een uitgestrekt hoogland, de Groote Bassa genoemd, hetwelk voldeed aan alle vereischten, wat gezondheid en vruchtbaarheid der te stichten kolonie betrof, welk gebied in een

reisbeschrijving van 1832 aldus geographisch en ethnologisch werd geteekend.

„Dit oord was eene enge landstreek van nagenoeg 12 mijlen lengte, ten westen door de zee, en ten oosten door de Montserado en de Junk (Jungle) begrensd. Deze zijn twee rivieren, die elkander meer en meer naderende, eene landengte tusschen beide behouden, welke het eenige punt van gemeenschap met het vaste land vormt, De kaap Montserado verheft zich noorwestelijk en de Junk ten zuiden derzelver uitloop hebbende, vormt daar eene natuurlijke grensscheiding. Een hoog en digt woud, vermengd met heggen, struikgewassen en wijngaarden(!), voor niemand anders dan de wilden toegankelijk(!), bezet bijna de geheele uitgestrektheid.

De Queahs, kleine, vreedzame volkstam; de Gurrahs, talrijker en onrustiger volk en de Deys, een krijgshaftige stam, bewonen de omliggende landstreken. De Cindoës, een gevreesd volk, welks naam alleen den schrik in die gewesten verspreid, wonen meer landwaarts in. Een gehucht op de kust behoort aan eene natie, van al de overigen, zoo door taal als zeden onderscheiden en van eenen, kennelijk verschillenden oorsprong, de Kroomen: deze zijn, bij de zeevaarders, als de matrozen en loodsen van het land bekend. Zij vormen een deel van eenen talrijken stam, welks vaderland, Settra-Kros genaamd, nabij kaap Palmas gelegen is[1]). Het gebruik verpligt alle mannen van dien stam met uitzondering der grijsaards, der Prinsen van den bloede en eenige weinige anderen om zich langs de kust te verspreiden; aldaar, in de nabijheid der door de slavenhandelaars bezochte reën (reeden) dorpen te bouwen; en er verscheidene jaren te wonen tot dat het hun gelukt is, zich met eenige Europeische voortbrengselen te verrijken, waarmede zij dan zegevierend tot hunne landslieden terugkeeren. Dit volk is, het vernuftigste, arbeidszaamste en ondernemendste van dat gedeelte van Afrika, zij behoeven, wat sterkte en ligchaamsbouw betreft, voor geene natie te wijken. Het dorp, door hen aan den mond van de Montserado gebouwd, is ten hoogsten door twaalf huisgezinnen bewoond." Zoo was de ge-

[1]) Men vergelijke hiermede de volkenkundige indeeling der inboorlingen van Liberia, zooals de heer Lighthart die geeft in zijn hiervoor aangehaalde studie: „De bevolking van Liberia behoort tot drie ethnologische groepen, die van de Kru's, de Mandingo's en de Gola's. De Kru's, waarvan de bekendste stammen de Kru's, de Grebo's, de Bassa's en de De's zijn, vertegenwoordigen de oorspronkelijke bewoners van West-Afrika. De Mandingo's zijn van Soedansche origine, doch sommige stammen zijn sterk gemengd. Het zuiverst zijn de Mandingo's en de Vai's, meer gemengd zijn de Kpell's, de Buzzi's, de Mende's, de Gbande's en de Gbunde's. De derde groep, de Gola's en Kissi's, behoort tot de zwarte rassen van West-Afrika."

steldheid der landstreek, tot welker aankoop de twee Amerikaansche agenten besloten, in de oogen van hen, die een eeuw geleden interesse hadden voor de kolonisatie en de koloniën.

De inboorlingen schenen intusschen gunstig gestemd en de onderhandelingen werden aangevangen. Zij bleven echter zonder gevolg, wijl de agenten op de staking van den slavenhandel als een der voorwaarden van het verdrag aandrongen. De inlanders wilden aan die voorwaarde niet voldoen; zij beweerden, dat die handel het eenige middel was, om Europeesche waren te krijgen, waar zij niet buiten konden. Zoodoende waren de agenten wel genoodzaakt, zonder iets van beteekenis uitgericht te hebben, naar Sierra Leone terug te trekken, waar Andrus en Winn al spoedig overleden, terwijl Bacon naar Noord-Amerika terugging, om verslag uit te brengen van zijn zending, Wiltberger achterlatende, om toezicht op de kolonisten te houden.

(Slot volgt).

Een reis per zeilschip naar Indië in 1885.

Ook nadat het Kanaal van Suez in gebruik gesteld was en nadat de stoomvaartlijnen de snelheid belangrijk vermeerderd en het comfort aanzienlijk verhoogd hadden, bleven enkele reizigers, voor de reis van Nederland naar Indië, nog gebruik maken van de, minder dure, vaart per zeilschip.

Wij zijn in de gelegenheid een journaal weer te geven, aangehouden door een passagier, die in 1885 een reis van meer dan honderd dagen, om de Kaap, heeft gemaakt van Rotterdam naar Batavia.

De zaken waren den heer J. de Fremery in Nederland niet meegeloopen. Op 47-jarigen leeftijd besloot hij naar Indië te gaan, om daar zijn geluk te beproeven. Zijn echtgenoote bleef voorloopig in Holland.

Zijn zijn vermeldingen over het leven aan boord voor vele dagen eentonig, op den overtocht heeft de reiziger toch, met tusschenpoozen, achtereenvolgens zoowat alle emoties beleefd, die een lange reis over zee bezorgen kan. Voor het meerendeel zijn deze zóo geweest, dat de eentonigheid nog te verkiezen zou zijn geweest boven de afwisseling. Hierdoor biedt het journaal geenszins bepaald amusante lectuur. Als zoodanig nemen wij het dan ook niet op. Maar wel geeft 't, zelfs waar het vervelend wordt, ja daar wellicht 't beste, weer wat zoo'n reis per zeilschip, in den tijd, dat de zeilschepen eigenlijk niet meer op vervoer van reizigers berekend waren, beteekende. Zoo opgevat verdient 't, meenen wij, in *De Indische Gids* weergegeven te worden om bewaard te blijven.

Journaal van mijne reis per Zeilschip „Voorlichter" van Rotterdam naar Batavia 1885.

July 24.

Geëmbarqueerd te Rotterdam 's morgens 11 ure; om 12 uur weggesleept met twee booten; de heer Hirschmöller komt aan boord, om mij uitgeleidde te doen, gemoedstoestand redelijk,

ben zeer verheugd er iemand is, die zoover medegaat. Wij stoomen tot Vlaardingen om nog lading in te nemen, en blijven daar ongeveer 24 uur op stroom liggen, wij bezoeken die plaats en valt mij de groote levendigheid met de haring zeer op, het stinkt er echter fameus, vooral nu wij er waren in de haringtijd, en ontvingen wij als souvenir een legio zwarte nijdige vliegen aan boord.

July 25.

De heer H. gaat tegen 9 ure met de kapiteinsvrouw en nog andere lui van boord, en vervolgen wij de koers, onderweg ontvang nog een mandje wijn, van de zusters, dat mij erg welkom is, wij geraken vast aan den grond en moeten op hoog water wachten; vrij vervelend, enfin alles is nog nieuw, en brengen wij met praten en een spelletje den tijd door.

July 26.

Met hoog water van ligplaats, doch raken wederom in het gezigt van Maassluis aan den grond, de nieuwe waterweg is ellendig om te passeeren voor groote zeilschepen, al is Rotterdam er nog zoo grootsch op, dan viva het Noord-zee kanaal. Ik ontving daar een brief van Anna, die mij erg van de kook maakt, tot afleiding ga ik met kapitein en twee passagiers, de heeren Mosselman (zoon van kapt. Mosselman der Artillerie uit Nijmegen 1859), en R... naar Maassluis, en zend een briefkaart naar Z..., verder een vrij aangenamen dag.

July 27.

Om 4 uur aan het dek 's morgens, het is springtij, wij geraken over de ondiepte genaamd goude-hond gelukkig heen, en zijn om 6 uur in zee, ik vergat nog te zeggen ik met den heer Lels, cargadoor, die Zondag aan boord kwam een telegram voor Z... heb medegegeven. Wij zijn dan in zee, vrij sterke bries, de kapitein wenscht ons met eene glas champagne een voorspoedige reis. Spoedig word ik onlekker, en komen vele dingen mij in den geest, ik begin een laatste brief te schrijven, doch moet naar kooi, erg zenuwachtig en melancholique, kom niet aan tafel, val gelukkig in slaap, bij ontwaken wat beter, wij passeeren Dover 6 uur ongeveer en seinen aan die plaats ons te willen signaleren naar Holland, 's avonds 9 uur bij Dungeness, de loods gaat van boord, en geven wij onze laatste brieven mede.

July 28.

Gevoel mij wat beter, 's morgens 9 uur passeren Wight, het weder fraai, ons passeren vele booten en schepen, hopen morgen het Engelsche-kanaal door te zijn, zie heden nacht 11½ den beroemden vuurtoren Edistone.

De Equipage bestaat uit.

1 Kaptein, P. v. d. Bos van Dortrecht, 1 1e Stuurman, Versepot van Zierikzee, 1 2e Stuurman, Panjer van Amsterdam, 1 3e Stuurman, Dekker van Groningen, 1 Hofmeester en Adsistent, 1 Kok, 1 Stuurmans Leerling, 20 matrozen (verschillende natiën), 4 passagiers (mannelijke).

De officier, die mede zou gegaan zijn met vrouw en twee kinderen, is wegens ziekte achtergebleven.

July 29.

Varende op de zoogenaamde gronden in den N. Atl. Oceaan, wij salueeren een Italiaansche bark, het weer is fraai. Ik krijg 's avonds aan souper woordenwisseling met passagier R... een persoon van 26 jaar, zoo'n wijsheid van den nieuweren tijd, verwaand-akelig, hij ziet er uit als iemand van 40, is geloof ik bestemd voor de zending, doch houdt dit zorgvuldig verborgen, zooals vele van dat „soort". Stel mij voor er plezier van te hebben, kaptein gaat met mij geheel mede, ZEd. is een Br:.

July 30. 49.02 N.B. 6.26 W.L. 45 Ml. Geografische.

Fraai weder, alweer dispuut met den heer R. wij beginnen te geloven, het met de hersenen niet zuiver is; kapitein vereert mij met 10 kruiken bier, tegen 7½ 's avonds onweer, niet erg, wij zien de zee lichten, een verwonderlijk schoon gezigt. De heer R. begint luid te zingen bij elken slag, dat ons zeer slecht aanstaat, wij zijn bevreesd het mis zal loopen.

July 31. 47.21 N.B. 10.12 W.L. 45½ Ml.

Weder als gisteren, R. weder normaal, de zee is thans donker blaauw, en heeft een diepte van 1000 tot 1100 vademen, nu wij de gronden hebben gepasseerd.

Augustus 1. 45.02 N.B. 13.38 W.L. 50 Ml.

Fraai weder, 10 mijls vaart, 7 uur 's avonds, eensklaps de kreet: „Een man over boord", dadelijk redding-boei uitgeworpen, ik vlieg achter bij het roer, en zie de man in zee liggen, hij heeft zich vrijwillig over de verschansing geworpen, toen zijn uur aan het roer om was, kaptein draait bij, doch voor wij stil liggen zien wij niets meer, het verschijnen kort daarop van een paar haaien achter 't schip, doet ons begrijpen hij wel niet op de bodem van den oceaan zal liggen.

Het was een Duitscher 32 jaar, een knappe vent, deze zelfmoord heeft ons allen zeer onaangenaam aangedaan, ik bemerk de zeelui nog vrij mank gaan aan bijgeloof. Zij hechten sterk aan voorteekens.

Augustus 2. 42.31 N.B. 14.52 W.L. 38 Ml.

Weder als gisteren, niet veel wind, zijn ter hoogte van de Portugeesche-kust. 1e Stuurman ongesteld, Zeezwaluwen achter 't schip.

Augustus 3. 39.58 N.B. 15.47 W.L. 40 Ml.

Publieke verkooping der goederen van de verdronkene, ik notaris-klerk, koop voor 75 ct. een tabakzak van Robbenvel en een schoenhoorn, het boeltje brengt op *f* 53,25, tegen 5½ een schip aan lij, doch te ver om te seinen.

Augustus 4. 37.33 N.B. 16.26 W.L. 36 Ml.

Wij loopen een 6 mijls vaart en zien wederom twee schepen, 's avonds 9½ zien eensklaps electrisch-licht, het valt en wij hooren duidelijk een gesis en iets in zee vallen. Ra Ra wat is dat, soms een Meteoor?

Augustus 5. 35.22 N.B. 17 W.L. 34 Ml.

's Morgens 7½ passeeren Madera, loopen 11 mijls vaart, weder best.

Augustus 6. 32.14 N.B. 17.54 W.L. 48 Ml.

Weder als gisteren, na 4 uren donkere lucht, wederom electriseren der zee, de matrozen gaan visschen, een lange lijn met haak en een lapje er om heen en een stukje spek, sleept achter het schip. Ik zie een Dolphijn jagt maken op vliegende visch, een aardig gezigt.

Augustus 7. 29.23 N.B. 19.34 W.L. 48 Ml.

's Morgens 7½ een stijven-bries, wij loopen ruim 11 Ml. er zijn 4 schepen in 't zicht, 11 uur zijn wij vlak bij een Deensche-bark en gaan seinen met vlaggen een soort van telegraphie tusschen schepen. Dat schip komt van Cardiff en gaat naar Tehuantepek-baai Zuid-Amerika, geladen met kolen, is 13 dagen op reis.

Augustus 8. 26 N.B. 21.30 W.L. 57½ Ml.

Zeer fraai weder, een Duitsche-bark aan bakboord, tot heden loopen wij alle schepen vooruit.

Augustus 9. 23.35 N.B. 22.52 W.L. 42 Ml.

Weder als gisteren, wij zijn nu in de passaat, om 11½ komt ons een zee-Arend een visch brengen, hij aast op onze duiven, die vrij aan het dek zitten, eenige schoten op hem gelost, blijven zonder gevolg, enfin het schieten met een revolver is nu op zoo'n doel niet zoo bijzonder gemakkelijk.

Augustus 10. 20.45 N.B. 24.13 W.L. 44 Ml.

Altijd mooi weer, het schip ligt bijna stil en loopt toch zeer hard, men denkt niet er aan dat zoo'n 13 tot 1500 vademen water onder ons staan, zoo iets van staande te kunnen drinken.

Augustus 11. 18.39 N.B. 25.30 W.L. 38½ Ml.

De zeilen worden verwisseld met het oog op minder gunstig weer ten Zuiden van de Linie, het is nu 14 dagen geleden wij in zee gingen, tot heden verveelt mij het gezigt op lucht en water nog niet.

Augustus 12. 16.40 N.B. 26.20 W.L. 22½ Ml.

Steeds fraai weêr, het is drukkend warm, ruim 85° Farh., wij loopen van 3 tot 3½ mijl, geen bijzonderheden. De beide medepassagiers klimmen in de groote mast, tot aan de bovenste ra, de heer R. wordt boven zijnde vast gebonden door twee matrozen, en moet om los te komen Jan-Maat tracteeren, hij zit daar boven leelijk te zweeten, het doet mij toch lol voor zoo'n leelijk-mans kind.

Augustus 13. 15.18 N.B. 26.20 W.L.

Warmte als gisteren, tegen 11 uur een flinke bries, wij moeten laveren, en begint daardoor ons schip te slingeren, vooral omdat wij dwarszee komen, ik word wederom zeedol, zooals de zeeman zegt, gelukkig geen brakingen, tegen middag gaat de wind liggen en smaakt de maaltijd weder perfect.

Augustus 14. 13.49 N.B. 26.53 W.L. 23 Ml.

Even warm, wij naderen de linie, zooals uit het lijstje blijkt. De mij bekende sterrenbeelden als Groote- en Kleine beer, Casiopea, poolster staan nu aan den horizon, dagelijks zien wij schepen, doch allemaal medeleggers.

Augustus 15. 12.59 N.B. 27.11 W.L. 13½ Ml.

Heden morgen regen, heerlijk voor de hitte, wij beginnen in Indisch gewaad te loopen, Therometer 92°. Heden na middag 5 ure zien een school bruinvisschen, zij springen soms 3 meter boven het water uit een zeer vrolijk gezicht, die Boer met zijn varkens; wij blijven met de hitte lang aan dek; heden nacht ruim 12 uur had er bijna een aanvaring plaats gehad, met een groot schip, op geen kabel afstand lengte liep hij onze boeg voorbij, wat zoude er van de Voorlichter gekomen zijn, als wij elkander tegen het lijf hadden geloopen??

Augustus 16. 10.44 N.B. 27.15 W.L. 33 Ml.

Het is zeer warm, en geen wind, wij bevinden ons thans in de

zoogenaamde stilte-gordel, de zee nagenoeg effen, de zeelieden kennen geen vervelender toestand als deze, zij geven liever den voorkeur aan stormweer, 's avonds 6 uur de kreet: een groote haai achter het schip, Jan-Maat in draf en op de vangst, zij hebben allen een ingekankerde haat aan die zeetijger, 't is ook zoo'n echte gluiper, deze noemden ze een parapluihaai, andere dachten het een zonnevisch was, enfin ik ben nooit ver in de visschen geweest, het was een zeer aardig gezigt, in dat diepe blaauwe water, twee kleinere haaien zwommen er bij, er lag een stuk spek in het water doch de kleinere haaien vertrouwden het werk niet en ongelukkig begon het donker te worden en moesten wij het voor heden opgeven.

Augustus 17. 9.47 N.B. 24.13 W.L. 14½ Ml.

Wederom stil weer, wij hebben weder wat nieuws op de zee, n.l. er zijn eenige honderden kleine vaartuigjes aan lij, het zijn de Nautilussen bij de zeelui bekend, onder den naam van het Schippertje, een alleraardigst schouwspel, een panorama overwaard, zij zeilen met rose zeiltjes op de golven, op een oogenblik zijn allen in eens verdwenen, ze zeggen zij een onheil bespeuren, werkelijk wat later weder een haai, nu weer aan de vangst, allemaal loeren over de verschansing, hij ziet het spek, duidelijk zien wij drie loodsmannetjes bij hem, ha bravo hij bijt Signeur is binnen, wat een sterke smeerlap is dat, ongeveer 5 voet lang, de kapitein beukt hem met een ijzeren moker op zijn kop, gelukkig komt de timmerman met een bijl en hakt hem de staart af, nu aan 't villen, wat hebben wij een schik gehad, nu ik heb een paar tanden van hem, die zijn goed voor Iepeknol, om „keukels" uit haar boekjes te maken. (1).

Augustus 18. 8.59 N.B. 26.15 W.L. 19 Ml.

Nu hebben wij stormachtig weer en veel bruinvisschen, de zee hebben wij tegen, en stampt onze schuit vrij hevig, wij gebruiken ons diner voor het eerst met de zoogenaamde stormlatten op de tafel voor het verschuiven van schotels en borden. De passagier R. gaat zeeziek van tafel.

Augustus 19. 7.21 N.B. 23.40 W.L. 46 Ml.

Weder fraai, doch tegenwind en moeten kruisen, hopen maar het niet te lang mag duren, want zoo gaan wij niet vooruit en dat is een moord op een schip.

Augustus 20. 5.44 N.B. 21.11 W.L. 43 Ml.

Weder als boven, niet al te warm, wind iets gunstiger, geen nieuws.

Augustus 21. 3.57 N.B. 18.30 W.L. 47½ Ml.

Regenachtig en somber vandaag, heer R. gevoelt zich erg ongesteld, wat een lastig akelig meubel is die man, wij willen hopen de vlag niet halfstok zal komen, één ongeluk is toch al genoeg.

Augustus 22. 2.38 N.B. 16.19 W.L. 39½ Ml.

Wij zijn steeds kruissende en zoekende in de passaat te komen, het weêr anders goed, niet te heet, altijd tusschen 80 en 85, ben niet bijzonder lekker, gisterenavond spelende een partij domino in de kapiteins-kajuit, moest naar boven, en jawel Neptunus had me weer te pakken, de boel moest er uit.

Augustus 23. 2.24 N.B. 15.44 W.L. 9 Ml.

Hedenmorgen van koers veranderd, de wind is tegen, volgens de kapitein zeldzaam op deze breedte, wij avanceeren niets en dat werkt steeds drukkend op al de opvarenden, wij vervelen ons allemaal, Jan-Maat doet ook niets als gapen, 't is toch zot.

Augustus 24. 2.32 N.B. 17.58 W.L. 33½ Ml.

Altijd nog dezelfde wind, het wemelt hier van vliegende visch er zijn een stuk of 10 op dek gevallen heden nacht, heden morgen mede gedejeuneerd, het is een mooi fijn vischje met groote oogen, zij vliegen of liever scheren zooals de zwaluwen over het water, ik vond ofschoon geen bijzonder vischeter, ze zeer goed van smaak. Wij snakken naar de passaat, want op zoo'n wijze als het ware te spelevaren is niet amusant, het is te eentoonig.

Augustus 25. 1.55 N.B. 17.34 W.L. 11 Ml.

Geen verandering tot heden, als de wind vlak tegen, wij komen alzoo niet voor- doch gaan meer achteruit, een mooie boel, die drommelsche wind, een slim ding als Eualus het land aan je heeft, maar weer hoop op beter.

Augustus 26. 0.58 N.B. 19.02 W.L. 26¾ Ml.

Bravo een flinke bries, kapitein hoopt daarmede misschien reeds morgen de linie te bereiken en te passeeren. Een geroep van „een troep Botskoppen aan lij", doet ons opspringen, en zien we in zee een stuk of zes groote zwartachtig bruine visschen, zoo op het oog een meter of 3 à 4 lang, telkens met den grooten kop boven komen, één vin op den rug was steeds boven water. Zij hadden zoo de beweging van een zeilboot en gingen snel vooruit, van vangen geen sprake, dewijl ze te ver weg waren, dat zoude iets voor mij geweest zijn.

Augustus 27. 0.34 Z.B. 21.50 W.L. 48½ Ml.

Heden fraai weer, wij denken straks de linie te passeeren, gij

kunt zien op de opgaaf, welke breedte wij gisteren hadden, het is nu 9 uur v.m. 12½. De 1ste stuurman komt ons plechtig gelukwenschen, met onze intrede in het Zuidelijk-halfrond, de passaat is ingetreden en gaan wij het land van Belofte, God geve 't, met hoop tegemoet.

1½ de kapitein laat opklaren d.w.z. het dek schoonmaken, de matrozen gaan zich opknappen, Neptunus zal dus niet de Voorlichter ongemerkt laten voorbijgaan, daar komt men met een draaiorgel aansjouwen, melodie natuurlijk O, moeder de zeeman! wij zien een matrozendans, waarbij eenige als danseressen verkleede matrozen ons doen uitproesten van 't lagchen, wij gaan nu eerst dineeren. Neptunus tracteert en bereidt de baaren voor op de doping, die zij moeten ondergaan.

Wij gaan met een ruim gevulden maag naar het dek, een brandende teerton drijft op de golven; Neptunus wordt deftig ontvangen door de kapitein en officieren; met een barre stem vraagt hij aan kaptein, wat zijn dat voor rotten die daar staan, landrotten Majesteit. Secretaris geef het rottenregister, opdat zij kunnen schrijven (een inteekening natuurlijk voor een sommetje aan de equipage). Hierna worden wij geboeid en naar een groote kuip met zeewater gebragt, daarna geblindoekt en word ik met een vettige zelfstandigheid ingesmeerd, toen geschoren, en daarna met een puts water overgoten, andere gingen kopje onder in de kuip, zij hadden een beetje respect zeker voor mijn grijze haren. Na ons verschoond te hebben, krijgen wij optogten in verschillend genre. Natuurlijk de zeegod en zijn gevolg, het potsierlijkste zag mevrouw Neptunus er uit, natuurlijk in interessante positie en nog meer, dan weer flauw dan weer zot, enfin het is echt zeefeest, Jan-Maat krijgt ½ fl. wijn, bij ons gaat het ook lang niet karig toe, zingen, toasten, enfin je weet er alles van, ik druk kan meedoen, als er wezenlijk ronde jool heerscht, tegen 9½ wordt de pret een oogenblik gestoord, omdat een paar lui (Duitsch en Fransch matroos) herry willen maken, maar de kaptein stuurt ze ieder in een mast, hoog in de lucht en de grap is direct uit.

Zoo eindigt het Neptunusfeest, dat ik nooit had gedacht te zullen beleven, het is aardig geweest zonder twijfel, daarom is den 27 Augustus wat uitgebreid door mij beschreven.

Augustus 28. 2.55 Z.B. 24.40 W.L. 54¾ Ml.

Mooi weer, het sterrenbeeld Orion, dat ik heden nacht prachtig aan den hemel zag, trok zeer mijn aandacht, nu komt mij de sterrenhemel hier veel helderder voor als in het Noordelijk-halfrond, Nieuwland's gedicht heb er nog eens op nagelezen, verder geen bijzonderheden.

Augustus 29. 5.11 Z.B. 27.07 W.L. 51 Ml.

Nu is het weer buijig en vrij hooge zee van voren, daarom stampt het schip nog al en daar kan ik nog slecht tegen, het wordt mij dan zoo ligt in het hoofd, een akelig gevoel, de kaptein slacht vandaag het eerste varken, doch ik ben te onlekker om er wat van te kunnen gebruiken, stel je voor nu vetspijzen, als ik er aan denk word ik al enz. De matrozen smullen, wel bekome het hun.

Augustus 30. 7.54 Z.B. 28.15 W.L. 44 Ml.

Weer zooals gisteren, en vrij harde wind, een vervelende Zondag tot overmaat van ramp beginnen zinkings in mijn tanden op te spelen, langen tijd geleden.

Augustus 31. 10.38 Z.B. 29.07 W.L. 42 Ml.

Goed weer, de bekende boer komt ons wederom eens een visite maken, Jan-Maat doet wel zijn uiterste best om hem te vangen, want er zit een lekker kluifje voor hem aan, doch ze zijn hem te slim af.

September 1. 13.34 Z.B. 30.34 W.L. 50 Ml.

Op heden de lucht wederom vol met buijen, op deze breedte is de temperatuur merkelijk koeler 70—72°, de kaptein voorspelt ons eerdaags hagel en sneeuw.

September 2. 16.50 Z.B. 32.10 W.L. 53 Ml.

Geen bijzonderheden, nu en dan een buitje, wij hopen spoedig land te zien in den vorm van het onbewoonde eilandje Trinidad; zooals ge uit de breedte kunt nagaan, loopen wij aardig naar de Braziliaansche kust en is Rio Janeiro niet zoo heel ver van ons gelegen. (2).

September 3. 20.29 Z.B. 32.28 W.L. 55 Ml.

Als gisteren doch minder bries, er worden maatregelen genomen tegen het te wachten slecht weer, dat steeds om de Zuid schijnt te moeten komen, de zeilen worden verwisseld.

's Avonds inviteert de kaptein ons in zijn kajuit, wij spelen domino, en drinken daarbij een zeer lekker glaasje Hochheimer.

September 4. Geen zon.

's Middags 11 uur, zoo goed als bladstil, de zee nagenoeg effen, dat is het regte visch-weer zeggen ze, nu ik mag het lijden, dat geeft altijd nog een beetje leven in de brouwerij. Geen visch kunnen machtig worden.

September 5. 25.45 Z.B. 30.19 W.L. 85 Ml. (2 etmalen).

Zooals gewoonlijk op Sabbath mooi weer met zonneschijn, wij

hebben twee schepen in zicht, konden wij maar eens praaien, dat ik toch niet geloof, reeds meermalen werd die hoop teleurgesteld.

September 6. 28.28 Z.B. 28.44 W.L. 46 Ml.

Zeer fraai weder, een Engelsch viermast fregatschip zeer digt bij ons, wij telden voor de aardigheid de zeilen er stonden er 34 op tegen ons 22, en toch loopen wij harder als hij, John-bull is kennelijk nijdig, zooals ze uit zijn seinen opmaken, hij komt van Sunderland, heeft 56 dagen reis en gedestineerd voor Singapore, 1½ uur later een tweede schip, doch te ver om mede te kunnen seinen, 's avonds om 7 ure zijn beide uit het gezicht, de wind steekt hevig op.

September 7. 33.44 Z.B. 25.12 W.L. 58½ Ml.

Wij zeilen met een elf mijls vaart, ge zult weten, dat in elk etmaal op zee 6 wachten voorkomen, elke wacht duurt 4 uur, men zegt alzoo als een schip zooveel mijlen loopt, dat zulks in een wacht plaats heeft, 11 mijl is dus 6 × 11 in het etmaal, dat heet voor een zeilschip snel, de Suez-booten loopen in den regel van 12 tot 15 mijlen, doch bij kalme zee of liever goed water, zooals ze zeggen.

De eerste Kaapsche duif laat zich zien, de groote van onze eend, ik bedoel natuurlijk niet de Albatros, het is een fraaie vogel, witte buik en wit en zwart zijn de vleugels, hun snavel is krom en zij hebben een sierlijke vlugt, 't is een gezellig gezicht, die vliegende vrienden om je heen, maar wee als je over boord valt, in een oogenblik helpen ze je van je oogen af als ze kunnen, de op deze hoogte gevonden lijken waren altijd erg gehavend door de zeevogels, en ze zien er toch zoo onschuldig uit.

September 8. 32.10 Z.B. 21.46 W.L. 48½ Ml.

Ik gevoel voor het eerst aan boord een aanmaning van jicht, dat mij erg slecht aanstaat, daarom heeft de roode onderbroek weder oude plaats ingenomen, het is thans lekker koel ruim 60° zuide wind, zooals in Holland de Noorde.

September 9. 33.27 Z.B. 17.30 W.L. 57½ Ml.

Het weder slaat om, de kapitein voorspelt zoogenaamd roeselig of ongestadig weer, dan de wind uit deze dan uit gene hoek, geen nieuws verder. Voor 14 jaren werd ons een dochtertje geboren, is het goed zij heengegaan is?

September 10. Geen zon.

Slecht weer, hooge zee en veel regen, de Albatros zien wij voor

het eerst, de heer Mosselman en ik amuseeren ons met het vervaardigen van visjes, om mede te kunnen kaarten bij ontstentenis van een doos.

Temperatuur 45° met zuidewind, 't is bepaald koud voor ons aan warmte gewend korpus.

September 11. 34.24 Z.B. 9.36 W.L. 100 Ml.
(in twee etmalen).

Goed weer, en droog, geen zon, het was vannacht koud in de kooi en had ik te weinig aan mijn dun dekentje, doch gelukkig heb een dikke winterjas bij mij, verschillende soorten van vogels zweven om het schip, ik tel 5 soorten als: kaapsche duiven en ganzen, Albatrossen, de zoogenaamde koster, een koffybruine vogel met geele snavel, en het ijsvogeltje, geheel grijs, een sierlijk beestje, het is erg gezellig al deze gevederde vrienden, altijd als je niet in hun element ligt, zooals ik hiervoren opmerkte.

September 12. 34.24 Z.B. 9 W.L. 9 Ml.

Gisteren avond stond het weerglas ongunstig, en werden er maatregelen genomen voor stormweer, tot één uur bleven we aan dek, het was helsch donker, nu en dan bliksem, een schril gezigt op de wijde oceaan met die hooge golven, het is daarbij gebleven.

Heden morgen mooi weer, wij vangen twee duiven en een Albatros met een lijn, waaraan een haak met een stukje spek, ze zijn bizonder gulzig, want niettegenstaande sommigen reeds aan de haak hebben gezeten en toevallig weer losgeraakt, komen ze trouw terug, niet zoodra zijn ze aan dek of ze worden zeeziek en gaan braken, meestal traan, zij kunnen niet wegvliegen op het dek zijnde, overigens zijn het fraaie sierlijke vogels; het was anders een heel verzet of afwisseling, die vogelen-jagt.

September 13. 36.37 Z.B. 7.12 W.L. 37½ Ml.

De wind is in ons voordeel gekomen, bijna vrolijk zou ik haast zeggen, begroet ik de dag des Heeren, de 2e stuurman zegt, zoo in uw schik mijnheer. Ja jongen, dat zal wel verkeerd loopen, is mijn antwoord; tegen 11 uur ga wat lezen in de zoogenaamde kerk, zittende op een gemakkelijke matten stoel, en zoo zittende komt de kaptein en de heer Mosselman een praatje maken, nergens geen gedachte op hebbende krijgt het schip op eens een schok en val ik met stoel en al om, dadelijk opstaande gevoel ik een hevige pijn in mijn regter bovenarm en schouder, onmiddelijk gaan de kapitein en M. aan het trekken, afschuwelijke pijn, en notabene voor het eerst van mijn leven ga ik van mijn

stokje. Spoedig ben weer bij, doch mijn arm kan niet gebruiken, ik word ingewreven met kwikzalf en later met zoogenaamde zalf van Van Oordt een zeemans probaat-middel, enfin we zullen zien, ik heb vreeselijk het land, wie ter wereld kan nu minder een arm missen als ik, laat ik het beste hopen.

September 14. Geen zon.

Van nacht slecht geslapen en veel pijn, ben om 11½ pas opgestaan, geen eetlust, landerig, slaperig, veel in kooi liggen, tegen 8 's avonds een partijtje quadrilleren, knap tegen 9 uur wat op, en tegen 12 uur kooiwaarts.

September 15. 38.12 Z.B. 2.16 O.L. 120 Ml.
(twee etmalen).

Een boel beter, arm nog pijnlijk doch hoop het teregt zal komen, het is erg buijig en guur, wij hebben weinig zeilen bij, een menigte vogels zweven om het schip zeker wel een paar honderd, doch het meerendeel duiven. Wij zijn nu vijftig dagen in zee, en deelde ik nog niets van onze levenswijze mede. Na het opstaan wordt thee met beschuit verstrekt, om 9 uur warm eten, bestaande uit gort met boter en siroop, daarna zoogenaamde Lapskous, d.i. aardappelen met uijen door elkaar, erg vet daarna brood met kaas en koffy dus voedsel plenty, om 12 uur koffy, Zondags chocolaad, tegen 2 uur een middagborrel, dat ik steeds gebruik onder een domino met den kapitein, erg gezellig en om 3 uur de maaltijd, dat is zoowat een vast dagelijks menu, altijd soep vooraf, 's Maandags en Zaterdags snert, Dinsdags en Zondag groenten soep uit blikken, zeer lekker, Woensdag en Vrijdag vermicelle, en Vrijdag wijnsoep, het vleesch is afwisselend uit blikken of gezouten, doch altijd tweeërlei soort ook wel eens tong of kalfsrollade, runderlapjes, dan weer kip, enfin heel best, doch steeds erg vet, aardappelen iedere middag, en groenten uit blik ook nog al eens bruine of witte boonen, altijd heel smakelijk.

Ik kan echter weinig eten direct heb ik genoeg, het doet mij dikwijls denken aan de befaamde vetpotten op de Lange-Delft, doch de scheepskost schijnt zwaar te moeten zijn.

's Avonds 7 uur weder koffy met brood en kaas en dan is het gedaan.

Overigens vind ik twee zaken hoogst vervelend aan boord, dat is de steeds schommelende beweging en de ellendige geluiden, je hoort altijd door geknars, gepiep, voor een eenigszins fijnhoorend mensch soms om half dol te worden, ik kan er tenminste erg slecht tegen, terwijl het b.v. voor de stuurlui een soort aangename muziek is, enfin er is niets aan te doen.

Wij spelen 's avonds in den regel een partijtje van 8 tot 10, het is jammer er één bij is, de heer M., die niets geen esprit de jeu heeft, doch het verkort den avond; ziedaar iets van het leven aan boord. Die ook eens wil gaan zeilen om de Kaap, doe er zijn voordeel mede.

September 16. 36.26 Z.B. 3.33 O.L. 31 Ml.

Heden morgen aan het dek komende is het prachtig weer, temperatuur 62°, zoowat 20° verschil met gisteren, dus nog al wel, het is om zoo te zeggen bladstil, geen tochtje voelt men, ja, ja zegt de Oude (bijnaam van den Gezagvoerder) daar kunnen wij plezier van hebben, daar zal wel stormweer op volgen, tenminste als de Zuid zijn gewoonte blijft volgen, het is nu 9½ ruim. 's Avonds 10½, de storm heeft ons niet bereikt, doch we hebben een staartje er van, morgen meer, wij gaan een partijdje maken, de heer R. tracteert op Bisschop.

September 17. 37.16 Z.B. 6.50 O.L. 42 Ml.

Gisteren avond kregen wij onder ons partijdje zoo'n deining en liefst van stuur- naar bakboord, dat het spelen haast geen voortgang konde hebben, enfin tot 10½ hebben wij volgehouden, voor het eerst van mijn leven kreeg ik een vole déclarée.

Van nacht hebben wij als passagiers afschuwelijk geslapen, den ganschen nacht gesmeten van links naar regts en omgekeerd, bij die lieflijke beweging werden wij nog onthaald op een scheepsconcert, n.l. een geknars, gekraak, gepiep, zoo oorverscheurend, dat hoofdpijn daarvan een noodzakelijk gevolg moest worden, dat komt natuurlijk door de geweldige werking van de schuit; het is overigens zeer fraai weer heden morgen en de schommeling heeft zoowat opgehouden.

Mijn arm is nagenoeg weder in normalen toestand, wat een zegen het zoo is afgeloopen.

September 18. 38.38 Z.B. 10.14 O.L. 44 Ml.
(± 4800 M. diep).

Wij zeilen met een vrij stevigen bries in de gewenschte rigting, het weer is heerlijk, de 2e stuurman vertelt mij daar, hij heden nacht op de hondenwacht (12—4) een visch water heeft hooren blazen. O Jacob Dienkes onsterfelijke Enkhuizer, welke zoete gedachte doorkruisen mijn brein, als ik denk aan uwe wonderbare onderzeesche reis op een walvisch, waar de harpoen U op had vastgenageld en aan den schrijver mijn veelgeliefden vriend der jongelings-jaren den hooggeachten Pasteur, vrede zij uwe assche. 's Avonds 6 uur roept de kaptein mij aan het dek, en kunnen wij de groote vin boven water zien, waarschijnlijk een

walvisch- of Cochelot, jammer de afstand zoo groot is, met de zon raakt ook hij uit 't gezicht, ik hoop er nog meer te mogen zien.

September 19. 39.55 Z.B. 13.42 O.L. 45½ Ml.

Natuurlijk fraai weer op heden, het is op dezen dag algemeenen waschdag voor het volk, en zeer handig weet Jan-Maat, met wat opgevangen regenwater zijn plunje zoowat rein te maken, ook zijn ze dan vrij van andere scheepswerkzaamheden.

De baastimmerman en zeilmaker, houden dan inspectie over schip en tuigagie, terwijl de bootsman het touwwerk naauwkeurig naziet. Deze laatste is een man van acht en zestig jaren, breed geschouderd, sterk als een paard, klimt nog even vlug naar boven als de jongste matroos, doch kan zoo barmhartig liegen en met spek schieten, dat je het soms uitgillen moet van het lagchen, hij heet dan ook Piet de leugenaar, een wonderlijk pot eten, doch een pracht exemplaar op een zeilschip; hij is om iets te noemen zoo verliefd op de Voorlichter, daar hij van 69 op vaart, dat hij je in alle ernst vertelt, het schip als het noodig zoude zijn je best zonder stuurlui naar Batavia zou brengen, zoo knap is zijn lieveling, zijn schip.

September 20. 40.50 Z.B. 17.29 O.L. 45 Ml.

's Morgens 9 uur regenachtig en een nat dek, tegen den middag klaart het wat op. 's Avonds tegen 5 uur zien wij een schip aan lij, wij hijschen de vlag, zoowaar hij hijscht de Hollandsche driekleur. Hoezee! het is een oorlogschip de Marnix en schijnt bij de Kaap te kruisen, 't is een prettig gezicht, morgen hopen wij hem wat naderbij te krijgen.

September 21. 41.29 Z.B. 22.48 O.L.[1]) 49¾ Ml.

Het weder zeer fraai, nogmaals vertoont zich een Blazer, soort niet te onderscheiden door den grooten afstand. Geen bijzonderheden.

September 22. 41.39 Z.B. 24.01 O.L. 25 Ml.

Somber weer en weinig wind, wij gaan weer eens op de vogelvangst, 11½ vangen een vogel met bruine veeren, hij heeft een vlugt van vier voet, een bijzonder sterk dier, met den snavel van een roofvogel, wij binden een rood lint om zijn hals en laten hem vliegen, zijn confraters zeker nieuwsgierig vliegen hem dadelijk na, overigens een aardig tooneel.

September 23. 41.50 Z.B. 27.36 O.L. 42 Ml.

Weder en temperatuur fraai en koel, de heer Mosselman en ik

[1]) Kaap Agulhas. Zuidpunt van Afrika ligt ± 20 O.L. (Red.).

voltooiden heden onze visjes-doos, twee daarvoor gebruikten sigarenkistjes leverden de grondstof, zij voldoet overigens aan de eischen van het Speelpubliek. Of het werk kunstig en keurig kan genoemd worden, hierover kan mij niet uitlaten, doch het heeft toch veel arbeid gekost en satisfactie van ons werk hebben wij, en dit is geloof ik mooi genoeg.

September 24. 42.26 Z.B. 32.49 O.L. 57 Ml.[1])

Van gisteren-avond tien uur tot heden morgen elf uur v.m. een sterken bries uit het N.W. een sterke afwijking komt zoo in eens op de thermometer voor, 3 à 4°. De kapitein en 1ste stuurman geloven er ijsbergen in de nabijheid moeten zijn, die zich meermalen op deze breedte moeten vertoonen. 's Avonds 10 uur, wij hebben onstuimig weer met hooge zee en gaan spoedig kooiwaarts.

September 25. Geen zon.

Ofschoon niet direct stormweer, is het er toch een zusje van, regen en hooge zeeën, het schip loopt uitnemend, en toch gaan er meermalen zeeën over heen, dat geeft een slag van belang als zoo'n Signeur op het dek neerploft. Wij hebben weer ellendig geslapen door het slingeren van de schuit, het ontbijt bleef dan ook onaangeroerd staan; de kapitein krijgt actie met 2e stuurman en jaagt hem van dek, wij worden gewaarschuwd voor stormweer. Het is heden twee jaren geleden ik Z. verliet, niet denkende zulks voor goed zoude zijn. Op het oogenblik is het twee uur n.m., wij passagiers zijn vervelend door de vervelende bewegingen van het schip, de zee is zeer hoog en in waarheid zie ik bergen water. Wat kan een golf toch een kolossalen omvang hebben, de schakering der kleuren op een golftop, vooral zooals ik opmerkte bij een doorbrekende zonnestraal is ongeëvenaard schoon.

September 26. 42.22 Z.B. 44.20 O.L. 128 Ml.
(2 etmalen).

De wind is gaan liggen en wij zijn weer zoowat aan het dobberen, 't is koud 38°, op het dek loopende is de winterjas aangenaam. Heden nacht om een uur porde mij de kapitein om aan dek te komen, er was een groote walvisch bij het schip, een monsterachtig dier, nu en dan ging hij onder het schip door en scheen er mede te spelen, groote waterstralen spoot hij nu en dan op, meer dan een uur heeft hij ons gezelschap gehouden, ik heb daarvan zeer genoten.

---

[1]) Hier was het zuidelijkste punt der reis bereikt; verder oostwaarts met geringe noordelijke afwijking. (Red.).

September 27. 41.50 Z.B. 48.12 O.L. 48 Ml.

's Heeren dag en mooi weer, doch koud, de wind gunstig en een aardige bries, nog zoo een dag of acht en wij hopen op de hoogte te zijn van de eilanden St. Paul en Amsterdam, welke de zeelui gewoonlijk in het gezicht loopen, voor hunne chronometers. Onder het middagmaal hadden wij heftige debatten over 's menschen zelfzucht en omgekeerd, doch er moet toch van tijd tot tijd een beetje wrijving zijn.

September 28. 40.50 Z.B. 51.42 O.L. 45 Ml.

Ongestadig koud weer, heden morgen om acht uur hadden wij een fameuse hagel- en sneeuwbui, de grootte der hagelsteenen viel mij op en ze deden bepaald pijn, nu was er een harde wind. Jan-Maat moest onder die bui zeilen bergen, en heb ik toch respect voor die gymnastie, enfin ieder in zijn vak.

September 29. Storm.

Heden morgen om drie uur werd gewekt door een hevigen slag boven mijn hoofd, aan het loopen en borrelen van water bemerkte ik er een golf over het dek was gekomen, tegen 7 uur ging eens aan het dek kijken en zag wij een soort storm te pakken hadden uit het N.W. Slechts drie zeilen stonden bij, het woei verschrikkelijk hard, wij lagen zoowat bijgedraaid en hobbelde en stijgerde ons paard van je welste, het zwerk graauw en donker aan den horizon met regen, een schril vreesaanjagend gezicht, het huilen en gieren van de wind door tuigagie enz., vind een akelig geluid, het gaat gepaard met een soort van gebrom. De zee is hoog, stormvogels vliegen onophoudelijk langs het schip, het is nu 10½ uur v.m. Vervolgende hedenavond om 4½ uur, een half uur geleden is het fokkezeil weggeslagen, wij hebben nu een bepaalden storm, op het dek kan ik bijna niet staande blijven, 't is bar, toch schijnt er geen bepaald gevaar te dreigen. Heden nacht 12 uur hevige storm, er kwam straks weer een golf over het achterdek en water komt in ons verblijf, 't is een akelig gevoel, de kapitein gaat olie gieten om de zee wat te doen kalmeren, 1e en 3e stuurman komen omlaag en zijn vrij opgewekt, kaptein en 2e stuurman lossen hen af, ik blijf nog wat opzitten.

October 1. 38.36 Z.B. 55.40 O.L. liggen bijgedraaid.

Den 30 September overgeslagen, nu zal ik trachten een omstandigheid te beschrijven, zooals ik nog nimmer heb ondervonden, er is namelijk een storm over ons hoofd gegaan, zooals ik hoop nooit meer te ondervinden.

Zooals ik na 12 uur op 29 Sept. schreef was het weêr bar, ik

kon niet gaan liggen, een soort van voorgevoel waarschuwde mij er iets zoude gebeuren, de 1e en 3de stuurman gingen tegen 1 uur slapen, tegen 2 uur kwam de kaptein nog een praatje bij me maken, herhaalde malen hoorde ik water op dek komen, en besloot tegen 4 uur wat te gaan liggen, omdat ik koud en onpleziérig begon te worden, nog geen half uur zal ik hebben gelegen, of een allerhevigste slag en schrikbarend gedruisch, gevolgd door het kraken en breken van hout en glas, het verwringen van ijzer deed mij opvliegen, de lamp brandde nog in de salon, een paar seconden later hoorde gegil en gekerm en kwam twee man met een stortzee in de salon drijven, in een oogenblik stond er een voet of 4 water in de salon, en door het geweldig slingeren van het schip werd die massa water in onze hutten gedreven met een geweldige kracht, zoodat in een oogenblik alles los sloeg en begon te drijven. O het is niet te beschrijven hoe afschuwelijk zoo'n toestand is, met levensgevaar kropen wij uit onze hutten op de vaststaande tafels, ik was maar in mijn hemd, koffers en kisten, stukken planken, ik weet al niet, werd met woest geweld door ons verblijf heen geslingerd, wij hielden ons vast aan de slingerborden en bevonden ons in direct levensgevaar, ijselijk afschuwelijk. Gelukkig kwam de hofmeester op het idee, om een luik in de vloer optebreken, dat in het ruim uitkwam, waardoor wij vrijspoedig van het water werden verlost, na een half uur ongeveer kwamen er berigten van boven. De 3e stuurman was doodgeslagen, de kaptein lag in het kabelgat naar men zeide ook zwaar gekwetst, de 1e stuurman kon niet staan, twee man van het roer waren niet te vinden en meer verschrikkelijke berigten, daar word de 3de stuurman beneden gedragen, hij was werkelijk dood, de storm huilde en loeide maar door, ontzettend verschrikkelijk; gelukkig de 2e stuurman zijn hoofd niet kwijt raakte, het schip draaide geheel bij, en was het gevaar van stortzeeën overtekrijgen veel verminderd, anders had de zee ons overstelpt en de Voorlichter was met man en muis vergaan, zoo zeker als $2 \times 2 = 4$ is.

Na een paar uur begon de storm te bedaren, was het licht geworden en kwamen wij een beetje tot adem.

Op het dek komende was het roer-kompas-huis, kappen van kapteinskajuit en kerk, verschansing alles weggeslagen, een geweldige verwoesting. De kaptein werd later naar zijn kajuit gedragen zijn rechter arm was ontwricht en erg gekneusd aan het gezicht, doch gelukkig niet gevaarlijk, de twee man van het roer zijn gevonden voor in het schip op de volkslogies met gebroken ledematen.

Wij mogen van geluk spreken er het leven te hebben afgebracht. De hoog noodige reparaties zijn aan de gang, morgen weder meer.

October 2. Geen bestek.

Heden nacht niet naar bed kunnen gaan van afmatting of liever van overspanning, daarbij niet lekker en koortsachtig, nu 5 uur ben wat in mijn vochtig logies gaan liggen, tegen 8 uur komt de 2e stuurman vragen of ik bij den kaptein wil komen, daaraan voldoende vraagt deze mij, daar de 3e stuurman straks in zee wordt gelaten, hem te willen vervangen en een gepast woord daarbij te spreken, hoe beroerd ik mij ook voelde heb ik toch aan zijn verlangen voldaan, wat moet ik toch steeds van die allerakeligste baantjes waarnemen, een begrafenis op zee heeft toch al zoo iets enorm tragisch, tenminste voor mij, dat driemaal rondgaan over het dek, het lijk gedragen door een tiental matrozen, liggende op een plank bedekt met de driekleur, daarbij hielden zij een soort van eigenaardig grafgezang in het Engelsch op de maat, ongemeen aandoenlijk en aangrijpend, altijd weer voor mijn ooren, het moejelijke loopen door de nog steeds sterke beweging van het schip, toen het staan bij de verschansing, waarover een zwart stuk zeildoek was gelegd, en na mijn toespraak het traditionele, één-twee-drie in Godsnaam, en de jonge 22-jarige ferme zeeman plofte in de nog onstuimige golven van den Indischen Oceaan, akelig, en nog meer, — enfin 't is alweer gebeurd.

Het verdere gedeelte van den dag besteed tot nazien en droogen van mijn bedorven goed, ook al geen prettig werk, als je maar zoo weinig bezit.

October 3. Geen bestek.

Het roer is in zooverre hersteld, dat wij weer goed sturen kunnen, de eerste opvatting dat het schip lek was, heeft zich niet bevestigd, men is druk aan het hameren en repareeren; daar het mooi weer is, lijkt het dek wel een bleekerij, alles hangt vol met goed, tegen 11½ komt er een Amerikaansch schip in onze nabijheid, het heeft blijkbaar onze averij gezien, wij hijschen drie ballen, daar onze seinvlaggen weggespoeld zijn, hetgeen beteekent: gelieve ons te signaleeren, mischien hebt ge het in de Rotterdammer gevonden, wij hadden ook direct geen hulp noodig als aan geneeskundige, verder komen wij wat tot bedaren en vlijen ons met goed weer.

Heden avond 7 uur, het weder is best, wij loopen een 8 mijls vaart, het plan Mauritius is vervallen en gaan we maar door, we verlangen naar wat warmte, 't is alles zoo vochtig en kil, hoe zal ik het er met de kwaal afbrengen??

October 4. Geen bestek.

Nog even wil verklaren, wat het plan Maritius inhield, wij

hadden namelijk veel water in het schip gekregen, en trachten lens te pompen met de stoompomp, die werkte goed, doch gaf altemaal zwart water op, nu hebben wij een paar honderd ton Duitsche kolen in het ruim liggen en schijnen die, als ze nat geworden zijn nog al sterk geneigd te willen gaan broeijen, men was daar zeer bevreesd voor en Jan-Maat, die in dergelijke omstandigheden ook een woordje heeft mede te praten, scheen erop gesteld de naastbijzijnde haven binnen te loopen en daar te lossen en dat was Maritius, hij is echter van dat idee teruggekomen omdat zich geen gevaarlijke verschijnselen voordoen en gaan we maar door. Het is overigens heden fraai weer en hebben wij tamelijken vaart met kalme zee, verder kan men zoo bemerken, wij genoeg van het varen krijgen en is de stemming gedrukt en saay, de wetenschap van een maand langer aan boord te zullen moeten blijven is dan ook niet bijzonder verkwikkelijk.

October 5. 37.32 Z.B. 64.25 O.L. 40½ Ml.

Weder fraai en gaan vrij goed vooruit 6 à 7 mijls vaart, nog steeds zijn wij druk met ons boeltje wat op te knappen, wat van zeewater nat geworden is, droogt slecht en blijft altijd klam, heden morgen hadden wij weder een groote walvisch in onze nabijheid; ook trok een verbazend groote Albatros onze aandacht. Geen bijzonderheden.

October 6. 37.29 Z.B. 66.30 O.L. 24¾ Ml.

Zooals voren en weinig wind, de kaptein en 1ste stuurman nog steeds invalide, hoewel eerstgenoemde weder dienst doet, en twee gekwetste matrozen liggen nu verbonden en zullen moeten afwachten of ze goed genezen. Ik ben ook allesbehalve lekker, overal pijn en geen eetlust, het zal wel koorts wezen.

October 7. 38.03 Z.B. 68.48 O.L. 28½ Ml.

Weer vrij stil we hebben tegenwind en moeten zoogenaamd bij den wind zeilen, waardoor wij niet avanceren in de gewenschte rigting, doch de nieuwe maan is in aantogt en zal die wel zich laten gelden op het weer, de kaptein zegt ten minste; de vuile maan, dat schijnt hier om de zuid een zeemansterm te zijn.

October 8. Geen zon.

Heden nacht de zeilen weer geborgen, dat is alweer stormtenue, miserable, wat moet er weer gebeuren, wij liggen bijgedraaid, dat wil eigenlijk zeggen, dobberende met de zee mede, dat is met het oog op ons zieke achterschip. Wij kunnen daar geen water overheen velen, de wind nog steeds tegen, de reis wordt zoodoende vertraagd. Heden avond 6 uur verandering van

wind, voor het hapje, doch de Barometer doet zoo eigenwijs, dat men geen zeilen meer durft bijzetten.

October 9. 38.03 Z.B. 71.50 O.L. 36½ Ml.

't Is buijig en onaangenaam op het dek, wind goed doch alleen de stormzeilen bij, toch loopt het schip hard, heden avond 7 uur onstuimige lucht en hooge zee, wij hadden straks weer een hevige hagelbui, ik hoop morgen met de Zaterdag het maar mooi weer mag zijn.

October 10. 35.57 Z.B. 74.44 O.L. 47 Ml.

Alweer een aller ellendigste nacht doorgebragt door een soort van storm, de schuit heeft weer bar gedanst, hooge zeeën en telkens buijen, het waait weer hard, de kaptein is niet erg op zijn gemak, wij maken met onze stormzeilen toch nog 7 en 8 mijlen en naderen de eilanden St. Paul en Amsterdam.

October 11. 34.21 Z.B. 77.59 O.L. 45½ Ml.

Zeilende met een prachtigen bries passeerden we heden de eilanden St. Paul en Amsterdam, we koersen nogal noordelijk, zie lengten en breedten, de kapitein verlangt evenals wij naar warmte. Heden middag om drie uur kwam een vreemde zeevogel op het dek vallen, een groot beest zwartachtig grijs, met één oog, dat wil zeggen het andere was weg, daar kwam de zeeman weer voor den draad, met zijn bijgelovige denkbeelden; ik zou haast zeggen, zij geloven aan de zielsverhuizing, daar ik eenige woorden opving van de bemanning, die betrekking hadden op onzen verongelukten 3de stuurman, wiens linker oog evenals dat van den vogel ook niet meer op het lijk aanwezig was. Men dacht geloof ik, hij in den vorm van een zeevogel zijn laatste adieu kwam brengen, men liet hem na wat eten gegeven te hebben, dan ook ongedeerd wegvliegen.

October 12. 32.54 Z.B. 81.42 O.L. 51 Ml.

Fraai weer, wij liepen het laatste etmaal 51 mijlen en hopen in een dag of vier in de warmte komen, waar ik hard naar verlang, want ik ben door en door verkouden en lamnadig koortsig in één woord. Geen bijzonderheden.

October 13. 32.21 Z.B. 85.41 O.L. 51½ Ml.

Als gisteren ook zoo de snelheid, misschien kan eind goed alles goed ons een tamelijk vlugge reis doen maken, geen nieuws.

October 14. 32.34 Z.B. 89.24 O.L. 47½ Ml.

Een datum van gewicht in mijn leven, het is heden 17 jaren geleden ik in het huwelijk trad, zooveel als daarin voorviel had

nooit kunnen denken, toevallig is de heer Mosselman jarig en 30 jaren oud, juist de leeftijd waarop ik trouwde, hij maakt er een feestdag van, terwijl mijn ziel in diepen rouw is, hoe kan het anders, zal ik hier mijn gevoel den vrijen loop laten en nederschrijven wat mij op het hart ligt? Waartoe zoude het nuttig zijn, die weg is afgelegd met veel lief en ook ontzachelijk veel leed, vooral de laatste jaren, genoeg voor hen die dit mogten te lezen krijgen. Het weer overigens fraai en loopt het schip hard, met zoo'n vaart kunnen wij in 14 dagen Straat Sunda begroeten. Heden 12 uur 's nachts zit nog eens te peinzen over alles en zeg daarbij dezen datum vaarwel.

October 15. 32.27 Z.B. 93.14 O.L. 48½ Ml.

Een fraai etmaal wederom gehad, zie bestek en hopen morgen noordwaarts te sturen, op Java-hoofd aan; heden avond 7 uur zien een schip aan stuurboord, mogelijk morgen meer daarvan.

October 16. 31.53 Z.B. 96.31 O.L. 42½ Ml.

Het schip verdwenen, gedurende den nacht steeds mooi weer en flinke vaart, de Kaapsche duiven hebben ons verlaten en nog een enkele vogel houdt ons gezelschap.

October 17. 30.54 Z.B. 100.07 O.L. 48½ Ml.

Alweder een afschuwelijken nacht doorgebracht, de wind was gisteren avond sterk toegenomen en liepen wij een 13 à 14 mijls vaart, het schip slingerde vrij sterk en ging het niet vlot om bij al dat geschud den slaap te vatten, tegen 2½ word gewekt door een vreeselijken slag boven mij en dacht natuurlijk aan een herhaling van het laatste drama, doch er kwam geen water, ik hoorde geschreeuw en gedraaf op dek, zag de kaptein in zijn onderbroek naar boven vliegen, wij allemaal in nachtgewaad staande en luisterende tot ik naar boven ging kijken en verbeeld je een ra van de achterste mast was gebroken, en met een donderend geraas op dek geploft. Nu heb je geen flaauw idee van zoo'n helsch geweld, met al die kettingen en touwwerk, hij viel niet in eens door, maar nu en dan brak een stuk ketting, dan een kabel en zoo kwam de jongeheer omlaag, ik lieg niet als ik beweer, alles bij elkaar wel 3000 woog, zijn val was natuurlijk daardoor gebroken, anders had hij zeker door het dek gegaan en wij die er onder waren hadden niet veel te vertellen meer gehad, enfin die scène is alweer gebeurd, en nu hoop ik in Godsnaam het de laatste is geweest, het wordt op die manier het zeereisje wel. Weer overigens prachtig en geen bijzonderheden.

October 18. 30.17 Z.B. 101.20 O.L. 18 Ml.

's Heeren dag en zeer stil zooals onder de linie, 't is nu met regt dobberen, het is lekker op dek 62°, in Holland zal het wel frisscher zijn, en zoetjes aan de kagchels op de proppen gaan komen. Heden middag om 6 uur kwam ons een walvisch begroeten, en nu om 10½ zagen wij een prachtigen meteoor.

October 19. 30.03 Z.B. 101.42 O.L. 5¾ Ml.

Alweer stil en doodkalme zee 't is of nu op een rivier liggen, 't is wel stilte na den storm, als het nu maar weer niet omkeert, want daar heb ik respect voor gekregen. Uit het bestek ziet ge hoe weinig wij in de twee laatste etmalen zijn geavanceerd en hopen alweer op wind. Jan-Maat is nu druk aan het herstellen van de gebroken boel en moet de groote mast ook geschoord worden, die was ook al uit zijn verband geslagen. Heden avond 11 uur nog steeds stilte en geen verder nieuws.

October 20. 29.28 Z.B. 102.07 O.L. 10½ Ml.

Volmaakt kalme of liever rimpelooze zee 't is prachtig weer en ik moet bekennen, dit bepaald genieten mag heeten al komen wij niet vooruit. Jongen dat glas Hochheimer smaakt zoo delicieus; wij gaan een partijtje maken.

„Kaptein", roept een matroos, die in de mast zit, „ziet eens wat rare ster aan de kim in het Zuid-Westen", wij aan het kijken en jawel een prachtige ster komt op, groot en schitterend, werpt een lange lichtende streep op de gladde zee, nu eens wit, dan helder rood, 't is inderdaad buitengewoon fraai en heeft veel van electrisch-licht.

October 21. 28.59 Z.B. 103.52 O.L. 14½ Ml.

Heden morgen heerlijk weer en een lekker windje, gelukkig dat geeft wat opgewektheid en ook meer levendigheid. Op het oogenblik 11 uur 's avonds en nu weer doodstil, de zeilen klepperen met hun ééntonig geluid tegen de masten, even of zij zeggen wilden, wat vervelen wij ons. Wat zal ons geduld misschien nog op den proef worden gesteld. Overigens heerlijk weer.

October 29. 28.34 Z.B. 103.59 O.L. 14 Ml.

Ofschoon het weder evenals gisteren ongemeen fraai is, komen wij geen zier vooruit, de wind is in een geheel verkeerden hoek, van morgen zeide de 1ste stuurman uit malligheid als wij zoo door scharrelen moeten, komen wij nog in Australië te land, doch het zal zoo'n vaart niet loopen.

October 23. 27.23 Z.B. 104.16 O.L. 18½ Ml.

Mooi weer en een lekker briesje, als het zoo maar mag blijven, dan zijn wij in een dag of 8 à 10 op Java-hoofd, zooals bij naauwkeurige opmeting van het bestek blijkt, het idee is met deze wind in de Zuid-Oost passaat te loopen, en dan is de reis spoedig op zijn eind. Geen bijzonderheden.

October 24. 25.16 Z.B. 103.16 O.L. 34½ Ml.

Zooals gewoonlijk is het andersom uitgekomen en de wind wederom geheel verkeerd, nu 't is goed hoor, wij hebben de tijd, en er is proviand genoeg aan boord, maar een zeilschip is toch maar een zeilschip, het zal wel niet gebeuren, doch mogt ik nog eens repatrieeren, dan gaat het met stoom, enfin er is niets aan te veranderen. Heden een varken geslacht, dat is altijd een soort feest voor Jan-Maat, dan krijgt hij weer eens versch vleesch. 't Is overigens heerlijk op het dek.

October 25. 25.16 Z.B. 104.45 O.L. 20 Ml.

Zooals gisteren en verkeerde wind ergo vervelend, wij hopen morgen de Steenbok-keerkring te snijden. Niets meldenswaardigs.

October 26. 22.23 Z.B. 105.40 O.L. 27½ Ml.

Bij het opstaan bemerk, dat de kaptein slecht gemutst is, de kajuitsjongen heeft een mooie theekop den nek gebroken, nog wel een geschenk van zijn eerstgeborene, en geen wind daarenboven, het begin der week dus slecht. Gisteren avond was het bij volle maan ongemeen lekker op het dek, een prachtige sterrenhemel en Zuiderkruis, Orion schitterden in al hun glans zoo'n gezigt is toch maar eenig op zee en verzoent je weer een beetje met haar, 't is anders een regt wispelturige dame en lang niet vrij van coquetterie. Steenbok gepasseerd.

October 28.[1]) 19.23 Z.B. 105.28 O.L. 45½ Ml.

Bij heerlijk weer een prachtige passaat-wind, wij loopen een mijl of tien, het gaat dus met snelheid naar het Noorden op het oogenblik 9 uur in den morgen. 's Avonds 8 uur, altijd een zoogenaamd stijven bries, meer nog als van morgen. Heden middag verkooping geweest van de goederen des verongelukten 3en stuurmans, opbrengst ongeveer *f* 200.— een verbazende som voor zoo'n bagatel zeemans-plunje. Jan-Maat is vrij onverschillig op de dubbeltjes, hij denkt zeker, och morgen is het mijn beurt.

---

[1]) Hoewel datum 27 Oct. ontbreekt sluit bestek toch aan. De verklaring hiervoor wordt niet gegeven. (Red.).

October 29. 15.29 Z.B. 105.33 O.L. 59 Ml.

Het heeft van nacht hard gewaaid en blijkt zulks ook uit den afstand die wij aflegden. Heden morgen zijn de Ankers buiten boord gebracht, dat wil zeggen tot vallen gereed, zoo voortgaande Zondag Java-hoofd en Straat Sunda in.

October 30. 11.46 Z.B. 105.33 O.L. 56 Ml.

Zeer fraai weder en goede wind, wij hopen heden Christmas eiland in 't zigt te krijgen. Een landvogel bij de zeeman bekend, onder den naam van kleermaker, vertoonde zich heden voor het eerst. Het dek wordt geschrobd en geschuurd en de voorbereidselen voor een aanstaande ankering genomen. Geen nieuws.

October 31. 8.2 Z.B. 105.22 O.L. 57 Ml.

Met snellen vaart gaat het nu op Java-hoofd aan, het Christmas eiland niet te zien gekregen. Wij hadden zooeven circa 1½ een allerhevigste regenbui, zooals ik er nog nooit een heb bijgewoond, wij zouden het een wolkbreuk noemen, het was een opfrisscher van Java zei de kapitein. Heden avond 8 uur roept de 2de stuurman, die op de ra zit uit te kijken, een draaiend licht te zien, het is het licht van Java-hoofd. Morgen in Straat Soenda.

November 1.

Heden morgen 7 uur kom aan dek en zie de kust van Prinseneiland een fraai trotsch gezicht, bergachtig, dik met boomen beplant, het gelijkt precies op de daarvan gemaakte afbeeldingen. 2 uur later zien wij het eiland Krakatau, met een nog rookende top. Om 6 uur heden avond steeds zeilende langs Java kust, het is regenachtig en niet helder, toch gaan wij zoo digt langs de kust, die goed is waar te nemen, zij is ongemeen fraai en schilderachtig echt Zwitsersch hoog en laag en zware bosschen. Tegen 8 uur laten wij bij Anjer het anker vallen, het weer is verrukkelijk nu de zon weg is, in Holland komen zulke avonden niet voor, ik zag de visscherij op schildpadden bij fakkellicht, een allerfraaiste illuminatie. Tegen 9 uur komt een kadraaijer aan boord met negotie, als Apen-pappegaaien, kippen, rijstvogels, duiven, klappers, pisang weet ik veel, doch geen kooplust zooals van zelf spreekt.

November 2.

Allerzielen. Ik begin de geboortedag van mijn oudste zuster te begroeten, als het te Leijden zulk prachtig weer is als hier, dan kan 't niet beter, in dit journaal spreek den hartelijken wensch uit het mij mag vergund worden, haar nog eens in dit leven te mogen terug zien; dat zij zoo. Kapitein gaat aan den wal om naar Bata-

via te seinen hij met averij binnen is, en een sleepboot noodig heeft. 't Is nu 8 uur in den morgen en er liggen 4 kadraaijers langs schip, dat Maleisch gekoeter en het vreemde is ongetwijfeld aardig en dikwerf moet het uitproesten van lagchen. Het is heet aan boord ruim 90° enfin dat is de algemeene kwaal.

November 3.

's Morgens 7 uur wij liggen nog voor anker en wachten nog op terugkomst kaptein. Nog zeer goed kan men zien, altijd met gewapend oog wat een verwoesting Krakatau heeft veroorzaakt, men kan de asch nog duidelijk op de bergen zien liggen. Heden avond 8 uur terugkomst van den kaptein, hij heeft naar Holland geseind en mogelijk hebt ge een bericht ontvangen van den heer Lels, den cargadoor uit Rotterdam van behouden aankomst.

November 4.

De sleepboot heden om 11 uur gekomen, de Devonhurst, na veel gewurm en getob gaan wij tegen 2 uur op weg, na bevorens een sleeptros (stalen) van ongeveer *f* 1000.— in de gaauwigheid te hebben verspeeld, heden tegen 11 uur ankeren op St. Nicolaaspunt.

November 5.

Vertrokken van ankerplaats om 7 uur, onder het winden aan het anker komt de verloren kabel voor den dag, een wonder voor waar, straks tegen 3 à 4 uur op de reede van Batavia en sluiting van dit Journaal na een reis van ruim honderd dagen; erg bevallen is het mij niet, daarbij kwam hoogst vervelend reisgezelschap, maar het is alweer achter den rug en nu maar met moed en vertrouwen aan den wal gestapt, wat ik verder in den begeleidenden brief zal melden.

Verder de lezers en lezeressen alle heil.

Batavia, 5 November '85.

w.g. JOHS. DE FREMERY.

De heer E. J. B., die het journaal te onzer beschikking stelde, voegde er het hier volgende aan toe.

Het Journaal is zonder eenige verandering of correctie overgenomen. Ondanks het oratorisch slot was het bestemd voor naaste familie.

(1) „Iepeknol" heeft de haaitanden inderdaad gekregen, zij zegde, dat haar dochter er nog mee gespeeld heeft. Zij zijn echter zoek geraakt. „Keukels" was Iepeknol's uitspraak voor kreukels. Een miniatuur chineesch theeserviesje, door Schr. te gelijk meegezonden, heeft 's levensstormen overleefd en bestaat nog.

(2) De lezer, die het „bestek" gevolgd heeft, zal zich vertwijfeld hebben afgevraagd: ik dacht, dat wij naar „den Oost" gingen. Met een zeilschip dient men zoo te varen, dat men zooveel mogelijk wind en ook stroom mede heeft, langs de Afrikaansche kust waait steeds een sterke Zuid Oost passaat, daarom moet men heelemaal den overkant aan den Atlantischen Oceaan volgen.

Het volgen van het bestek leert ook waarom zoover zuidelijk om de Kaap oostwaarts gevaren wordt en steeds maar oostwaarts door, om wind en stroom mede te hebben, tot zelfs dicht bij Australië's west-kust, om dan met de Z.O. passaat Noordwaarts naar Straat Soenda te stevenen. Men kan hebben opgemerkt, dat bij de overgangen steeds windstille dagen zijn.

Bombardement van muiterschepen.

Wij brengen hier een gebeurtenis in herinnering van betrekkelijk jongen datum, en toch vergeten of weinig bekend, die zeer bijzondere hernieuwde beteekenis krijgt in verband met het „De Zeven Provinciën-drama". Zij wijst er op hoe kort geleden, immers in September 1931, bevestiging werd gebracht van het: zachte heelmeesters maken stinkende wonden, en zij wettigt de opvatting, dat bij ons en voor ons veel onheil voorkomen kan zijn doordien de regeering nu heeft toegepast: wat uwe hand te doen vindt dat doe zij met kracht.

Wij geven het stuk weer zooals het voorkwam in de bladen van ongeveer 1½ jaar geleden, van meer dan een alinea zou men kunnen meenen, dat zij nu pas zoo opgesteld ware.

Langs de zuidelijke helft van de westkust van Zuid-Amerika strekt zich de republiek Chili als een betrekkelijk smalle strook uit, van Kaap Hoorn tot aan de grens van de republiek Peru. Dit wil zeggen, over een afstand zoowat als van de Straat van Gibraltar tot aan de noordelijke grens van Noorwegen. Ongeveer in het midden ligt de hoofdstad Santiago. Op een afstand als die tusschen Amsterdam en Parijs, was ten N. van Santiago de verzamelplaats van een deel der vloot Coquimbo, en ten Z. van de hoofdstad de vlootbasis Talcahuano gelegen, welke steden in 't hier volgende een paar keeren worden genoemd.

De regeering van Chili, waar Manuel Trucco tijdelijk president was, stond ook voor de noodzakelijkheid om bezuinigingen door te voeren en dacht deze o.a. te vinden door vermindering van de salarissen. Is dit in het tegenwoordige geen ongewoon verschijnsel, evenmin is het ongewoon dat iedereen dien maatregel kan billijken — behalve voor het eigen tractement. En zoo was dan ook het geval in Chili. Deze opvatting kwam daar bij de vloot op sterke wijze tot uiting.

Chili was sedert eenige jaren overgegaan tot versterking van zijn scheepsmacht. Het had moderne oorlogsschepen, onderzeeërs, ook een vrij sterke luchtmacht aangeschaft, enkele kust-

plaatsen waren versterkt, o.w. Talcahuano, waar goed ingerichte marine-instellingen in werking waren. Door Britsche zeeofficieren was de bemanning en werden de aanvoerders opgeleid. De regeering meende in haar marine over een betrouwbaar instrument te beschikken; wellicht zou dit als strijdmiddel tegen van buiten dreigend gevaar ook het geval hebben kunnen zijn, maar tegen een aanval op de beurs is de trouw niet bestand geweest.

De ontevredenheid uitte zich het eerst aan boord van het slagschip „Almirane Latorre", waar de mecanicien Reyes de leiding nam. Deze wist de bemanning er toe te brengen de officieren op te sluiten en hen, onder bedreiging, de onderteekening af te dwingen van een aan de regeering gericht stuk, waarin geëischt werd om de vermindering van de salarissen in te trekken. Ook nadat zij geteekend hadden, bleven de officieren opgesloten.

Toen hiertegen niet dadelijk werd opgetreden sloeg de opstand naar de andere schepen over en werd weldra algemeen voor de geheele vloot.

De regeering besloot met de rebellen te confereeren. De schepen hadden proviand voor 3 maanden en waren ruim van brandstof voorzien, zij konden 't, in dit opzicht, dus lang uithouden.

In Coquimbo stond het bedrijfsleven 't eerst stil, in Talcahuano en andere steden was dit spoedig ook 't geval.

De in opstand gekomen schepen van Talcahuano verplaatsten zich naar Coquimbo. In Talcahuano kozen ook de marinebezetting aan de wal, en 2 regimenten infanterie, benevens een deel der luchtmacht de partij der opstandelingen.

Maar het overige deel van het leger elders gelegerd, het groote meerendeel der vliegmacht en de politie bleven aan de zijde der regeering.

Intusschen voelden de verzetleiders zich sterker, daar de regeering nog niet tegen hen optrad. Een raad van 80 onderofficieren (andere berichten spreken van een staf van den leider met drie matrozen) werd ingesteld.

Nu werden er ook nog eischen opgesteld, die van geheel anderen aard waren, zoo b.v. verdeeling van het groote landbezit. Deden dergelijke eischen denken aan communistische invloeden, uit opgevangen berichten kreeg de regeering dienaangaande zekerheid, de schepelingen werden daarin aangespoord in elk geval vol te houden totdat de communisten de regeering zouden hebben verdreven.

De conferentie, waarvoor een admiraal naar de opstandelingen gezonden was, liep op niets uit.

Nu trad de regeering op. Zij liet de bekende leiders der communisten in verschillende steden aanhouden. Zij besloot voorts

de oproerige vloot uit de lucht te laten beschieten. Een middel waardoor de eigen oorlogsschepen aan vernietiging werden blootgesteld. Doch 't moest! 6 Junkers-bommenwerpers en 6 Dornier-vliegtuigen met machinegeweren werden voor het bombardement bestemd.

Maar vóórdat dit tot uitvoering kwam, werd de actie te land ingezet. Talcahuano was door 3 forten beschermd. Daar waren de opstandige regimenten, die ook tegen hun officieren in verzet waren gekomen, samengetrokken.

Bij deze plaats en het nabijgelegen Conception is 't toen tot een gevecht van grooten omvang gekomen, waar den 5en en 6en Sept. alle wapens te land en in de lucht in actie zijn geweest. De overwinning was aan de zijde der regeeringstroepen. De forten en het garnizoen gaven zich over.

Voor den strijd hadden zich vele vrijwilligers aangeboden; ook in ander opzicht had de bevolking de regeering krachtig gesteund.

Daarna kwamen de schepen te Coquimbo aan de beurt. Zondag werden deze gedurende een 20-tal minuten gebombardeerd. 6 Oorlogsschepen werden ernstig beschadigd, deels buiten gevecht gesteld, een zelf in den grond geboord.

Het eene schip na het andere heesch de witte vlag. 's Avonds kwam een deputatie aan wal, z.g.n. om te onderhandelen! Maar er kon natuurlijk slechts sprake zijn van onvoorwaardelijk overgeven. Die overgave is dan ook gevolgd. Blijkbaar hadden de opstandelingen niet verwacht, dat de regeering tot het bombardeeren van de schepen zou overgaan; maar uit het volhouden van den strijd nadat de forten waren gebombardeerd en uit het hijschen van de witte vlag slechts schip na schip, is toch wel gebleken, dat de leiding ook is blijven volharden toen bij haar elke twijfel omtrent het besluit der regeering om door te zetten, 't koste wat 't moet, was opgeheven.

De bladen hebben, voor zoover ons bekend, niet gemeld hoe het rechtsgeding is verloopen.

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

De muiterij op „de Zeven Provinciën". — Regeeringsverklaring en interpellatie van den heer Drop.

Het is maar goed, dat na het ontstellende bericht over de muiterij op *De Zeven Provinciën* de regeering zelve, bij monde van minister Deckers, duidelijk heeft laten uitkomen, dat zij onmiddellijke behandeling van de netelige kwesties van dienstweigering en muiterij op prijs zou stellen. Daardoor werd de behandeling van het wetsontwerp tot afschaffing van verschillende rechtbanken en kantongerechten afgebroken en uitgesteld tot Donderdag 9 Februari. Dien dag heeft, gelijk men weet, minister Donner namens het Kabinet medegedeeld, dat dit in een negatief votum der Tweede Kamer over dit bezuinigingsvoorstel niet zou kunnen berusten, hetgeen weder geleid heeft tot het verrassende ontbindingsbesluit van Woensdag 15 Februari. Weliswaar beschouwt de, in conflict met de Tweede Kamer, verkeerende regeering zichzelf niet als demissionnair; weliswaar heeft voorts, in afwijking van hetgeen vóór 1917 placht te geschieden, een ontbinding „op termijn" en, met verloochening van een traditie van lange jaren, zelfs een sluiting „op termijn" plaats, zoodat de regeering tot 6 Mei desgewenscht geregeld contact kan hebben met beide takken der volksvertegenwoording, maar niettemin staan Kabinet en Tweede Kamer thans tegenover elkander als tegenstanders, die slechts in zooverre overeenkomen als beider doodvonnis geteekend is. De Tweede Kamer verkeert in de positie van een patiënt, wien nog een paar maanden leven gegund zijn, maar die vooruit weet, dat hij het in de schoone Meimaand nauwelijks nog ééne week zal uithouden; het Kabinet zal binnen afzienbaren tijd zelfmoord plegen en vermoedelijk

kort vóór of uiterlijk op den dag, waarop de stembus opengaat, de demissionnaire regeering worden, welke het thans nog niet wil zijn. Ware dus, overeenkomstig den regelmatigen loop van zaken, de discussie over de muiterij in de Oost niet vóór, doch na de beslissing over de wetsontwerpen van minister Donner gevoerd, dan zouden een ten doode opgeschreven Kamer en een doodziek Kabinet tegenover elkander hebben gestaan. Zoo nu was de toestand nog niet op Dinsdag 7 en Woensdag 8 Februari.

Wisten vele leden, wisten misschien ook zelfs sommige ministers toen nog niet, dat een conflict tusschen regeering en Kamer van honderd kwalijk te bezweren zou zijn, — evenmin was men op die dagen reeds op de hoogte van het droeve einde van het dwaze avontuur der Inlandsche en Europeesche muitelingen. De sommatie door den commandant van het eskader, de overgave na het werpen van de bom uit het vliegtuig, hadden nog niet plaats gehad. De onjuiste mededeelingen van den gebrekkig-ingelichten minister van defensie, die in zijn regeeringsverklaring van 7 Februari den indruk vestigde, dat zich aan boord van het muitende schip 16 officieren en 9 Europeesche onderofficieren en ± 140 inheemsche schepelingen bevonden, terwijl er in werkelijkheid niet slechts meer inlanders, maar ook 44 Europeesche korporaals en minderen waren, droegen bovendien bij tot de valsche veronderstelling, dat het hier slechts een avontuur van jonge en suggestiebele Inlanders gold: meening, die o.a. door ir. Albarda gekoesterd werd. Omtrent de houding van de officieren aan boord was men nog in het onzekere. Wel was men op de hoogte van den instuif en van het daarop gevolgde bezoek aan de societeit door kapitein-luitenant ter zee Eikenboom en verschillende andere officieren; wel ook wist de heer Albarda op 8 Februari melding te maken van het telegram uit Medan, waaruit bleek, dat de assistent-resident van Groot-Atjeh aan dezen commandant de loopende geruchten over booze voornemens tot wegvaren had overgebracht, zonder bij dezen eenig geloof te vinden. Dat de commandant ook van andere zijde gewaarschuwd was; wist men weliswaar nog niet; toch heeft dit ééne bericht begrijpelijkerwijze reeds tot critische opmerkingen van verschillende zijden aanleiding gegeven, terwijl minister Deckers zich daarover op 8 Februari aldus uitliet: „Indien met name waar is, wat volgens het bericht van hedenmorgen zou zijn geschied, n.l. dat den commandant van het schip een nadrukkelijke waarschuwing zou hebben bereikt, dan kan dat beleid niet kras genoeg worden afgekeurd. Het spreekt vanzelf, dat een dergelijke afkeuring consequenties heeft." Hierover en over de vraag, of bij de bestaande ontevredenheid feesten aan boord en

aan den wal mochten plaats hebben, konden de afgevaardigden een voorloopig oordeel uitspreken; overigens echter tastten zij, voorzoover het revolutionaire avontuur betreft, op 7 en 8 Februari nog in het duister. Hierover slechts was al wat niet communist of sociaal-democraat heette het eens, dat zoo'n muitersescapade onder geen beding geduld kon worden.

De sociaal-democraten trachtten de meening ingang te doen vinden, dat het hier in hoofdzaak slechts misnoegdheid over een nieuwe salariskorting gold, gepaard met ontevredenheid over wisselend regeeringsbeleid en dubbelzinnige mededeelingen van overheidswege. In dien geest heeft o.a. op 7 Februari de heer Drop gesproken, wien reeds op 1 Februari, dus enkele dagen vóór het uitbreken van de muiterij op *De Zeven Provinciën*, verlof was verleend tot het stellen van vragen betreffende de besluiten tot korting op de salarissen van het marinepersoneel en daarmede in verband staande gebeurtenissen in Nederlandsch-Indië. Maar het was hun onmogelijk, deze lezing te handhaven; daarvoor was buiten 's lands vergaderzaal door juichende geestverwanten van den interpellant te veel ophef gemaakt van het beklagenswaardig avontuur der opgeruide bemanning. Mr. Knottenbelt heeft op 7 Februari herinnerd aan recente redevoeringen van den rooden senator Moltmaker en het socialistische Tweede Kamerlid Cramer. (Zie o.a. verslag *Haagsche Courant* van 6 Januari). Eerstgenoemde wist op den dag zelf, waarop de muiterij bekend was geworden, te vertellen, dat de Indische regeering en de regeering in Nederland „de eenige verantwoordelijken voor het verzet waren." Tegen het optreden van de muiters wenschte de heer Moltmaker niet te protesteeren, wel echter tegen dat der regeering, „van wier heerschappij Indië door een gezamenlijk optreden moet worden bevrijd." En de heer Cramer had dienzelfden Zondag uitgeroepen, dat het hem verduiveld veel genoegen gedaan had, uit de telegrammen te vernemen, wat zich op *De Zeven Provinciën* had afgespeeld. Deze volksvertegenwoordigers, van welke de laatste, die zoo gaarne Indië van Nederland losgerukt zou zien, niettemin rustig een wachtgeld van *f* 9000 per jaar blijft opstrijken, dat mede door de Inlanders wordt opgebracht, vergoelijkten dus niet slechts een onduldbare, alle tucht ondermijnende uiting van ontevredenheid over zekere soldijverlaging; zij jubelden het uit over dit „voorspel van een verzet, dat nog steeds scherper vormen zou aannemen." (Cramer).

Aan deze woorden herinnerd, heeft de heer Cramer wèl beweerd, dat hij ze zich in het vuur zijner rede had laten ontvallen (alsof dit in een licht-ontvlambare vergadering bij een Indisch deskundige *mocht* voorkomen), maar tevens heeft hij de woor-

den zelf gehandhaafd. Dergelijke volksvoorlichters nu hebben grooten invloed in de kringen van het lager marinepersoneel. Het C.A.M.B.O., het comité, dat volgens den heer Drop met veel te weinig deferentie door minister Deckers is bejegend, staat in zeer sterke mate onder rooden invloed. De 50-jarige oud-wethouder der gemeente Den Helder, die blijkens de *N. Rott. Ct.* van 15 Februari kans gezien heeft bijna *f* 19000 te verduisteren van het kapitaal van den (sinds dien met den Bond van minder marinepersoneel vereenigden) Bond van Korporaals der Nederlandsche marine, die *f* 12000 voor een actie tegen de werving (sic!) wist te doen uittrekken om van andere hooge posten te zwijgen, poseerde geruimen tijd voor den rooden kampioen van uitgezogen loonslaven; aan de gefingeerde loonslavernij van anderen dankte hij zijn eigen behagelijk bestaan. Wie de artikelen van den heer P. D. Beversluis, van 1927 tot 1929 Voorzitter van den Bond van marine-onderofficieren, in *De Telegraaf* van 14 en 15 Februari heeft gelezen, heeft kunnen ervaren, hoezeer volgens dezen bij uitstek wel-ingelichten man de bonden van marine-personeel in ontoelaatbare banen gedrongen worden. Ook de bond van marine-onderofficieren staat thans uitsluitend onder leiding van al of niet bij de S. D. A. P. aangesloten socialisten, al zijn volgens den heer Beversluis de onderofficieren in meerderheid nog wel loyaal. Vijftien jaren rechtsch bewind hebben een gezagscrisis niet kunnen voorkomen, die krachtige maatregelen vergt en niet met den mantel der liefde bedekt mag worden. In November 1918 was een deel van het marine-personeel onbetrouwbaar, in 1924 en 1925 is er volgens *De Fakkel* van 18 Februari 1933 in Den Helder en op de vloot sabotage gepleegd om Colijn's salarisvermindering. Onder hen, die het best gedisciplineerd behoorden te zijn, komen juist de minst-gedisciplineerde, oproerigste elementen voor.

Het pleit allerminst voor de S. D. A. P., dat hare vertegenwoordigers een zoo dubbelhartige gezindheid in een groot deel van het marinepersoneel hebben aangekweekt. Het wettigt het wantrouwen van minister Deckers, die trouwens nog zachtzinnig is, vergeleken bij den vroegeren Pruisischen sociaal-democratischen minister Severing, die geen enkel nationaal-socialist als ambtenaar, in welke functie dan ook, wilde toelaten. Deckers' verbod van de verspreiding van de dagelijksche producten der Arbeiderspers onder onze militairen, zou stellig niet zijn uitgevaardigd, als de roode dagbladen gematigdheid in hun critiek wenschten te betrachten en niet alle tucht en orde ondermijnden.

Men krijgt soms den indruk, alsof de sociaal-democratische leiders de geesten, die zij zelf wakker geroepen hebben, niet meer

kunnen bezweren. Men kent Wibaut's (later in een volksvergadering weer min of meer verdoezelde) woorden in de vergadering der Eerste Kamer van 7 Februari; men weet, dat deze senator in tegenstelling met zijn collega Moltmaker „er niet aan dacht, zich solidair te verklaren met het gedrag van die jonge menschen op *De Zeven Provinciën*", wier „onbezonnenheid" hij allerminst goedpraatte; men weet wellicht ook, dat ir. Albarda heel wat rustiger in de Tweede Kamer gesproken heeft dan ir. Cramer dat tegenover het lichtbewogen meeting-publiek gedaan had; men mist echter nog steeds de verloochening door de leiders van de onduldbare taal van Cramer, Moltmaker, *Het Volk*. Prof. Goudriaan heeft den moed gehad, die demagogie te gispen, maar in de S. D. A. P. was hij geen leidende figuur en de leiders durven desnoods nog wel enkele woorden zeggen over de onbezonnenheid der muiters in de verre Oost, maar verder reikt hun afkeuring niet. Of ja, die richt zich overigens, en in zeer sterke mate, uitsluitend tegen de overheid, die met een bloedend hart het gezag moest handhaven, maar die onmiddellijk na de overgave kwartier gaf, in tegenstelling met de sociaal-democratische Duitsche regeering van Ebert en Noske, die met moeite door een „burgerlijk" hoofdofficier afgebracht werd van haar verlangen, alle communisten te laten fusilleeren, die zich meester gemaakt hadden ..... niet van een oorlogsschip, maar van het gebouw van het sociaal-democratische dagblad de *Vorwärts*.

Onder die omstandigheden kunnen wij het billijken, dat sprekers gelijk de heeren Aalberse, Colijn en Tilanus in de gegeven omstandigheden en op dit oogenblik zich van critiek op de regeering (die van roode zijde zoo fel en zoo onredelijk wordt aangevallen) wenschten te onthouden. Dit neemt niet weg, dat mr. Marchant gelijk kan hebben, als hij beweert (gelijk hij op 8 Februari gedaan heeft), „dat, welke bewindsman daarvoor dan ook de verantwoordelijkheid moge dragen, de administratieve procedure over de salariskorting niet met den noodigen ernst en niet met de noodige zekerheid is gevoerd." Wellicht zijn de minister van defensie en die van koloniën wat laat hunne besprekingen begonnen en wat laat tot overeenstemming gekomen. Het telegram van minister De Graaff van 30 December, dat *voorshands* voor het marinepersoneel aan de oude korting van 10 pCt. niet nogmaals 7 pCt. toevoegde, was anders duidelijk genoeg. De minister van koloniën toch seinde aan den gouverneur-generaal: „aangezien overleg met Deckers nog eenigen tijd vordert, dient bestaande kortingsregeling marinepersoneel *nog korten tijd* gehandhaafd." Is deze mededeeling in Indië op minder duidelijke wijze doorgegeven? Minister Deckers heeft zich er op

7 Februari op beroepen, dat althans de Technici der Koninklijke Marine het aanstonds goed begrepen hebben; in hun orgaan toch komt een verslag voor van een spoedvergadering, op 31 Dec. 1932 door hun vereeniging te Soerabaja gehouden, blijkens welk verslag „zonder uitzondering alle aanwezige leden de meening toegedaan waren (zijn), dat dit slechts uitstel van de voorgestelde korting beteekent, of in eenigszins gewijzigde vorm."

Vermoedelijk had minister Deckers niet geheel ongelijk, toen hij op 8 Februari veronderstelde, „dat wellicht van bepaalde zijde pogingen zijn aangewend om ter wille van het behalen van een schijnoverwinning den verkeerden indruk te doen post vatten, dat de tweede korting niet komen zou." Kort te voren immers, toen die korting aanstaande scheen, was er onder de schepelingen een hevige agitatie verwekt, alsof de hongerdood aanstaande was. Toen reeds was geprotesteerd op een wijze, die men van marinepersoneel kwalijk zou kunnen verwachten, hoe begrijpelijk het ook was, dat deze nieuwe korting de marinemannen teleurstelde en hoe slecht voorbeeld ook door anderen (o.a. een sinds dien vermaard tweetal onderwijzers) gegeven was.

Hoe dit zij, bij een deel van het marinepersoneel (en zelfs bij sommige anderen ook) schijnt wel de meening te zijn gevoed, dat de marinemannen „dank zij" hunne felle protesten van de nieuwe korting af waren. Misschien zijn de snoevers, de belhamels, mede ten gevolge van eenige onduidelijkheid omtrent den termijn van uitstel, al spoedig zelf gaan gelooven wat zij gaarne wilden. En vele volgelingen hebben het zeker geloofd. Voor dezen was het uiteraard een teleurstelling, toen op 26 Januari een Koninklijk besluit werd afgekondigd, waarbij voor het lagere Europeesche personeel de korting op 14 pCt. (4 pCt. boven de reeds bestaande korting van 10 pCt.) en voor de officieren met ten minste 10 jaar ancienniteit (evenals voor de inheemsche schepelingen) de korting op 17 pCt. (7 pCt + 10 pCt) gesteld werd. Maar rechtvaardigde deze teleurstelling massale dienstweigering eerst gelijk Java helaas te aanschouwen gaf, muiterij daarna gelijk in de wateren nabij Atjeh losbarstte? Zij rechtvaardigde ze zelfs niet bij burgerlijke ambtenaren, laat staan bij mannen, die geacht worden onder strenge militaire discipline te staan.

In een der belangwekkende artikelen van den heer P. D. Beversluis (*De Telegraaf* van 15 Februari) heeft men het volgende kunnen lezen:

> Om echter nog met een enkel woord te illustreeren den ontzettend hoogen inzet, welke een der als hoofdleiders der muiterij genoemde personen, n.l. de korporaal-machinist Boschard, bij zijn roekeloos spel heeft gedaan, moge dienen, dat deze ongeveer 30-jarige *ongehuwde*

korporaal in Oost-Indië een weekinkomen van circa *f* 45 genoot, mitsgaders vrije voeding, huisvesting en geneeskundige verpleging. Ook al zou deze man (en dan alleen door eigen schuld) geen hoogeren rang hebben bereikt, dan ware hem op 45-jarigen leeftijd een levenslang pensioen van minstens *f* 25 per week verleend. En omdat van dit weekloon van *f* 45, in verband met de crisis, vermoedelijk 7 % of pl. minus *f* 3 per week zou moeten worden afgestaan, moest worden overgegaan tot het plegen van het in het zeebestaan zwaarst denkbare misdrijf. Thans zijn alle geldelijke inkomsten van Boschard en zijn medeschuldigen vanaf het oogenblik van aanvang der muiterij, onherroepelijk verloren! Is het doel, wat nietszeggende partijbevrediging, zelfs bij eenige benadering het nameloos leed over hoog en laag marinepersoneel en hun nabestaanden gebracht, waard??"

En dan te bedenken, dat er tallooze zielige werkloozen rondloopen, tal van arbeidende daglooners ook, wier inkomen slechts een klein onderdeel vormt van dat van dezen muiteling! Staat zijn geval, wat de salarieering betreft, op zich zelf? Natuurlijk niet. Dienaangaande heeft de minister van defensie op 7 Februari de volgende mededeelingen gedaan:

„Nu wil ik ter illustratie even enkele getallen geven, waaruit, naar ik durf hopen, de Kamer toch met mij wel zal willen afleiden, dat de salarissen niet gezakt zijn tot een niet draaglijk peil. Een matroos der 2de klasse, de eenvoudigste schepeling, had op 1 Januari 1932, dus vóór de laatste korting, in Indië een soldij van *f* 2.60 per dag, benevens huisvesting en voeding. Na de korting, hem nu opgelegd, zal hij hebben huisvesting en voeding en *f* 2.50 per dag. Een matroos der 1ste klasse, na 14 jaren dienst, had maximum *f* 5.65 per dag en krijgt nu *f* 5.40, benevens huisvesting en voeding. Een jong korporaal met twee dienstjaren kreeg vroeger *f* 5.35 en ontvangst thans per dag *f* 5.10, boven huisvesting en voeding. Na 12 jaar kreeg een korporaal per dag *f* 8.55. Nu ontvangt hij nog *f* 8.20. Een sergeant met 6 dienstjaren als onderofficier ontving vóór de korting *f* 7.80 en krijg na de korting *f* 7.45, per dag, na 12 dienstjaren vroeger *f* 10.10 per dag en nu *f* 9.65. Een sergeant-majoor met 16 dienstjaren als onderofficier krijgt na de korting nog *f* 11.65 per dag, een adjudant-onderofficier met 18 dienstjaren als onderofficier *f* 12.95.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zet op den voorgrond, dat de toestand voor de schepelingen anders is dan voor de militairen van de landmacht, maar ik wil toch even enkele getallen laten hooren. Een matroos der 1ste klasse krijgt na 8 dienstjaren aan boord *f* 4.65, dus benevens voeding en huisvesting, en een soldaat 1ste klasse na 8 dienstjaren krijgt behalve voeding *f* 1.60 per dag; een korporaal van de marine *f* 6.95 en een korporaal van de landmacht *f* 1.85; een sergeant van de zeemacht met 4 dienstjaren ontvangt aan den wal per dag *f* 8.90, een sergeant van de landmacht met 4 dienstjaren ontvangt, zonder voeding, *f* 6.22 per dag. Na 12 dienstjaren zijn deze bedragen *f* 9.70 en *f* 7.47. Een sergeant-majoor met 14 dienstjaren ontvangt aan den wal bij de zeemacht *f* 13.75 per dag en, zonder voeding, bij de landmacht *f* 8.58. Een adjudant-onderofficier na 16 dienstjaren ontvangt aan den wal bij de zeemacht per dag *f* 15.40 en, zonder voeding, bij de landmacht *f* 10.79. Slecht zien deze cijfers er voor de zeemacht zeker niet uit.

De inheemsche schepelingen hebben niet meer of minder aanleiding gehad om onjuiste gevolgtrekkingen te maken. Dat op hun soldijen wat meer gekort wordt dan op die van de Europeesche schepelingen, ligt in de rede, omdat zij een Indische loopbaan hebben, zij werden geboren en wonen in Indië, zij sterven, menschelijkerwijze gesproken, eens in Indië. Voor de Europeesche schepelingen is de toestand anders. Wat de inheemsche schepelingen betreft, de matroos der 2de klasse krijgt nu nog, dus na de nieuwe korting, boven zijn inwoning en voeding per dag *f* 1.05, de matroos der 1ste klasse *f* 1.40, de korporaal *f* 1.65 en 11 jaren na het verlaten van de kweekschool *f* 2.55, de sergeant *f* 2.50 en 17 jaren na het verlaten van de kweekschool *f* 4.45. Wij kunnen dus gerust zeggen, dat ook na de korting de geldelijke belooning van de inheemsche schepelingen heusch niet zoo slecht is."

Wie een vergelijking treft met het gemiddeld inkomen van den Inlander, zelfs buiten crisistijd, zal dit oordeel moeten onderschrijven.

De vraag rijst: wat nu? In de regeeringsverklaring, waarmede minister Deckers op 7 Februari de gedachtenwisseling heeft geopend, heeft deze bewindsman niet alleen geconstateerd, dat van onderhandelen met de muiters geen sprake kon zijn en dat na sommatie zoo noodig met geweld zou worden opgetreden, maar heeft hij tevens dezen veelzeggenden volzin gesproken: „Ingrijpende maatregelen zullen worden genomen tegen verderfelijke invloeden, die de geesten hebben rijp gemaakt tot aanranding van het gezag, door landsdienaren, die vrijwillig den plicht op zich hebben genomen, dat gezag te dienen."

Men zal zich dus niet uitsluitend moeten afvragen, of er wellicht te veel Inlandsche schepelingen op de vloot zijn (zouden zij bij de muiterij wel de voornaamste schuldigen zijn?), men dient tevens maatregelen te treffen tegen vergiftiging van ons marinepersoneel door communistische en helaas ook sociaal-democratische ophitsing. De invloed van het roode marinehuis in Den Helder mag daarbij ook niet onderschat worden. De staat heeft het recht, van zijn marinepersoneel de, zoo noodig door de daad bevestigde, verklaring te eischen, dat het wettig gezag onder alle omstandigheden door dit personeel zal worden geschraagd. Kregen de sociaal-democraten hun zin, dan zou de vloot nog roder worden, in het leger en onder de politie een fel-socialistische propaganda worden gevoerd en aan burgerwachten en bijzonderen vrijwilligen landstorm het voortbestaan onmogelijk worden gemaakt. Voor de wildste sociaal-democraten (en hoevelen zijn wild in tijden van spanning en woeling!) is de vloot een partij- en machtsinstrument, dat te gelegener tijd gebruikt kan worden; in werkelijkheid echter mag de vloot louter en alleen een geducht wapen in handen der wettige overheid zijn. Om de rede van minister Deckers van Woensdag 8 Februari te citeeren: „Recht

doen aan de marinemannen en behartiging van hun belangen gaat samen met den eisch van plichtsvervulling, onderwerping aan de krijgstucht en met den eisch van gehoorzaamheid aan het gezag. Dit gaat samen met het innemen van het standpunt, dat schepelingen, zooals *De Vooruit* van Maandagochtend ze heeft geschilderd, wier hart sneller klopt bij het hooren van de „Internationale" dan bij het hooren van het „Wilhelmus", schepelingen, die in hun vuistje lachen, als kameraden, die de marine trouw beloofd hebben, aan het muiten slaan, niet thuis behooren bij de Nederlandsche marine."

In dit verband zijn den jongsten tijd tal van nuttige wenken gegeven, o.a. door mr. Knottenbelt. De liberale afgevaardigde heeft op 7 Februari o.a. op verinniging van het contact tusschen de zeeofficieren (die menigmaal de taal van den Inlander niet of nauwelijks kennen) en het mindere personeel aangedrongen. Hij heeft ook betoogd, dat strenge handhaving van de tucht onmisbaar is. Met dr. Colijn (die zich door den welsprekenden ir. Albarda niet liet belezen) is mr. Knottenbelt van oordeel, dat „uitzuivering van onbetrouwbare elementen uit de marine" zoo spoedig mogelijk behoort plaats te hebben.

Zoo oordeelt een aanzienlijke meerderheid der Kamer er over. De sociaal-democraat Drop echter wilde diezelfde Kamer laten constateeren, dat de verklaringen van den minister van defensie over zijn beleid niet bevredigend zijn, zonder dat deze afgevaardigde zijn critiek richtte tegen hen, die de voornaamste schuldigen zijn, de raddraaiers der marinebonden, die door jarenlangen ondermijnenden arbeid den stoot tot dit alles gegeven hebben. Geen wonder, dat deze socialistische motie alleen de stemmen der sociaal-democraten en communisten gekregen heeft en met 53 tegen 20 stemmen verworpen is.

Was de zaak, voorzoover de Kamer betreft, daarmee uit? Op Vrijdag 17 Februari vroegen de heeren De Visser en Albarda al weer nieuwe interpellaties aan. Aan *De Zeven Provinciën* zal dus wellicht in dit maandblad nog wel eens aandacht worden gewijd. De hoofdzaak is, dat de regeering zich geen rad voor de oogen laat draaien en dat anderen zich niet door groote woorden (b.v. het modewoord „fascisme", dat hier geenszins toepasselijk is) laten intimideeren.

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

DE DIENSTWEIGERING IN INDIË, AIS SYMPTOOM VAN DE ONBETROUWBAARHEID DER MARINE.

Wij hebben in de Januari-aflevering (blz. 57) beschouwingen weergegeven, door den bekwamen militairen medewerker van *Het Vad.* gegeven over *Het vastgeloopen vlootplan.* In het nummer van 2 Februari j.l. van dit dagblad, kwam een artikel van denzelfden schrijver voor, onder bovenstaand opschrift.

Daarin wordt eerst uiteengezet, dat de aanwijzingen van onbetrouwbaarheid van een deel van het marine-personeel niet dateeren van vandaag of gisteren. Het is met de uitingen van onbetrouwbaarheid al vóór den grooten oorlog begonnen.

Na deze verklaring, met een herinnering aan verschillende feiten en gebeurtenissen, gestaafd te hebben, komt hij tot de gevallen van dienstweigering bij de marine te Soerabaja (aan welke zich nader nog meer hebben toegevoegd) en laat dan deze beschouwingen volgen:

„Het is dunkt ons tijd zich eens af te vragen, wat voor nut het Nederlandsche Rijk trekt van een machtsapparaat, waarvan de bruikbaarheid afhangt van personeel, dat zich voor een groot gedeelte bij elke voorkomende gelegenheid als onbetrouwbaar doet kennen.

Wij zeggen dit niet om het gebeurde op te blazen. Het is mogelijk — maar allerminst zeker — dat er iets voorkomen zou zijn, indien de Regeering anders was opgetreden en niet den indruk had gewekt alsof de korting werd ingetrokken.

Maar vooreerst zijn de optocht en indisciplinaire uitingen van 29 December daaraan *vooraf* gegaan. Bovendien is het marine-personeel dan toch ten slotte nog extra ontzien. En natuurlijk is de teleurstelling dat het niet héél en al zijn zin kreeg, allerminst te beschouwen als een verontschuldiging voor dienstweigering.

De primordiale en onmisbare voorwaarde voor de instandhouding van elke militaire of maritieme organisatie is haar volstrekte onderworpenheid aan het staatsgezag en haar bereidvaardigheid zich zonder het minste voorbehoud te geven om dat gezag te steunen en de aan haar opgedragen diensten uit te voeren.

Wordt aan die voorwaarde, gelijk bij onze Marine het geval blijkt, niet voldaan, dan is de met veel kosten en opofferingen

tot stand gebrachte beschikking over een militair orgaan geen voordeel maar integendeel een groot gevaar.

Dit geldt natuurlijk in de eerste plaats voor beroepspersoneel, dat zich vrijwillig aanmeldt om in het militair orgaan dienst te doen en daarmee zijn brood verdient. En misschien is nog het beste bewijs, hoezeer het marinepersoneel van den rechten weg is afgeweken, dat het in 1918 en in 1932 door dienstplichtigen, resp. Menadoneezen in den band gehouden moest worden!

De gebeurtenissen in Indië hebben meer dan incidenteele beteekenis. Zij passen in een reeks van symptomatische verschijnselen.

Het gaat er niet om of 't marinepersoneel met zorgvuldige behandeling in gewone tijden rustig gehouden kan worden. De vraag is of het pal staat, om het Staatsgezag hier en in Indië te schragen en of het bereid is, zoo noodig den vijand tegemoet te varen met groote kans het leven erbij in te boeten.

De reeks verschijnselen geven geenerlei grond om in dit opzicht gerust te zijn — *te minder omdat die verschijnselen volkomen passen bij de antimilitaire, defaitistische, en aan het Staatsgezag vijandige stroomingen, waartoe een groot deel van dit personeel naar den geest of in feite behoort.*

Er is dan ook een grondige zuivering van de Marine noodig: personeel dat de vereischte onderworpenheid mist, dat integendeel vijandig staat tegenover het Staatsgezag en tegenover de taak, waarvoor het betaald wordt, hoort niet in de Marine en moet o.i. zoo spoedig mogelijk daaruit verdwijnen!

De tijd is daarvoor gunstig. Ook uit anderen hoofde toch moet de Marine zich van een groot deel van het personeel ontdoen, wil zij in staat blijven het bedrijf in stand te houden en niet te ontaarden in een personeelsorganisatie zonder schepen.

De reorganisatie, welke uit dezen hoofde noodig is voor het bedrijf, kan tevens dienen om het personeel te zuiveren van alle onbetrouwbare elementen.

Alleen daardoor kan de Marine weer worden tot een levensvatbaar en betrouwbaar orgaan. En zij kan dat alleen blijven, indien de minste verschijnselen van onbetrouwbaarheid onmiddellijk leiden tot ontslag."

Deze beschouwingen verschenen, wij leggen nadruk hierop, den 2en Februari, dus vóórdat het drama van De Zeven Provinciën, in den nacht van 4 op 5 Februari, werd ingezet.

Nadat het geval van muiterij, met het wegvaren van het muiterschip van de reede van Oleh-leh hier te lande, op Zondag 5 Febr., bekend was geworden, gaf *Het Vad.* van 6 Februari een artikel

van denzelfden vasten medewerker. Hij schreef, na aan zijn vorig stuk herinnerd te hebben:

„Het spreekt van zelf, dat wij het gebeurde, even als ieder oprecht vaderlander, betreuren. Maar dat het vroeg of laat tot een uitbarsting moest komen stond voor ons vast!

Men stare zich niet blind op de loonquaestie en bijkomstige omstandigheden. Zij vormen slechts de aanleiding en hebben niet meer dan incidenteele beteekenis. De eigenlijke oorzaak ligt dieper! Ware de aanleiding thans uitgebleven, dan zou het conflict naar alle waarschijnlijkheid toch gekomen zijn, maar op een voor de Regeering nog veel ongunstiger tijdstip. De strijd moest in ieder geval worden uitgevochten. Daarom geldt, hoe eer hoe beter. Althans indien ons volk en de politieke en maritieme machtshebbers de oogen niet sluiten voor de thans zoo duidelijk aan den dag tredende schromelijke wantoestanden bij onze marine.

De oorzaak van die wantoestanden ligt uitsluitend in het toelaten van de personeelbonden in de marine.

In dat opzicht staat, naar wij meenen, Nederland geheel of vrijwel alleen!

Men behoeft waarlijk geen militair te zijn om te begrijpen, dat de militaire hierarchie geen andere organisatie naast zich dulden kan. Het gezag van de commandanten staat en valt met de afwezigheid van een andere organisatie. Slechts dan hebben zij de zekerheid, dat het personeel alléén hunne bevelen opvolgt, zoodat b.v. eventueel verzet van enkelingen ook dadelijk bedwongen kan worden.

In eenmaal naast de militaire een vreemde organisatie in leger of vloot toegelaten (zooals de marinebonden), dan hebben deze bonden het in de hand, de commandanten in de minderheid te stellen. Ieder oogenblik kunnen zij de macht grijpen. Besluit het bondsbetuur daarvan gebruik te maken, dan is het machtsapparaat niet langer ten dienste van den staat, maar onderworpen aan het bondsbestuur. **Het vakvereenigingswezen is daarom in beginsel onvereenigbaar met een militaire of maritieme organisatie.**

In verhoogde mate geldt dit voor de marine. De afzondering binnen een scheepsruimte toch sluit de inwerking van krachten daarbuiten tijdelijk uit, en maakt de commandanten zoo lang geheel hulpeloos en machteloos. Bovendien bestaat onze marine nagenoeg geheel uit vrijwilligers. Daardoor mist zij het tegenwicht, dat bij de landmacht gevormd wordt door de zeer groote aantallen reserve- en dienstplichtigen.

Om de maat vol te meten, voeren dan nog in de marinebonden

de roode en ultraroode elementen den boventoon en maken zij thans in Indië gemeene zaak met den bond van inlanders, die ook al bij de vloot is toegelaten!!!

Door een en ander vertoont ons land het bedroevend zotte figuur, dat de staat met groote kosten en inspanning een orgaan onderhoudt, waarvan de werking in hoofdzaak recht tegenovergesteld is aan hetgeen er mee beoogd wordt, en wel doordat het grootste deel van het personeel anti-royalistisch, revolutionnair, anti-militair en voorstander van de losmaking van Indië is!

Voorwaar: Beter geen marine dan een roode!

Het is dan ook onbegrijpelijk, dat de machthebbers het zoover hebben laten komen! Voor niemand toch behoeft de militair-verderfelijke strekking van de marinebonden een geheim te zijn."

Na over het vernietigend element der bonden in onze marine uitgeweid te hebben, vervolgde Schr.:

„Thans is het moment gekomen, om spijkers met koppen te slaan, d.w.z. het lidmaatschap van de bonden te verbieden, beroepsmilitairen wier regeeringsgetrouwheid en militaire bereidvaardigheid niet vast staat, onverbiddelijk te ontslaan en z.n. uit Indië te verwijderen. En voortaan behoort geen personeel te worden aangenomen of ook maar een dag in de marine te worden geduld, dat niet of niet langer aan deze eischen van betrouwbaarheid voldoet. Indien dientengevolge thans geen personeel genoeg overblijft, legge men de schepen op, of neme desnoods werkeloos varend personeel of dienstplichtigen in dienst. Maar de gelegenheid komt als geroepen om tevens het millioenen-vernietigend overcompleet op te heffen. En in ieder geval: beter geen marine dan een onbetrouwbare!

Over de gebeurtenissen zelf zullen wij kort zijn. Men hoede zich voor twee gevaren, n.l. voor de neiging om de schuld te werpen op de tegenwoordige commandanten en voor de illusie, dat wanneer deze muiterij bedwongen zal zijn, het kwaad weer overwonnen is.

Fouten van commandanten hebben slechts incidenteele beteekenis. Zij kunnen altijd voorkomen. Als de organisatie daar niet tegen bestand is, is zij veroordeeld.

En als thans de bondsbesturen en marinebonden wellicht meewerken om het kwaad te herstellen dan beteekent dit allerminst genezing van het kwaad. Die hulp zal dan voortspruiten uit de zorgen voor het baantje. Daarmee is dus op zichzelf in het wezen der zaak niets anders gewonnen dan..... voortzetting van de verderfelijke kool- en geit-politiek van de bonden, waarmee zij de marine bederven en de baantjes redden."

DE BONDEN EEN ONDING IN DE WEERMACHT.

In hetzelfde nummer van 6 Februari gaf *Het Vad.* een interview verleend door generaal K. F. E. Gerth van Wijk. Z. Exc. gaf daarin een korte samenvatting van zijn oordeel over het toelaten van bonden in de weermacht in Indië, zooals men dit in een artikel van zijne hand in deze aflevering van *De Ind. Gids* uitvoeriger vindt uiteen gezet.

EEN DAGRANTSOEN VAN 2½ CT. VOOR EEN VOLWASSENE, VAN 8 CT. VOOR EEN GEZIN.

Enkele maanden geleden heeft in en buiten den Volksraad opzien gebaard de mededeeling van den heer Mühlenfeld, directeur van Binnenlandsch Bestuur: „Gebleken is, dat het thans voor volwassenen mogelijk is, zich voor 2½ cent per dag te voeden."

Naar aanleiding daarvan richtte zich het lid van den Volksraad de oud-regent Koesoemo Oetoyo, voorzitter der vereeniging Boedi Oetomo, met een aantal vragen tot de regeering, die als volgt beantwoording hebben gevonden:

„Uit verschillende streken wordt gerapporteerd, dat een echtpaar voor een halven cent met cassave kan ontbijten, of dat een volwassene zich voor twee en een halven cent per dag kan voeden. De lage voedingskosten van 2½ cent per dag voor een volwassen persoon zijn niet in afgelegen desa's met opvallend weinig ruilverkeer geconstateerd, doch in normale plattelandsdesa's, welke wat dit betreft, als typeerend voor ruime omliggende gebieden kunnen gelden en niet als uitzonderingsgevallen behoeven te worden aangemerkt. Ook uit andere gebieden van Java dan de thans onderzochte kwamen berichten omtrent even of nagenoeg even lage voedingskosten in het gewone type van desa's. Dat in meer belangrijke centra van bewoning de kosten van de dagelijksche voeding wat hooger zijn, lijdt voor de regeering overigens evenmin twijfel als dat deze kosten ook niet over het geheele platteland van Java op precies hetzelfde bedrag kunnen worden gesteld.

Voor 2½ cent kan blijkens het resultaat der gehouden onderzoekingen in de betrokken streken de volledige dagelijksche voeding voor een volwassene verkregen worden. Bij dit bedrag is niet op de aanwezigheid van eigen voedselvoorraden gerekend. De kosten van brandhout voor de bereiding van het eten zijn onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden meestal zeer gering, terwijl in vele gevallen in de behoefte daaraan zonder uitgaven hoegenaamd kan worden voorzien. In het algemeen kan worden gezegd, dat de middelen om aan de kleine dagelijksche

benoodigdheden te komen in de desa zoo gevarieerd zijn, dat slechts een minutieus onderzoek daaromtrent nauwkeurige gegevens zou kunnen verschaffen.

Het aantal dagelijksche maaltijden heeft, voorzoover der regeering bekend is, dank zij de voldoende voedselvoorraden, in geen der onderzochte streken, noch elders, wijziging ondergaan. Gelijk bekend mag worden verondersteld, wisselen zoowel het aantal als de samenstelling van de maaltijden in vele streken op Java met het seizoen en in het bijzonder met de inspanning, welke bepaalde veldwerkzaamheden van de landbouwende bevolking eischen.

Een zekere versobering ten aanzien van het gebruik van bijspijzen wordt wel van verschillende zijden gemeld, doch de indruk is nog niet gewekt, dat deze maatregel van aanpassing de voedingswaarde der maaltijden aanmerkelijk heeft aangetast. Der regeering zijn dan ook ondanks het feit, dat de aandacht van den dienst der volksgezondheid voortdurend op deze mogelijkheid gevestigd is, totdusverre geen gevallen bekend, waarin de gevolgen van eenzijdige of te zwakke voeding aan den dag zijn getreden.

Detailonderzoekingen, zooals noodig zouden zijn, om terzake van het gewicht der voedingsbestanddeelen van elken maaltijd licht te kunnen verschaffen, lagen niet binnen het kader der meervermelde onderzoekingen en dergelijke gegevens omtrent de betrokken streken staan der regeering derhalve niet ten dienste.

Dat een dagrantsoen ter waarde van 2½ cent niet anders dan weinig krachtig kan zijn, kan de regeering niet zonder meer beamen. Dit is, evenals in normale tijden, ook thans afhankelijk van de voedingsmiddelen, welke men zich verschaft en zal plaatselijk en individueel verschillen. Het bedrag van 2½ cent is, de algemeene prijsdaling in aanmerking genomen, niet buiten verhouding laag vergeleken bij de bedragen, welke in normale jaren van het inkomen van den kleinen landbouwer overbleven, nadat daarvan alles wat voor belasting, desaheffing, kleeding, verlichting e.d. noodig is, was afgetrokken. Bij het uitspreken van een oordeel omtrent de voedingswaarde van de maaltijden welke voor 2½ cent thans te krijgen zijn, zal men er bovendien rekening mede hebben te houden, dat ook in normale jaren de traditioneele voeding van den desaman dikwijls niet van onoordeelkundige samenstelling en eenzijdigheid is vrij te pleiten.

De vrij ruime voorraden, welke in de meeste gevallen voorhanden zijn en de sterke prijsdaling ook der bijkomstige voedingsmiddelen, zullen in het algemeen, naar verwacht mag worden, de bevolking in staat stellen hare normale voeding — althans wat de voorname bestanddeelen daarvan betreft — te handhaven, zoo-

dat voor vrees voor ondervoeding naar het oordeel der regeering voorloopig geen aanleiding bestaat."

Niet zonder beteekenis is, dat deze uiteenzetting bij monde van een sociaal-democraat werd gegeven.

Nu kwam in het „Verslag over het eerste halfjaar 1932" van het „Hoofd van het kantoor voor Arbeid" omtrent de werkloosheid onder de Inheemschen buiten de steden, ook een kostenberekening voor van benoodigde voeding, die weliswaar niet op een uitgebreid onderzoek berust, maar die toch in verband met de bewering van de regeering meer waarde krijgt dan een over een plaatselijk verschijnsel. Het verslag zegt, dat het rapport „over de desa Djrakah (Poerworedjo) interessante bizonderheden gaf omtrent de kosten van voeding; de dagelijksche uitgaven kwamen van een gezin (man, vrouw en twee kinderen) op:

roode beras (1 kati)	3 ct.
sajoer, lombok, zout	2 „
tabak en visch	1 „
petroleum	1 „
suiker, koffie	1 „
	8 ct.

DUITSCHLAND EN ONZE KOLONIALE POLITIEK.

De hoofdredacteur van het *Soer. Hbl.* (19 Dec. '32) komt zich voegen bij hen, die 't noodig vinden op te komen tegen de aanvallen, die men bijna wekelijks in Duitsche bladen kan vinden, gericht op onze koloniale politiek. Zijn verontwaardiging is ditmaal vooral opgewekt door een stuk in de *Deutsche Zeitung* van 24 November t.v., waarin, als „Een bewijs van Hollandsche ondankbaarheid", werd beweerd, dat de Duitschers in onze koloniën aan de ellende worden overgeleverd. Waar, zoo lezen wij, onze koloniale politiek overal in Europa een goede pers heeft, waar oude koloniale volken als het Britsche en het Fransche deze als voorbeeldig roemen, daar vindt men het in Duitschland noodig deze voortdurend door een zwarten bril te bekijken. Daar zit zooiets als een gedachte achter, misschien een verwachting. Het *Soer. Hbl.* behoort tot de vele Nederlandsche bladen, welke meenen, dat het voor Duitschland's toekomst en voor de rust van Europa noodig is, dat men dit land een plaats hergeeft onder de koloniale volken. Echter niet ten détrimente van ons koloniaal bezit! Bij meer politiek doorzicht zou men in Duitschland moeten begrijpen, dat het in Oost-Aziatische richting geen kans heeft. Van Duitsche zijde zal men zeggen, dat in die richting de verlangens

ook niet gaan, dat deze meer het verloren Afrikaansche gebied bedoelen. Het is mogelijk, maar waarom dan dat voortdurende Gehetz tegen de koloniale politiek van een der weinige landen in Europa, waar Duitschland nog op werkelijke sympathie kan rekenen? Er zijn weinig vreemdelingen aan te wijzen, welke zoo geheel zijn opgenomen in de Ned.-Indische samenleving als de Duitschers. Wat het gedrag met betrekking tot die Duitschers, zoowel van regeerings- als particuliere zijde in dezen crisistijd aangaat, is dit voorbeeldig te noemen, zoo voorbeeldig — internationaal gesproken — dat menige Nederlander wel eens aanstoot neemt aan het feit, dat, waar zooveel werkloosheid heerscht, men vreemdelingen en Nederlanders over één kam scheert. Wanneer men daar tegenover stelt de houding van andere landen — en dit niet alleen in Duitschland — met betrekking tot Nederlandsche werkkrachten in hun gebied, dan mogen de Nederlandsche regeering zoowel als de Nederlandsche werkgever een voorbeeld van Christelijke lijdzaamheid genoemd worden. Het *Soer Hlb.* is overtuigd, dat de meeste Duitsche ingezetenen het met de *Deutsche Zeitung* niet eens zijn. Slechts van *die* zijde komende protesten kunnen een eind maken aan een campagne, welke ons minder schade kan doen dan Jong-Duitschland, dat toch zeker hoopt in een gelukkiger toekomst ook in de richting van Ned.-Indië voor zijn energie een uitweg te vinden... altijd wel te verstaan, onder het toezicht van een voor alle ingezetenen vaderlijke Ned.-Indische Regeering.

In het *Soer. Hbl* (21 Dec.) sluit de heer H. J. L. Bartels-Troje, een bekend Duitsch ingezetene van Soerabaja, zich aan bij het protest van de redactie; hij beloofde in de *Deutsche Allgemeine Zeitung*, het Berlijnsche blad, waarin onlangs het artikel heeft gestaan: „Ein Beweis Holländischer Undankbarkeit", een ander zicht op deze zaak te geven. Wij, Europeanen in Indië — zoo voegt het *Soer. Hbl.* hier met genoegen aan toe — voelen meer dan onze broeders in het oude Europa, dat in de tegenwoordige tijden er een blanke broederschap dient te bestaan; dat, economisch vereenigd, wij ons door de moeilijkheden zullen heenslaan. Wat het verpolitiekte Europa ook doet en misdoet, wij, Indische Europeanen, zullen ons niet van de wijs daardoor laten brengen en in Indië althans het „l'Union fait la force" in toepassing brengen!

BUITENLAND.

IRAK.

Prof. dr. Adolf Keller te Genève schrijft het volgende:

Zoo is dan nu Irak, het land van Abraham, in den Volkerenbond opgenomen. Deze oude volkerenbakermat herbergt ook nu nog een groot getal volkeren en stammen met zeer verschillende religies en daarbij een beduidende Christelijke minderheid, welke thans met veel hoop, maar nog meer met veel zorg de ontwikkeling der dingen in het koninkrijk van koning Feissal afwacht. Het gaat hierbij over de volgende Christelijke groepen, zoo lezen wij in *De Banier* (8 Dec. 1932):

a. De *Christelijke Assyriërs,* die zich wel wat erg romantisch voor nakomelingen van het oude Assyrische wereldrijk houden, maar merkwaardigerwijze veel typen opleveren, welke buitengewoon gelijken op de monumentenbeelden van Sargon, Tiglat Pilezer, Salmanassar en Sanherib. Zij zijn Nestorianen, tellen in de wereld een 100.000 zielen, van welke er ongeveer 37.000 in Irak wonen. In den wereldoorlog vluchtten zij uit hun oude woonplaatsen in de bergen van Koerdistan en kwamen dakloos in de vlakten van Irak. Onder generaal Petros Agha Khan vormden zij toen aan de zijde der entente een eigen armeekorps en vochten tegen de Turken. De oorlog maakte hen arm, want in de bergen van Koerdistan bleven vanzelf al hun 2000 kerken en kloosters achter, thans bijna alle verwoest, en in het Tweestroomenland moeten zij berooid en door malaria geteisterd, slecht aardend in het hun ongewone land, alles van vorenaf aan opbouwen. Zij staan onder een eigen geestelijk en wereldlijk opperhoofd, die den titel voert van patriarch van het Oosten of Mar Shimun. De tegenwoordige patriarch is een jonge man, in wiens familie deze theocratische waardigheid al sinds 400 jaren erfelijk is; hij studeerde o.a. te Cambridge en spreekt vloeiend Engelsch. Momenteel vertoeft hij te Genève, teneinde voor zijn volk de noodige waarborgen onder de Mohammedaansche heerschappij te verwerven, waartoe behoort: erkenning van het patriarchaat, toewijzing van land aan de Assyrische Christenen in gesloten groepen, opdat zij hun kerkelijk leven weer kunnen opbouwen, recht op het behoud van wapenen in hun onveilige land, vertegenwoordiging in het parlement en scholen met hun eigen taal, de Syrische taal, de taal, welke vermoedelijk ook door den Heiland gesproken is. Inder-

daad is het wel zeer gewenscht, niet alleen om aan deze wenschen het meest mogelijke gehoor te geven, maar ook om ter oplossing van het Assyrische probleem de overal in Europa en Amerika zwervende Assyrische vluchtelingen allengs naar het Tweestroomenland terug te leiden en hun daar woonplaats te verschaffen. Vele duizenden leven in Rusland, andere in Frankrijk. Vooral in Frankrijk is de toestand voor de Assyrische Christenen moeilijk geworden, daar dit land velen het land uitbant en deze dan tot pauperisme vervallen, overal door de politie voortgedreven, nergens thuis en zonder bestemming. Er is voor deze Christelijke zwervers, eenmaal wegens hun Christendom door de Turken in den wereldoorlog opgejaagd, geen oplossing te vinden, indien niet de Volkerenbond met het Nansencomité een vaderland voor deze menschen in het Tweestroomenland thans weet te scheppen. Met name de entente, die eenmaal van het Assyrische armeekorps veel nut trok, heeft hier verplichtingen te vervullen.

b. De *Chaldeeërs*. Een tweede groep Christenen in Irak vormen de Chaldeesche Christenen. Deze behooren ingevolge hun ras bij de Assyriërs, zoo juist genoemd, maar woonden altoos in de laagvlakte en sloten zich ruim honderd jaren geleden bij de Roomsch-Katholieke kerk aan. De Chaldeeërs zullen in Irak thans ongeveer 60.000 zielen tellen; daar zij steeds in deze vlakten woonden, genieten zij zekere welvaart. Hun patriarch staat vanzelf onder de jurisdictie van het Vaticaan, dat overigens in eeredienst en zeden deze oriëntaalsche groepen zeer veel vrijheid laat.

c. De Armeniërs. De Armeensche Christenen wonen in Irak slechts ten getale van ongeveer 6000. Zij zijn met de Assyriërs wel het ongelukkigste volk, dat op den aardbodem leeft. Een groot deel der Armeniërs staat in den Kaukasus onder de bolsjewistische heerschappij; in Turkije heeft de Turksche macht aan het Armeensche probleem een eind gemaakt door uitroeiing. In Egypte en Amerika, ook in Griekenland, vindt men anderzijds Armeniërs, die daar tot welstand en soms zelf tot rijkdom zijn gekomen. De Armeensche Christenen zijn niet, gelijk de Assyrische en de Chaldeesche Christenen, van het Semitische ras, maar behooren tot de Indogermaansche taalfamilie. Hun religieus centrum is het klooster Etschmiadzin in Aserbeidschan. De Armeniër heeft het nadeel van den bijzonderen haat van de Moslems, schier overal in den Oriënt. Dat maakt andere Christelijke groepen nog weer bezorgd voor al te nauwe aanraking met de Armeensche broeders en zusters. Toch maakt de wijze waarop de Armeensche Christenen in Irak verstrooid zijn hun oplossing in de andere Christelijke groepen zeer waarschijnlijk.

d. De *Jacobieten* tellen in Irak ongeveer 12.000 zielen. Zij ver-

tegenwoordigen weer een van die afgescheurde kerken van het Oosten, welke zich in den loop der jaren tengevolge van dogmatische twisten hebben gevormd. Zij zijn monophysitisch, dat is: zij nemen in Christus slechts ééne natuur aan, en onderscheiden niet met de meeste Christelijke kerken een goddelijke en een menschelijke natuur in Jezus; zij staan dus zeer scherp tegenover de Nestoriaansche Christenen, die juist die twee naturen in Christus niet alleen onderscheiden, maar ook geheel en al scheiden op een wijze, als door de groote concilies veroordeeld werd. De patriarch der Jacobieten noemt zich Katholikos; de meesten dezer Jacobieten vindt men in de buurt van Mosoel. In Britsch-Indië hebben de Roomsch-Katholieken onder de Jacobieten tegenwoordig veel succes; in den Oriënt minder.

e. De *Orthodoxe Christenen* zijn weinig talrijk. Uit Anatolië zijn zij geheel verdwenen sinds de Turken de Grieken na de verovering van Smyrna in zee wierpen. In Irak tellen zij slechts verspreide leden: in Syrië en Palestina, ook in Egypte zijn zij talrijk. Een Syrisch-orthodoxe, die slechts Arabisch verstond, nam ook aan de Stockholmer wereldconferentie deel.

f. De *Jeziden of duivelaanbidders.* De Jeziden of duivelaanbidders zijn weliswaar geen Christenen, maar staan in den laatsten tijd onder versterkten Christelijken invloed. Zij worden in Irak op het vrij groote getal van 80.000 zielen geschat. Hun duivelcultus, die van Assyrischen oorsprong is, hangt met eigenaardige opvattingen van de verlossing samen. Zij gelooven n.l., dat ook de duivel boete gedaan heeft en door God in genade werd aangenomen en hun eeredienst doelt er nu op, ook zelve dit voorrecht te mogen verkrijgen. Lezen en schrijven is bij hen verboden. Hun opperhoofd heet Malik Tans. Met de Assyrische Christenen zijn zij bevriend.

Irak heeft tegenover den Volkerenbond de verplichting thans op zich genomen, al deze religieuse minderheden te beschermen en het eigen karakter en de eigen religie van deze groepen te zullen ontzien. De Volkerenbond draagt in het op deze punten niet al te betrouwbare Oosten een nieuwe groote verantwoordelijkheid; maar ook vindt de Volkerenbond hier een zeer mooie taak, welke ook Irak ten goede moet komen, daar inzonderheid door de belangstelling voor deze groepen Irak weer introductie in het Westen verwerft.

HET ZILVEREN FEEST DER DUTCH BURGHER UNION OP CEYLON.

18 Januari is een feestdag voor de Dutch Burghers op Ceylon, zoo schreef *Het Vad.* van 17 Januari. Op dien dag toch hebben

zij vóór 25 jaren hun vereeniging gesticht, de Dutch Burgher Union, een vereeniging van afstammelingen van Nederlanders op dit Engelsche eiland, waar de eerste Nederlander Joris van Spilbergen op 31 Mei 1602 voet aan wal zette en dat 200 jaren later bij den vrede van Amiens voor Nederland verloren ging.[1])

Een groot aantal Nederlanders met hun gezinnen vertrokken naar Batavia, maar een deel bleef achter op het eiland, dat zij hadden leeren liefhebben en waaraan zij door familiebanden waren verbonden.

Sedert den Franschen tijd verengelschte het eiland en de Nederlandsche taal werd langzamerhand vergeten. Het jongere geslacht had geen tijd om de taal der voorouders te leeren in den strijd om het bestaan, maar de herinnering aan het verleden bleef niettemin wakker en men was trotsch op zijn Nederlandsche afstamming, zijn oude Nederlandsche kerken, zijn familiegraven, monumenten en archieven uit den Hollandschen tijd, welke van den bloei der Nederlandsche kolonie getuigden.

Eerst in 1899 zocht men aansluiting door de stichting van „Het Hollandsche Gezelschap van Ceylon" op 6 Mei te Colombo, doch de Boerenoorlog maakte het jaar daarna al weer een einde aan deze vereeniging, totdat 18 Januari 1908 de vereeniging als een phoenix uit zijn asch verrees door de onvermoeide pogingen van den heer R. G. Anthonisz, die eenige jaren geleden op hoogen ouderdom is overleden.

De vereeniging telt haar leden onder degenen, die in de mannelijke lijn van die Europeesche nationaliteiten afstammen, welke in dienst of onder het bestuur van de Oost-Indische Compagnie op Ceylon waren en de kinderen van zulke afstammelingen in de vrouwelijke lijn door huwelijk met Europeanen. Hun doel is het geestelijke, stoffelijke en zedelijke welzijn van deze afstammelingen te bevorderen.

De Dutch Burghers, die dezen naam als een eerenaam beschouwen, hebben hun eigen gebouw opgericht, geven een eigen tijdschrift uit: *Journal of the D. B. U.*, waarin gedurende die 25 jaren een schat van wetenswaardigheden en genealogieën van geslachten zijn opgenomen[2]).

Zij nemen thans een eervolle plaats in de samenleving in als advocaten, rechters, onderwijzers, geneesheeren, enz. en velen verwierven een koninklijke onderscheiding.

De Nederlandsche taal wordt weer aangeleerd op verschillende

---

[1]) Hoe Nederland Ceilon verloor, door G. Nypels. Mart. Nijhoff, Den Haag, 1908.

[2]) Zie ook in de rubriek: Wetenschap, kunst en industrie, van deze maand van *De Ind. Gids.*

cursussen, oud-Hollandsche gebruiken in eere gehouden. De tegenwoordige voorzitter, Dr. H. U. Leembruggen, leerde een paar jaar geleden onze taal tijdens een bezoek aan Nederland. „Eendracht maakt macht" is hun spreuk. Ofschoon vol liefde voor het land hunner voorouders zijn de Dutch Burghers loyale onderdanen van het Britsche Rijk.

Voor den Nederlandschen stam zijn zij echter niet verloren gegaan. Het zilveren feest hunner vereeniging is er het bewijs van.

EEN FILIAAL VAN HET ST. BERNARDSKLOOSTER IN TIBET.

Ruim een jaar geleden werd verteld, dat de paters van het klooster op den St. Bernard daar geen reden van bestaan meer vonden en daarom het besluit zouden hebben genomen om hun bedrijvigheid naar de hooge bergen van Tibet over te brengen. Nadere berichten konden dit nieuwtje toen al tot zijn ware afmeting terugbrengen; van een plan om de geheele orde te doen verhuizen was geen sprake, maar wel bestond bij een tweetal paters het voornemen om naar Tibet te gaan.

Hierbij aansluitend nemen wij nu over wat nader gemeld is.

Den 31en December 1932 hebben de Fransche kanunniken Melly en Cognoz, jonge monniken van het St. Bernardsklooster, afscheid genomen van hun broeders, om zich naar de Chineesch-Tibetaansche grens te begeven. Hun is de eer beschoren op den Si-La-pas een klein hospitium te stichten, als filiaal van de beroemde instelling op de Alpen en met dezelfde bestemming. Zij worden vergezeld door een aantal leekebroeders en een koppel van de beroemde honden. Voorts krijgen zij den steun van de Fransche missionarissen in Tibet. Het hospitium komt te liggen op ± 3600 M. hoogte. Dat bij Bourg St. Pierre ligt op 2473 M. Met den bouw zullen ongeveer drie jaren gemoeid gaan. Het voornemen is, er inwoners uit de beide grenslanden tot monnik op te leiden.

Marconi heeft de aardige gedachte gehad aan de monniken een radiotoestel mee te geven, waarmee zij verbinding kunnen krijgen met het klooster in Zwitserland.

Mgr. Bourgeois, oud-bisschop-abt van het hospitium op den Grooten St. Bernhard, heeft den dapperen pioniers te Milaan goede reis gewenscht en hun den pauselijken zegen overgebracht.

Zij reisden over Marseille naar Indochina. Van de grens tusschen Tonkin en Tibet gaan zij te voet naar de, bij een vorige reis, door hen reeds verkende plaats, die N.W. van die grens gelegen is. De Si-La-pas is een druk gebruikte toegang naar Oost-Tibet. In den winter is de hoeveelheid sneeuw echter zoo groot, dat de weg niet bruikbaar is.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

ZAL HET VERKEER MET N.-I. WELDRA IN NIEUWE BANEN WORDEN GELEID?

Hoewel het tot de buitenwereld eerst een maand geleden is doorgedrongen, was het in een kleinen kring van ingewijden reeds geruimen tijd bekend, dat de stoomvaartmaatschappijen, die regelmatig de verbinding tusschen Nederland en Ned.-Oost-Indië onderhouden, de aandacht spitsten op de mogelijkheid om deze verbinding in nieuwe banen te leiden. Zoo weet een artikel in *Reizen en trekken*, van 3 Februari, te vertellen, dat dan nog meer reeds half-bekende onthullingen verhaalt. Zeer waarschijnlijk moet de aanleiding daartoe worden gezocht in den eisch van dezen tijd om alle afstanden steeds weer korter te maken, en in het feit, dat bestaande verkeersmiddelen zich daartoe, in verband met hun economische grens, niet immer leenen. Opvoering van de snelheid der schepen, zoodanig dat de vermeerderde snelheid gewicht in de schaal van het verkeer tusschen moederland en koloniën zou leggen, zou de scheepvaartmaatschappijen gesteld hebben voor de opdracht booten te bouwen van een omvang, waarbij van gezonde exploitatie geen sprake kon zijn. Het lag dus voor de hand, dat uitgezien werd naar een ander, beter middel om den, toch nog altijd eenige weken vergenden overtocht te bekorten, en het was niet ongewoon, dat daarbij de aandacht viel op het luchtschip „Graf Zeppelin", dat onder de zekere leiding van Dr. Eckener en zijn staf, rustig en veilig werelddeelen dichter bij elkaar bracht. Er ontstond hier te lande een syndicaat voor luchtschepenverkeer met Ned.-Indië, waarin vooral de groote scheepvaartmaatschappijen geïnteresseerd zijn, en een van de stappen van het syndicaat was den bekenden sportvlieger Van Tijen aan zich te verbinden. Van Tijen werd naar Friedrichshafen gedirigeerd, waar hij als de man van het machtig Syndicaat op tal van reizen de gelegenheid kreeg het varen met een luchtschip tot in de finessen te bestudeeren. Vooral de gevaren-kwestie t.o. van het waterstof-gas vormde een belangrijk onderdeel van zijn detacheering bij den staf van Dr. Eckener.

Terwijl Van Tijen zijn opleiding tot luchtschipper ontving zat

het Syndicaat niet stil. Zijn voorzitter had besprekingen in Amerika over eventueele levering van het onbrandbare heliumgas; het verschil tusschen het reizen per vliegtuig en per luchtschip werd zorgvuldig nagegaan, en tal van voorbereidende maatregelen werden getroffen om mettertijd tot uitvoering van de plannen te geraken. Tegen het einde van het vorige jaar was men daarmede zoover gevorderd, dat de voorzitter van het Syndicaat, tevens directeur van de stoomvaart-maatschappij Nederland, de heer Bronsing, in een rede voor het Kon. instituut van ingenieurs kon mededeelen, dat in theorie het wachten nog slechts was op het rapport van Dr. Eckener, die toen op het punt stond, per schip een reis naar Indië te maken om de atmosferische toestanden te bestudeeren. De heer Bronsing had voor zich zelve echter reeds de zekerheid, dat dit rapport het luchtschip-verkeer met Indië niet in den weg zou staan.[1])

Gezien de kwaliteiten van den directeur van de maatschappij Nederland, die waarlijk niet over het ijs van één nacht gaat, en gelet op het feit, dat achter het Syndicaat zich een machtig kapitaal, en voorts vertakkingen naar groote ondernemingen in het buitenland bevinden (naar ons uit goede bron bekend is zal het Ned. Syndicaat een rol van groote beteekenis vervullen bij het luchtschepenverkeer in Europa in de naaste toekomst) staat het reeds thans zoo goed als vast, dat binnen afzienbaren tijd het luchtschip de aloude taak van de oceaanstoomers voor een groot deel over zal nemen, en dat mettertijd de afstand tusschen Nederland en de Oost in enkele dagen overbrugd zal worden.

„Dit is toch feitelijk al geschied door de vliegtuigen der K.L.M.", zal de lezer opmerken. Dit is inderdaad juist.

In een schoone, nooit genoeg te bewonderen en te waardeeren prestatie heeft de K. L. M. een snelle verbinding tusschen ons land en Indië tot stand gebracht, en in een moeilijk te overtreffen regelmaat heeft deze maatschappij den afstand tusschen beide landen verheugend bekort. De reis, thans nog 9 dagen in beslag nemend, zal zelfs nog dit jaar met een nieuw Fokkervliegtuig, in 6 dagen worden volbracht.

De groote en goede prestatie der K. L. M. ten behoeve van het verkeer met Indië, staat dus vast. Hierop willen we vooral den nadruk leggen om te voorkomen, dat uit het hier volgende een bedoeling zal worden getrokken, die ons verre is.

Het is bekend, dat de K. L. M.-vliegtuigen inzonderheid het

---

[1]) Nadat dit artikel geschreven was, lazen we in de dagbladen, dat Dr. Eckener in Indië verklaard heeft, dat de route geen onoverkomelijke bezwaren zal opleveren, en dat over circa 1½ jaar een 14-daagschen dienst met 3 luchtschepen op Indië onderhouden zal kunnen worden.

vervoer van post tot zich trekken, en dat het vervoer van passagiers naar en van Indië geen vlucht van geweldige beteekenis heeft genomen. De oorzaak van het laatste moet o.i. gezocht worden in de passage-prijzen en voorts in het feit, dat een reis naar Indië per vliegtuig, ondanks het steeds opgevoerd comfort aan boord, nog altijd meer van een sportieven tocht dan van een luxueuze, comfortable reis weg heeft. Dit zit hem o.a. in de ruimte, en in het geluid der motoren. Aangezien een luchtschip aan beide bezwaren ruimschoots tegemoet komt, en daar luchtschepen zich tegen lagere kosten over grootere afstanden kunnen verplaatsen dan vliegtuigen, mag worden verwacht, dat het luchtschepenverkeer met Indië van de zijde der passagiers meer daadwerkelijke belangstelling zal trekken dan tot nu toe met het vliegtuigverkeer het geval is geweest. Op de Indië-lijn zal, als we ons niet vergissen, het begrip: lichter dan de lucht, op het begrip: zwaarder dan de lucht, de overwinning behalen. Als het luchtschip in de vaart komt is de K. L. M. zijn passagiers naar Indië kwijt.

Zal deze maatschappij zich dan moeten bepalen tot het vervoer van de post of zal ook het luchtschip deze taak tot zich trekken? In den beginne zal het luchtschip-verkeer daartoe ongetwijfeld niet vaak genoeg plaats vinden. De mogelijkheid bestaat echter, dat het Syndicaat aansluiting zal zoeken bij het plan-Asjes, d.i. het plan om met kleine 3-motorige vliegtuigen in 3 dagen tijds post naar Indië te vervoeren. De bouw van zoo'n proefvliegtuig in de fabrieken van de firma Pander hangt nog slechts van de uiteindelijke opdracht af; doch thans staat reeds vast, dat zoo'n vliegtuig zich met de opbrengst van de mail zal kunnen bedruipen, terwijl voor iedere retourvlucht van een K. L. M.-toestel nog circa *f* 30.000 moet worden bijgepast.

Tot zoover in het kort de stand van zaken van een probleem, dat momenteel in tal van kringen de levendige aandacht heeft. Zelfs in het buitenland, waar insiders vermoeden, dat in ons land voor het eerst het groote probleem: luchtschip of vliegtuig, practisch zal worden uitgevochten.

Het is te hopen, dat de kranige K. L. M., de prachtige onderneming, die Indië zooveel dichter bij het moederland heeft gebracht, en die op luchtvaartgebied dingen heeft gepresteerd, waarvoor men in de gansche wereld respect heeft, bij dat gevecht niet het loodje zal leggen.

In dit stuk brengt „Reizen en trekken" de lezing van den heer Bronsing te pas. Wij vullen dit aldus aan: Voor de afdeeling voor *Verkeer en Verkeerstechniek* van het *Koninklijk Instituut van Ingenieurs*, hield Dr. H. Eckener, 14 April 1932 te Amsterdam,

een voordracht over: Luftfahrt mit Zeppelingschiffen; den 22 December 1932 hielden voor hetzelfde instituut de heeren A. F. Bronsing en J. E. van Tijen lezingen, de eerste over: De verbinding met Ned. O. I. te water en door de lucht, de laatste over: Het varen met Zeppelin-luchtschepen. Deze voordrachten zijn alle opgenomen in het weekblad: *De Ingenieur*, van 10 Februari 1933.

Wat in een noot over een uitlating van Dr. Eckener wordt gezegd, is sedert bevestigd door uitvoerige verklaringen van hem en van den heer van Tijen tijdens en na hunne zoo pas volbrachte reis naar Indië.

OUDE HOLLANDSCHE SCHILDERIJEN IN JAPAN TERUGGEVONDEN.

De Nederlandsche gezant te Tokio, generaal J. C. Pabst, heeft bij het bestudeeren van oude documenten ontdekt, dat Koning Willem II in 1844 twee meesterwerken van Batholomeus van der Helst aan den Sjogoen Sjejosji Tokoegawa heeft gegeven, bij gelegenheid van de onderhandelingen over den handel tusschen Nederland en Japan. De stukken zijn een portret van stadhouder Willem II en een van stadhouder Willem III, den Koning van Engeland. De Japansche autoriteiten hebben thans de zaak onderzocht en de portretten zijn gevonden op een zolder van het militaire museum te Tokio, waar zij waren opgeborgen en vergeten.

In Tokio wordt de waarde geschat op 500.000 yen.

Dit bericht, in de bladen van 28 Januari j.l., deed ons weer eens opslaan wat ter zake van deze zending van 1844 voorkomt in „Japan—Nederland in Oost-Azië"[1]). Wat daar verhaald wordt maakt duidelijk, dat met de geschenken van Koning Willem II niet zeer eerbiedig is omgesprongen, en doet zelfs de onderstelling opkomen, dat de schilderijen wellicht nooit een andere plaats hebben gehad dan de zolder. Het speelt in 1844, toen Japan nog gesloten wilde blijven, en alleen eenige gemeenschap naar buiten had door de Nederlandsche, te Decima gevestigde, factorij. Het vermelde boekje vermeldt het hier volgende.

„Het Japansche hof bleef niet onkundig van hetgeen in de buitenwereld voorviel. Behalve door de berichten, welke Chineesche handelaren te Nagasaki aanbrachten, kreeg het elk jaar van ons opperhoofd te Decima het zoogenaamde *aparte nieuws*, waarin een overzicht werd gegeven van de belangrijkste gebeurtenissen op staatkundig gebied buiten Japan. Door middel van dit stuk had de Nederlandsche regeering er reeds sedert eenigen tijd

[1]) Door G. Nypels. De Erven Loosjes. Haarlem 1899, blz. 25 e.v.

naar gestreefd Japan te doen inzien, dat de afsluiting groote gevaren kon opleveren en nu waren de gebeurtenissen in China mede weer daartoe aangegrepen.

Maar tevens besloot onze regeering een stap verder te gaan.

Na overleg tusschen de regeeringen in Nederland en in Indië, besloot Z. M. Koning Willem II het fregat *de Palembang*, onder den kapitein t/z. Coops, naar Japan te zenden, tot het overbrengen van een eigenhandig schrijven van Z. M. aan den shogun, waarin de Japansche regeering gewaarschuwd werd vrijwillig tot opheffing van hare afzondering over te gaan, als zij voorkomen wilde, dat de westersche mogendheden haar daartoe met geweld zouden dwingen, zooals met China geschied was.

Daar echter slechts één handelsschip te Decima mocht komen, moest het bezoek van het oorlogsschip worden voorbereid. Het kostte veel moeite om de toelating in de haven van Nagasaki (deze plaats en Decima hadden één haven) te verkrijgen en de bemanning eene behoorlijke behandeling te verzekeren. Dank zij de nieuwsgierigheid naar den inhoud van den brief, waarvan slechts bekend was gemaakt, dat hij voor Japan *van hoog belang* was, werden de moeilijkheden ten slotte opgelost en werd de brief door den gouverneur van Nagasaki plechtig in ontvangst genomen om naar het hof te Jedo overgebracht te worden. In weerwil echter van vele pogingen — Augustus tot November 1844 — mocht het

nòch ons opperhoofd, nòch den commandant van het fregat gelukken te verkrijgen, dat de geschenken, welke Z. M. tevens voor den shogun mede gegeven had, aangenomen werden.

Wel liet de shogun eene dankbetuiging voor den brief zenden, maar over het aannemen der geschenken zou nader beslist moeten worden. Deze bleven daarom in Decima achter toen het fregat in November naar Batavia terugkeerde.

De onderhandelingen door ons opperhoofd aangehouden leidden er eindelijk toe, dat de geschenken in September 1845 aangenomen en andere daarvoor aan Z. M. den Koning der Nederlanden gezonden werden. Maar

daarbij werd tevens geschreven, dat het bij hooge uitzondering geschied was en

in het vervolg moesten de koninklijke brieven nimmer meer herwaarts worden gezonden; mocht zulks voortaan toch gebeuren, zoo zouden dezelve terug gegeven worden, zonder ze te ontzegelen."

DE HOLLANDSCHE KERK OP CEYLON.

Over hetgeen op Ceylon nog bestaat of voortleeft van de Hollandsche kerk bevatte de *N. R. Ct.* van 15 Januari eenige belangwekkende mededeelingen. De Schr. brengt eerst eenige bijzonderheden in herinnering, die wij achterwege kunnen laten, omdat zij (toevallig) ook besproken zijn in het stuk, dat wij in deze aflevering in de rubriek „Buitenland" over Ceylon opnemen.

Waar hij melding maakt van het genootschap de Dutch Burgher Union, dat ongeveer 500 leden telt, spreekt hij ook over het eigen orgaan, waarin men af en toe belangwekkende mededeelingen vindt, omtrent het aandeel van de kerk in de cultuur van het eiland.

Zoo geeft hij aanhalingen uit een artikel van E. H. van der Wall, een Ceylonnees, in het Journal of the D. B. U., die op het hier volgende neerkomen.

Er bestaan op Ceylon thans nog eenige oude Hollandsche kerkgebouwen. In drie plaatsen houdt men daar nog geregeld Hollandsche godsdienstoefeningen, n.l. te Colombo, Galle en Matara. Maar dit „Hollandsch" bestaat uitsluitend in het toepassen van de liturgie volgens de belijdenisgeschriften der Dordtsche vaderen. Bij dezen Gereformeerden dienst gebruikt men echter de Engelsche taal.

De kerk te Jaffna is buiten gebruik gesteld, omdat de Nederlandsche afstammelingen allengs aldaar zijn verdwenen en zich over het eiland verspreid hebben. Doch inzonderheid te Colombo heeft een zoodanige herleving van deze Hollandsche gemeente plaats gehad, dat men er verscheiden nieuwe kerkgebouwen heeft moeten zetten, om in de toenemende behoefte naar Gereformeerde prediking te voorzien. De kerkgebouwen zijn, behoudens dat te Matara, welk een eenvoudig en pretentieloos gebouwtje is, massieve en voorname bouwwerken in den besten stijl van de Nederlandsche architectuur. De wanden zijn bedekt met gedenkteekenen en de vloeren geplaveid met grafsteenen. Vele dezer monumenten zijn versierd met de familiewapens van oude Nederlandsche patriciërsgeslachten.

Verschillende andere Nederlandsche kerkgebouwen op Ceylon zijn, nadat men er geen godsdienstoefeningen meer in houdt, verwaarloosd of tot andere doeleinden ingericht. Zoo moet de kerk te Calpentyn in een staat van verval verkeeren, hetgeen niet ten goede komt aan de belangrijke Nederlandsche relieken, welke dit bouwwerk bevat. Het portaal is bijna verdwenen en het dak lekt. De Hollandsche kerk te Manuar dient tegenwoordig voor pakhuis en die te Bentota voor schoolgebouw.

In zijn geschrift wijst de heer van der Wall o.a. op den vrijzinnigen geest, welke het kolonisatiewerk van de Nederlanders inder-

tijd heeft gekenmerkt, inzonderheid jegens de Roomsch Katholieken en de aanhangers van de inlandsche godsdiensten. Het burgerlijke bewind hield den bekeeringsijver der predikanten in toom, o.a. door vrijheid van godsdienst toe te staan binnen zekere perken. De predikanten mochten het jonge geslacht voor de Gereformeerde kerk trachten te werven, maar de ouderen, die in hun eigen geloof waren opgegroeid, moesten ze met rust laten. Echter kon geen inboorling eenigerlei staatsbetrekking bekleeden, zonder de Gereformeerde geloofsbelijdenis te onderteekenen. Een verzoek van de predikanten, om deze bepaling ook toe te passen op de Roomsch Katholieken werd in 1750 beantwoord met de opmerking, dat de overheid dit niet kon inwilligen, wijl zij te schaarsche keuze voor ambtenaren zou krijgen, zoo zij zich tot Protestanten beperken moest.

Er zijn verschillende inboorlingen geweest, die tot de Gereformeerde religie zijn overgegaan. Zelfs hebben sommigen hun zoons naar Nederland gezonden om daar een opleiding te ontvangen tot Dienaar des Woords. Het gouvernement werkte deze beroepskeuze in de hand door de reis- en studiekosten van begaafde inlanders op zich te nemen. Merkwaardig is, dat deze inlanders, als predikant naar Ceylon teruggekeerd, niet slechts voor hun rasgenooten, maar evenzeer voor de Europeanen het Evangelie hebben verkondigd. De kerkelijke besturen, waarin ook zij zitting hebben gehad, behandelden hen volkomen op voet van gelijkheid. De bekendste inlandsche predikanten zijn geweest ds. Henricus Philipsz., zoon van Lienege Philip Philipsz., Wijecoon Panditaratna, Mana-Mudaliyar en zijn zoon ds. Gerardus Philipsz. alumni van de theologische faculteit te Utrecht.

De Gereformeerde kerk op Ceylon heeft ook veel voor het onderwijs gedaan, daar zij het beheer van de scholen had, waarover de Kerkeraad toezicht uitoefende. Ook de doop met de daarbij door de ouders afgelegde beloften en op zich genomen verplichtingen heeft opvoedend gewerkt.

Later is er te Colombo een Gereformeerde kweekschool gesticht, welke jeugdige Singhaleezen en Tamileezen voor het predikantsambt opleidde. Na verloop van tijd is er een gelegenheid aan toegevoegd voor de opleiding van onderwijzers, tolken en andere ambtenaren. Tijdelijk heeft ook Jaffna een dergelijk seminarium bezeten. In 1723 waren er 17 Hollandsche scholen op Ceylon.

Mede inzake de zorg voor weezen en melaatschen heeft de Hollandsche kerk zich verdienstelijk gemaakt. Zij heeft in 1736 den Bijbel en andere stichtelijke boeken in de beide talen der inboorlingen laten drukken en ook hierdoor aan de cultuur op het eiland medegewerkt.

KOLONIALE LITERATUUR.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international Bruxelles. Annuaire de documentation coloniale comparée 1931 volume II, volume III, 1e et 2e partie.[1])

Het tweede deel van het jaarboek 1931, vermeldt algemeene ambtelijke gegevens en den tekst van nieuwe bepalingen geldende voor de Fransche kolonies: Indo-China, Midden-Afrika, West-Afrika, Madagascar en Togo.

Het derde deel bevat dezelfde bescheiden ten aanzien van de Britsche kolonies in Azië, n.l. Birma en Ceylon, benevens van die in Afrika, t.w. Bechuana, de Goudkust, Kenija, Nigerië, Noord-Rhodesië, Tanganijika en Uganda.

Voorzoover vermeldenswaard voor de lezers van dit tijdschrift, volgen hier eenige grepen uit de omvangrijke stof.

Deel II.

Al dadelijk wordt gewag gemaakt van het Koloniaal museum te Parijs als overblijfsel van de Koloniale Tentoonstelling aldaar, die ook het denkbeeld heeft doen postvatten van een Europeesche coöperatie in Afrika, dat — volgens velen — thans de eenig overgebleven markt zou wezen voor den uitvoer van Europa's producten, nu aan deze, door het boycot-systeem in Azië en door het beschermend stelsel in Amerika en Australië, den toegang aldaar wordt bemoeilijkt. Doch — wordt er bijgevoegd — aan dien opzet is wel het bezwaar verbonden, dat bij andere landen, die geen kolonies bezitten, b.v. Duitschland, daardoor het streven gewekt wordt tot herkrijging van overzeesch gebied.

Als een van de oorzaken — naast die van internationalen aard — der economische moeielijkheden in de kolonies wordt aangewezen de Fransche koloniale handelspolitiek, die ultra

[1]) Volume II tekst 654 blz. en 3 inhoudsregisters 123 blz. Volume III tekst 1016 blz. met 3 inhoudsregisters 110 blz. Gedrukt bij de Etablissements généraux d'imprimerie Bruxelles, 14 Rue d'or. Prijs per volume 47 belga's. Verkrijgbaar bij Martinus Nijhoff, Den Haag, Lange Voorthout 9. Zie overigens *De Ind. Gids*, afl. November 1932, blz. 1000.

beschermend is voor bewerkte goederen doch vrijhandel betracht voor grondstoffen, welke laatste juist het gewone uitvoerartikel der kolonie uitmaakt, terwijl daarnaast geen uitvoer van koloniale levensmiddelen naar Frankrijk wordt aangemoedigd.

Een bezwaar zich voordoende bij het sluitend maken der begrooting is, dat de gegoede inboorlingen en de Europeanen te weinig belasting betalen, terwijl bovendien de centrale organisaties een overgroot aantal, te kort in dienst blijvende, ambtenaren bevatten ten laste van de koloniale begrooting.

Vermeldenswaard is de verplichting in Midden-Congo (Midden-Afrika) voor alle inwoners van 15 jaar en ouder, ook Europeanen, om maximaal 15 dagen per jaar diensten te verrichten voor werken van algemeen nut, b.v. bestrijding van de slaapziekte, aanleg en onderhoud van wegen, bruggen en gebouwen. Vrijgesteld zijn vrouwen, gebrekkigen, militairen, wegarbeiders en volkshoofden. Afkoop is toegestaan aan Europeanen en eenige categorieën van inboorlingen.

Bizonderen nadruk wordt gelegd op het gebleken nut van twee instellingen, n.l. het direct bestuur door inheemsche volkshoofden en de rechtspraak over inboorlingen met inachtneming van hun zeden en gewoonten.

Voor West-Afrika bestaat het voornemen de bestaande gebruiken verband houdend met wat gewoonlijk het burgerlijk recht heet op schrift te stellen zonder daamede een blijvende codificatie te beoogen.

Vermelding verdient, dat op Madagascar de politieke ontevredenheid in 1930 en 1931 gewekt door de IIIe Internationale van Moskou is bedwongen door interneering van een tweetal onruststokers en door het toelaten van inboorlingen in de plaatselijke ambtelijke colleges, het verhoogen der bezoldiging van inheemsche beambten enz.

Hoewel het totaal aantal mannen en vrouwen onderling gelijk is, bedraagt het getal polygame huwelijken nog 43 % (1—5 vrouwen).

Deel III.

In 1931 werden voor de vlugge berechting van vergrijpen tegen de openbare orde gedurende den agrarischen opstand in Birma afzonderlijke rechtbanken ingesteld voor den duur van 1 jaar, c.q. tweemaal te verlengen met 1 jaar.

Uiteraard is omstandig gewag gemaakt van het bekende plan om Uganda, Kenya en Tanganijika administratief te vereenigen onder een Hoogen Commissaris, een denkbeeld waartegen zoowel van bevolkings- als van Europeesche zijde onderscheiden

bezwaren zijn voorgebracht. Trouwens zouden dan onder hetzelfde stelsel samengebracht moeten worden, drie gebieden, die thans onderling zeer verschillend bestuurd worden. In Uganda zetelt een vorst, die regeert door middel van ministers en een parlement bestaande uit volkshoofden. Tanganijika, sedert 1922 een mandaatland, waarmede de Volkenbond en een mandaatcommissie zich bemoeien, is een federatie van stammen onder eigen hoofden. In Kenija, het minst ontwikkelde deel van Oost-Afrika, vindt men hoofdzakelijk afzonderlijke dorpseenheden, onder een raad van oudsten. Wel wordt een economische coöperatie tusschen die gebieden gunstiger beoordeeld.

Nigerië wordt grootendeels direct bestuurd door eigen Emirs of lagere hoofden, die daarvoor verantwoordelijk aan het Britsche gouvernement zijn, doch wat betreft de technische diensten als ziekenzorg, onderwijs, waterstaat en boschwezen voor zooveel noodig worden bijgestaan door Europeesche deskundigen.

In verband met de in Ned.-Indië heerschende ontstemming, ten aanzien van de z.g.n. „wilde scholenordonnantie", teekenen wij aan, dat in Nigerië sedert 1931 een school niet kan worden geopend, tenzij 3 maanden te voren eenige bepaalde gegevens terzake zijn ingediend bij de onderwijs-directie op straffe van 10 pound boete, terwijl de Gouverneur intusschen bevoegd is, om de opening te verbieden, totdat op voldoende wijze is voorzien in de goede leiding der school, op de niet-nakoming van welk verbod een straf staat van 10 pound boete en bovendien een boete van 2 pound voor iederen dag, dat de inrichting onwettig geopend blijft. Ht.

Siervisschen, Leidraad en Vraagbaak voor het houden en kweeken van exotisch siervisschen, planten etc., door H. J. Kuyper en H. v. d. Noort, Amsterdam, met voorwoord van Dr. A. Schierbeek, 's-Gravenhage. 24 Meerkleurige platen, 117 zwarte afbeeldingen, 292 pagina's. Uitgave N. V. Handelsdrukkerij Holdert & Co., Amsterdam.

Prijs: ingenaaid *f* 3,25, gebonden *f* 4,25.

Ziet, dat is nu nog eens makkelijk, met het boek ter recensie aangeboden ontvangt men tevens de „zelf-critiek" van den uitgever om er desgewenscht gebruik van te maken. En inderdaad 292 pagina's, dat is een heele geschiedenis, maar als men niet jacht, en belangstelling in het onderwerp heeft, dan leest men met verbazing en bewondering steeds door, slaat weer eens terug, gaat weer door en geniet zonder de „aquariumsport te beoefe-

nen" toch zeer innig van dit deel der wonderen van de schepping der natuur.

Nu zou ik een liefhebberij, hoe mooi, interessant en ontwikkelend ook, als het houden van een aquarium nooit een sport noemen zooals Dr. A. Schierbeek en ook ben ik het met der schrijvers bescheidenheid niet eens, dat deze beschrijving niet op al te wetenschappelijke basis is samengevat. Ik zou willen vragen wat is dan wel wetenschap? Bijna 250 bldz., feiten zou ik haast zeggen, geen bespiegelingen, geen „gedaas", geen beschouwingen enz., maar zuiver beschrijving, onvermoeid nauwkeurig van soort, van exemplaar afzonderlijk, wat uiterlijk en voorkomen betreft, aangevuld met al of niet gekleurd „portret", voedingsvoorwaarde, watertemperatuur, dus in 't algemeen gewenschte levensvoorwaarden en bovendien de broedwijze en -voorwaarden; voegen wij daarbij nog een nauwkeurig alphabetisch register, waardoor alle gegevens makkelijk te vinden, terwijl zelfs voor den leek, die een vischje heeft, door de nauwkeurige teekening het makkelijk gemaakt wordt zijn „kweekeling" thuis te brengen, dan zeg ik toch, is dat iets anders dan zuivere wetenschap?

En nu sprak ik nog niet eens van hoofdstukken als: inrichting van aquarium, vischziekten en haar bestrijding, poliepen, microben, slakken en — en dit is heusch niet van ondergeschikt belang — de Planten voor het Aquarium, en verder belichting en verwarmen; een hoeveelheid zuivere wetenschap, waarvoor men niet anders dan groote bewondering kan hebben.

Neen de schrijvers bedoelen waarschijnlijk, dat ze alle quasi wetenschap hebben vermeden b.v. — en hier komt de plaaggeest even in mij boven — als ze spreken van de larve van Anopheles ludlour, daarmede de larve van den malaria muskiet bedoelend.

Enkele opmerkingen zijn mij nog vergund.

De schrijvers spreken van levendbarende tand-karpers. Inderdaad juist, schept dit zonder meer toch een onjuiste voorstelling, te meer waar gezegd wordt, dat „de zich in het wijfjeslichaam bevindende *eicellen* bevrucht raken" (de cursiveering is van mij); had hier gestaan: „de zich in het wijfjeslichaam bevindende *eitjes* bevrucht raken" dan was dit duidelijker. Immers dat is het geval. Het gering aantal eitjes door den tandkarper geproduceerd, ten minste vergeleken bij andere visschen, die er duizenden zelfs honderdduizenden voortbrengen, maken, wil de soort in stand blijven, bescherming tegen vernietiging noodig. 't Wijfje geeft de eitjes niet vrij, maar broedt ze inwending uit, hetgeen bij meer dieren voorkomt, de eierleggende levenbarende adder doet dat ook als ze geen veilige broedplaats vindt; hierdoor is het voortbestaan van nageslacht meer verzekerd.

Zoo kom ik vanzelf tot een tweede punt waarvan ik het betreur, dat daar niet op gewezen is of een afzonderlijk hoofdstukje aan gewijd, namelijk dit. Het moet den lezer opvallen hoe sommige vischjes totaal onverschillig ja, zelfs onwetend vijandig handelen tegenover hun eitjes en jonge vischjes, andere beschermen de eitjes, maken er als 't ware nestjes voor, beschermen de larfjes nog een tijdje, weer andere voeren de eitjes tot voor den tijd van uitkomen aan slijmdraadjes aan de aarsopening hangend mee, nog wonderlijker doen de z.g.n. bekbroeders waarvan het wijfje de bevruchte eitjes in den bek neemt en ze daar uitbroedt; ja, zelfs dient mama's mondje in den beginne nog als vluchthaven als de al uitzwemmende kleintjes soms gevaar dreigt. Hoe vreemd, hoe wonderbaarlijk! Maar toch met rede, want in al die gevallen is het aantal eieren betrekkelijk gering en is bescherming tot instandhouding van ras noodig en, zooals gezegd, een vlot geschreven hoofdstukje hierover — en dat is den schrijvers best toe vertrouwd — mis ik ongaarne. 't Was blijkbaar niet louter toeval dat ik in het begin sprak van „wonderen der natuur."

Ik wil nog even opmerken (b.v. op bldz. 173) de afwisseling van de woorden „ziekte" en „ziekteverschijnselen" moge phonetisch fraaier zijn, maar is niet goed te keuren. 't Is blijkbaar onbewust gebeurd. Oorzaak en gevolgen kan men niet willekeurig afwisselen. De tweede alinea op bldz. 173 spreekt van ziekteverschijnselen (waar m.i. ziekten beter ware) en de volgende regel spreekt van „deze ziekten".

Er staan vooral voor den leek vele interessante wonderbaarlijke dingen in dit boekje, b.v. de vischjes, die kunnen verdrinken en over land loopen enz. enz.

Niet alleen den aquariumsportieven mensch zal dit werk nuttig en aangenaam zijn, maar voor velen, die belangstellen in de scheppingen der natuur en hare wonderen, is dit een mooi boek.

En zoo geeft dit werk stof tot nog vele opmerkingen; men leze het zelf aandachtig; niet in eens; wie leest er nu een encyclopedie achter elkaar uit? maar telkens weer en dit kost heusch geen dwang.

Wij kunnen geheel „den aangenamen verteltrant" van de zelfcritiek beamen.

De uitvoering van het boek is keurig, de gekleurde platen zijn zeer fraai, de ongekleurde mooi duidelijk.

De omkafting met cellophaanpapier is uiterst practisch, werkelijk een vondst, het boek blijft frisch en tegen water beschut.

Door 't gebruik van glad dun papier is het boek niet dik geworden, juist goed handelbaar.

Mooi, interessant is dit boek met zijnen wonderen rijkdom aan wetenschap. E. J. B.

Encyclopaedie v. N.-I. Hoofdredacteur Prof. D. G. Stibbe. Redacteur in N.-I. B. H. Paerels. Medewerker Dr. J. Stroomberg. Aanvullingen en wijzigingen. Afl. 33, Mart. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Dr. J. Stroomberg, oud-hoofd der afdeeling Handel van het Dep. van Landbouw, Nijverheid en Handel in N.-I., heeft, door zijn terugkeer naar Europa, de functie van redacteur in N.-I. van de encyclopaedie verwisseld met die van medewerker. Zijn opvolger als redacteur in N.-I. is de heer B. H. Paerels, hoofd der afdeeling Landbouw, aan voornoemd departement.

Hoofdschotel van deze laatste aflevering in 1932 vormt een artikel „Landbouw", dat meer dan de helft der 32 pagina's inneemt en o.m. een alfabetisch overzicht bevat van die landbouwgewassen, waarover reeds wetenswaardigheden gepubliceerd zijn, alsmede een uitvoerige literatuur-opgave.

Een ander artikel „Geldmiddelen" geeft bijna 10 blzn. cijferstaten. Deze noodigen niet tot lezen uit. Maar wie er zich in verdiept, wordt voor de moeite wel beloond. Er komen tal van werkelijk zeer treffende getallen in voor.

Op het gebied der plantkunde vindt men zeer belangwekkende mededeelingen over „myrmecophilie" en het samenleven van mieren en planten; voorts weer gegevens over enkele boomen, heesters, grassen en kruiden.

„Drukpers" werkt het overzicht van hetgeen de dagblad- en de overige periodieke pers laat verschijnen bij tot/met 1931, verwijst verder naar de uitgave van het Kantoor voor de Volkslectuur, en geeft den inhoud weer der veelbesproken ordonnantie (8 Sept. 1931) ter beteugeling van persuitspattingen.

„Tentoonstellingen" laat de Indische tentoonstelling in Parijs op 28 Juni 1932 afbranden, en maakt nog geen melding van de koloniale tentoonstelling in den Haag (Scheveningen) in den zomer van 1932.

„Huwelijksordonnantie" (Ind. Stb. 1929, No. 348) en „Huwelijksordonnantie Buitengewesten" (Ind. Stb. 1932, No. 482) sluiten deze uitgave.

Maar wij hebben nog melding te maken van drie kleine stukken, gewijd aan Mr. H. 's Jacob, 31 Oct. 1932, op 77-jarigen leeftijd, te Batavia overleden, zijn groote bedrijvigheid op menig gebied wordt kort gememoreerd; voorts aan Dr. Ir. J. W.

IJzerman, in dezelfde maand, 81 jaar oud, te 's-Gravenhage overleden, die als ingenieur en archeoloog in Indië, als lid van den Gemeenteraad van Amsterdam en van de Tweede Kamer, als voorzitter van het Aardr. Genootschap, alsook door zijn aandeel in de stichting der Technische Hoogeschool in Bandoeng groote verdiensten heeft gehad. In het artikel wordt niet afzonderlijk melding gemaakt van zijn pionierstocht dwars door Sumatra (zie b.v. *De Indische Gids* II, 1932, blz. 1016); en dan nog aan de werkzaamheid van de „Amsterdamsche Mij. voor jonge mannen", die ook in Rotterdam en door haar afdeeling in Indië daadwerkelijk reeds veel heeft tot stand gebracht.

Aanwinsten op ethnografisch en anthropologisch gebied van de afd. Volkenkunde van het Kon. Kol. Instituut, over 1932. Uitgave van het Instituut. Druk De Bussy, Amsterdam. Prijs *f* 1.50.

Als mededeeling XXXII der afd. Volkenkunde 5 van het instituut te Amsterdam, is een opsomming van aanwinsten verschenen, die 174 bladzijden, kleinen druk, beslaat; hierbij zijn nog de mooie illustraties buiten tkest te voegen. De samenstelling van deze mededeeling is weer, zooals voor goede museumcatalogussen gebruikelijk is geworden, zóó dat een duidelijke beschrijving het voorwerp in aard, vorm, grondstof, kleur weergeeft. De plaats van herkomst, andere bijzonderheden van beteekenis worden vermeld. Aangegeven wordt of de winst verkregen is door schenking, aankoop of ruil, bij een tweetal staat in bruikleen, bij een enkele nr. legaat. Het mag als een zeer verblijdend verschijnsel worden opgemerkt, dat het aantal schenkingen groot is gebleven (de eerst 49 blzn. loopen nog over 1931) en dat deze van vele edele schenkers en schenksters zijn gekomen, in de ruilgiften is misschien een resultaat te zien van publicaties als deze, musea en verzamelaars worden erdoor tot vergelijken en uitwisselen uitgenoodigd. Er zijn ook voorwerpen, welke niet uit onzen archipel of uit de West afkomstig zijn, zoo uit China, Japan, Korea, de Straits Settlements, Siam, Melanesië, Britsch-Indië. Vindt men zaken uit Turkije, Moravië, of andere Europeesche landen, uit Z.-Afrika, uit Z.-Amerika beschreven, alsook menschelijke beenderen opgegraven te Amsterdam, dan voelt men dat er eigenlijk geen landgrens is te trekken bij de beoefening van de vergelijkende volkenkunde voor het koloniaal instituut, al blijft men daar bij die vergelijking Nederland-overzee indachtig.

De aankoopen zijn meerendeels voor zeldzame aanwinsten ge-

daan. Zoo vermelden wij een van 15 stukken van vroeger Indisch papiergeld; dan Atjehsche munten; een uitzonderlijk doek, een katoenen slimoet van Oost-Soemba, geïkat in wit en zwart; een van het Anthropologisch instituut der universiteit te München gekochten meetcylinder voor craniometrisch onderzoek, en een bij P. Hermann, Richenbach & Sohn aangeschaft anthropologisch meetinstrument, parallelograph; een zeer waardevolle verzameling bewerkte gouden sieraden afkomstig van Savoe; aankoopen door Prof. Dr. E. C. J. Mohr voor het instituut gedaan tijdens zijn reis in N.-I.

Wij moeten 't hierbij laten. Moge de lust om het museum van het Koloniaal Instituut met waardevolle stukken op het gebied der ethnografie, anthropologie of praehistorie te bedenken nog toenemen, een betere wijze om de waarde ervan tot haar recht te doen komen bestaat niet.

Eén aanteekening bij de beschrijvingen. Bij het meerendeel der stukken zijn de afmetingen niet opgegeven, toch kan de gemeten oppervlakte van platte, de hoogte opgave van verheven voorwerpen een belangrijk hulpmiddel bij de voorstelling zijn, zonder veel meer ruimte voor den tekst van de uitgave te vergen.

De kolonisatie van de negerrepubliek Liberia, inzonderheid gedurende de jaren 1816—± 1830.

Opheffing der slavernij en moderne kolonisatie-problemen.

(Slot).

DOOR

A. HALLEMA.

Zoo straft een ontijdig self-government zich zelf!

In 1821 werden Doctor Ayres, nieuw aangesteld agent der „societeit van kolonisatie" en luitenant Stockton, commandeerende het Amerikaansche schip „The Alligator", belast met de wederaanknooping der onderhandelingen tot aankoop van het gebied rondom kaap Montserado. Deze heeren hadden een conferentie met het inlandsch hoofd, „koning Peter" genoemd, die na tal van zwarigheden eindelijk er in toestemde, dat men een „boek", d.w.z. een acte opstelde, waarbij hij aan de Amerikanen verklaarde, dat hij voor ongeveer 300 dollars een deel der kuststrook afstond, hetwelk voldoende was voor de behoeften der eerste kolonisten. Men las hem door middel van een tolk den inhoud der acte voor, die hij vervolgens met zijn handmerk, een cijfer, bekrachtigde.

Alles scheen nu geregeld. Doctor Ayres vertrok naar Sierra Leone, ten einde de toebereidselen tot het vertrek der kolonisten te maken. Doch hoe groot was hun verbazing en tevens hun ergernis en verdriet, toen genoemde koning Peter bij hun aankomst verklaarde, de gesloten overeenkomst te willen vernietigen en hun verzocht de koopwaren, ter betaling van den geëischten koopsom, terug te nemen. Onderscheidene naburige opperhoofden, verstoord en gebelgd, dat men hen in dezen handel niet erkend had, hadden namelijk „koning Peter" met den dood bedreigd, indien hij den vreemdelingen uit Amerika den toegang tot het land vergunde. Doctor Ayres weigerde echter met beslistheid het gesloten en geteekende contract te vernietigen; hij stond op zijn goed recht en moedigde de kolonisten aan, om de handen aan het werk te slaan en zich al vast woningen te bouwen. Zij zouden door dit kordaat optreden van hun leider den arbeid waarschijnlijk ongestoord hebben kunnen voortzetten, indien niet een onge-

lukkig toeval de hartstochten der wilden had doen ontketenen. Eenige weken na de aankomst der negerkolonisten werd namelijk een Engelsch schip, geladen met slaven, die van een z.g. slavenhaler waren overgenomen, op de kust geworpen in de buurt, waar de kolonisten zich zouden vestigen. De inlanders wilden beproeven zich van deze voor hen kostbare lading meester te maken, wijl in een naburige baai juist een slavenschip op een lading wachtte, waartoe deze buit kon dienen, die bovendien met weinig moeite te krijgen was. Maar ook de negerkolonisten renden er op af en wel om de Engelschen te helpen, waardoor een gevecht ontstond, dat aan twee wilden, een negerkolonist en een Engelsch soldaat het leven kostte. Doctor Ayres deed van zijn kant al het mogelijke, om de tot razernij gebrachte inboorlingen tot bedaring te brengen en dezen hielden op hun beurt een groot palaver om het gebeurde te bespreken en hun verdere houding te bepalen.

De verbolgenheid was voornamelijk bij den stam der „Deys" ten top gestegen. Dit volk drong er op aan, om de kolonisten uit het land te verdrijven, waarvan dezen onderricht werden door zekeren Bâ-Caia, een ouden neger, die met een honderdtal negers, zijn vazallen, een klein eiland bewoonde, dat aan of in den mond der Montserado was gelegen. Deze Bâ-Caia genoot de vriendschap van Boatswain, een neger van meer dan zeven voet hoog, die, na in zijn jeugd op een Engelschen koopvaarder als matroos te hebben gediend, naar zijn vaderland was teruggekeerd en daar opperhoofd van een machtigen stam was geworden. Hij woonde op ongeveer 50 mijl afstands van de kaap, was heer en meester van een „stad" met ongeveer duizend huizen en kon alleen uit zijn stam acht duizend strijdbare mannen op de been brengen. Hij werd daardoor door zijn naburen gevreesd, was van onstuimigen en hartstochtelijken aard, doch had tevens iets ridderlijks en edels in zich. Dit bleek ook uit zijn houding jegens de Amerikaansche negerkolonisten, want nauwelijks had Bâ-Caia hem meegedeeld, welke gevaren deze lieden bedreigden van de zijde der hen vijandige gezinde stammen, of Boatswain rukte met een voldoende macht naar de oevers van Montserado, om gewapenderhand tusschen beiden te komen, indien de bedreigde kleine minderheid door de ongelijk groote overmacht werd aangevallen.

Ook was hij bereid de rol van arbiter tuschen beide partijen op zich te nemen en riep daartoe de stamhoofden en voornaamste kolonisten op, om hem hun grieven voor te leggen. De kolonisten beklaagden zich over den kwaden trouw der „Deys", die weigerden de door hen verkochte landen af te staan en hun vijandelijk-

heden te staken, waardoor tijdens de zitting hooge woorden vielen en groote ruzie ontstond. Toen dit een poosje geduurd had, legde Boatswain allen het zwijgen op en voegde den stamhoofden der „Deys" toe: „Geeft dadelijk aan de uit Amerika gekomen negers al de landen af, welke gij eerlijk verkocht en daarvoor geld of andere waarden ontvangen hebt. Is er iemand onder U, die met mijn uitspraak en beslissing niet tevreden is, en het woord verlangt, ik zal het hem geven." Niemand durfde echter in verzet komen tegen deze uitspraak en daarom wendde hij zich vervolgens tot de kolonisten en legde deze verklaring af: „Ik beloof u mijn bescherming. Zoodra deze stam U opnieuw molesteert en de gesloten overeenkomst niet stipt naleeft, hebt gij mij maar te roepen en als ik dan noodig mocht zijn, zal ik hun een afstraffing geven, door de stamhoofden en verzetsleiders het hoofd van den romp te slaan, gelijk ik het bij mijn laatste bezoek ook hun ouden koning „George" heb moeten doen." Deze krachtige bedreiging sloeg in, het verzet was gebroken en tot een teeken van vrede en vriendschap wisselde men den 28sten April de wederzijdsche geschenken, waarna de kolonisten plechtig bezit van hun gekochte landstreken konden nemen. Doctor Ayres vertrok nu ten spoedigste naar Noord-Amerika om de societeit ten aanzien van de behoeften der kolonie in te lichten. Hij liet het bestuur over de kolonie zoo lang in handen van den reeds hiervoor genoemden Ashmun, die met een versterking van vijftig kolonisten was overgekomen.

Deze nieuwe leider deed intusschen al zijn best om de vriendschap met de naburige stamhoofden meer te bevestigen en te versterken, maar de goede verstandhouding bleef slechts in schijn bestaan, want verschillende opperhoofden, wier vijandelijke bedoelingen door Boatswain's optreden waren verijdeld geworden, hervatten deze weder in 't geheim. De koningen „Peter" en „Bristol" waren nog de eenige, die op de hand van de kolonisten waren en in het palaver voor hun belangen pleitten, hetgeen de verbolgenheid der stamhoofden van de „Deys" nog meer opwekte. Zij beschuldigden Peter, dat hij, het land verkoopende, de natie verraden had en deswege den dood des verraders verdiende. Hoog steeg de woede des volks en de kreten der opgewonden inboorlingen, die unaniem tot een nieuwen oorlog besloten en tegen het einde der maand October na den regentijd daartoe in het geheim de strijdkrachten in 't veld zouden brengen.

Voor de kolonisten kon deze aangekondigde kamp op leven en dood niet op een ongelegener tijdstip komen, uitgeput en in aantal verminderd als zij waren door ziekten en schaarschte van levensmiddelen. Ashmun, zelf ziek geworden, wist onder deze omstan-

digheden niet beter te doen dan het nog eens met onderhandelen te probeeren. Hij deed de vijandelijke stammen weten, dat hij niettegenstaande hun geheimhouding van al hun plannen voldoende op de hoogte was en gaf hun in overweging te bedenken wat er zou gebeuren, als zij, door hun boozen opzet te volvoeren, zich in een oorlog wikkelden met den machtigen Amerikaanschen staat. Het zou daarom voor hen voordeeliger zijn de gerezen geschillen door een minnelijke schikking bij te leggen. Maar op dit voorstel gaven de stamhoofden geen antwoord en zoo bereidden de kolonisten zoo goed en zoo kwaad het ging zich ten oorlog. Slechts 27 hunner bleken in staat de wapens te voeren, terwijl zij beschikten over 40 geweren en eenige lichte kanonnen.

De vijand verscheen den 10den November ten getale van ruim 800 man. Aanvankelijk behaalden zij eenige voordeelen, waarvan zij gebruik maakten door eenige der verst verwijderde huizen van het negerdorp der kolonisten te plunderen en in brand te steken; zij vermoordden daarbij ook eenige achtergebleven vrouwen en roofden zeven kleine kinderen. Daardoor werden de kolonisten tot het uiterste gebracht, openden het geschutvuur, waardoor de vijandelijke troepen al heel spoedig in verwarring geraakten. Wel hadden de meeste stamhoofden, vooral die aan de kust, enkele kleine veldstukjes, die ze meest van de slavenhandelaars kochten, doch ze hadden een half uur noodig voor het laden er van, terwijl de kolonisten verscheidene schoten per minuut deden, hetgeen de vijanden aan tooverij, van de blanken overgenomen, toeschreven. Van schrik en verbazing bleven zij zóó dicht aaneengesloten als een compacte massa, dat ieder schot voor hen des noodlottiger was in zijn uitwerking. Onder hevige angstkreten vluchtten zij eindelijk weg en de kolonisten behielden het veld, dankten God voor deze wonderbare uitredding en kregen weer nieuwen moed. Maar nogmaals beproefden de inboorlingen met een nog sterkere overmacht in den nacht van 30 November een aanval op het kamp der kolonisten, die hen ook toen met een moorddadig geschutvuur terugdreven. Een Engelsch schip, „The Prince Regent", dat juist tijdens het gevecht langs de kust kruiste, ankerde inderhaast en informeerde, wat er gaande was. De état-major van dezen bodem bood nu zijn bemiddeling aan tot beslechting der geschillen en de inboorlingen namen dit voorstel gaarne aan, wijl zij in den waan verkeerden, dat het handjevol kolonisten onoverwinnelijk was door tooverij en geheime krachten der blanken. Sedert is de goede verstandhouding tusschen de kolonisten en inboorlingen niet meer in die mate verstoord, dat een oorlog moest gevoerd worden om de baas te blijven.

In de jaarlijksche vergadering der Amerikaansche „societeit van kolonisatie", gehouden te Washington den 20sten Februari 1824, ontving de kolonie den naam van Liberia, omdat zij voor vrije negers of vrijgemaakte slaven bestemd was. De stad, welke de hoofdstad der kolonie zou worden, en die zich toen reeds begon uit te breiden, werd Monrovia genoemd ter gedachtenis en als hulde aan den President Monroe, onder wiens bestuur de plannen der kolonisatie van Liberia ontworpen en uitgevoerd waren.

Toen eenmaal de kolonie Liberia gegrondvest was en niet meer door verwoede aanvallen der naburige stamhoofden op haar fundamenten schudde, was men de eerste moeilijkheden spoedig geheel te boven en verliep de ontwikkeling in sneller tempo. De zorg, waarmee de kolonisten de gesloten overeenkomsten en daaruit voortspruitende verplichtingen jegens de stamhoofden nakwamen, had hierop een gunstigen invloed. Men begon elkaar van weerskanten te vertrouwen. Naar gelang het getal kolonisten aangroeide door herhaalden nieuwen aanvoer van vrijgelaten slaven uit N.-Amerika, moesten de agenten der kolonisatie steeds meer land aankoopen. Met geweld hadden zij geen duimbreed grond in bezit genomen, alles was door aankoop verkregen en de overdracht van de gekochte terreinen door de opperhoofden langs de kust erkend, tot ± 1830 reeds een oppervlakte van 280 bij 25 mijlen in 't vierkant beslaande. Ook door zich niet in te laten met de herhaalde geschillen tusschen de onderscheiden stammen, hebben de kolonisten zich heel wat moeite en last bespaard, want wel hadden zij zich tot bemiddelen bereid verklaard, als zij daartoe door partijen verzocht werden, doch wenschende met ieder bevriend te blijven, kozen zij uit zichzelf nimmer partij voor dezen of genen stam.

Wat de inrichting van den jongen staat betreft, nog dit. De kolonie Liberia kreeg een constitutie, volgens welke ieder, die zich in dat land vestigde of daar geboren werd, vrij zou zijn met daaraan verbonden alle rechten en vrijheden van de burgers der Vereenigde Staten van Noord-Amerika. De slavernij zou in Liberia onder geen enkelen vorm worden geduld. De „societeit van kolonisatie" behield zich intusschen het recht voor, om reglementen, welke zij noodig mocht oordeelen, in te voeren, totdat bij voldoende toename der bevolking, de societeit haar agenten kon terugroepen en aan de kolonisten zelf de zorg der regeering kon worden overgelaten. Het koloniaal reglement en het wetboek, in 1824 aangenomen, bevatten zeer wijze besluiten, waarvan het nut voor de kolonisatie van deze negerrepubliek voldoende is gebleken. De agent der societeit stelde aanvankelijk de ontwerpen van wet en algemeenen maatregel van bestuur

voor en oefende eveneens in naam der societeit de uitvoerende macht uit. Hij koos uit een voordracht van drie candidaten, door de kolonisten opgemaakt, een sub-agent of adjunct, die hem in de waarneming zijner functie ter zijde stond of zoo noodig kon vervangen. Het Hof van Justitie bestond uit den agent en twee vrederechters, door hem benoemd; de andere ambtenaren werden door de kolonisten benoemd, doch hun keuze behoefde wel de goedkeuring van en bekrachtiging door den agent. Verder werden er reeds dadelijk ingesteld: commissies voor den landbouw, publieke werken, gezondheid en militie, die een adviseerenden stem hadden en voorstellen deden ter invoering en verbetering. Op de zwaarste misdaden stond vanouds in Liberia deportatie uit de kolonie, met verbeurdverklaring der goederen van den gedeporteerde ten behoeve van diens rechthebbenden en zoo dezen niet in de kolonie woonden, alsdan aan den staat. Het instituut der jury had er eveneens veel invloed bij de rechtspleging, een en ander naar het model van den democratischen regeeringsvorm der Vereenigde Staten van N.-Amerika.

Omstreeks 1830 was de bevolking van Liberia gestegen tot ± 2000 negers, waarvan er circa 200 waren, die door Amerikaansche kruisers op de schepen van slavenhandelaren (slavenhalers) waren aangetroffen en opgelicht, om bij uitspraak van het Hooge Hof te worden vrijverklaard. De kolonisten legden zich vooral op den handel toe en konden al spoedig rijst, olie, ivoor, schildpad, verfhout, goud, huiden en koffie exporteeren. De heeren Devany en Waring, twee der rijkste kooplieden te Monrovia, exporteerden eveneens voor belangrijke bedragen, de eerste voor 25000 dollar per jaar, de tweede zelfs voor 70000 dollar. Aan blanken werd niet toegestaan zich in Liberia te vestigen met het doel om er handel te drijven of een ambacht uit te oefenen, wijl het koloniaal gouvernement niet ten onrechte vreesde, dat bij openstelling van deze mededinging het negerelement spoedig geheel verdrongen zou zijn, gelukzoekers uit alle oorden der wereld zich in Liberia zouden neerzetten en daardoor het voornaamste doel dezer bijzondere kolonisatie: zedelijke opheffing en maatschappelijke vorming der kleurlingen in sterke mate belemmerd, zoo niet geheel verhinderd hebben. In 1830 liepen al 46 schepen de haven van Monrovia binnen. Het was toen nog zeer eenvoudig om het budget van dezen jongen staat sluitend te maken, waartoe de agent der societeit al een zeer eenvoudig middel bedacht en met succes aangewend had. Als eenig verkeersmiddel had hij namelijk een scheepje doen bouwen, welks gebruik voor transporten van menschen en goederen jaarlijks 4700 dollar opbracht, bijna voldoende voor dekking van het totaal der staatsuitgaven.

De koopvaardijvloot bestond toen uit 8 transportvaartuigen en twee groote goeletten. Ook zorgde men reeds vroeg voor den aanleg van wegen, voornamelijk tot vervoer van goederen, de eerste van Millbury (een der oudst bewoonde oorden) naar de hoofdstad van den hiervoor genoemden hoofdman Boatswain, die met aandrang verzocht had, dat men in zijn rijkje een factorij zou vestigen. Een compagnie werd opgericht tot bevaarbaarmaking der Montserado, doch de landbouw leed aanvankelijk te veel door den snellen bloei van den handel, welken de kolonisten te eenzijdig aanmerkten als hoofdbron van Liberia's welvaart. Eerst in latere jaren heeft de landbouw met de daartoe vereischte ontginning, irrigatie, ontbossching enz., meer belangstelling der kolonisten gekregen.

De opvoeding der negerjeugd werd al spoedig flink aangepakt. Er werden scholen opgericht te Monrovia, Caldwell en Millbury of Melsbury voor de kinderen der kolonisten en die van de inboorlingen. Ook werden Zondagsscholen geopend, een openbare boekerij gesticht, die ± 1830 reeds meer dan 1200 boekdeelen telde, waarvan ongeveer de helft was geschonken door het bekende Darmouth-college. Deze bibliotheek beantwoordde echter eerst aan haar bestemming, toen de negerkinderen vrij algemeen lezen, rekenen en schrijven hadden geleerd. Ook had de kolonie vóór 1830 reeds een tijdschrift, uitgegeven door den neger Rurswurm, die in New-York ook een periodiek geredigeerd had en daarna in Liberia, die taak voortzette met het uitgeven van een maandschrift, één vel druks in 4° beslaande, dat ± 1827 tusschen de twee en driehonderd abonné's telde, aardige artikelen bevatte, alsmede het kolonienieuws, aankondigingen enz. Het voerde tot titel „De Heraut der Vrijheid" en daaronder als motto: „De Vrijheid is een gave des Hemels" (vertaald).

Onder de godsdienstige gezindten traden de Doopsgezinden, Wesleyans en Presbyterians in Liberia het meest op den voorgrond en hadden er ook hun eigen kerken. De heer Ashmun, agent der „societeit van kolonisatie", schatte den godsdienst als element ter bevordering van ethische kolonisatie zeer hoog en sprak zich daarover omstreeks 1830 als volgt uit: „De kracht van het gouvernement is aan den invloed, welken de godsdienst op de kolonisten uitoefent, ook hier in Liberia, in haar leiding, aanmoediging en terughouding, waar zulks noodig was, toe te schrijven. Aan den godsdienst danken we het, dat in Liberia geen misdrijven van beteekenis gepleegd worden. De eerbied der kolonisten voor de heiliging van den Zondag, de wijze, waarop zij de door het Christendom voorgeschreven plichten in acht nemen, doet hen de bewondering der vreemdelingen verwerven."

Om den grooten toeloop van kolonisten uit Amerika naar Liberia reeds vóór 1830 eenigszins te remmen, werd in de Vereenigde Staten onder de vrijgelaten negers eenige selectie toegepast, zoodat de zedelijk meest hoog staande individuen het eerst voor den overtocht in aanmerking kwamen en waarvan men zich overtuigd kon houden „dat hun immigratie in Liberia niet dan nuttig voor die kolonie wezen kon." Bovendien kon de societeit uit hoofde van de beperkte geldmiddelen niet aan al de aanvragen voldoen. Sedert 1831 genoot de societeit voor dit goede doel de voorlichting en medewerking der z.g. Afrikaansche societeit van Opvoeding, die, gesticht te Washington, er haar werk van maakte, om de voor emigratie naar Liberia in aanmerking komende negers eenig elementair onderwijs te geven in de gewone onderwijsvakken alsmede voorlichting bij de theorie en practijk van den landbouw en het ambacht. Men had bij die voorbereiding dan tevens een geschikte gelegenheid voor observatie van den zedelijken aanleg, karaktereigenschappen en geestelijke gesteldheid van den adspirant-landverhuizer of candidaat-kolonist; viel hij tegen, dan werd hij niet uitgezonden. Over de resultaten der Protestantsche zending viel vóór 1830 nog weinig te zeggen, daar de onder de kolonisten verblijvende geestelijken de negertalen eerst moesten aanleeren en wijl de inboorlingen ook de voorkeur gaven aan zendelingen van hun eigen kleur. George Erskine was een derzulken, zijnde een Afrikaansche neger, die eerst slaaf was geweest en na zijn vrijverklaring roeping gevoelde om onder zijn rasgenooten het Evangelie te verkondigen, waartoe hij een eenvoudige opleiding kreeg te New-York en daarna werd uitgezonden naar Liberia, maar daar kort na zijn aankomst overleed. Ook de onder de negerstammen opgerichte matigheidsgenootschappen trachtten in de jonge kolonie het zedelijk heil der kleurlingen te bevorderen, door hen de verkeerde drinkgewoonten weer af te leeren, die ze in Amerika van de blanken hadden overgenomen. Maar het gelukte daarom nog niet, een artikel als brandewijn te verwijderen uit de verhandelde ruilobjecten met andere inboorlingen.

De kolonisten konden zich beter dan de blanken aanpassen bij de klimaatsveranderingen in hun nieuwen staat en in hun oproep tot de zwarte broeders, die nog in de Vereenigde Staten waren achtergebleven, konden ze het bezwaar der ongezonde luchtgesteldheid, waarover in aequatoriaal-Afrika zoo geklaagd werd, onmogelijk zwaar doen wegen. Daarentegen verklaarden zij, dat Liberia in Afrika voor hen een gelukkig vaderland was geworden, waar een verblijf van een jaar voldoende was om ook econo-

misch onafhankelijk te worden en dat er nog geen enkele noodlijdende in hun kolonie was.

Evenals het werk der societeit voor kolonisatie gewaardeerd werd door de kolonisten van Liberia zelf, werd ook de aandacht der beschaafde wereld op dien zegenrijken arbeid gevestigd, vooral in de Vereenigde Staten en Engeland. Talrijke zustermaatschappijen en philanthropische vereenigingen werden naast de centrale societeit opgericht, om haar uitzending van vrije negers te ondersteunen en daaraan nog meerdere uitbreiding te geven. Door deze uitbreiding der fondsen kon de societeit spoedig twee eigen schepen in de vaart brengen voor het transport der uitgezonder negers, welke vaartuigen den naam kregen van „Liberia" en „Montgommery". De laatste naam werd ontleend aan dien van den philanthroop James Montgomery, geb. 4 Nov. 1771 te Irvine in Schotland en overleden 30 April 1854 te Sheffield, waar hij als weldoener der armen zich een plaats in veler harten verworven had. Tot 1825 was hij uitgever van het destijds zeer bekende dagblad „The Sheffield Irish", bundelde zijn geestelijke liederen en gedichten, streed met woord en daad voor de afschaffing der slavernij en ontwierp plannen om de vrijgelaten slaven aan een eerlijke broodwinning te helpen, waarom hij ook zeer veel sympathie en lof had voor het werk der Pennsylvanische „societeit van kolonisatie". Toch moest voor elken kolonist nog een passage-geld van 25 dollars worden betaald, waarvoor verschillende Staten der Unie subsidies gaven en particulieren door gaven en jaarlijksche bijdragen een fonds ter tegemoetkoming aan de armsten onder de negers hadden gesticht. Onder die particulieren waren ook vele plantagebezitters der Zuidelijke Staten, die als eigenaren van slaven misschien op deze wijze hun geweten in slaap susten. In elk geval toonden de verschillende Christelijke gezindten in Amerika groote offervaardigheid ter ondersteuning van het werk der societeit, maakten er in de dagbladen reclame voor en schimpten intusschen op de wetten in alle Christelijke landen, die nog de slavernij en soms zelfs den slavenhandel sanctionneerden. En de „societeit van kolonisatie" maakte ook gebruik van de medewerking der pers door in verschillende organen oproepingen en aanvragen te plaatsen, waarbij zij gelden en fondsen verzocht tot vervoer der slaven en hun tewerkstelling, wijl veler vrijlating werd aangeboden door de bezitters, als de societeit dan verder zorgde voor hun transport naar Liberia en voor de eerste middelen, om zich aldaar te vestigen. De regeering van de Staat Maryland nam in 1827 een wet aan, om de societeit elk jaar met een vast subsidie van 1000 dollar te helpen en wel speciaal tot ver-

voer van die slaven, welken minstens een jaar in genoemden staat hadden gewoond. En in 1831 leidde dit goede voorbeeld er toe, om de 21 staten der Unie op het jaarlijksche Congres uit te noodigen, die voorstellen in te dienen, waardoor zij meenden, het werk der societeit het best te kunnen ondersteunen. De bedienaren van het Evangelie uit alle gezindten deden al hun best, om deze pogingen te doen slagen, omdat men in de kolonisatie der negers in staten als Liberia de beste kansen zag voor algeheele afschaffing der slavernij. De beschaafde volken toch konden den slavenhandel moreel wel afkeuren, hun wetten konden de transporten overzee wel als kaapvaart brandmerken, zeemogendheden konden wel kruisers uitzenden om de slavenhalers op zee te achtervolgen, maar zoolang er nog plenty winen baatzuchtige handelaren in dit menschelijk vee, kustplaatsen konden vinden, waar zij de negers bij scheepsladingen tegelijk van stamhoofden opkochten, werd de strengste waakzaamheid misleid, en daardoor slavenhandel zoowel als slavernij in stand gehouden.

Juist door de kolonisatie als die van Liberia werden de kusten voor de slavenhalers gesloten en de gemeenschap met het achterland bemoeilijkt, vonden de agenten der slavenhandelaren hoe langer hoe minder kustplaatsen om slaven, in concentratiekampen opgesloten en opgekocht van stammen, die de ongelukkigen als krijgsgevangenen hadden buitgemaakt, op de schepen in te laden. Zulke factorijen voor den slavenhandel vond men eertijds ook vele op de kusteilanden van Afrika bijv. in de onmiddellijke nabijheid van kaap Montserado, waar vóór de stichting van Liberia veel bedrijvigheid in het artikel slaven heerschte. Sedert 1820 was deze handel echter aldaar geheel vernietigd en alleen tusschen Liberia en Sierra Leone waren nog enkele geheime plaatsen, van waaruit slaven naar Amerika werden vervoerd, te Gallinos in 1830 zelfs nog 900 slaven binnen 3 weken tijd. Maar naar gelang der toename van het aantal kolonisten en daarnaast van de uitbreiding hunner vestiging werden dergelijke toegangen van de kust naar het binnenland voor de slavenhalers steeds meer afgesloten.

Een tweede factor der kolonisatie, om den slavenhandel te drukken en te belemmeren, was de rechtstreeksche invloed der kolonisten op de inlanders, die als een geheele natie zendingsarbeid en cultureel werk „en masse" konden verrichten onder de naburige onbeschaafde inboorlingen door voorbeeld, woord en daad. Niet allen kolonisten zou dit gegeven zijn, doch wel konden velen door hun betere levensomstandigheden, Christelijke

opvattingen, allerlei hulpmiddelen, gereedschappen, geriefelijker levenswijze enz. de stamhoofden overtuigen van het nut der beschaving, die zij van de blanken hadden overgenomen. Daardoor waren er reeds spoedig heel wat inboorlingen, die hun kinderen naar de scholen voor negers in Liberia zonden, zich wilden bekeeren tot den Christelijken godsdienst, in ambachten wenschten onderwezen te worden en een betere wijze van landbouw wilden kennen. En wat ook van beteekenis was, zij gewenden er aan, om andere ruilobjecten dan slaven op de markten van Liberia te brengen en daardoor verschillende voortbrengselen van hun land verhandelbaar te maken, hetgeen weer afhield van het eeuwige krijgvoeren met en rooven van naburige staatjes en stammen.

De agent der societeit, die in de jaren 1820—'28 veel invloed ten goede op de kolonisten heeft uitgeoefend, de „resident" Ashman, overleed den 25sten April 1828, terwijl zijn opvolger in het ambt van koloniaal agent, Doctor Randall, hem slechts enkele maanden overleefde. Toen nam Doctor Meclin het bestuur op zich, die zich vooral bekend maakte door zijn onvermoeide pogingen om het achterland van Liberia beter te leeren kennen, in verband waarmee in 1831 twee kolonisten, François Taylor en Fred James, voor een expeditie van eenige maanden werden uitgezonden, ook al om eenig contact te krijgen, met de verder op wonende stammen.

Het bovenstaande moge intusschen duidelijk bewezen hebben, dat de periode van 1816—± 1830 voor de koloniale ontwikkeling van Liberia en de afschaffing van slavenhandel en slavernij, vooral in Amerika, van groote gevolgen is geweest en dat de beschrijving er van, hoewel niet in alles even opwekkend zijnde, toch de belangstelling onzer lezers heeft mogen gaande houden. Alleen het begin was mooier dan het einde.

Want, om nog met enkele woorden op Liberia in de laatste jaren terug te komen, dat einde dreigt een schandaal te worden, hetwelk hetzelfde Amerika, dat in Liberia begon met een voorbeeld van moderne kolonisatie op ethische basis te geven en een eeuw geleden daarover zoo hoog van den toren blies, er thans toe dwingt in te grijpen op een manier, welke de Liberiaansche autoriteiten allesbehalve aangenaam is. Ziehier wat kort geleden de correspondent van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* daarover uit Genève meldde:

„De raadscommissie, die onder voorzitterschap van Lord Cecil heeft vergaderd, over de hulpverleening aan Liberië, opdat deze negerrepubliek in staat zal worden gesteld zich op een beteren grondslag, zoowel sociaal als hygiënisch, te reorganiseeren en

geheel met den slavenhandel te breken, heeft haar rapport aan den Volkenbond gereed gemaakt.

Zij is bij de bespreking op grooten tegenstand van den gedelegeerde van Liberië gestuit, die met een beroep op de souvereiniteit van zijn land niet bereid was als waarborg voor de verwezenlijking der overeengekomen hervormingsmaatregelen in de benoeming van een Volkenbondscommissaris voor Liberië toe te stemmen.

Aan het eind van de zitting der raadscommissie deed Lord Cecil mededeeling van een hoogst ernstig rapport van de regeeringen van *Amerika, Engeland* en *Frankrijk* over een nieuw schandaal in Liberië. Deze drie regeeringen verklaarden de zekerheid te bezitten, dat onlangs de regeering van Liberië zeer strenge militaire maatregelen tegen de inlandsche bevolking getroffen heeft, waardoor 80 mannen en 80 vrouwen en kinderen werden gedood en 44 dorpen in brand gestoken, met het gevolg, dat meer dan 12.000 inboorlingen uit angst van de kust in de bosschen zijn gevlucht en ondanks gebrek aan levensmiddelen nog steeds niet durven terugkeeren. De gedelegeerde van Liberië ontkende de juistheid dezer feiten niet, doch verklaarde, dat zijn regeering genoodzaakt was geweest deze maatregelen tot haar leedwezen te treffen voor de handhaving van de orde en het regeeringsgezag.

De raadscommissie heeft eenstemmig besloten, den Volkenbondsraad voor te stellen onmiddellijk een Volkenbondsvertegenwoordiger naar de kust van Liberië te zenden om bij te dragen tot de pacificatie van deze streek en de inboorlingen ertoe te bewegen weder met vasten waarborg hunner veiligheid naar de dorpen terug te keeren."

Ook het feit, dat de dwangarbeid, gepaard aan den slavenhandel, in Liberia nog zoo welig tiert, doordat de een zoowel als de ander een belangrijke bron van inkomsten vormt voor de hoogere ambtenaren[1]) in de negerrepubliek, heeft Amerika aanleiding gegeven om door tusschenkomst van den Volkenbond er bij de andere mogendheden op aan te dringen aan deze ergerlijke toestanden een einde te helpen maken. Met de statistiek der lynchgevallen in Amerika zelf voor oogen moet men wel even glimlachen om dit blijk van compassie met den armen neger in Liberia. Zorg eerst voor de kasplantjes in eigen tuin! werd er onlangs door booze tongen beweerd, toen Amerika met dit voorstel op de proppen kwam. Evenals de Nederlandsche regeering of wel het Ned.-Indische Gouvernement met kracht optreedt

[1]) Het moet erkend worden, dat zij èn laag bezoldigd èn niet geregeld uitbetaald worden, vandaar de corruptie!

tegen het pandelingschap op Sumatra als gevolg van de immoreele huwelijkspraktijken onder de Chineezen, bijv. in Bagan Si Api-Api op Sumatra's Oostkust, moet Amerika met leedwezen een dergelijk euvel in Liberia nog zien toenemen, zonder dat de eigen regeeringshoofden in die republiek er iets van beteekenis tegen ondernemen.

Vooral de kwestie der slavernij heeft in den jongsten tijd de betrekkingen tusschen Amerika en Liberia zeer vertroebeld, zóó zelfs, dat de Amerikaansche staatssecretaris Stimson reeds in zijn nota van Kerstmis 1930 dreigde met het afbreken der diplomatieke betrekkingen, wanneer niet heel spoedig ingrijpende maatregelen genomen werden tot afschaffing van de slavernij en den dwangarbeid. In verband daarmee werd gebracht het aftreden van president King en dat van den vice-president Yancey. De regeering van Liberia zelf had zich namelijk niet kunnen rehabiliteeren, toen een op haar verzoek ingestelde enquêtecommissie, bestaande uit Sir Cuthbert—Christy (Engeland), Ch. Johnson (Amerika) en Sir Arthur Barclay (Liberia), in haar rapport moest verklaren, dat de geuite beschuldigingen allerminst ongegrond waren, ofschoon de regeering wel de antislavernij-conventie van de Volkenbondsvergadering van 1926 had geratificeerd. De nota van Stimson drong dus niet zonder reden aan op energieke maatregelen van de zijde der regeering van Liberia, ter onderdrukking en wegneming van door de internationale openbare meening niet langer gedulde slavernij en dwangarbeid „welke de vriendschappelijke gevoelens, die het Amerikaansche volk voor Liberia sinds het ontstaan van dit land heeft gekoesterd, zouden doen verdwijnen." Laconiek merkte men van de zijde der Liberiaansche regeering op, dat men op het stuk der slavernij dan ook eens moest kijken naar Arabië, Abessynië, ja zelfs in Palestina [1]).

In het rapport kwamen ook nog andere, minder fraaie toestanden in Liberia aan 't licht, in verband waarmee de correspondent van *Het Vaderland* den 10den Januari uit Genève het volgende aan zijn blad berichtte. „Het rapport der commissie, dat zeer uitvoerig is, bevat een vernietigend oordeel over de toestanden van verleden jaar (1930) in Liberia. De commissie verklaart, dat weliswaar geen slavernij in den klassieken zin met slavenmarkt en slavenhandelaren in Liberia meer bestaat, maar dat toch nog in grooten omvang slavernij voorkomt in den zin, die de Volkenbondsconventie betreffende de slavernij aan dat woord geeft. De commissie veroordeelt ook het bestaan van ge-

[1]) Men vergelijke over de verbreiding der slavernij over de huidige aarde vooral *De Locomotief*, 4e bl., 6/2 '31.

dwongen arbeid, die groote overeenkomst met slavernij vertoont. De commissie spreekt ook een algemeene veroordeeling uit over de behandeling door de autoriteiten van Liberia op de inboorlingen aldaar toegepast en betreurt in het bijzonder, dat geenerlei maatregelen worden getroffen voor de opvoeding der inboorlingen." Verder wordt over de corruptie onder de ambtenaren nog dit gezegd.

„In het bijzonder veroordeelt de commissie ook het optreden van den vice-president van Liberia en de groote duldzaamheid van de regeering tegenover grove oneerlijkheden van ambtenaren. De commissie eindigt haar rapport met de verklaring, dat geen hoop op verbetering van den toestand in Liberia kan bestaan, waneer de regeering niet besluiten zal de hulp in te roepen van Europeesche en Amerikaansche deskundigen voor de grondige verandering van het geheele bestuur van Liberia, in het bijzonder natuurlijk van de politiek tegenover de inboorlingen. Bovendien beveelt de commissie aan, dat Liberia de immigratie van Amerika in Liberia zal aanmoedigen. In een nota, die de gedelegeerde van Liberia bij den Volkenbond aan dit rapport heeft toegevoegd, deel deze mede, dat de president en de vice-president van Liberia reeds hun ontslag hebben genomen en dat de nieuwe regeering van Liberia reeds gevolg heeft gegeven aan de meeste aanbevelingen van de enquête-commissie; o.a. heeft de regeering reeds uitgevaardigd een algeheel verbod van vervoer van inboorlingen per schip naar Fernando Po, Gaboen en andere buitenlandsche plaatsen en heeft zij besloten de immigratie uit Amerika toe te staan. Zij heeft tevens reeds de hulp ingeroepen van twee Amerikaansche deskundigen voor een algeheele herziening van de bestuursinrichting".

Ligt echter alle schuld bij de oude en afgetreden regeering van deze negerrepubliek. Neen, antwoordde zijn gedelegeerde in het rapport op, het zou een onrecht zijn tegenover dit land en zijn bestuur, al te ernstige verwijten maken; integendeel is de regeering van het land te prijzen, omdat zij niet volstaat met het inzenden van fraaie papieren rapporten aan den Volkenbond, doch den moed heeft gehad een enquête-commissie te benoemen uit eigen initiatief, die alle misstanden zou kunnen onderzoeken en blootleggen en omdat de regeering van Liberia terstond ook het besluit heeft genomen aan de aanbevelingen van de commissie ter verbetering van den toestand gevolg te geven. Ten slotte herinnert de gedelegeerde van Liberia er aan, dat in September j.l. Lord Cecil in de Volkenbondsvergadering verklaard heeft, dat op het oogenblik in de wereld nog minstens vijf millioen slaven bestaan. Hij komt in dit verband tot de ge-

volgtrekking, dat het nog niet eens zoo heel erg(!) zou zijn, wanneer in Liberia (let op dien naam!) verleden jaar een paar honderdduizend slaven nog geleefd hebben. Met zoo'n redeneering valt inderdaad veel goed te praten. De bemerking aangaande de economische crisis, die wel bijzonder zwaar op dit land drukt, de slechte financieele toestand, waarin Liberia momenteel verkeert, zou volgens dezelfde autoriteit een reden kunnen zijn, waarom men in Europa en Amerika de regeering van Liberia wel eens wat meer critiek zou kunnen sparen, maar dat mag dan in elk geval niet toepasselijk zijn op het behoud van slavernij en dwangarbeid noch op het tolereeren der corruptie van de zijde der ambtenaren, al bestaat voor dezen uitwas een begrijpelijke reden.

Intusschen wisten ingewijden reeds lang, ook buiten alle rapporten en reportage om, dat de slavernij in Liberia bloeide en dat zelfs Westersche „roofschepen" deze slave-raiding bevorderen of mogelijk maken. Een bijzonder medewerker van het *Algemeen Handelsblad* vertelde tezelfder tijd, uit zijn reisherinneringen, hoe hij te Grand Bassa, de tweede haven van Liberia, met de „Stella" van de „Holland-West-Afrika-Lijn was aangekomen, juist een dag nadat een Spaansch stoomschip een detachement der bemanning naar den wal had gezonden, om Kroojongens te koopen en aan boord te brengen. Na een paar uur was er al een heele „lading" bijeengebracht, terwijl de achtergebleven mannelijke bevolking, die zich door een haastige vlucht had kunnen redden, in de grootste verslagenheid dezen modernen menschenroof had moeten toelaten, wijl zij toch wel wisten, dat protesten te Monrovia zonder gevolg bleven. De regeering in de hoofdstad had te veel voordeel van de slave-raiding, om die niet oogluikend toe te staan, terwijl de Spanjaarden de gewilde werkkrachten, die op zulk een menschonteerende wijze bijeen werden gebracht, noodig hebben om hun tekort aan werkvolk in de cacao-plantages van Fernando Po aan te vullen, wijl de gevreesde slaapziekte op dit schoone eiland in de Golf van Guinea, chronisch de gelederen der arbeiders dunt.

Over het geïncrimineerde pandelingschap, feitelijk een verkapten vorm van slavernij denke men niet te licht. Oogenschijnlijk is het een overeenkomst, ingevolge welke een mensch, zeer dikwijls een vrouw of kind uit een gezin, tot onderpand verstrekt om een financieele verplichting na te komen of te doen naleven. Of wel, de pandeling wordt voor een bepaalde som afgestaan om arbeid te verrichten, zonder dat de persoon in kwestie daarvan de voordeelen trekt en dus werkt zonder vergoeding en rechten. Zoowel slavinnen al vrijgeborenen worden verpand; heeft

transactie in betrekking tot de eerste plaats, dan wordt een stuk metaal of vlechtwerk gegeven; bij die van een vrijgeborene daarentegen een luipaardtand. Door dit pand sanctionneert tevens de regeering van Liberia de pandelingschap, die buiten dergelijke panden voor slavenhandel doorgaat. Tevens wordt dan een contract geteekend, waarvan het opzienbarend rapport omtrent de economische, politieke en sociale toestanden of beter gezegd: misstanden in Liberia bijv. de volgende voorbeelden behelst:

„Ik, ondergeteekende, Sidi Weah, van den sector Gbowah, verklaar aan den sergeant Johnny Williams te hebben verpand een meisje en een jongen, tot op het oogenblik, dat ik hem de som van £ 13.10—, die ik hem schuldig ben, zal hebben betaald." Doch van een bepaalden termijn om de panden in te lossen, wordt niet gesproken. Wil een verpande vrouw in het huwelijk treden, dan moet haar a.s. echtgenoot haar met £ 3.— vrij maken of inlossen. Bij het opleggen van boeten wegens overtreding komt het pandelingschap den beboete ook dikwijls te hulp. Zoo moest volgens het rapport het stamhoofd Jadgua £ 18.— betalen en gaf nu voor £ 7.— zijn vrouw en kind in pand, die daarvoor langer dan vijf jaar dwangarbeid hadden verricht en toen nog niet eens ingelost werden. Een dorpshoofd deed desgelijks met zijn beide zoons, respect. voor £ 7.— en £ 8.—. Heel wat vrouwen en kinderen zuchtten op die manier in slavernij door de boeten, die hun echtgenooten en vaders wegens begane overtredingen zich zagen opgelegd.

Zoo werd het devies van Liberia, „liefde voor de vrijheid heeft ons hierheen gevoerd", met voeten getrapt en tot een aanfluiting gemaakt. En vooral voor de daarbij belanghebbende regeeringspersonen ging de economie dermate boven de moraal, dat tot aan onze dagen voor het vervoer der slaven de omgekeerde weg gevolgd wordt, die vroeger bij de stichting der vrije negerrepubliek werd genomen, doordat de „trek" nu niet náár maar vanuit Liberia zijn weg neemt. Natuurlijk wijt Moskou, met voorbehoud, dat het er in de vrije negerrepubliek werkelijk zóó toegaat, als het rapport vermeldt, de oorzaken van dit alles aan de politiek der Amerikaansche rubberproducenten; alweer moet het kapitaal als de zondebok de woestijn worden ingejaagd, hoe weinig er van die zijde op gelet wordt, dat juist de Firestone's Rubber Company voor heel wat betere en gezondere arbeidstoestanden zorgt en de persoonlijke vrijheid van haar personeel onaangetast laat, althans voorzoover de regeering van Liberia haar geen hindernissen in den weg legt.

Zal het euvel, dat hier gewraakt werd, op den duur uitgeroeid worden door de open-deur-politiek, ontslag der inlandsche

districtscommissarissen, hun vervanging door blanke Amerikanen of door Europeanen, de instelling van een onomkoopbaren bestuursdienst, uitbanning van de huisslavernij, uitroeiing van het systeem van den dwangarbeid en het pandelingschap, verbod van uitvoer van arbeidskrachten naar Fernando Po, anders dan met den vrijen wil der betrokkenen, versterking der grenswachten en vermeerdering der immigratie van gekleurde arbeiders uit de Vereenigde Staten?

Een volledig antwoord op deze vraag zal in de naaste toekomst nog wel niet gegeven kunnen worden, nu de economische crises zooveel zooveel goede plannen tot hersenschimmen hebben gemaakt, maar de openlijke en verkapte vormen van slavernij worden thans in elk geval niet meer door de overheid van Liberia gesanctionneerd en ook wel eenigermate tegengegaan, zij het dan onder pressie. De Volkenbondsraad heeft in elk geval het vertrouwen uitgesproken, dat de nieuwe regeering van Liberia haar toezegging zal gestand doen, om de aanbevelingen en adviezen der enquête-commissie na te komen en op te volgen, voorzoover dit haar eenigszins mogelijk is. Maar een volledige hervorming in den geest dier commissie is te zeer afhankelijk van den financieelen toestand des lands, welke ook in Liberia allesbehalve rooskleurig is te noemen, in verband waarmee de Raad dan ook in overweging gaf niet doof te willen blijven voor het beroep van Liberia op het gevoel van internationale solidariteit en zijn best te zullen doen om Liberia te helpen bij de uitvoering der adviezen van de enquête-commissie, hoewel de Raad daaraan toevoegde de waarschuwing „dat de uitvoering der aanbevolen hervormingen in geen geval ondergeschikt mag worden gemaakt aan het verkrijgen van materieelen bijstand." Niettegenstaande, dat waarschuwend woord blijven de klachten over slavernij en dwangarbeid in Liberia tot aan onzen tijd voortduren, nu Edwin Barclay, na King's aftreden vice-president en sedert 1 Januari 1932 voor den tijd van vier jaar tot president verkozen, de teugels in handen heeft. Het euvel zit hier dus wel heel diep!

Trouwens, toen Zaleski het rapport uitbracht, maakte de gedelegeerde van Liberia in den Volkenbondsraad, Sottile, er al een grapje van door de journalisten te bedanken voor hun vele artikelen in de pers over de slavernij in Liberia, waardoor zij tegelijk zooveel reclame voor zijn tot dusverre onbekende land hadden gemaakt en verder schamper op te merken, dat overal ter wereld dieven onder de ambtenaren zijn; hoe dus in Liberia niet, wat nog geenszins meebracht om daarvoor de regeering van het land verantwoordelijk te stellen. Doch hij wist, dat tegelijk die verontschuldigde regeering een leening wilde sluiten in

Amerika of Engeland en nu zou het niet gewenscht zijn, om de publieke opinie nog meer tegen de gewraakte toestanden in Liberia op te zetten. En nog steeds geven die weinig verbeterde toestanden voedsel tot nieuwe ontevredenheid, speciaal van Amerika, dat bij herhaling klaagde over de schandalen in Liberia, het laatst in Mei van dit jaar, toèn blijkens ons hiervoor uit de *N.R.C.* overgenomen bericht betreffende de militaire maatregelen tegen de inlandsche bevolking, waarbij heel wat slachtoffers vielen en 12000 inboorlingen de bosschen werden ingejaagd. En de saneering wordt bovendien tegengehouden door bezwaren, zoowel van financieelen als politieken aard: de Liberiaansche regeering ziet in de aanstelling van buitenlandsche hervormers een aanslag op haar onafhankelijkheid en vreest ook, dat de hulpverleening en hervorming op administratief, hygiënisch- en financieel gebied de draagkracht der natie verre te boven zullen gaan.

En daar blijft het nu in veel gevallen met het hervormingsplan bij. Er is in den Volkenbondsraad al druk onderhandeld over de verwezenlijking van het volledige hervormingsplan, ook over het toezicht op de naleving er van door den Volkenbond uit te oefenen, maar Liberia wil van zoo'n Volkenbondscommissaris niets weten en Amerika blijft den toestand in Liberia bij voortduring onhoudbaar achten. Ja, de Geneefsche correspondent van de *N.R.C.* wist kort geleden zelfs te berichten, dat Amerika zich het recht voorbehoudt van zelfstandige stappen bij de Liberiaansche regeering te doen, indien in deze maand (September) het internationale hervormingsplan van den Volkenbond door den tegenstand van Liberia nòg niet zou zijn tot stand gebracht. De Volkenbondsraad heeft verder met goedvinden van de regeering van Liberia besloten zoo spoedig mogelijk een Volkenbondsvertegenwoordiger naar de kuststreek van Liberia te zenden, om daar de inboorlingen-bevolking, waarvan er ± 12000 na het barbaarsche optreden der regeering naar de bosschen zijn gevlucht, te trachten gerust te stellen en onder beveiligingswaarborgen, door de regeering te verleenen, weder naar hun woonplaatsen te doen terugkeeren. Wat Amerika dus nog met zijn oude peetekind Liberia te doen krijgt, nu het tot een lummeligen knaap vol kwajongensstreken is opgegroeid, moeten we afwachten [1]).

September 1932.

---

[1]) Voor de jongste geschiedenis van Liberia en zijn in den V.B.-raad zoo druk besproken belangen vergelijke men het door de hoofdredactie gegeven resumé van artikelen der koloniale pers en van documenten van den V.B. in de rubriek „Buitenland" van *De Indische Gids*, Nov. 1932, blz. 1030 e.v., welke revue en commentaar op gelukkige wijze onze bijdrage aanvullen en tot op het einde van dit jaar „bijwerken". (Dec. 1932).

De O.-I. Compagnie als kostjuffrouw

DOOR

G. B. J. VAN HEUVEN.

Gedurende de eerste tijden na de vestiging onzer vaderen op verschillende, ver uiteen gelegen plaatsen van den Indischen archipel was 't eigenlijk een vanzelf sprekende zaak, dat er van Compagnieswege gezorgd werd voor huisvesting en voeding der gezamenlijke dienaren van één en dezelfde nederzetting. Immers, hoe zouden de arme kerels zèlf aan de noodige makanan en minoeman hebben moeten komen, indien ze tenminste niet heelemaal tot inlandschen kost wilden vervallen! Al heel gauw was er op iedere plaats van vestiging, in 't belang der *„dierbaere commercie"*, een formeel fort of een min of meer versterkte *„logie"* verrezen; en daarbinnen werd dan voor alle inwonenden op gezette tijden een gemeenschappelijke tafel aangericht. In 't begin namen ook de hoogstgeplaatste ambtenaren aan die maaltijden deel. Evenwel, naarmate 't aantal Comps.dienaren toenam, en er ook meer huishoudens met Europeesche vrouwen kwamen, bracht deze regeling allengs meer en grooter bezwaren met zich mee. 't Kon op den duur niet meer zoo huiselijk en gemoedelijk blijven toegaan als in den aanvang, en zoo was 't dat reeds J.P.Coen er gedurende zijn eerste landvoogdij, in 1622, een eind aan maakte, op grond van de overweging, dat *„den ommeslach van 't beschaffen der taeffelen, decks-, forts- ende andere dispencen te important en daar beneffens te lastich viel, om bij* (= door) *een geringh en slecht* (= onaanzienlijk) *persoon, gelijck de bottelier is, naar behooren gemenageert te connen werden; ende dat de cooplieden selve, wien de principaelste opsicht ende sorge van de mesnagie aengaet ende bevoolen is, haar* (= zich) *deselve in 't minsten niet met ernste ter herten trecken, achtende, dat hunne eere daer bij soude vercort sijn, bij aldien sij sulcx deeden, laetende also de last, welcke amptshalven hun meer*

als ijmandt anders incumbeert, op d'ondercooplieden, botteliers, haer maets ende eijndelijcke tot op de jongens toe aencomen."

Nu ieder dus voortaan voor zijn eigen potje te zorgen had, was 't natuurlijk niet meer dan billijk, dat de lui daarvoor schadeloos gesteld werden in klinkende munt. Er werd dan ook tezelfdertijd bepaald, dat ieder „*commesaal*" voortaan in plaats van vrijen kost een zeker „*stuck gelts 's maents nae sijne qualité*" zou ontvangen, afdalende van 12 realen van achten (n.l. van 8 schèllingen) tot ¾ reaal, al naar gelang van rang en voornaamheid. Opperkooplieden, de ontvanger-generaal, de fiskaal, een schipper, een kapitein, de licentmeester, een predikant en een constabelmajoor waren ingedeeld bij de hoogste categorie, en behalve de hun toegelegde 12 realen in contanten, hadden ze maandelijks ook nog recht op 7 flapkannen Spaansche wijn, evenwel voorzichtigheidshalve onder de restrictie: „*alsser is ende anders niet.*" Tja, waar niet is, verliest de keizer nu eenmaal zijn recht! De helft van 't zooeven genoemde bedrag, benevens 4 kannen wijn kwamen toe aan onderkooplieden, luitenants, vaandrigs, doctoren, fabriekmeesters, schoolmeesters, aan den secretaris van den Raad van Justitie en den opper-barbier van 't fort. Dan volgde een heele ris „*dienaren*", van assistenten tot en met den „*marinjo*" of koster van de Mardijkers, die alleen maar 4 realen uitbetaald kregen, zonder eenige toevoeging ten behoeve hunner dorstige kelen. En de vierde categorie ontving slechts 2 realen in contanten, maar daarenboven nog 40 pond rijst en 60 mutsjes arak, waaruit blijkt hoe wijlen Schaepman's stelling ook toen al gehuldigd werd: dat de werkman recht had op twee borrels daags!

Tijdens 't maken van deze verordening was 't later zoo beroemde Bataviasche Kasteel nog lang niet tot den staat van voltooiing geraakt, en de huisvesting van 's Comps.dienaren liet dus nog vrij wat te wenschen over. Anders stond 't daarmee een 18-tal jaren later, onder den G.-G. Antonie van Diemen, toen binnen de muren en grachten van 't Kasteel „*de nootwendige comptoiren van de logien ende winckel, alsmede bequame wooningen ende slaepplaetzen voor de ondercoopluijden ende assistenten, hier bescheijden*" (= geplaatst), voltooid waren. Toen was er mooie gelegenheid om weer opnieuw een groote huishouding op te zetten; daarom dan ook, en tevens om de luidjes „*des te beter bij de hant te hebben*", werd er bij besluit van de Hooge Regeering, dd. 3 Nov. 1640, vastgesteld dat er zou worden „*geprepareert een groote off generaele taeffel, daer alle de ongetrouwde, soo clerquen ter generaele secretarije, als die op het soldij-comptoir bij den oppercoopman, cassier en in de winckel*

schreven ofte dienst (deden), taeffel (zouden) houden." Op dienzelfden datum arresteerde men ook een uit 31 artikelen bestaand reglement voor deze Comps. kostgangers, waaruit niet alleen blijkt, dat de heeren tamelijk kort gehouden werden, maar bovendien, dat er met die luidjes zonder groote strengheid waarschijnlijk niemendal te beginnen was: de inhoud toch van verscheiden artikelen laat maar al te duidelijk vermoeden, dat hier Jan Rap en zijn maats samengestroomd waren! In de eerste plaats mocht „*niemant dergener, die in 't casteel bescheijden (waren), het zij coopluijden, ondercoopluijden, adsistenten ende soo voort*", ergens anders onderdak en in den kost gaan dan in 't kasteel zelf; ieder was verplicht „*aen de voorsz. taeffel te eeten, daer voor betaelende sijn maandelijcx rantsoen, daer (hij) op geset is.*" De hierboven genoemde, door Coen ingestelde rantsoenen werden dus nu weer ingetrokken. Verder mocht niemand van de „*commesaels*" zich zonder speciale permissie buiten de kasteelspoort begeven, behalve 's Woensdags- en 's Zondagnamiddags, „*op verbeurte van een schelling* (ten bate van de soldaten der hoofdwacht) *ende een gantschen dag metten swaren stormhoet te schilderen.*" Zoo'n slippertje kwam den delinquent derhalve duur te staan, en als hij zich in één en dezelfde week twéémaal aan 't zelfde vergrijp schuldig maakte, zat er behalve de soldatenschelling zelfs een driedaagsch arrest „*te rijst ende te water*" voor hem op. We kunnen hier niet 't heele reglement in bijzonderheden nagaan; voortdurend wordt erin gedreigd met „25, 50 *of* 100 *colffslagen van de generale taeffelgasten*", met 14 dagen of nog langer arrest „*nae gelegentheijt*", met „*arbitrale correctie*", enz.! We willen ons alleen bemoeien met de regeling der eigenlijke maaltijden, en daaromtrent vinden we vooreerst voorgeschreven, dat „*de ontbijt (sou) gehouden werden staende, metter haest, uijtterlijck niet langer als een halff uijr, als wanneer deselve weder opgenomen ende niemant meer gegeven (sou) werden.*" Dat was dus haast-je-rep-je!

Bij 't middag- en 't avondmaal evenwel werd aan de pensionnaires wat meer rust gegund; elkeen moest dan, „*de handen gewasschen sijnde, in modestie ende stilligheijt op sijn behoorlijcke plaetse aensitten; die van de meeste qualiteijt altijt voor; ende onder de gelijcke, die langhst taeffelgast geweest (was), sonder eenich onderscheijt van comptoir off anders te maecken.*"

Uitdrukkelijk was 't verboden „*in de schotels te tasten ofte hem* (= zich) *tot eten te begeven*", voordat 't gebed was opgezegd, tijdens hetwelk „*lachen ofte ander onhebbelijck gebaer*" weer een schelling kostte. Van ander tafelgerei dan tinnen borden en schotels was geen sprake; van lepels en vorken wordt niet gerept,

ook niet in van veel lateren tijd dateerende stukken, waarin opgegeven staat, wat er van Comps.wege uit de pakhuizen aan de algemeene tafel verstrekt werd. Alleen schrijft ons reglement voor, dat *„elck gehouden (sou) wesen sijn eijgen mes te versorgen."* In 't belang van een ordelijken gang van zaken gedurende de maaltijden was er expresselijk bepaald: *„Sal hem een ijder onthouden van sich in het eten met overreijcken, grijpen, scheuren als anders ongemanieert ofte honts te draegen, maer sal elck te vreeden wesen met het gene voor hem staet."* En verder: *„Niemant sal eenige spijse vernielen, vermorselen ofte onnuttelijck verdoen"*, en *„over taeffel sal niemant eenigh geroep, geraes ofte getier macken"*, beide op poene van arbitrale correctie *„nae gelegentheijt van saecken."*

't Stond aan de tafelgasten vrij om, *„haer becompst hebbende"*, van tafel op te staan, als ze er maar voor zorgden, weer op hun plaatsen terug te zijn op 't oogenblik der *„danckseggingh nae de maeltijt."* En aangezien de hooge oomes zeker gemerkt hadden, dat er na 't eten dikwijls al te lange boomen opgezet werden door de ridders van de pen, werd er gelast, dat *„nae den ontbijt ende noenmael een ijder sich datelijck weder na zijn bescheijde plaetse (sou) begeven, sonder te blijven clappen ofte lange morgenspraecke te houden."*

Op dezen zelfden voet, belichaamd in bovenstaand reglement, bleef de deftige, *„erentfeste"* Compagnie gedurende langer dan een eeuw onafgebroken als kostjuffrouw dienst doen voor haar lagere beambten, die er om pecuniaire of andere redenen niet aan konden of wilden denken er een wettige wederhelft op na te houden. Eerst in 1765, onder den landvoogd v. d. Parra, doekte men de kasteelstafel op en werden de *„pennisten"* op culinarisch gebied weer aan hun eigen lot overgelaten. Trouwens, dwàng was er al lang niet meer op hen uitgeoefend, en soms was de deelname dan ook maar heel miniem; 't kostschool-régime viel zeker niet bijster in den smaak! Toch, heel èrg stoorden de heertjes zich gewoonlijk niet aan de strenge bepalingen van 't tafelreglement, en ondanks alle mogelijke papieren voorschriften ging 't er onder die algemeene pennisten-maaltijden vaak spaansch toe! Meermalen moest er dan ook van hoogerhand ingegrepen worden om de janboel tenminste niet àt te groot te doen zijn. Zoo werd er al den 15den Aug. 1643 bepaald, dat *„aengesien de moetwilligheijt en 't onbehoorlijck leven der Assistenten hoe langer hoe grooter wert"*, niemand minder dan de heeren leden in den Raad van Indië om toerbeurten gedurende 14 dagen de *„groote taeffel des Casteels"* zouden presideeren: men hoopte en verwachtte, dat zulk *„een ontsachlijck ooch"* wel in staat zou zijn om de jongelui

in toom te houden. 't Is echter te begrijpen, dat de *„Edele Heeren"* dit allesbehalve amusante baantje wel zoo gauw mogelijk weer van zich afgeschoven zullen hebben! Tenminste uit een reglements-*„ampliatie"* van later datum blijkt, dat er toen al een aantal mindere goden van 't Bataviasche Olympusje bij toerbeurt voor waren aangewezen.

Van tijd tot tijd, als 't met de orde aan de kasteelstafel wat àl te zeer de spuigaten uitliep, werd 't oude reglement nog weer eens uit den paperassenwinkel opgediept, en dan wisten de heeren van de Hooge Regeering niets beters te doen dan dit staatsstuk voor den zóóveelsten keer nogmaals met streng gebaar onder de aandacht van de ongezeggelijke scribenten te brengen. Gewoonlijk werden er dan meteen kleine wijziginkjes in aangebracht, maar in hoofdzaak bleef 't toch bij 't oude. Zoo werd er b.v. bij de hernieuwde uitvaardiging onder Maetsuijker, den 14-den Sept. 1660, aan toegevoegd, dat *„in 't eten geschicktheijt ende modestie gebruijckt moe(s)t worden, sonder de spijze met ongemaniertheijt te schenden ofte dat voor een ander stond, onheuselijck nae sight te trecken."* En zeker hadden de *„commesaels"*, als de voorgediende kostjes hun niet aanstonden, den kastelein daarover weleens op min heusche wijze geïnterpelleerd; althans we lezen nu ook: *„Niemandt en sal over de spijse ofte het schaffen met ofte tegen den schaffmeester eenige expostulatiën ofte woorden mogen maecken, veelmin de spijse ter aerde smijten ofte anders mishandelen; maar wanneer dienaengaende iet te seggen valt, soo sal ijdereen het selve de respective opperhoofden mogen bekent maecken om door ordre van den heer directeur daer in voorsien te worden."* Inderdaad is 't niet bepaald comme-il-faut om 't eten, ook al is 't een beetje flauw of aangebrand, op den grond te gooien! De bedienden waren weliswaar maar *„lijffeijgenen"*, doch zelfs die hadden vermoedelijk wel wat anders te doen dan voortdurend den vloer op te vegen!

Bijna vijf jaren later werd er, nog altijd onder denzelfden Gouv.-Generaal, — Johan Maetsuijker toch hield 't volle 24 jaar op den landvoogdszetel uit! — nog weer een verscherping van 't tafelreglement afgekondigd. Daar deze echter hoofdzakelijk betrekking had op 't kerkgaan van de *„adsistenten en andere ministers, in 't Casteel bescheijden"*, zullen we daar nu maar niet verder op ingaan, zijnde die aangelegenheid hier op 't oogenblik niet aan de orde. Nadat er tegen 't eind van de 17-de eeuw nogmaals een nieuwe, verbeterde editie van Van Diemen's legislatief kunstgewrocht was verschenen, duurde 't niet lang, of er werd alwéér door niemand de hand aan gehouden. In den loop der jaren deden veranderde omstandigheden 't *„in 't geheel buijten de gewoonte*

geraecken"; heeren pennisten deden wat ze wilden en leidden *„zedert een geruijmen tijd een ongebonden leven."* Vandaar dat Adriaen Valckenier, de landvoogd, wiens rampzalig levenslot bewezen heeft, dat ook in den-Oost „du Capitole à la roche Tarpéienne il n'y avait qu'un pas", zich in 1739 geroepen achtte tot een hernieuwde uitvaardiging. Ten einde de klerken wel niet geheel en al te dwingen tot deelname aan de algemeene tafel, maar 't hun toch moeilijker te maken zich eraan te onttrekken, liet hij er ditmaal nog de bepaling aan toevoegen, dat niemand recht zou hebben op vrije woning *„boven op de logie"*, die niet *„zijn kostgeld aen de gemeene tafel verteer(de)"*. En wie brutaal genoeg mocht zijn om in strijd hiermee toch een kamer te betrekken, zou *„door twee soldaten met halve pieken van daer gejaagt worden!"* En om aan een paar ingeslopen misbruiken een eind te maken, werd er nog bij gezet: *„Ook sal niemant de kost van de tafel nemen, om boven in zijn kamer particulier te gaan eeten, maer sullen alle aan de gemeene tafel bescheijdene aan deselve op het gestelde uur moeten verschijnen en tegelijk eeten, uijtgenomen de gene, die sieck sijn. Veel min sal ijmant eenige kost van de tafel mogen nemen en aan andere buijten de logie senden, waerdoor de tinne schotels en borden, die ten behoeve van de gem. tafel verstrekt werden, 't soek en weg raken."* En ten slotte gelastte de regeering in 't belang eener trouwe opvolging van 't reglement, dat *„ter daartoe van ouds gedestineerde plaatse boven de gemeene eet-tafel"* aangeplakt moest worden, aan de *„respective basen van de comptoiren in de logie, te weten de visite, 't logie-, garnisoen- en hospitaels-comptoir, benevens de eerste overdraegers en den inlands militair boekhouder"*, om ieder op zijn beurt telkens een week lang *„present te wesen, wanneer de pennisten op het gezette uur, als des middags ten elff en 's namiddags ten vijff uuren, (kwamen) eten, om alle onordentelijkheden voor te komen en dese ordres prompt te doen observeeren."*

Nog maar enkele jaren later — 't was wèl een eindeloos gesukkel! — was de tafel alweer in verval geraakt, deels ten gevolge van de steeds stijgende duurte der levensmiddelen, deels ook door gebrek aan orde en tucht. *„Slegte subjecten* — aldus werd er geconstateerd — *(hadden) door hun onordentelijke levenswijze andere goeden van sodanige bijeenwoninge afkeerig gemaakt."* Door die duurte zal de menage er natuurlijk niet beter op geworden zijn, vooral ook aangezien meneer de *„bakmeester"* niet in den-Oost was om vliegen te vangen! en daarom zullen de slachtoffers er op den duur wel den brui van gegeven hebben, de producten van zijn kook-, bak- en braadkunst nog langer te slikken! Ten einde hierin verbetering aan te brengen, was de G.G.

van Imhoff er op uit, om voor de kasteelstafel ruimere fondsen beschikbaar te krijgen, natuurlijk zonder dat 't de Compagnie zelf iets noemenswaards mocht kosten. Daartoe werd bij besluit van 26 Aug. 1740 vastgesteld, dat ook de ongetrouwde pennisten, die géén gebruik maakten van de officiëele eetgelegenheid, daar toch jaarlijks 't bedrag van een maand kostgeld voor moesten storten, en dat degenen, die ontslag namen of tot 't vrijburgerschap overgingen, voor 't tafelfonds zelfs twee maanden tractement hadden op te dokken. En om zelf toch óók een duit in 't zakje te doen, voegde de Comp. uit eigen beurs nog een extra-ringgit toe aan 't kostgeld, dat ieder *„commesael"* aan de generale tafel maandelijks verteerde.

Warempel nog geen drie maanden later, den 15-den Nov. van 't zelfde jaar, moest de afkondiging van vrijwel 't zelfde reglement nogmaals herhaald worden; de eenige verandering bestond hierin, dat er nog een paar straffe bedreigingen met tijdelijke of geheele *„relegatie"* oftewel verbanning van de tafel en met boeten van zoo-en-zooveel maanden *„gagie"* werden bijgevoegd aan 't adres van *„rebellige objecten"*.

Behalve den zooeven genoemden maandelijkschen rijksdaalder voor elken tafelgast verstrekte de Comp. ten behoeve der kasteelstafel ieder jaar uit haar pakhuizen ook nog keukengerei en verschillende levensmiddelen, b.v. in 't boekjaar 1763—'64 voor een totaal bedrag van 2570 gld. en 2 stuivers, ongerekend 12 vaten Friesche boter en evenveel leggers Kaapsche wijn, die de Comps.-kas bovendien nog op 1341 ringgits kwamen te staan. In verband echter met 't feit, dat er ondanks alle moeite, alle voorschriften, alle dreigementen van de hooge oomes altijd maar een bedroefd klein aantal ridders van de pen waren, die zich den tafeldwang wenschten te laten welgevallen, werd in 1765 onder Van der Parra besloten, die *„verstrekkingen"* tot ongeveer de helft te reduceeren, terwijl tegelijkertijd de bepaling, dat ook de niet-deelnemers jaarlijks een maand kostgeld tot 't onderhoud der tafel moesten bijdragen, ingetrokken werd, *„uijt consideratie van de bekende behoeftigheijd der meeste pennisten."* Tevens stelde dezelfde resolutie in uitzicht, dat *„inmiddens een middel (zou) worden uijtgedagt om naderhand wanneer het noodig mogte bevonden worden, een ander fonds, buijten 's Comps. bezwaar,* (dat sprak wel van zelf!) *tot onderhoud van meer gemelde tafel te vinden."* Daar zullen de Edele Heeren zich echter wel niet suf op gepiekerd hebben: tenminste drie maanden later besloot de Hooge Regeering, na ontvangst van een *„ampel"* request van den kastelein der kasteelstafel, vol *„bezwaarnissen"* over de daareven meegedeelde reducties in de *„verstrekkingen"* en ook na

lezing van een missive van Thomas Fredrik Wannemaker, opperhoofd over 't generale soldij-kantoor, (*„als de behandeling van deze tafel en de huijsvesting der in de logie wonende gasten van nabij en dagelijks beschouwende en gevolgelijker ook best over kunnende oordeelen"*), waarin deze meedeelde, dat hij *„niets tot vermindering van deze lastpost k(o)n uijtdenken dan het afschaffen van de tafel zelfs"*, aan dien laatsten wenk gevolg te geven en tot algeheele opheffing der kasteelstafel over te gaan. Des te eerder meenden de heeren tot dit besluit gerechtigd te zijn, — en ongelijk is hun moeilijk te geven! — *„omdat de meeste, die er (kwamen) eeten, maar drukkers en boekbinders (waren) en daar onder maar blootelijk drie assistenten."* Uit kassian evenwel met de *„thans in de logie woonende behoeftige scribenten of die er in der tijd mogen verkiesen in te trekken"*, werd dezen tezelfdertijd toegestaan om daar te blijven wonen, en nog wel onder 't genot van dubbel kostgeld. Of de Comp. ook uit haar slof kon schieten! zal mischien deze of gene beweren. Ho wat! die verdubbeling duurde alleen maar zóólang, tot daarmee 't nog aanwezige, 490 rijksd. bedragende tafelfonds opgebruikt zou wezen! Heel vèr ging de edelmoedigheid der Maatschappij dus niet ten opzichte van de arme drommels, die de hooge heeren zelf als hongerlijders moesten erkennen! En daarmee was dus den 1sten Oct. 1765 een instelling van 't Bataviasche tooneel verdwenen, die vijf keer vijf lustra achtereen aan bezwaren en tegenheden van allerlei aard 't hoofd had geboden.

De arme pennistjes waren nu dus, wat de eterij betrof, heelemaal aan zichzelf overgelaten. 't Overgeschoten restje van 't tafelfonds was er natuurlijk gauw doorgebracht, en toen was voor de meesten armoe troef! De edelmoedige Comp. liet ze voor een hongerloon zich de vingers blauw schrijven, en de hooge oomes trokken zich van hun ellendig bestaan geen sikkepit aan, zoolang ze er zelf geen last van ondervonden. Dit laatste was echter al heel spoedig wèl 't geval: ziekte en dood hielden op meer dan ergerlijke wijze huis onder deze verschoppelingen der toenmalige Indische maatschappij, en 't voor de hand liggende gevolg was, dat zich weldra op de verschillende bureaux zóó'n gebrek aan klerken begon te doen gevoelen, dat 't schrijfwerk onmogelijk behoorlijk afgedaan kon worden en er bergen van achterstand ontstonden.

Nadat onder den G.G. Van Riemsdijk in 1776 't voorstel om de pennistentafel *„weder op den voorigen voet te brengen tot preventie der sterfte van geringe gage winnende klerken op de respective schrijfcomptoiren"*, voorloopig was aangehouden, onder aanteekening dat de heeren *„zig nader (zouden) bedenken, of tot*

soulaas van deeze behoeftige luiden geene andere en meer voldoende schikkingen zoude kunnen worden beraamd, buiten laste van de Compagnie"(!), gaf zijn opvolger Reinier de Klerk den 21sten Mei 1779 — die driejarige overpeinzingen van de heeren Raden hadden blijkbaar niet veel resultaten opgeleverd! — als zijn meening te kennen, dat, *„indien men de respective schrijfcomptoiren binnen weijnig tijd niet geheel ontbloot wil(de) zien van bequaame Europeesen en daardoor in de verlegentheid geraken om een enkeld boek opgemaakt of gevisiteert te krijgen"*, 't hoog tijd werd om van hoogerhand weer eens in te grijpen. En om *„de veele arme assistenten, die zig allerbeklagelijkst moe(s)ten behelpen, ordentelijk voedzel te bezorgen"*, besloot de Raad van Indië op zijn voorstel *„om met primo Sept.* (d.a.v.) *weder op te regten een groote of algemeene pennistentafel binnen dit Casteel."* Ziedaar de deftige Compagnie dus weer in haar oude functie van kostjuffrouw en commensalenhoudster hersteld! als gevolg waarvan den 12den Aug. 1779 opnieuw werd gepubliceerd een *„reglement voor den bakmeester van de groote tafel, om teffens te dienen tot een ordonnancie voor de geene, die aan dese tafel zullen komen spijzigen."* In dit reglement werd in zóóverre in een belangrijk opzicht van de talrijke vroegere geschriften van gelijken aard afgeweken, dat er geen kostschoolachtige, als voor kwajongens bestemde bepalingen meer in voorkwamen betreffende 't gedrag der gasten aan tafel. Om te beginnen deelde 't mee, dat alle Bataviasche pennisten vrij zouden zijn om naar verkiezing al of niet logies te nemen boven de loge in 't Kasteel en te profiteeren van de algemeene tafel, maar dat de niet-deelnemers aan die gezamenlijke eterij *„hun kostgeld moe(s)ten laten staan, mitsgaders bovendien nog aan subsidie* 38½ *stuivers ter maand, t' samen uitmakende vier rds."* Die gelden zouden den bakmeester door 't *„kostgeld-comptoir"* uitbetaald worden, onder beding, dat hij van dat bedrag op zijn beurt aan ieder tafelgast weer 1 ringgit of 48 stuivers uitkeeren zou *„voor toebak-, kousen- en schoenengeld."* Verder kon de bakmeester maandelijks tegen inkoopprijs een pikol koffie en 10 pond mosterdzaad uit 's Comps.pakhuizen betrekken, terwijl hem jaarlijks gratis uit diezelfde welvoorziene goedangs voor ieder dozijn tafelgasten verstrekt zouden worden 6 vaten boter, 6 leggers Kaapsche wijn, 1250 pond suiker, 24 pond specerijen en 72 pond zwarte peper, 6 stukken *„guinees, gemeen gebleekt"*, zeker voor tafelgoed, benevens nog een heel lijstje keukengerei, 7680 pond rijst (waar ook nog 4 koelie's van moesten meeëten), 350 kannen arak, 100 stuks *„porceleinen"* en de noodige tafels en stoelen. Bovendien vinden we in dit reglement voor 't eerst ook een op-

gaaf van wàt er nu toch eigenlijk te bikken viel aan deze befaamde kasteelstafel. In de eerste plaats moest er iederen morgen voor de commensaals *„koffij en een boterham"* beschikbaar zijn, welk ontbijt blijkbaar nu niet meer *„staende en metterhaest"* naar binnen gewerkt behoefde te worden; tenminste daar wordt niet van gerept. Als middagmaal, dat tusschen 11 en 12 gebruikt werd, moest 's Zondags *„vlees- of hoendersoep en gebrade vlees met groente"* opgedischt worden. 's Maandags en 's Donderdags bestond 't menu uit *„vis met aardappelen of gebrade hoenders en salade"*, en op Dins- en Vrijdagen uit *„pekelvlees en podding of snert en gepekeld vlees."* Wat er eigenlijk onder die *„podding"* verstaan moest worden, is niet recht duidelijk; misschien wel hutspot of zooiets. En op de beide overige dagen van de week moest de bakmeester *„vlees, hoenders- of viskerrij, dan wel eenden en salade"* op tafel brengen. Verder hadden de heeren 's namiddags altijd recht op thee en bij den avondmaaltijd, die van meer ondergeschikt belang geacht werd, op *„pindang* (= vischkerrij), *salade met gebakke vis of iets dergelijks."* Om eventueele gaatjes nog aan te vullen, moest er bij elken maaltijd rijst, brood en boter „à discrétion" aanwezig zijn. Als tafeldrank zou 's middags en 's avonds *„zo veel pons* (= punch, waarschijnlijk van arak), *geschonken worden als een ieder drinken wil(de), en buiten des aan elke tafelgast een halve boutelje Caabse wijn daags."*

Aan de hand van dit reglement sukkelde men met de kasteelstafel nog weer enkele jaren door, maar de gehoopte resultaten bleven uit; en naar aanleiding van een *„ampel bericht"* der beide opperkooplieden van 't Kasteel over de moeilijkheden, die ze ondervonden bij 't bezetten der diverse kantoren met *„bekwaame subjecten"*, moesten de Heeren van de Hooge Tafel in hun vergadering van 1 Aug. 1788 erkennen, dat *„hoezeer de gemaakte schikkingen omtrent de pennisten in voorige gelukkiger tijden heilzaam en voldoende waaren, dezelve thans, daar alles in verval en de levenswijze zo veel kostbaarder dan toen (was), niet toereikende (waren) om den pennist te kunnen doen bestaan, maar veelen derzelven, voornamentlijk bij hunne aankomst alhier, door gebrek aan het nodige (kwamen) te overlijden."* De nood was dus wèl hoog geklommen, en dat nog wel in de rijke Oost! Bij bosjes creveerden de arme kerels van gebrek, in 't zelfde land waar tal van hooger geplaatsten zich rijk wisten te stelen! Ten einde in dien diep treurigen toestand eenige verbetering aan te brengen, besloot men..... om onverwijld voor een behoorlijker salariëering te zorgen, denkt ge misschien? hemeltje neen! das fiel den Herrschaften im Traume gar nicht ein! dat zou

immers gèld gekost hebben! Er werd besloten om 't pennistenkwartier boven de *„logie"* en de daarbij behoorende kasteelstafel op te doeken en 't zaakje te verplaatsen naar een minder ongezond gelegen plaats buiten de stad. Er zou een speciaal pennistengesticht opgericht worden, en daarvoor had men 't oog gevestigd op een *„genoegzaam uitgestrekte erv met daarop geplaatste gebouwen"*, toebehoorende aan Willem Vincent Helvetius van Riemsdijk, gewezen *„gecommitteerde tot en over de zaaken van den Inlander"* (een van de vetste baantjes van 't toenmalige Indië) en gelegen *„in de Zuider voorstad buiten de Nieuwpoort, omtrent de recrutenwacht bij de waterplaats"* [1]). *De eigenaar was „zo gratieus, dat hij het voornoemde land met de daarop staande tooren en gebouwen ter voorschreeven einde de Comp. had aangebooden, zonder daar voor iets te praetendeeren."* En 't spreekt wel van zelf, dat de „innemende" Comp. die *„genereuse offerte"*, waarop trouwens misschien wel van tevoren gerekend was, met dankbaarheid aanvaardde, zoodat er den 26en Aug. 1788 weer eens een nieuw reglement kon worden afgekondigd *„voor de groote pennistentafel in den tuin, vooraan op den Molenvlietschen dijk te Batavia."* Er was daar in 50 kamers gelegenheid tot huisvesting van 100 pennisten, die daarvoor, noch voor de voeding, een penning behoefden te betalen, zoolang ze *„nog geen drie jaaren aan de bak geweest"* waren; daarna echter werd hun 't halve kostgeld als vergoeding ingehouden. En om den bakmeester *„des te beeter in staat te stellen de voorgeschreven spijzen te kunnen opdissen"*, zou hem, behalve de verstrekking van bepaalde hoeveelheden levensmiddelen in natura, voor elken tafelgast maandelijks 5 à 3½ rijksd. worden uitbetaald, al naar gelang van 't aantal der commensalen. Hiertoe werd een fonds gevormd, door *„den koopers van amphioen op de vendutiën bij de geprivilegiëerde amphioen-societeit te laaten betaalen één procent van het bedraagen, waarvoor zij dit articul (zouden) koopen."*

De gerechten, die de bakmeester zijn gasten had voor te zetten, waren ditmaal nog iets vollediger voorgeschreven dan in 't vorige reglement. 't Ontbijt was ook nu nog even sober als tevoren: een boterham en koffie. 't Middagmaal was een uur verzet en werd nu tusschen 12 en 1 verorberd. De menu's voor de 7 dagen der week waren, te beginnen met Zondag: *„vers vlees gebraade, soep van versch-vleesch, frikkadellen en gestoofde groenten; — vis met aardappelen, gebraade hoenders en gestoofde groente; — versch gebraade spek, groente en hoendersoep; — gebraade een-*

[1]) Honni soit qui mal y pense!

den, vis of hoenderkerry en gestoofde groenten of vrugten; — soep van versch-vlees, gebraade vlees, frikkadellen en gestoofde groente; — gebraade hoenders of hutspot met aardappelen, frikkadellen en groente; — en hoendersoep, gebraade eenden en gestoofde groente, terwijl onder de groentens gepermitteerd (werd) eens ter week ingelegde Caabsche groentens te geeven." Nadat middags thee gedronken was, werd er 's avonds weer als volgt opgeschept (volgorde als tevoren): „*gebakken vis met salaa; — hoenders op de rooster gebraade met groenten; — viskerry en gebakke vis; — vis-pindang en gebakke vis; — gebakken vis met salaa; — hoenders op de rooster gebraade met groenten; — en ingelegde vis en karwaat(?).*" De „*pons*" was als tafeldrank wijselijk afgeschaft, maar ter vergoeding daarvoor kreeg ieder nu in plaats van een hàlve een hééle „*boutelje Caabsche of Fransche witte wijn daags.*" Voor den inwendigen pennist-mensch werd dus op zeer behoorlijke wijze zorg gedragen, tenminste als de practijk met deze niet onverdienstelijke menutheorie overeengekomen mag zijn; maar daar haperde 't bij de Comp. gewoonlijk juist aan!

Nog geen twee jaren later werden de gestichtsvoorschriften nog weer eens vernieuwd, ditmaal voor de variatie in den vorm van een instructie voor de regenten van „*hetzelve*", bestaande uit een dozijn hooggeplaatste Bataviasche ambtenaren onder aanvoering van twee of drie directeuren uit den boezem der hooge regeering. Deze regenten hadden o.a. 't recht om de inwonende pennisten, die zich niet behoorlijk gedroegen, „*huisselijk te corrigeeren, wordende onder deze huisselijke correctie meede begreepen de magt om de hardnekkige quaadwillige en ongehoorzaame aan de recrute-wagt in arrest te zenden en in haare ordinaire, dagelijksche kleeding met een snaphaan te laaten planten op de brug voor de wagt, van des morgens ten 8 tot des middags ten 11 en des na de middag van 3 tot 6 uuren.*"

In dit reglement was opnieuw de onbillijkheid weggenomen, dat ook de pennisten, „*dewelke van het logies en defroyement van het gestigt geen gebruik wil(d)en maaken*", er toch aan moesten helpen meebetalen. De etenstijden werden ook nu weer een beetje verzet: 't ontbijt, dat nu bestond uit een „*dubbelde boterham met koffij en poederzuiker*", moest om 6 uur klaarstaan. 't Hoofdmaal werd 's namiddags om 1 uur opgedischt, de thee om half 3 en 't souper om 9 uur. De menu's waren eveneens weer gewijzigd; wel moest er ook thans weer bij elken maaltijd rijst op tafel komen, maar van een eigenlijke rijsttafel, zooals wij die tegenwoordig kennen, was nog altijd geen sprake. 's Maandags bestond 't middagmaal uit: „*gekookte versche visch*

of labberdaan (= stokvisch) *met aardappelen en pattatas, van ijder de helfte; voorts gebraaden hoenders met gestoofde groentens, hetzij snijboonen, kool enz. na gelegenheid van het jaarsaisoen;*" en 's avonds werd er gegeten: „*salade met gevlegte* (?) *hoenders, gebraaden op de rooster met peper en zout.*" Voor de overige dagen luidden de middag- en avond-menu's achtereenvolgens: „*Soep van hoenders met rijst en uijen, voorts versche ham of varkens carbonade, gebraade of gestooft, met gestoofde vrugten van pisang, annanas, goeijabes* (?), *namnam of gedroogde Caabse vrugten*", en „*rijst of gort met pruimen of rosijnen, benevens de nodige boter en poederzuiker en gebakken visch*"; — „*zoogenaamde snert van goede versche groene catjang, gekookt in hoendersnat met uijen en gezouten vaderlands of inlandsch spek, daarna hutspot meede van dito spek met aardappelen, geele peen en uijen*", en „*kerry van hoenders of van versche visch met gebakken visch;*" — *gekookte versche visch met aardappelen en pattatas, voorts vaderlandsch gezout vleesch met gestoofde roomse of snijbboonen*", en „*rijst, gekookt met wijn, tammarinde en zuiker of zoogenaamde grobbejak, met gebakekn visch*"; — „*kerry van hoenders, gebraaden varkenscarbonade met gestoofde aardappelen, geele peen en knollen van Chinesche radijs*", en „*salade met gebakken visch en een boterham;*" — „*hutspot van gesprengt rundvleesch of inlands spek met uijen, aardappelen, pattatas en knollen van Chinesche radijs*", en „*kerry van hoenders met gebraaden eendvogelen*"; — „*soep van versch vleesch met zelderij en porcelain, daarna witte boonen of grauwe erweten, dan wel snijboonen of porcelain met zuuring, mitsgaders gebraaden versch rund-vleesch*", en „*gebraden varkenscarbonade en aardappelen met boter en notemusschaat.*"

Om den dorst te verslaan, werden hierbij „*lemmetjes, citroenen of limoensap na genoegen*" verstrekt, en bovendien bij iederen middag- en avondmaaltijd een flesch wijn voor elke twee man, onder conditie evenwel, dat die „*onder de maaltijd, en na dezelve, aan de eetenstafel, onder een pijp tabak, geconsumeert en niet meede genomen (zou) worden na haare apartementen.*" En zooals een rechtgeaarde, zuinige kostjuffrouw betaamt, was de Comp. er meteen op bedacht, dat de 's middags overgeschoten kliekjes niet als nutte- en waardeloos zouden worden weggegooid; daarom werd de bakmeester uitdrukkelijk „*gequalificeert, dezelve des avonds weeder op te disschen, mits hij van deeze concessie geen misbruik maakt(e).*"

Er werd dus inderdaad wel moeite gedaan om de arme klerkjes in 't leven (en dus aan 't pennen) te houden; maar aangezien dit lang niet altijd lukte en er maar al te veel hun kamer op Molen-

vliet verruilden voor een nòg kleiner tampatje, tusschen zes planken, op 't Bataviasche kerkhof, moest de Comp. er wel op bedacht zijn, om zich ook *„bij aflijvigheid"* der gestichtspennisten zoo min mogelijk kosten op den hals te halen. Daar was dan ook behoorlijk in voorzien; als een van haar commensalen 't tijdelijke voor 't eeuwige had verwisseld, moest primo de commandant van de recrutenwacht gratis zorgen voor 8 *„ordinaire"* lijkdragers; secundo rustte op den wagenverhuurder, die ten westen van de kali-besar gevestigd was, de dure plicht om, alweer gratis, bij de begrafenis een *„ordinairen"* lijkwagen met twee paarden te leveren; tertio was den doodgraver van 't buiten-Portugeesche-kerkhof opgedragen, gratis een *„ordinair"* graf in gereedheid te brengen, en quarto moest 't hoofd van 't ambachtskwartier een *„ordinaire"* doodkist doen bezorgen, met de kosten waarvan de overledene daarna nog *„op zijn soldij-reecquening"* werd belast. Alleen de aanspreker mocht voor zijn bemoeiingen een ringgit in rekening brengen, maar ook die kwam niet uit 's Comp.kas: de betaling moest geschieden uit 't fonds van 't gesticht! Zoo werd dus listiglijk verkregen, dat een pennist, die al bij zijn leven de Comp. niet al te duur te staan was gekomen, haar ook bij zijn dood lekkertjes geen rooie duit behoefde te kosten!

Ook 't reeds meermalen genoemde fonds van 't Molenvlietsche gesticht kwam volstrekt niet uit 's Comp. beurs. De hiervoor al vermelde opiumpercenten brachten jaarlijks ongeveer 6000 rijksd. in 't laadje, maar daar dit niet voldoende was *„om de pennisten op alleszins voordeeligen en aanmoedigenden voet te onderhouden"*, werd er nog naar andere middelen uitgekeken, *„waaruit, buiten lasten van de Comp.* (nu ja, dat sprak wel van zelf!) *genoegzaame gelden proflueer(d)en om het heilzaam doelwit in dezen te kunnen bereiken."* In de eerste plaats werd daartoe bij de oprichting een collecte gehouden onder de ingezetenen, en bovendien maakte de regeering de bepaling, dat voor alle Comps.dienaren de bestaande zegel-, acte-, expeditie- en bewijsgelden, (die bij aanstelling en bij rangs- of salarisverhooging voldaan moesten worden,) verdubbeld werden en 't meerdere voor 't bewuste fonds bestemd was. Deze maatregel, van welker toepassing nagenoeg alleen militairen en zeevarenden vrijgesteld waren, zou stellig bij de betrokkenen wel geen misnoegen of ontevredenheid verwekken, — aldus de heeren, die goed riemen snijden hadden van andermans leer! — *„naardien niemand, die eenige bediening of avancement verkrijgt niet gaarne iets meerder voor de acte of het bewijs, dat hij daarvan ontvangt, zal opbrengen, alzo die bevordering meestal veronderstelt kan worden*

tot vermeerdering van zijn bestaan of wel zijn aanzien te strekken, en zelden of nooit dan op zijn eigen verzoek en met zijn genoegen geschiedt, te meer, daar hij overtuigt is, dat dat geld eenelijk besteed word om arme mede-dienaren, die nu bij gemis van het nodige veelal door gebrek en verdriet omkoomen, een beeter middel van bestaan te bezorgen en de Maatschappij daardoor het voordeel te procreëeren van in der tijd nuttige dienaaren uit hetzelve te kunnen zien voortkomen." Men verzuime vooral niet, deze fraaie bekentenis te savoureeren betreffende die door wanbetaling tot den hongerdood gedoemde ambtenaren!

De Compagnie begon langzamerhand op haar laatste beenen te loopen. De zaken werden nog zoowat slepende gehouden, en ook 't pennistengesticht hield 't nog eenige jaren uit. Uit een resolutie, die in 1803 onder den G.G. Siberg uitgevaardigd werd, blijkt zelfs, dat destijds *„het getal pennisten, die in het gestigt gedefroyeert w(e)rden, dagelijks accresseer(de)."* Onder Daendels evenwel, toen de heele stand van zaken veranderd en Indië een gouvernementszaak geworden was, werd ook 't Molenvlietsche klerken-tehuis ten doode opgeschreven. 't Nieuwe régime kon of wilde zich niet meer als een kostjuffrouw bemoeien met de potage der lagere ambtenaren. Ze moesten zelf maar aan den kost zien te komen. De „ijzeren maarschalk" had er geen zin in, om nog langer voor opper-commensalenhouder te spelen. Wegens de ontruiming van de oude benedenstad en de voorloopige schaarschte aan woningen in de hooger en gezonder gelegen buurten van Weltevreden, wou hij de lui wel in zooverre ter wille zijn, dat er na 't verlaten van 't oude gesticht toch nog weer een gouvernementsgebouw tot hun beschikking werd gesteld, maar van een algemeene tafel wilde hij niets meer weten. In Aug. of Sept. 1809 verdween de offciëele kostjuffrouw der Bataviasche pennisten van 't Indische tooneel.

De roode Marine.

Als het gezagsvraagstuk ter sprake komt, in verband met den invloed, dien het roode milieu, waaruit de doorsnee-zeeman voor een deel gerecruteerd wordt, onvermijdelijk moet hebben op alles wat het zeemansleven van onzen tijd betreft, zoowel voor de koopvaardij, als voor de marine, wordt de vraag nog al eens geopperd: hoe leveren ze 't toch in Rusland?

Ons kwam juist een stuk onder oogen, dat hier omtrent 't een en ander meedeelt. 't Is uit de laatste helft van 1927, dus niet bepaald nieuw, maar ons staan geen jongere beschouwingen ten dienste.

Voor de vorming van marine-personeel stuiten, zoo lezen wij, de leiders op den door Rusland zelf opgewekten bolsjewikischen geest. Deze heeft in de vloot alles teniet gedaan, wat er als organisatie en tucht waarde aan gaf. En nu bleek wat men vernietigd had grootendeels toch onmisbaar indien men over een bruikbare vloot wilde beschikken.

Gevende en nemende, is de regeling nu zoo geworden, dat de bemanning uit dienstplichtigen bestaat, die voor 3 of 4 jr. ingeschreven worden. Men heeft ook de rangsverhoudingen weer moeten invoeren, en zoo worden onderofficieren gevormd uit de dienstplichtigen, die een langer verband hebben aangegaan. De vorming van het officierskorps geschiedt alweer naar het voorbeeld der zeemacht bij andere mogendheden — kort geleden nog verguisd —. (Ook deze bijvoeging staat er zoo). De cadetten volgen eerst een opleidingsschool met driejarigen cursus en daarna de marine-academie. Verlaten zij deze als „komandirs", dan leggen zij den eed af.

Geven en nemen: aan boord bestaan in beginsel geen rangen, allen zijn kameraden. Toch wordt de commandant aangeduid als „commandant van het schip", heet een officier, die over de bewapening gaat de „artilleur", een ander de „torpilleur", dat zijn niet uitsluitend functieaanduidingen, zij dragen strepen op de mouwen, zijn door een hoofddeksel onderscheiden, hebben voor-

rechten, in deze deelen ook anderen, die zich als officieren beschouwen. Zij dragen aan boord degen en revolver, hun leven is afgescheiden van dat der bemanning, zij hebben een afzonderlijke hut. Maar in beginsel zijn er geen rangen, doch slechts dienstaanwijzingsverschillen.

Tucht bleek onmisbaar, in sterker mate dan aanvankelijk bedoeld. Tucht vergde herstel van veel, dat naar bolsjewikische opvatting uit den booze was. Zoo is ook het recht van straffen weer meer overeenkomstig het vroeger bestaande ingevoerd moeten worden, en toch vormt de belemmering welke zich ten deze nog te stroef laat gelden, een der redenen, dat men zich met de vloot niet ver in het ruime sop waagt.

Ja zelfs zijn, in navolging van het leger, ook de onderscheidingen tot belooning voor uitstekende daden weer teruggekeerd: de orde van de Roode banier, van de Halvemaan, e.a.

Geven en nemen. De vloot is ook politiek georganiseerd, dat is de eigenaardige instelling, waardoor het bolsjewikisch beginsel veilig gesteld moet worden. Naast de zeevaartkundige officieren varen politiekkundige officieren mee. Deze hebben de lessen gevolgd van de politieke zeevaartschool te Leningrad, Roshalia genaamd. De politieke commissaris aan boord staat op één lijn met den commandant. Hij heeft bijzondere bevoegdheden tot straffen van de officieren, brengt rapport uit over den staf van den bodem, hij is verantwoordelijk voor het handhaven van de tucht. Doch dit handhaven is toch ook weer niet geheel aan hem alleen toevertrouwd, zijn verantwoordelijkheid is beperkt tot alles wat het moreel-politieke betreft. Hij staat niet alleen voor zijn taak; aan boord van een goed uitgerust schip werkt de commissaris met een hoofd van het politiek onderwijs, den partij-organisator, den secretaris der communistische cellen, enz.

De werkindeeling aan boord is behalve op marine-dienst, oefening en opleiding, ook gericht op karaktervorming. Elk lid van de bemanning, dat beantwoordt aan de bedoeling van deze regeling, treedt toe als lid van de communistische partij en wordt dan opgenomen in den grooten Jeugdbond. Aan boord komen de leden samen in den daarvoor aangewezen Leninhoek of aan de roode tafels. Volgens een rapport over *de Marat* waren daar toen 29 dier tafels bezet.

Evenals onder het Czaren-régime heeft de Russische marine behoefte aan feestelijkheden. Ook hiervoor geven de politieke specialisten hun volle medewerking. De feestdagen moeten herinneringen oproepen aan groote revolutiegebeurtenissen.

Men kan niet zeggen — aldus het artikel —, dat dit alles een heldere uiteenzetting geeft van de verhoudingen aan boord. Men

zou integendeel kunnen beweren, dat uit alles blijkt, dat de toestanden en verhoudingen volstrekt niet helder zijn. En men zou dan de werkelijkheid niet te kort doen. Door de aanwezigheid van officieren uit de oude keizerlijke marine als leeraren in de scholen en in de practijk is er nog een kern van vakkennis, maar de beste vallen, als beschuldigd of verdacht van anti-communistische gezindheid, telkens weer uit, en wat kunnen zij, die overblijven, onder de hier geschetste omstandigheden presteeren?

Krijgt men door dergelijke mededeelingen geen hoogen dunk van de Russische vloot, en zou men geneigd zijn haar beteekenis hierom heel laag te stellen, men blijve hierbij echter indachtig, dat uit de geleidelijk ingevoerde veranderingen blijkt hoe de tekortkomingen door de Sowjet zelf worden ingezien en hoe men, ook ten deze, terugkeert tot het vroeger verguisde, terwijl daarnaast de IIIe Internationale toch op den uitkijk blijft. De Roode vlootcommissaris heeft dit gemeen met zijn kleurgenoot onder de dieren: de haren kunnen wat uitvallen, maar sluw blijft hij.

Tot zoover het stuk, dat, zooals aangestipt, van 6 à 7 jaren geleden dagteekent. Het slot wijst er, o.i. terecht, op dat bij het voortgezet geven en nemen, op den duur meer en meer zal moeten zijn toegegeven aan de eischen van strenge tucht en van hiërarchieke ondergeschiktheid, die voorwaarden zijn voor de zeewaardigheid en de strijdvaardigheid van een bruikbare marine. Maar ook wordt er terecht op gewezen, dat communisme, IIIe Internationale, bolsjewisme zich toch ook weer niet willen voegen en plooien naar die eischen.

De Sowjet, die overigens in geen enkel opzicht bescheidenheid als plicht of deugd betracht, vraagt voor haar marine zoo weinig aandacht, dat de onderstelling niet te boud lijkt, dat zij zelf over haar marine niet gunstig denkt. Zij kan nu en dan wel een schip ver er op uit zenden, maar zij durft zich met de vloot nog steeds niet in het ruime sop wagen.

Zelfs de roode regeering schijnt niet tot een gunstig oordeel te kunnen komen over een roode marine.

Hoe muiterij op de vloot in den tijd der Compagnie gestraft werd

DOOR

A. HALLEMA.

De brant van oproer wort in 't opgaen licht geblust,
Maer zwaerlijck als de vlam ten daecke is uitgeslagen.
Vondel in „Salmoneus".

Muiterij is altijd een der ergste vergrijpen tegen de krijgstucht geweest, welke ingevolge de militaire strafwetgeving van alle landen en van alle tijden het zwaarst werd gestraft, nog te meer als het schip, waarop deze massale misdaad gepleegd werd, in volle zee en bewapend was, hetgeen met een oorlogsschip wel meest altijd het geval zal zijn. En daar de handelsschepen der Oostindische Compagnie dikwijls zoowel koopvaardij- als oorlogsschepen waren, was de daarop betrekking hebbende reeks van strafverordeningen ook een apart en belangrijk hoofdstuk der strafwetten voor het krijgsvolk te water, eerst ordonnantiën en later „articulbrieven" genoemd.

Onze in dit jaar op verschillende wijzen herdachte en steeds, mogen we hopen, met eerbied en dankbaarheid besproken Prins Willem van Oranje had reeds de zeekrijgsraden ingesteld op den voet van het rechtsorgaan voor een aparte zeemilitiewetgeving in dien zin, dat hij de jurisdictie door zijn luitenant-admiraal en raden deed uitoefenen. Zijn opvolger en zoon, Prins Maurits, maakte de provinciale admiraliteitscollegiën tot generale, waarvoor de Staten-Generaal op 11 Juli 1597 een algemeene instructie afkondigden, die kracht van wet behield tot 1795.

De zeekrijgsraden, die toen militaire, ter zee en te land gepleegde misdrijven moesten berechten, waren o.m. gevestigd te Hellevoetsluis en op Tessel, aan welke vanwege de admiraliteitscollegiën een fiscaal was toegevoegd. Extra-ordinaire zeekrijgsraden werden gevestigd te 's Hage, Amsterdam en andere voorname havens, doch het meest in Den Haag, omdat de daar gewezen vonnissen aan den stadhouder ter approbatie werden gezonden. Tenslotte commandeerde de eskadercommandant op zijn

bodem den scheepsraad of zeekrijgsraad, om in voorkomende gevallen vonnissen in kort geding te wijzen en snel recht te doen.

De eerste instructie, ordonnantie of articulbrief, die voor het zelfstandig gemeenebest werd afgekondigd, was die van 13 Juni 1595, door Prins Maurits goedgekeurd. Met de uitbreiding der vloot moest deze articulbrief bij herhaling worden gewijzigd en aangevuld, o.a. resp in 1629, 1636, enz., of een geheele nieuwe articulbrief worden ontworpen in geval van wijziging van den staatsvorm of een nieuwen oorlog ter zee, resp. in 1664, 1672, 1702, 1703 en 1790. De daardoor van kracht geworden krijgswetten ter zee hadden echter niet alle betrekking op de gedragingen der Oostindievaarders, die, in dienst der Compagnie staande, als semi-officieele overheidsdienaren nog onder de bijzondere tucht van een „eigen" wetgeving stonden. Immers de V. O. C. vormde een imperium in imperio, een tamelijk zelfstandigen staat in den staat, die van wege de Staten-Generaal tot handhaving van zijn bestaan, orde en tucht onder zijn dienaren, tot verdediging van zijn rechten en tot uitbreiding van zijn gebied en welvaart met een eigen gezag was begiftigd. De Compagnie had haar eigen legers en vloten, benoemde haar eigen bevelhebbers en nam matrozen en krijgslieden in dienst, die allen aan haar jurisdictie ondergeschikt waren. En daar haar handelsschepen meestal tegelijk oorlogsschepen waren, met bestemming om handelswaren te vervoeren en zich den vijand van 't lijf te houden, ontwikkelde het daarop vigeerende tuchtrecht zich tot een strafwetgeving, die voor dien tijd opmerkelijk volledig was en in menig opzicht die op 's lands vloot overtrof.

Het is natuurlijk onmogelijk om in dit kleine bestek daarvan een eenigszins volledige codificatie te geven, doch van de daarop betrekking hebbende ordonnanties en articulbrieven noemen we hier alleen „Scheepsraedts instructie, gearresteerd ter vergaderinge van de seventiene, representerende de generale Nederlandsche geoctrooijeerde Oost-Indische compagnie, en in naam derzelve onderteekend", gedrukt te Middelburg 1669; „item Bredenraedts instructie". — „Instructie voor de provoosten, op de schepen of in Indien in den dienst van de geoctroijeerde Oost-Indische compagnie". — „Publicatien en ordonnantien van Hoog Mog. Staten Generael tegens wechloopers, die hun in dienst van de Oost- of West-Indische compagnie begeven hebben, verloopen, ofte oock in tijdt van noot haer schepen verlaten, 30 May 1625". — „Resolutien van de St. Gen. weegens het overleeveren van deserteurs door bewindhebbende aan het collegie der admiraliteit, 31 Oct. 1744", meest alle in het Groot Placcaatboek opgenomen.

Soortgelijke verordeningen en strafwetten werden ook afgekondigd tegen de vergrijpen, gepleegd door personen, in dienst der Westindische compagnie, waartoe in 1647 de eerste articulbrief werd afgekondigd, nader gewijzigd en aangevuld in 1675, ingevolge waarvan de rechtspleging over de bemanning en de daarop toe te passen strafbepalingen in overeenstemming werden gebracht met de bij de V. O. C. vigeerende ordonnantiën. Ook voor de directieschepen of Straatvaarders, de Noordvaarders, de Vrijbuitvaarders, de kruisers en dergelijke tot de koopvaardijvloot behoorende handelsschepen waren nog aparte articulbrieven vastgesteld.

Waren de eerste en oudste ordonnantiën nog vaag en onvolledig ten opzichte van het materieele strafrecht, op den duur werd een geheel van bepalingen verkregen, waardoor de krijgsverrichtingen aan haar doel konden beantwoorden, de eerbied van de minderen jegens hun superieuren werd gehandhaafd, de veiligheid van persoon en goederen werd gewaarborgd, de goede orde en zindelijkheid op de schepen werden geregeld en verzorgd, de godsdienst en de zedelijkheid in engeren zin werden geëerbiedigd, i.c. het vloeken, oneerbiedig bijwonen van het dagelijksch gebed, dronkenschap, dobbelen enz. werden beteugeld, de eensgezindheid en goede samenwerking werden bevorderd en in 't algemeen die regelen werden voorgeschreven tot handhaving van de krijgstucht op een wijze, waardoor onze vloot gunstig afstak bij die van andere naties. Ook de straffen, thans gewraakt wegens haar bijna uitsluitende afschrikkings- en vergeldingstendenz, waren de ruwe zeden en inhumane opvattingen van vroegere eeuwen in aanmerking genomen, milder dan elders, al zal niemand thans het vasthechten met een mes aan de mast, het laarzen, het van de ra vallen, kielhalen e.d. terug verlangen.

Maar met een der ergste misdaden, de muiterij, het massale verzet, de groepsgewijze insubordinatie, tot opstand leidende, maakte men korte wetten. Tot slot van deze beschouwingen daarom het volgende sprekende voorbeeld uit onze koloniale geschiedenis. Op het Oostindisch Compagniesschip „Nyenburg", den 8sten Mei 1763 uitgezeild, was onder de grootendeels Duitsche bemanning in volle zee muiterij uitgebroken, die al spoedig tot verzetspleging der oproerige schepelingen oversloeg. Den 14den Juni slaagden zij er in het schip te vermeesteren, doch de tijdelijk buiten gevecht gestelde ordelievende equipage met haar dappere état-major slaagde er in, om nog vóór Pernambuco de muiters weer de baas te worden en toen men in die haven aanliep, waren deze reeds allen gevangen. Ze werden nu op transport gesteld, eerst naar Lissabon en vervolgens naar Tessel, waar zij in 2

groepen voor den krijgsraad terechtstonden. „Het Zeepaard" bracht daar in het voorjaar het eerste transport aan en direct begon het verhoor, gevolgd door het rechterlijk onderzoek en de overneming der dossiers. De krijgsraad was samengesteld uit den luitenant-admiraal Kornelis Schrijver, den schout-bij-nacht Jan van der Wayen en zeven kapiteins, die eerst aan boord van „Het Zeepaard" hun zitting hielden, waaraan het uiterlijk ceremonieel dier dagen, het strijken van de Prinsenvlag en het hijschen van de Krijgsraadsvlag voorafging en daarna op het fregat „West stellingwerf".

De ergste belhamels van deze ploeg, vier in getal, werden veroordeeld tot den strop, een vijfde kreeg den strop wel om den hals onder de galg, doch kwam met een geeseling plus brandmerk vrij, terwijl den zesden alleen een geeselstraf werd toegediend. Met de executie van dit vonnis wachtte men ook niet lang, want nadat de beul van Leeuwarden, alias de scherprechter van Friesland, daartoe extra was overgekomen, — ofschoon zijn collega's van Haarlem en Amsterdam voor een lager tarief „werkten" —, had de terechtstelling den 8sten Mei 1764 plaats. De nota van 's mans werkzaamheden, horribel staaltje van de lijfstraffelijke rechtspleging dier dagen, moge hier volgen bij wijze van afschuwelijke curiositeit.

Declaratie, ingediend door D. van Guikam, „scherprechter van de Provintie Friesland, wegens het Scherp Examen als de Executien ten dienste van de Scheepskrijgsraat in Texel vergadert.

3 April 1764. 3 Gefangenen op het Oorlogsschip gepijnigt à *f* 75.— elk =	*f*	225.—
1 Mei. Op hetzelve Oorlogsschip nog 1 gepijnigt als voor	„	75.—
3 ditto. Weder aan boort geweest om nog een gefangenen te pijnigen, hoewel niets gedaan	„	75.—
8 ditto. Vier perzoonen gehangen voor ieder *f* 150.—	„	600.—
Nog 2 Perzoonen gegeselt en den een gebrandmerkt met een strop om de hals	„	150.—
De andere alleen gegeselt	„	63.—
Op de reys na Texel van Leeuwarden tot op Workum aan vragt, slaapen, eten en drinken betaalt	„	10.12
Op de reis van Texel na Leeuwarden te weten van Staveren tot Leeuwarden aan wagenvragt en vertering	„	16.04
Somma	*f*	1214.16

Een tweede transport gevangenen kwam kort daarop ter reede van Tessel met het fregat „Weststellingwerf", waar de krijgsraad ook aan boord kwam en waar nog zwaarder vonnissen vielen: drie belhamels werden veroordeeld om levend geradbraakt en tien om gehangen te worden, waarvan de executie plaats had op 31 Augustus en 1 September. Ditmaal werd niet de hulp van den Frieschen beul maar van den scherprechter van den Krijgsraad der Ver. Nederlanden, Johannes Karius, ingeroepen, die echter geassisteerd werd door twee andere meesters van den scherpen zwaarde. Diens lugubere declaratie zullen we hier verder maar laten rusten en het zij genoeg mede te deelen, dat hij voor vrij wat minder arbeidde en spoedig zorgde, dat de lichamen der muiters bij Kijkduin aan de galgen en op de raden hingen „tot eenen afschrick van allen, die recht en wet niet aghteden en de veiligheit van den lande in peryckel braghteden", zooals een dichterlijk aangelegde moralist dier dagen schreef.

Andere tijden — andere zeden.

Minahassa-jubileum-fonds.

Wij hebben in *De Indische Gids* de handelingen van het, ook ons zoo sympathieke, Minahassa-comité gevolgd. In den vorigen jaargang (I, blz. 519) namen wij het verslag over van het in Nederland bereikte resultaat. Dit verslag eindigde met deze woorden. „Omtrent het stadium, waarin de plannen voor de centrale ziekeninrichting verkeeren, zijn h.t.l. nog geen gegevens ontvangen".

In aansluiting hierbij geven wij thans het hier volgende weer.

In een officieele mededeeling, door tusschenkomst van Aneta aan de bladen aangeboden, aangaande het bezoek, dat Dr. Offringa, hoofd van Dienst voor de Volksgezondheid, aan de Minahassa gebracht, heeft om met het gewestelijk bestuur van Menado overleg te plegen over de aanwending van het kapitaal van rond 340.000 gulden, dat aan het Minahassische volk geschonken is ter gelegenheid van den 250sten verjaardag (1929) van het verbond tusschen Nederland en de Minahassa, staat o.m. het volgende over het sanatorium voor t.b.c.-lijders.

Het resultaat van het overleg kan in het kort als volgt worden samengevat, onder voorbehoud, dat de Regeering ermede zal instemmen.

In de eerste plaats zal — in overeenstemming met de oorspronkelijke bedoeling der schenkers — overgegaan worden tot den bouw van een sanatorium voor tuberculose-lijders en wel op de plaats, welke men er reeds voor gekozen heeft: Noöngaan. Voor den bouw en de inrichting van dit sanatorium zal naar schatting ten hoogste 190.000 gulden noodig zijn.

Hetgeen overblijft zal rentegevend belegd worden, teneinde uit de rente mogelijke tekorten op de exploitatie-rekening te dekken. Het Land subsidieert bovendien circa driekwart van het nadeelig saldo hiervan. Het ligt tevens in de bedoeling om, via een te stichten plaatselijke vereeniging tot bestrijding van de tuberculose (al dan niet onderdeel van de bestaande centrale vereeniging), gelden voor de exploitatie bijeen te zamelen.

Verder heeft Dr. Offringa besprekingen gevoerd over de stelselmatige bestrijding van de melaatschheid (er zijn thans in de Minahassa zes à zeven honderd leprozen). Het resultaat van deze besprekingen is, dat te Malalajang (nabij Menado) een nieuwe leprozerie zal worden gebouwd ter vervanging van de tijdelijke bestaande gebouwen. Met de bevolking van de nabijgelegen negorij heeft Dr. Offringa besprekingen gevoerd in verband met bezwaren, welke zij tegen het voornemen inbrachten.

Dr. Offringa deed de toezegging al zijn best te zullen doen nog dit jaar, boven de reeds toegestane *f* 10.000, meer geld te verkrijgen voor den bouw van een grootere inrichting dan de bestaande, welke slechts ruimte biedt voor 40 zieken. Het Land zal t.g.t. een arts beschikbaar stellen. Ook financieelen steun zal het Land verleenen onder voorwaarde, dat de plaatselijke vereeniging ter bestrijding van de melaatschheid, zoomede de plaatselijke raden, hun best zullen doen in hun omgeving zooveel mogelijk gelden bijeen te zamelen.

Met den bouw der leprozerie wordt eerstdaags begonnen.

Tenslotte heeft Dr. Offringa besprekingen gevoerd over een nieuw ziekenhuis te Menado. Het komt hem voor, dat de gemeente Menado het aangewezen lichaam is om het bestaande ziekenhuis van het Land over te nemen. En eventueel geleidelijk een nieuw ziekenhuis te bouwen. De gemeente komt dan in aanmerking voor subsidie overeenkomstig de bestaande subsidieregeling. De Minahassa-Jubileum-Stichting zou kunnen helpen door van het restant van haar fondsen na den bouw van het tuberculose-sanatorium b.v. een bedrag van 100.000 gulden op langen termijn van de gemeente Menado te leenen.[1])

---

[1]) Over het bezoek van de doktoren Offringa en Tumbelaka, in verband met de hier besproken aangelegenheid, aan de Minahassa, heeft *De Locomotief* van 29 December 1932, in zijn Menado-kroniek, dezelfde bijzonderheden vermeld.

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

De Indische begrooting. — De muiterij op „De Zeven Provinciën". — Suriname. — Curaçao.

Financieel staat Insulinde er nog allerellendigst voor. In 1930 en 1931 bedroegen de tekorten op den gewonen dienst resp. 85 en 135 millioen gulden. De memorie van antwoord betreffende de Indische begrooting gewaagt voor 1932 van een tekort op den gewonen dienst van 152½ millioen gulden (op 28 Februari sprak de minister zelfs van 170 millioen); de ontvangsten (ruim 262 millioen) bleven dat jaar nog ver beneden de 300 millioen, welke men een tijdlang, na optimistische fantasieën over 400 of 385 millioen, als toelaatbaar minimum voor den geest gehad heeft. Al zal in 1933 de nieuwe tabaksaccijns, die eerst op 16 December 1932 in werking is getreden, met andere fiscale maatregelen eenigen invloed ten goede oefenen en al is het eind der bezuinigingen nog niet bereikt, — van sluitende begrootingen is men nog verre. Voor het loopende jaar rekent minister De Graaff al vast op een tekort van 100 millioen. De schuldenlast is thans tot ƒ 1420 millioen gegroeid. De toeneming in de jongste jaren was aanzienlijk; rente en aflossing vergen jaar in jaar uit een bedrag, dat volgens minister De Graaff (28 Februari) met de pensioenen tot 145 millioen gulden oploopt, „of bijkans de helft van de aangenomen nieuwe werkbasis." Onder die omstandigheden konden de salarissen niet onaangetast blijven, was een nieuwe aderlating onvermijdelijk. Als men echter de roodste representanten van het N. I. O. G., de meest recalcitrante onderwijzers hoort, als men zich voor den geest haalt, wat de aanleiding tot dienstweigering en muiterij van het marinepersoneel heet te zijn, beseft men, dat de harde noodzakelijkheid van dergelijke kortingen, waartoe

de regeering waarlijk niet voor haar genoegen is overgegaan, nog te weinig beseft wordt. Wellicht ligt de schuld vooral bij de demagogen buiten het ambtenaarscorps, die beter dan de meeste overheidsdienaren de algemeene situatie kunnen overzien en er nochtans op los-daveren en los-Crameren.

Als men de sociaal-democratische en communistische afgevaardigden hoort, zou men bijkans gaan meenen, dat de regeering zich met wellust op de bezuinigingen werpt. Hoe ter wereld zou zij echter kunnen persisteeren bij het niveau-Van Limburg Stirum van 1920 (toen de uitgaven van 371 millioen in 1917 tot 924 millioen waren gestegen) of ook zelfs bij dat van 1925 (toen onder Fock's régime, het moeilijke, onvermijdelijke bezuinigingswerk het eindcijfer tot 632 millioen teruggebracht had).

Als sinds dien de bezuiniging voortgezet ware, zou de taak niet zoo moeilijk zijn. Niemand echter heeft een zoo fatale wereldcrisis voorzien (al liet het Kamerlid Van Kempen al in 1929 een waarschuwend geluid hooren) en onder de landvoogdij van jhr. De Graeff vlogen de uitgaven weder tot 893 millioen omhoog, om pas daarna, mede dank zij den aandrang van den weder opgetreden minister De Graaff, met een paar honderd millioen te dalen. Sinds dien heeft dit proces voortgang gehad, maar minister De Graaff noch jhr. De Jonge kan ijzer met handen breken. En als men in den rooden hoek schreeuwt, dat de „reactie" misbruik maakt van de situatie, blameert men zich zelf. Voorzoover de mogelijkheid bestond, dat onwelkome reorganisatieplannen onder bezuinigingsvlag zouden worden doorgedreven (herordeningsplan-Schrieke), heeft de Kamer wel degelijk alarm geblazen. Voor de rest hield de meerderheid het met ir. Feber, die op 22 Februari terecht als volgt sprak:

> „Maar ik kom op tegen de overigens onbewezen bewering, dat de bezuinigingsnoodzaak door deze Regeering wordt aangegrepen als een motief voor reactie.
>
> Geen schijn van bewijs wordt voor die bewering geleverd. Daartegenover wensch ik hier te stellen, dat er tweeërlei oorzaken zijn, waarom deze bezuinigingen zóó zwaar treffen. De eerste oorzaak is de crisis; die valt buiten de invloedsfeer van het Regeeringsbeleid, al moet gezegd worden, dat pas in het jaar 1931 de toenmalige Indische Regeering scheen te ontdekken — en dat nog wel onder den drang en de voorlichting van dezen Minister van Koloniën —, dat er zoo iets als een wereldcrisis was uitgebroken. De tweede reden, waarom de bezuiniging zoo pijnlijk treft, is gelegen in het feit, hetwelk de heer Cramer miskent, het feit n.l. van de geweldige uitzetting van het Overheidsapparaat in de jaren voor de crisis."

Maar welke factoren zich dan ook hebben doen gelden, wij zitten thans in het moeras.

Wie zou *nu* niet pessimistisch zijn? Zelfs de heer Cramer was onder den indruk, al blijft hij de man der „vlotte leeningspolitiek". En de vroeger gemeenlijk nogal optimistische vrijzinnig-democraat Joekes schetste op 23 Februari den zeer ongunstigen economischen toestand o.a. met de volgende sprekende cijfers:

> „Het gewicht van den uitvoer is teruggeloopen van 7.588.000 ton over de drie eerste kwartalen van 1929 tot 6.484.000 ton over de drie eerste kwartalen van 1932, dus met nagenoeg 1/7; latere cijfers stonden niet tot mijn beschikking. Maar de waarde van den uitvoer over genoemde tijdvakken is teruggeloopen van *f* 1.092.000.000 tot *f* 449.000.000, dus ten naasten bij met 60 %. De invoer geeft in gewicht over die zelfde periode een teruggang te zien van 2.509.000 ton tot 1.289.000 ton, dus ongeveer de helft en in waarde een teruggang van *f* 809.000.000 tot *f* 306.000.000, evenals bij de waarde van den uitvoer een vermindering met 60 %."

Dat zijn inderdaad ontstellende cijfers. Uiteraard zijn zij niet zonder invloed gebleven op de levenswijze en het weerstandsvermogen van Europeanen en Inlanders. Weliswaar heeft de directeur van het binnenlandsch bestuur, de heer Mühlenfeld, een sociaal-democraat gelijk men weet, verklaard, dat de Inlander zich desnoods voor 2½ cent per dag voeden kan, maar dat argument is door de communisten in zijn tegendeel verkeerd en vervormd tot een fel requisitoir tegen de hartelooze, intens-„burgerlijke" S. D. A. P. Zielig voor den heer Cramer, die zich juist zoo had uitgesloofd om met zijn *f* 9000 wachtgeld (dat dan nu door pensioen vervangen zal worden) te poseeren voor den onbaatzuchtigen, Indië's algeheele onafhankelijkheid vurig begeerenden vriend der Javanen! Natuurlijk weet hij evengoed als zijn geestverwant Kuyper *(Groene Amsterdammer)*, dat het prijsgeven van Indië voor den Inlander het tegendeel van vooruitgang en werkelijke vrijheid zou beteekenen, maar dergelijke wetenschap wordt gaarne verloochend ter wille van de daverende phrase.

Wat overigens den economischen toestand betreft, die dwingt inderdaad, naar Van Boetzelaer's woord, tot „dubbele waakzaamheid."

> „Wij mogen er zeer zeker onze oogen niet voor sluiten", aldus de christelijk-historische afgevaardigde op 22 Februari, „dat inzonderheid op Java met zijn sterke overbevolking op enkele plaatsen de verarming der bevolking zeer bedenkelijke afmetingen heeft aangenomen. Weliswaar noemt de Minister in de Memorie van Antwoord de voedselpositie op Java zelfs gunstig. Ik ben bereid op zijn gezag aan te nemen, dat dit in zooverre waar is, dat er voor hongersnood niet behoeft gevreesd te worden en de voorraden levensmiddelen voldoende zijn. Dit neemt echter niet weg, dat de economische inzinking toch over het algemeen heel groot is. Nog dezer dagen lazen wij, dat de bevolking voor ongeveer 40 millioen gulden aan gouden sieraden

en andere kostbaarheden aan opkoopers heeft verkocht. Dit is waarschijnlijk de laatste spaarpot, die opgemaakt wordt."

Minister De Graaff meent nochtans de verzekering te kunnen geven, „dat de levensomstandigheden en de behoeften van de millioenenbevolking van Nederlandsch-Indië van dien aard zijn, dat van een calamiteit geen sprake behoeft te wezen, zoolang de voedselproductie op den bestaanden voet kan worden gehandhaafd." Dit danken wij volgens hem mede aan den arbeid van vele tientallen jaren van binnenlandsch bestuur, dienst der irrigatie en dienst der landbouwvoorlichting.

Intusschen erkent hij: „Natuurlijk, de Regeering moet waakzaam blijven, omdat te eeniger tijd en in bepaalde streken de oogst kan tegenvallen." Van maand tot maand kan de ontwikkeling van den toestand over den geheelen Archipel worden overzien, „zoodat de Regeering waar noodig, onmiddellijk te hulp kan snellen." Volgens den minister (28 Februari 1933) wijst alles erop, „dat, plotselinge rampen daargelaten, de Regeering den toestand kan blijven beheerschen."

„De geldschaarschte bij de inheemsche bevolking, ontstaan door den afnemenden afzet van producten in het buitenland, waardoor verkoop van exportartikelen en dienstneming bij Europeesche ondernemingen sterk is verminderd, wordt inderdaad als een groot bezwaar gevoeld": de minister geeft het grif toe. Daarom zal wellicht zelfs voor exceptioneele gevallen de landrente in natura worden geïnd. Gelukkig is ruilverkeer in natura in de tropische maatschappij „geen geheel vreemd verschijnsel." En dan: er was een sterke prijsdaling. „Het indexcijfer over de volledige voeding van de inheemsche bevolking is van 100 in 1931 gedaald tot 69 in November 1932." Bij de behoeftenbevrediging in groepsverband speelt, aldus de minister, bovendien nog altijd eigen productie de voornaamste rol. Dit geldt intusschen niet voor de inheemsche werknemers van Europeesche bedrijven. „Door de malaise wordt dit deel van de bevolking dan ook het zwaarst getroffen, hoezeer men ook daarbij geen Westerschen maatstaf mag aanleggen."

Ook tal van Eurpeanen zijn er allerminst gunstig aan toe. Meer dan één afgevaardigde heeft ook hun belangen bepleit. Ettelijke duizenden Europeesche werkloozen: is het geen ongekend verschijnsel? En wanneer zal de lucht opklaren?

* * *

Ondergaat de geest in Indië in sterke mate den ongunstigen invloed van dit alles? De gedachtenwisseling in den Volksraad over de muiterij en hare onderdrukking heeft doen zien, dat men

daar geenszins bij de pakken neerzit en wel degelijk het groote belang van orde en tucht beseft.

Natuurlijk is er tusschen Volksraad en Indische regeering niet steeds zoo warme eenstemmigheid als bij die gedachtenwisseling (behoudens de uitzondering, die den regel bewijst) aan den dag kwam. In het voorloopig verslag kwam zelfs de volgende passus voor:

> „Van verschillende zijden werd gewezen op de toenemende ontevredenheid in den Volksraad over de geringe mate, waarin de Regeering met het gevoelen van dat College rekening houdt. Nagenoeg alle door den Volksraad aangenomen moties legt de Regeering naast zich neer. Van de elf amendementen, dit jaar bij de behandeling der begrooting aangenomen, werden er slechts drie aanvaard, waarvan dan nog twee onder een zeker voorbehoud. Telkens worden Regeeringsvoorstellen, welke door den Volksraad zijn verworpen of geamendeerd, ongewijzigd afgekondigd of ter vaststelling aan den Staten-Generaal voorgelegd."

Deze critiek is in de secties niet onweersproken gebleven. Minister De Graaff zelf is in zijn memorie van antwoord komen verklaren, dat voor ontevredenheid van den Volksraad geen goede grond bestaat. De groote beteekenis van dit college wordt door de regeering geenszins miskend. Evenwel: „Is het zelfs in landen met een volgroeid parlementair stelsel niet steeds te vermijden, dat de Regeering bezwaar moet maken tegen de uitvoering van een door de Volksvertegenwoordiging b.v. in den vorm van een motie gedane uitspraak, te minder is zulks mogelijk in een land als Nederlandsch-Indië, waar het parlementair stelsel in de staatkundige maatschappelijke verhouding nog geenszins is ingegroeid, laat staan volgroeid is."

Ir. Cramer heeft op 22 Februari beweerd, dat dit een fascistische koloniale politiek was.

> „In het algemeen heeft de Minister van Koloniën gemakkelijk spel. De Kamer volgt den Minister. De Minister kan gemakkelijk zijn zin doordrijven tegenover den Volksraad. Het is herhaaldelijk voorgekomen, dat duidelijk uitgesproken wenschen van een groot deel van den Volksraad werden genegeerd, zooals onlangs bij de quaestie van de motorvaartuigbelasting voor Java en Madoera. Om een paar ernstige quaesties te noemen, wijs ik op de quaestie van den derden kruiser, de quaestie van de verdeeling der defensiekosten, de quaestie van de aardoliebelasting."

Baron van Boetzelaer van Dubbeldam echter oordeelde dienzelfden dag als volgt:

> „Zeer zeker moet ook de Volksraad het nog beter leeren verdragen, dat door de Regeering nogal eens van zijn adviezen moet worden afgeweken. Dit behoeft daarom toch nog niet te leiden tot conflicten. Ik kan mij heel slecht vinden, zooals ik dat reeds meer gezegd heb, in een voorstelling van zaken, alsof een Volksraad, in zijn tegenwoor-

digen opzet, noodzakelijk zou moeten leiden tot een eindelooze reeks conflicten met de Regeering."

Een vijand van den Volksraad was hier allerminst aan het woord. De christelijk-historische afgevaardigde immers constateerde schier in één adem, dat de ervaring van meer dan tien jaren voldoende heeft aangetoond, dat de Volksraad in staat is vruchtbaar, opbouwend werk te leveren.

„Wie b.v. de Volksraadsdebatten gevolgd heeft over een zoo uiterst ingewikkelde aangelegenheid als de Verbandsuikerordonnantie, zal moeten erkennen, dat daarbij op zeer korten termijn eerste klasse werk is geleverd.

Ook de redevoeringen, de laatste dagen gehouden over de betreurenswaardige gebeurtenissen op de vloot, stonden over het algemeen op een heel wat hooger peil dan menig woord, dat van enkele zijden daarover in deze Kamer gezegd is.

Op deze wijze de zaken behandelende, versterkt de Volksraad meer en meer eigen positie en invloed."

Minister De Graaff zelf bleek op 28 Februari met baron Van Boetzelaer van oordeel, dat „conflicten met den Volksraad" als gevolg van het niet aanvaarden van amendementen of moties van weerszijden zooveel mogelijk vermeden moeten worden, maar gaf anderzijds den heer Feber toe, „dat inzonderheid in tijdsomstandigheden als deze, nu de harde noodzakelijkheid zoo telkens in botsing komt met persoonlijke inzichten en wenschen, conflicten van dien aard wel telkens onvermijdelijk zullen blijven." Om verklaarbare redenen houdt volgens den minister de Volksraad niet steeds in gelijke mate als de verantwoordelijke regeering rekening met de grenzen van het op een bepaald oogenblik mogelijke en bereikbare.

* * *

Een dier conflicten gold de Onderwijsbegrooting, welke zelfs door den Volksraad verworpen is. Men kent de twistvragen uit de artikelen van den heer E. C. van der Ende in dit maandblad; men weet ook, dat bij meer tact van den directeur van onderwijs en eeredienst, dr. B. O. J. Schrieke, het conflict wellicht minder scherp zou zijn geweest. In de memorie van antwoord had de minister geen partij gekozen in de „schuldvraag" (welke in de afdeelingen op uiteenloopende „wijze" was opgeworpen); wel echter met nadruk vastgesteld, dat „reeds sedert verscheidene jaren het besef was gerijpt, dat de onderwijsbegrooting, zooals deze was ontworpen en uitgebouwd, dreigde uit te groeien boven de financieele en sociale draagkracht der Indische samenleving." De huidige crisis had dit versoberingsproces versneld; het was

echter — aldus de minister — geen reactie, laat staan afbraak, doch slechts een *schijnbare* koersverandering."

In de afdeelingen hadden „verscheidene" leden anders geoordeeld. Als bezuinigingen, welke naar hun meening zouden leiden tot ernstige ontwrichting van het onderwijsapparaat, noemden zij o.a.:

1. het permanent maken van het instituut der ⅔ leerkrachten;
2. de vermindering van de personeelsformatie;
3. de stopzetting van de uitzending van hulpakte-bezitters;
4. het te werk stellen van meer Inlandsche en Chineesche leerkrachten in de lagere school;
5. de vermindering of beëindiging van de subsidies aan fröbelscholen;
6. de stopzetting van de uitbreiding van het aantal scholen voor Westersch lager onderwijs;
7. de opheffing van de voorklassen;
8. de opvoering van het aantal leerlingen per onderwijzer;
9. het invoeren voor sommige scholen van gesplitste schooltijden;
10. de terugbrenging van het peil van de Hollandsch-Inlandsche school;
11. de omzetting van Hollandsch-Inlandsche en schakelscholen in standaardscholen;
12. de contingenteering van het m.u.l.o. en de stopzetting van de uitbreiding van dat onderwijs;
13. de beperking van de toelating tot de algemeene middelbare school;
14. de vermindering van het aantal studiebeurzen en van de internaatssubsidies.

Daarnaast werd nog geklaagd, „dat ook het middelbare en het Europeesch en Inlandsch technische en vakonderwijs ernstig is aangetast, evenals het Inlandsche onderwijs, dat door de omzetting van standaardscholen in scholen van een lager type, door de vorming van te groote klassen en door vele andere maatregelen ernstig zal worden geschaad." De stopzetting der uitbreiding van het volksonderwijs alsmede de opheffing van tal van normaalcursussen tot opleiding van onderwijzers voor de volksscholen berokkende volgens deze leden aan de bevolking onherstelbare schade. Wat hier te ontwaren viel, was inderdaad „een streven tot omzetting van de onderwijsorganisatie, dat met afbraak gelijk staat."

Men ziet het: de minister en „verscheidene leden" waren het aanvankelijk lang niet eens. Verschillende klachten waren volgens

eerstgenoemde zeer overdreven of ongegrond: van een terugbrenging van het peil der Hollandsch-Indische school en een aantasting van 't technisch- en vakonderwijs was hem b.v. niets bekend. Wel sloot hij reeds in de memorie van antwoord „geenszins het oog voor het feit, dat bij de vervulling van deze zeer moeilijke taak van Regeeringszijde op eenig punt wellicht minder juist is opgetreden."

De grieven golden in het bijzonder de maatregelen, welke ten aanzien van het m.u.l.o. zijn getroffen. Onweersproken weliswaar zijn die grieven in de afdeelingen niet gebleven; in het voorloopig verslag immers staat ook het volgende te lezen: „Andere leden gaven als hun meening te kennen, dat de inkrimping van het m.u.l.o. noodzakelijk moet worden geacht, wijl de abituriënten van de m.u.l.o.-scholen toch geen passend werk vinden." Deze opvatting is daarna zoowel bij de algemeene beschouwingen als bij de afdeeling Onderwijs door prof. Eerdmans vertolkt en minister De Graaff heeft, tot ontsteltenis van mr. Joekes, de betrekkelijke juistheid van deze zienswijze volmondig erkend. In de Oost is een intellectueel proletariaat wellicht nog gevaarlijker dan hier te lande, wat intusschen allerminst het inluiden van een dompers- en verdommingspolitiek impliceert. Zoo heeft de liberaal Eerdmans het natuurlijk allerminst bedoeld, al hebben zijn bezwaren tegen kunstmatige verwesterlijking en miskenning van den aard van den Oosterling nogal wat stof doen opwaaien.

Minister De Graaff vond, „met volledige erkenning van de groote beteekenis van het meer uitgebreid lager onderwijs voor een belangrijk deel der ontwikkelde inheemsche bevolking", onder de gegeven omstandigheden, beperking van den toeloop tot dien tak van onderwijs, zoomede een betere selectie, onvermijdelijk. „Evenwel", aldus de memorie van antwoord, „kan worden toegegeven, dat er aanleiding bestaat tot twijfel, of de daartoe getroffen maatregelen — meer in het bijzonder de wijze, waarop zij zullen worden getroffen — achteraf beschouwd in alle opzichten gelukkig genoemd kunnen worden. Intusschen heeft de Indische Regeering aan de hand van de met die maatregelen verkregen ervaring de vraag in overweging genomen, in hoever het mogelijk zal zijn voor den vervolge de ondervonden bezwaren te ondervangen en aan billijke wenschen en verlangens van belanghebbenden tegemoet te komen."

Ook hierin school eenige critiek op het Indische onderwijsbeleid.

De vraag was nu: wat moet de Tweede Kamer doen? Zij kreeg *ter vaststelling* een begrootingsafdeeling voor zich, die geheel

overeenkwam met het Indisch ontwerp, dat op 26 Augustus 1932 door den Volksraad met 31 tegen 27 stemmen is verworpen. Onder hare leden vond men er vele, wien evenmin als den Volksraad de richtlijnen duidelijk voor oogen stonden, welke voortaan in het oog zullen worden gehouden, vele, die achter deze bezuiniging een toeleg van veel verdere strekking meenden te speuren.

Het is uitgeloopen op de aanneming van het desbetreffend wetsontwerp (d.w.z. van de door den Volksraad verworpen begrootingsafdeeling) met 42 tegen 16 stemmen. Alleen de sociaaldemocraten en de communist De Visser hebben tegengestemd. Te voren waren twee moties van den heer K. ter Laan verworpen, resp. met 37 tegen 21 en met 41 tegen 16 stemmen. De eerste motie, welke behalve den steun van bovengenoemd zestiental, ook die der vrijzinnig-democraten had, gaf te kennen, dat de ingevoerde beperking van de toelating van leerlingen tot het m.u.l.o. niet wenschelijk is. De tweede motie luidde aldus: „De Kamer van oordeel, dat na de verwerping van de begrooting van Onderwijs voor het jaar 1933 door den Volksraad het wenschelijk is te achten, dat eene commissie worde ingesteld, die ten doel heeft met een behoorlijk overwogen onderwijsplan te komen op korten termijn, in welke commissie zoowel leden van den Volksraad, als vertegenwoordigers van de onderwijzersvereenigingen mede zitting behooren te hebben, *van oordeel dat alle voorgestelde bezuinigingen niet behooren te worden toegepast dan na uitspraak van deze commissie,* gaat over tot de orde van den dag."

Zonder de door ons gecursiveerde woorden zou de motie niet verworpen zijn, zou zij echter tevens volkomen overbodig zijn geweest. Immers een commissie, die ook door de heeren Schouten, Van Boetzelaer, Feber en Ketelaar gevraagd was, een snelwerkende, niet-louter ambtelijke commissie, die ook advies kan uitbrengen omtrent alle bezuinigingen in de begrooting 1933 verwerkt, is door minister De Graaff toegezegd. Daardoor heeft hij zelfs veler oppositie bezworen. De minister heeft immers tevens op 2 Maart de verzekering gegeven, „dat, indien de Regeering na overweging van het verslag der commissie tot de overtuiging mocht komen, dat continueering van eenigen reeds getroffen maatregel ongewenscht is, zij een zoodanigen maatregel geen dag langer dan noodzakelijk is, zal handhaven en dat, voor zoover intrekking van een zoodanigen maatregel tot verhooging van uitgaven moet leiden, de daarvoor noodige gelden aanstonds zullen worden aangevraagd."

Als lammeren hebben de afgevaardigden, die ten slotte 's ministers zijde hebben gekozen, zich echter niet laten voortdrijven. De anti-revolutionair Schouten heeft het b.v. afgekeurd, „dat de

Regeering een plan heeft, haar althans een plan voor oogen staat, waaraan zij de maatregelen toetst, maar dat zij den tijd nog niet gekomen acht van dit plan een uitvoerige uiteenzetting te geven." De heer Feber heeft o.a. geklaagd over aantasting van het onderwijspeil en over „schablonenachtige leiding van het Departement van Onderwijs en Eeredienst", die o.a. tot uiting zou komen in intrekking van de internaat-subsidies ook op Nieuw-Guinea, in geforceerde samensmelting van scholen en in de afschaffing van de bijzondere inspecties in de buitenbezittingen. Soortgelijke klachten heeft ook baron Van Boetzelaer geuit. De heer Ketelaar heeft o.m. de wilde-scholen-ordonnantie ter sprake gebracht, die plotseling uit de lucht was komen vallen, schier niemand bevredigde en ten slotte dan ook moest worden ingetrokken. Dat er in een ommezien 450 van die wilde scholen, die aan geen enkele voorwaarde voldoen, zijn opgericht, vond de heer K. ter Laan, die trouwens zijn stem tegen de Onderwijsbegrooting heeft uitgebracht, een allerbedenkelijkst verschijnsel. Volgens hem het beste bewijs, dat er al geen scholen genoeg zijn voor den uitbouw van het Europeesche en het Inlandsche onderwijs.

* * *

Maar de heer K. ter Laan dartelt misschien wel wat luchtig heen over het feit, dat Indië met groote tekorten te worstelen heeft. Zou hij anders b.v. gekomen zijn met een motie, waarin geconstateerd werd, „dat de korting op de wedden van de burgerlijke en militaire landsdienaren dient te worden teruggebracht tot 10 pCt.? Minister De Graaff heeft op 28 Februari geconstateerd, „dat de (reeds eerder) met 10 pCt. verminderde salarissen nog een bedrag van 162 millioen gulden van de zuivere gewone middelen opeischten, waarbij niet medegerekend waren de bedrijven, monopolies en producten, die samen nog 56 millioen gulden aan salarissen uitbetaalden." „Dat wil dus zeggen", ging de minister voort —, „dat zonder nadere korting de salarissen alleen op meer dan de helft van de middelen beslag zouden leggen, terwijl hetgeen dan overbleef nog niet eens voldoende zou zijn om de leeningsverplichtingen en de pensioenen te voldoen." Zelfs na de verlaging, aldus de minister, zou de salarislast op den duur niet te dragen zijn door een budget, dat in de eerstvolgende jaren nauwelijks 300 millioen aan zuivere inkomsten te verdeelen zal hebben. De salariskorting van 17 pCt. (10 + 7 %) resp. 14 % (10 + 4 % voor de lagere Europeesche schepelingen) ging gepaard met aanzienlijke verbeteringen van de kindertoelagen, die twee millioen per jaar meer vergden. En een korting van „slechts" 15 pCt. met gelijktijdige stopzetting van

alle salarisverhoogingen en financieele promoties was door de commissies voor het georganiseerd overleg zelf afgewezen.

De Kamer scheen overtuigd: de motie-Ter Laan kreeg alleen den steun der sociaal-democraten en werd met groote meerderheid van stemmen verworpen; zelfs de communist De Visser heeft tegengestemd (wijl zij *hem* niet ver genoeg ging). Wel heeft deze communist (evenals de heer Floris Vos) zijn stem gegeven aan de van de communisten nageaapte motie-Cramer tot opheffing van de interneeringskampen en interneeringen en afschaffing van de exorbitante rechten. Maar die paar stemmen konden uiteraard deze socialistische motie niet redden.

* * *

Natuurlijk hebben de sociaal-democraten ook opnieuw een aanval gedaan op de machtsmiddelen. Hoor b.v. den heer Cramer:

> „Bij aanname van 300 millioen als maximum-opbrengst van 's Lands middelen mag geen 50 millioen alleen aan het leger worden uitgegeven. Wanneer men daarbij vergelijkt de uitgaven ter bevordering der welvaart, dan zal niemand ontkennen kunnen, dat dit veel en veel te hoog is. Men zal dit leger zeer sterk moeten verminderen en de diensten moeten versoberen. Ik vraag, waarom ook geen sterke indianiseering van het leger, waarom niet minder kader?"

Minister De Graaff denkt hierover natuurlijk anders; leger en vloot en politie kunnen thans minder dan ooit gemist worden. Wel bleek de minister met den heer Joekes van oordeel, dat de vlootkosten anders verdeeld moeten worden tusschen moederland en Ned.-Indië, (vraagstuk, waarover de regeering zich tot dusver nooit had willen uitlaten). Op het leger wordt trouwens al aanzienlijk bezuinigd; na de Indische begrooting is in Indië zelfs al weder een nieuwe begrooting aanvaard, die de uitgaven voor Oorlog opnieuw aanzienlijk verlaagt (met zes millioen). Die begrooting was formeel echter niet in orde, weshalve zij zal worden getroffen door niet-goedkeuring en zal worden vervangen door een wetsontwerp tot vaststelling van een suppletoire begrooting. Materieel komt dit op hetzelfde neer. In afwachting van deze suppletoire begrooting, hebben de socialisten, communisten en vrijz.-democraten maar vast tegen de afdeeling Oorlog der Indische begrooting gestemd. Met 42 tegen 25 stemmen is dit wetsontwerp nochtans aangenomen.

* * *

Tal van punten (critiek op en lof voor den gouverneur-generaal, belastingvraagstuk, volksgezondheid, bestuurshervorming enz.) moet ik met het oog op de plaatsruimte onbehandeld laten.

Tegen een uitvoerrecht op aardolie bleef de minister gekant, al schortte hij zijn oordeel op omtrent de voorstellen der tweede begrootingscommissie en omtrent het denkbeeld eener tijdelijke algemeene heffing van de uit mijnbouw (niet uitsluitend aardoliewinning) verkregen winsten. Niettemin achtte de minister ook aan deze oplossing „reëele bezwaren van verschillenden aard" verbonden. De eindbeslissing zal echter wel aan zijn opvolger zijn.

* * *

De muiterij op „De Zeven Provinciën" is bij de Indische begrooting ook ter sprake gekomen; minister De Graaff wist zelf niet, hoe het eigenlijk kwam, dat men aanvankelijk alleen van Inlandsche muiters gerept had. Deze zaak raakt trouwens ook den minister van Defensie. Deze laatste heeft op 16 Maart in de Eerste Kamer den soc.-democraat Moltmaker de verzekering gegeven, dat het geen nauw-volwassen, weinig „verantwoordelijke" knapen zijn geweest, die bij de muiterij de leiding hebben gehad. Het Witboek zou het tegendeel leeren.

Over de onderdrukking van de muiterij, heeft de heer Albarda op 7 Maart in de Tweede Kamer geïnterpelleerd. Den volgenden dag heeft zijn geestverwant Vliegen vragen gesteld over het verbod aan militaire ambtenaren van aansluiting bij of steunverleening aan groepen of vereenigingen van personen op sociaaldemocratischen grondslag: verbod, waartoe de muiterij en de wijze, waarop o.a. de S. D. A. P. daarop gereageerd heeft, den laatsten stoot heeft gegeven.

Liep deze laatste interpellatie zonder motie af, — de heer Albarda is gekomen met een motie tot snelle wijziging van de rechtspleging bij de zeemacht, opdat de Indische muiters ook daar *rechtsgeleerden* bijstand zullen *erlangen*. Voor het principe voelden velen met den minister van defensie, (een als verdediger optredende officier is nu eenmaal geen jurist); tegen zoo'n wijziging *ad hoc* waren echter alle partijen behalve de sociaal-democraten, communisten en vrijzinnig-democraten gekant. Met 50 tegen 30 stemmen is de motie verworpen.

Bij de interpellatie-Albarda zelf is niet zoo heel veel nieuws meer gezegd; mettertijd verschijnt trouwens het Witboek, dat pas tot een volledig overzicht en volkomen objectief oordeel de gelegenheid zal bieden. Gebleken is o.a., dat een kopstuk van de C.A.M.B.O. op het laatste oogenblik het voornemen tot muiterij heeft trachten mede te deelen (maar de al te luchthartige commandant geloofde den tusschenpersoon niet, die dit overbracht). Maar had te voren de C.A.M.B.O. den geest van het personeel

verbeterd of verbitterd? Wie twijfelt bij de beantwoording van die vraag? Daarom is het volkomen begrijpelijk, dat minister Deckers militaire bonden, die zuivere vakverbonden zijn geworden, voortaan niet toelaatbaar acht. Die bonden — aldus de minister — moeten herschapen worden in vereenigingen van militairen, op wier gestie deugdelijke invloed wordt geoefend door de militaire overheid.

Het praatje, dat de muiters slechts hadden willen „demonstreeren", maar zacht als lammeren waren geweest en niettemin, naar het woord van mr. Duijs in *Het Volk*, hardvochtig waren „vermoord", deed weer opgeld, doch was reeds op 22 Febr. in de Eerste Kamer weerlegd door den oud-landvoogd Fock, die aangetoond heeft, dat de muiters niet alleen met geweld hebben gedreigd, maar ook geweld hebben gepleegd. Later, bij de Indische begrooting, heeft zijn partijgenoot Knottenbelt, bijkans zijn gansche rede aan de noodzakelijkheid van gezagshandhaving gewijd. In dit opzicht zijn ook de vrijzinnig-democraten ditmaal minister Deckers niet afgevallen.

* * *

Op 3 Maart heeft de Tweede Kamer met 60 tegen 9 stemmen den Volksraad in het gelijk gesteld, die een kwijtschelding van vier ton aan de firma Voltier te Batavia onnoodig-mild achtte. Er is een motie van schorsing van mr. Joekes aangenomen en de zaak zal nader worden bekeken.

Was dit in zekeren zin een aanhangsel van de Indische begrooting, — geheel op zichzelf stond de Surinaamsche begrooting, die op 21 Februari door de Tweede Kamer behandeld is. In verband met het feit, dat Kamer en regeering binnenkort verdwijnen, was de oppositie minder scherp dan anders wellicht het geval zou zijn geweest: mr. Joekes althans verzekerde, dat hij bij een anderen stand van zaken lust in tegenstemmen zou hebben gevoeld.

Het regeeringsreglement blijkt thans het departement te hebben verlaten en de rijksbijdrage kon een kleine drie ton lager worden gesteld. Toch nadert ze nog de 2¾ millioen.

Moet ik nog gewag maken van de ongeregeldheden te Paramaribo, waaraan de naam De Kom verbonden is? De heer Wijnkoop ging er geweldig over te keer en ook de heer IJzerman sprak er critisch over. Later echter heeft mr. Marchant (mede in verband met de onderdrukking van de muiterij op „De Zeven Provinciën") gerept van het merkwaardige psychologische verschijnsel, dat muitelingen en oproerige volksmenigten zelfs aan herhaalde

sommaties geen beteekenis toekennen. Aan wie de schuld, als daarna dooden vallen?

* * *

Curaçao behoeft geen rijksbijdrage; toch is ook haar begrooting (voor het eerst sinds jaren) door de Eerste Kamer vastgesteld. Hoe dit komt? Baron van Boetzelaer legde het op 10 Maart aldus uit:

> „Het zou zeker voor de hand liggen te meenen, dat ook Curaçao zoo zeer deelde in de economische depressie van den huidigen tijd, dat er weer een bijdrage uit de algemeene middelen noodig was voor de geldmiddelen van Curaçao, maar bij nadere beschouwing van de begrooting blijkt dit niet het geval te zijn. Integendeel, Curaçao stelt er een eer in, om niet alleen de eigen geldmiddelen sluitend te maken, maar ook om de ontvangen voorschotten af te lossen en daarvan de rente te betalen. De reden, dat deze begrooting hier moet worden vastgesteld, is gelegen in het feit, dat de Koninklijke goedkeuring daaraan in den vorm, zooals zij door den Kolonialen Raad geamendeerd werd, niet kon worden verleend. Er is geen overeenstemming verkregen tusschen den Gouverneur en den Kolonialen Raad betreffende de vaststelling dezer begrooting."
>
> „Omtrent den achtergrond van het conflict", aldus deze afgevaardigde, „zouden wij gaarne wat meer weten. Daaromtrent is een vraag gesteld in het Voorloopig Verslag en de Minister deelt daarop mede, dat de Raad zich waarschijnlijk heeft laten leiden door de vrees, dat de opbrengst van de middelen zou tegenvallen en met het oog daarop gemeend heeft te moeten zorgen voor een zeer breede marge tusschen de uitgaven en de ontvangsten. De Raad heeft toen een begrooting aangenomen met een overschot van 1,5 millioen. [1])

Dit nu ging de regeering te ver; zij reduceerde dit bedrag tot ± *f* 40.000. Na lang wikken en wegen heeft de chr.-historische afgevaardigde, in dit opzicht, de zijde der regeering gekozen. Hij deed dat in dezen vorm:

> „Ik geloof, dat de Kamer in het onderhavige geval moeilijk het inzicht van den Kolonialen Raad zal kunnen deelen. Het is reeds uit de schriftelijke gedachtenwisseling gebleken, dat vele leden der Kamer in dezen niet aan de zijde van den Kolonialen Raad staan, maar aan

---

[1]) De heer IJzerman verduidelijkte dit aldus:

Terwijl het totaal der uitgaven volgens de door het Gouvernement ingediende begrooting *f* 7.275.824 bedroeg, werd, door de diverse wijzigingen, het totaal der uitgaven, door den Kolonialen Raad vastgesteld, *f* 5.727.702; d.i. een vermindering met 21 à 22 percent!

Nu zijn er bij de behandeling der begrooting later in Nederland een aantal posten, welke door den Kolonialen Raad geschrapt waren of verminderd, weer op de begrooting gebracht of verhoogd, maar, ondanks die veranderingen, is toch altijd het totaalbedrag van die begrooting liefst 10 à 11 pCt. lager dan de oorspronkelijke raming. Dit betreft alleen de raming der uitgaven. Wanneer wij de raming der inkomsten nagaan, zien wij even zonderlinge verschijnselen.

die van den Gouverneur, wiens inzicht ook door den Minister gedeeld wordt. Dat neemt echter niet weg, dat ik dezen gang van zaken in Curaçao met eenige bezorgdheid gadesla. Wat zal hiervan het gevolg zijn? Als wij deze begrooting zonder amendement aannemen, wil dat zeggen, dat de Gouverneur vrijwel op alle punten in het gelijk wordt gesteld en de Koloniale Raad in het ongelijk. Nu vrees ik, dat dit niet zeer bevorderlijk zal zijn voor een vruchtbare en goede samenwerking in de toekomst. Men vraagt zich hier met eenige bezorgdheid af, wat het gevolg zal zijn van het aannemen van deze begrooting. Zal de Koloniale Raad niet meer dan ooit het gevoel krijgen, dat aan zijn meening niet veel waarde wordt gehecht en dat, als er een conflict ontstaat met den Gouverneur, de zaak voor dit college vrijwel hopeloos staat, omdat de Gouverneur toch in het gelijk wordt gesteld?"

Men ziet het: voor den Kolonialen Raad had deze spreker toch ook wel een goed woord.

Over de financiën van Curaçao werd, ondanks de ontbeerlijkheid van een rijksbijdrage, door sommigen (o.a. prof. Eerdmans) vrij pessimistisch geoordeeld. De heer Van Boetzelaer zag wel wolken, maar was toch niet zwartgallig. Zie slechts:

„Blijkens een onlangs ontvangen Aneta-telegram — over de betrouwbaarheid van dit telegram hoop ik, dat de Minister zich zal uitspreken — zouden de inkomsten van Curaçao over 1932 hebben bedragen *f* 6.879.000, terwijl de raming van de ontvangsten *f* 6.539.000 was, hetgeen nader *f* 6.357.360 is geworden. Indien de inkomsten in 1932 dus inderdaad *f* 500.000 boven de raming zijn uitgegaan, zou dat zeer gunstig zijn, wat het zou verklaren, dat een belangrijk bedrag van de genoten voorschotten kon worden afgelost; in hetzelfde Aneta-telegram wordt vermeld een aflossing van *f* 1.100.000. Als dat zoo eenige jaren doorgaat, zullen de voorschotten over vijf of zes jaar zijn afgelost, en zou de financieele positie van Curaçao, daardoor nog aanmerkelijk gunstiger zijn."

Moet ik nog meer over dit begrootingsdebat zeggen? De Kamerleden zelf meenden, dat zij ditmaal beknoptheid moesten betrachten. Zij beschouwden zich immers als morituri. Eindelijk, na jaren, konden zij weer eens over deze begrooting het woord voeren, maar thans verkeerde de Kamer naar Van Boetzelaer's woord reeds „in verregaanden staat van ontbinding." De heer IJzerman zei het, op aesthetischer wijze, aldus:

„De leden, die bij de Curaçaosche begrooting het woord plegen te voeren, verkeeren thans in een situatie zoo ongeveer gelijk aan de situatie, waarin u, Mijnheer de Voorzitter, zoudt verkeeren, wanneer u met ingang van dit jaar lid waart geworden van een geheelonthoudersvereeniging en u vandaag verrast zoudt worden met een anker voortreffelijke bourgogne; u zoudt dan gezucht hebben: was dat kostelijke geschenk maar een jaar eerder gekomen!"

Met dit geestige citaat moge ik besluiten!

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

INTERKOLONIALE SAMENWERKING.

Een reeks van vijf artikelen, over internationale samenwerking, der koloniale mogendheden, heeft in *De Rijkseenheid* een vrij uitvoerig betoog geleverd voor het zeer groote nut van dergelijke samenwerking. Er zijn misstanden te bestrijden en stelselmatige verzetsmethoden te fnuiken, er zijn economische belanglangen te bevorderen, er is voordeel te trekken van opgedane ervaring, er zijn verkeersproblemen te regelen.

Wij nemen de slotbeschouwingen over, zooals deze in het nummer van 1 Februari voorkomen, doch in April 1932 reeds werden opgesteld.[1])

„Hieronder volgt een opgave van koloniale instituten van politieken, socialen en economischen aard, welker goede uitwerking in alle Aziatische koloniën niet anders dan gebaat kan zijn door onderlinge uitwisseling van de daarmede opgedane ervaringen en van de kennis der daarmede verkregen resultaten.

Bestrijding van het communistisch gevaar. Invoering en voortgezette intensiveering van de hooger beschreven methoden. *Onderwijs.* Volks- en standaard (eind) Inl. onderwijs. W.-Inl. onderwijs. Coëducatie. Middelbaar-, Voorbereidend hooger- en Hooger onderwijs. Opleidingsscholen voor Inlandsche onderwijzers. Ambachts- en Technisch onderwijs. Opleidingsscholen voor Inlandsche ambtenaren. Toezicht op buiten de koloniën studeerende Inlandsche jongelieden. *Coöperatie.* Inkoop-, verkoop-, crediet-, landbouw-, veeteelt-, verbruiks- en andere soorten coöperatie. *Volkscredietwezen. Dorpsbanken. Woekerbestrijding. Pandhuisregie. Volksgezondheid.* Populair maken van Westersche methoden, in verband met bijzondere opvattingen van de inheemsche bevolkingen.

---

[1]) De verhandeling werd opgesteld door het oud-lid van den Raad van N.-I. A. J. W. Harloff, ten behoeve van de Intern. Parlementaire Handelsconferentie, wier Koloniale Afd. in Augustus 1932 te Ostende bijeenkwam. Zij is nu ook in brochurevorm uitgegeven, bij Drukkerij en Uitgeverij v/h. C. de Boer, Den Helder.

Opleiding Inlandsche verplegers en vroedvrouwen. Inlandsche ziekeninrichtingen. *Interkoloniale recherche in het algemeen.* Bestrijding van opiumsluikhandel; van aanmaak en invoer van valsche munt; van handel in vrouwen; enz. *Arbeidswetgeving.* Reglementeering van den arbeid. Arbeids-arbitrage-, verzoeningsraden. Bescherming vrouwen- en kinderarbeid. Veiligheidstoezicht. Arbeidsinspectie. Ongevallen- en ouderdomsverzekering. *Sociale arbeid van grootbedrijven. Verkeerswezen.* Wegenvraagstuk. *Landbouw en Veeteelt.* Landbouwonderwijs. Proefstations. Toepassing van Westersche methoden en van de wetenschap op de productie in Oostersche gebieden. *Irrigatie. Indo-vraagstuk. Chineezen-vraagstuk. Vliegwezen. Radiowezen.*

Schr. is overtuigd van de onvolkomenheid van deze lijst.

Hoofdzaak is dat algemeen worde ingezien dat op *zeer vele punten* de bepleite nauwere interkoloniale associatie groot voordeel brengen kan. *Want goed beschouwd zijn er feitelijk maar weinige problemen, die in denzelfden of analogen vorm, zich ook niet in andere koloniën voordoen.*

Het is het gewicht en het zijn de ver dragende consequenties van deze stelling, die ons tot het schrijven van deze verhandeling geleid hebben en die ook den bekwamen schrijver van „Staatkundig Beleid en Bestuurszorg in Nederlandsch-Indië" inspireerde tot o.a. de volgende behartigenswaardige woorden: „Vele (koloniale) moeilijkheden..... vormen een onderdeel van een universeel problemencomplex. Het is volstrekt noodzakelijk het wezen van dit laatste te verstaan en te leeren inzien, dat het zich in onze en anderer koloniën op weinig verschillende wijzen voordoet", enz. „De geheele koloniale wereld is onder den invloed van het toenemend handelsverkeer en van de internationale humanitaire gedachte, in het spoor der moederstaten volgend, overgegleden in de sfeer der wereldpolitiek.

Nimmer tevoren is zulk een behoefte gevoeld aan uitwisseling van kennis en ervaring op koloniaal gebied, nimmer is men zich zoozeer bewust geweest van het feit, dat de opvoedkundige taak — niettegenstaande alle afwijkingen in bijzonderheden — overal nagenoeg identieke of althans soortgelijke problemen in de koloniale wereld op haar weg ontmoet."

Aan de hierbedoelde behoefte aan uitwisseling van kennis en ondervinding kan niet voldaan worden door uitwisseling alléén van de koloniale literatuur. Niet te weerspreken bijv. is, dat — hoewel juist Nederlandsch-Indië over een eeuwenlange ervaring beschikt en zich op een, de internationale belangstelling tot zich trekkende wijze ontwikkeld heeft — de mindere toegankelijkheid der Nederlandsche literatuur daartegen een beletsel is.

Ook de onder de auspiciën van den Volkenbond verkregen gelegenheid om anderer meening en ervaring op koloniaal gebied door mondelinge gedachtenwisseling of distributie van geschriften te leeren kenne, is, hoe waardevol op zich zelf ook, deels ontoereikend, deels ongeschikt tot bereiking van het met deze verhandeling beoogd speciaal doel. Daartoe is de onder die vlag gepresteerde arbeid te veel van universeelen of internationalen aard; wordt hij, voor zooveel de koloniën aangaat, te veel beheerscht door den ondeskundigen invloed van landen zonder eigen koloniaal gebied; wordt hij te sterk door politieke factoren beheerscht; en — last but not least — mist hij de bijzondere voorwaarde, dat de deelnemers persoonlijk direct aansprakelijk zijn voor de ontwikkeling en den bloei der gebieden, wier belangen zij vertegenwoordigen.

Al deze bezwaren vallen weg en uitzicht op veelzijdige verrijking met kostbare winst uit anderer ervaringsrijkdom treedt daarvoor in de plaats, indien de verantwoordelijke leiders der betrokken koloniën dien arbeid zelf ter hand nemen. De Conférence Parlementaire Internationale du Commerce zoude, in verband met het vorenstaande, m.i. een daad van wijs beleid en van het hoogste belang verrichten, indien zij den stoot gaf aan de praktische verwezenlijking van het hieronder uiteengezet denkbeeld.

De Gouverneurs-Generaal van *Britsch-Indië, Indo-China, de Philippijnen* en *Nederlandsch-Indië*, zoomede de Gouverneur van de *Straits Settlements*, komen periodiek, b.v. éénmaal in de twee jaar, afwisselend te Delhi, Saïgon, Manilla, Singapore en Batavia, bijeen voor een „Round Table" conferentie, tot vertrouwelijke uitwisseling van gedachten, meeningen en ervaringen over alle koloniale onderwerpen die, naar het oordeel van een of meer dier Landvoogden, daartoe urgent geacht worden.

Zoodanige *vertrouwelijke* besprekingen, in *klein comité* en in een *geest van gelijkheid*, geven den grootsten waarborg voor de bereiking van het beoogde doel, omdat zij een *vruchtbare sfeer voor summier en informeel overleg, voor ongedwongen gedachtenwisseling* mogelijk maken. Het aldus te scheppen *persoonlijk contact* tusschen de meest belanghebbenden zelven, het als gevolg daarvan te verwachten *vertrouwen in elkanders goodwill*, zullen, ook na afloop der conferenties, als hoogst belangrijke psychische factoren ter verzekering van blijvende, hartelijke samenwerking, blijven doorwerken.

Worden, wat in de rede ligt, door iederen Landvoogd bekwamen tijd tevoren de voornaamste der onderwerpen, welke hij ter tafel wenscht te brengen, ter kennisse van alle overigen gebracht, zoodat deze zich er op kunnen voorbereiden om den

anderen van eigen ervaring en wetenschap zoo volledig mogelijk te doen partij trekken, dan, het spreekt van zelf, zal de grootst mogelijke efficiency gewaarborgd zijn.

Het is duidelijk, dat deze besprekingen zich als regel zullen bepalen tot onderwerpen of onderdeelen daarvan, die het algemeen of bijzonder regeeringsbeleid raken, maar waarvoor geen diepgaande technische of specialistische kennis van zaken vereischt wordt. Niettemin zijn er juist onder de meer gecompliceerde vraagstukken uiteraard vele, waarvan een verzorging op interkoloniale basis van groot belang is. Het zal daarom een niet minder belangrijke taak der Tafelronde zijn, uit deze soort onderwerpen op iedere bijeenkomst een keuze te doen en de uitverkoren aangelegenheden in behandeling te geven aan bij uitstek deskundigen (chefs van departementen en diensten, mannen van de wetenschap, niet-ambtelijke sommiteiten op het gebied van landbouw, nijverheid, handel of bankwezen, enz.) gekozen uit alle bij de zaak betrokken koloniën. Zij zullen in congres moeten bijeenkomen in de daartoe door de landvoogdelijke bijeenkomst aan te wijzen kolonie. Hun moet alle tijd worden gelaten, om zich op die taak grondig voor te bereiden, óók en vooral met 't oog op den eisch om andere koloniën zooveel mogelijk van eigen wetenschap en ondervinding te laten profiteeren. De besprekingen zullen moeten worden gehouden aan de hand van een vooraf door één of meer deskundigen opgemaakt prae-advies.

Het ligt voor de hand dat de Landvoogden (evenals de congresleden) van hun aanwezigheid op de plaatsen van samenkomst tevens gebruik maken om hun ervaring te verrijken door het bezoeken van belangrijke werken van technischen aard en van wetenschappelijke, sociale en andere instellingen, welke, hetzij van uitzonderlijken aard, hetzij van bijzonder belang, dan wel tot buitengewone locale ontwikkeling gekomen zijn. De bezichtiging ter plaatse zelf van zoodanige scheppingen, kan niet anders dan de ontwikkeling ook van andere koloniën ten goede komen, omdat, naar de ondervinding uitwijst, *eigen aanschouwing* van een navolgenswaardig voorbeeld, oneindig meer stimuleert dan leering alleen.

Mocht tot voor kort het afstandsbezwaar tot zekere hoogte een beletsel heeten voor geregelde Landvoogdelijke en andere samenkomsten, sedert heeft zich deze factor in aanmerkelijk gunstigen zin gewijzigd. Tengevolge van de recente sterke ontwikkeling van het luchtvaartverkeer in dit deel der wereld, staan thans Britsch-Indië, Fransch-Indië (via Rangoon), de Straits Settlements (via Medan) en Nederlandsch-Indië direct of indirect per *geregelden* vliegdienst met elkaar in verbinding.

Moge deze vorm van interkoloniale samenwerking, die bij eenigszins dieper gaande beschouwing ver gaande perspectieven opent en die geen ingewikkelde of moeilijk te belichamen organisatie vordert, spoedig verwezenlijkt worden, opdat daardoor langs den meest rationeelen weg de gelegenheid verruimd en het terrein geëffend worden voor de op de gezamenlijke koloniale Mogendheden rustende „mission sacrée de civilisation".

Een roeping waarvan het eminent gewicht eerst in volle helderheid aan ons geestesoog verschijnt, wanneer wij bedenken, dat Engeland, Frankrijk en Nederland in hun Aziatische koloniën de verantwoordelijkheid dragen voor het lot van bijna *een vierde deel* der wereldbevolking."

INDISCH LEVEN IN DE RESIDENTIE.

Tot de goede luchtige lectuur, die zelf als een stukje Indisch leven in de Residentie mag gelden, rekenen wij twee reeksen causerieën, die geregeld worden gegeven door *De Indische Verlofganger* en door de *Club Kroniek*. In *D. I. V.* schrijft Melis Stoke, de algemeene titel is dezelfde, dien wij hierboven schreven. Als XXI, 27 Januari 1933, gaf hij over „Koloniale Sporen" het stukje, dat de lezer hieronder vindt. In *C. Kr.* geeft S. v. d. Woude „Indische Herinneringen", waarin Den Haag nog al eens te pas wordt gebracht, of die duidelijk aanwijzingen bevatten van in de Hofstad gedacht te zijn. In de Februari-aflevering heeft hij aan zijn bespiegeling den bijtitel gegeven „Des duivels prentenboek", hieruit snijden wij zoo dadelijk een brokstuk.

Melis Stoke komt nu eerst aan de beurt.

Talrijk zijn de sporen van ervaring en Indisch gebruik, die men in een stad als Den Haag langs den openbaren weg aantreft, zoo begint hij.

Er zijn gansche wijken in onze stad waar de baboe een frequent verschijnsel is, waar ze met de kinderen wandelt en aan de deur onderhandelt met den groetenboer en den slager.

De Indische jongen, die per bakfiets de etensdragers rondrijdt, herinnert aan de steden in de tropen waar de huisbedienden hun meesters het in de opgestapelde pannetjes verdeelde maal naar de kantoren brengen.

En de Indische dames die, door levering van diners aan huis in haar onderhoud voorzien, zijn hier, hoewel niet zoo talrijk als in de Indische steden, dan toch lang niet zeldzaam.

Langs de trottoirs ziet men menschen wandelen in een uiterst bezadigd gangetje... dikwijls de man eenige stappen vóór de vrouw.

Dit zullen dikwijls Indische menschen zijn. Men heeft zich in de tropen aangewend om, ter vermijding in de hitte, zich behoedzaam en kalm te verplaatsen, en deze wijze van doen blijft velen hun verdere leven bij.

De voorrang, die de man daarbij dikwijls op de vrouw neemt, is m.i. slechts te verklaren uit hetgeen bij den Indischen Europeaan kan zijn ingeslopen uit de samenleving met de Inheemsche bevolking waar men het samen wandelen van man en vrouw, al dan niet gearmd, maar in elk geval naast elkander, niet ziet.

Den Haag heeft allerlei winkels die zich toeleggen op verzending van geschenken e.d. naar menschen in Indië. Ik weet geen stad ter wereld waar, gelijk hier, een maand voor algemeene feestdagen, zooveel winkels prijken met aanplakbiljetten die eene doelmatige en snelle verzending naar de andere zijde van de wereld aanbieden.

Een maand vóór Sinterklaas of Kerstmis wordt dit alles reeds geadverteerd, vanaf boterletters in blik tot en met de modernste verzending van Kerstmisverrassingen per vliegtuig.

Op de brievenbussen wordt het gebruik van de luchtpost naar Indië aanbevolen, en men moge er zich wel eens rekenschap van geven, dat geen andere postadministratie ter wereld zoo magische opwekkingen vermag aan te plakken, op simpele strookjes papier als deze, welke een spoedverzending door de lucht over twaalfduizend kilometer aankondigen, alsof het de gewoonste zaak ter wereld betrof.

Haagsche kruideniers stellen waren ten toon, die men vruchteloos zou zoeken in de voorraden van hun voornaamste collega's in andere steden. Het zijn de ingrediënten voor de rijsttafel.

De verkoopers van boonen en jams mogen dan al soms een eigenaardige uitspraak hebben van de geheimzinnige woorden, die op de etiquetten gedrukt staan, maar niemand zou durven ontkennen, dat ze niet thuis zijn in de détails van de Maleische keuken.

Geen stad ter wereld heeft, op plotselinge warme dagen, zulk een reserve van doelmatige tropenkleeren als Den Haag.

Op zulke dagen ziet men plotseling een groot aantal mannen in het wit. En dat zijn geen dandies met witflanellen tennisbroeken, maar mannen op gevorderden leeftijd, in pakken die de sporen dragen van een ruim gebruik, niet zoo maar voor de leuze op de boulevards van badplaatsen, doch in het geregelde werkzame leven van elken dag.

Uiteraard verliest het Indische leven meer en meer het eigenaardig karakter van de tijden die men bestempelt met „tempo doeloe". En nademaal het leven daarginds „Europeescher" wordt,

zullen er minder speciale koloniale eigendommelijkheden over te dragen zijn naar hier.

Voortdurend zeldzamer worden de overlevenden uit een goeden ouden tijd toen de kolonisten zich geheel hadden ingesteld naar een landelijk en tamelijk oncomfortabel leven.

Ik ken er nog slechts een enkele van, een vriendelijke oude Indische dame, die de ergernis is van haar Duitsche dienstmeisjes door de eigenaardige wijze van bestier harer huishouding, die zou doen veronderstellen, dat zij eenerzijds voortdurend op hare hoede is, om beroofd te worden van levensmiddelen, anderzijds, dat door een plotselinge isolatie van haar huis de toevloed van etenswaren zou kunnen worden stopgezet.

Zij heeft namelijk een diepe kast, die overdreven welvoorzien is van verduurzaamd voedsel in blik, en die voortdurend op slot is. De meesteres heeft de sleutels hardnekkig onder hare persoonlijke berusting, en alleen wanneer er iets moet worden uitgegeven, eieren of rijst of suiker, wordt de kast even ontsloten. De Duitsche dienstmeisjes denken, dat haar mevrouw ze houdt voor diefachtig en hongerig. De armen... niets is minder waar. Maar ze kunnen er niets aan doen, want ze hebben nooit een Indisch huis gezien... een Indisch huis zooals haar meesteres dat jaren geleden heeft bestierd... De immer gesloten voorraadkast immers is niet anders dan de voortzetting van wat daarginds de goedang of proviandafdeeling was. En volkomen ten onrechte houden de vertegenwoordigsters van een niet koloniaal Rijk datgene voor achterdocht wat niet anders is dan de zinledige voortzetting eener traditie door een vriendelijk oude dame.

De bijdrage van v. d. Woude in de C. Kr. is te lang om haar geheel over te nemen. Na de voordeelen en nadeelen verbonden aan het meedoen aan de heerschende bridge-manie in beschouwing genomen te hebben, en daarbij op den voorgrond te hebben gesteld, dat hij niet bridgt, knoopt hij daaraan de hier volgende opheldering vast.

Nu is het U na al dit geschrijf nog onvoldoende duidelijk hoe hier dichtbij of veraf eenig verband is te zoeken tusschen bridgen en Indische Herinneringen en toch stel ik mij voor tusschen die beide eenig verband te brengen en ik zeg dit in vollen ernst.

Het leven und Treiben in Indië heeft mij helaas volkomen geimmuniseerd tegen kaartspel, al was dat dan niet direct bridge, nadat wij het daar in jeugdig en sterk enthousiasme een aantal jaren hebben onderstaan regelmatig eenige malen per maand gedurende eenige oostmoessons zonder blikken of blozen kaartavondjes te arrangeeren, die tusschen de 20 en meer uren aan

één stuk duurden; in de verte eenige overeenkomst vertoonende met de huidige zesdaagsche rennen. Wij gaven ons in dien tijd fanatiek over aan de verlokkingen en verleidingen van des duivels prentenboek.

Men speelde toen voornamelijk hombre, écarté en bostonwhist; dit laatste spel eenigszins in de familie van het tegenwoordige bridge, waarbij zij opgemerkt, dat de technische beoefening van voorheen en thans niet zoo héél verschillend is.

Het was in den tijd, dat te Soember Biendoeng een collega woonde, een charmante prettige dikzak, die over meer inkomen beschikte dan zijn jongere ambtsbroeders; die gul en gastvrij was; wiens huis en beurs gemakkelijk voor ons openstonden; iemand die van gezelligheid hield in het afgelegen oord waar hij woonde. Den man en het oord nader voor U te omschrijven, zegt U mogelijk weinig, al zegt het mij zelfs nu nog veel.

De vrijheid in de cultures is afhankelijk van den aard van het werk. In de drukke veldbewerkingstijd en de komende oogstmaanden is deze nihil; in den oostmoesson, den ploeg- en zaaitijd is deze vrijheid ruim.

Wanneer de padi bijna rijp nog te velde staat, en in de daaropvolgende maanden van het plantklaar maken der gronden voor den tabaksbouw in het Besoekische, nadat het vorige afgewerkte product naar Europa is verzonden, dus van Mei tot Juli/Augustus ongeveer, heeft het Europeesche personeel der cultuurondernemingen een vrij groote mate van bewegingsvrijheid, die vóór de verschijning van de auto's in die streken zeer eenvoudig werd gebruikt; men bewoog zich over geen grooteren afstand van huis dan het uithoudingsvermogen van één bendypaard of de kracht van een rijpaard toeliet. De straal van dien afstand omvatte een gebied van een paar uur gaans; men kwam daar practisch gesproken niet buiten. Was daarom onze gezichtskring beperkter dan nu? Kom!

Ik spreek van den tijd, dat er nog geen trein liep van Probolinggo tot Banjoewangi, zoodat Soerabaja zeer ver verwijderd leek en erg duur om er heen te gaan. Men had toen nog grenzenlooze verbazing bij de verhalen over de eerste autorit naar Soerabaja, toen men om 4 uur 's ochtends lekker warm ingepakt tegen de kou van zijn woonplaats vertrok, om het eerste ijskoude splitje te gaan drinken bij Grimm of Hellendoorn al om 11 uur 's morgens van dienzelfden dag te Soerabaja. Hoe was dàt mogelijk! Hetgeen U duidelijk zal maken hoe weinig verwend en bereisd en blasé men nog was in die dagen.

Behalve zichzelf en zijn collega's had men in Java's binnenlanden toen niet veel, hetgeen de saamhoorigheid bevorderde en

gezelligheid meer deed waardeeren dan nu men minder op elkaar is aangewezen en zich zoo gemakkelijk mechanisch verwijdert van zijn standplaats. Het was voor heeren cultuurgeëmployeerden een feestdag elkaar te bezoeken en heusch, het werden geen braspartijen of bacchanaliën; niet omdat men bijzonder braaf was, maar omdat men met zijn geringe inkomen en nagenoeg geen tantièmes inderdaad eenvoudige gezelligheid op prijs stelde en eenvoudige hartelijkheid noodig had. Men dronk iets, want warmte maakt altijd dorstig, maar als de gastheer geen bier of ajer blanda bezat, was men even gelukkig met whisky en water gevolgd door een huis- en tuinpaitje. Wijn aan tafel alleen bij extra feestdagen; verder niets bijzonders. En 's avonds maakte men een partijtje.

Nu belanden wij bij het duivels-prentenboek, de welbekende 52 Dondorfkaarten van mooi gesatineerd carton, rood- en blauwgerugd, die *f* 1.— per spel kosten of die (mits éénmaal gebruikt) mochten worden meegenomen à raison van *f* 0.50 per spel uit één der Sociëteiten (Djember of Bondowoso).

Men ging evenwel niet zóómaar bij elkaar zitten; daaraan ging gewoonlijk nog wel iets vooraf en daarna volgde ook nog wel iets. De beter-gesitueerden en ouderen uit dien tijd (lees de hoogergesalariëerden en zij die eenige jaren tantièmes hadden genoten) bewogen zich langs 's Heeren wegen per as (buggy of bendy); de jongere leden der cultuurhuishouding reden paard, hetzij een „kurig" ondernemingsbiekje vol fouten, dan wel een meer aristocratisch eigen rijpaard.

Men ontmoette elkaar als begin van de uitgaanspartij meestal bij een kleinen waterval of pantjoeran of bij een kali en reed na een verfrisschend faunenbad gezamenlijk naar het huis van den gastheer, in casu te Soember Biendoeng, een oord diep in de dessa, ongemakkelijk te bereiken langs zeer slechte wegen in de dessa Soember Anget.

Men speelde bij voorkeur boston-whist. Men overtroeft elkaar in het annonceeren en brutaal opbieden en met geweldig veel animo werd het eene uur vóór en het andere uur na gespeeld, waarbij de maag als klok fungeerde, die den tijd aangaf, waarop eenige vulling moest plaats hebben. Wij kwamen zeer gaarne bijeen bij dezen gastheer, die lichtelijk een smulpaap was, begiftigd met veel bonhomie en die zijnen gasten gaarne dezelfde zwakheid toedichtte, welke te bevredigen hij zeer gaarne voor een keer op zich nam, hetgeen deze gasten zich gaarne lieten aanleunen.

Wij speelden vóór het avondeten en daarna, totdat het laat werd en ook dáárna, totdat het volnacht werd en koud.

Het bedienend personeel rustte dan reeds vele uren. Men wist van geen uitscheiden, totdat opnieuw de maag zich gelden liet in diepen nanacht. Dan werd even gepauseerd en ontspon zich een ernstige discussie omtrent de waarde van de bescherming van veldgewassen tegenover de waarde van dierenbescherming, hiermede eindigende, dat bij meerderheid van stemmen werd vastgesteld, dat rijstvogeltjes buitengewoon schadelijk waren voor rijpende padi en dies werd besloten tot opruiming van een deel van dit schadelijk gedierte, de schrik van den landman, de plunderaars der padivelden, die dikwijls groote verwoesting aanrichten in sommige streken, zoodat deze plaatselijk tot een ware ramp uitgroeit, minstens even erg als de wilde varkens (tjellings), die veelvuldig in Oost-Java in beboscht gebied voorkomen.

Voeg daarbij, dat niemand onzer vegetarische neigingen had en het is U duidelijk, dat niemand zijn geweten bezwaard gevoelde bij het lossen van eenige hagelschoten kris-kras door het dichte gebladerte van den op het voorerf staanden waringinboom, die aan tallooze glatèks tot slaapplaats diende. Op deze wijze werd met enkele schoten een groot aantal vogels gedood, die door het intusschen gewekte personeel werden geplukt en gebraden en door de jonge vandalen bijna met huid en haar werden verslonden, tegelijk met de restanten van den avondmaaltijd en warme koffie.

Een half uur later werd opnieuw doorgespeeld nadat de petroleumlampen (wij kenden geen andere verlichting) waren bijgevuld met Devoesolie. Het gemopper der in hun nachtrust gestoorde bediendenschaar werd met een extra fooi weggeredeneerd zonder veel omhaal van woorden.

Te 6 uur 's morgens was men dan wel wat moe en slaperig, doch overigens zeer voldaan. Dan werd opnieuw een bad genomen, ontbeten en een uur later zat men frisch en genoegelijk aan de speeltafel bij een kop koffie, alsof men pas begon.

Het is mij nu onmogelijk ons uithoudingsvermogen van toen te begrijpen en toch — het is absoluut niet aangedikt — met groote ambitie en energie werd doorgespeeld tot het middaguur; dan was het ook inderdaad uit en vielen wij om van vermoeienis en slaap.

Zonder het te bevroeden hebben wij ons in die jaren zoo overmatig overgegeven aan kaartspel, dat zich die speelwoede in later jaren aan velen onzer heeft gewroken.

Ofschoon een „kapitaal" slechts een geringe waarde had en het geheel een eenvoudig aanzien behield, zoodat niemand meer dan enkele guldens kon verliezen of winnen, was men er even erg „in" als de grootste gokkers aan de Beurs.

Wij hebben deze „partijtjes" volgehouden, totdat de omstandigheden ons naar alle windrichtingen verspreidden.

Voor de inlandsche wederhelften van eenige der heeren was het een even groot feest die heeren gemaals of heeren meesters te mogen vergezellen naar de dito-gastvrouw. IJverig werden dan elkaars sarongs, preciosa enz. bewonderd onder het genot van eindelooze koppen koffie of glazen „stroop", kauwende en herkauwende de aangeboden sirihpruim en zich rijkelijk voorziende van niet al te dure eau de cologne. Het dessanieuws alsmede de chronique scandaleuse werden hevig bediscussieerd, waarbij de blanda's niet werden vergeten. Eenstemmig was de verzuchting, dat het niet mogelijk was hoogte te krijgen van de hartstocht der heeren, hare respectievelijke meesters.

Zij zouden het beter hebben begrepen indien op zulk gespeel zoovele uren lang, twisten en vechtpartijen waren gevolgd, maar zóó opgewekt en genoegelijk en met zulke kleine winsten of verliezen, dat ging boven hun begrip. Hoe kon dat de moeite waard zijn.

Gedurende een reeks van jaren was deze „kaartreserve" voldoende om weerstand te bieden aan verdere verleiding, totdat oogenschijnlijk ook deze reserve verbruikt was en een *tweede* kaartperiode in ons leven kwam.

Deze verscheen in den vorm van een oude dame, die met een tweejarig retourtje uit Holland overkwam om in ons huis op Java te logeeren om hare kleinkinderen te zien, enz.

Al heel spoedig bleek, dat Oma verzot was op een „spelletje" als gevolg van het feit, dat zij met wijlen haar besten man ruim 35 jaar lang vrijwel ononderbroken iederen avond „een kaartje had gelegd".

Nu haar lieve oude oogen des avonds de inspanning van lezen of handwerken moeilijk meer verdroegen en zij van haar kant van idee was, dat een partijtje ook voor ons een aangename afwisseling moest zijn in het leven van alle dag, hoorden wij den hoonlach van Satan, die met zijn prentenboek zwaaide. Wij begrepen de situatie volkomen, knikten Ma en Satan toe en hebben met inspanning van alle beschikbare krachten bereikt, dat Moeder 2 jaren lang de illusie behield, dat het partijtje een welkome afleiding (voor mij speciaal) was, niet tellende vermoeienis in tijden van aanplant of oogst, opkoop van kampongkrossok, moeilijkheden met bevolking bij waterverdeeling of grondhuur, enz.

Klokke 7.30, zoodra de kinderen naar bed waren, tot 9.30 werd

iederen avond gespeeld, totdat zij twee jaren later naar Holland vertrok.

Toen doofde onze energie; vielen onze hoofden en armen slap omlaag van òver-spanning. Met glinster-oogen en wreeden grijns werden het onschuldige tafeltje en de kaarten, die als spiegel Satan's beeld weerkaatsten, ten vuurdood gedoemd.

De bedienden verklaarden ons (in stilte) voor gek, dachten er over onzen dienst te verlaten, bekeken ons meewarig en hoofdschuddend, èlkaar veelbeteekenend aankijkende.

Een ondraaglijke last was van ons afgenomen, wij keerden spoedig tot het normale leven terug, slikten obat ter versterking van ons zenuwgestel.

Wij missen moed en kracht voor een *derde* speelperiode in ons leven, om opnieuw onze partners en onszelf te suggereeren, dat wij genieten van een partijtje als ontspanning, zooals wij Moeder konden suggereeren twee volle levensjaren.

Om aan het bridgen te gaan, daartoe ontbreken ons de noodige eigenschappen verder levenslang.

De gedachte maakt mij onrustig; U begrijpt dat nu.

Geef ons voortaan liever boeken en versier mij in gedachten met de noodige attributen voor een vergeten burgerbestaan zooals een huisjasje, pantoffels, kalotje, bril en lange pijp en een hooge ouderwetsche leuningstoel.

Stelt U zich mij in die aankleeding voor als in harmonie met mijn innerlijk en zonder eenigen kijk om er-in-te-komen; weg droom van roem en eer en macht en prettig wonen in het buitenland; ik blijf naast het Haagsche Bosch wonen; dat staat was.

Tot zoover v. d. Woude.

Is dit geen verhaal van Indisch leven in de Residentie, gedacht in —, geschreven voor de Residentie?

BUITENLAND.

DE INVOER IN FRANKRIJK UIT DE KOLONIËN.

Het totaal van den invoer van handelsartikelen en producten in Frankrijk bedroeg in 1932: 29,825,844,000 fr. Dit cijfer was voor 1931: 42,205,830,000 fr. Een opvallende vermindering dus. Van de 29 à 30 milliarden van 1932 droegen de vreemde landen 23,605,821,000 fr. bij. De Fr. koloniën 6,220,020,000 fr. Deze laatste vertegenwoordigden dus ongeveer 20 % van den geheelen invoer.

Opmerkelijk is, dat, terwijl de invoer uit het buitenland van 1931 op 1932 achteruit ging van 36 milliarden tot ruim 23 milliarden, de koloniale invoer in tegenstelling daarmede eenigszins toenam, van 6,214,679,000 fr. tot het voormelde cijfer.

Opmerkelijk mag ook worden genoemd, dat de Fransche economen, bij het vermelden van deze uitkomsten, voor verbetering eerder bedacht zijn op uitbreiding van de relaties binnen Groot-Frankrijk, dan op een poging om den buitenlandschen invoer weer te doen toenemen. De Franschman wil liefst zijn eigen leverancier worden, hij meent zich veilig achter de hooge tariefmuren. Wel begrijpt hij, dat alles wederkeerig is, zoodat hij het buitenland ook als afnemer kan verliezen, maar de beteekenis van dezen factor schijnt bij hem niet zoo door te dringen, dat deze hier overwegend wordt.

Het denkbeeld van den minister-president Edouard Daladier, om een Fransche economische rijksconferentie bijeen te doen komen, vindt ook steun bij hen, die van onderling overleg van vertegenwoordigers uit alle deelen van het verspreide gebied onder Fransche vlag verbetering verwachten van den ook op het moederland en de protectoraten en koloniën zwaar drukkenden crisistoestand.

Veelzeggend is ook deze opgave:

De Fransche koopvaardij telde ultimo 1932: 3,494,000 ton. Dat was 68,000 ton minder dan een jaar te voren. De opgelegde tonnage steeg van 768,000 tot 1,015,000 ton. Het percentage der opgelegde Fransche schepen bedraagt nu 29 % tegen toen 21 % der wereldvloot.

DE FINANCIEELE TOESTAND VAN DE KONGO-KOLONIE.

De Brusselsche correspondent van de *N. R. Cl.* berichtte:

Generaal Tilkens, gouverneur-generaal van de Kongo-kolonie, wiens mandaat ten einde loopt, zal 12 April a.s. te Brussel aankomen en niet meer naar Afrika terugkeeren. Tot nu toe heeft de minister van koloniën, mr. Tschoffen, nog geen besluit getroffen wat betreft de voorziening in de aldus ontstaande vacature. Het is waarschijnlijk, dat voorloopig geen nieuwe gouverneur-generaal zal worden benoemd. Het departement van koloniën, dat dagelijks draadloos in verbinding is met de kolonie, zou in dit geval alle noodige instructies direct aan de gouverneurs der vier groote Kongoleesche provinciën doen geworden. Zoodoende zou bovendien een aanzienlijk bedrag aan overbodig geachte administratiekosten kunnen worden bezuinigd. De begrooting der kolonie sluit, als bekend, met een deficitair saldo van 350 millioen francs, waarvan 180 millioen door het moederland zullen worden gedekt. Het volgend jaar zal, indien de oeconomische crisis aanhoudt, de toestand nog iets ernstiger zijn ten gevolge van de verzwaring der schuldlasten. Iedere besparing, welke tot geen ontwrichting van de administratieve structuur der kolonie leidt, is dus welkom.

HET BESTUUR VAN SPAANSCH MAROKKO.

De nieuwe Spaansche regeering heeft een decreet gepubliceerd, waarin het bestuur van Spaansch Marokko wordt gewijzigd.

Alle hoogere ambtenaren, die langer dan negen jaren een post in Marokko bekleeden, zullen worden afgezet.

De hooge commissaris zal voortaan onder den minister-president staan en niet onder den minister van buitenlandsche zaken, zooals tot dusver.

De premier zal ook de andere ambtenaren in Marokko benoemen. Op deze wijze hoopt men ook Marokko van monarchistische elementen te zuiveren.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

Dr. J. TIJSSEN.

In Indië weet nu vrijwel iedereen waarom deze naam genoemd wordt als die van een bijzondere persoonlijkheid. In Nederland is dit echter nog geenszins 't geval. Daarom lijkt 't ons een gelukkige gedachte van den schrijver eener correspondentie in de *N. Rott. Ct.*, om van boord van het repatrieerd schip „Baloeran", in een reeks-artikelen, over het werk van dezen geneesheer-philanthroop te vertellen. Doet het opschrift (blad van 2 Maart) „Een strijd in Atjeh" iets anders verwachten, het onderschrift „Een oogarts op het oorlogspad" benadert het onderwerp meer, dat ons een denkbeeld wil geven van het werk van den grooten operateur, met eenvoudige middelen, in den kampong.

Dr. Tijssen is in O. Sumatra, in Borneo, in Samosir, in Atjeh, het dorp ingetrokken op zoek naar ooglijders. Hij bezocht de Melaatschen. Hij heeft honderden, welhaast duizenden van blindheid genezen, voor blindheid gered, of hun ooglijden verholpen of verzacht. Wij zijn met deze mededeelingen nog niet bij de correspondentie in de *N. R. Ct.*, waarover zoo dadelijk, maar bij hetgeen in Indië iedereen weet. Over Dr. Tijssen en door hem is in de Indische bladen reeds meermalen geschreven, ook al omdat hij steun voor zijn werk noodig heeft.

Zoo vertelde hij in de *Deli Ct.*, van 3 en 4 Februari, nog over zijn werk op Samosir, het groote eiland in het Tobameer, en over dat ter Westkust van Atjeh.

Daarin schreef hij o.a.

Men moet bij oogheelkundige behandeling vooral tijdig naar de bevolking toekomen. Het is meestal niet alleen de methode van behandeling, maar het vlug er bij wezen. De menschen wachten zelf met het gaan naar een dokter tot het al te laat is en ze ongeneeslijk stekeblind zijn. Hij sprak de hoop uit, dat het mogelijk zal blijken ook eens een vrouwenarts en een oogarts zes maanden een reis te doen maken over Samosir. Practische bezwaren tegen zoodanige tournée zijn er weinig, doordat er verschillende zendingsziekenhuizen op Samosir staan. Bovendien heeft de zending verpleegsters, die het vertrouwen der bevolking bezitten. Het

eenige wat ontbreekt zijn *de artsen*. Dr. Tijssen en zijn assistent, Dr. Siregar, behandelden op Samosir soms 27 patiënten per dag, hetgeen vaak neerkwam op per dag 80 operaties. In de meeste gevallen zijn de resultaten zeer gunstig, hoewel het herstel van het gezichtsvermogen natuurlijk eerst langzamerhand optreedt. Bij anderen, wier oogen al onherstelbaar bedorven zijn, vermindert in ieder geval de irritatie van de oogharen, enz.

Voor eenige jaren promoveerde, zoo lezen wij, bij prof. Van der Hoeve, te Leiden, de helaas te vroeg gestorven oogarts Hoogerheide op een proefschrift over drieduizend ooglidoperaties op Java verricht. Wanneer een oogarts zooveel operaties van één soort heeft gedaan dan begrijpt men, dat hij een enorme hoeveelheid materiaal bewerkt moet hebben. Hierop is slechts een enkel hospitaal berekend; Hoogerheide heeft dan ook in gardoehuisjes en op andere voor een leek zonderlinge plaatsen geopereerd. Een zeer beroemd voorbeeld is ook Elliot in Britsch-Indië die, als hij op tournée was, slechts op één plaats blijvende, de blinden van hun cataract verloste en ze met een verband en een bril liet heengaan; hij zag dezelfde menschen nooit terug. Door zijn wijze van werken kon hij opgave van getallen over operaties doen, die de vakmenschen spottend astronomisch noemden, maar die door diezelfde vakkringen ook met bewondering worden vermeld. Het succes van Dr. Tijssen op de Noordkust van Atjeh was bizonder groot, omdat daar zulk een gemakkelijk te opereeren groot aantal cataracten onder zijn bereik kwam. Zijn werk ter Westkust van Atjeh was voor hem zeer prettig. Hij kreeg daar een intelligente bevolking te zien, die de oogheelkundige behandeling op prijs stelde. Hij hoopt in staat gesteld te worden om den tocht langs de Westkust van Atjeh nog eens te mogen maken en dan op meerdere plaatsen gedurende drie weken verblijf te houden. Wegens een ernstige ziekte in zijn familie is Dr. Tijssen naar Holland gegaan; hij denkt echter in September weer uit Holland te kunnen vertrekken om dan in October van dit jaar zijn mooien arbeid op Sumatra te hervatten.

Hiermede hebben wij hem, voor den lezer, aan boord van de „Baloeran" gebracht, waar de Schr. in de *N. R. Ct.* met hem samentrof.

Zestien jaren plantersdokter in Langsa, dat, behoorend tot het Delisch cultuurgebied, in het zuiden van Atjeh ligt. Daar trof hem het lot van de vele blinden. Daarna heeft hij in Leiden gewerkt als assistent bij prof. Van der Hoeve. In 1929 teruggekeerd naar Atjeh ging hij op pad ter genezing van de ooglijders. Niet naar het hospitaal. Hij spreekt lang en vol bewondering over het werk in de hospitalen. En *toch*.....

Het is mij of de dokter een gevaarlijke gedachte bezig is te bezweren, aldus de Schr. Of hij bang is, dat ik hem later verkeerd begrijpen zal. Daarom, misschien daarom spreekt hij lang over het mooie werk in de hospitalen.

Den volgenden dag brengt de dokter mij drie Indische kranten, waarin staat geschreven over zijn werk. Ik weet nu, waarom hij dat alles heeft gezegd over de hospitalen. In de kranten staat, dat dr. Tijssen niet meer werkt in de hospitalen. Hij is met een Javaanschen jongen in de Atjehsche kampongs gegaan, heeft er blinden gezocht en hij heeft hen op een rij gezet, zooals werkloozen om te stempelen; hij heeft hun oogen bekeken en tegen sommigen gezegd: „Jou kan ik helpen, kom morgen maar terug;" Tegen anderen: „Jou niet!"

„Weet u wat ze dan deden, als ik gezegd had: „Jou niet?" Dan lieten ze zich achter in de rij zetten voor een tweede kans."

Den volgenden dag kwamen de geroepenen terug. De dokter opereerde. Drie, vijf, tien, door grauwe staar verduisterde oogen per dag. Op een tafel in een bestuurskantoor, in een pasangrahan, in een marschbivak, in een karbouwenstal.

Hij ziet mijn verwondering. Lachend zegt hij: „Ziet u, de lamp, die ik voor *f* 5 gekocht heb, is beter dan de lamp waarmee Donders werkte in zijn tijd, mijn sterilisatietoestel in de rimboe is volmaakt, vergeleken bij het zijne. In de hospitalen, zegt de dokter, is alles veel beter. Er is prachtig werk gedaan door vele collega's, uitnemende oogartsen, aan wier bekwaamheid en toewijding nooit iemand getwijfeld heeft.

Er zijn in Indië veel artsen. Maar hoeveel werken er niet voor een bijna uitsluitend Europeesche praktijk? Hoeveel voor het leger? Er blijven millioenen, mogelijk veertig millioen menschen over, waarvoor weinig of geen medische hulp beschikbaar is.

De outillage in de hospitalen is boven allen lof verheven. Maar de Atjeher begrijpt moeilijk, dat hij zijn voeten moet wasschen in het hospitaal, wanneer hem iets aan de oogen scheelt. Hij komt maar hoogst zelden in het hospitaal. Hij is anders dan wij. Om een half jaar langer te leven, liggen wij twee jaar in een ziekenhuis. Want wij zijn erg bang voor den dood. Maar de Atjeher sterft goed, als hij maar in zijn kampong mag sterven onder zijn eigen menschen.

In Kota Radja vond ik een jongen oogarts. Hij wil graag werken en hij wacht. Hij wachtte 4 maanden op zijn eerste cataract. Ik ging naar de kampongs op de Noordkust en opereerde er 83 in 26 dagen tijds. In een polikliniekgebouwtje, in een bestuurskantoor, in een karbouwenstal. Wat ik kan, kan ieder ander. Het

heeft het gouvernement maar weinig geld gekost. Maar een beetje is noodig. Voor brillen, reisgeld en verbanden.

Maar wat vooral noodig is, dat is wat idealisme bij ons in Holland; jonge artsen; èn het inzicht, dat wij op mijn manier duizenden kunnen bereiken, die anders ongeholpen blijven. Ik heb dit inzicht langzaam gekregen in 16 jaar Atjeh: dat wij *naast* onze hospitalen, *naast* de quarantaine, *naast* den strijd voor de algemeene hygiëne behoefte hebben aan artsen, die in de kampong gaan. Daar is, medisch gesproken, een niet-ontdekte wereld.

Ik weet, dat ze er zijn, èn het idealisme èn de artsen.

Ik heb het werk van de zending gezien. Geloof niet, dat ik dien arbeid gering schat. Wanneer u schrijft, zeg dan vooral dit: de menschen van de zending weten zelf nauwelijks, hoe goed bijv. het werk is, dat zij deden door de behandeling der avitaminose met levertraan, waardoor bij honderden kinderen vroege blindheid is voorkomen.

Maar er is meer te doen. Er zijn tal van vrouwen waarbij we door operatief ingrijpen zouden kunnen helpen, wanneer wij den aanval begonnen in de kampongs. Maar het is moeilijk dit alles te bespreken. Er is zooveel.

Wij moeten vertrouwen brengen in de wetenschap, niet, of niet alléén, door de menschen te onderwerpen aan langdurige behandelingen in het hospitaal, maar *eerst* door het wonder, dat wij verrichten kunnen met de operatie. De medische wereld is, dunkt mij, te huiverig voor de verbinding van wetenschap met het primitieve sociale werk. Dadelijk alles wil men geven. Alleen volledige therapie op de basis der huidige wetenschap. Dan kost het schatten en het resultaat is prachtig naar de kwaliteit, maar desondanks gering.

In de cataract-operatie hebben wij het wonder in handen. Eenvoudig in wetenschappelijken zin, maar sprekend door haar directe werking tot de eenvoudigen van geest en daardoor een sociaal ding van beteekenis. Wij moeten genoegen nemen met het mindere, juist in dezen tijd, nu voor het meerdere het geld gaat ontbreken. Maar dat mindere dan ook doen zoo effectief mogelijk.

Kunt u dat niet eens zeggen? Dat er ontzettend wordt geleden door een flinke intelligente bevolking. Zou het niet helpen, wanneer u schreef, dat er duizenden kinderen blind worden, als blinden door het leven gaan, en dat het *onnoodig* is? Wanneer wij het maar tijdig hadden gezien. Lang blind zijn, maakt jonge kinderen ongeneeslijk blind. Zijn menschen op ouderen leeftijd lang blind, langer dan 5 jaar bijv., dan treden psychische veranderingen op, die maken, dat het gezichtvermogen zeer moeilijk of niet meer

terugkeert. Er is geen lust meer om te zien. Men is vergeten wat licht is.

Er is een politieke kant aan het vraagstuk.

Maar laat ik u iets vertellen van mijn werk op de Noordkust van Atjeh. Ik trof daar een typisch conservatief ouderwetsch Atjesch hoofd, Toekoe Oemar van Bernoen. Met de etiquette, waarop een personnage van zijn gewicht recht heeft en zoo gesteld is, liet ik hem te spreken vragen en ik verzocht hem om den volgenden dag alle blinden, die hij vinden kon, bij elkaar te brengen. Maar Toekoe Oemar was erg uit zijn humeur. Redenen van persoonlijken aard, en meer algemeene. Toekoe Oemar had veel, zeer veel te lijden van de malaise..... Daarom kwam hij met tal van bezwaren. Het zou toch weinig helpen en het gaf zoo veel soesah — alles voor niets.

Toen ik hem zei, dat het hem inderdaad wel heel veel moeite zou kosten, ging hij brommend heen. Maar zijn eergevoel was zwaar getroffen.

Den volgenden morgen had Toekoe voor alles gezorgd. Het was in de puntjes in orde. Uit de groote troep, die hij verzameld had, zocht ik 8 ongelukkigen uit en bestelde hen voor den volgenden morgen. Vijf hunner werden onmiddellijk geopereerd. Vijf cataracten. Vijf dagen later — zoo heeft het geluk mij geholpen — konden allen zien. Toen kwam de groote toeloop. Zóó groot, dat Toekoe Oemar er zelf plezier in kreeg en zich uitsloofde om mij te helpen.

„Zei ik u niet, dat het niets nieuws is, wat ik doe? Dat ieder arts doen kan, wat ik doe? In de Indische bladen, die ik u gaf, wordt gesproken van een *methode-Tijssen*. Dat is niet juist. De operatie die ik deed is er een, die door groote denkers in den loop der eeuwen werd uitgedacht. Ze wordt ieder jaar overal in elk ooglijdershospitaal gedaan. Maar er worden in een middelmatige universiteitskliniek per jaar evenveel operaties gedaan als ik deed in een maand. Zoo rijk is het materiaal in het land waar ik werk.

Maar ook de gedachte om in de dorpen te gaan en op de plaats zelf te opereeren, niet af te wachten wat in de hospitalen komt, is allerminst origineel."

Hier volgt dan een herinnering aan hetgeen de oogarts Hoogerheide gedaan en bereikt had, en aan het werk van Elliot in Britsch-Indië.

Wij willen door onze aanhaling hier waardeering uiten voor de poging, die gedaan is om Dr. Tijssen en zijn werk in Nederland bekend te maken, in de hoop, dat dit ook aan dit werk ten goede

zal komen. Wij meenen hiervoor met het voorafgaande te kunnen volstaan, maar knippen uit de correspondentie toch nog een zin, die betrekking heeft op het boven reeds genoemde eiland Simaloer, als beeld ten deze ook voor menig ander deel van N.-I.

Op Simaloer, waar 20.000 menschen wonen, vond hij geen arts en bij het goede zendingswerk toch niets wat lijkt op ware medische hulp. Eenmaal in de maand een gouvernementsarts, die een paar uren komt kijken.....

„U kunt zich geen voorstelling maken van de toestanden, die op medisch gebied hier en daar in ons Indië heerschen!"

't Is noodig dat ook dit in Nederland nog eens uitdrukkelijk wordt verkondigd.

KARTINI-SCHOLEN.

In een algemeene vergadering van de Ver. Kartinifonds hield, 28 November 1932, te 's-Gravenhage, mej. M. W. M. Avelingh, hoofd der Kartinischool te Buitenzorg, een voordracht over „Het recht van bestaan der Kartinischolen in dezen tijd." In *De Opbouw* werd de lezing nu als artikel opgenomen.

Is uit den titel op te maken, dat het recht van voortbestaan dier scholen voor inlandsche meisjes, van eenige zijde, in twijfel gesteld is, het hoofd der Kartinischool is hier beslist tegen op gekomen. Aan het pleidooi ontleenen wij eenige gedeelten.

Het eigen karakter van de Kartinischool is in de eerste plaats haar geven van meisjesopvoeding, in de tweede plaats haar neutraliteit. De neutraliteit van de scholen is een zeer belangrijk punt, maar waar ik op het oogenblik niet op in wil gaan, omdat het een vaststaand punt is, dat gelukkig niet in het gedrang dreigt te komen, zoodat het er in dezen tijd niet anders voorstaat dan het altijd gedaan heeft.

Wat nu het meisjesonderwijs betreft. Al de scholen, die door het Gouvernement en de andere vereenigingen opgericht zijn, zijn jongensscholen, waarop meisjes toegelaten worden.

Een van de redenen, waarom de Kartini-vereenigingen speciaal meisjesscholen opgericht hebben, is, dat de adat niet toeliet, dat meisjes gemengde scholen bezochten. Op de scholen met Hollandsch als voertaal komt dit bezwaar van de ouders minder sterk tot uiting, omdat ze over veel bezwaren heenstappen om hun kinderen op zoo'n school te krijgen. Toch blijft het een veel voorkomend verschijnsel, dat van de meisjes op die gemengde scholen maar een heel klein percentage de school geheel afloopt.

Een andere en nog belangrijker reden is, dat op een meisjes-

school het onderwijs en de opvoeding ingericht kunnen worden op echt meisjesonderwijs, en dat is nu juist het groote punt, dat zoo noodig is en dat in dezen tijd zoo buitengewoon moeilijk is te handhaven. Het is waar, dat in Holland en ook voor de Hollandsche kinderen in Indië lagere meisjesscholen vrijwel een overwonnen standpunt schijnen te zijn. Maar er moeten bij het bekijken van het vraagstuk van den kant van het Inlandsche kind een paar dingen in het oog gehouden worden. Ten eerste duurt de opleiding van een Hollandsch meisje van den gegoeden stand tot en met de lagere middelklasse heel wat langer dan die van een Inlandsch meisje. Het zijn toch alleen de allerbest gesitueerden, die hun dochters meer kunnen geven dan lager onderwijs. Van de leerlingen der Kartinischolen krijgen per school en per jaar gemiddeld nog geen 8 meisjes vervolgonderwijs, en daarvan gaat nog de grootste helft naar de Muloscholen, waar ze ook geen meisjes-opvoeding krijgen. Daar de Kartinischolen gemiddeld met ± 45 leerlingen beginnen, krijgt dus nog geen 10 % van die leerlingen vervolgonderwijs, dat voor meisjes geschikt is. De overige 90 % kan het eenvoudig niet krijgen, omdat de vervolg-scholen voor het meerendeel voor de ouders te duur zijn, of overvol. Voor deze meisjes is de lagere school de eenige, die meisjes-onderwijs kan geven. Ten tweede is de echte meisjesopvoeding voor het Inlandsche meisje zooveel meer noodig dan voor een Hollandsch kind. De meeste Inheemsche meisjes, die niet naar een vervolgschool gaan, trouwen kort na hun schooltijd. Een derde punt is nog, dat een Inlandsch huishouden over minder middelen beschikt dan een Hollandsch, en vooral een meisje nooit een wensch, waaraan financieele lasten van eenigen omvang zijn verbonden, kan bevredigen, zooals lessen in muziek, talen of wat dan ook. Dat geeft een toekomst met heel andere belangen dan die van een Hollandsch meisje en tevens dan die van een Inlandschen jongen, die zich een plaats moet kunnen veroveren in de maatschappij.

Aan het jachtproces der andere scholen doen de Kartinischolen noodgedwongen mee. Een zeker peil moet natuurlijk bereikt worden, ook op intellectueel gebied. In de eerste plaats voor haar 10 % veelbelovende leerlingen, die ze haar kans moeten geven, maar ook voor de 90 % overige leerlingen, omdat de vrouw niet totaal onwennig moet staan op het gebied, waarop haar man zich begeeft. Dat die ontwikkeling precies dezelfde zou moeten zijn, is een heele andere quaestie. Maar een zeker fond van intellectueele kennis heeft ze toch noodig en de Kartini-vereenigingen hebben voor haar scholen vastgesteld, dat ze het peil van de Hollandsch-Inlandsche school hooren te bereiken, aangezien dat het

eenige peil is, dat door het Gouvernement voor Inlandsche scholen met Hollandsch als voertaal wordt erkend. Maar als we dit H. I. S.-peil als eenig doel voor ons zien, komen we tot den toestand, waarvan ik zooeven iets heb gezegd. Daar zit geen aanknoopingspunt in voor den anderen kant van het meisjesleven en zoolang ze er niet op de eene of andere manier op voortbouwen kan, brengt het haar niets dan teleurstelling. Daar ligt nu de taak van de Kartinischolen; in deze speciale behoefte moeten en kunnen ze beter dan eenige andere school voorzien.

De Kartinischolen hebben n.l. verschillende voorrechten.

Ten eerste hebben we uitsluitend vrouwelijke leerkrachten.

Een tweede voorrecht was er een, dat we tot Juli 1932 gehad hebben, maar toen als gevolg van de bezuiniging hebben verloren. We hadden n.l. meer Hollandsche leerkrachten dan op de andere scholen. Het is financieel onmogelijk geworden om de voorrechten, die we onder de oude subsidieregeling hadden, alle uit eigen kas bij te betalen. Dat van de betere personeelsvoorziening gaat dus met de nieuwe regeling voor ons verloren.

Een derde voorrecht bestaat nog, maar dreigt in het gedrang te komen, n.l. een zekere vrijheid in de werkwijze, waardoor het tot nu toe mogelijk is geweest om huishoudonderwijs in het leerplan op te nemen, om een voorklasse te hebben, waar spelenderwijs vast wat Hollandsch geleerd werd en de kinderen vertrouwd gemaakt werden met de school. Deze vrijheden zijn al veel ingeperkt door de strakke doorvoering van het H.I.S.-peil, waardoor het o.a. onmogelijk werd gemaakt, het geschiedenisonderwijs op een betere manier in te kleeden, maar we hebben er toch nog wat van gered.

Een ander en nog belangrijker voorrecht, het handwerk-onderwijs, hebben we ook nog kunnen behouden, al zijn de middaglessen ons afgenomen en kunnen we voor meer huishoudonderwijs geen plaats meer in de lesrooster inruimen.

Dit handwerkonderwijs is in de eerste plaats zoo practisch mogelijk ingericht met een minimum programma van de allernoodigste dingen, die elk kind moet kunnen en die ze ook gemakkelijk allemaal klaar kunnen krijgen, en een mogelijkheid van uitbreiding, die vooral gezocht wordt in het met een minimum van kosten versieren van de gemaakte voorwerpen, waarna de allervlugsten dan nog eens iets aparts krijgen op het gebied van mooiere kinderkleeding meestal, een gesmokt jurkje b.v. of kleedjes e.d. ter versiering van het huis. In de tweede plaats is het spreekles; het komt aan op begrijpen, wat de juffrouw zegt en vragen, wat je weten wilt. In de derde plaats biedt het een van

mijn zooeven bedoelde aanknoopingspunten. Nog niet eens alleen in het werk zelf, maar ook in de aanleiding, die het geeft tot nauwere aanraking, bespreking van wat in een gezin de kleintjes noodig hebben; wat de kinderen doen voor broertjes en zusjes; wat ze heel goed weten dat ze hooren te doen, maar nalaten; hoe ieder kleintje daar weer op reageert. Juist die lessen zijn zoo goed in handen van de Hollandsche leerkrachten, hoe noodig die ook al weer zijn voor de andere vakken, juist omdat het zoo dikwijls gebleken is, wat een contact er in die handwerkuurtjes werd gelegd. Het is de vraag, of dat in de toekomst nog mogelijk zal zijn.

Ook hebben de Kartinischolen, te zamen met de andere Hollandsch-Inlandsche scholen, waaraan Europeesche leerkrachten zijn verbonden, haar waarde als terrein, waarop Oost en West elkaar ontmoeten. De verhouding tusschen Oost en West maakt in dezen tijd een bijzonderen ontwikkelingsgang door.

Er is weinig contact tusschen de jongeren van het Indonesische volk en ons, Hollanders. Hoe meer de opgroeiende jeugd zich ontwikkelt in banen van afzijdigheid, hoe minder kans er is op onderling begrijpen, hoe vreemder de rassen tegenover elkaar komen te staan. Er is hier een verlies, waar winst hoorde te zijn. Hoe rijker een volksbewustzijn zich ontplooit, hoe meer goeds het zou moeten verspreiden over zijn omgeving en met hoe meer belangstelling en bereidheid tot helpen het door die omgeving zou moeten worden gadegeslagen. Aan wie de schuld als het niet zoo is? Aan dengene, die den ander niet begrijpt?

Er moet begrijpen zijn tusschen de rassen, die hetzelfde land bewonen. Daarvoor is contact noodig. Kartinischolen zijn niet voldoende om dat te bereiken, maar ze kunnen haar steentje er toe bijdragen door het contact, dat zij leggen tusschen de Hollandsche onderwijzeres en het Inlandsche kind.

DE NIEUW-GUINEA-EXPEDITIE.

Het *Bat. Nbl.* weet te melden, dat de bodemkundige expeditie in Nieuw-Guinea, waarvan de berichten overigens zeer sporadisch binnen komen, goed opschiet.

Geenszins afgeschrikt door het trieste begin — het onverwachte overlijden van ir. van den Brand —, heeft men eenige maanden geleden de eerste doorsteek vanuit Hollandia naar Depapre, na het Sentanimeer overgetrokken te zijn, volbracht. Teruggekeerd naar de basis te Manokwari is vervolgens het omliggende gebied volledig onderzocht. De laatst ondernomen exploratietocht was nu pas beëindigd. Men heeft het Arfak-gebergte

in alle richtingen doorkruist en ten slotte het Angli--angi-meer bereikt. Te Manokwari worden reeds weer voorbereidingen getroffen tot den volgenden tocht.

Uit particuliere correspondentie vernam het blad verder, dat enkele kolonisten reeds naar het Arfak-gebergte vertrokken zijn en zich zeer enthousiast uitlaten over de bestaansmogelijkheden in deze streek. Men vindt daar op 7000 voet hoogte een ideaal en volkomen gezond klimaat; de bevolking is vredelievend en legt den blanken kolonisten niet de minste hinderpalen in den weg. De bodemgesteldheid schijnt voor kleinen landbouw bij uitstek geschikt zijn, de grond is door den humusrijkdom zeer vruchtbaar en men verwacht in de toekomst goede resultaten. De transportmoeilijkheden vormen natuurlijk nog steeds het groote bezwaar voor een snelle en intensieve ontwikkeling van dit gebied.

POELOE LAOET VOOR KOLONISATIE AANGEBODEN.

De Indische regeering heeft de aandacht der hoofdbesturen van het Indo-Europeesch Verbond, de Indisch Katholieke Partij, het Verbond van Vereenigingen van Overheidsdienaren, de Stichting immigratie en kolonisatie Nieuw-Guinea en de Vereeniging Indo-Kolonisatie Nieuw-Guinea gevestigd op de verlaten terreinen der kolenmijnen op Poeloe Laoet, welke bij een kolonisatieproef een dragelijke kans tot slagen zouden bieden. Voor het geval tot een kolonisatieproef wordt overgegaan, zal de regeering de verlaten huizen en de in aanmerking komende gebouwen der Poeloe Laoetmijnen ter beschikking stellen.

VARIA.

STEUN VOOR DE WERKLOOZEN IN N.-I.

Welk een omvang de werkloosheid in Ned.-Indië heeft aangenomen, moge blijken uit de volgende cijfers: In Februari 1931 telde men 2400 werklooze Europeanen, in December 1931 3110, in Juli 1932 3590 en in Februari 1933 5520. Met deze cijfers voor oogen behoeft het geen toelichting, dat versterking van de middelen, om de ergste gevolgen der werkloosheid eenigermate te verzachten, dringend noodig is.

Het Crisissteuncomité voor Nederl.-Indië (postgiro Nr. 198000) te 's-Gravenhage doet daarom opnieuw een dringend beroep op het saamhoorigheidsgevoel en de offervaardigheid van de Nederlanders hier te lande en in het buitenland — inzonderheid van de Indische verlofgangers en gepensionneerden — tot leniging van den nood, ontstaan door de toenemende werkloosheid onder de verschillende groepen der bevolking van Ned.-Indië. Geldelijke bijdragen — liefst vaste maandelijksche bijdragen — zullen gaarne in ontvangst worden genomen ter overmaking aan het Centraal Comité voor steun aan werkloozen te Batavia.

EIGENAARDIGE KEUZE DOOR HET DEPARTEMENT VAN FINANCIËN.

In het rapport der Commissie uit den Volksraad nopens het Verslag der Algemeene Rekenkamer over 1931 komt, onder meer pijnlijke terechtwijzingen aan het adres van het Departement van Financiën in Indië, ook deze voor:

Naar de commissie meent te weten, was de onlangs wegens het aannemen van retourcommissie ontslagen beheerder van den huishoudelijken dienst van het Departement in wiens administratie tal van schromelijke tekortkomingen, o.a. een verschil van ruim één millioen stuks drukwerken, werden geconstateerd, vóór zijn benoeming als zoodanig werkzaam als portier bij „Le Perroquet", een soort opgeheven amusementsgelegenheid te Weltevreden. Zij betwijfelt ten sterkste of de betrokkene kon wijzen op de bekwaamheden, vereischt voor de hem bij het Departement van

Financiën opgedragen kas- en magazijns-administratie. Gaarne zal zij worden ingelicht op welke opleiding en voorpractijk de gewezen beheerder kon bogen en op wiens aanbeveling of voorspraak hij werd aangesteld. Overigens kan zij niet nalaten, de hoop uit te spreken, dat bij de nog plaats te hebben benoeming van een opvolger met grooter zorgvuldigheid te werk zal worden gegaan.

LIJKVERBRANDING OP BALI WEEK-END.

De meer en meer gebruikelijke vorm, waarin ter bevordering van het toerisme ruchtbaarheid gegeven wordt aan een lijkverbranding op Bali, is de volgende, ontleend aan het *Bat. Nbl.* van 18 Januari j.l.:

„Op 30 Januari a.s. zal op circa 15 K.M. van Den Pasar, Zuid-Bali, een vrij belangrijke lijkverbranding plaats hebben.

Deze crematie is van bijzondere beteekenis, aangezien de overledene behoorde tot een hooge Kaste.

Het s.s. „Melchior Treub", d.d. 24 dezer van Batavia en d.d. 26 dezer van Soerabaja en het s.s. „Merak" d.d. 28 Januari van Soerabaja bieden een goede gelegenheid om deze crematie bij te wonen."

„VREDES"-KLANKEN.

In „Oorlog of Vrede", orgaan nog wel van de zich noemende „Nationale Vredes Centrale", schrijft de ex-officier Paul Kiès naar aanleiding van de muiterij in Indië o.m.:

> „Ieder Indonesiër heeft het recht in opstand te komen tegen den Nederlandschen overheerscher. Ieder Indonesiër heeft het recht *met ieder middel* de revolutie voor te bereiden tegen den kolonialen onderdrukker".

De cursiveering is van P. Kiès.

Hier wordt even een tipje gelicht van den sluier, die over het valsche pacifisme hangt, waardoor velen zich helaas laten misleiden.

Oogenschijnlijk beijvert deze propaganda zich voor den vrede. In werkelijkheid leidt ze regelrecht naar den oorlog. Want revolutie is wel de verschrikkelijkste vorm van het geweld, waartegen deze lieden week in week uit, hun vrome preeken richten.

(Aldus de *Maasbode* van 14 Febr.).

KOLONIALE LITERATUUR.

Etudes d'Orientalisme, publiées par le Musée Guimet à la mémoire de Raymonde Linossier. Tomes I—II. Paris: Librairie Ernest Leroux, 1932. Prijs fr. 250.—.

Deze bundel is gewijd aan de nagedachtenis van een begaafde vrouw die, aan het Musée Guimet te Parijs verbonden, zich gewijd heeft aan de studie der Boeddhistische archaeologie en kunstgeschiedenis. In 1930 is zij op 33-jarigen leeftijd overleden. Na een waardeering van haar wetenschappelijken arbeid door René Grousset, wordt de bundel geopend met een beschrijvenden catalogus van de Tibetaansche schilderstukken in de verzameling Loo, door Raymonde Linossier samengesteld en in December 1929 voltooid.

De beide deelen bevatten verder 28 rijk geïllustreerde bijdragen van verschillende, meest Fransche geleerden. De namen van Coedès, Foucher, Lévi en Pelliot, die onder de medewerkers voorkomen, waarborgen reeds een hoog wetenschappelijk gehalte. Het zou ondoenlijk zijn binnen het bestek van deze aankondiging een eenigermate volledig beeld te geven van den zeer rijken en gevarieerden inhoud der verschillende bijdragen. In het algemeen bewegen zij zich uit den aard der zaak op het gebied der Indische archaeologie en kunstgeschiedenis, waarbij het begrip „Indisch", zoowel Voor- en Achter-Indië als Indonesië omvat. Andere gebieden, waarop de Indische cultuur invloed heeft doen gelden, zijn niet uitgesloten.

Op het terrein der archaeologie van eigenlijk Indië noemen wij een artikel van E. Bazin-Foucher over een oude munt van Pañcāla. Een eigenaardige figuur op deze munt voorkomend, waarin men tot nog toe den vuurgod Agni heeft gezien, wordt hier verklaard als een Nāga. Foucher behandelt op aantrekkelijke wijze een voorstelling van het *Sutasoma-jātaka* voorkomend in een grot te Aurangābād. Goloubew doet een nieuwe verklaring aan de hand voor twee zeer eigenaardige stukken sculptuur, die zich in het museum te Mathurā bevinden. Jouveau-Dubreuil schrijft over het beroemde rotsrelief te Mahābalipuram (beter: Māmallapuram

of Māvalivaram), waarin men een afbeelding van de boetedoening van Arjuna heeft gezien, maar dat veeleer de nederdaling van de Gangā (d.i. Ganges) weergeeft. Het symbolisme van het leeuwenkapiteel van Sārnāth wordt door Przyluski behandeld; de vroege Indische kunst met die van Mesopotamië vergeleken door Fabri.

Wat Achter-Indië betreft, bespreekt Finot afbeeldingen voorkomende op de beschreven steenen van Kambodia, terwijl Coedès een artikel wijdt aan eenige stukken sculptuur gevonden te Srideb in Siam. Grousset wijst op den invloed, dien de beeldhouwkunst van Bengalen tijdens de Pāla en Sena dynastiën heeft uitgeoefend op de kunst, zoowel van Nepal en Tibet als van Indonesië. Noemen wij ten slotte nog een artikel van Hackin over de laatste ontdekkingen der Fransche archaeologische missie in Afghanistan.

Dr. J. PH. VOGEL.

Op den drempel van 1933. Een serie persgesprekken in briefvorm geschreven voor *De Locomotief* door Herman Salomonson (114 blz.). Nijgh en van Ditmar. Rotterdam 1933. Prijs *f* 1.—.

Het geldt hier persgesprekken over tien verschillende onderwerpen, naar den toestand op ultimo 1932, ten behoeve van eene nieuwsjaarsuitgave van het dagblad *De Locomotief* te Samarang, nl.: het Overheidsbedrijf met Ir. Damme, directeur-generaal der posterijen, telegrafie en telefonie; het particulier bedrijf met den heer Gelderman, algemeen voorzitter van het verbond van Nederlandsche werkgevers; de pers in crisistijd met den heer Nijgh, directeur van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant;* in tijden van versobering met Z. Exc. Welter, oud-minister van Koloniën; de producten van Ned.-Indië op de wereldmarkt met Dr. van Aalst, president van de Nederlandsche Handel-Maatschappij; Indie in het parlement met den heer Van Kempen, oud-gouverneur van Sumatra's Oostkust; het luchtverkeer met Ir. Wurfbain, voorzitter van den raad van beheer der Koninklijke Luchtvaart Maatschappij; de scheepvaart met den heer Tegelberg, directeur van de Stoomvaart Maatschappij „Nederland"; arbeidsvraagstukken met Prof. Mr. Josephus Jitta, rijksbemiddelaar; en Nederland onder de mogendheden met Mr. Limburg, lid van den Raad van State.

De onderwerpen zijn vrijwel alle gekozen op economisch sociaal gebied, in verband met den heerschenden economischen nood en besproken met mannen buiten de rechtstreeksche parlemente atmosfeer, opzettelijk om de beschouwingen niet te vernevelen in de sfeer van politieke belangen.

Voor zoover N.-I. daarbij direct betrokken is, volgt hieronder een zeer beknopte vermelding van de hoofdzaken in die gesprekken.

Ten aanzien van „het particulier bedrijf" dan was het oordeel, dat Twente reeds gedurende den wereldoorlog de Indische markt voor ongebleekte manufacturen aan Japan moest afstaan, terwijl thans wegens de valutawanverhoudingen hetzelfde dreigt te gebeuren met de gebleekte goederen. Indië, dat niet geneigd schijnt de Nederlandsche industrie te steunen, moge wel bedenken, dat wanneer t.z.t. alom de autarchie (hoewel dit stelsel niet wenschelijk geacht wordt voor Nederland noch Indië) het open handelsverkeer zal terugdringen, het dan de hulp van het moederland zal behoeven. En hoewel bij een tolunie voorloopig Nederland meer gebaat zou zijn dan Indië, zal toch de opendeurpolitiek voor Indië later vermoedelijk een, ook uit politiek oogpunt beschouwd, schadelijke economische overheersching van Japan met zich medebrengen.

Met betrekking tot „de versobering", die trouwens alleen Nederland geldt, teekenen wij slechts aan, dat aan de bevolkingsgroepen van N.-I. hulde is gebracht wegens de over het algemeen gewillig betoonde aanpassing aan het verlaagde levenspeil.

Meer valt te vermelden over „de producten van N.-I. op de wereldmarkt". B.v. dat de internationale regeling, het z.g.n. Chadbourne-plan, trots den aanvankelijken tegenstand, heeft bijgedragen tot een duurzame oplossing van de moeielijke suikerrestrictie, niet het minst omdat daardoor de Cuba-productie van 5 tot 2 millioen ton kon worden verlaagd. Ook de rubberrestrictie wordt mogelijk geacht bij een scherp toezicht op den uitvoer en verbod van bijplant hoewel de Regeering een afdoende contrôle ten aanzien van de bevolkingsrubber ondoenlijk acht, waartegenover dan gewezen wordt op de mogelijkheid van contrôle op de opiumsmokkelarij.

Niet voorbijgegaan mag worden de opmerking, dat een Amerikaansch senator bezwaar meende te moeten maken tegen den invoer van de onder bescherming der poenale sanctie geteelde Deli-tabak, doch niet tegen de enorme belangen van Amerika bij de rubberteelt op Sumatra, waarbij toch dezelfde arbeidsregeling gold. De verklaring daarvan ware dan te zoeken in het feit, dat Amerika zelf wel tabak doch geen rubber voortbrengt.

Naast de onzekere toekomst van de Indische thee op de Britsche markt werd betreurd, dat het invoerrecht op Indische thee in ons eigen land onlangs is verhoogd.

Evenwel meende men met blijmoedigheid te kunnen wijzen op de daling der kostprijzen van de voornaamste producten.

Van de verminderde opbrengst der Europeesche ondernemingen en der Gouvernementsbedrijven (vooral tin) gewagende, kwam men van zelf tot de zorgelijke kwestie der Indische financiën en de noodzaak voor Nederland om Indië voorloopig geldelijk bij te staan.

Nu „Indie in het parlement". Hoe worden de Indische belangen in de Staten-Generaal behartigd? In de Eerste Kamer zit 1 lid met practisch Ind. ervaring, in de Tweede Kamer een 5-tal, zoodat het noodig geoordeeld wordt het aantal degelijke kenners der overzeesche gewesten uit te breiden. De vraag „b.v. in een Kolonialen raad?" werd beantwoord door de bezwaren daaraan verbonden te ontwikkelen, n.l. wil die raad, naast den bestaanden Raad van State, nuttig werken, dan moet hij slechts adviseerend zijn, dus den Minister in niets bindend, veelzijdig samengesteld, gedurig vernieuwd worden en bovenal partijloos zijn. Vooral dit laatste vormt een moeielijkheid, zoodat de heer Salomonson daarvan zegt: „Ik kan slechts gissen naar het tijdperk waarin in ons land een partijloos college zou kunnen worden geboren!"

In verband met de uitgesproken ontkenning der wenschelijkheid van een buitenlandsch beleid in handen van den Landvoogd, is gewezen op de noodzakelijkheid van meer gedegen kennis omtrent N.-I. bij de Nederlandsche diplomatieke en consulaire vertegenwoordigers in Oost-Azië.

Ten aanzien van het luchtverkeer werd opgemerkt, dat op de Nederland-Indië-route een vliegtuig uitsluitend voor postvervoer meer geldelijk succes belooft dan voor uitsluitend passagiersvervoer, doch aangewezen blijft voorloopig het gecombineerde vervoer van thans, en het alleen overdag vliegen, omdat het nachtvliegen te kostbare eischen zou stellen aan de veiligheid. Of de exploitatie op den duur zonder verlies zal kunnen gebeuren, hangt vooral af van de mate van het postvervoer en is daarbij de vergelijking gemaakt met personentramvervoer. Men verwacht, dat evenals thans per week veelvouden van 30 cent daaraan worden besteed, waar men vroeger zonder tram zijnde niets daarvoor uitgaf, op den duur er niet tegenopgezien zal worden 30 cent wekelijks te besteden voor de luchtpostbriefwisseling met Indië.

Somber was de bespreking van den toestand bij de scheepvaart op N.-I. Het zeer lage peil der wereldvrachten door het gebrekkig evenwicht tusschen vraag en aanbod van scheepsruimte is aanleiding, dat de Indische lijnen alle gevolgen van de crisis ondervinden. Het voorstel der Nederlandsche reedersvereeniging om de kosten van opleggen der schepen te vergoeden en ditzelfde bedrag te schenken aan de varende schepen is door de Regeering afgewezen, die instede daarvan een N. V. heeft opgericht voor

dezelfde credietverleening als tot dusver in praktijk gebracht door de sedert opgeheven particuliere lichamen.

Tenslotte zijn bij „Nederland onder de mogendheden" omtrent Ned.-Indië" slechts een paar punten ter sprake gebracht. De vraag of het langzame constructieve werk van den Volkenbond van belang is voor N.-I., dat zoo dicht bij de actieve haarden van tweespalt in Oost-Azië ligt, werd beantwoord met te verwijzen naar de verwachtingen omtrent de uitvoering van een der aanbevelingen van het Lytton-rapport, n.l. het sluiten van tractaten tusschen Japan en China, waarvan N.-I. dan een daadwerkelijk heilzamen invloed zou kunnen ondervinden. Dat N.-I. naast Nederland individueel lid van den Volkenbond zou kunnen zijn, werd ontkend, zoolang het overzeesch gebied geen zelfbesturend gewest is, terwijl de post van den Indischen observator bij den Volkenbond veel van zijn belang heeft verloren, sedert de getroffen wettelijke regeling van de poenale sanctie de belangstelling voor dit onderwerp heeft verminderd.

De heer Salomonson blijkt zich verheugd te hebben te mogen constateeren, dat in de geraadpleegde leidende mannen de geest van moed en ernstig willen, ongehavend is gebleven en hij beschouwt, naast andere stemmen, hunne adviezen als een oproep tot economische mobilisatie, tot inspanning van aller krachten voor de bereiking van onze economische weerbaarheid.

Ht.

Indisch Verslag 1932. II. Statistisch Jaaroverzicht van Ned.-Indië over het jaar 1931. Samengesteld door het Centraal Kantoor voor de Statistiek van het Dep. van Landbouw, N. en H. — 's Landsdrukkerij — 1932 — Batavia. Prijs *f* 6.—

In dezen negenden jaargang van het Statistisch Jaaroverzicht zijn naast wijzigingen in vorm en inhoud van bestaande tabellen enkele nieuwe opgenomen. Uit bezuinigingsoverwegingen, dan wel, omdat nieuwere gegevens ontbraken, zijn eenige tabellen tijdelijk ingetrokken. Het geheele boekwerk telt nu 468 blz. tegen 536 in het vorige jaar. Het hoofdstuk Rechtswezen werd aanmerkelijk ingekrompen, de uitvoerige tabellen van weleer zijn door korte overzichtelijke vervangen. Het hoofdstuk Staatsfinanciën (is *Lands*financiën niet juister?) werd geheel omgewerkt, de gegevens aan de begrooting ontleend, werden bewerkt door de afdeeling Begrootingszaken der Generale Thesaurie. Aan het hoofdstuk Handel zijn twee nieuwe tabellen betreffende herkomst

en bestemming van in- en uitgevoerde goederen toegevoegd. Het register is overzichtelijker gemaakt, doordat de inhoudsopgaven gesplitst werden in een Nederlandsch en een Engelsch gedeelte. De invoering van enkele bezuinigingsmaatregelen hebben volgens het voorbericht de uitgave eenige vertraging bezorgd.

A. J. K.

Inlichtingen en onderzoekingen van de afdeeling Handelsmuseum in 1932. Mededeeling No. XXXIII van de Kon. Vereen. Koloniaal Instituut. Amsterdam, 1933. Prijs *f* 2.—.

Reeds vier jaar verschijnen spoedig na het einde van elk verslagjaar regelmatig de verslagen van den inlichtings- en onderzoekingsdienst van de afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut. Elk nummer bevat vele belangrijke en zeer overzichtelijk gerangschikte gegevens over plantaardige, dierlijke en minerale producten hoofdzakelijk afkomstig uit Ned.-Indië of Suriname en Curaçao. Voor het raadplegen van alle nummers der Inlichtingen- en Onderzoekingen-reeks is de bladwijzer in het telkens laatst verschenen nummer bijzonder dienstig, daar hij niet alleen op het laatste, maar op alle nummers betrekking heeft. Ook al is een bepaald onderwerp in het laatste verslagjaar niet in onderzoek geweest, doch wel in een vorig, dan zal de zoeker het in den laatsten index vermeld vinden.

Evenals van de vorige bevat ook de inhoud van het laatst verschenen nummer dezer mededeelingen veel wetenswaardigs en belangrijks voor tal van verschillende belangstellenden in producten van Oost en West. Uit het pas ontvangen nummer lezen wij tevens, hoe verdienstelijk het Handelsmuseum zich maakt ten opzichte van tal van zeer uiteenloopende belangen. Interessant is in dit opzicht o.a. te lezen, hoe de beeldhouwer van de P. W. Janssen-bank te Medan, door tusschenkomst van het Handelsmuseum, natuursteen van West-Java voor zijn werk bekwam en evenzoo bemiddeling verleend werd voor uitvoering van het Van Heutszmonument te Batavia in Ned.-Ind. andesiettuf.

A. J. K.

De reis door den Indischen archipel van Prins Leopold van België, met een voorwoord van den Prins. Uitg. Drukkerij en Uitgeverij J. H. de Bussy, Amsterdam. Prijs *f* 20.—.

Een 270-tal reproducties van foto's door den hoogen reiziger zelf opgenomen; groote van bijna 16 op 20½ c.M., kleinere tot

ongeveer 7½ c.M. in het vierkant, maar alle scherp, duidelijk, er blijk van gevende, dat de amateur-opnemer een vakkenner is. Voorwoord en verklarende tekst zijn in het Nederlandsch, Fransch, Engelsch, Zweedsch en Duitsch gesteld. De Indische natuur heeft de voorliefde gehad bij de samenstelling van deze keurcollectie.

Een uitgave, in haar geheel en in elk onderdeel, inwendig en uitwendig, de kroon ten volle waardig, die op den in goud-druk uitgevoerden band prijkt.

Voor ons oordeel over het werk verwijzen wij overigens naar hetgeen erover is gezegd in de aankondiging, in deel II, blz. 1057 van den voorgaanden jaargang van dit tijdschrift. Daarbij werden ook eenige foto's weergegeven.

Nadien zijn Prins Leopold en Prinses Astrid weer op reis gegaan. Zij hebben de wintermaanden door gebracht in Kongo. Zij zijn als Graaf en Gravin van Brabant getrokken door Afrikaansch België. Kongo wordt evenals Insulinde door den evenaar doorsneden. Wel is het binnenland van Afrika typisch vastelandgebied, in tegenstelling met ons typisch duizend-eilanden-rijk, maar toch is er in veel wat de natuur biedt overeenstemming tusschen de twee echt tropische landen.

Ook tijdens de reis in Kongo heeft het vorstelijk paar weer beelden vastgelegd op de gevoelige plaat. Als men deze kan vergelijken met die, welke uit Nederlandsch-Indië zijn medegebracht, zal men zeker treffende overeenkomst, naast treffende tegenstelling vinden. De Prins heeft zich blijkbaar tijdens zijn reis, die hij als een wetenschappelijke missie beschouwd heeft, hierover ook wel uitgelaten. In de korte courantenberichten las men er zelfs nu en dan iets over. Eén voorbeeld. Den 12en Februari bereikten de hooge bezoekers Coquilhatville, hoofdplaats van de provincie van den Evenaar. Tijdens het verblijf aldaar bracht Prins Leopold een bezoek aan den prachtigen botanischen tuin van Eala. In de correspondentie over deze gebeurtenis kwam de verklaring voor: „tuin, die de vergelijking kan doorstaan met dien te Buitenzorg." Zoo heeft de Prins ook elders vergelijking getrokken.

Alles te zamen zal Z.K.H. bij veel in Kongo nog hebben moeten denken „het is nog lang geen Nederlandsch-Indië." Het mag betwijfeld worden of de slotsom van zijn Kongo-indrukken reeds kan luiden, zooals hij die zelf uitsprak voor onze Oost, waar deze genoemd werd: „een der heerlijkste oorden op aarde". Maar door vergelijking wil de Belgische kroonprins zeker het zijne er toe bijdragen om Belgisch Afrika van het Nederlandsch voorbeeld nut te doen trekken. 't Is niet onwaarschijnlijk dat het bezoek

aan Afrika, na terugkeer uit de vreemde koloniën in Azië, een uiting is van dit streven.

Door dit alles wint het prachtige album, dat in beeld brengt wat Z.K.H. als het mooiste en meest bezienswaardige beschouwt van hetgeen hij in den Indischen archipel gezien heeft, nog aan belangrijkheid en beteekenis.

Het is door bemiddeling van elken boekhandel te krijgen.

Een ander licht- een ander oordeel over de gebeurtenissen met de *Zeven Provinciën*, door Ir. J. W. Albarda, Lid van de Tweede Kamer. Uitg. N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam. Pr. 50 ct.

De heer Albarda, leider der S. D. A. P.-fractie in de Tweede Kamer, had een interpellatie aangevraagd over de gebeurtenissen met de „Zeven Provinciën". Voor begin Maart was de interpellatie op de agenda geplaatst. Zij is den 7en gehouden. Den 14en d.o.v. gewerd ons de brochure hier boven vermeld. Zij werd geschreven vóórdat de interpellatie gehouden werd. Zij werd gepubliceerd nadat deze zich had afgespeeld. Schr. zeide: „De mogelijkheid bestaat, dat bij het beantwoorden, namens de Regeering, van de door mij bij de interpellatie te stellen vragen wordt aangetoond, dat mijn zienswijze op een of meer punten onjuist is. Dan zal ik niet aarzelen haar op die punten te herzien, en, indien deze brochure dan nog niet afgedrukt mocht zijn, zal ik in een naschrift doen blijken van de veranderingen, die mijn voorstellingen en mijn opvattingen mochten behoeven."

Nu „Een ander licht- een ander oordeel" verschenen is zonder naschrift, zou een recensent de vermelde feiten en daaraan verbonden uiteenzettingen kunnen toetsen aan hetgeen door de regeering en verschillende sprekers in de Kamer ten beste is gegeven, om den lezer zoodoende tot de conclusie te brengen in hoever Ir. Albarda daarin al dan niet terecht geen aanleiding heeft gevonden om zijn in Februari op schrift gestelde zienswijze te herzien. Maar wij passen deze methode hier niet toe. Wij geven er de voorkeur aan de brochure te bezien in den tijd en in de omstandigheden waarin zij werd opgesteld. De lezer van *De Ind. Gids* zal in den terugblik, welke Mr. van Bolhuis over de Kamerzitting van 7 Maart, in „Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging", in deze aflevering geeft, wel 't een en ander vinden van hetgeen over de opvattingen van den interpellant in het midden is gebracht, maar wij bespreken de brochure-Albarda los daarvan.

Het uitvoerige betoog (47 pagina's) laat als eindindruk na, dat het hoofdmotief ligt in dit zinnetje (blz. 30): „alsof de S. D. A. P. en haar leiders eenige aansprakelijkheid droegen voor de actie der muiters."

Dit zinnetje komt daar voor in dit verband: „Colijn noemde het in zijn rede in de Kamer op 8 Februari de taak van den politieken leider der S. D. A. P. *aan de muiters den raad te geven om zich onvoorwaardelijk te onderwerpen aan het gezag,* alsof enz."

Het geheele pleidooi wil doen uitkomen, dat de leiders der S. D. A. P. vrij uit gaan. Het is o.i. in deze zelfverdediging niet geslaagd.

De roode invloed doet zich sedert lang gelden tot verslapping van het gezag, de communisten bekennen dit, de socialisten doen het zonder het te bekennen. Zij trachten bij de organen van het gezag een Jan-Salie-geest te bevorderen; gelukt hun dit, dan verwijten zij aan die organen te zijn zooals zij hen zelf gemaakt hebben. De S. D. A. P. legt 't er op aan in leger en vloot de verantwoordelijke chefs in sterkere mate rekening te doen houden met rood dan met oranje. Dit heeft zóó doorgewerkt, dat Colijn kon zeggen: „We zijn eigenlijk allen toch wat sukkelachtig geweest, toen we dit alles vroeger hebben toegelaten; toen we meenden, dat de weermacht betrouwbaar blijven kon, óók als zij voortdurend in communistischen of zelfs socialistischen zin bewerkt werd." Tracht men voor dit verschijnsel een verklaring te vinden, dan kan de brochure-Albarda (zij 't niet volgens de bedoeling van den Schr.) van pas komen. Daar waar zij 't heeft over „De marine-bonden" geeft zij te lezen: „De tegenstanders — men mag gerust zeggen: de vijanden — van de marinebonden.....". Dat is *de* methode geweest, en Schr. wil het *de* methode doen blijven. Wie tegenstander is van een door de S. D. A. P. gesteunde, georganiseerde actie, moet tot vijand van het personeel gemaakt worden, tot vijand van de mannen, wier belangen hij te bevorderen heeft en als wier vriend en raadsman hij juist beschouwd zou willen worden. Om zich aan de verdenking eener dergelijke vijandelijke gezindheid te onttrekken zijn te velen op het hellend vlak geraakt. Eenmaal aan het glijden, verontschuldigden de meegesleepten zich met: de geest des tijds.

En dan vervolgens? Waar nog iets over was van den geest van Jan Kordaat bleven de aanvallen van de S. D. A. P. daartegen gericht. Maar wie zich, bij de uitoefening van gezag, voegde naar de inmenging van onderop en van buitenaf, die werd hiervoor niet geprezen; tevredenheid mag niet bestaan! Diens handelingen werden een maal te meer aangewezen ten bewijze hoe slap

en onmachtig het gezag is waarop staat en maatschappij willen vertrouwen.

Dat is het proces waarvoor de S. D. A. P. mede verantwoordelijk is. Ook, en zeker niet in mindere mate het communisme, maar wij hebben 't nu speciaal over hetgeen Albarda schrijft.

Zijn brochure is van a tot z weer een voorbeeld van volharden in dezelfde methode.

Wat de regeering en te vele autoriteiten in Indië en in Nederland hebben gedaan „wat sukkelachtig"; wat de toegeeflijke overheid in Soerabaja heeft toegestaan; wat de officieren van de „Zeven Provinciën" hebben gezondigd; 't is alles symptoom van hetzelfde geleidelijk toegeven aan Jan Salie-inblazingen, en dit alles wordt nu door Albarda scherp veroordeeld, als misdaad van hen, die hij mede geholpen heeft te maken zooals zij geworden zijn.

Men versta ons niet verkeerd. Wij willen de regeering en de overheidsorganen niet vrijpleiten om en in hun laksheid. Integendeel; zij verdienen hierom gelaakt te worden. Hun zich-laten-mee slepen, zich laten-indommelen is voor hen, die tegenover land en volk verantwoordelijk zijn en zich verantwoordelijk behooren te blijven *voelen*, geen verontschuldiging, maar een beschuldiging. Maar dit is iets anders dan de schrijver der brochure doet, die, zelf mede-bewerker van die laksheid, regeering en overheid onder de verderfelijke roode suggestie wil houden.

Alles moet er op gericht worden overal Jan Kordaat de teugels weer in handen te doen nemen, om deze strak aan te halen. Dat wil Albarda niet, hij veroordeelt de overheid, om haar hierdoor weer onder rooden wilsdwang te brengen.

Terwijl Albarda zijn hoofdstuk over „De Marine-bonden" schreef, stelde terzelfdertijd generaal K. F. E. Gerth van Wijk zijn onvoorwaardelijke veroordeeling op van vak- en belangenvereenigingen in de weermacht, verschenen in *D. I. G.*-aflevering van Maart (blz. 200). Staan deze twee schrijvers scherp tegenover elkander, toch zal men in hetgeen Albarda pro-bonden bijbrengt veel kunnen vinden, dat generaal Gerth van Wijk te stade kan komen. Uit de brochure spreekt immers duidelijk, dat de marine-bonden als agenten van de S. D. A. P. werden beschouwd. Dies zegt Albarda: behouden. Dies zegt Gerth van Wijk: niet te dulden.

Uit ditzelfde hoofdstuk halen wij nog een gedeelte aan. Blz. 38 geeft te lezen:

„Een Belgisch blad, klaarblijkelijk onder den indruk van de verontwaardiging, die na het gebeurde met de „Zeven Provin-

ciën" tegen de marine-bonden is gekweekt, noemde het bestaan der marinebonden in Nederland een unicum in de wereld. Ik weet niet, of dit juist gezien is. Zoo ja, dan wordt hierdoor alle kracht ontnomen aan de opvatting van hen, die meenen, dat aan het bestaan dier organisaties de ongeregeldheden mogen worden toegeschreven, die nu zooveel opzien hebben gebaard. Want dan zou Nederland ook op het gebied van vlootonlusten een unicum moeten zijn. Men weet, dat dit niet het geval is." Schr. haalt dan de gebeurtenissen op de vloten in Engeland, Australië en Chili als voorbeelden aan.

Een dergelijke drogrede is vieux jeu. Maar zoo simpel staat de zaak hier niet. Muiterij aan boord, de mogelijkheid als nu voorgekomen, is niet van een tijd en van een land. In deze aflevering van *D. I. G.* vindt wie ten deze een memorie-opfrissching noodig mocht hebben een verhaal uit den Compagnies tijd. Maar met de bonden wordt de staat in den staat voor de vloot als regelmatig erkend, wordt naast het gezag van den commandant dat van den contrôle-verzets-agent aan boord geïnstalleerd. Dat is toch nog wel iets anders dan mogelijkheid van het uitbreken van muiterij bij de marine.

Waar Albarda de houding der Engelsche regeering, tegenover de protestactie der scheepsmacht in September 1931, aan onze regeering ten voorbeeld voorhoudt, zij er aan herinnerd, dat de nawerking van de afdoening daar toch niet zoo is geweest, dat men van een navolgenswaardige leering mag spreken. Kort nadat over de regeling inderminne was beslecht, vielen personen, die een leidende rol bij de demonstratie hadden vervuld, in de termen om, voor geheel andere redenen, gestraft te worden of om voor overplaatsing in aanmerking te komen naar plaatsen, waar zij minder gelegenheid hadden hun invloed te laten gelden. De regeering is hierover geïnterpelleerd in het Parlement. Zij verzekerde, dat de samenloop van omstandigheden een toevallige was; straf en overplaatsing mochten nu toch niet achterwege blijven, omdat het personen betrof die te voren ook in het relletje betrokken waren geweest. Ieder heeft hierover het zijne blijven denken, en deze zaak wordt op volksvergaderingen in Engeland nog altijd tegen de regeering uitgespeeld. Een andere naklank is, dat men meermalen gewag vindt gemaakt van de nadeelige gevolgen welke 't een en 't ander heeft gehad voor den geest op de vloot, dit wordt uitgedrukt in: de officieren varen niet meer met geestdrift, zij zijn blijde als zij aan den wal zijn.

Typisch is, hoe Albarda het gebeurde in Chili behandelt.

Op blz. 26 wordt Chili aangehaald onder de landen waar in de laatste jaren onlusten op de vloten zijn uitgebroken. Op blz. 39

wordt na een vermelding van hetgeen in Engeland en Australië is voorgekomen, geschreven:

„De muiterij op de Chileensche vloot droeg, zooals men weet, een ernstiger karakter."

Niemand kan den Schr. dus verwijten, dat hij voor Chili geen aandacht heeft gevraagd. Maar..... wat daar gebeurd is, behoeft niet nader vermeld te worden, immers 't is „zooals men weet."

Nu heeft alweer de Maart-afl. van *D. I. G.* een vrij uitvoerig verhaal gebracht van hetgeen zich in September 1931 in Chili heeft afgespeeld. Daarin wordt verteld over het mislukken van een poging door de regeering beproefd om met de muiters door minnelijk overleg tot oplossing van het geschil te komen. Daarin wordt verteld hoe deze mislukte poging juist een uitbreiding van het verzet ten gevolge heeft gehad. Daarin wordt verteld hoe ten slotte ook daar werd overgegaan tot bombardement uit vliegtuigen op de 6 rebelsche schepen, en hoe in den weerstand zoo werd volhard, dat slechts schip na schip zich overgaf, terwijl een oorlogsschip zelfs zonk. Hierin steekt toch wel leering.

Leering ook voor de waarde en beteekenis, die men aan eenzijdig belichte voorbeelden mag geven.

Bij menig punt neemt Albarda een aanloop, die lijkt in de richting te gaan van het nuchter, onbevooroordeeld inzicht. Maar telkens blijkt, dat hij, bij het verder uitwerken, gehoorzaamt aan het: rood zult gij denken, rood zult gij schrijven.

Wij meenen dit niet punt voor punt te moeten aantoonen. De titel der brochure belooft een ander licht. Het licht dat Schr. op de zaak laat vallen wordt opgevangen door rood glas, en dit belet, zooals bekend, dat er vrije inwerking is van alle stralen behalve de roode.

François Caron [1])

DOOR

Dr. F. W. STAPEL.

Tot de merkwaardigste figuren uit de Koloniale Geschiedenis der 17de eeuw behoort stellig de Zuid-Nederlander François Caron, die, geheel van onderop begonnen, het bracht tot Directeur-Generaal, eerst van de Nederlandsche en later van de Fransche Oostindische Compagnie, en die bovendien een aantal geschriften van groote beteekenis heeft nagelaten. Geboren te Brussel in 1602, trad hij op jeugdigen leeftijd als koksmaat in dienst van de Nederlandsche Compagnie. Toen hij in 1619 met zijn schip voor de factorij te Hirado in Japan lag, besloot hij, wegens de harde behandeling aan boord, in het vreemde land achter te blijven. [2]) Het gelukte hem, zich te verbergen, en hij kwam eerst eenige dagen na het vertrek van zijn schip weer te voorschijn. De ambtenaren der factorij ontfermden zich over hem en leerden hem o.a. lezen en schrijven. Hij bleek een helder verstand te hebben en binnen zeer korten tijd kon hij Japansch spreken. Ofschoon in de Artikel-brieven der Compagnie op desertie zware straffen gesteld waren, schonk de Indische regeering hem op verzoek van het personeel te Hirado gratie, en stemde er in toe, dat hij in burgerlijken dienst van de Compagnie trad. Weldra toonde hij zich een buitengewoon nuttig dienaar. De Raad van Indië Pieter Nuyts, die in 1627 als gezant naar Yedo trok, nam hem als tolk mee, en in gelijke functie vergezelde hij in 1630—1631 den admiraal Willem Jansz op diens hofreis naar de keizerlijke residentie. Intusschen had hij den rang van onderkoopman bereikt, en toen zijn contractueel dienstverband om was, kreeg hij eind 1632 toestemming, om naar Batavia te vertrekken. Daar verzocht de

---

[1]) In *De Gids* van 1898, deel 3, blz. 81 e.v. schreef S. Kalff een aardig essai over Caron, dat echter van historisch standpunt aanvulling en verbetering behoeft. In de volgende schets zijn een aantal tot dusver nog niet gepubliceerde archivalische gegevens verwerkt.

[2]) Zie Kaempfer, *Beschryving van Japan*, blz. 253; Nachod, *Die Beziehungen der Niederländischen Ostindischen Kompagnie zu Japan*, blz. 269 e.v. en het *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, VIII, kolom 255 e.v.

regeering hem, onder aanbieding van bevordering, in haar dienst te willen blijven, en bij resolutie van 19 Maart 1633 werd hij, op grond van zijn „bequaemheyt ende goede abiliteyt", bevorderd tot koopman op ƒ 60 per maand, onder een nieuw driejarig verband. Per eerste gelegenheid keerde hij nu naar Japan terug, waar hij, na ommekomst der drie jaren, opnieuw bevorderd werd tot opperkoopman en secunde van den directeur Nicolaes Couckebacker, die van 1633 tot 1639 opperhoofd was van de Nederlandsche factorij; hij vergezelde zijn chef in 1635 op de hofreis naar Yedo. Toen Couckebacker in 1636 een keer deed naar Batavia, om daar mondeling rapport uit te brengen, trad Caron als zijn plaatsvervanger op. Als zoodanig deed hij dat jaar de gebruikelijke hofreis, en slaagde er in vrijlating te verkrijgen van den sedert vijf jaar gevangen zittenden Nuyts, wat zijn voorgangers ondanks alle moeite nimmer gelukt was. Op zijn beurt maakte Caron nu in 1638 een reis naar Batavia, en was den vijfden September van dat jaar weer te Hirado terug als aangewezen opvolger van Couckebacker. Deze trad 3 Februari 1639 af, en gedurende twee jaar vervulde Caron nu het opperhoofdschap. Nog tweemaal deed hij als zoodanig een hofreis naar Yedo. Hoe hoog hij bij de Japanners in aanzien stond, blijkt uit het volgende. Een keizerlijk decreet van 9 Mei 1639 bepaalde, dat alle Japansche vrouwen, die kinderen hadden bij Hollanders of Engelschen, het land moesten verlaten en naar Batavia vertrekken, onverschillig of zij gehuwd waren of niet. Tal van Hollanders werden daardoor gedwongen heen te gaan, doch Caron, die bij een Japansche Christenvrouw niet minder dan zes kinderen had, mocht blijven.

Kort daarop evenwel moest hij ervaren, dat zelfs een persona grata in Japan niet voorzichtig genoeg kon zijn. Na de aanvaarding van het opperhoofdschap was hij begonnen de lage houten Compagniesloge, die lang niet brandvrij was, eigener autoriteit te vervangen door een forsch steenen gebouw, dat ver boven de omgeving uitstak. Dit moest de Japansche gevoelens kwetsen, en het is verwonderlijk, dat een kenner van land en volk als Caron, dit niet inzag. Nauwelijks was het gebouw gereed, of er kwam last van de regeering, om het onmiddellijk te sloopen. Het is wel voorgesteld, alsof deze geschiedenis dè oorzaak zou zijn geweest van de belemmerende en vernederende voorschriften, waardoor weldra het verder verblijf der Nederlanders in Japan zoo moeilijk gemaakt werd [3]), doch dit is stellig overdreven. Er heerschte in deze jaren bij regeering en grooten een hevige afkeer jegens de Portugeezen, grootendeels het gevolg van hun succesvolle prediking

[3]) Kaempfer, o.l. blz. 253.

van het Christendom. Hun was het verblijf in Japan ten slotte in 1639 geheel ontzegd. Desondanks kwam 6 Juli 1640 weer een schip uit Macao op Nagasaki, om te trachten door een gezantschap intrekking van dit verbod te krijgen. Met uitzondering van 13 kleurlingen, die naar Macao teruggezonden werden, liet de regeering de geheele bemanning, bestaande uit 61 Portugeezen, ter dood brengen. [4])

Volgens Caron „hadde d'ervarentheyt altijt geleert, dat, wanneer 't op de Portugesen regent, op de Compagnie gemeenlijck mede al druppen wil". [5]) Want in de oogen der Japanners waren Portugeezen en Hollanders toch eigenlijk zusje en broertje. Noemden de laatsten zich ook niet Christenen? Hadden zij niet op den gevel van hun nieuwe steenen loge de woorden *Anno Christi 1640* aangebracht? Den 8sten November kwam, volgens Caron's eigen verslag, [6]) een regeeringscommissaris met aanzienlijk gevolg naar Hirado en doorzocht zeer nauwkeurig de geheele loge. Vervolgens begaf hij zich naar de woning van den vorst van Hirado, en liet daar, in tegenwoordigheid van genoemden vorst en den gouverneur van Nagasaki, Caron ontbieden, wien hij het volgende mededeelde:

„De Keyserlycke Majesteyt is seeckerlijck geinformeert, dat ghy alle, als de Portugesen, Christenen sijt; ghy onderhoudet den Sondagh; ghy schrijft den datum van Christy geboorte boven op den top en de gevels uwer huysen, in 't gesicht en de oogen van onses geheele lants natie; hebt de 10 geboden, het Onsen Vader ende Gelooff, den doop en de breeckinge des broots, bibel, Moyses, propheten ende apostelen, in somma één werck. 't Principael, dat blijft; de verschillen tusschen beyden achten wy cleyn. Dat ghy Christenen syt, is langh voor desen geweten, doch gemeent, eenen anderen Christum had, waeromme gemelte Syne Majesteyt U door my laet gelasten, alle Uwe woningen — geene uytgesondert — daer den datum, vooren verhaelt, opgestaen heeft, aff sult breecken, beginnende van de Noortsyde, welck het jonghste is gebouwt, ende soo voorts ten eynde toe.

Uwen Sondagh en willen wy niet gedogen, ghy openbaer sult houden, opdat de gedachtenisse van dien naem ten eynde comt.

De capiteyn ofte het opperhooft van Uwe natie en sal voortaen niet meer als een jaer in Japan blyven ende jaerlijckx verwisselen, als die van Macao gebruyckelijck geweest is, opdat, langer aliantie met de natie houdende, de leere niet werde uytgebreyt, want het contrarie geen gerustheyt geven can. 't Volgende, waer-

[4]) Nachod, blz. 277—278. *Daghregister van Batavia*, 1640/1641, blz. 139 e.v.
[5]) *Daghregister van Batavia*, 1640/1641, blz. 149.
[6]) Ibidem, blz. 156 en volgende.

nae U suit hebben te reguleren, sal U naer desen door de Firandise regenten werden aengedient."

Caron, die den ernst dezer mededeeling ten volle besefte — hij was trouwens door den hem goedgezinden vorst van Hirado al eenigszins voorbereid — antwoordde met rustigen eerbied: „Alles, was ons de Majesteyt gelieft te gebieden, sullen punctuelijck nakomen." Eenige leden van het gevolg deelden hem later mede, dat zijn vaardig en resoluut antwoord hem gered had. Want er waren maatregelen genomen om hem, wanneer hij iets „gerepliceert, geclaecht ofte gedoleert hadde", op staanden voet te dooden, en vervolgens het personeel gevangen te nemen en de schepen te vernietigen. Dat het inderdaad ernst was, bleek nog dienzelfden avond, toen de commissaris liet weten, dat aanstonds met kracht aan het sloopen moest worden begonnen — men had er pro forma een aanvang mee gemaakt — of dat hij anders 8 à 10 der voornaamste Nederlanders zou laten dooden. Daarop liet Caron 200 man van de schepen komen en den geheelen nacht doorwerken.

Het gebeurde te Hirado was slechts het begin van een serie maatregelen, waardoor niet alleen het leven der Hollanders in Japan zeer bemoeilijkt en hun vrijheid beperkt werd, maar waardoor het ook — en dit was voor de heeren bewindhebbers het voornaamste — met hun vrijen handel uit was, en slechts een gelimiteerd bedrag mocht worden omgezet. Dat de loge moest worden overgebracht naar Decima, het vroegere isolatie-oord der Portugeezen, en dat de Nederlanders daar volgens strenge voorschriften moesten leven, terwijl zelfs de hoeveelheid en de prijzen der aan te voeren handelsartikelen, alsmede de data van aankomst en vertrek der schepen, door de Japansche regeering werden vastgesteld, is algemeen bekend.

Een der eerste slachtoffers van het nieuwe regiem was Caron, die reeds twee jaar als opperhoofd werkzaam was geweest en nu met de eerste schepen moest vertrekken. Den 15den Februari 1641 scheepte hij zich in en kwam, via Formosa, 21 April op Batavia aan, waar hij zijn ingezonden rapporten nu mondeling kon toelichten.[7]) De regeeringscommissaris, die te Hirado zoo rigoureus was opgetreden, had hem bij zijn afscheidsbezoek beklaagd, dat hij „naer soo veeljarigen dienst dien ongeluckigen tijd noch hadde moeten beleven", maar eenige bij dit onderhoud aanwezige regenten hadden daarbij gegrinnikt. Zelfs de hem zoo goedgezinde vorst van Hirado scheen veranderd te zijn; hij was

---

[7]) Zie *Daghregister van Batavia*, 1640/1641, blz. 256 en volgende.

een dispuut begonnen over den Christelijken godsdienst, „ende van deselve soo Godtslasterlycken uytgevaren, dat het voor Sijn Ed. een grouwel om hooren waere geweest." [8]) Dit alles leidde de Indische regeering tot de conclusie, dat inderdaad de vrees voor de verbreiding van een anderen godsdienst dan den nationaal-Japanschen, de oorzaak was geweest van het hardhandig optreden, ook tegen de Nederlanders. Door verschillende historici is er evenwel terecht op gewezen, dat alle rapporten, die deze gevolgtrekking wettigen, door Caron zelf zijn uitgebracht, zoodat het geenszins uitgesloten is dat hij, om eigen tekortkomingen te dekken, in zijn verslagen een bepaalde tendenz naar voren heeft gebracht. En behalve de besliste onhandigheid van het zetten van een steenen gebouw te Hirado, met het aanstoot-gevende opschrift, wordt hem dan wel in het algemeen een te laatdunkend optreden verweten, waartoe hij zou zijn gekomen in zijn overmoed over de verkregen invloed en relaties.

Bestaan er gronden voor die opvatting? Voor zoover ons bekend, wordt de eenige bron gevormd door de mededeelingen van dien anderen grooten kenner van het Japan der 17de eeuw, Dr. Engelbert Kaempfer, zeker niet de mindere van Caron als zoodanig, en bovendien een man met veel wetenschappelijken zin. Deze had in 1690 een onderhoud met den 90-jarigen eersten Nederlandschen tolk der Japansche regeering, den in 's Compagnies papieren herhaaldelijk genoemden Jenseimon of Jossoyemon, door het personeel der loge dikwijls Brasman genoemd, [9]) en die zich Caron nog goed herinnerde. Kaempfer besprak met hem den grooten ommekeer van 1640 en 1641, en toen gaf Jenseimon als zijn meening te kennen, dat de hoofdoorzaak zou zijn geweest „het trots en grootsch gedrag van den heer Caron", die daardoor vele Japanners had gegriefd. Men duldde nu eenmaal zoodanig optreden van vreemdelingen niet, en zeer speciaal niet van „koopluyden, welke door de geheele natie worden aangezien in den vierden en geringsten graadt van 't menschdom." Door zijn aanmatigende houding zou Caron vooral den opperrechter van Miako gegriefd hebben, die de leiding had van de onderhandelingen met de buitenlanders, en deze zou daarom den bouw van een steenen loge hebben aangegrepen als een welkom motief, om de Hollanders in het algemeen en Caron in het bizonder bij den keizer in ongenade te doen vallen. [10])

---

[8]) Ibidem, blz. 257.

[9]) Zie voor hem Stapel, *Pieter van Dam's Beschrijvinge*, II, I, register op Jossoyemon en Brasman.

[10]) Dit onderhoud bij Kaempfer, blz. 253. Voor de 4 klassen of kasten: adel, landbouwers, handwerkslieden en kooplieden, zie Nachod, o.l. blz. 126 e.v.

Men moet, dunkt ons, met deze bron zeer voorzichtig zijn. Allereerst is het de vraag, of de grijze tolk wel ooit de motieven van het optreden zijner regeering heeft geweten. Uit de overgeleverde journalen der hofreizen van de Nederlandsche opperhoofden blijkt herhaaldelijk, dat de tolken maar zeer ondergeschikte ambtenaren waren, die van het hoe en waarom in den regel niets wisten. In latere jaren, toen aan de Hollanders het leeren van de Japansche taal verboden was, maakten zij van hun positie gebruik, om zich voor elken dienst geschenken te laten geven. Wat dit betreft, zal Jenseimon aan Caron zeker niet veel verdiend hebben als „taelman", en dit kan al een reden geweest zijn, dat hij zelfs na vijftig jaar nog niet vriendelijk over hem dacht.

Voor de verklaring van Caron, dat in hoofdzaak vrees voor het Christendom de oorzaak was, pleit, dat zoolang de Nederlanders op Decima hebben gehandeld, de Japansche regeering steeds met de uiterste strengheid heeft gewaakt tegen invoer van alles, wat ook maar in de verte aan het Christendom kon doen denken. Elk aankomend schip werd daartoe van onder tot boven onderzocht. Trouwens, ondanks Jenseimon's verklaring, geeft ook Kaempfer dit toe, als hij zegt: „Menigvuldige redenen hielpen daartoe, om ons aan 't hof verdacht en gehaat te maken, en veroorzaakten eindelijk de droevige verwisseling, welke wy ter dier tijd ondergingen; maar de belydenis, die wy deden van den Christelyken Godsdienst, was een der voornaamste, zijnde 't gansche hof in den uyttersten graad tegen deselve verbittert als een algemeene schade en de eenige oorzaak van den ondergang en 't verderf van zo veele duyzende van des Keyzers onderdaanen." [11])

Tot het optreden tegen de Nederlanders zal, naar onze meening, nog een andere reden meegewerkt hebben, die tot dusver te veel uit het oog is verloren. Nagasaki was steeds de grootste handelsstad van Japan geweest, waar de meeste groot-kooplieden woonden, en welks gouverneur een deel van zijn inkomsten uit den handel trok. Gedurende de jaren, dat Portugeezen en Nederlanders beiden op Japan handelden, hadden de eersten hun haven in Nagasaki, de laatsten in Hirado. Toen in 1635 de Japansche regeering de Portugeezen onder streng toezicht stelde, wees zij hun Decima, het kunstmatige eiland in den mond der rivier van Nagasaki, als verblijfplaats aan, waar zij leefden als in een ghetto. Hun handel bleef daar evenwel nog van zeer veel belang: in 1636 voerden zij voor een waarde van 6,3 millioen Hollandsche guldens uit, of ruim tweemaal zooveel als de Nederlanders. Zij bleven er

[11]) Kaempfer, o.l. blz. 252.

slechts een viertal jaren; een keizerlijk decreet van 22 Augustus 1639 sloot hen voor goed van den handel uit en verbood hun, ooit weer in Japan te komen. Sedert kwamen in Nagasaki nog slechts eenige Chineesche jonken per jaar, terwijl het toenemend aantal Nederlandsche schepen zich nog steeds naar Hirado richtte. Het was voor Nagasaki van het uiterste belang, dat de Hollanders zouden worden geplaatst in de positie, die de Portugeezen vier jaar hadden ingenomen. In dit verband gezien, kan het niet slechts toeval zijn, dat de actie tegen de Nederlanders in de jaren 1640 en 1641 vooral van Nagasaki is uitgegaan. [12])

Twee-en-twintig jaar heeft Caron in Japan gewoond, en daar hij een der weinige Europeanen was, die de taal volkomen beheerschte, verwierf hij zich een grondige kennis van land en volk. Zijn beneden te bespreken „Beschryvinge" gold in de 17de eeuw voor het meest deskundige werk over Japan, en werd in verschillende talen overgezet. Zooals reeds gezegd is, kwam hij 21 April 1641 op Batavia aan, waar hij 30 Mei d.a.v. benoemd werd tot lid van de Schepenbank, en, wegens een bestaande vacature in den Raad van Indië, tijdelijk in dien Raad geassumeerd werd. Den achtsten November benoemden Gouverneur-Generaal en Rade den ex-kokmaat tot admiraal der retourvloot, en hij bracht de waardevolle lading behouden in het vaderland aan. Na aankomst diende hij bij de Staten-Generaal een omstandig Beright in over de toestanden in Indië en speciaal in Japan [13]). De 16den September in de vergadering van Heeren-XVII ontvangen, voegde hij aan zijn mondeling verslag een afschrift toe van zijn belangwekkende „Beschryvinghe van het machtigh Coninckrycke Japan." Dit geschrift was op eigenaardige wijze tot stand gekomen. De Directeur-Generaal Philip Lucasz [14]), die Caron's kennis van Japan productief wilde maken, had een groot aantal vragen ontworpen, en de beantwoording daarvan vormt de genoemde Beschryvinghe. Caron had er een aantal afschriften van laten maken, maar schijnt aanvankelijk niet aan publicatie te hebben gedacht. Toen hij weer naar Indië was teruggekeerd, heeft een ander Compagniesdienaar, Hendrik Hagenaer, die ook in Japan was geweest en reeds eenige geschriften gepubliceerd had, [15]) Caron's werk in 1648 te Amsterdam uitgegeven, met een

---

[12]) Zie ook Nachod, blz. 276 en *Daghregister van Batavia*, 1640/1641, blz. 258—259.

[13]) Een uittreksel uit dit Beright bij Valentijn, V, II, *Beschryvinge van Japan*, blz. 33 e.v.

[14]) Zie voor hem *Pieter van Dam's Beschryvinge*, I, II, blz. 314.

[15]) Ibidem, blz. 315 met noot 8, en Kaempfer, o.l. Inleyding door den vertaaler, blz. 33—34.

aantal toevoegingen van hem zelf. Caron is daar zeer verstoord over geweest, en heeft in 1661 zelf zijn manuscript, verbeterd en vermeerderd, te 's-Gravenhage het licht doen zien.

Heeren-XVII waren intusschen zeer met hem ingenomen en, „considererende de langduyrige goede diensten van de voornoemde heer commandeur Caron, de Compagnie in verscheyde gelegentheyt gedaen", schonken zij hem een vereering ter waarde van *f* 1500. Doch daarbij lieten zij het niet: zij verzochten hem, wederom in hun dienst naar Indië te gaan en wel in de kwaliteit van Raad-ordinair van Indië. Caron nam dit aan, en den 25sten Januari 1643 vertrok hij met drie schepen van de reede van Tessel. Den 29sten Juli daaraan op Batavia aangekomen, nam hij den volgenden dag zitting in Rade.

Lang bleef hij in die rustige functie niet werkzaam: reeds 4 September volgde benoeming tot admiraal eener expeditie tegen de Portugeezen op Ceilon. Alvorens derwaarts te vertrekken, diende hij bij de regeering een geschrift in, waarin hij mededeelde, dat hij tijdens zijn langdurig verblijf in Japan, „wesende een vry jongman, uyt menschelycke swackheyt by seeckere Japanse vrye vrouw ses kinderen geprocreëert hadde, van dewelcke alsnoch drie soonen, genaemt Daniël, Tobias en François, item twee dochters, met namen Petronella ende Maria, in het leven waeren." Aangezien die kinderen niet uit een wettig huwelijk geboren waren, „volgens Christelycke costuymen ende ceremoniën gesolemniseert," en daardoor verstoken waren van verschillende rechten, had hij zijn verblijf in Nederland bekort en was spoedig naar Indië teruggekeerd, om met bedoelde vrouw, die het Christendom had aangenomen en deswegen uit Japan verbannen was, een wettig huwelijk aan te gaan. Zij was evenwel tijdens zijn afwezigheid, tot zijn „excessive droeffheyt", gestorven. Daarom verzocht hij nu de regeering, zijn kinderen te willen legitimeeren, „ende de macule haerer geboorte te niet te doen, admitterende deselve tot alle eeren, staten ende digniteyten, mitsgaders alle wettelycke ende testamentaire successiën." Bij resolutie van 26 September vond de regeering goed „daerop favorabel te disponeren", en stelde hen in alle opzichten gelijk met „wettich geboornen." Deze legitimatie is in 1646 door een acte van de Staten-Generaal bekrachtigd.

Wij moeten intusschen twijfel uitspreken aan de juistheid van een der door Caron aangevoerde argumenten. Dat hij ijlings naar Indië zou zijn teruggekeerd, om de bedoelde Japansche vrouw te trouwen, lijkt uitermate onwaarschijnlijk als wij weten, dat hij gedurende zijn verblijf in Nederland liefde had opgevat voor een Hollandsche jongedochter, die hij bereids trouwbeloften had ge-

daan. Het ligt voor de hand dat hij, alvorens met haar in het huwelijk te treden, zijn voorkinderen wilde gewettigd zien. In September 1644 had te Voorburg bij Den Haag per procuratie of met den handschoen zijn huwelijk plaats met de 18-jarige Constantia Boudaen, dochter van wijlen Balthasar Boudaen, raadsheer in het Hof van Brabant. [16])

Den 8sten October 1643 vertrok Caron met de expeditionnaire macht uit Batavia, en ankerde 20 December in de baai van Gale — thans Point de Galle — aan de Zuidpunt van Ceilon. Na verkenning besloot hij, geen manschappen en tijd te verspillen met het aanvallen van een zeer versterkt Portugeesch kamp ten Noorden van Gale, doch liever aanstonds door te gaan naar de hoofdstad Colombo, en te trachten die te nemen. Het zeer stormachtige weer maakte het evenwel onmogelijk aan de toch al gevaarlijke kust bij Colombo zijn troepen aan wal te zetten, en zoo was hij genoodzaakt zich tegen de vesting Negombo te richten, aan de Noordwestkust gelegen. Na een hevig gevecht nam hij die plaats den 9den Januari 1644 in; den Portugeeschen gouverneur, die met een groote macht over land van Colombo gekomen was om Negombo te ontzetten, dreef hij terug. Caron versterkte de genomen vesting met vier nieuwe punten, liet er 500 man bezetting achter, en keerde vervolgens naar Batavia terug, waar hij 17 April aan wal stapte [17]). Ook thans vertoefde hij daar slechts enkele maanden, en vertrok reeds 5 Juli als gouverneur naar Tajoean of Formosa, waar hij 10 Augustus aankwam en ruim twee jaar in functie bleef. Hij bestreed er met succes de Chineesche zeeroovers, en wist het territorium van de Compagnie op het eiland te bevestigen en uit te breiden.

In October 1645 gelastten Heeren-XVII een reorganisatie van het bestuur in Indië, volgens welke te Batavia naast den Gouverneur-Generaal steeds zes ordinaris Raden van Indië aanwezig moesten zijn. Op grond daarvan besloot de Indische regeering op 4 Mei 1646, dat de heeren Caron en Maetsuycker, respectievelijk gouverneurs van Formosa en Ceilon, naar Batavia moesten komen. [18]) Den 19den December woonde Caron voor het eerst de

---

[16]) Voor Constantia Boudaen en haar zuster Suzanne, die in 1645 huwde met den bekenden gouverneur van Formosa, Frederik Coyet, zie men Fruin, *Aanteekeningen op Coenraad Droste.*

[17]) Zie voor Caron's optreden op Ceilon, *Daghregister van Batavia,* 1643/1644, blz. 57—58 en 229—236; *Pieter van Dam's Beschrijvinge,* II, II, blz. 251: Valentijn V, I, *Ceylon,* blz. 121; Mac Leod, *De Oostind. Comp. als Zeemogendheid,* II, blz. 142; Pieris, *Ceylon,* II, blz. 305—306 en 337—338.

[18]) Reeds in 1645 was in Rade van Indië voorgesteld, Caron naar Batavia te roepen, maar Van Diemen had dit op zijn sterfbed ontraden, „daer hy een vreemdeling is."

zitting van het regeerings-college weer bij, en kreeg zijn plaats onmiddellijk naast den Gouverneur-Generaal Van der Lijn. Deze laatste was tot 1645 Directeur-Generaal van den handel geweest en in die functie nog niet vervangen. Aangezien Heeren-XVII het voorzien in die vacature klaarblijkelijk aan de Indische regeering overlieten, droeg deze in haar vergadering van 9 Maart 1647 dit gewichtige ambt op aan Caron, „welcke nu d'outste in rangh van d'Heeren Raden van India is, ende van welckers capaciteyt ende getrouwicheyt volcomen versekert sijn."

Drie jaar heeft Caron het Directeur-Generaalschap vervuld, en daar hij niet slechts in bekwaamheid verre boven Van der Lijn uitstak, maar ook een veel krachtiger persoonlijkheid was, had hij grooten invloed op het algemeen beleid in Indië. Het had er allen schijn van, dat hij binnen korten tijd het opperbewind zou aanvaarden.

Evenwel ging in deze jaren lang niet alles naar wensch van de heeren bewindhebbers. De particuliere handel der ambtenaren nam ontzettende afmetingen aan, en ofschoon niet bewezen kon worden, dat Caron daaraan meedeed, bestonden in Nederland sterke vermoedens tegen hem. In dit verband was zijn groote rijkdom — hij bezat o.a. uitgestrekte landerijen in de Ommelanden van Batavia — in de oogen van Heeren-XVII zeer verdacht. In elk geval stelden dezen Van der Lijn en Caron aansprakelijk voor de onvoldoende bestrijding van den morshandel. Hun opvallende begunstiging van de Bataviasche Chineezen maakte daarbij den vrijburger-handelaars het bestaan vrijwel onmogelijk, en toen een protest dezer laatsten bij de Indische regeering niet hielp, wendden zij zich gezamenlijk in een tweetal rekesten van 1649 en 1650 tot de Staten-Generaal.[19]) Dit geruchtmakend optreden noopte de bewindhebbers tot het opstellen van het nieuwe reglement voor de Indische regeering, van 1650, en tevens tot het verleenen van ontslag aan Van der Lijn en Caron. De eerste kreeg dit z.g. op zijn verzoek, maar van Caron geschiedde het op minder eervolle wijze. In de missive van 26 April 1650 schreven de Zeventien: „Alsoo de vergaderinge eenige becommeringe heeft in den persoon van de E. Caron....., ordonneren, dat UEd. den voornoemde E. Caron op den ontfanck van dese onse missive van sijn ampt ende qualiteyt suspenderen ende met sijn familie met d'heer Generaal Van der Lijn sullen laten overgaen." Den 20sten Januari daaraan scheepten beiden zich met hun gezin op het schip de Princes-Royael in, en meldden

---

[19]) Zie voor deze kwestie De Haan, *Oud Batavia*, I, blz. 112 en volgende, en De Jonge, *Opkomst*, VI, blz. I tot VI.

zich in October 1651 bij de vergadering der Zeventien. Deze besloten den 12den dier maand aan beide heeren hun gagerekening en de overgekomen wissels voorloopig niet uit te betalen, om, indien hun bepaalde tekortkomingen konden worden ten laste gelegd, daarop verhaal te hebben. Bewijzen konden evenwel niet gevonden worden, en den 28sten September 1652 hebben bewindhebbers aan Caron afscheid verleend, waarbij zij hem al het hem toekomende uitbetaalden. Ofschoon zij hem buiten qualiteit en gage hadden opgeroepen, kreeg hij zelfs zijn traktement tot den dag van aankomst hier te lande uitgekeerd.

Van wat Caron in de eerstvolgende jaren verrichte, is ons weinig bekend; wij weten slechts, dat hij zich in Den Haag vestigde, waar hij zich o.m. bezighield met de bewerking der uitgave zijner „Beschryvinge" en de opvoeding der zeven kinderen, welke Constantia Boudaen hem achtereenvolgens schonk. Af en toe vroegen bewindhebbers hem nog wel eens advies, dat hij dan gewillig verleende. Op den duur sleet de herinnering aan de tegen hem bestaan hebbende vermoedens en bedenkingen uit, maar de roep zijner bekwaamheid bleef, en zoo kon het bij Heeren-XVII een punt van overweging gaan uitmaken, of het niet gewenscht was, Caron weder aan hun dienst te verbinden. In hun vergadering van 19 December 1662 besloten zij, hem en den oud-Raad van Indië, Pieter Anthonisz Overtwater, te verzoeken, weder naar Batavia te vertrekken als Raden van Indië, „mits dat haer rang en sitplaets sullen nemen naest of onder de jongste ordinaris raet." Gecommitteerden vertrokken naar Den Haag, om Caron dit aanbod over te brengen.

De naïveteit van dit voorstel is verbazingwekkend. Niet alleen was men in Indië zeer op rang en statie gesteld, maar het was ook bekend, dat Caron een eerzuchtig man was. Desondanks verwachtten bewindhebbers dat hij, die eerste Raad van Indië en Directeur-Generaal was geweest, nu genoegen zou nemen met de positie van jongste lid van het college. Het rapport, dat de gecommitteerden den 22sten uitbrachten, kan ons dan ook niet verbazen, namelijk „dat Haer E. d'Ed. François Caron door gene redenen en inductie hebben cunnen disponeren tot het aennemen van de bewuste qualiteyt, aen hem gedefereert." Hij was evenwel diplomatiek genoeg geweest, om de ware reden niet te noemen, doch had, onder mededeeling, dat hij nog steeds veel „genegentheyt" voor de Compagnie gevoelde, zijn afwijzing gemotiveerd op „syne hoge jaren, seven jonge kinderen, en aversie van syne huysvrouwe tot het aenvaerden van soodanige sware reyse." Niet zonder humor had hij daar aan toegevoegd, dat hij intusschen de heeren „voor de voorschreven bewesen eere ten

hoogsten bedanckte." Dat althans de nuchter-zakelijke advocaat der Compagnie de situatie juist heeft ingezien, blijkt uit diens mededeeling, dat Caron een herbenoeming tot Directeur-Generaal stellig wel zou hebben aangenomen. [20])

Weldra zouden de bestuurderen der Nederlandsche Compagnie er geducht spijt van hebben, dat zij Caron geen royaler aanbod hadden gedaan.

Den 1sten September 1664 registreerde het Parlement van Parijs de „Déclaration du Roi, portant Etablissement d'une Compagnie pour le commerce des Indes orientales." [21]) Deze stichting van Colbert moest den Franschen handel in Indië op breeder en solieder basis vestigen, dan de talrijke particuliere Compagnieën, waarvan er nog slechts één over was, die een kwijnend bestaan leidde, dat hadden kunnen doen. Ze werd ingericht naar het model van de Nederlandsche, en kreeg, evenals deze, steun van den Staat, o.a. in den vorm van een monopolie; in 1719 zou ze samensmelten met de groote Compagnie des Indes.

Reeds vóór de definitieve oprichting had de Fransche gezant in de Republiek, graaf d'Estrades, de aandacht van Colbert gevestigd op François Caron. „Si on le pouvoit attirer au service du Roi, il amènerait avec lui tous les meilleurs maistres de navires et pilotes, accoutumés de naviguer aux Indes." [22]) Wel waren er anderen, die Caron in Indië gekend hadden en Colbert voor hem waarschuwden, maar de groote minister ontving uit de Nederlanden zoo gunstige getuigenissen over Caron's „réputation universelle de capacité et de probité, gagnée par vingt-deux ans au service de la Compagnie des Indes Orientales de Hollande", [23]) dat hij geen oogenblik aarzelde, om zich met hem in verbinding te stellen. Caron ging daar gaarne op in, en trok met zijn gezin naar Frankijk. Daar stelde hij een program op van zeer wijde strekking — zoo wilde hij o.m. relaties aanknoopen met den Groot-mogol, de vorsten van Visiapour, Golconda, Bengalen, Mataram op Java, Malakka, Bantam, China en Japan — een program, dat overigens getuigenis aflegde van zijn wel zeer groote kennis van Zuid- en Oost-Azië, en waarmede hij het geheele vertrouwen van Colbert won.

Den veertienden Maart 1666 vertrok uit La Rochelle de tweede

---

[20]) *Pieter van Dam's Beschrÿvinge*, derde boek, capittel I.

[21]) Jules Sottas, *Histoire de la Compagnie Royale des Indes Orientales*, p. 10.

[22]) De la Roncière, *Histoire de la Marine Française*, p. 500.

[23]) Caron had de Hollandsche Compagnie geen 22, maar circa 30 jaar gediend.

vloot van de nieuwe Compagnie [24]), bestaande uit 10 schepen met 2000 opvarenden. Admiraal was François de Lopis, marquis de Mondevergue, terwijl zich twee directeuren van den handel aan boord bevonden: de Franschman De Faye en Caron. [25])

Door in Franschen dienst te treden had de oud-Directeur-Generaal zich schuldig gemaakt aan een ernstige overtreding jegens de Nederlandsche Compagnie en de Staten-Generaal. Reeds den 9den September 1606 hadden Hunne Hoogmogenden een plakkaat uitgevaardigd, waarbij het „ingesetenen of inwoonderen deser landen" verboden was naar Indië te varen in dienst van anderen, dan de Nederlandsche Compagnie, en zulks op verbeurte van lijf, schepen en goederen. Dit verbod was eenige malen bekrachtigd en uitgebreid, o.a. bij plakkaat van 3 December 1616. [26]) Bovendien moest elk Compagniesdienaar den Artikelbrief bezweren, en daarbij verbond hij zich, ook voor de toekomst, om nimmer in vreemden dienst te varen om de Kaap de Goede Hoop of door de Straat van Magelhaen. Heeren-XVII stelden Caron dan ook in staat van beschuldiging, en eischten inbeslagneming zijner goederen in Nederland, doch politieke redenen beletten den Staten-Generaal, daar op in te gaan: wegens den strijd met Engeland en den dreigenden oorlog met Munster wilden de Staten Lodewijk XIV niet tegen zich innemen.

Na een lange en onfortuinlijke reis bereikte Mondevergue eerst een jaar na zijn vertrek Madagascar, waar men de bestaande Fransche nederzetting Fort-Dauphin in ellendigen toestand aantrof. Van daar vertrok Caron den 27sten October 1667 met drie schepen naar Suratte, waar hij 13 Februari 1668 aankwam; hij had onderweg de Hollandsche vestiging te Cochin, aan de kust van Malabar, aangedaan en was daar goed ontvangen. Van den Groot-Mogol Aurengzib wist hij een firman te verkrijgen, dat den bouw van een Fransche loge te Suratte toestond. Reeds twee maanden na zijn aankomst kon hij het grootste schip, de St. Jean Baptiste, met een rijke lading naar Frankrijk zenden. Geregeld kwamen en gingen nu Fransche schepen naar en van Suratte.

Tijdens zijn verblijf aldaar heeft Caron een poging gedaan, om met de Portugeezen een koloniale Entente cordiale te sluiten, doch daarin is hij niet geslaagd. Ook overigens zat hij niet stil en trad door gezanten of door briefwisseling in relatie met Radja Singha, den keizer van Ceilon, en zelfs met den koning van Siam en den sultan van Makassar, die in deze jaren een wanhopigen

---

[24]) Sottas, p. 20. De eerste vloot was reeds in 1665 naar Madagascar vertrokken.

[25]) Sottas, l.c.

[26]) *Groot Placcaetboeck en Pieter van Dam's Beschrijvinge*, I, I, blz. 81—82.

strijd met de Hollanders voerde. Zelf trok hij 21 April 1671 naar Bantam, waar hij eenige maanden vertoefde, en ook daar kreeg hij toestemming, om voor de Fransche Compagnie een loge te bouwen. [27]) Het moet hem gedurende zijn verblijf aldaar wel hard gevallen zijn, dat hij het nabijgelegen Batavia, waar hij zulk een hooge positie had bekleed, niet eens kon bezoeken.

Op persoonlijk initiatief van Lodewijk XIV was intusschen in Frankrijk een koninklijke oorlogsvloot voor Indië uitgerust, l'Escadre de Perse, bestaande uit 9 schepen, die, onder bevel van Jacob de la Haye, den 29sten Maart 1670 zee kozen. [28]) Doel was, zoowel den Indischen vorsten een denkbeeld te geven van de groote macht des Zonnekonings, als de Compagnie in haar groei krachtig te steunen. Na de Saldanha-baai in Zuid-Afrika, Madagascar en Bourbon te hebben aangedaan, [29]) arriveerde De la Haye 27 September 1671 op Suratte, dat hij tot het hoofdkantoor van den Franschen kolonialen handel maakte, door er den Conseil souverain des Indes te vestigen. Juist op denzelfden dag van zijn aankomst aldaar, had Caron Bantam verlaten; hij kwam 15 November op Suratte terug, waar De la Haye hem uit naam van Lodewijk XIV het cordon der orde van Saint Michel overhandigde.

De Conseil besloot nu, dat De la Haye allereerst naar Ceilon zou gaan, om aan de Oostkust, nabij Trinkomale, een Fransche nederzetting te stichten. Daar Caron op Ceilon goed bekend was, waar hij in 1643 en 1644 tegen de Portugeezen had gestreden, plaatste de Raad hem als adviseur van De la Haye op diens admiraalsschip. Den 9den Januari 1672 verliet men Suratte en deed verschillende plaatsen op de kust van Indië aan voor vlagvertoon, maar vooral ook om afbreuk te doen aan het prestige der Hollanders, „qui, muets et attentifs, évitaient toute provocation, mais surveillaient l'escadre et se préparaient." De la Haye, die geregeld met snelvarende schepen brieven uit Frankrijk ontving, en wel van Lodewijk XIV persoonlijk, was volkomen op de hoogte van diens plannen ten opzichte van Holland, en had het voornemen opgevat, de eerste gunstige gelegenheid aan te grijpen, om de vijandelijkheden te openen. Na Cananoor gepasseerd te zijn en, geheel volgens gebruik, het Nederlandsche fort aldaar te hebben gesalueerd, deed hij eenige dagen daarna met 1000 man

---

[27]) Zie het *Daghregister van Batavia*, 1670/1671, blz. 357 e.v. tot 416.

[28]) De la Roncière, p. 508; Sottas, p. 43 en volgende.

[29]) Voor het onbehoorlijk optreden van De la Haye in Zuid-Afrika zie men *Pieter van Dam's Beschryvinge*, I, II, blz. 616 e.v. en het genoemde *Daghregister*, blz. 183, 219, 230—231.

een aanval op de kleine Nederlandsche post te Alicotte of Aycotte, en bezette die.

Op het bericht van de nadering eener Fransche vloot had de gouverneur van Ceilon en superintendent van Malabar, Rijckloff van Goens, hoewel hij nog niets wist van het gebeurde te Aycotte, een Compagniesvloot van 13 schepen in zee gezonden, onder leiding van den commandeur Adriaen Roothaes, en deze ontmoette de Fransche vloot bij Kaap Komorin.[30]) De la Haye stelde in den krijgsraad voor, als bevelhebber eener koningsvloot het salut te eischen, en, op de te verwachten weigering der Hollanders, dezen aan te vallen. Zijn voorstel werd evenwel verworpen, daar de meerderheid de Hollanders niet wilde provoceeren, zoolang de oorlog nog niet officieel was verklaard.[31]) Toen nu Roothaes op de Franschen toestevende, om hen te praaien en naar hun bedoelingen te vragen, liepen deze in den wind op, zoodat hij hen niet kon bereiken, welke manoeuvre intusschen aanleiding gaf tot het gerucht, dat de Franschen de wijk voor de Hollanders hadden genomen. Dit heeft hun prestige veel schade gedaan. In zijn rapporten geeft De la Haye de schuld hiervan geheel aan Caron: „ma proposition fut tellement désapprouvée par M. Caron, que je crus avoir fait un crime, de l'avoir pensée." Zelfs spreekt hij het vermoeden uit, dat Caron in geheime verstandhouding met de Hollanders stond.[32])

Om de Zuidpunt van Ceilon heen, richtte de Fransche vloot zich naar de Oostkust. De la Haye was van meening, dat de Hollanders alleen aanspraak maakten op de Zuid- en Westkusten, waar de kaneel groeide, en dat hij daarom rustig kon beginnen met de gunstig gelegen baai van Koddiyarap, nabij Trinkomale, te bezetten. Rijckloff van Goens was hem echter voor geweest, en had daar ijlings een versterking doen opwerpen; het gelukte den Franschen niettemin, dank zij de bemiddeling van Caron, den 8sten Mei 1672 van Radja Singha toestemming te verkrijgen, de Oostkust te bezetten. Met koortsachtige haast legden zij een reeks versterkingen aan, op een strategisch gunstige, maar zeer ongezonde plaats. Binnen enkele weken stierven 350 Franschen aan koorts, en bovendien kregen zij spoedig gebrek aan levensmiddelen, welke zij slechts konden verkrijgen van de Deensche vestiging Tranquebar, aan de Kust van Kormandel. Weldra kwam

---

[30]) Alle Fransche auteurs beweren, dat Van Goens, „l' amiral Rikloff", de Hollandsche vloot zelf aanvoerde, wat onjuist is. Zie *Daghregister* 1672, blz. 107.

[31]) Het gepasseerde te Aycotte beschouwde men blijkbaar niet als een provocatie!

[32]) De la Roncière, p. 512.

Van Goens met de Compagniesvloot aanzetten, versterkte het Nederlandsche fort, en liet de route naar Tranquebar bekruisen, waarbij hem twee Fransche schepen in handen vielen. Den 9den Juli moest De la Haye, door honger gedwongen, met het gros zijner vloot de Ceilonsche kusten verlaten en zich naar Kormandel richten; in de Baai van Trinkomale liet hij een drietal schepen achter, benevens een paar honderd man op het versterkte Ile du Soleil, bij de Hollanders Dwers-in-de-Wegh genoemd. Die schepen vielen al spoedig Van Goens in handen, en toen moest zich ook de commandant van het eiland, met al zijn mannen en 112 kanonnen, overgeven.[33])

Intusschen was De la Haye naar Kormandel gezeild, waar hij allereerst in Tranquebar victualie wilde innemen, en vervolgens zich meester maken van de gunstig gelegen stad San Thomé, den koning van Golconda toebehoorende. De Deensche gouverneur weigerde evenwel, hem van levensmiddelen te voorzien, waarschijnlijk uit vrees voor de Hollanders, maar de Fransche admiraal gaf later ook hiervan de schuld aan Caron; deze zou den Deen tot andere gedachten hebben gebracht.

Voor Tranquebar had De la Haye bericht ontvangen van de oorlogsverklaring door Lodewijk XIV aan de Republiek, en hij besloot, zich nu eerst van Caron te ontdoen, dien hij van verstandhouding met de Hollanders verdacht. Trouwens, Caron was door de officieele oorlogsverklaring in een zeer moeilijk parket gebracht: „Caron, à cette nouvelle, ne put cacher son trouble."[34]) Tot dusver was hij slechts als concurrent der Nederlanders opgetreden, wat hij, als oud-dienaar hunner Compagnie, niet mocht doen, doch waarvoor zij hem, indien hij in hun handen mocht vallen, niet zwaar zouden durven straffen, waar hij de bescherming van den machtigen Zonnekoning genoot. Maar door de oorlogsverklaring werd dit heel anders. Hij moest nu zijn vroegere landgenooten openlijk gaan bestrijden, wat hem niet alleen tegen de borst stuitte, maar ook gevaarlijk was; hij wist beter dan iemand anders, dat hun macht in Indië veel grooter was dan die der Franschen. Hij zal er dan ook stellig geen bezwaar tegen gehad hebben, toen De la Haye hem opdroeg, met het groote schip Jules — genoemd naar Mazarin — naar Frankrijk te zeilen, zoogenaamd om den koning persoonlijk rapport uit te brengen over den toestand zijner vloot.

---

[33]) Voor het gebeurde aan de Oostkust, van Ceilon zie: De la Roncière, p. 513—517; Sottas, p. 48—49; *Pieter van Dam's Beschryvinge*, II, II, blz. 366—367; *Daghregister van Batavia*, 1672, blz. 261—262.

[34]) Sottas, p. 49.

In werkelijkheid had de admiraal een geheel klachtendossier tegen hem naar Frankrijk gezonden.[35])

Nabij Europa gekomen schijnt Caron van opvarenden van een passeerend schip vernomen te hebben, dat hij bij aankomst in Frankrijk in arrest zou worden gesteld. Hij wilde daarom een neutrale haven binnenloopen en richtte den steven naar Lissabon. Bij het binnenvaren van de Taag liep de Jules op een rots en zonk, waarbij de ruim 70-jarige den 5den April 1673 verdronk. Een der zonen uit zijn tweede huwelijk, die zich ook aan boord bevond, werd met nog circa 100 andere opvarenden gered, maar de lading en het geheele particuliere vermogen van Caron gingen verloren. Volgens opgaven der Compagnie had het schip een waarde van meer dan een millioen aan boord, voor een deel in paarlen en edelgesteenten. Er zou een collier bij zijn geweest, bestemd voor de koningin, waarvan elke paarl afzonderlijk een waarde van 15.000 daalders had.[36])

Heeft Caron zich inderdaad verraderlijk jegens de Franschen gedragen? Deze vraag moet men met groote waarschijnlijkheid ontkennend beantwoorden. In Frankrijk is nimmer iets tegen hem bewezen kunnen worden,[37]) en, wat meer zegt, het archief der Nederlandsche Compagnie vertoont geen spoor van eenigerlei onderhandeling met of relatie tot Caron. Het is uitsluitend De la Haye geweest, die, van al zijn mislukkingen de schuld aan Caron gevende, hem openlijk van verraad heeft beschuldigd, een verraad, dat, volgens den admiraal, het gevolg was van Caron's onvoldane eerzucht; „Monsieur Caron pensait, qu'en formant un établissement de commerce dans l'Inde, il en serait toujours le maître absolu, et qu'il ferait connaître aux Hollandais la perte, qu'ils avaient faite en ne le gardant pas. Il se donna tous les soins nécessaires pour monter le commerce des Français au-dessus de ceux des Hollandais et des Anglais. Mais, lorsqu'il vit arriver d'autres directeurs, qui lui disputaient l'autorité suprême, il redevint tout à fait Hollandais, surtout lorsqu'il connut, que l'entreprise de Ceylan avait pour but de chasser les Hollandais de cette île et puis de l'Inde. Il voyait en outre qu'on ne lui laisserait pas le commandement des armées et des postes, et

---

[35]) Zie ook het *Daghregister*, 1672, blz. 327. Na Caron's vertrek heeft De la Haye San Thomé bezet, maar de stad werd weldra door de Hollanders belegerd en moest zich na dappere verdediging 6 September 1674 overgeven aan Anthony Paviljoen. Zie, behalve de genoemde litteratuur, ook Heeres, *Corpus Diplomaticum*, II, blz. 505 e.v.

[36]) Zie voor Caron's einde ook de *Hollandsche Mercurius*, 1673, blz. 61—62.

[37]) Sottas, o.l. page 50.

peut-être l'argent des Hollandais le déterminèrent à leur être favorisable." [38])

Colbert dacht daar anders over; hij noemde den dood van Caron „un grand malheur", en wist, dat De la Haye een man was, die zijn medewerkers voortdurend wantrouwde, met hen over hoop lag en hun de schuld van mislukkingen en tegenslagen gaf: „Vous n'estes satisfait d'aucun des officiers qui servent sous vous, et aucun d'eux aussy n'est satisfait de vous." [39]) En Lodewijk XIV schreef 31 Augustus 1673 aan De la Haye: „Je ne vous dis rien sur la conduite du sieur Caron, Dieu en ayant disposé, mais puisque vous aviez quelque sujet de le soubçonner, vous avez fort bien fait de le faire repasser en France." [40]) Hij maakte tevens een koninklijk gebaar, door aan Caron's weduwe een jaargeld toe te kennen.

Caron heeft in Frankrijk de sporen zijner groote kennis en werkzaamheid nagelaten in een aantal geschriften, waarvan er enkele gedrukt zijn, namelijk een aan Colbert gericht Memorie over de inrichting van een Franschen handel op Japan, een Instructie voor een gezant van Lodewijk XIV aan den keizer van China, een Missive van den koning aan den keizer van Japan, en ten slotte een Instructie voor hem, Caron zelf, als gezant naar Japan. [41])

Hoewel zijn overgang in Franschen dienst bij de Nederlanders — en in 't bizonder bij de heeren van de Compagnie — als landverraad beschouwd werd, bleef men toch in de Republiek zijn wel heel ongewone kennis van den Indischen handel erkennen en bewonderen. Zelfs Pieter van Dam geeft hem nog 25 jaar na zijn dood het judicium: „Een Heer geweest sijnde van seer groote kennisse en ervarentheyt in de saecken van Indiën."

Twee van Caron's zonen zijn in dienst van de Nederlandsche Compagnie in Indië geweest. [42]) Daniël, geboren te Hirado in 1627, werd 21 September 1643 te Leiden ingeschreven als theologisch student. Reeds vóór de voltooiing zijner studie trok hij naar Indië en deed in Augustus 1650 op Batavia praeparatoir examen, maar keerde kort daarop naar Nederland terug, waar hij 26 September 1651 zich te Leiden opnieuw als theologisch student liet

---

[38]) De la Roncière, p. 518—519.

[39]) Ibidem, p. 519.

[40]) Sottas, p. 50, noot.

[41]) Deze stukken zijn alle afgedrukt in het in 1715 te Amsterdam verschenen *Recueil de Voyages au Nord*, IV, p. 150—194.

[42]) Zie voor beiden Van Troostenburg de Bruyn, *Biographisch Woordenboek van O. I. predikanten.*

inschrijven. Verdere gegevens konden van hem niet gevonden worden.

François Caron jr., geboren in 1634, eveneens te Hirado, liet zich 4 September 1654 te Leiden als theoloog inschrijven, maar ging een jaar later naar Utrecht over. In 1660 door de classis Amsterdam naar Indië afgevaardigd, kwam hij daar 29 September van dat jaar aan. Hij deed eerst eenigen tijd dienst op Batavia, en stond vervolgens verscheidene jaren op Ambon, waar hij zich onderscheidde door zijn grondige kennis van het Maleisch, en bij de inheemsche bevolking zeer gezien was. Wegens voortdurende oneenigheden met den gouverneur Pieter Marville nam hij in 1674 ontslag en keerde naar Nederland terug. Hij werd daar weldra beroepen tot predikant in Lexmond, waar hij werkzaam bleef tot zijn dood in 1706. Van zijn hand verschenen een bundel Maleische predicatiën, benevens eenige andere godsdienstige werken in die taal.

Waarom blijven de vak- of belangenvereenigingen in de Weermacht gehandhaafd?

DOOR

K. F. E. GERTH VAN WIJK.

Gep. Luitenant-Generaal, Oud-Commandant van Leger in N.-I.

De bij het personeel van de Vloot in Indië aan den dag getreden geestelijke verwildering, voor welke een aantal militaire vakbonden verantwoordelijk zijn te stellen, heeft de Regeering in Nederland aanleiding gegeven tot bijzondere maatregelen, ten doel hebbende de weermacht te onttrekken aan den rechtstreekschen invloed van zekere politieke partijen.

Hoewel, tegen veler verwachting, het door de gebeurtenissen ten zeerste gecompromitteerde militaire vak- of belangenvereenigingswezen in beginsel onaangetast is gelaten, zijn de hoogerbedoelde regeeringsmaatregelen door allen die het wèl meenen met 's lands weerbaarheid met voldoening begroet. Zij bevatten een duidelijke vingerwijzing voor de Indische Regeering, om de uiterste waakzaamheid te betrachten ten aanzien van zekere stroomingen in de inheemsche samenleving. Zij banen den weg tot de erkentenis, dat wat ook ten gunste van de militaire vakbonden zou kunnen worden aangevoerd, het middel ten slotte erger is gebleken dan de kwaal waartegen het heet gericht te zijn, en dat het dus verkeerd is geweest de vakbeweging toegang te verleenen tot de weermacht.

Het voornaamste obstakel om tot die erkentenis te komen vormt intusschen de politiek, in wier strikken de quaestie van lieverlede is geraakt.

De zaak is vastgeloopen in de politiek, waar ze zorgvuldig buiten had moeten zijn gehouden. Ziedaar het antwoord op de vraag, in het opschrift van dit artikel gesteld.

Van Regeeringszijde heeft men er zich destijds geen voldoende rekenschap van gegeven, dat zijn doelstelling den militairen vakbond wel vanzelf moest brengen in het politieke vaarwater van de vakbeweging, aan wier opstandige geest de bondsidee immers is ontsproten.

Het partij-politieke belang van de militaire vakorganisatie werd

het eerst en het best begrepen door die partij, die van huis uit de meeste kansen heeft, om vat te krijgen op alle organisaties, staande op egoïstisch-materialistischen grondslag. Dat is de partij, die gewoon is van alles en nog wat te beloven op het gebied van lotsverbetering.

De eerste en oudste vak- of belangenvereeniging in het Indische leger vertoonde dan ook al heel spoedig in haar verschillende uitingsvormen den politieken inslag, welke thans, door de in den aanhef van dit artikel bedoelde regeeringsmaatregelen, is gebrandmerkt als staatsgevaarlijk.

Veronrust door de, onder den invloed van marxistische leerstellingen, zich ontwikkelende mentaliteit in het militair vak-vereenigingsleven, grepen ten langen leste Rome en Dordt in: de confessioneelen traden uit de algemeene vereeniging. Evenwel, de vakvereenigingsidee had de geesten eenmaal vastgegrepen en liet ze niet meer los. Bovendien werd het niet meedoen aan de vak-actie „klapklooperij" gescholden. Aldus kwam het tot de stichting van twee nieuwe vak- of belangenvereenigingen, maar op godsdienstigen grondslag.

Op 1 Januari van dit jaar was het Indische leger 8 vak- of belangenbonden rijk, waarvan 4, wier leden allen van niet-Europeeschen landaard zijn. Van deze 4 staan er 3 op christelijken grond slag. Sedert is daar nog bijgekomen de soldatenbond van Europeesche militairen.

Alzoo in totaal 9 militaire bonden, alle stoelende op één gemeenschappelijken wortel des ongeloofs: het ongeloof in den goeden wil en het plichtsbesef van de Overheid en hare organen in zake de redelijke behartiging der materieele belangen van het militaire landspersoneel!

Soortgelijke toestand doet zich ook bij de Marine voor. Onder de 6 vakbonden bij de zeemacht zijn er 3 van niet-Europeeschen landaard, waarvan 2 op christelijken grondslag.

Men moge dezen groei van het vak- of belangenvereenigingswezen in de weermacht toejuichen als een sociale aanwinst, als een prijzenswaardige uiting van democratisch besef in het militair gezagsapparaat, zulks doet niets af tot het feit, dat al dat moois met zich heeft gebracht bedenkelijk verlies aan Overheidsprestige. Want dit is niet voor tegenspraak vatbaar, dat de militaire bonden alles hebben gedaan, om tot eigen glorie en bijgevolg tot verdeemoediging van de Overheid, de suggestie ingang te doen vinden, dat lotsverbetering voor het landspersoneel in hoofdzaak het gevolg is geweest van de bondsactie.

De Overheid heeft zich bij die voor haar beschamende voorstelling van zaken neer te leggen, wijl zelfrespect haar gebiedt

zich te onthouden van alle zelfverdediging. Maar bovendien heeft zij de volkomen ongegronde bewering te verdedigen, als zou in de zoo weinig gecompliceerde militaire huishouding van het Indische beroepsleger de mede-leiding der bonden niet kunnen worden gemist, zonder gevaar voor de rechtmatige belangen van het personeel.

Van verschillende zijden wordt thans gepleit voor invoering in het Indische leger van het zoogenaamd georganiseerd overleg.

Zij, die dat wenschen, zien voorbij dat, hoezeer de aanbevolen maatregel moge passen bij de verhouding tusschen werkgever en werknemer in de burgermaatschappij, hij zich niet verdraagt met de krijgstuchtelijke verhoudingen. Immers georganiseerd overleg, als bedoeld, in de militaire samenleving is in zijn werkelijke beteekenis de officieele erkenning van de bestaanbaarheid van een met *de krijgstucht strookend* conflict tusschen de militaire Overheid en een georganiseerde groep in de weermacht: iets, wat tot nog toe als ondenkbaar gold, vermits elk conflict tusschen genoemde partijen in zijn wezen het karakter draagt van samenrotting of muiterij tegen het wettig gezag.

Alle fraaie theorie ten spijt, kan men bij de practische toepassing van een dergelijken maatregel ook niet ontkomen aan deze consequentie: dat in de militaire huishouding voor de bondsleiders een machtspositie wordt geschapen, met opzijzetting van de militair-hiërarchische verhoudingen.

Dat is de weg van kwaad tot erger.

Het afstand doen van de meest elementaire begrippen omtrent militair gezag en militaire onvrijheid moet onvermijdelijk voeren naar een toestand, waarin de handhaving van orde en tucht in de militaire huishouding meer afhangt van den invloed der vakbondsleiders dan van wat het Overheidsgezag daartegenover heeft te stellen.

En dat prijsgeven van wat door alle tijden heen onmisbaar is gebleken voor het behoud van een goede krijgstucht zou dan moeten geschieden ter wille van ..... ja, van wat eigenlijk?

Wij hebben nog den tijd gekend, dat alles in de indische militaire huishouding overgoten was met een sop van schrielheid. Nochtans was de mogelijkheid van wat kortelings bij de Marine mogelijk is gebleken bij de landmacht uitgesloten. Want niemand voelde zich in die sfeer van uiterste soberheid als een mishandelde. Ook kenden wij toen nog niet den zegen van militaire bonden, waarin den menschen wordt wijsgemaakt, dat de georganiseerde strijd voor lotsverbetering, naar het voorbeeld van de vakbeweging in de burgermaatschappij, heilzamer is voor de weer-

macht dan rustig vertrouwen in het plichtsbesef der Overheid.

Dat was nog in den tijd, dat ook geen behoefte werd gevoeld aan zulk een „beweging" in de weermacht om de Overheid tot kennis en begrip te brengen van wat er in de militaire huishouding leeft. Het daartoe noodige contact met den troep was toen wèl te vinden, ook zonder de bemoeiingen van vakvereenigingen en haar leiders.

Zeker, ook toen hebben zich wel eens indisciplinaire uitingen voorgedaan van ontevredenheid over een bestaanden toestand. Maar dan waren het toch altijd slechts incidenten van zeer plaatselijken aard en van weinig of geen beteekenis.

Nu zijn wij, dank zij den invloed van de vakbeweging, zoover gekomen, dat aan dergelijke uitingen een symptomatisch karakter moet worden toegekend, duidende op een in wijden kring heerschenden verzetswil.

Voorheen waren gebeurtenissen, als zich op 4 Februari j.l. aan boord van een onzer oorlogsschepen hebben afgespeeld, slechts denkbaar onder omstandigheden, getuigende van de grootste verwaarloozing gedurende langen tijd van het allereerste levensbelang van den betrokken troep, n.l. van eene aan redelijke eischen beantwoordende verpleging. Ook in de bekende Potemkim-film wordt schandelijke verwaarloozing van dit alles overheerschende belang ten tooneele gevoerd om de muiterij aannemelijk te maken.

Thans staan wij voor de verbijsterende ontdekking, dat een door de landsregeering geëischt klein offer — te voren reeds door ieder ander en veelal in heel wat aanzienlijker mate gebracht — aan het algemeen belang, reeds voldoende kan zijn om een eer weelderig dan sober verpleegden troep te brengen tot de allerergste wandaden jegens de krijgstucht.

Het verschil tusschen voorheen en thans is wel heel groot, te groot om de oorzaak van de geestesverwording alleen te zoeken in de mentaliteit van bepaalde politieke partijen en daarbij de oogen te sluiten voor datgene, dat aan den verderfelijken invloed van die partijen de goede kansen bood, die zij hebben weten te benutten.

Wij hebben destijds verschillende belangrijke lotsverbeteringen voor het personeel der Indische landmacht zien tot stand komen. En onze persoonlijke bekendheid met veel van wat daaraan is voorafgegaan, stelt ons in staat tot de stellige verklaring, dat ter zake van die verbeteringen heel wat van den aan de vak- of belangenvereenigingen toegeschreven invloed op phantasie berust, of minstens genomen op schromelijke overdrijving.

De waarheid is, dat de onschatbare diensten door de Indische landmacht aan Staat en gemeenschap bewezen, inzonderheid gedurende het tijdvak 1896—1910, ten slotte de gepaste erkenning hebben gevonden, die zij verdienden. Dat begon met belangstelling voor het materieel bestaan der Indische militaire landsdienaren bij de velen, zoo in als buiten de Overheidskringen, wier appreciatie voor de weermacht in normale tijden gemeenlijk weinig hooger staat dan totale onverschilligheid. Men doet ook groot onrecht aan de besten uit het Indische leger, aan wier zorgzame belangstelling voor hunne ondergeschikten zooveel te danken is, door den lof wegens de bereikte resultaten aan de vakbonden toe te zwaaien.

Doch al ware dit alles niet zoo; al zou moeten worden erkend, dat door de vakvereenigingen ten bate van de weermacht is gedaan wat door de Overheid zou zijn verzuimd, dan nog zou de gevolgde methode om het doel te bereiken er niet minder verwerpelijk om zijn, wegens hare vernielende werking ten opzichte van dingen van oneindig veel hooger waarde dan alle genoegdoeningen van materieelen aard.

Die vernielende werking hebben wij reeds in het licht gesteld in een artikel in de Maart-aflevering van dit tijdschrift. Wij meenen daarnaar te mogen verwijzen.

Het is vrijwel *communis opinio*, dat de confessioneele partijen in den lande de sterkste en betrouwbaarste steunpilaren van het gezag zijn.

Wij zullen hierop niet het geringste afdingen, maar wanneer wij ons voor de vraag stellen, welke de rol is geweest, die de Marine-bonden op confessioneelen grondslag hebben gespeeld in het drama, dat ons nationaal prestige zoo diep heeft geschokt, dan kunnen wij daarop slechts een bedroevend antwoord vinden.

Van tweeën, één:

òf deze bonden hebben van niets geweten; hebben geen flauw vermoeden gehad van wat ons boven het hoofd hing; waren niet beter georiënteerd dan de Marine-leiding en hare organen betreffende de stemming van het personeel; òf zij hebben hun meerdere kennis omtrent den werkelijken toestand tegenover de bevoegde autoriteit verzwegen.

In het eerste geval zou de conclusie moeten luiden, dat de afscheiding der confessioneelen heeft geleid tot zoodanige vervreemding van dezen van de overige groepen, dat alle samenhang is verbroken waar eenheid en saamhoorigheid onmisbare voorwaarde is; dat ondanks dagelijksche nauwe onderlinge aanraking in zeer beperkte ruimte, een naast elkaar voortleven van

verschillende groepen zonder eenige geestesgemeenschap mogelijk is geweest. Dit is kort en goed onaannemelijk.

In het andere geval blijft ons niets anders dan de erkenning, dat ook in de vereenigingen op confessioneelen grondslag het plichtsbesef volslagen ten onder is gegaan in de algemeene geestesontreddering.

Wat is er dan nog over van al het goeds, dat het vakvereenigingswezen in de weermacht heet te hebben gebracht?

Wij maken sedert geruimen tijd een gezagscrisis door. Wij beleven een geleidelijke ineenstorting van verhoudingen, die eenmaal voor ons volksbestaan goed en noodzakelijk werden geacht. Wij gevoelen ons àlmaar afglijden naar iets afschrikwekkends.

Dit heeft allemaal kunnen plaats vinden, ondanks den onmiskenbaren godsdienstigen inslag van ons volksleven. En met kwalijk verborgen onrust vragen wij ons af: hoe zou het staan met de betrouwbaarheid van het Leger, nu de Marine ons zoo groote teleurstelling heeft bereid?

Voor hem, die zich van dit alles ernstig rekenschap geeft, zijn luidruchtige loyaliteitsbetoogingen en dikke woorden van geen overtuigende beteekenis.

Noodig is, weer te vinden wat in de reeks van concessies aan den geest des tijds is verloren gegaan.

Noodig is, te herstellen de harmonie tusschen gezag en vrijheid, tusschen militair gezag en militaire onvrijheid, die door gezag-neerhalende toegeeflijkheid is verbroken. Zonder die harmonie kan geen weermacht het stellen. Disharmonie tusschen gezag en vrijheid richt iedere weermacht, de allerbeste niet uitgezonderd, te gronde.

Noodig is, moed om te durven weigeren wat door de massa wordt geeëischt.

Er is in de weermacht voor het officierscorps een roeping te vervullen.

Zal het die alsnog verstaan?

April 1933.

Na het ter perse gaan van dit artikel verscheen, in de bladen van 20 April, de publicatie van een Besluit van den Minister van Defensie van 18 April 1933, waarbij is vastgesteld het „Reglement, houdende beginselen nopens de werkzaamheid van militaire belangenvereenigingen, toegelaten voor militairen beneden den rang van officier." Uitgevaardigd door den Minister van Defensie betreft het besluit toch ook het Europeesche- en het Inlandsche personeel van de zeemacht in Nederlandsch-Indië. Redactie v. *D. I. G.*

Iets over Chineesche namen en over het Chineesch in Indonesië

DOOR

NIO JOE LAN.

Dengenen, die geruimen tijd in Indonesië doorgebracht hebben, zal het wel meer dan eens opgevallen zijn, dat een deel van de Chineesche namen gemakkelijk te schrijven en ook niet moeilijk uit te spreken is, terwijl voor een ander gedeelte de namen niet alleen lastig behoorlijk zijn te prononceeren, maar ook met Latijnsche karakters op te schrijven. En het zal hun dan wellicht niet ontgaan zijn, dat de gemakkelijk uit te spreken en te schrijven namen meestal tot dragers hebben zij die in Indonesië geboren zijn, terwijl de niet goed weer te geven namen behooren aan nieuw aangekomenen.

Deze waarneming gaat dan niet op als regel zonder uitzondering, maar kan in 't algemeen toch als juist gelden. Ook voor het Chineesch geldt, dat niet alle namen even gemakkelijk zijn uit te spreken, evenals het geval is met die van menschen van elk ander ras. Er zijn overal gemakkelijk en moeilijk uit te spreken en te schrijven namen, en het weergeven van een naam in de spelling van een vreemde taal kan ook soms gemakkelijk, soms bijna ondoenlijk zijn. Met hierop te wijzen geeft men voor het weergeven van het Chineesch in Westersche talen echter niet de afdoende verklaring van het probleem. Hierbij komen nog andere factoren meespreken.

Daar is vooreerst de invloed van de verschillende dialecten — door mij in ander verband ook al ter sprake gebracht in de laatste aflevering van *D. I. G.* van het vorige jaar II, blz. 1089 —. Het verschil tusschen de onderscheiden in China gesproken dialecten is zoo groot, dat men niet overdrijft als men het even groot noemt als b.v. dat tusschen Hollandsch en Fransch. De officieele taal

is het z.g.n. Kuo-yu, door Westerlingen Mandarijnsch genoemd, maar zelfs deze officieele taal wordt op zeer verschillende wijze uitgesproken, naarmate men uit het noorden, dan wel uit het zuiden geboortig is.

Hier staan wij tegenover een paradox; de taal scheidt, maar verbindt toch tegelijkertijd.

Ontegenzeggelijk moet er iets waar zijn van de bewering, die bij sommige Westerlingen ingang vindt, dat juist het verschil van spraak de oorzaak is van het ontbreken van saamhoorigheid en eensgezindheid onder de Chineezen, ofschoon de gangbaarheid dier gedachte natuurlijk niet in zulk een hooge mate geldt, dat men werkelijk moet aannemen, dat de Chineezen van noord en zuid, van oost en west zich niet één gevoelen. Maar daarentegen fungeert juist diezelfde taal, die volgens sommigen de scheiding heeft bewerkstelligd, als het hechtste bindmiddel tusschen de zonen en dochters van het Chineesche Rijk. Want juist de taal, maar dan vooral bedoeld de *geschreven* taal, doet China zijn cultureele eenheid door de eeuwen heen behouden.

Dit vindt zijn oorzaak hierin, dat de geschreven Chineesche taal niet gebaseerd is op de leer der spelling en dus ook niet op combinaties van verscheidene letterteekens, die woorden aangeven en laten herkennen door gespelde klanken; maar zij bedient zich van ideographische karakters, waarbij elk woord een eigen letterteeken heeft en dus monosyllabel is. Terwijl een Hollandsch woord erkend wordt door de combinatie van klanken, die het resultaat vormt van het spellen van de verschillende te zamen gevoegde letters, zoodat men dus, in de ware beteekenis van het woord, *leest*, geeft een Chineesche letter of ideographie het woord, of liever nog de beteekenis hiervan, te *zien* door een *afbeelding* of *teekening*, die slechts uit lijnen bestaat. Want ten slotte zijn de Chineesche karakters niet anders dan even zoovele afbeeldingen of teekeningen. Het lezen van het Chineesch gelijkt veel op het zich vergasten aan een zich steeds verder voor het oog ontrollende panorama, of het volgen van de geprojecteerde oneindige reeks filmbeelden op het doek, Juist omdat men te weten komt, welk woord er bedoeld wordt, niet door de klanken, maar door een schilderij als het ware, doet het er natuurlijk niet toe, hoe de schilderij heet, want het is ten slotte niet anders dan de benaming van de schilderij, die de correspondeerende uitspraak van de Chineesche ideographieën is. Een Rembrandt moge anders genoemd worden in het Duitsch, in het Engelsch of in het Chineesch, het wezen er van is en blijft hetzelfde dat verstaan wordt door een ieder, die oogen heeft om te zien.

Hiermede wordt dus verklaard, waarom de Chineesche taal

afscheidend (door het gesproken woord) en toch samenbindend (door het geschreven woord) is; zoodoende niet alleen alle Chineezen in historisch-cultureelen zin samenhoudend, maar tevens ook veel bijdragend tot het behoud en het in eere blijven van de Chineesche 4000-jarige beschaving. Een Chinees van Shanghai moge een landgenoot uit Canton niet kunnen verstaan, door het geschreven woord kan hij zich geheel laten inlichten over al zijn mogelijke wenschen en bedoelingen.

Of het minder of meer moeilijk is om een door het oor opgevangen naam in Latijnsche karakters weer te geven, zal in groote mate hiervan afhangen of het dialect, waarin hij uitgesproken is, niet of wel gebruik maakt van klanken, die de Westerling gewend is in letters om te zetten. Wat het gedrukte of geschreven woord betreft (in boek, dagblad, a.a.z.) wordt de moeilijkheid, voor den vreemdeling, die de Chineesche letterbeelden meent te kennen, bepaald door de mate van twijfel, die een karakter omtrent zijn beteekenis kan laten bestaan.

De meeste Chineezen in Indonesië zijn afkomstig van de provincie Fukien (in het daar thuisbehoorende dialect „Hokkian" genoemd, terwijl „Fukien" Mandarijnsch is), en hun namen en die van hun kinderen en nageslacht worden dus ook uitgesproken volgens het Fukiensche of Hokkiansche dialect. Een eigenaardigheid van dit dialect is, dat het zich gemakkelijk laat spellen met Latijnsche letterteekens. Met de andere dialecten gaat deze romanisatie niet al te best, terwijl bij het officieele Mandarijnsch de verschillend van elkaar uitgesproken sisklanken wel de grootste struikelblokken vormen om door middel van Latijnsche letterschriften de zuiverre uitspraak maar eenigszins te benaderen. De romanisatie van woorden in het Hokkiansche dialect kan natuurlijk onmogelijk 100 pCt. zuiver zijn, maar de woorden zijn toch met Latijnsche karakters best te spellen.

De gemakkelijke namen behooren dus aan Chineezen van Hokkiansche afkomst of van hen, die reeds zoolang in Indonesië gewoond hebben, dat ook zij den invloed van het Hokkiansch ondergaan hebben.

Hieruit blijkt afdoende, dat het in Latijnsche letterteekens overbrengen van Chineesche namen in Indonesië overigens aan geen vaste regelen is onderworpen.

Natuurlijk heeft ieder drager van een naam het recht, voor zoover 't van hem zelf afhangt, zijn naam in het Latijnsch over te zetten op de manier van zijn eigen keuze en in overeenstemming met het door hem gebezigde dialect.

Maar in de Chineesch-Maleische journalistiek is echter een bepaalde en algemeene regel ten opzichte van de romanisatie der

Chineesche namen aangenomen. Daar de in Indonesië gevestigde Chineezen allen hun eigen wijze van spelling hunner namen met Latijnsche karakterteekens gekozen hebben, bestaat ten hunnen opzichte geen probleem meer. De verlatiniseering van Chineesche namen in de Chineesch-Maleische pers wordt dan ook beperkt tot het overbrengen van de namen der Chineesche politici en Chineesche vooraanstaande figuren in China in het Latijnsche letterschrift. Hiervoor gebruiken de Chineesch-Maleische dagbladen de officieele uitspraak, het Mandarijnsch, gespeld volgens de Engelsche spelmethode. In China zelf wordt voor het overbrengen meestal toegepast het Wade-systeem, uitgedacht door Sir Thomas Wade, om aan de moeilijkheid van het romaniseeren van Chineesche ideographieën tegemoet te komen.

Hierdoor bestaat er eigenlijk een inconsequentie in de Chineesch-Maleische journalistiek. Want terwijl de bladen de Hollandsche spelling-methode gebruiken bij het schrijven in het Maleisch, en terwijl ze de namen der in Indonesië woonachtige Chineezen ook volgens de Hollandsche schrijfwijze verlatiniseeren, maken zij voor de namen van Chineezen, die in China een voorname rol spelen, en ook van hen, wier namen zij alleen in het Chineesch weten, gebruik van de Engelsche spelling en methode. Dit wordt gedaan om eenheid te verkrijgen en te behouden in de romanisatie van de namen der Chineesche leidende figuren, die toch ook reeds door hun internationaal gewicht als vanzelf hun namen ook in de internationale pers volgens de Engelsche spelling in Latijnsche letterteekens doen schrijven.

In de Hollandsche journalistiek heeft men dit gebruik echter niet aangenomen. Het is zeker met de bedoeling, het den lezers gemakkelijker te maken bij het uitspreken dier namen, dat de Hollandsche bladen er toe gekomen zijn, de namen van China's internationaal bekende zonen niet volgens de gebruikelijke Engelsche spelling te schrijven, maar eenvoudig de Hollandsche spellingmethode toe te passen. Zoo zien wij, dat de naam van Chiang Kai Shek in de Hollandsche bladen in dezen vorm gespeld wordt: Tsjiang Kai Sjek.

Of er geen moeite wordt ondervonden door de lezers van de Chineesch-Maleische bladen, die, zelf meestal van Hokkiansche origine, over China's politiek lezende, namen ontmoeten in het Mandarijnsche dialect gespeld volgens de Engelsche spelling? Dit bezwaar wordt wel degelijk gevoeld, maar is niet onoverkomelijk.

Als middel om het op te heffen is aanbevolen, achter de volgens het Wade-systeem genoemde figuren, tusschen haakjes, de spelling hunner namen volgens de Hokkiaansche uitspraak en in

Hollandsche spelling te vermelden. Maar de Maleische bladen hebben deze oplossing slechts bij uitzondering in toepassing gebracht. Zij hechten blijkbaar meer aan de gelijkheid berustend op de toepassing van het Wade-stelsel en nemen aan, dat de bekendheid der groote figuren van zelf medewerkt om aan het bezwaar veel van zijn gewicht te ontnemen.

Er zijn misschien lezers, die zich afvragen, waarom ik niet spreek van een Maleische spelling. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat de Maleische taal in Indonesië de Holl. spelling geadopteerd heeft met als gevolg, dat wanneer men een Hollandsche school bezocht heeft en men Maleisch kan spreken, men in den regel ook vanzelf Maleisch kan lezen; is men bovendien ook een stylist, dan zou een korte studie van den Maleischen zinbouw voldoende zijn om zoo niet onberispelijk dan toch verstaanbaar Maleisch te kunnen schrijven. Het Maleisch in Indonesië, dat gebruik maakt van de Hollandsche spelling, wordt geheel anders geschreven dan het Maleisch in Singapore, welke stad Engelsch is en waar dientengevolge het Maleisch de Engelsche spellingmethode bezigt. Het is na het boven uiteengezette niet meer noodig te verklaren, waarom iemand, die zijn onderricht op een Engelsche school heeft gekregen, in het begin moeite heeft bij het lezen van het Indonesische Maleisch, en dat hij bij het hardop lezen geen woorden uitspreekt maar onsamenhangende klanken voortbrengt?

Het voorstel is wel eens gedaan, om al de Chineesche namen in Indonesië in het Mandarijnsch uit te spreken en te schrijven. De voorstellers hebben er onbetwistbaar goede bedoelingen mede, maar de uitvoerbaarheid er van laat zich ten sterkste betwijfelen, althans voor de eerstkomende decennia. Zelfs heden ten dage, terwijl in China de unificatie van de spreektaal met alle daartoe ten dienste staande middelen gepropageerd en bevorderd wordt, zien wij in Indonesië naast de algemeene Chineesche scholen, waar natuurlijkerwijze onderwijs gegeven wordt in het Mandarijnsch, nog Chineesche scholen oprichten en staan onder beheer van een bepaalde Chineesche bevolkingsgroep en waarin het eigen dialect wordt gehandhaafd met het officieele Mandarijnsch slechts als bijvak. Wilde men de romanisatie der namen van in Indonesië wonende Chineezen alle op dezelfde manier, hetzij door gebruikmaking van de Engelsche spelmethode, hetzij volgens de Hollandsche spelling, practisch doorvoeren, dan zou dus het verdwijnen van de dialecten en het daarmede in verband staande provincialisme in Indonesië als een conditio sine qua non moeten worden gesteld.

Onder de huidige omstandigheden zou een algeheele toepassing

in de practijk van de schrijfwijze der namen in het officieele dialect niet anders ten gevolge hebben dan dat een deel der Chineezen naarstig navraag zou doen, hoe de onderhavige namen in het Chineesche ideographische letterschrift geschreven zijn. Weten ze die eenmaal, dan zouden ze gemakshalve de namen wel niet in het Mandarijnsch, maar in hun eigen dialect, uitspreken. Zoodoende komt men dus juist bezijden het doel!

In dit verband is het zeker op zijn plaats om ook te vermelden, dat zelfs voor een Chinees, die zijn taal goed onder de knie heeft en de dus goed het onderscheid tusschen de verschillende toonvallen der uitgesproken woorden weet op te vangen, nog tal van onzekerheden bestaan, waardoor het niet zeker is dat hij een voor het eerst vernomen naam direct met de juiste Chineesche ideographieën zal kunnen schrijven. Dit is het gevolg van het feit, dat een Chineesche woordklank al naar gelang van de wijze van uitspreken — hiervoor zijn er in het officieele Kuo-yu-systeem vijf verschillende wijzen — met stemverheffing bij het begin of bij het einde of weer anders, een gansch andere beteekenis krijgt en ook bij een ander (van elkaar verschillend) ideographisch letterteeken behoort. Zoo heeft dus elke klank, op een verschillenden toon of met verschillenden nadruk uitgesproken, een ander ideographisch karakterschrift, terwijl elke klank in den regel 4 of 5 varianten heeft en dienovereenkomstig kan worden wedergegeven door 4 of 5 onderling anders beteekenende ideographieën, soms door meer zelfs. Laat mij hiervan een illustratie geven: Stel dat bij een kennismaking iemand als zijn naam opgeeft Tan Kim Hwa (hierbij gebruik ik gemakkelijkheidshalve het Hokkiansche dialect volgens de Hollandsche spelmethode). De familienaam Tan — bij Chineezen staat de familienaam aan het begin van den naam — is welbekend genoeg, zoodat men zich niet meer kan vergissen, welke ideographie daarvoor wordt gebruikt. Maar er zijn verschillende, naar gelang van de manier van hun uitspraak anders beteekenende, worden „kim" en „hwa"; b.v. er bestaat een woord „kim", dat „goud" beteekent, een ander woord „kim", dat „brocaat" is, enz., en er is een woord „hwa", zijnde het aequivalent van het Nederlandsche woord „bloem", een ander woord „hwa", dat gelijk is aan „veranderen", en zoo meer. Ter nadere aanduiding kan hij dan er bij zeggen, dat het woord „kim" van zijn naam, dat is wat voorkomt in „hong kim" (het gele goud) en het woord „hwa" dat van „kwi hwa" (laurieren). Op die wijze kan elke vergissing buitengesloten worden.

Waar zelfs een met den mond, zoodat men dus eigenlijk door op den toonval ervan te letten voldoende op de hoogte daarvan

geacht kan worden, genoemde naam nog moeilijkheden oplevert tot het correct met de juiste ideographieën schrijven ervan, behoeft het heelemaal geen verwondering te baren, dat een Chineesche naam in Latijnsche kleeding de herkenning van de daaraan correspondeerende ideographische letterteekens door de romanisatie heen des te lastiger maakt. Zoo gebeurt het meer dan eens, dat wanneer in de in het Engelsch opgestelde Chineesche telegrafische berichten een nieuwe figuur aan het Chineesche politieke firmament verschijnt, de redactie van een Chineesch dagblad in Indonesië niet weet, hoe die naam in de eigen karakterteekens geschreven moet worden. Zij brengt dan in dat geval den naam op goed geluk af in het Chineesch over, daarbij die karakterteekens uitkiezende, die voor dien naam de meest geschikte of het meest poëtische lijken. Zij vergeet daarbij dikwijls niet, direct na den naam de bijvermelding toe te voegen, dat die naam in het Chineesch geschreven wordt aan de hand van den vertaalden klank. Daarmede wijst ze er op, dat de bedoelde naam hoogstwaarschijnlijk in het Chineesch eigenlijk anders geschreven wordt.

Voor Indonesië is het van niet minder groot belang, op welke wijze niet-Chineesche namen in het Chineesch, d.i. met Chineesche letterteekens, worden overgezet — dus het omgekeerde van romanisatie.

Levert de transformatie van Chineesche ideographische letterteekens tot den Latijnschen vorm reeds genoeg moeilijkheden op, mede omdat enkele specifiek Chineesche klanken eenvoudig zelfs niet bij benadering met Latijnsche letters kunnen worden weergegeven, het overbrengen van niet-Chineesche namen in het Chineesche ideographische letterschrift biedt nog meer bezwaren aan; ook deze nemen niet onbelangrijk toe vanwege de dialecten. Hier is er dus sprake van eenige klanken, die te zamen namen vormen van geen Chineesche origine, te doen uitspreken door gebruik te maken van Chineesche ideographieën; deze worden dus gebezigd niet in hun uitbeeldende functie (men vergete niet, dat ze „schilderijen" zijn!), maar wel in phonetischen zin. Heeft bijvoorbeeld de Hollandsche *a* in geheel Nederland één en dezelfde uitspraak, of vertegenwoordigt die een bepaalden klank — met een Chineesch karakterteeken gaat het anders. Dit laatste krijgt, naar gelang het in het eene dan wel in het andere dialect uitgesproken wordt, een verschillende uitspraak, aldus een anderen klank wedergevend. Dit verschil van uitspraak van dialectischen oorsprong dient uiteraard goed in het oog te worden gehouden, daar men van een Europeeschen naam een vrij zuivere wedergave, door de Chineesche ideographieën phonetisch te gebruiken,

kan verkrijgen in een bepaald dialect, maar dat, in een ander dialect de aldus uitgesproken oorspronkelijke naam niet te herkennen zou zijn. Niet dat de Chineesche ideographieën in phonetisch opzicht heelemaal niet te gebruiken zouden zijn, maar eenvoudig omdat, zooals reeds gezegd, het gesproken Chineesch verschillende dialecten heeft. In Japan bijvoorbeeld worden de Chineesche ideographieën, versterkt door een aantal andere ideographische letterteekens van eigen vinding, én phonetisch én naar hun beteekenis gebruikt.

Het volgende diene ter illustratie.

De namen der schepen van de Java-China-Japan Lijn worden ook in het Chineesch geschreven.

Eén dier schepen is de „Tjikembang". Men weet, het Chineesch is monosyllabel, dus elk woord bestaat uit slechts één lettergreep. Daar „Tjikembang" een drielettergrepig woord is, zijn om dien naam te doen uitspreken met behulp van Chineesche letterteekens daarvoor drie ideographieën noodig. Tot dat doel worden nu drie karakters gebruikt, die respectievelijk beteekenen een bloemsoort, brocaat en den vogel rok. Hoe worden die drie ideographieën in verschillende Chineesche dialecten gelezen?

Leest men die volgens het officieele Mandarijnsch, dan noemt men het schip de „Chih-chin-p'êng", of volgens de Hollandsche spelmethode „Tsjih-tsjin-p'êng". Gebruikt men het Hokkiansche dialect, dan zegt men, dat die naam is „Tji-kim-peng". Aanwendig van het Hakkasche dialect leidt tot de gevolgtrekking, dat het schip „Tsê-kim-pen" heet. Het Cantonneesche dialect ten slotte produceert de het zuivere naderende uitspraak: „Tji-kembang". En hierdoor ook is het komen vast te staan, dat degene, die den naam van het schip zijn Chineesche kleed gegeven heeft, van Cantonsche afkomst is.

In mijn beschouwingen heb ik voornamelijk gesproken over het Chineesch in verband met de uitspraak en de schrijfwijze van namen, maar veel van hetgeen ik daarbij te pas bracht, heeft toch ook zijn consequenties voor het gebruik van het Chineesch, in ruimere opvatting, in Indonesië.

Zonder hierover nu verder uit te weiden, meen ik eenige dier consequenties hier aldus te kunnen aangeven in een korte samenvatting.

Ten eerste, dat, wil men alle groepen van de Chineesche bevolking bereiken en kunnen aanspreken in hun eigen taal, waarmede dan moet worden verstaan het door de betrokkenen gebezigde dialect, men dan ook noodwendig verschillende Chineesche dialecten moet kennen. Een Chineesche tolk is hier niet

iemand, die „Chineesch kan spreken", want daarmede wordt de werkelijkheid niet geheel en al blootgelegd, maar deze is iemand, die diverse Chineesche dialecten in zijn macht heeft. Immers een Chineesche tolk, die slechts één dialect kent, loopt bijna iederen dag het risico dat hij zelve ook een tolk noodig heeft.

Ten tweede, meer specifiek betrekking hebbende op den handel, wil een verkooper Chineesch spreken, dan dient hij ook meer dan één dialect te leeren, of in ieder geval ware het goed zich zelf rekenschap te geven, met welke Chineesche bevolkingsgroepen hij wellicht het meest te maken zal hebben, en hij leere dan dit dialect het eerst! In Banka en Billiton bijvoorbeeld, waar de bevolking voor het overgroote deel uit Chineezen bestaat, niet in het minst door de aanwezigheid van uit China aangeworven Chineesche werklieden, spreken zelfs de inboorlingen Hakka-Chineesch!

Ten derde, door het spraakgebruik worden eenige Chineesche woorden als het ware opgenomen in de Maleische taal. Eenige voorbeelden hiervan zijn: sampan = prauw; tauwké = chef; loteng = bovenverdieping; goea = ik (familiaar of grof uitgedrukt); loe = jij; besay = niet deugdelijk, enz. Deze zijn afgeleid van Chineesche woorden in het Hokkiansche dialect, dat het meest gebezigde dialect op Java is.

Wanneer straks het Mandarijnsch, dat op alle Chineesche scholen in Indonesië, inclusief die scholen waarop het provincialisme hoogtij viert, algemeen gekend zal zijn door een ieder van Chineeschen landaard, welke ook zijn omgangstaal moge zijn, zal dit een niet gering te schatten vereenvoudiging met zich mede brengen, niet alleen in het onderlinge verkeer op welk gebied dan ook tusschen Chineezen en Chineezen, maar ook in hun relaties met andere bevolkingsgroepen, en zal de invloed hiervan, daar de Chineezen deel uitmaken van de bevolking, zich ook zekerlijk doen gevoelen in hun omgang met het geheel van Indonesië's populatie.

De belangstelling van Japan voor Nieuw-Guinea en Oost-Borneo

DOOR

Dr. H. G. HEIJTING.

Toen begin Maart l.l. de heer Matsoeaka, het afgetreden hoofd van de Japansche Volkenbondsdelegatie te Genève, Den Haag bezocht als particulier, heeft hij aan het Nederlandsch correspondentiebureau een onderhoud verleend. De vraag, of hij hier een non-agressieovereenkomst kwam voorbereiden, werd ontkennend beantwoord, doch heeft hij zich evenwel uitgelaten over zijne meening omtrent den wordenden toestand in de Zuid-Zee en o.m. Nieuw-Guinea daarbij te pas gebracht, wegens zijn uitgestrekte nog onbenutte gronden geschikt voor immigratie een feit van veel belang voor Japan's overbevolking, doch dadelijk tevens verzekerd dat c.q. Japan uitsluitend lang minnelijken weg terzake eene regeling wilde treffen met Nederland, waarmede Japan uiteraard slechts een vriendschappelijke politiek en samenwerking beoogt.

En op de vraag, of wellicht tusschen Japan en Nederland t.z.t. een conflict mogelijk werd geacht, ten aanzien van de oliehavens in Oost-Borneo, antwoordde de Japansche staatsman mede ontkennend, omdat iets dergelijks alleen zou kunnen wezen een bijkomende omstandigheid van een oorlog tusschen Amerika en Japan, die echter, volgens hem, zeer onwaarschijnlijk geacht moet worden.

Dus volgens den heer Matsoeaka is er geen wolkje aan de lucht!

Intusschen heeft Japan sedert lang belangstelling getoond voor Nederderlandsch-Indië in het algemeen.

Aan de hand van het artikel „Japansche nederzettingen in Nederl.-Indië" van Dr. Broersma (weekblad *de Rijkseenheid* van 5/4 — 1933), kunnen wij wijzen op de aanwezigheid van Japansche photografen en winkeliers overal verspreid, van een rubberplanter op Borneo, van een kleine groep kolonisten in Halmaheira, die o.a. padi planten voor eigen gebruik, van groentetelers bij

Menado, van boschexploitatie in N.O.-Borneo op dezelfde plaatsen waar tevoren Europeanen zonder blijvend succes hetzelfde bedrijf hadden beproefd.

Bekend is verder, dat nu in Zuid-Soerakarta (Java) een Japansche mijnbouwmaatschappij vergunning heeft naar kopererts te zoeken, nadat vooraf Nederlanders sedert bijna 20 jaren zonder resultaat met dezelfde exploratie zich hebben bezig gehouden (*Nieuwe Rotterd. Courant* van 27/10 — 1932) en dat in dezelfde streek waar tal van Japansche weverijen voorkomen een Japanner een proef neemt met zijdecultuur (*De Loc.* van 21/11 — 1932).

Voorts deelen de dagbladen mede, dat een lid van den Volksraad aanleiding vond de vraag te stellen, op grond waarvan handelsschepen onder Japansche vlag vergund werd bij de monding van de Sesajap-rivier en andere voor den algemeenen handel gesloten landingsplaatsen van Oost-Borneo te ankeren?

Heeft men hierbij niet gedacht aan het waarschuwende „qui se fait brebis, le loup le mange?"

Verder herinnert de *Java-bode* er aan (*Het Vaderland* van 5/4 — 1933), dat aan de noord-kust van Nieuw-Guinea sedert eenige tientallen jaren Japansche handelaars in vogelhuiden en boschproducten zich ophouden en meldt het blad de volgende feiten op gezag van een bewoner en goed kenner van dat eiland.

Aan de noordkust bevinden zich Japanners als timmerlieden, scheepsbouwers, handelaren, visschers enz. In 1920 en 1921 is de baai van Manokwari herhaaldelijk door Japanners doorkruist, die te Manokwari verbleven zonder verdere zichtbare bezigheden. Enkele journalisten onder hen maakten kaarten. In 1923 kwam een groep van plant-, dier- en mijnbouwkundigen te Manokwari, op het eiland Japen en eenige kustplaatsen. Japansche motorschoeners dreven soms clandestien handel op de kust, voornl. op een plaats waar sedert lang een Japansch handelaar was gevestigd. In 1926 is Manokwari bezocht door een Japanschen kruiser. Sedert 1929 is een Japansche handelszaak aldaar gevestigd, die echter slechts in geringe mate hout verscheept naar Palau, een Japansch mandaat-eiland in de Stille Zuid-Zee, doch in 1930 de 9 copal-concessies overnam van een gelikwideerde Europeesche vennootschap en thans 2 motorschoeners onder Japansche vlag en met Japansche bemanning laat varen op het reeds genoemde Palau en naar Nabire in de nabijheid der concessies gelegen. In 1932 kwam te Manokwari een Japansch stoomschip met een aantal Japansche technici, die zich naar Nabire begaven voor het ontwerpen van een kabelbaan naar de concessies, welk plan later is vervangen door den aanleg van een landweg daarheen, waaraan men nu bezig is met behulp van Papoeasche arbeiders.

Dat is alles uitsluitend Japansche bedrijvigheid!

De pogingen van Europeesche en Amerikaansche petroleumconcerns, om op Nieuw-Guinea te kunnen exploreeren, schijnen tot dusver weinig resultaat te hebben opgeleverd. Moge hierin weldra wijziging ten goede komen!

Hoe het ook zij, het lijkt ons noodzakelijk, zoo spoedig mogelijk het noodige te verrichten, om niet langer in de bijna volkomen verwaarloozing van Nieuw-Guinea als terrein voor practische Nederlandsche werkzaamheid en vooruitziende politiek aan Japan een gewaardeerd motief te schenken tot actie zijnerzijds.

Dat Japansche actie tot niet gedachte groote moeielijkheden aanleiding kan geven, ondervindt thans b.v. China aan den lijve en de Volkenbond in zijn taak als arbiter.

Bedoelde kans op moeielijkheden kan in méér dan één vorm dreigen; de onderwerpelijk meest voor de hand liggende vorm is o.i. de reeds door den Japanschen staatsman bedoelde immigratiegelegenheid, welke Nieuw-Guinea biedt voor Japan's overbevolking.

Een weg daartoe in te slaan zou in de eerste plaats kunnen wezen, het pogen om gronden in erfpacht te verkrijgen door een Japansch handelsvennootschap in Ned.-Indië gevestigd of een Japanner ingezetene van Ned.-Indië, die dan Japanners als arbeiders zou importeeren.

Hoe dit te voorkomen?

Een dergelijke erfpachtsaanvrage zou wel afgewezen kunnen worden, b.v. wegens de ontstentenis van voldoende bestuursmiddelen, of als zij houtbosschen geldt als benoodigd voor het gebruik, dat de bevolking daarvan maakt, dan wel omdat de gronden dienen moeten tot reserve voor de uitbreiding in de toekomst van hare bouw- en weidevelden. Wil dit laatste motief rationeel kunnen heeten, dan moet er ook reeds, hoe klein dan ook, een vaste kern van bevolking zijn, die zich met landbouw of veeteelt bezig houdt.

De Papoea's nu doen dit tot dusver slechts in zeer geringe mate en zou dan dus op andere wijze dat argument geldig gemaakt moeten worden.

In dit verband kunnen wij wijzen op Java's dichte bevolking, die reeds aanleiding gaf o.m. tot de emigratie naar de Lampongs, in Zuid-Sumatra, voornl. naar het Javaansch kolonisatieterrein te Gĕdong-tatakan.

O.i. ware deze beweging dáár dan niet langer van Regeeringswege te bevorderen, omdat zij er ook zonder officieelen drang of hulp wel van zelf zal blijven voortgaan. Instede daarvan zou dan aanbeveling verdienen om, met het getij de bakens verzettend,

voortaan de emigratie van Javanen naar de noordkust van Nieuw-Guinea te doen richten en te steunen. In het bizonder naar de noordkust, omdat dit deel voor de Japansche invasie het gunstigst ligt, blijkbaar reeds de meeste aantrekkingskracht heeft uitgeoefend en bovendien minder bevolking telt dan de zuidkust.

Wij bedoelen de noordkust in het oosten van af de Humboldtbaai westwaarts langs de Geelvinkbaai en de afdeelingshoofdplaats Manokwari, waar een assistent-resident gevestigd is tot Kaap de Goede Hoop. De kolonisatie ware te beginnen in de nabijheid van bovenbedoelde Japansche concessie, n.l. tusschen Manokwari en Nabire en zoo mogelijk tegelijkertijd, dan wel later, meer oostwaarts langs de Mamberamorivier. Volgens Lulofs (Tijdschrift voor het binnenl. bestuur 1912, blz. 165) is het gebied bewesten het Sentani-meer geschikt voor landbouw, aan de kust veel klappertuinen, meer binnenslands vruchtbare tuingronden, vooral geëigend voor de katoenteelt; ook zijn daar rijke damar-bosschen.

Nieuw-Guinea echter ligt van Java nog verder weg dan Sumatra's zuidkust, waarheen het bevorderen van een vrijwillige emigratie indertijd reeds veel geduld en veel geld heeft moeten kosten. Wel zou dergelijke poging nu door het Javaansch nationalisme beduidend gesteund kunnen worden, wanneer de volksleiders er toe willen overgaan om eendrachtig die emigratie aan te bevelen, daarbij bedenkend, dat het krijgshaftig en imperialistisch aangelegd Japan eenmaal vasten voet hebbend op Nieuw-Guinea voor een c.q. in de toekomst gedacht zelfstandig Indonesië een in velerlei opzicht te duchten buurman zou wezen.

O.i. kan nog aan een tweede mogelijkheid gedacht worden om Japan verre te houden van Nieuw-Guinea.

Immers zoekt men reeds lang naar een goed heenkomen voor de Joden die overal een minderheid uitmaken, hier en daar zelfs nauwelijks geduld worden, terwijl de ervaring leert, dat Palestina — trots de goede bedoeling van Engeland — in verband met de rechtmatige aanspraken, die ook Arabieren op dat gebied bezitten, niet voldoende ruimte en waarborgen schijnt te bieden voor de vorming van een afzonderlijken Joodschen staat.

Nu rijst de vraag: kan Nederland wellicht Nieuw-Guinea aanbieden als woonplaats voor Joden, die hoewel steeds loyaal zich gedragend tegenover het land der inwoning, zich thans in welk werelddeel ook, minder behagelijk voelen? De kosten verbonden aan de emigratie naar- en het voor hen bewoonbaar maken van de nieuwe vestiging, komen uiteraard voor rekening van de belanghebbende Joodsche gemeenschap, terwijl de Indische of Nederlandsche schatkist alleen bezwaard mag worden met de

meerdere uitgaven tot handhaving van het Nederlandsch gezag op genoemd eiland.

Vooral nu de Joden in Duitschland met onoverkomelijk geachte moeielijkheden te kampen hebben, verdient deze oplossing voor hen te meer de aandacht.

Dat het klimaat en de overige levensomstandigheden geschikt geacht mogen worden voor het bestendig verblijf van Europeanen, valt op te maken uit de omstandigheid, dat in het oostelijk deel van Nieuw-Guinea, thans Australisch mandaat-gebied, vóór den wereldoorlog Duitsch bezit was waar toen Duitsche kolonisten een bestaan hadden en waar nu ook andere Europeanen en Australiërs wonen en grondrechten hebben verkregen. De drang dezer kolonisten naar dat grondbezit kan blijken uit het feit van het bestaan eener agrarische wet tot bescherming der bevolkingsrechten sedert 1922 (Land ordinance), die o.m. bepaalt, dat inboorlingen hun grond alleen aan het Bestuur mogen afstaan, dus niet aan particuliere niet-inlanders, terwijl dit Bestuur dan verder voldoet aan de vraag naar grond van Europeanen, n.l. door verhuur van cultuurgrond, voor ten hoogste 99 jaar tot een uitgestrektheid van 2000 hectaren per kolonist, van veeweide voor ten hoogste 30 jaar en van stadsperceelen bij opbod voor 20—99 jaar (rapport Australisch mandaatland Nieuw-Guinea 1926/27, bldz. 74/78). Volgens de laatste ons bekende gegevens beslaat het gebied 24 millioen hectaren en is daarvan verpacht 267.387 hectaren aan Europeanen (en Australiërs), wier aantal 4155 bedraagt (rapport 1929/30, blz. 91) en welke gezamenlijk 30130 inboorlingen van elders hebben ingevoerd voor hoofdzakelijk cultuurarbeid, terwijl de eigen inheemsche bevolking telt 370.005 zielen (rapport 1929/30, blz. 21).

Zou dit alles niet mogelijk wezen voor het daaraan grenzend westelijk deel van hetzelfde eiland dat aan Nederland behoort?

De toelating der Joden zou natuurlijk het gevolg hebben, dat zij voorloopig of blijvend op de hulp der niet talrijke inboorlingen een beroep zullen doen, vooral ten behoeve der grondbewerking en t.z.t. of dadelijk al behoefte zullen hebben aan den bijstand van bewoners van andere eilanden w.o. Java. Ook zouden dan waarschijnlijk de pogingen van Indo-Europeanen of werklooze Europeanen in Ned.-Indië om op Nieuw-Guinea een bestaan te vinden, die tot dusver voornl. strandden op het gemis van voldoende geldmiddelen meer kans van slagen verkrijgen, door hetzij als gesalarieerde voorlichters of leiders der Joodsche emigratie te fungeeren, dan wel als mede-kolonisten, tevens als werkende voormannen met geldelijken steun der Joodsche gemeenschap, op te treden.

Wij gevoelen — het spreekt van zelf — zeer wel de bezwaren verbonden aan ieder der beide met slechts een enkel woord voorgebrachte mogelijkheden, welke uiteraard nog een grondige bestudeering vereischen. Hier beoogen wij alleen de aandacht te vestigen op den dringenden eisch om — hoe dan ook — te voorkomen, dat Japan op Nieuw-Guinea in belangrijke mate vasten voet verkrijgt. Gebeurt dit laatste toch, dan wordt daardoor o.i. een omstandigheid geschapen, die — in het kort gezegd — het thans reeds als netelig vooruitgezien Pacific-probleem nog dreigender zou maken.

De totstandkoming van de Nivas en de hoofdtrekken harer organisatie.

De steeds ongunstiger wordende omstandigheden, waaronder de Java-suikerindustrie gedurende de laatste jaren is komen te verkeeren, zijn oorzaak geworden van de zeer vèrstrekkende veranderingen in de constellatie en de organisatie van deze voor N.-I. zoo uiterst belangrijke tak van landbouwindustrie. Een van zijn voornaamste organisaties is die, welke zich sedert 1918 heeft bezig gehouden met den verkoop van het product, n.l. de Vereenigde Java Suiker Producenten. Al omvatte zij niet alle Javasuikerproducenten — tot 1 Jan. 1932 was 90 % van de productie bij haar aangesloten —, toch oefende zij een grooten invloed uit op den verkoop en de prijszetting. En het valt niet te ontkennen, dat zij in de eerste 10 jaren van haar bestaan voor de geheele suikerindustrie van Java van groot nut is geweest door er voor zorg te hebben gedragen dat de best-mogelijke prijzen voor het stapelproduct werden gemaakt.

Het feit, dat de Visp bij het omslaan van de algemeene conjunctuur onvoldoende voorzag dat het hier een scherpe en langdurige depressie zou gelden, kan haar moeilijk ernstig worden aangewreven. Overal in alle takken van bedrijf, zoowel op het gebied van landbouw als van industrie, werd dezelfde fout gemaakt. Waar de Visp in haar eerste periode met succes de prijzen op peil wist te houden en de producenten het hoogst mogelijke profijt wist te bezorgen, is het alleszins begrijpelijk, dat zij de door haar gevolgde politiek handhaafde, ook toen de eerste teekenen van een ommekeer op de markt zich begonnen te manifesteeren. Dat deze onjuiste visie mede oorzaak is geweest tot het ontstaan van de huidige groote voorraden op Java kan niet ontkend worden, doch men dient voor alles in het oog te houden dat het ontstaan van stocks vrijwel niet is te ontgaan in een periode van een zich duidelijk manifesteerende overproductie. Het ontstaan van groote stocks elders dan op Java is hiervoor voldoende bewijs.

Voor ondernemingen, die voor de financiering van iederen

nieuwen aanplant aangewezen zijn op de opbrengsten van de voorgaande oogsten, brengt het feit van voorraadvorming groote moeilijkheden. Het is begrijpelijk dat deze ondernemingen, met het feit voor oogen dat de z.g. „outside mills" (17 fabrieken buiten het Vispverband) wel in de gelegenheid waren hun geheele product af te zetten, zich gingen kanten tegen de door de Visp gevolgde verkooppolitiek, welke hen naar hun meening dwong voorraden te vormen. Toch duurde het nog tot 1931 alvorens het algemeen bekend werd, dat zich in de Visp ernstige meeningsverschillen voordeden. Aan het einde van genoemd jaar traden een achttal fabrieken uit de Visp. Dat dit de positie van de verkooporganisatie nog verzwakte is duidelijk. In de eerste maanden van het jaar 1932 bleek, dat het uittreden van bedoelde 8 fabrieken nog geenszins beteekende, dat hiermede de oneenigheid in de Visp verder van de baan was. Reeds spoedig werd vernomen dat ernstiger meeningsverschillen tusschen de nog aangesloten producenten waren ontstaan, welke naar de geruchten meldden van dien aard waren, dat een uiteenvallen van de Visp op eind 1932 te verwachten zou zijn.

Waar de suikerindustrie in het economisch bestel van land en volk van N.-I. en van Java in het bijzonder zoo'n vooraanstaande plaats inneemt, waren genoemde geruchten voldoende aanleiding voor de adviseurs der N.-I. Reg. om na te gaan welke gevolgen van het uiteenvallen van de verkooporganisatie redelijkerwijs zouden moeten worden verwacht en tevens in hoeverre hierbij de belangen van land en volk als geheel zouden zijn betrokken en eventueel zouden kunnen worden geschaad. Die adviseurs kwamen tot de conclusie, dat onder de huidige omstandigheden een uiteenvallen van de Visp als een gevaar voor den algemeenen economischen toestand van N.-I. moest worden beschouwd en adviseerden de Reg. haar invloed aan te wenden om de gevreesde ontbinding te voorkomen. Een wenk aan belanghebbenden, dat bij een uiteenvallen van de Visp de Reg. hoogstwaarschijnlijk niet werkeloos zou kunnen toezien, mocht echter niet baten. Tegen medio 1932 werd bekend, dat een door de Visp ingestelde reorganisatie-commissie er niet in geslaagd was een basis te vinden waarop alle partijen voort zouden kunnen gaan in onderlinge samenwerking. De meeningsverschillen omtrent de verkooppolitiek liepen diermate uiteen, dat een uiteenvallen van de organisatie per 1 Jan. 1933 vrijwel zeker was.

Het vraagstuk was intusschen op de betrokken departementen in ernstige studie genomen, terwijl ook het advies van de daarvoor in aanmerking komende lichamen en instanties werd ingewonnen. Het resultaat van een en ander was, dat tot de conclusie

werd gekomen, dat een uiteenvallen van de Visp op 1 Jan. 1933 hoogstwaarschijnlijk aanleiding zou geven tot een ernstige ontwrichting van de suikermarkt op korten termijn, daar op dat tijdstip een onverkochte voorraad van omstreeks 3.000.000 t. suiker vrij zou komen op een toch reeds zoo verzwakte markt. Een dergelijke ontwrichting der markt zou zeker niet nalaten vèrstrekkende gevolgen te hebben, niet alleen voor de industrie zelve, maar ook voor vele andere takken van bedrijf welker belangen met die van de suikercultuur zijn samengeweven, de betrokken bevolking en het land als zoodanig. De adviseurs der Reg. kwamen dan ook tot de slotconclusie, dat zij het uiteenvallen van de bestaande verkooporganisatie niet werkeloos zou kunnen en mogen blijven aanzien. Tot deze conclusie werd gekomen nog vòòr van de zijde der producenten de hulp van de Reg. werd ingeroepen om de een of andere algemeene regeling in het leven te roepen ter voorkoming van een te verwachten ongebreidelde onderlinge concurrentie en alle funeste gevolgen van dien.

Bij de verdere beschouwing van het vraagstuk werd vooropgesteld, dat een eventueel dwingend ingrijpen der Reg. in de bedrijfsvrijheid slechts het algemeen belang als uitgangspunt en als richtsnoer diende te hebben. Verder zou dit ingrijpen een tijdelijk karakter moeten hebben en niet langer mogen voortduren dan de ongunstige omstandigheden, die het noodzakelijk maakten. Bovendien zou het beperkt moeten blijven tot het minimum, dat werkelijk noodzakelijk zou zijn om het beoogde doel te bereiken. En ten slotte diende de Reg. de verantwoordelijkheid, zoowel tegenover het land als geheel, als tegenover de inheemsche bevolking, de producenten in al hun schakeeringen en alle andere groepen van bij de suikercultuur betrokken belanghebbenden, ten volle te aanvaarden, niet alleen voor het totstandkomen van de eventueele dwingende regeling, maar ook voor de werkwijze van de hierbij in het leven te roepen organisatie. Daarop werd een diepgaande studie gemaakt van de vraag op welke wijze het beoogde doel het best zou kunnen worden bereikt. Een viertal voorstellen werden de Reg. voorgelegd.

In de 1e plaats het uitvoerig toegelichte Covispplan van de N.-I. Handelsbank en de met haar verbonden N.-I. Landbouw Mij., dat zeer vèrreikend was en een volledige ommekeer zoowel in de eigendomsverhoudingen als in de bedrijfsvoering zou beteekenen. Ook was te voorzien, dat met dit plan de inmenging zich over een lange reeks van jaren diende uit te strekken. Bovendien bracht dit plan voor de Reg. financieele consequenties met zich, welke vooral onder de huidige omstandigheden zeer zwaar zouden drukken.

Een 2e plan, het z.g. segregatie-plan, afkomstig van den President-Directeur der Javasche Bank, ging uit van de gedachte, dat het bij de reeds vrijwillig tot 50 % gerestricteerde productie vooral de groote voorraden zouden zijn, die de markt in gevaar brachten. Om de ondermijnende en prijsdrukkende werking van de voorraden te ondervangen zouden deze in een centrale verkooporganisatie worden ingebracht en eerst op de markt komen, wanneer de markt deze suikers zonder gevaar zou kunnen opnemen, dus zouden de nieuwe suikers steeds het eerst op de markt kunnen komen, zij het dat zij aan een licentieregeling zouden zijn onderworpen.

Het 3e plan sloot bij het voorgaande aan en was afkomstig van het Hoofd van de Afd. Landbouw. Het wilde den verkoop der suikers, welke overigens door de producenten voor eigen rekening kon geschieden, binden aan een door een in te stellen suikerraad te bepalen minimum-prijsregeling.

Een slotte hield het 4e plan, afkomstig van den Voorzitter en den Onder-Voorzitter der Beniso, het voorstel in om een 100 % „single seller" in het leven te roepen. Alle suikers zouden behandeld worden door één centrale verkooporganisatie en de voor- en nadeelen zouden gedragen moeten worden door alle producenten gezamenlijk en wel in evenredigheid met hun aandeel in den afzet. Iedere producent zou een evenredig aandeel in den afzet verkrijgen terwijl afrekening der opbrengsten zou geschieden op basis van middenprijzen.

Alvorens een beslissing over den te volgen weg genomen werd, heeft de Reg. op een bijeenkomst op 21 Sept. 1932 te Batavia-C. aan een groot aantal producenten en vertegenwoordigers van den suikerhandel de gelegenheid gegeven hunne wenschen en ideeën kenbaar te maken. Deze besprekingen hebben enkele belangrijke resultaten opgeleverd. 1° waren, op een enkele uitzondering na, alle aanwezigen het er over eens, dat, indien de Reg. zich van ingrijpen zou onthouden, bij het uiteenvallen van de Visp een débâcle onvermijdelijk zou zijn. 2° spraken de meerderheid van producenten en vrijwel alle exporteurs zich uit voor het in het leven roepen van een organisatie, welke alle suikers in één vaste hand zou houden, dus voor het idee van den „single seller". 3° bleek dat de minderheid der producenten meerendeels wel Reg.-ingrijpen zou wenschen, echter werd van die zijde gevreesd, dat het „single seller"-plan een bloote voortzetting zou worden — en nu onder dwang — van de Visp, met alle daaraan door hen in de laatste jaren ondervonden nadeelen.

Intusschen was de ontwikkeling van de suikersituatie nog

sterk verslechterd: de ontwikkeling van de politieke en economische toestanden in Br.-Indië en China toonde een steeds somberder beeld voor de toekomst van den suikerafzet. Het een en ander leidde er toe de adviseurs der Reg. de overtuiging te schenken, dat alleen een krachtige, doelbewuste organisatie kans had den toestand te beheerschen, waarvoor de minder krachtige middelen als neergelegd in het segregatie-plan en het plan voor een minimum-prijsregeling minder geëigend moesten worden geacht en alleen het „single seller"-idee in aanmerking kwam.

Ontegenzeggelijk zou een volstrekte centralisatie van het aanbod aan Java als producent-verkooper in zijn geheel commerciëel de sterkst mogelijke positie geven. Een „single seller" moet verder het best in staat geacht worden, zorg te dragen, dat de verliezen geleden op den afzet van suikers naar markten, welke slechts ten koste van prijsoffers te bereiken zijn en welke voor den eerstkomenden tijd op grond van commerciëele overwegingen een grootere rol zullen moeten spelen dan onder normaler omstandigheden noodig zou zijn, evenredig op alle producenten komen te drukken. Tevens stond het vast, dat, wilde de Reg. de verantwoordelijkheid tegenover de opposanten van het „single seller"—idee dragen kunnen, zij er voor diende te zorgen dat de eventueel te stichten centrale verkooporganisatie niet zonder meer een dwang-*Visp* zou worden, doch dat zooveel doenlijk alle punten, welke in de Visp aanleiding hadden gegeven tot wrijving en moeilijkheden, zouden worden weggenomen of ondervangen. De Minister van Koloniën, ter zake zijn meening kenbaar makende, was eveneens van oordeel, dat de stichting van een „single seller" onder de huidige situatie het meest aanbevelenswaardig moest worden geacht.

Begin Nov. 1932 kwamen de Reg.-adviseurs met hunne ontwerpvoorstellen gereed. Het zou hier te ver voeren alle details en verschilpunten in beide plannen te bespreken. Volstaan moge worden met de vermelding dat een der plannen, afkomstig van de heeren Jongejan en Hartman der Beniso, in principe den technischen opzet van de Visp volgde: iedere producent zou naar evenredigheid meedeelen in den afzet waarvoor een evenredige afroep zou moeten worden ingesteld; de afrekening zou geschieden in evenredigheid met den afroep en wel op basis van middenprijzen. Het andere plan, afkomstig van de heeren Jöbsis en Vollgraff van de N. I. Handelsbank, voorzag daarentegen in een evenredige afrekening, terwijl voor den afroep een reeks van aparte bepalingen werd voorgesteld. In de ontwerp-voorstellen der Reg.-adviseurs werd in hoofdzaak de technische opzet volgens het plan-Jongejan-Hartman gevolgd.

De ontwerp-voorstellen omvatten een ontwerp-ordonnantie, die er in zou voorzien, dat voor den afzet van suiker aan een vereeniging van producenten een monopolie zou worden verleend, en ontwerpen voor statuten en huishoudelijk reglement voor bedoelde vereeniging. Zij werden op 16, 17 en 18 Nov. ter beoordeeling in bespreking gebracht in een door de directeuren van Binnenlandsch Bestuur en Landbouw, Nijverheid en Handel ingesteld Werkcomité, bestaande uit de Reg.-adviseurs en verschillende vertegenwoordigers der producenten. Bij deze besprekingen werden van de zijde der z.g. „outsiders" en enkele minderheidsgroepen uit de Visp vele bezwaren tegen de ontwerpen naar voren gebracht, daar zij meenden, dat de regelingen te veel overeenkomst met die der Visp vertoonden, zulks niettegenstaande het feit, dat op meerdere essentieele punten de ontwerpen volkomen van de Visp en van het plan-Jongejan-Hartman verschilden en hiermede aan oude grieven was tegemoet gekomen.

Hoewel aanvankelijk omtrent het een en ander binnen de groep van opposanten niet altijd eenzelfde meening bestond, concentreerde de critiek zich ten slotte op eenige belangrijke punten der ontwerpen. Tegen de bestuursorganisatie werd door enkelen aangevoerd, dat door den vorm van evenredige vertegenwoordiging de verschillende inzichten en belangen onvoldoende in het dagelijksch bestuur der vereeniging tot uitdrukking zouden kunnen komen. Anderen opponeerden tegen het feit, dat tengevolge van deze evenredige vertegenwoordiging de meerderheidsgroep uit de Visp ook in de te vormen besturen de meerderheid zou vormen, terwijl in een dwangorganisatie slechts argumenten en niet de pikols suiker den doorslag zouden mogen geven. Sommigen wenschten de positie van de Reg. in de organisatie versterkt te zien, daar zij van het vetorecht slechts een negatieve werking verwachtten, daar geen bepalingen waren opgenomen, die de vereeniging zouden kunnen dwingen bepaalde handelingen te verrichten. Tegen de, zoowel voor den afzet naar het buitenland als voor dien op de binnenlandsche markt, streng doorgevoerde evenredigheid in den afroep werd aangevoerd, dat hierdoor individueele voordeelen, voortspruitende uit eventueele gunstige geografische ligging van fabrieken en uit het fabriceeren van bijzondere assortimenten, verloren zouden gaan. Verder werd van enkele zijden opgemerkt, dat de overgangsbepalingen onvoldoende waren.

Voorts moge nog vermeld worden de critiek tegen een door te voeren evenredige restrictie voor alle producenten, daar restrictie voor alleenstaande fabrieken en kleine concerns een veel zwaarderen druk zou beteekenen dan voor de grootere concerns.

Ten slotte dient nog vermeld te worden, dat tijdens deze besprekingen uit de groep van opposanten tegen de ontwerpen twee nieuwe voorstellen voor een Reg.-ingrijpen naar voren werden gebracht. Het eene, afkomstig van den heer Oei Tjong Hauw, Directeur van het Oei Tjong Ham concern, ging uit van de gedachte dat alleen argumenten in een dwang-organisatie mochten medetellen. Waar dit voorstel echter weinig bijval vond en de groep van opposanten zich ten slotte eensgezind achter het andere voorgestelde plan stelde, behoeft hier niet dieper er op te worden ingegaan.

Het bedoelde andere plan werd naar voren gebracht door den heer Langguth Steuerwald, Superintendent van het Fonds van Eigendommen van het Mangkoenegarasche Rijk, en voorzag in de mogelijkheid van het instellen van twee of meer verkooporganisaties, waarbij de producenten zich al naar gelang van hun inzicht konden aansluiten. De afzonderlijke verkoopvereenigingen zouden worden overkapt door een Centralen Suikerraad, welke de bevoegdheid zou krijgen tot vaststelling van minimumprijzen, waaraan de verkoopvereenigingen zich zouden hebben te houden. In dezen raad zouden zitting hebben: twee stemhebbende Reg.-vertegenwoordigers, de Javasche Bank en van enkele aangesloten verkoopvereenigingen twee vertegenwoordigers. Waar de geheele groep van opposanten zich achter dit plan schaarde, werd de voorsteller in de gelegenheid gesteld het verder in samenwerking met zijn medestanders uit te werken, waarna het in het Werkcomité op 25 Nov. in discussie werd gebracht. De uitgewerkte voorstellen bleken nog de volgende essentiëele punten te bevatten: 1° wenschten de voorstellers het recht van deballotage voor de zelf te stichten verkooporganisatie en 2° werd het evenredigheidsprincipe in den afzet losgelaten, het aandeel in den afzet zou nu afhankelijk worden gesteld van de verkoopactiviteit van elk der vereenigingen afzonderlijk, die in de onderlinge concurrentie alleen gebonden zouden zijn door het verbod middellijk of onmiddellijk beneden de vastgestelde minimumprijzen suiker te verkoopen.

Met dit plan werd feitelijk het plan voor een minimum-prijsregeling wederom naar voren gebracht, hetwelk reeds in een vroeger stadium als ondeugdelijk om de situatie te beheerschen ter zijde was gelegd. Of de producenten allen afzonderlijk elkaar zouden beconcurreeren, alleen gebonden aan de vast te stellen minimumprijzen, of dat zulks zou geschieden door te vormen meerdere verkoopvereenigingen, zou ten slotte weinig verschil maken. De kernfout van zulk een stelsel schuilt in het feit, dat de twee essentieele factoren, welke den afzet van de Javasuiker

van de zijde der producenten beheerschen, n.l. het aanbod en de prijs, van elkaar zouden worden losgemaakt.

Verder voorzag het plan niet in een regeling ter verdeeling der verliezen te lijden op den — om van de enorme voorraden af te komen — noodzakelijken afzet van suikers naar markten, welke slechts ten koste van prijsoffers te bereiken zouden zijn. Ook de indeeling der producenten in vereenigingen zou groote moeilijkheden kunnen medebrengen.

Het plan-Steuerwald kon bij de Reg.-adviseurs, als zijnde een herhaling van een reeds beschouwd en afgewezen principe, om die redenen geen steun vinden. De meerderheid der producenten verklaarde het onaanvaardbaar en prefereerde zelfs vrijlating van de markt.

Deze meerderheid van producenten, omvattende de meeste groote concerns en een 35-tal kleine maatschappijen, te zamen 123 fabrieken, hadden aanvankelijk zich geschaard achter het plan van den Voorzitter en den Ondervoorzitter van de Beniso, en dit gedurende de vele besprekingen steeds met klem gesteund. Waar de voorstellen van de Reg.-adviseurs op zeer belangrijke punten van haar wenschen afweek — zij wenschte: parallel-besturen in Nederland en Indië, waarbij Nederland zou prevaleeren; een zelfstandig verkoopkantoor in Nederland; minder krachtige Reg.inmenging; enz. — heeft deze meerderheid deze hardnekkig bestreden. Ten slotte heeft zij zich, ziende dat de Reg. niet van de door haar gestelde normen waaraan de vereeniging had te voldoen afweek, zij het „schoorvoetend", en niet zonder zich tot het laatste moment daartegen te verzetten, daarbij neergelegd.

Na de vergaderingen van het Werkcomité stelden de Reg.-adviseurs de eindvoorstellen op, waarbij aan verschillende wenschen van de opposanten werd tegemoet gekomen. Zoo werd de Reg.-invloed versterkt door opname van een bepaling, dat het Reg.-commissariaat in de vereeniging handelingen zou kunnen verbieden, terwijl dit commissariaat niet door één commissaris zou worden vervuld, doch door twee, waarvan één zich meer speciaal zou bezighouden met verkoop-kwesties en de tweede de economische situatie van de industrie en de daarmede samenhangende belangen van land en volk zou beoordeelen. Ook werd aan den G.-G. de bevoegdheid toegekend om, in geval een bijzondere strooming onder de producenten door evenredige verkiezing niet in het dagelijksch bestuur der vereeniging een vertegenwoordiger zou verkrijgen en dit alsnog gewenscht moest worden geacht, een lid van het hoofdbestuur te benoemen als lid van het dagelijksch bestuur al dan niet met stemrecht. De eisch van eenstemmigheid bij het vaststellen van de instructie voor het directorium werd

eveneens overgenomen, zij het dat een voorloopige instructie bij meerderheid van stemmen zou kunnen worden vastgesteld. Bovendien werden nog enkele andere wijzigingen aangebracht en wel in de technische uitvoering van verkoop en afrekening, o.a. ten opzichte van de fabricatie van speciale of bijzondere assortimenten en de bevordering van de qualiteit der suikers.

Niet ingegaan werd op de wenschen betreffende de voorverkoopen, de bijzondere bepalingen ten aanzien van oogst 1933 en de onevenredige restrictie.

De definitieve voorstellen werden door de Reg. overgenomen en na beoordeeling door den Raad van Indië en den Minister van Koloniën den 7en Dec. 1932 ter overweging aangeboden aan den Volksraad. Omtrent de behandeling van deze materie in genoemd college moge hier worden volstaan met de mededeeling, dat het ontwerp van de „Verbandsuiker-ordonnantie" sterk geamendeerd den 23sten Dec. 1932 met 27 tegen 25 stemmen werd aangenomen.

Het was te voorzien, dat het ontwerp in zijn geamendeerden vorm niet meer de goedkeuring van de Reg. zou kunnen verwerven. De door den Volksraad voorgestelde en aangenomen amendementen grepen diermate op de meest essentieele punten in, dat van den oorspronkelijken opzet van het geheel niet veel meer over was gebleven. Zoo werd de opzet van de bestuursconstructie totaal veranderd, o.a. zouden de Reg.-commissarissen gewoon stemgerechtigd worden in het dagelijksch bestuur. De ordonnantie zou verder wel tot 1935 duren instede van tot 1936, waardoor zij aan zou sluiten aan den werkingstijd van de Chadbourne-overeenkomst, echter zou de vereeniging zich slechts te bemoeien hebben met de bestaande oude voorraden en den oogst 1933, waardoor na 1 April 1934 de „single seller" automatisch zou overgaan in het segregatie-plan. Bovendien zouden dan nog de voorverkoopen vóór 8 Nov. 1932 tot stand gebracht en betrekking hebbende op oogst 1933 volkomen vrij worden gelaten, terwijl ook de afzet op de binnenlandsche markt niet onder de regelingen zou vallen. Op deze wijze zou de vereeniging te behandelen krijgen ongeveer 4,5 millioen t. suiker (stocks + oogst 1933), terwijl zij slechts voor één jaar en drie maanden de markt als „single seller" zou kunnen beheerschen, en dat bij een mogelijk geachten afzet in één jaar van nog geen 2 millioen t., waarvan dan bovendien nog ± 350.000 t. voor binnenlandschen afzet bestemd vrij zou zijn en maximaal ± 300.000 t. reeds kon zijn voorverkocht, dus eveneens buiten haar bemoeienis zouden vallen. Ten overvloede zouden de producenten vrij zijn om van hun oogst 1934 wederom vóór te verkoopen en dus reeds direct de werking van den single seller kunnen bemoeilijken.

De hier gememoreerde wijzigingen door den Volksraad aangenomen illustreeren voldoende de volkomen doorbreking van het principe dat bij de Reg. had voorgezeten. Het is dan ook begrijpelijk, dat zij het geamendeerde ontwerp niet meer kon aanvaarden. Wel bleek de Reg. genegen op andere wijze aan verschillende algemeene wenschen van den Volksraad tegemoet te komen, o.a. betreffende de bestuursconstructie en het versterken van den invloed van de Reg. in de vereeniging. Ook ten aanzien van de voorverkoopen bleek de Reg. bereid eenige concessie te doen.

Na overleg met den Minister van Koloniën werden daarop in de ontwerpen meerdere wijzigingen aangebracht. De belangrijkste hiervan mogen hier in het kort genoemd worden.

De G.-G. zou o.m. de volgende bevoegdheden verkrijgen: 1° het benoemen, schorsen en ontslaan van den Voorzitter der vereeniging, die tevens de leiding van den verkoop in handen zou hebben; 2° het vernietigen van besluiten en het verbieden van handelingen van de organen van de vereeniging, (de uitoefening van deze bevoegdheden kan aan het Reg.-commissariaat worden gedelegeerd); 3° het gelasten van bepaalde handelingen aan de organen der vereeniging; 4° het benoemen van ten hoogste twee leden van het hoofdbestuur der vereeniging tot leden van het dagelijksch bestuur (naast de door verkiezing aangewezen leden), indien zulks naar zijn oordeel gewenscht moet worden geacht.

Omtrent de voorverkoopen zou in het huishoudelijk reglement der vereeniging bepaald worden, dat deze tot een bepaalden datum en wel 8 Nov. 1932 geheel voor rekening der voorverkoopers zouden blijven. Den 30sten Dec. 1932 werd, „den Raad van N.-I. gehoord en gelet op het eerste lid van artikel 90 der Wet op de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië" de *Verbandsuikerordonnantie*, welke met ingang van 1 Jan. 1933 in werking zou treden, door den G.-G. vastgesteld (Stbl. v. N.-I. 1932 No. 643). Een dag later werd de *Verbandsuikerverordening* (Stbl. v. N.-I. 1932 No. 644) afgekondigd, welke bepalingen bevat met betrekking tot het vervoer van suiker ingevolge artikel 18 van de Verbandsuiker-ordonnantie.

Den 31sten Dec. 1932 werd te Batavia-C. opgericht de *Nederlandsch-Indische Vereeniging voor den Afzet van Suiker (Nivas)* gevestigd te Soerabaja, welker statuten op denzelfden datum door den G.-G. werden goedgekeurd en deze vereeniging door hem aangewezen voor den afzet van suiker conform art. 1 van de Verbandsuiker-ordonnantie. Hiermede werd de overdracht van eerstehand-suiker, met uitzondering van die op inlandsche wijze bereid, vanaf 1 Jan. 1933 tot 1 April 1936 aan beperkende bepalin-

gen onderworpen: voor den afzet van deze suiker werd voor genoemde periode aan de Nivas een monopolie verleend.
Omtrent de organisatie van de Nivas worden hieronder enkele belangrijke regelingen kort gememoreerd.

Als lid der Nivas worden toegelaten eigenaren of exploitanten van een of meer suikerfabrieken in N.-I., welke zijn ingericht voor de bereiding van suiker op niet-inlandsche wijze.

De leden wijzen telkenjare voor den duur van het volgend vereenigingsjaar uit hun midden ten minste 15 leden aan, die met den Voorzitter der vereeniging, welke benoemd wordt door den G.-G. en geen lid der vereeniging behoeft te zijn, en de Javasche Bank te zamen het Hoofdbestuur vormen.

De leden van het Hoofdbestuur, met uitzondering van den Voorzitter, benoemen telken jare voor den duur van het volgend vereenigingsjaar ten hoogste 6 leden, lid der vereeniging zijnde, die met den Voorzitter en de Javasche Bank te zamen het Dagelijksch Bestuur vormen, met daarnaast nog ten hoogste twee leden van het Hoofdbestuur door den G.-G. eventueel aan te wijzen.

Het uitvoerende lichaam der vereeniging is het Directorium, met hoofdkantoor te Soerabaja, dat de vereeniging zoo in als buiten rechte, voor alle daden zoo van eigendom als van beheer, vertegenwoordigt. Dit Directorium bestaat uit den Voorzitter en voor het geval het H.B. zulks gewenscht oordeelt ten hoogste twee mede-directeuren, die eveneens geen lid der vereeniging behoeven te zijn en die, onder voorbehoud van nadere goedkeuring van den G.-G., door het Dagelijksch Bestuur worden benoemd en ontslagen.

De statuten geven verder nog regelingen voor de instelling van een verkoopkantoor in Nederland, gevestigd te Amsterdam en van een Raad van Toezicht en Advies in Nederland, van welken laatsten leden zijn de in Nederland wonende of gevestigde leden der vereeniging benevens de aldaar aanwezige vertegenwoordigers van in N.-I. wonende of gevestigde leden der vereeniging. Door deze instanties wordt het noodige contact met de Europeesche markten levendig gehouden en gaat de jarenlange ervaring met den suikerhandel der in Nederland gevestigde eigenaren der suikerfabrieken niet voor de vereeniging verloren.

Het Directorium en ook de directeur van het verkoopkantoor in Nederland zijn verantwoording verschuldigd over hun beleid aan het Dag. B. dit op zijn beurt aan het H.B. en beide besturen vanzelfspreken aan de ledenvergadering.

Artikel 9 der statuten voorziet in de bevoegdheden van de Regeering. De G.-G. benoemt een uit twee leden bestaand Regeerings-commissariaat, dat hij van een instructie voorziet. Hierin

worden verder de bevoegdheden van den G.-G., met betrekking tot de handelingen en beslissingen van de organen der vereeniging, aangegeven.

Het Reg.-commissariaat heeft toegang tot alle vergaderingen der vereeniging, heeft daarin een adviseerende stem en kan voorstellen doen. Het moet in de gelegenheid worden gesteld doorloopend toezicht op alle handelingen der vereeniging uit te oefenen, waartoe het o.m. alle gewenschte bescheiden en inlichtingen moet worden verstrekt.

De door de leden te betalen contributie wordt jaarlijks vastgesteld en is evenredig met de door de leden uit te brengen stemmen.

Omtrent de ontbinding der vereeniging is in Statuten en Huishoudelijk Reglement bepaald, dat zoolang de Verbandsuikerordonnantie van kracht is de vereeniging niet ontbonden kan worden. Zoodra zulks niet meer het geval is, kan ieder lid zijn lidmaatschap met een bepaalden termijn opzeggen, hetgeen tevens de ontbinding der vereeniging ten gevolge heeft.

In de statuten is ten slotte een artikel opgenomen, hetwelk de vorming van een suiker-crisisfonds behelst, dat zal voorzien in een regeling van onderstanden aan het daarvoor redelijkerwijs in aanmerking komende personeel van de leden, dat sinds 1 Jan. 1931 werkloos is geworden.

Het zou voor dit bestek te ver voeren de overige bepalingen in Stat. en Huish. Regl. nader te vermelden, slechts kunnen hier nog met enkele woorden de bepalingen betrekking hebbende op vaststelling der aandeelen in den afzet en de afrekening, vervat in hoofdstuk I van het Huish. Regl., worden genoemd en die welke betrekking hebben op de regeling der vóórverkoopen afgesloten vòòr 8 November 1932.

Het aandeel van ieder lid in den afzet wordt bepaald door het voor ieder lid jaarlijks vast te stellen „leveringsaandeel", een breuk, welke tot teller heeft het exportquantum van dat lid en tot noemer de som der voor alle leden vastgestelde exportquanta.

Bij den afroep der gedurende een vereenigingsjaar aan koopers af te leveren suiker zal door het Directorium er zooveel mogelijk naar gestreefd worden, dat van elk lid in evenredigheid met zijn leveringsaandeel wordt afgeroepen.

Verder is de mogelijkheid geschapen tot overdracht van het leveringsaandeel of een deel daarvan. Hierdoor kan een lid zich een onevenredig aandeel in den afroep van een vereenigingsjaar verschaffen, indien hij een ander lid genegen vindt tot overdracht van diens leveringsaandeel of een deel daarvan.

Omtrent de aflevering van suikers is bepaald, dat de leden tijdig hiervoor op de gebruikelijke afscheephaven dienen te zorgen

en dat zij ieder voor zich voor de eigen suikers het risico van richtige levering dragen. Kosten van afvoer en aflevering, inclusief opslag en assurantie vóór de aflevering, zijn voor rekening van het betrokken lid. Voor het leveren op niet usantieele havens zijn bepaalde voorzieningen getroffen.

De betaling der verkochte suikers geschiedt, behoudens bepaalde uitzonderingen, door koopers in handen van het lid dat de suikers heeft afgeleverd.

Door het Directorium wordt een „Algemeene Suikerrekening" bijgehouden, waarop de leden gedebiteerd worden voor de door hen van koopers ontvangen opbrengstprijzen, verhoogd met mogelijke raffacties, verminderd met eventueele verschuldigde of betaalde courtage, en zoo noodig andere verrekeningen. Voor de afgeleverde suiker worden de leden gecrediteerd met eventueelen bepaalden of vast te stellen toeslag, ten aanzien waarvan in een samenstel van regelingen een voorziening is getroffen. De verrekening geschiedt op kristal basis. De suikers worden dus allen herleid tot kristalwaarde, waarvoor bepaalde normen worden aangegeven.

Ten aanzien van vòòrverkoopen afgesloten vòòr 8 November 1932, waarop levering eerst op of na 1 Januari 1933 zal volgen, zijn regelingen getroffen.

Het is vanzelfsprekend, dat ten behoeve van een richtige naleving der verschillende regelingen gewaakt wordt tegen eventueele overtredingen. Deze worden met strenge strafsancties bedreigd, welke aan bepaalde maxima zijn gebonden. Zoo wordt o.a. overdracht van eerstehand-suiker, anders dan op de voorgeschreven wijzen tot stand gebracht, beboet met ten hoogste *f* 15.— per quintaal. Dezelfde boete geldt voor het geval een lid weigert aan zijn voorgeschreven verplichtingen tot aflevering te voldoen. Voor andere overtredingen der bepalingen in de statuten en huishoudelijk reglement kan een boete van ten hoogste *f* 10.000.— worden opgelegd. Al deze boeten zijn dadelijk opeischbaar en komen ten bate der vereeniging. Ten overvloede mag hier nog worden vermeld, dat de Verbandsuiker-ordonnantie en de Verbandsuikerverordening eveneens strafsancties inhouden op overtredingen van de daarin opgenomen bepalingen, welke overtredingen als misdrijven worden beschouwd.

Zooals in den aanvang van dit artikel reeds werd opgemerkt, is door de afkondiging van de Verbandsuiker-ordonnantie en de totstandkoming van de Nivas, welke vereeniging het wettelijk monopolie voor den afzet van eerstehand-suiker heeft verkregen, voor de Java-suikerindustrie een nieuwe en zeer belangrijke

periode aangebroken. Een periode waarin alle suikerproducenten, met terzijdestelling van bepaalde groepsbelangen, onder toezicht en medewerking van de Indische Reg. moeten samenwerken in het belang van het algemeen.

Tot slot van dit overzicht mogen hier aangehaald worden de volgende woorden uit de rede door den Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel, even voor het verlijden van de oprichtingsacte op 31 December 1932 in de oprichtersvergadering der Nivas uitgesproken:

„De voorbereidende discussies zijn thans afgesloten; gezamenlijke arbeid in de Nivas vangt thans aan. Laat men dan daarbij, boven hetgeen verdeelt, het oog gericht houden op wat toch het gezamenlijke belang van allen is: om door middel van een beleidvolle verkooppolitiek de Java-suikercultuur, met zoo gering mogelijke offers en zoo klein mogelijke verliezen, heen te helpen door de hoogst ernstige crisis, waarin zij is verwikkeld en waarin zij zich toch allereerst op haar buitenlandsche markten zoo goed mogelijk moet trachten staande te houden.

Alleen van dien geest bezield kan en zal de Nivas slagen en daarmede zich zelf zoo spoedig mogelijk weder overbodig maken. Dan zal zij haar taak hebben verricht, opdat als de tijden weer normaal worden ook de suikercultuur haar normale organisatie kan hernemen en weer kan hervatten het vrije bedrijf, dat zij tot nog toe met zooveel succes heeft beoefend."

* * *

Het *Economisch Weekblad voor N.-I.*, orgaan van het Dep. van Landbouw, Nijverheid en Handel, heeft een extra-nummer laten verschijnen, in verband met de gebeurtenissen, die tot het ter ziele gaan van de Visp en het tot stand komen van de Nivas hebben geleid. Hetgeen over en voor „De Java-suiker" in December 1932 is beslist, heeft de redactiecommissie aanleiding gegeven een aantal deskundige schrijvers uit te noodigen een artikel te schrijven over het onderwerp hunner speciale kennis of bevoegdheid, zoo is een uitgave verschenen, die, als naklank van de te Batavia gehouden besprekingen, de voltooiing mag heeten van het daar bereikte, maar die ook, op zich zelf, een verzameling is van belangrijke en belangwekkende gegevens van blijvende waarde.

Aan dien bundel is 't hier voorafgaande artikel ontleend, dat een besnoeide weergave is van de bijdrage, onder hetzelfde opschrift, van Ir. G. C. W. Chr. Tergast, gedagteekend 12 Januari 1933.

Pensioen voor muiters.

In de Maart-aflevering bracht *De Ind. Gids* (1933, I, blz. 249) de gebeurtenissen in herinnering, bij welke het bombardeeren van muiterschepen uit een vliegtuig een voorlooper heeft gehad in September 1931 in Chili. Het stukje eindigde met de aanteekening, dat hier niet bekend was hoe het rechtsgeding daar verloopen is.

Nu bevatten de bladen van 30 Maart een berichtje, dat in verband met het voorafgaande zeker belangwekkend is.

„Reuter meldt uit Santiago de Chili: Honderd matrozen van de Chileensche marine, die wegens deelneming aan muiterij waren ontslagen, hebben levenslang pensioen gekregen, daar het Congres van meening was, dat zij tot het muiten waren opgehitst. Bovendien hebben zij een schadeloossteling gekregen in verband met het plotselinge ontslag.

Volgens de Chileensche wet heeft een Rijksambtenaar en ook het particulier personeel recht op schadevergoeding bij ontslag met of zonder inachtneming van een opzeggingstermijn. De matrozen hebben op grond van deze wet hun actie gewonnen en het Congres heeft hun pensioenen verleend."

Schier ongelooflijk, denkt men eerst. Maar men leze nauwlettend. Honderd matrozen. Op de zes schepen, die in de muiterij betrokken zijn geweest, was een bemanning van vele honderden. De leiding is, zooals bekend, in handen geweest van gegradueerden. De matrozen, die zich hadden laten ophitsen, zijn gestraft en hebben, zooals uit dit berichtje blijkt, ontslag uit den dienst gekregen, zonder pensioen.

De actie van het vermelde honderdtal is niet gevoerd als reclame over de straf, maar de ontslagenen hebben, op grond van een Chileensche wet, de regeering aangesproken voor een geldelijke vergoeding die actie is door hen gewonnen. De straf en het ontslag blijven gehandhaafd.

Hier is ook nog op de mogelijkheid te wijzen, dat de honderd matrozen de minst schuldigen zijn geweest en daarom niet door

straf bij vonnis van een rechter getroffen zijn, doch wel toch wegens deelneming aan de muiterij uit den zeedienst ontslagen zijn.

Het Congres heeft, hoe alles overigens ook zij, moeten beslissen of in het geval, zooals het zich heeft gezet, de wet, waarop de ontslagenen zich beriepen, toepasselijk was.

Zoo bezien, krijgt het berichtje wel een ander aanzien dan het bij eersten aanblik had.

Men zou twijfel kunnen opperen of 't de bedoeling van den Chileenschen wetgever kan zijn geweest een dergelijke toepassing aan de wet te geven. Maar wat weten wij van de Chileensche wet, van de omstandigheden en de overwegingen, waaronder zij is tot stand gekomen, en van hetgeen de betrokken matrozen werkelijk misdaan hebben?

Maar kan in dit verloop van zaken in het verre land niet een nuttige waarschuwing voor ons gelegen zijn, nu bij de afdoening der zaak van de muiters van de „Zeven Provinciën" wellicht ook voor de minst schuldigen gedacht kan worden, aan: geen strafrechtelijke veroordeeling, maar wel ontslag uit den dienst?

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

DE KOLONIALE AFDEELING DER UTRECHTSCHE JAARBEURS.

De 14 Maart geopende XXVIIIste jaarbeurs heeft weer een goed ingerichte koloniale afdeeling gehad. Wat de bladen erover hebben medegedeeld was, behalve de persoonlijke indrukken van den correspondent, ontleend aan door de inrichters verschafte gegevens. Wij nemen de hoofdzaak ervan hier over (*N. R. Ct.* 15 Maart, ochtendbl., *Het Vad.* 15 Maart, avondbl., *Het Kol. Wkbl.* 23 Maart).

Als steeds heeft de koloniale groep haar aanzien te danken aan de afdeeling Handelsmuseum van de Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut. Men vindt haar op de eerste verdieping van het laatste (derde) gebouw. Zij is als altijd interessant en bevat weder een uitgebreide collectie materiaal over onze overzeesche gewesten, dat, de traditie van het handelsmuseum getrouw, op gezellige wijze uitgestald en, voor zoover het niet reeds voor zichzelf spreekt, van een duidelijke toelichting voorzien is.

Een soort van statistisch theater demonstreert met behulp van geboetseerde figuren de verhouding, die er bestaat tusschen de voortbrenging door Europeanen en Inlanders van een aantal der voornaamste landbouwproducten. Hierin zijn de cijfers van 1931 verwerkt, daar die van 1932 nog niet compleet waren. In aansluiting bij dit tableau-vivant worden de producten, waarop het betrekking heeft tentoongesteld, waarbij tegelijkertijd de typische verschillen kwesties Inlandsche en Europeesche suiker, rubber en tabak gedemonstreerd worden.

Van de suikerculturen en rijstbouw in Midden-Java tezamen werd een schematisch diorama vertoond, dat, zonder pretenties van artisticiteit en volstrekte nauwkeurigheid, bedoelt een samenvallenden, overzichtelijken indruk te geven van de beide cultures.

Een kaart van Java wordt gebruikt om aan te geven welke suikerfabrieken dit jaar wegens de malaise stilstaan; als secundaire schade is hierbij het verschil in omzet voor de Nederland-

sche machine-industrie door de slechte situatie in de Java-Suikerindustrie vermeld.

In 1928 bedroegen de leveranties van de Nederl. machine-industrie van de Java-Suikerindustrie *f* 8.166.600; in 1931 slechts *f* 678.300!

Iets nieuws in deze afdeeling is ampasit, een product van Nederlandsch-Indischen oorsprong, dat als materiaal van de bouwnijverheid kan dienen en tot de familie van het calotex en andere uit ampas (afvalstof van de suikerindustrie) en in het algemeen uit houtvezels samengestelde bouwstoffen behoort. Ampasit is uitgeloogd suikerriet-ampas, gemengd met een bindmiddel. Het soortelijk gewicht ervan is 1.18, de prijs varieert van *f* 1.50 tot *f* 2.50 de M².., af Soerabaja.

Bizondere aandacht wordt er ditmaal gevraagd voor de Sisal- en Cantala-vezels, die uit bladeren van de agava sisalana en agave cantala worden gewonnen. De sisal-vezel is in de bouw- en kabelindustrie welbekend. Men maakt er, blijkens een kleine uitstalling van producten, behalve touw en kabels, ook weefsels en zakken van. Voor de visscherij hebben de sisal-producten een bizondere beteekenis. Eenig inzicht hieromtrent verkrijgt men door een inzending van het Nederlandsche Visscherij Proefstation te Utrecht, in welke o.a. een logger (model) met vleet voorkomt. De hoeveelheid netten, die zoo'n betrekkelijk klein scheepje in zee heeft is opzienbarend. Voor de sisal-groep hebben verder de Nederlandsche Handel-Maatschappij, de N.V. Vereenigde Ponofabrieken te Rotterdam, en de N.V. Goudsche Machinale Garen- en Nettenfabriek v/h J. Kortenoever en Zoon te Gouda hun medewerking verleend.

Het midden van de koloniale groep wordt ingenomen door een tentoonstelling op het gebied van de inlandsche nijverheid. Naar gegevens van de Nijverheidscommissie van het te Djokjakarta gevestigde Java-Instituut heeft het Handelsmuseum een groote tri-dimensionale statistische kaart van Java en Madoera vervaardigd, waarop voor een negentig regentschappen de daar voorkomende takken van nijverheid gedemonstreerd worden.

In de onmiddellijke nabijheid van dat middenstuk worden op een groote tafel enkele specimina van de producten van zes-en-twintig verschillende nijverheidsgroepen getoond. Daartegenover is een schitterende collectie gelooide huiden, looistoffen en leerwaren te bewonderen, die oorspronkelijk bestemd is geweest voor de Antwerpsche tentoonstelling van 1930, maar daar niet gebruikt is.

Aansluitend aan deze ledercollectie is een tentoonstelling gemaakt van die handelsproducten van Oost en West-Indië, die van

dierlijken oorsprong zijn. Als bizonderheden: de eetbare vogelnestjes, een akar-bahar-„plant", zeekomkommers, e.d.

Bijzondere aandacht werd gevraagd voor het klappergaren, waarvan een geheele baal aanwezig was. De Afdeeling Nijverheid van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel te Buitenzorg legt zich reeds jaren toe op het bestudeeren van de mogelijkheid, ook op Java klappergaren te doen maken in concurrentie met de producten van Ceylon en de Malabarkust.

Prachtig was een bewegend panorama van de Holland/Indië-postvluchten. Met de medewerking der P. T. T. uit den Haag kon daarbij op plastische wijze een beeld gegeven worden van het postverkeer per vliegtuig. Voor deze demonstratie werd uitgegaan van één bepaalde vlucht, waartoe de door dat vliegtuig destijds medegenomen mail hier nauwkeurig gereproduceerd werd.

Een groote maquette van Tandjong-Priok toonde op duidelijke wijze hoe schitterend die haven geoutilleerd is en over welke prachtige accommodatie de Nederlandsche stoomvaartmaatschappijen daar beschikken. De bedrijvigheid in de loodsen onder de huidige omstandigheden is helaas klein vergeleken bij de daar normaal heerschende drukte. Maar dat verklapt deze voorstelling niet.

Een tweede schematisch diorama had betrekking op de omstreken van Tjepoe, waar petroleum gewonnen wordt, temidden van de zich daar bevindende uitgestrekte djatibosschen. De petroleumwinning daar geschiedt door de Bataafsche Petroleum Maatschappij, de houtwinning door 's Lands Djatibedrijf.

Nog dient vermeld, dat een maquette van den Ned.-Indischen zeebodem werd tentoongesteld, waarvan het origineel vervaardigd werd door de Afdeeling Hydografie van het Ministerie van Defensie.

De *N. R. Ct.* besloot haar verslag met:

„Deze beknopte opsomming mag een denkbeeld geven van de belangrijkheid van de koloniale groep, die, zooals men ziet, weer berekend is op elk wat wils en in haar veelzijdigheid en dank zij haar boeiende wijze van voorstelling, weer een groote attractie van de beurs vormt."

Het Vad. verklaarde: „De inzending handhaaft haar bekende reputatie".

Het Kol. Wkbl. schreef: „Uit dit overzicht blijkt wel zeer duidelijk, dat men niet bij de pakken neerzit, maar met onvermoeiden ijver voortgaat om de moeilijkheden van het huidige tijdgewricht de baas te blijven."

HET „BLANKE GEVAAR" OP BALI.

't Is alweer lang geleden, dat wij, bij een bespreking van een aan Bali gewijd nummer van *Inter Ocean*, wezen op het dreigend gevaar van den toen pas opzettenden toeristen toevloed voor Bali, Bali, in zijn naïef voortleven naar oude gebruiken en zeden.

In dit maandblad werd 1925, I, blz. 182 waarschuwend geschreven:

„Het is niet onwaarschijnlijk, dat het onverdorvene, hier in deze naaktheid geïllustreerd, bedorven gaat worden door de aantrekkingskracht, die het uitoefent op minder naïeve toeristen. Wijst de tentoonstelling en uitstalling ervan, als reclame en verlokking, in deze prachtuitgave van *Inter Ocean* niet reeds in deze richting?"

Nu, acht jaren later, heeft de *Kölnische Illustrierte Zeitung* het „blanke gevaar" voor Bali weer eens in een meer uitvoerige uiteenzetting op nieuw in prent en tekst komen demonstreeren.

Wij vinden dit op de hier volgende wijze weergegeven in de *N. R. Cl.* van 30 Maart.

De *Kölnische Illustrierte Zeitung* heeft een serie foto's opgedischt van het vreemdelingenverkeer op Bali, met bijbehoorenden tekst, waarin het blad doet uitkomen, hoe noodlottig het vreemdelingenverkeer „voor dit wonderlijk schoone eiland in den Nederlandsch-Indischen archipel" dreigt te worden. Twintig jaar geleden had nog geen Baedeker aandacht aan Bali geschonken. Op het oogenblik, aldus het blad (op welks overdrijvingen de *N.R.Cl.* zegt voor haar lezers niet behoeven af te dingen) wordt dit eiland, het schoonste der wereld, jaarlijks door honderd duizend blanke toeristen bezocht. Daaronder bevinden zich enkele kunstenaars, die met moeite hun reiskosten bijeengegaard hebben, om eindelijk in de haven van Boeleleng het doel hunner verlangens te bereiken. Zij verdwijnen echter spoedig in de binnenlanden, om daar op hùn wijze van het schoone paradijs te genieten. De groote meerderheid der toeristen, de passagiers van de groote Amerikaansche en Austral. booten, zijn ééndagsvliegen. Zij bezoeken in groote haast de voornaamste bezienswaardigheden, welke tot op honderd kilometer van de havenplaats liggen, om 's avonds weer vóór het diner aan boord te zijn. Een geheel leger van auto's raast over de bergen... naar het Zuiden, waar men de half naakte inlanders hoopt te ontmoeten. Stipt half tien in den morgen krijgt men de eerste ontbloote busten in het vizier. De auto's houden stil en met Indianengekrijsch stormen de toeristen met camera's op de verschrikte, beschaamde inboorlingen af. „Ladies and Gentlemen", zoo roept dan de manager, „hier ziet u het oervolk van Bali!" De verschrikte meisjes hebben spoedig haar kalmte

herwonnen en enkele danseressen verzamelen zich voor den dans, welke zij „slechts éénmaal per jaar" dansen.

Wie echter den tijd heeft om dit geroezemoes uit den weg te gaan, zal ook het andere Bali vinden. Het eiland der gelukkige menschen. Van menschen, die weliswaar schrijven noch lezen, doch die nog lachen kunnen. Een lachen, zooals wij ons dat niet meer kunnen voorstellen. Niemand weet hier, hoe laat het is, en hier in Zuid-Bali kon nog een bioscoopondernemer, die den inheemschen de zegeningen van de cinema wilde brengen, volkomen failliet gaan. Maar wie weet, of het zijn opvolger niet zal gelukken? Want het noodlot zal zich ook spoedig aan dit eiland — een eiland ook in de beschaving — voltrekken. De schuld daarvan ligt niet geheel en al bij de toeristen. Zij bespoedigen slechts het onheil. „Een paar jaar nog", zoo besluit het Duitsche blad, „en ook Bali zal niet meer in Azië, doch in Europa liggen".

Twee dagen later kwam de *N. R. Ct.* terug op haar opmerking, dat zij voor haar lezers op de overdrijving van de *K. I. Z.* niet behoefde af te dingen, met deze toevoeging:

„Toch, een verkeerd getal, met aplomb genoemd, blijft allicht in 't hoofd hangen en wij willen daarom de mededeeling, dat *jaarlijks honderdduizend blanke toeristen* Bali bezoeken, even toetsen aan de statistiek. In het juist verschenen Indisch Verslag 1932 vinden wij cijfers, die een anderen kijk op den omvang van het toerisme op Bali geven; hier zijn ze voor 5 jaren: in 1927: 680, 1928: 927, 1929: 1428, 1930: 1555, 1931: 1473.

In 1932 zal het aantal, dat na 1930 al afnam, eer minder dan meer zijn geweest in verband met de crisis. Het aantal van 1473 toeristen in 1931 was als volgt verdeeld: 436 Nederlanders, 654 Amerikanen, 143 Engelschen, 42 Australiërs, 83 Duitschers, 115 andere landaarden (onder wie wellicht ook nog wel niet-blanken). Van een bepaalde overstrooming kan men nog niet spreken."

Deze rechtzetting van de *N. R. Ct.* was hier zeker ten volle op haar plaats, maar te ontkennen is toch niet de grond van waarheid, die in het „blanke gevaar" voor Bali gesignaleerd wordt; wij gaven in „lijkverbranding op Bali-week end", op blz. 372 van de April-aflevering, een veelzeggende bijdrage ter zake.

GEEN KORTING OP PENSIOENEN.

Verrassend was het bericht, dat de dagbladen van 3 Febr. 1933 ons brachten met het vet gedrukte kopje: Geen korting op Indische pensioenen, n.l. dat naar *Aneta*-Holland vernomen had

een wetsontwerp tot korting op de Indische pensioenen *voorloopig* niet te wachten was. Aldus de aanhef van een artikel, onder dit hoofd, van den oud-majoor-intendant N.I.L. B. W. C. G. Vries, in *Bendor* van April, waarin dan verder het volgende wordt gezegd.

Verrassend, na al hetgeen *Aneta* te voren had geseind, omtrent plannen tot korting van 10 % — met vrijlating der pensioentjes in Indië van *f* 200 en in Nederland verteerd wordende van *f* 400 en van 12½ % der pensioenen boven *f* 2000. Een correspondentie d.d. 23 Febr. 1933 in de *N. R. Ct.* van 5 Maart 1933, onthult daaromtrent, dat dit voorstel de vrucht was van tusschen den Minister van Koloniën en de Indische Regeering, na langdurige onderhandeling over de wijze van korting, verkregen overeenstemming. Aan dat plan is nu door, wat die correspondentie noemt, een plotselinge botte afwijzing door den Ministerraad, een einde gekomen.

Op 28 Februari 1933 heeft de Minister van Koloniën — Hand. pag. 1815 — daaromtrent in de Tweede Kamer gezegd:

„Mijnheer de Voorzitter! Met een enkel woord wil ik nog even terugkomen op de lasten van 's Lands schuldverplichtingen en van de pensioenen.

Na ernstig beraad heeft de Regeering gemeend, om *principieele* redenen van een vermindering van reeds toegekende pensioenen te moeten afzien. Op het bedrag van 64 millioen gulden waarop de pensioenslasten voor een lange reeks van jaren zullen worden gestabiliseerd na bekrachtiging van het bij den Volksraad aanhangige wetsontwerp [1]) van die strekking, zal derhalve geen besparing meer zijn te verkrijgen. Wel zou het mogelijk zijn de in die som begrepen bijdragen aan de Pensioenfondsen tot dekking van de kapitaalwaarde der toekomstige pensioenen stop te zetten. Dit denkbeeld is thans bij de Regeering in overweging".

Laat de Minister in het duister wat aangaat den aard der *principieele* redenen, iets mededeelzamer is de Directeur van Financiën in Indië, die luidens een *Aneta*-telegram van 10 Febr. 1933 in den Volksraad heeft gezegd:

„De beslissing van het Opperbestuur, ten aanzien van de volledige uitbetaling van de pensioenen ligt in de lijn van het ernstig streven der Regeering om met welke moeilijkheden zij ook te kampen moge hebben, zoo eenigszins mogelijk aan haar financieele verplichtingen te blijven voldoen, ook op het gebied van

---

[1]) Hier wordt gedoeld op een voorstel — Volksraadstukken 1932—'33, onderwerp 88 — tot wijziging van de wet houdende oprichting van burgerlijke en militaire pensioenfondsen (Ned. Stbld. 1918, no. 480, Ind. Stbld. no. 846).

betaling van rente van haar schuldenlast. Door toepassing van wettige middelen hoopt zij een verlaging van den rentelast te kunnen verkrijgen. Het aflossen van de Pondenleening, waarvoor een aanvullende begrooting dezer dagen den Volksraad bereikte is een voorbeeld daarvan. Maar toepassing van middelen, als hier naar voren gebracht, gedwongen conversie en dergelijke, die in wezen neerkomen, *op het niet nakomen harer financieele verplichtingen*, acht de Regeering niet in het belang van Ned.-Indië. Het zou het spannen van de paarden achter den wagen zijn en ons financieel nog verder achterop helpen daar het *crediet zou worden ondermijnd*".

En dan verder een bericht in de *N. R. Cl.* van 21 Februari 1933 onder het hoofd:

De Regeering over de pensioenen.

„De ernst van den financieelen toestand heeft de Regeering aanleiding gegeven aan het Opperbestuur voor te stellen tijdelijk een „korting op de pensioenen" toe te passen — aldus de regeeringsgemachtigde voor Financiën in den Volksraad. In de Memorie van Antwoord werd dit voornemen der Regeering bekend gesteld. Het Opperbestuur acht echter na rijp beraad den tijd voor het toepassen van zulk een rigoureuzen maatregel niet gekomen en meent, dat — hoe ernstig de stand van 's Lands financiën moge zijn — met de volledige uitbetaling der pensioenen ook thans nog moet worden voortgegaan. Van het toepassen van een korting op de pensioenen in 1933 en 1934 is derhalve afgezien."

Aldus wordt althans een der principieele redenen onthuld. Maar zijn er nog niet andere geweest? En dan denken wij aan de nota van 24 Maart 1930, waarin de Minister van Financiën (Jhr. de Geer) en zijn ambtgenoot van Arbeid, Handel en Nijverheid (F. J. Verschuur) als een principe, „als een van ouds gevolgde op een juist beginsel berustende gedragslijn" uitvoerig hebben betoogd, dat verbeteringen of verslechteringen in pensioenregelingen aangebracht nooit ten goede (of ten kwade) kwamen van hen, die reeds gepensionneerd waren. Het na langdurige onderhandeling tusschen Minister van Koloniën en Ind. Regeering geboren voorstel een algemeene korting op *alle* reeds verleende pensioenen gaat, het is duidelijk, tegen dit principe in en verklaarbaar is het, dat de Ministerraad het dus als onaannemelijk heeft verworpen.

Wij breken hier de overname van het *Bendor*-artikel af, niet omdat daarin geen treffende bijzonderheden voorkomen; maar

nu over de zaak beslist is ten gunste van de betrokkenen, meenen wij verder onvermeld te kunnen laten, wat de Schr. zelf noemt: mosterd nà den maaltijd.

UIT DE INDISCHE LEPRA-STATISTIEK EN DE VOLKSTELLING.

De Ver. ter verbetering v. h. lot der leprozen V. V. L. L. geeft sedert den aanvang van dit jaar een maandblaadje uit: *Pro Leproos*, dat onder redactie staat van Dr. C. J. Wyckerheld Bisdom te Bandoeng. In het Maart-nummer komt een bijdrage voor onder bovenstaand opschrift, die wij hier om de sprekende cijfers, die zij bevat, overnemen.

Men vindt hieronder een tabel, welke is samengesteld uit officieele gegevens. Zij zijn genomen uit het laatste verschenen Statistisch Overzicht over de lepra, gepubliceerd in het Indisch Verslag 1932. In de tabel zijn niet opgenomen de paar onbeteekenende leprozerietjes met slechts enkele patiënten, zooals die van Bangko, die intusschen ook reeds is opgeheven! en die van Riouw, die in de laatste jaren gemiddeld 9 leprozen herbergde. In aansluiting aan die eerste tabel wordt dan een tweede gegeven, die aan de bevolkingsstatistiek der in 1930 gehouden Volkstelling is ontleend.

Bij de bestudeering dier statistieken zal men beginnen met zich te plaatsen op het standpunt der regeering. Om twee redenen. Zij heeft de leprabestrijding tot haar uitsluitende taak verklaard. Zij heeft het systeem aanvaard, waarvan de isolatie der leprozen de kern is.

Op grond van een door haar ingesteld onderzoek is zij tot de gevolgtrekking gekomen, dat de gemiddelde leprafrequentie in Indië minstens 1 per duizend is. Hetgeen, op grond der laatste Volkstelling, beteekent, dat er in het geheele Oost-Indische gebied minimaal 60.000 leprozen zijn.

Het is onredelijk te eischen, dat alle lijders in leprozerieën worden ondergebracht. Dat gebeurt evenmin met alle lijders aan andere besmettelijke ziekten. Dit is practisch onmogelijk. Nu wil men, om de bron der lepra-infectie ten eenenmale af te dammen, een theoretische oplossing misschien zoeken in de isolatie van alle lijders aan lepra en van de gezonde dragers van leprabacillen. Maar dit is practisch onmogelijk. Men moet derhalve met een geringer percentage van geïsoleerde leprozen genoegen nemen. Evenwel spreekt het vanzelf, dat er een redelijke verhouding moet zijn tusschen het aantal lijders in de vrije maatschappij en het aantal geleprozeriseerden, d. w. z. door en voor de maatschappij

„onschadelijk" gemaakten, want het behoeft geen betoog, dat een isolatiesysteem practisch niet den minsten zin heeft, nog erger, ruïneus is, wanneer ten koste van veel leed en veel geld, toch slechts een onbeteekenend klein aantal is geïsoleerd. Deze eisch is redelijk.

Hier worden nu slechts de hoofdzaken in cijfers samengevat.

Van de minstens 60.000 leprozen zijn er hoogstens 4.000 geïsoleerd. Er is geen aanwijzing, dat het aantal leprozen in Indië is afgenomen. Wel staat het vast, dat het aantal geïsoleerden minder wordt. Het aantal leprozen in de vrije samenleving is dus toegenomen.

Namen Gebiedsdeelen:	Aantal leprozen in leprozerieën 1927	1929	1931	Aantal leprozerieën
West-Java	0	0	0	0
Midden-Java	362	360	335	2
Oost-Java	267	264	145	1
Java totaal	629	624	480	3
Madoera	13	17	8	1
Bali-Lombok	504	397	466	7
Centr. Geb. totaal.....	1146	1038	954	11
Palembang	261	240	224	1
Tapanoeli	619	627	471	2
Oostkust Sumatra	882	927	863	2
Z.- en Midden-Sumatra	1762	1794	1558	5
Atjeh	754	641	720	17
Sumatra totaal	2516	2435	2278	22
Timor	123	121	90	2
Celebes	266	388	284	3
Menado	155	43	130	1
Amboina	185	152	154	1
Groote Molukken	729	704	658	7
Borneo	50	63	73	1
Buitengewesten totaal ...	3295	3202	3009	30

Statistisch Overzicht van het aantal zielen, leprozerieën en geleprozeriseerden.

Namen der gebiedsdeelen	Zielental in millioenen	Zielental per K.M.²	Aantal leprozerieën in 1931	Aantal geleprozeriseerden
West-Java	11.4	240	0	0
Vorstenlanden (Java).	3.2	439	0	0
Midden-Java	11.1	396	2	335
Oost-Java	13.—	314	1	145
Madoera	1.9	360	1	8

Namen der gebiedsdeelen	Zielental in millioenen	Zielental per K.M.²	Aantal leprozerieën in 1931	Aantal geleprozeriseerden
Java en Madoera	41.—	337	4	488
Bali-Lombok	1.8	171	7	466
Palembang	1.—	13	1	224
Tapanoeli	1.—	26	2	471
Oostkust Sumatra.....	1.7	18	2	863
Atjeh	1.—	18	17	720
Sumatra	8.2	18	22	2278
Timor	1.6	3	2	90
Celebes	3.—	22	3	284
Menado	1.1	13	1	130
Amboina	0.4	2	1	154
Groote Molukken	9.—	2	7	658
Borneo	2.2	4	1	73

Er zijn naar verhouding op Sumatra ± 25 maal meer leprozen in leprozerieën geïsoleerd dan op Java-Madoera. Er zijn op Sumatra ongeveer 5 maal zooveel leprozerieën en geleprozeriseerden, terwijl het zielental van Sumatra een vijfde van Java-Madoera is. Deze verhouding is vooral belangwekkend in verband met de ongeveer 19 maal kleinere bevolkingsdichtheid van Sumatra, waar 18 personen op een vierkante kilometer wonen, en op Java-Madoera 337.

In Oost-Java, dat met Madoera administratief één gebied vormt, met een zeer hooge bevolkingsdichtheid 327, en een zielental van bijna 15 millioen, is het aantal geleprozeriseerden haast gelijk aan Amboina (154), waar de bevolkingsdichtheid 2, en het zielental 0,4 millioen is.

Het aantal zielen is op Madoera en Bali bijna gelijk, de bevolkingsdichtheid is op Madoera 2 maal zoo groot, van bijna 2 millioen zielen zijn op Madoera 8 en op Bali 466 lijders geleprozeriseerd.

In de overbevolkte gebieden West-Java en de Vorstenlanden (Djokjakarta en Soerakarta) op Java, respectievelijk met 11,4 en 3,2 millioen zielen en bevolkingsdichtheden van 240 en 396, ontbreken leprozerieën.

Midden-Java heeft een 30 maal hoogere bevolkingsdichtheid en 10 maal meer zielen dan Menado, dat 1 leprozerie heeft met 130 geïsoleerden, terwijl Midden-Java 2 leprozerieën bezit met 335 geïsoleerden.

BESTRIJDING DER WERKLOOSHEID IN N.-I.

Het Centraal Comité voor Steun aan werkloozen in N.-I. heeft de nieuwe Richtlijnen voor het jaar 1933 laten uitgaan. *(Mededeeling v. h. Kantoor van Arbeid).*

In de organisatie der steunverleening is daarbij geen wijziging gebracht.

Het belangrijke punt, wie de „voor steun in aanmerking komende door de crisis werkloos geworden Europeanen, Inheemschen en Chineezen" zijn, is in de nieuwe Richtlijnen ruimer omschreven dan tevoren. „Als zoodanig worden beschouwd zij die ten gevolge van de crisis hun betrekking hebben verloren of geen betrekking kunnen vinden, zij die na voltooiing van hun school- of vakopleiding ten gevolge van de crisis geen arbeid kunnen vinden en niet door hun naaste familie kunnen worden onderhouden, alsmede zij, wier zaken door de crisis te niet gegaan zijn."

Behalve aan de locale comité's geeft het Centraal Comité ook steun aan „andere organisaties". Deze „andere organisaties" zijn tot dusver het Leger des Heils en de Algemeene (vroeger Amsterdamsche) Maatschappij voor Jongemannen. Daartoe is verleden maand door het Centraal Comité vastgesteld een „Subsidieregeling ten behoeve van inrichtingen (tehuizen, pensions of tuindorpen) bestemd voor de opneming van werkloozen" vastgesteld. De subsidie bedraagt per verpleegdag voor elken werklooze *f* 0.50 en voor kinderen onder zes jaar *f* 0.25. De inrichtingen, die dezen steun genieten, aanvaarden het toezicht der werkloosheidscommissarissen en verplichten zich aan hun aanvragen tot plaatsing voorrang te verleenen boven anderen. Voor nieuw te openen inrichtingen moet eerst door het Centraal Comité de urgentie worden erkend.

Door alle locale comité's werden in 1932 de volgende financieele uitkeeringen verstrekt.

1932 maand	Aantal ondersteunde personen	Uitkeeringen, w.o. in de asyls, de kosten der opgenomen steuncomité's
Januari	731	*f* 17.994,39
Februari	812	„ 20.485,25
Maart	924	„ 23.724,02
April	1.029	„ 25.105,26
Mei	1.157	„ 28.702,92
Juni	1.252	„ 31.286,70
Juli	1.320	„ 33.100,92
Augustus	1.458	„ 41.837,18
September	1.725	„ 42.560,08
October	1.904	„ 45.819,98
November	2.085	„ 47.795,59
December (voorl.)	2.166	„ 50.595,45

Van het Centraal Comité gingen ultimo 1932 uit de navolgende cursussen voor werkloozen:

Plaats	No.	Aard	Duur in maanden	Aantal leerlingen
Batavia . .	3de	auto-techniek	4	50
	1ste	electro-techniek	7	25
	1ste	boekhouden	6	24
	2de	typen	3	25
	1ste	steno	6	13
Soerabaja .	2de	auto-techniek	4	64
	1ste	electro-techniek	7	27
Semarang .	1ste	electro-techniek	7	52
	1ste	boekhouden	—	20
	2de	typen	3	20
	2de	Engelsch	—	20
	1ste	steno	6	12
Bandoeng .	1ste	auto-techniek	12	52
	1ste	chauffeurs	6	
	1ste	boekhouden	—	36
Malang . .	1ste	auto-techniek	4	50

POLITIEKE RECHERCHE BIJ CHINEESCHE HERDENKINGSPLECHTIGHEID TE BATAVIA.

De heer F. T. Sung, consul-generaal van China in Indië, heeft zich met een protest gewend tot de Indische regeering. Op 12 Maart heeft hij in het gebouw der Soe Poo Sia te Batavia ter gelegenheid van den sterfdag van dr. Soen Yat Sen een herdenkingsrede gehouden. Die vergadering is bijgewoond door eenige ambtenaren der politieke recherche, d. w. z. van het politieke departement van het politiebureau en van het hoofdparket.

De consul-generaal schrijft in zijn protest o.m.:

„De aanwezigheid van Nederlandsche ambtenaren, wanneer ik uit naam van mijn regeering eenige bijeenkomst leid, is dikwijls reeds uitgelegd als een soort van toezicht, hetgeen wellicht onbewust in strijd is met den geest van wederzijdsch vertrouwen. Reeds herhaalde malen heb ik een beroep gedaan op Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal door de bemiddeling van mijn vrienden, zoowel als Uwe Edelachtbare persoonlijk om dergelijke onnoodige maatregelen, welke wellicht het vertrouwen en de

vriendschap tusschen de twee groote volken van onze naties kunnen schaden, achterwege te laten."

De heer Sung wijst er dan op, dat hij gedurende de 1½ jaar van zijn ambtsvervulling met succes bewerkstelligd heeft, dat zijn gemeente de wet der Nederlandsch-Indische regeering in acht neemt. Hij verwijst naar talrijke door hem in plaatsen op Java, Sumatra en Borneo gehouden toespraken. Hij ontmoette echter voortdurend wantrouwen en wijst er in 't bijzonder op, dat tijdens de Soen Yat Sen-herdenking „zoowel de gasten als de toeschouwers, die, naar aangenomen werd, de Nederlandsch-Indische regeering vertegenwoordigden, geen gehoor hebben gegeven aan de gebruikelijke naleving van internationale hoffelijkheid. Zij stonden niet op, toen het Chineesche Nationale volkslied werd gezongen, evenmin gaven zij eenigen blijk van eerbied, noch trachtten zulks te doen, toen alle aanwezigen zich bogen voor het portret van wijlen dr. Sun Yat Sen. Soortgelijke formaliteiten werden evenwel nauwgezet nagekomen door de officieren, die de receptie bijwoonden, welke gehouden werd door de plaatselijke Chineesche gemeente ter eere van dr. Tchor Ngao Hsing in het Kwong Siauw Hwee Kwan-gebouw te Batavia op den 23sten Febr. van dit jaar."

De heer Sung hoopt, dat in den vervolge de toezichtsmaatregelen bij door hem geleide bijeenkomsten achterwege zullen blijven; ik ben er van overtuigd, schrijft de consul-generaal ten slotte, ..."dat de bevordering van het vriendschappelijk vertrouwen en de goede wil op handelsgebied duurzaam bevestigd zullen zijn en dat de harmonische band tusschen de volken van onze twee groote naties versterkt zal worden."

Het protest van den Chineeschen consul-generaal doorloopt de gewone stadia van advies alvorens de regeering er een beslissing op zal nemen.

Men vestigt er de aandacht van de *Java-Bode* op, dat het recherche-toezicht niet den persoon van den consul-generaal gold, nòch diens rede, doch de vergadering in het algemeen, en hetgeen daar door anderen zou kunnen worden gezegd.

Geene regeering zal er aan denken — voegt het blad eraan toe — den consul-generaal eener bevriende mogendheid tot object te maken van onaangename controle.

VEREENIGINGEN VAN PERSONEEL BIJ MARINE EN LEGER IN N.-I.

De heer G. Pastor heeft in de aflevering van 17 Februari j.l. van *Econ. Wkbl. v. N.-I.* een overzicht gegeven van de bestaande

vereenigingen bij het personeel beneden den rang van officier. Wij ontleenen het hiervolgende eraan.

Het Marine-personeel is voor een groot deel georganiseerd in een zestal bonden en wel:

1. Bond van Inl. Christ. Marine personeel beneden den rang van Officier (opgericht 20 Sept. 1926) 351 leden.
2. Bond van Marine Onderofficieren (opger. 16 Juni 1901) 1077 leden.
3. Bond van Marineschepelingen, 3140 leden.
4. Inl. Marinebond (opger. 1 Dec. 1925) 1134 leden.
5. R. K. Ver. van Inl. Marine-personeel „Sint Paulus" (opger. 8 Juni 1928) 37 leden.
6. R. K. Ver. van Marine-personeel „Sint Christophorus" (opger. 25 Oct. 1926) 94 leden.

De sub 2, 3 en 6 genoemde ver. zijn afdeelingen van de in Nederland gevestigde organisaties. De neutrale Eur. bonden (2 en 3) zijn met andere in Nederland gevestigde Marine-vereenigingen federatief verbonden in het C.A.M.B.O.

Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat te Soerabaja het bestuur zetelt van:

7. „Onderling Belang" Ver. van personeel bij de Maritieme inrichtingen aan den wal (opger. 4 Maart 1907) 164 leden.

Deze laatste organisatie is niet als een Marine-bond aan te merken. Het is dan ook de eenige organisatie van de hiervoren genoemden, waarvan bekend is, dat zij bij een vak-centrale, namelijk het V.V.O., is aangesloten.

De militairen beneden den rang van Officier in het Leger zijn in vijf vereenigingen ondergebracht. Het zijn:

a. Eur. Onderofficiers ver. „Ons Aller Belang" (opger. 10 April 1902) 2570 leden.
b. Perserikatan Minahasa (opger. 20 Febr. 1910) 4000 leden.
c. Oentoek Keperloean Kita (opger. 24 Febr. 1922) 718 leden.
d. Ned. Ind. R. K. Onderofficieren bond „Sint Ignatius" (opger. 3 Dec. 1922) 284 leden.
e. Ned. Ind. Ver. van Prot. Christelijke Onderofficieren „Pro Rege" (opger. 4 Febr. 1922) 189 leden.

Hierbij komen de soldatenbonden, van welke toen, aan de hand van couranten-berichten, kon worden gemeld, een te Djocja met 160 leden, Malang met 110 leden, Bandoeng met 170 leden, Buitenzorg met 123 leden, Batavia en Mr.-Cornelis met 187 leden en Solo met 161 leden.

BUITENLAND.

DES VOLKENBONDS NIEUW-GUINEA.

Afgaande op het Japansche dagblad *Mainichi* van den 8sten Februari, zou de huidige Japansche minister van Marine in den kort vóór dien gehouden kabinetsraad aan zijn collega's hebben te kennen gegeven, dat Japan, al zou het uit den Volkenbond treden, nimmer de mandaat-eilanden zal teruggeven, om de eenvoudige reden, dat de strategische waarde van die eilanden van zoo groote beteekenis is, dat hun behoud een levensbelang voor de Japansche defensie vormt.

De *N. R. Ct.* van 18 Maart gaf een particuliere correspondentie uit Melbourne, die weet te vertellen:

Precies eender denkt Australië over het toevertrouwde mandaat-gebied Nieuw-Guinea, dat den 9den Mei a.s. door den federalen minister van Volksgezondheid, die daartoe den 27sten April te Sydney scheep gaat, officieel zal worden verblijd met een min of meer autonoom bestuur, op dezelfde leest geschoeid als het tot heden goed voldoende systeem in Papua, het land, waarmede wij op de schoolbanken kennis maakten als Britsch Nieuw-Guinea, gelijk ons werd geleerd, dat ten Noord-Oosten van ons eigen bezit op dit enorme, voor een zeer groot deel nog ongeëxploreerde eiland, Duitsch Nieuw-Guinea was te vinden, ook wel Kaiser Wilhelms Land geheeten. Om dit voormalige Duitsche protectoraat van in totaal ruim 90.000 vierkante mijlen, door den Volkenbond tout court als Nieuw-Guinea geboekt, is het te doen; het overgroote deel van dit mandaat ligt op het eiland van dien naam en beslaat zoo iets van 70.000 vierkante mijlen, terwijl het overige gebied door den ouden Bismarck-archipel wordt gevormd, waarvan New Britain en New Ireland, resp. 13 en 3 duizend vierkante mijlen en vroeger bekend als Neu Pommern en Neu Mecklenburg, de grootste eilanden zijn, zoomede door de Salomon-eilanden, met Bougainville (3200) en Buka (200 vierkante mijlen) als de voornaamste.

Van dat de Duitsche gouverneur op 17 September 1914 capituleerde voor den commandant van de expeditie, die door de Australische regeering was uitgezonden, is „Nieuw-Guinea"

onder militair bewind gebleven tot den 9den Mei 1921, toen er een civiel bestuur werd ingevoerd, nadat de Volkenbond in December van het jaar tevoren een mandaat aan het Australische Gemeenebest had verleend over dit vroeger Duitsche protectoraat. Kort nadat de Volkenbond bedoelde beschikking had genomen, ging de z.g. „New Guinea Act 1920" met vlag en wimpel door het Federale Huis van Afgevaardigden, dat toen nog in de oude federale hoofdstad Melbourne vergaderde. Deze wet voorziet in een administrateur en legt de wetgevende macht in handen van den gouverneur-generaal, evenals de behartiging van de belangen der inboorlingen op den grondslag van de bepalingen van het mandaat. De administratie loopt over 7 schijven, departementen genoemd, t.w.: de onontbeerlijke secretarie; financiën; inlandsche zaken; openbare gezondheid; douanen en scheepvaart; gronduitgiften en mijnbouw; kadaster en boschwezen en als laatste het departement van landbouw. Het geheele gebied van het „Territory of New Guinea", is verdeeld in 8 districten, waaronder ook de eilanden zijn ingedeeld, aan het hoofd waarvan een districts-ambtenaar, bijgestaan door een kleinen staf.

Ingevolge art. 6 van het mandaat dient ieder jaar een rapport bij den Volkebond te worden ingediend, wat dan ook den 30sten Juni voor de twaalfde maal is geschied, en waaromtrent den 25sten Januari van uit Genève bericht kwam, dat de Raad van den Volkenbond het rapport van de Permanente Mandaten-commissie had geadopteerd, welke de hoop uitspreekt, dat Australië in de pogingen om heel „Nieuw Guinea" onder toezicht te brengen, niet zal verslappen, ten spijt van het ruwe landschap en de vijandschap der inboorlingen, terwijl voorts bedoelde commissie kennis genomen heeft van de verzekering van den Australischen gedelegeerde, dat in het volgende rapport meer details zullen worden verschaft over de macht van de hoofden der inboorlingen en hun invloed op de bevolking.

Deze vijandelijke gezindheid is den 7den Januari weder eens tot uiting gekomen, toen in het district Morobe de explorateurs William Naylor en Emil Clareus met negen inlandsche dragers zijn vermoord, blijkbaar doodgeknuppeld, afgaande op het door den districtsambtenaar van Salamoa ingediende rapport, waarin o.m. staat vermeld, dat de lijken der beide blanken en van drie inheemsche dragers op drie dagen loopen van Otibanda zijn gevonden. Deze gruwelijke misdaad is aan het licht gekomen, doordat een der inlandsche dragers wist te ontkomen en den moord ter kennis bracht van de administratiepost te Surprise Creek, welke de federale regeering oogenblikkelijk per draad op de hoogte stelde. De districtsambtenaar Townsend is toen met

inlandsche politie in een vliegmachine van Salamoa naar Otibanda vertrokken, gevolgd door een tweede vliegtuig. Hij zelf met een assistent, tien inlandsche politiemenschen en koelies zijn toen op zoek getogen naar de lijken, waarin zij na drie dagen zoeken door vrijwel ondoordringbaar struikgewas en over rotspartijen eindelijk slaagden met boven reeds genoemd resultaat. Van de moordenaars geen spoor.

Het nieuwe bestuurssysteem zal bestaan uit een Wetgevende en een Uitvoerenden Raad, welke laatste 9 leden zal tellen, en wel 8 ambtenaren en 1 particulier, allen gekozen door den Wetgevenden Raad. Deze wordt voorgezeten door den administrateur en bestaat uit de 9 leden van den Uitvoerenden Raad en 7 door den administrateur te benoemen niet-officieele personen, ieder voor zich verschillende territoriale belangen vertegenwoordigende.

Dat de voornaamste rivier de Sepik is, gelijk er ook een district van dien naam wordt aangetroffen, en dat deze tot op 250 mijlen bevaarbaar is, moge over een eigen jacht beschikkende toeristen wellicht interesseeren, doch wat van meer algemeen belang kan worden geacht is de wekelijksche goudopbrengst van den laatsten tijd in het mandaatgebied. Iedere week wordt van de Bulolo goudvelden in centraal Nieuw-Guinea voor £ 12.000 aan gouden staven van 30 Eng. ponden per post aangeteekend naar Sydney gezonden. Na het ontdekken der goudvelden in de nabijheid van de Bulolo hebben de directeuren van de Bulolo Gold Dredging Ltd. uitgemaakt, dat deze wijze van verzending de goedkoopste en veiligste is. Eens per week wordt het goud gesmolten en in staven gegoten en in kleine Junkersvliegtuigen geladen, welke de kostbare vracht in een half uur vliegens naar de kust vervoeren, waar de zending aan de zorgen van de postambtenaren wordt overgedragen. Een boot brengt dan die postpakketten in 10 à 12 dagen naar Sydney.

Zoo profiteert Australië toch in elk geval iets van het verleende mandaat, al heeft het gemeenebest ieder jaar een niet onaanzienlijk bedrag aan kosten neer te tellen voor den Volkenbond en het daaraan verbonden Internationaal Arbeidsbureau. Voor 1933 is deze bijdrage gesteld op £ 35.600 goud, wat dus beteekent £ 65.000 naar den huidigen koers van het Australische pond.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

HET VOORTBESTAAN DER OMBILIN-MIJN.

Sinds 1922 worden op de exploitatie der Ombilin-mijn belangrijke verliezen geleden ,in 1931 zelfs meer dan *f* 2 millioen, en men gaat voort groote bedragen op de Ombilin-kolen bij te passen, alsof Ned.-Indië zwemt in het geld. *De Loc.* (20 Februari, Z.) acht het niet verantwoord hiermee nog langer voort te gaan. Reeds in 1926 werd de vraag der wenschelijkheid van de sluiting der Ombilin-mijn door den Min. van Kol. aan de orde gesteld, en tijdens zijn bezoek aan Sum. Westkust in 1927 heeft de vorige Landvoogd te Sawah Loento ook deze aangelegenheid besproken. Er waren tal van bezwaren tegen de sluiting. Ten eerste verliest het plaatsje Sawah Loento bijna geheel zijn beteekenis, waardoor natuurlijk ook veel kapitaal verloren gaat. Ook zal de spoorlijn van Padang-Pandjang naar Sawah-Loento naar alle waarschijnlijkheid moeten worden opgedoekt. Reeds deed de concurrentie van taxi's en autobussen zich ook daar gelden, en het verlies van het kolentransport zou dit lijngedeelte den doodsteek geven. Dus bleef men de kostbare mijn handhaven. Op elke ton kolen wordt *f* 6.50 toegelegd. Inderdaad verkeert deze mijn reeds lang in staat van faillissement, en alleen omdat jaarlijks uit de schatkist de verliezen kunnen worden aangevuld, kan zij blijven bestaan. Maar dit is toch een uiterst gewaagd experiment.

Ombilin-kolen kunnen niet op de schepen worden gestookt, tenzij de vuurhaard wordt ingekort. Dit is dus een handicap bij den verkoop. De mijn ligt buiten den vaarweg; Emmahaven ligt aan den verkeerden kant van Sumatra, en zal nooit meer iets van beteekenis worden. De kolen hebben eene calorische waarde van 7200. Stel hiertegenover de Boekit Asem-mijn, welker kolen eene calorische waarde van 8000 hebben, direct op alle schepen zijn te gebruiken, terwijl Kertapati (afscheepplaats) slechts 20 uren van Singapore ligt. Ook uit een oogpunt van politieke beteekenis ligt Boekit Asem veel gunstiger; deze mijn kan afvoeren naar Kertapati (Palembang) en naar Oosthaven; in beide plaatsen kunnen Oceaanbooten aanleggen. De vraag rijst dus: Is het niet

noodig de geheele productie voor Indië te concentreeren in de Boekit Asem-mijn, welker productie dan moet worden vergroot (hetgeen zonder veel extra-kosten kan geschieden), terwijl de Ombilin-mijn dan kan worden gesloten?

De „Rotterdamsche Lloyd" en de Stoomvaart Mij. „Nederland" namen hier vroeger voor hun schepen ongeveer 350.000 ton per jaar af; na den bouw der motorschepen verminderde dit tot... 5 à 10.000 ton per jaar, dus practisch nihil. De S. S. nam in normale tijden 350.000 à 400.000 ton per jaar af, thans is dit gedaald tot 230.000 ton! Alleen de K. P. M. is nog, volgens contract, verplicht tot de afneming van 100.000 ton per jaar; daarvoor heeft zij het vervoer der geheele productie. Zoo is het duidelijk, dat onze kolenindustrie moet worden ingesteld op den export, en dan heeft zij alleen kans als zij met zeer lage prijzen komt.

PLANNEN IN DE LUCHT.

De hoofdredacteur van de *Deli Ct.*, de heer J. J. van der Laan, heeft in Februari de reis Holland—Deli, per vliegtuig van de K. L. M., in 9 dagen meegemaakt. Hij heeft in dit blad zijn waarnemingen en gewaarwordingen vastgelegd. De slotsom van zijn ondervinding is een warme aanbeveling van dit vervoermiddel voor zakenlieden, die spoed willen zetten aan de behandeling van hun zaken.

Wat hij, in het blad van 3 Maart, zegt over het nationaal belang en om nog meer waardeering te vragen voor het personeel, nemen wij hier over.

„Men moet het niet onderschatten wat het beteekent voor den Hollandschen naam en het algemeen aanzien van Holland in de wereld, dat het een Nederlandsche luchtlijn is, die de langste, tevens de meest betrouwbare ter wereld is, waarbij naar een geheel nieuw beginsel, hetzelfde toestel als een schip naar het einddoel vliegt, om vandaar met dezelfde bemanning naar de haven van uitgang terug te keeren.

Wij stonden eenige keeren, met de toestellen van concurrente lijnen op internationale vliegvelden, waarbij we met, gerechtvaardigden, nationalen trots konden opmerken, dat de Vaderlandsche toestellen verreweg superieur zijn, omdat ze naar nieuwere eischen zijn gebouwd.

Ook moet men niet onderschatten wat het voor ons eigen nationaal gevoel en voor het vertrouwen in onze eigen toekomst zeggen wil, dat het dan toch, ondanks alle teekenen van ontbinding en achteruitgang en met allen twijfel aan de toekomst van

ons volkbestaan, dan toch maar Hollanders zijn, die dit voorbeeld aan de wereld geven.

Zoolang Holland zulke menschen levert, behoeven we niet te twijfelen aan onze toekomst, maar liggen er altijd nog in ons volk gezonde kiemen besloten, die voor den wederopgang van onvergelijkelijke waarde zijn. Het zijn ontegenzeglijk nog dezelfde eigenschappen die eeuwen geleden ons volk tot een zeevarend volk maakten van den eersten rang, die ons ook onze plaats in de luchtvaart verzekeren.

Men heeft uit de reisbeschrijving in onze vorige nummers kunnen zien hoe onze piloten hun taak opvatten en hoe zij ook onder zeer moeilijke omstandigheden dezelfde hooge rust en plichtsopvatting toonen, die de Hollandsche scheepvaart in de wereld beroemd heeft gemaakt.

Wij hebben thans persoonlijk kunnen zien, wàt het eigenlijk beteekent, als we iedere week een toestel in Indië of in Holland zien landen, dat ons berichten brengt. Wij hebben gezien, welk een volkomen overgave van den persoon aan zijn werk en welk een innige samenwerking der bemanning er noodig is om, onder alle weersomstandigheden, die groote vogels door de luchten te dirigeeren.

Misschien niet zoo overweldigend, hoewel toch altijd inspannend, bij mooi weer en zonneschijn, maar wij hebben gehoord wat zich op deze lange route kan afspelen en wij hebben een heel klein slaatje gezien van wat onze Indië-vliegers elk oogenblik kunnen en somtijds *moeten* doormaken. Er zijn gevallen bekend, in de nog jonge luchthistorie der Holland—Indië-lijn, waarin de bemanning zoodanig is aangepakt, dat zij psychisch daarvan de ergste gevolgen ondervond, er is een geval geweest, waarin een bestuurder na een ontmoeting met slecht weer, ongeschikt is geworden voor zijn verderen arbeid. Van het ongeluk van de „Ooievaar" spreken we niet, maar ten slotte kan elke vlucht een laatste beroep zijn op de offervaardigheid van de bemanning, tot een beroep op het allerhoogste toe.

Wij hebben groote bewondering voor den organisator en de pioniers, die in Holland en Indië theoretisch de plannen hebben opgebouwd voor deze verbinding, in het bizonder voor dengeen, die, als directeur Plesman, in zijn geestesoog reeds lang geleden voorzag, waartoe deze lijn kon uitgroeien, maar nòg grooter respect hebben wij voor hen, die deze plannen uitvoeren op de wijze waarop zij dat tot nu toe hebben gedaan."

De heer Van den Laan spreekt ook over plannen in de lucht bij de K. M. L., maar wij meenen, mede in verband met hetgeen

wij van hem overnamen, hier nu liever de zoo pas tot werkelijkheid geworden plannen van die mpij. te moeten vermelden, zooals wij ze vermeld vonden in een mededeeling, door den heer A. Plesman, directeur van de K. L. M. voor de jaarlijksche persconferentie gedaan, en weergegeven in de dagbladen van 8 April.

Wij nemen uit het verslag over wat op den dienst Amsterdam—Batavia betrekking heeft en komen dan van zelf ook op de nieuwe plannen, die reeds in begin van uitvoering zijn.

De dienst Amsterdam—Batavia is in 1932 voor 't eerst gedurende het geheele jaar wekelijks gevlogen.

De K. L. M. heeft in 1932 afgelegd 3.192.005 K.M., waarvan 1.540.216 K.M. op de route Holland—Java.

Op deze route is het postvervoer geleidelijk toegenomen. De inkomsten uit passagiers- en goederenvervoer hebben de raming ver overtroffen; hierdoor en verder tengevolge van beperking in de uitgaven heeft de exploitatie een vrij belangrijk beter resultaat opgeleverd dan was verwacht. Aangenomen was, dat in het eerste halfjaar per week gemiddeld 200 K.G. en in het tweede halfjaar per week gemiddeld 300 K.G. vervoerd zou worden; in werkelijkheid waren de cijfers 238 en 285 K.G.; het eerste halfjaar heeft dus de verwachtingen overtroffen. Wat het tweede halfjaar betreft, moet men er rekening mee houden, dat de begrooting was opgemaakt op een tijdstip toen de algemeene crisis nog niet zoo sterk had doorgezet als later.

Het geheele postvervoer van N.-I. (zeepost en landmail) is in het eerste halfjaar van den wekelijkschen dienst 18 pCt. achteruitgegaan. Bedenkt men, dat in een K.G. luchtpost door de toepassing van brieven met licht gewicht (5 en 10 gram) op zijn minst driemaal zooveel stukken gaan als in een K.G. zeepost, dan mag het resultaat, dat bereikt is, geenszins ongunstig worden genoemd en is er reden tot voldoening.

Aan het einde van 1932 werd iedere week ongeveer 300 K.G. vervoerd en dit heeft zich in 1933 voortgezet. Het postvervoer op de tusschentrajecten is voortdurend toegenomen.

Met ingang van 1 Mei volgen de vliegtuigen op de lijn Amsterdam—Batavia wederom de zomerroute via Leipzig—Boedapest. Tegelijk wordt een belangrijke wijzing in den dienst in westelijke richting ingevoerd. Het vertrek uit Batavia wordt n.l. op Woensdag gezet, inplaats van op Vrijdag. Deze verandering geschiedt op verzoek van de Nederlandsch-Indische posterijen en wel op grond van de overweging, dat de booten uit de buitengewesten, welke Dinsdag de zeemail naar Batavia brengen, ook de luchtmail aanbrengen, die dus tot nu toe twee dagen bleef liggen alvorens met

het vliegtuig verder te worden vervoerd. Met de nieuwe regeling zal ook de luchtmail onmiddellijk na aankomst te Batavia, vandaar per vliegtuig verder worden gebracht.

Een verdere belangrijke wijziging is, dat het reisschema in de richting Batavia—Amsterdam voor de eerste maal op acht dagen is gebracht. Men kan dus voortaan de Indische mail Woensdagavonds in Nederland verwachten, tevens vroeg genoeg om nog de mail — voor Engeland bestemd — met het avondvliegtuig naar Londen door te zenden. Op deze wijze zal men dus in Engeland in acht dagen tijd mail uit Singapore en de Straits hebben en zal de reiziger uit Calcutta in vijf dagen Londen bereiken.

In omgekeerde richting blijft de reistijd nog op negen dagen gesteld, echter ook met een wijziging. Inplaats van namelijk des Donderdagsmorgens zeer vroeg te vertrekken en denzelfden dag Athene te bereiken, zal het vliegtuig Amsterdam des morgens om 10 uur verlaten, nadat het morgenvliegtuig uit Londen binnen is. Het vliegtuig naar Indië zal dan Donderdags gaan tot Boedapest, Vrijdags echter Boedapest—Caïro vliegen en dus toch den tweeden dag de hoofdstad van Egypte bereiken.

De zomerdienst, die al deze nieuwe regelingen bevat en tot 1 September zal duren, is op Donderdag 4 Mei ingegaan voor de richting Amsterdam—Batavia en op 26 April voor de richting Batavia—Amsterdam.

Het gevolg van deze nieuwe regeling zal zijn, dat men in Nederland — normaal gesproken — zeven dagen gelegenheid zal hebben de mail uit Indië te beantwoorden, en in Bandoeng en Batavia drie dagen, in Soerabaja een en in Medan vijf dagen hiervoor ter beschikking zal hebben. Desgewenscht kunnen spoedbrieven, die Woensdags uit Indië binnenkomen, beantwoord worden met het vliegtuig, dat den volgenden morgen om 10 uur naar Indië vertrekt.

De K. L. M. hoopt, dat het spoedig mogelijk zal zijn de lijn op Indië naar Australië door te trekken. De K. N. I. L. M. staat hiervoor gereed; het wachten is op de toestemming van de Australische regeering. In den dienst Amsterdam—Batavia zal, indien de toestemming van de Britsche regeering wordt verkregen, een wijziging worden gebracht, in dezer voege, dat van 1 Mei af via Singapore wordt gevlogen. De toestellen zouden dan Medan niet meer aandoen, doch de K. N. I. L. M. zorgt voor een aansluitende nevenlijn voor het verkeer op deze plaats.

Het is ons niet bekend in hoever deze regeling al dan niet een verzwaring van den dienst voor het personeel medebrengt. De artikelen in de *Deli Ct.* brengen een bevestiging van hetgeen reeds

meermalen vernomen is, dat de dienst, zooals hij tot nu geregeld was, reeds het uiterste vergt wat in redelijkheid nog aan de piloten mag worden opgelegd. Zou verder gaan te verantwoorden zijn? Zoo ten opzichte van die stoere kerels, als voor den dienst? Is de K. L. M. er op bedacht een permanente geneeskundige contrôle in actie te houden voor haar menschen-materiaal?

De eerste week van April, die voor de luchtvaart zoo buitengewoon rampspoedig is geweest, heeft wel duidelijk doen uitkomen, dat voor- en tegenspoed niet alleen worden bepaald en beheerscht door de vaardigheid van den bestuurder, maar wat de verongelukte luchtschepen hebben doorgemaakt heeft toch weer nader volle aandacht gevraagd voor hetgeen van die vaardigheid kan worden gevergd en voor het belang dat er in gelegen is, die vaardigheid veilig te stellen. Van het uithoudingsvermogen mag in gewone omstandigheden niet te veel gevergd worden. Heeft het groote schip, lichter dan de lucht, wellicht meer kans dan het zware vliegtuig om speelbal van atmosferische invloeden te worden, de veiligheid van het vliegtuig is zeker niet in mindere mate dan die van het luchtschip afhankelijk van de frischheid van geest van den bestuurder. Een oogenblik van geestesoververmoeidheid van den piloot kan de ergste gevolgen hebben.

In dit verband brengen wij nog 't hier volgende te pas.

De honderdste postvlucht naar Indië is volbracht! kon *Het Vliegveld* van Maart uitroepen. Het maandblad gaf daarbij een fotobladzijde met een keur van K. L. M.-foto's, genomen langs de Indië-route. Over die vlucht schreef het:

„Daaruit blijkt wel het beste, hoe zeer onze wekelijksche luchtdienst op Indië als *iets vanzelf sprekends* wordt beschouwd, dat zonder eenig vertoon, zonder toespraken of lofzang Donderdag 16 Februari te Schiphol het honderdste vliegtuig van de wekelijksche verbinding, naar Indië is vertrokken. Ware het niet, dat in de dagbladen het feit met een kort woord zou zijn herdacht, die *honderdste* zou onopgemerkt langs ons zijn heengegaan.

Er is niet gefeest. En is dat goed. Die dienst toch is er voor den dienst, is er als dienaar van het nationaal belang. Maar ondanks dat *streng* zakelijk karakter, mogen we toch heusch nog wel weer eens onderstreepen, dat het mooiste en het beste in die luchtverbinding met ons Insulinde is en blijft: de kunde, de toewijding, de plichtsbetrachting dier wakkere jongens, die week- in week-uit de post over dien 15000 K.M. langen afstand *brengen en halen*. Daarvoor blijven we koesteren oprechte, diepe bewondering."

* * *

Luchtvaart, het officieel orgaan van de Kon. Ned.-Indische Vereeniging voor Luchtvaart, wijdt een pagina aan het z.g. plan-

Asjes. Het betoogt, dat men het plan, los van namen, als geval moet zien. Het gaat er om te bestudeeren of een maildienst met kleine toestellen een meer gewenschte vorm van exploitatie is dan de tegenwoordige. En het blad vervolgt dan:

„Het is jammer, dat deze zaak bijna niet te behandelen is zonder daarin de bedrijfspolitiek van de K. L. M. te betrekken. De K. L. M. heeft steeds het systeem van gemengd vervoer: post, passagiers en goederen voorgestaan en het opperen van een andere mogelijkheid wordt helaas vaak beschouwd als onwelwillende critiek. Daardoor wordt dit vraagstuk, dat in den grond van de zaak enkel een is van verkeerseconomie en door de financieele banden, welke de luchtlijn met de schatkist binden, ook een is van algemeen belang, vertroebeld door sentimenten."

Het blad gaat dan voor- en nadeelen na en besluit:

„Op dit oogenblik lijkt ons van belang, dat door het plan-Asjes het tekort op den postdienst waarschijnlijk verkleind kan worden, waartegenover staat, dat de toekomstige ontwikkeling van het passagiersverkeer erdoor geremd wordt. Ook het kapitaal aan materiaal en organisatie, dat in den dienst is gestoken, behoort meegerekend te worden.

De postexpres kan waarschijnlijk, door lagere directe subsidie, grijpbare voordeelen geven, ze heeft buitendien de aantrekkelijkheid dat, anders dan b.v. bij mijnen, suikerfabrieken of ondernemingen, die gesloten worden, het bestaande niet verloren gaat, maar de dienst, waarmede wij wekelijks 20.000 luchtpostbrieven zenden, behouden blijft. De K. L. M. heeft reeds blijk gegeven van een ruimen en grooten blik. We zijn ervan overtuigd, dat zij, die ook zal toonen wanneer hare medewerking gevraagd wordt door de Regeering bij de oplossing van het onderhavige vraagstuk."

* * *

Zooals uit de studiereis van dr. Eckener naar N.-I. ter bestudeering van de mogelijkheid van een luchtschepenverbinding tusschen Nederland en de overzeesche gewesten in het Verre Oosten, duidelijk is geworden, maken de belanghebbende kringen in Nederland, voornamelijk de Stoomvaart Mpij. „Nederland" en de Rotterdamsche Lloyd, ernst van deze zaak en worden de voorbereidingen actief voortgezet. 24 Maart arriveerde dr. Eckener dan ook te Amsterdam, om voor het eerst na zijn terugkomst in Europa met zijn opdrachtgevers de resultaten van zijn reis te bespreken.

In een persgesprek deelde hij mede, dat de door hem verzamelde gegevens thans eerst onderzocht moeten worden en dat de belangrijkste vraag, deze is: *zal een dienst onderhouden door*

luchtschepen tusschen Nederland en Ned.-Indië rendabel kunnen zijn?

De factoren die daarbij onderzocht dienen te worden zijn o.a. het aantal passagiers, waarop men zou kunnen rekenen, en vooral de hoeveelheid vracht, die men te vervoeren zou krijgen. Daarvan hing dan weer de grootte van de te gebruiken luchtschepen af en in verband hiermee moest weer rekening worden gehouden met de snelheid, waarmede men wenschte te varen. Natuurlijk zou het een belangrijke steun zijn, als men ook de luchtpost zou kunnen vervoeren. Gezien echter de plannen van de K. L. M. om voor het overbrengen van de luchtpost een nieuw type zeer snelle vliegtuigen te gaan gebruiken, leek het onwaarschijnlijk, dat in dit geval een luchtschependienst veel snelle zakenpost te vervoeren zou krijgen. Wel zou de kans groot zijn, dat een luchtschip tegen een lager tarief groote hoeveelheden minder urgente stukken en vooral groote hoeveelheden kranten, waarvan de porti thans te duur zijn om ze in grooten getale naar Indië te verzenden, te vervoeren zou krijgen. Naarmate de vliegtuigen sneller worden, worden zij minder comfortabel voor passagiers, en dr. Eckener gelooft dan ook stellig, dat passagiers de voorkeur zouden geven aan de reis in een comfortabel luchtschip, met ruimte om zich te bewegen en zelf voorzien van promenadedekken, boven de snelle doch weinig ruimte biedende vliegtuigen, bovendien *het luchtschip zou vier à vijf dagen doen over de reis.*

Wat de te volgen route betreft, diende onderzocht te worden of men uit Nederland zou kunnen starten en zoo ja, of zulks het geheele jaar mogelijk zou zijn. Want *de ergste vijand van de luchtvaart en ook van het luchtschip blijft mist.*

Het zou overwogen kunnen worden, of men den dienst op N.-I. zou kunnen combineeren met dien op Z.-Amerika. Beide diensten zouden aan de Middellandsche Zee een gemeenschappelijk beginpunt kunnen hebben, dat tevens dienst zou kunnen doen als overstapstation van Amerika naar het Verre Oosten. Ook uit commercieele overwegingen is het gewenscht de route over Egypte te nemen en daar een tusschenlanding te maken, uitsluitend voor het opnemen of uitlaten van passagiers en vracht. Deze geheele tusschenlanding zou niet langer dan een kwartier of een half uur behoeven te duren. Verder zou het traject dan gaan over de Roode Zee en van Aden over Colombo in de richting van Singapore. Voor een luchtschip is de reis boven zee te prefereeren, terwijl men door het volgen van de landroute ook herhaaldelijk te maken zou krijgen met hooge bergmassieven. Het is gewenscht, dat op de route nog één gelegenheid wordt gemaakt, om brandstof in te nemen.

Een dergelijk station zou het best gemaakt kunnen worden ten Z. van de Roode Zee, in de nabijheid van Aden.

De atmospherische en klimatologische omstandigheden, zooals dr. Eckener die heeft bestudeerd, zouden geen beletsel vormen om den dienst het geheele jaar door te onderhouden.

De vluchten naar Z.-Amerika kan men op het oogenblik perfect noemen. In het afgeloopen jaar zijn tien vluchten gemaakt en vertrek en aankomst zijn geschied precies volgens de aangekondigde dienstregelingen met de regelmatigheid van een trein. De Braziliaansche zoowel als de Spaansche regeering zijn thans overtuigd van de soliditeit van een dergelijken dienst en interesseeren zich levendig voor de instandhouding ervan. De Spaansche regeering heeft terrein met ankermasten laten aanleggen te Barcelona en te Sevilla, terwijl in laatstgenoemde stad bovendien een luchtschepenhangar wordt gebouwd. Zoodra deze voltooid is zal de dienst op Z.-Amerika waarschijnlijk het geheele jaar door worden onderhouden.

Wat *den dienst op N.-I.* betreft, zelfs de beruchte West-moesson levert geen moeilijkheden op. De moesson is vooral zeer nat en het gevolg zal voornamelijk zijn, dat een luchtschip op dit traject drie à vierduizend ton meer waterballast zal moeten nemen, zoodat de omvang van de luchtschepen voor dezen dienst niet te klein kan worden. Overigens kan men zeggen, dat men op dit traject, vergeleken met het traject naar Z.-Amerika, slechts met zwakken wind te maken heeft, met uitzondering van het gedeelte ten Z. van de Roode Zee. De wind, die er is, zal men natuurlijk moeten uitbuiten om de snelheid, zooveel mogelijk op te voeren. Zoo zal men tijdens den Zuid-West-moesson zonder veel last den heenweg dicht onder de Britsch-Indische kust varen, doch op den terugweg ter vermijding van dezen moesson en teneinde de heerschende winden zooveel mogelijk uit te buiten, zoover mogelijk Zuidelijk koersen, alsof men op de Afrikaansche kust aanhield, om pas ten Zuiden van de Perzische Golf met een scherpen draai in de richting van de Roode Zee te varen.

Inmiddels zijn de plannen nog in het stadium van studie en calculatie. Wat tenslotte definitief besloten zal worden en of en wanneer men tot definitieve proefnemingen en eventueel zelfs proefvluchten zal overgaan, staat nog niet vast.

Op een bijeenkomst op 29 Maart van vertegenwoordigers van de K. L. M. en van de scheepvaartmaatschappijen Maatschappij „Nederland" en „Rotterdamsche Lloyd", die een voortzetting was van reeds eerder gehouden besprekingen is de grondslag gelegd

voor nauwe samenwerking op luchtvaartgebied van deze beide groepen.

Natuurlijk behoeven deze afspraken nog de nadere goedkeuring van de besturen van de betreffende maatschappijen en wat de K. L. M. betreft ook die van de regeering.

Den 31en Maart bevatten de bladen het volgende bericht uit Friedrichshafen.

„Omtrent de verdere plannen van dr. Eckener wordt van de zijde van de Luchtschepenwerf te Friedrichshafen medegedeeld, dat in de besprekingen, die hij met eenige Nederlandsche scheepvaartondernemingen te Amsterdam heeft gevoerd, de mogelijkheid is overwogen om in verband met de plannen tot het instellen van een luchtschependienst van Europa naar N.-I. gelijktijdig een dienst tusschen Europa en Noord-Amerika in te stellen, en wel zoodanig, dat de luchtschepen, die op het traject New-York—Europa varen via Barcelona, ook den dienst over Caïro naar Batavia en terug zouden doen. Met de geïnteresseerde Amerikaansche groepen zijn eveneens reeds onderhandelingen geopend.

In Nederland is men reeds dichter tot de verwezenlijking van de plannen voor een luchtschependienst tusschen Europa en N.-I. genaderd. Juist als gevolg hiervan zijn de onderhandelingen over het instellen van een dienst op Noord-Amerika, die indertijd wegens de algemeene oeconomische crisis moesten worden uitgesteld, hervat.

Naast de reeds bestaande Noord-Zuid-lijn Europa-Zuid-Amerika zou een tweede lijn worden ingesteld, een West-Oost-lijn, n.l. van New-York over den Atlantischen Oceaan naar Nederland—Spanje—Egypte—Nederlandsch-Indië. De Noord-Zuid- en de West-Oost-lijn zouden elkaar in Spanje kruisen.

Hoewel nog geen positieve resultaten zijn bereikt, worden de onderhandelingen voortgezet.

Uit dit alles blijkt duidelijk hoe Nederland bezig is zich een waardige plaats te verzekeren in de eeuw van de luchtvaart, die de 20ste worden zal.

DE KONINKLIJKE OP NIEUW-GUINEA.

In Maart verscheen in de Engelsche pers een bericht, dat de Royal Dutch belangen zou hebben op het eiland Nieuw-Guinea. Aangezien omtrent deze aangelegenheid in Nederland niets bekend was, heeft het Haagsche correspondentiebureau zich tot de

directie van de Bataafsche gewend. Deze was wel zoo vriendelijk mede te deelen dat van haar zijde reeds vele jaren, sedert 1905, exploratiewerken op Nieuw-Guinea zijn verricht.

De moeilijkheden echter, voor welke de Bataafsche op Nieuw-Guinea kwam te staan, waren buitengewoon groot. De transportmogelijkheden zijn er uitermate primitief en ook de ontginning zelf zou groote moeilijkheden en hooge kosten met zich brengen.

Zij heeft echter al in de jaren twintig mijnbouwkundige vergunningen verkregen van de Indische regeering en reeds sinds 1930 loopen er onderhandelingen, betreffende de afsluiting van z.g. 5 A contracten. Zij heeft, met het oog op de groote moeilijkheden, waarvoor zij zou komen te staan, gemeend, niet een concurrentie met andere concerns te moeten beginnen, doch de exploitatie liever te doen geschieden op een basis van samenwerking, waarbij dan twee andere groote petroleummaatschappijen gemoeid zouden zijn. Een en ander zal tengevolge hebben, dat, wanneer de onderhandelingen tot een gunstig resultaat leiden, een groote combinatie van Nederlandsch-Engelsch-Amerikaansche kapitalen de petroleum-mogelijkheden op Nieuw-Guinea tot ontwikkeling zullen brengen.

JAPAN VERSTRIKT IN EIGEN NETTEN.

De *Japan Weekly Chronicle* (9 Februari 1933) geeft te lezen:

Het Japansche Ministerie van Handel en Nijverheid constateert met bezorgdheid, dat men in het buitenland algemeen om antidumping-tarieven roept. Ook particuliere organisaties voelen, dat maatregelen moeten worden genomen om de markten, in het bijzonder India en het Zuidzeegebied, te behouden. Betoogd wordt, dat de Japansche handelaren door onderlinge concurrentie de prijzen onredelijk gedrukt hebben met het gevolg, dat eenerzijds het voordeel van den gedeprecieerden Yen verloren is gegaan en zij zich anderzijds aan het verwijt van „dumping" hebben blootgesteld. Op prijzen als Y. 20.— voor een rijwiel en Y. 0,30 voor rubberschoenen in Singapore, wordt geen winst gemaakt. Japan dumpt op die manier zijn grondstoffen en arbeid. Fabrikanten en exporteurs beginnen in te zien, dat hier contrôle moet plaats vinden.

Yoshizumi van de Osaka Kamer van Koophandel, raadt de handelaren aan bij de vaststelling van de prijzen rekening te houden met den koers van den yen en lage prijzen te vermijden. Extra winst moet worden aangewend voor de verbetering van de kwaliteit van het product, teneinde de markten blijvend te veroveren.

VARIA.

EEN DAGRANTSOEN VAN 2½ CT. VOOR EEN VOLWASSENE, VAN 8 CT. VOOR EEN GEZIN.

Wij komen hier nog eens terug (zie *De Ind. Gids*, Maart-afl., blz. 265) op deze interessante bewering, die, nadat ze als een bestaande en levende mogelijkheid verkondigd was, twijfel, ontkenning, ja, verontwaardigde verwerping uitlokte en die, bij de verdere gedachtenwisseling, toch door voorbeelden in cijfer is waar gemaakt, zij 't met de waarschuwing om voorzichtig te zijn met generaliseeren.

Het *Econ. Wkbl. voor N.-I.* geeft in zijn nummer van 24 Febr. een artikel van Ir. G. J. A. Terra over „De kosten der voeding in Koetowingan", dat cijfers bevat van een opzettelijk t.z. ingesteld onderzoek. Het volgende is ontleend aan zijn uiteenzetting.

De bedoeling van dit onderzoek was, door middel van een inventarisatie, een denkbeeld te krijgen van de beteekenis der cultuur op het erf, naast die op sawah en tegalan. Zoo werd tegelijkertijd, n.l. vanaf 1 Jan. 1932, van 15 gezinnen 3 maal per week opgenomen, welke inkomsten, zoowel in geld als in natura, uit erf- of sawahbezit of uit andere bronnen van inkomsten werden verkregen en tevens, wat de uitgaven der betreffende gezinnen waren, eveneens gesplitst in geld en natura, voor voeding, kleeding en andere noodzakelijke levensbehoeften en loonen e.d. Daartoe werd de waarde der producten in natura berekend naar de geldende pasarprijzen, welke voor deze streek bekend zijn. Deze gegevens zijn over 1932 nu bekend.

Bij het opmaken van de gemiddelden per dag, moet rekening worden gehouden met de slamatans, of feestmaaltijden, die voor de voeding en voor de vaste uitgaven een factor van beteekenis vormen.

Om tot de hieronder vermelde vergelijkende cijfers te komen, zijn, in de kolom „volwassenen", 2 kinderen voor een volwassene geteld.

Er is een factor buiten de opgaven gebleven, de voeding in natura verstrekt bij het werken in loonarbeid bij anderen (ploegen, planten, drogen van padi). Maar, gezien de geringe waarde van dezen factor bij de bij dit onderzoek betrokkenen, kan deze, zegt Schr., vrijwel verwaarloosd worden.

Alvorens nu de tabel zelf te geven, stippen wij aan, dat het hier geen speciaal-uitgezochte groep Javaansche gezinnen betreft. De waarnemer had een opdracht van geheel anderen aard te Koetowingan te vervullen voor den Tuinbouwkundigen dienst der

Afdeeling Landbouw, van die gelegenheid is gebruik gemaakt om in deze dichtbevolkte streek een uitgebreid economisch onderzoek in te stellen. Hiervan heeft dat naar de voedingskosten bij 15 gezinnen een onderdeel uitgemaakt.

Gezinnen	Aantal volwassenen	Kosten der voeding per volw. per dag m. i. v. eigen slametans	Aantal personen	Kosten der voeding zonder eigen slametans (per persoon per dag)	Kosten der voeding m. i. v. eigen slametans (per persoon per dag)	Kosten van thee, strootjes, sirih, vuur en licht (per persoon per dag)	Kosten der bijdragen aan andere slamet. (per persoon per dag)	% uitgaven voor voeding van totale bruto-uitgaven
		cent		cent	cent	cent	cent	
I	5½	12,2	7	6,1	9,6	1,9	0,2	19
II	5½	12,7	8	5,8	8,7	1,2	1,0	38
III	4	4,6	4	3,8	4,6	1,2	0,4	34
IV	2	5,0	2	4,1	5,0	1,5	0,1	26
V	7½	2,4	9	1,4	2,0	0,4	0,2	38
VI	4	3,0	6	1,8	2,0	0,5	0,1	41
VII	5	5,1	8	2,7	3,2	0,5	0,3	51
VIII	6	5,3	8	2,9	4,0	0,8	0,3	28
IX	3½	5,3	5	2,6	3,7	0,7	0,7	65
X	6	2,6	8	1,5	1,9	0,2	0,2	59
XI	5½	2,7	8	1,7	1,8	0,3	—	56
XII	4½	2,7	6	1,9	2,0	0,3	—	61
XIII	5	3,1	7	1,5	2,2	0,4	0,3	65
XIV	5½	5,9	7	3,8	4,7	0,9	0,6	38
XV	6	9,1	8	5,7	6,8	1,1	0,2	27

Schr. teekent aan, dat bij vergelijking dezer cijfers blijkt, dat er, ook in de inheemsche maatschappij, zeer groote verschillen in welstand bestaan, zoodat de geldswaarde der genoten voeding in het eene geval tot ruim 5 × zoo groot kan zijn als in het andere.

Een compensatie voor dit verschil wordt geleverd door het feit, dat de meer welgestelden veel grootere bedragen aan slametans uitgeven, waarvan de minder welgestelden, in tegenstelling met het bij de berekening veronderstelde, vermoedelijk profiteeren. Het aantal welgestelden, waartoe men hier de nos. I, II, XIV en XV kan rekenen, is echter in werkelijkheid geringer, dan uit de verdeeling over de toevallig bij het onderzoek betrokkenen zou mogen worden opgemaakt, en is te schatten op ruim 1 op 10, zoodat ook hierdoor de door de anderen genoten hoeveelheid voeding slechts in geringe mate vergroot wordt.

Overigens kunnen de hier genomen verhoudingen ongeveer als gelijk aan de in werkelijkheid voorkomende beschouwd worden.

Waar bij dit onderzoek voor 6 der gezinnen de geldswaarde der voeding z.b. per persoon en per dag minder dan 2½ cent bedroeg, met een gemiddelde van 2 cent, is de conclusie, dat in de betrokken streek ongeveer de helft der bevolking in 1932 voor minder dan 2½ cent per dag gevoed is, niet al te boud.

Een contrôle op de betrouwbaarheid van het onderzoek wordt nog daardoor geleverd, dat de bruto-inkomsten en -uitgaven elkaar niet veel ontloopen.

LEGER DES HEILS EN CRISIS.

In een artikel van *De Banier* (23 Februari) wordt een vrij uitvoerig overzicht gegeven van de „Ontplooiing van den geestelijken en maatschappelijken arbeid van het Leger des heils in O.-I.", wij nemen er deze vermelding uit over:

Een geheel nieuw gebied van werkzaamheid, door het Leger des heils betreden, vindt men in de hulpverstrekking aan de door de heerschende depressie getroffenen, de zoogenaamde crisisslachtoffers. Door den steun der regeering en de hulp der bestaande comité's heeft het Leger thans zes „Tehuizen van Socialen Arbeid" opgericht: te Batavia, Medan, Soerabaja (twee), Oengaran en Garoet, en spoedig zal ook in Semarang een dergelijke inrichting worden geopend; een werkprestatie van Kommandant de Groot, waarvoor men ongetwijfeld respect moet hebben.

S. D. A. P. EN SALARISKORTING.

Grappig noemt de *Standaard* de houding der sociaal-democraten in den strijd om de salarissen in Ned.-Indië.

In 1931 kort de Regeering 5 pCt.; de sociaal-democraten zeggen: neen.

In 1932 kort de Regeering 10 pCt.; de sociaal-democraten zeggen: 5 pCt.

In 1933 kort de Regeering 17 pCt.; de sociaal-democraten zeggen: 10 pCt.

Waarom zullen wij ons verder bekommeren? De heeren volgen toch, op een afstand. Het inzicht bereikt hen alleen wat langzaam. Ze worden vanzelf wel wijzer!

HERHAALT DE GESCHIEDENIS ZICH?

De 10 Juli 1640 te Wye in Kent geboren Engelsche dichteres en novelleschrijfster Afra Johnson huwde na haar terugkeer in Engeland omtrent 1658 den koopman Behn, van Hollandsche afkomst.

Zij had haar kinderjaren in Suriname doorgebracht. Door de positie van haar echtgenoot kreeg zij toegang tot het hof van Karel II. Toen de tweede zee-oorlog met Holland uitgebroken was, was zij weduwe. In 1666 zond Karel II haar als spion naar Antwerpen.

Ick, de Koningh van de Britten,
Ben door openbaere blijck
Gode zelf alleen gelijck.[1])

Daar Afra zich door geestigheid onderscheidde en ook, zooals een geschilderd portret nog doet zien, door schoonheid, kreeg zij in Antwerpen tal van aanbidders. Van een dezer kwam zij te hooren over den voorgenomen tocht van de Ruyter naar Chattam; maar te Londen werd zij om haar bericht uitgelachen.

Dit veranderde,

Toen de Zeeleeu uwen standert
Streeck, en zonder schrick en schroom
U braveerde op uwen stroom.[1])

Omtrent Afra Behn heeft de Encyclopaedie van Ned. West-Indië verder nog bijzonderheden. Zij keerde naar Londen terug en is daar, ook onder den naam van Astraca, een zeer gevierde persoonlijkheid geworden, vooral in letterkundige kringen. Van haar werken zijn, ook na haar dood, meerdere uitgaven verschenen, ook zijn de door haar behandelde onderwerpen door andere schrijvers in eigen boeken verwerkt. Zij overleed den 16en April 1689 en is begraven in de Poets Corner der Westminster Abdy.

Onder aanhaling van de geschiedenis van Mata Hari zooals deze momenteel in een drukbezochte film is verwerkt; onder herinnering aan „De Zeven Proviciën", de Ruyters' admiraalschip, naar hetwelk het schip, dat muiterschip is geweest, genoemd werd; onder vergelijking van het bestrafte in-den-wind-slaan van een bericht en waarschuwing, toen èn nu, werd het hier voorafgaande verhaal, uit de oude doos opgediept, voor onze rubriek bestemd. De titel was eraan gegeven: De geschiedenis herhaalt zich.

Wij hebben dit opschrift in een vraag omgezet. Er is bij eenige interessante overeenstemming toch een hemelsbreed verschil in hoofdzaken en in bijzonderheden, zoodat men met meer recht van tegenstelling dan van overeenstemming kan spreken.

---

[1]) Uit Vondel's: De Zeeleeu op den Teems.

KOLONIALE LITERATUUR.

Mahākarmavibhanga (la grande Classification des Actes) et Karmavibhangopadesa (Discussion sur le Mahākarmavibhanga), par *Sylvain Lévi*, textes sanscrits rapportés du Népal, édités et traduits avec des textes parallèles en sanscrit, en pali, en tibétain, en chinois et en koutchéen. Ouvrage illustré de quatre planches: Le karmavibhanga sur les bas-reliefs de Boro-budur, à Java, Paris: Librairie Ernest Leroux, 1932. Prijs fr. 80.—.

Het gebeurde in het jaar 1885, dat Dr. J. W. IJzerman den bedolven voet van den Baraboedoer ontdekte. Toen in 1890 dit oorspronkelijk basement van het groote Boeddhistische heiligdom was bloot gelegd, bleek het versierd te zijn met een reeks van 160 bas-reliëfs, die gedeeltelijk van korte inscripties waren voorzien. Deze inschriften, die blijkbaar slechts waren bedoeld om den beeldhouwers tot leiddraad te dienen, hebben het mogelijk gemaakt op palaeografische gronden den tijd, waarin de Baraboedoer is gesticht, bij benadering vast te stellen. Wat de reliëfs aangaat, er was reden om te vermoeden, dat zij een bepaald religieus geschrift der Boeddhisten illustreeren. Immers voor de reliëfrijen der eerste gaanderij had men reeds kunnen vaststellen, dat hier bekende Boeddhistische werken zooals de *Lalitavistara* en de *Jātakamālā* worden gevolgd.

Intusschen heeft het tot 1928 geduurd eer het gelukt is uit te maken, welke tekst in beeld wordt weergegeven in de 160 paneelen van den bedolven voet. In dat jaar werd het groote monument bezocht door den bekenden Franschen oriëntalist Sylvain Lévi, die daarin aanleiding vond om het bedoelde probleem te bestudeeren. Bij aandachtige beschouwing der in Prof. N. J. Krom en Th. van Erp's Baraboedoer-monografie gepubliceerde reliëfs ging hem een licht op. Hij herinnerde zich een Boeddhistischen Sanskrit-tekst, waarvan hij in Juli 1922 een handschrift had gezien tijdens zijn verblijf in Nepal. Dit werk, *Mahākarmavibhanga* genaamd, is een uitvoerige verhandeling, waarin de bekende leer van het *karma(n)*, d.w.z. de vergelding van goede en booze daden

in verband met de wedergeboorte, wordt uiteengezet. Hoewel vrij eentonig en weinig verheffend van inhoud, moet dit geschrift bijzondere beteekenis hebben gehad in het oog der Boeddhisten. Het is in het Tibetaansch en Chineesch vertaald. Sylvain Lévi kwam nu tot de conclusie, dat het dit werk is of althans een daaraan nauw verwante tekst, waarop de reliëfs van den bedolven voet betrekking hebben. Hoewel het karakter van den *Mahākarmavibhanga* zich eigenlijk zeer weinig leent tot plastische uitbeelding, laat zich toch zeer goed verklaren, op welken grond de ontwerper van het groote heiligdom juist zulk een tekst heeft uitgekozen om het basement te versieren. Hier immers wordt den geloovige voor oogen gesteld, hoe de wezens onderworpen zijn aan de ijzeren wet der vergelding, die den kringloop der wedergeboorten beheerscht. Dit besef moest in hen het verlangen opwekken om in het Nirvāna de verlossing van wedergeboorte te vinden.

Dubbelen dank zijn wij verschuldigd aan den eminenten geleerde, vertrouwd met Sanskrit, Chineesch en Tibetaansch, die na zijn belangrijke ontdekking thans den tekst van den *Mahākarmavibhanga* met Fransche vertaling in het licht heeft gegeven. Dat hij deze taak op voortreffelijke wijze heeft volbracht, behoeft geen betoog. Het verband met de reliëfs van den Baraboedoer wordt hier uit den aard der zaak niet uitvoerig behandeld. Dit laat Lévi liever aan archaeologen over. Toch is het vooral dit verband, hetwelk voor den Nederlandschen en Indonesischen lezer deze uitgave belangrijk maakt.

Dr. J. PH. VOGEL.

Ethnologische economie en de studie van het economisch leven der inheemsche bevolking in het oosten van den Indischen Archipel en Nederlandsch Nieuw-Guinee, door N. W. Bruynis, Drukkerij J. H. Paap en Zn., Weverstraat 41 te Arnhem, '33. 136 blz. Prijs *f* 1,50.

Kolonisatie brengt naast voordeelen voor de autochtone bevolking in de betrokken gebieden o.a. steeds het bezwaar mee, dat maatregelen der kolonisators niet altijd aansluiten bij de economische omstandigheden en voorwaarden, waaronder die bevolking leeft. Dit komt sterk uit, als men zich moet of wil bezighouden met een primitieve bevolking als die in het oosten van het Ned. Ind. eilandenrijk. Dr. Bruynis wijst hierop en vleit zich met de hoop, dat zijn studie, waarvan zijn — onder bovengemelde titel verschenen — academisch proefschrift blijk geeft, practische beteekenis kan hebben door het verschaffen van inlichtingen aan bestuursambtenaren, zendelingen, handelaren e.a.

Daartoe behandelt schr. in het eerste deel van zijn werk het verschil tusschen Westersche volken en primitieven en de oorzaken daarvan t.w. de natuurlijke omgeving, de ras- en volkseigenschappen, de heerschende opvattingen en maatschappelijke verhoudingen en de dwang, die op een groep wordt uitgeoefend. Verder tracht Dr. B. de noodzaak van een ethnologische economie aan te toonen en haar taak te beschrijven, terwijl het grootste deel van het proefschrift (blz. 44—104) gewijd is aan een beschrijving van de economische toestanden in het oostelijk deel van Ned.-Indië. Tenslotte geeft schr. als slotsom van zijn studie een zestal conclusiën.

Wij deelen de naïve hoop niet, waarmee Dr. B. zich vleide. Wij meenen, dat ons ter informatie van bestuursambtenaren, zendelingen, handelaren e.a. waardevoller werken en werkjes ten dienste staan.

Daarvoor geeft dit proefschrift ons noch in de quantiteit, noch in de qualiteit van het bijeengebrachte „ethnologisch-economisch" materiaal en evenmin in de wijze van behandeling voldoende te waardeeren. O.a. trekt ons de twee dozijn bladzijden groote behandeling van het verschil tusschen Westersche volken en primitieven weinig aan. Die wenschen wij eleganter en met meer begrip van psychologische verschijnselen. Wij herinneren ons hierbij met genoegen o.a. Wilhelm Wundt's „Elemente der Volkerpsychologie" (Verlag Kröner, Leipzig) en vooral Ludwig Ferdinand Clausz's „Von Seele und Antlitz der Rassen und Völker" (Verlag Lehmann, München). Voorts kunnen wij weinig waardeering hebben voor het gedeelte in dit proefschrift, dat over de „ethnologische economie" handelt. De noodzakelijkheid van het, voor de meesten onzer gloednieuwe, vak wordt ons weinig overtuigend aannemelijk gemaakt noch de omvang van zijn taak getoond. Schr. wil bij zijn onderzoek naar het economische leven der primitieven niet naar regels zoeken, ook niet naar de toepassing van regels der theoretische economie, die in een nauw verband stonden met de specifiek Westersche opvattingen, doch zich door feitenmateriaal alleen den weg laten bepalen. Ook zijn „houding tegenover de koloniale economie wordt door de feiten bepaald: het onderzoek der feiten moet uitwijzen of haar resultaten van waarde zijn voor de kennis der primitieve economie". O.i. zal de „ethnologische economie" evenals de economische geografie het economische leven van bepaalde landen en volken te behandelen hebben. Evenwel, terwijl de laatste hoofdzakelijk den invloed van natuur en klimaat op dat economische leven te onderzoeken en te beschrijven heeft, zal de „ethnologische economie" den invloed van de psyche van den primitieve in beschou-

wing moeten nemen en daarbij zal een *psychologische analyse van het economische leven der primitieven* op den voorgrond dienen te staan. Daarvan blijkt uit Dr. B.'s arbeid tot onze spijt weinig of niets. Bezien wij slechts de verzonden vragenlijst (blz. 41—43), welke evengoed had kunnen dienen voor een economisch-aardrijkskundige als voor een sociologisch-geografische studie. Welke specifieke „ethnologisch-economische" antwoorden zijn daarop verwacht?

Verder zijn wij teleurgesteld over de samenvatting der antwoorden en de resultaten der bronnenstudie, neergelegd in het reeds genoemde hoofdstuk over de economische toestanden bij de primitieven in het oosten van den Ned. Ind. archipel. Ten eerste achten wij het in een wetenschappelijke bijdrage, hetgeen een proefschrift toch dient te zijn, ontoelaatbaar, dat „voor een belangrijk deel de opmerkingen niet controleerbaar zijn", omdat „gezien den vertrouwelijken vorm, waarin vele antwoorden te gesteld zijn", het niet geoorloofd is alle ontvangen antwoorden publiceeren. Ten tweede vinden wij in deze 60 bladzijden „ethnologisch-economisch" materiaal weinig of geen nieuws in moeilijk overzichtelijke rangschikking, in elk geval in qualiteit en quantiteit minder dan te vinden is in tal van ethnologische en aardrijkskundige boeken en bijdragen in de door schr. gegeven literatuurlijst vermeld.

Ten slotte hebben wij in het zestal wenschen aan het eind geen slotsom kunnen zien van een „ethnologisch-economische" studie nog minder iets oorspronkelijks, nimmer elders als wenschen geuit. Vele bestuursambtenaren, zendelingen, reizigers e.a. belangstellenden in het economische leven der primitieven hebben die ons reeds kenbaar gemaakt en..... beter gefundeerd, wij noemen van de velen: Adriani, Kruyt, Rutten, Sachse, Tillema en Vertenten. A. J. K.

L'Empire du Mogho-Naba (coutumes des Mossi de la Haute Volta) par A. A. Dim Delobsom, 1932. Etudes de Sociologie et d'Ethnologie Juridiques. XI. Edit. Domat-Montchrestien, Paris.

De schrijver van deze ethnografie van de Mossi's, een volk woonachtig in Frans West-Afrika, ten Noorden van de kolonies Goudkust, Togo en Dahomey, wordt ons in de Préface (geschreven door Robert Randau) voorgesteld als een „fonctionnaire noir de l'Afrique occidentale, homme très distingué et l'un des plus sympathiques représentants de la jeune génération indigène, élevée dans nos écoles." Zelf zoon van het land en van adelike afkomst, werd hem opgedragen enkele rapporten op te

stellen betreffende enige ethnografiese onderwerpen, welke voor het Franse bestuur van belang waren. Hij kweet zich uitnemend van zijn taak; de rapporten werden gepubliceerd en dit succes bemoedigde D. zodanig, dat hij zich er toe zette een meer uitgebreide beschrijving van zijn eigen volk te geven. Het resultaat van deze voortgezette studie is nu dit boek, dat door de uitgevers goed werd verzorgd.

Nadat in de eerste twee hoofdstukken de geschiedenis van het land is meegedeeld, worden in de daaraan volgende allerlei onderwerpen behandeld, welke voor de ethnoloog van groot belang zijn. De sociale en administratieve organisatie, de onmiddelike omgeving van de Mogho-Naba, de „empereur des Mossis", de slavernij, de positie der vrouwen, het huwelik, de voorstellingen en gebruiken bij geboren worden en sterven, het binnendringen van de Islam, de dansen, de landbouw, de besnijdenis, enz. enz. komen ter sprake. Zo is hier veel wetenswaardigs verzameld.

Toch bevredigt het boek niet. Hetgeen wordt meegedeeld is te fragmentaries. In korte paragrafen worden telkens weer nieuwe onderwerpen behandeld, zonder dat ergens dieper op wordt ingegaan. Zelfs wanneer een geheel hoofdstuk aan een bepaald onderwerp wordt gewijd (slavernij, besnijdenis, dans), blijft hetgeen wordt meegedeeld, onbevredigend.

Zo is hetgeen we vernemen over de godsdienstige voorstellingen dezer Mossi's al zeer gering. Zo wordt, om nog dit ene voorbeeld te geven, gezegd, dat in de „keogo", de plaats waarbinnen de besnijdenis wordt gehouden een speciale taal wordt gebruikt om te vermijden, dat de niet besnedenen weten wat er binnen de keogo gezegd wordt. Enkele woorden van deze taal worden naast de Mossi woorden opgegeven. Het verschil is zeer groot en men zou zeer gaarne willen weten of we hier met een *kunst*taal te doen hebben, of dat misschien de woorden aan een andere taal werden ontleend, of slechts enkele woorden anders zijn, of dat we hier een volledige taal hebben. Hierover vinden we niets. In 4 regels wordt het geval afgedaan, waarna nog 7 voorbeelden van deze vreemde woorden worden gegeven.

Afgezien hiervan echter mogen wij de schrijver, die waarschijnlik te weinig ethnologies onderlegd was om meer te geven, dankbaar zijn voor wat hij bracht. Het behoeft geen betoog, dat zijn werk in ieder geval veel waardevoller is dan dat van zovele reisbeschrijvers, die werkende met indrukken en tolken ons in vele gevallen een vals beeld gaven. De ethnologie zou dankbaar kunnen zijn, wanneer haar enige klacht over de door haar gebruikte volksbeschrijvingen slechts die van „onvolledigheid" behoefde te zijn.

H. Th. F.

Loi Française et Coutume indigène en Algérie, par René Maunier 1932. Etudes de Sociologie et d'Ethnologie Juridiques. X. Edit. Domat-Montchrestien, Paris. Frs. 40.—.

Het is een opmerkelik feit, dat in de laatste jaren telkens weer artikelen en werken verschijnen betreffende de verschillende koloniale gebieden in Afrika, welke het een of ander onderwerp van, wat men zou kunnen noemen, de *„praktiese Volkenkunde"* behandelen. Wie de jaargangen van het Tijdschrift „Africa" naslaat, moet dit wel opvallen.

Het boek van René Maunier, dat zich aangenaam laat lezen, behandelt eveneens een dergelijk onderwerp en geeft wat de titel belooft. Het bespreekt de moeilikheden, welke ook in Algiers ontstaan bij de botsing van het Westen en het „Oosten".

Na de Inleiding, welke misschien wel wat erg simplisties deze botsing in zijn algemene vormen beschrijft, volgen twee hoofdstukken, waarin de problemen meer uitvoerig en meer speciaal met het oog op Algiers worden behandeld. Het blijkt ook hier — en dit maakt het boek voor allen, welke met deze problemen in Indonesië in aanraking kwamen zo interessant — hoe taai de adat is en hoe men slechts zeer langzaam nieuwe ideeën ingang kan doen vinden.

De plaatsruimte gedoogt geen uitvoerige bespreking van de verschillende door M. behandelde onderwerpen. Het verschil in rechtsopvatting, in economies inzicht en in behoeften, de moeilikheden van het streng doorgevoerde patriarchaat en de daarmee gepaard gaande invloed van de „Groszfamilie", de bezwaren, die verbonden zijn aan de inheemse opvattingen aangaande het huwelik (koophuwelik, lage positie van de vrouw, dwanghuwelik, kinderhuwelik, polygamie, concubinaat), het bezitrecht, de rechtspraak in het algemeen, het verbintenissenrecht komen achtereenvolgens ter sprake. Schrijvers opvatting is duidelik: Behouden om het curieuse, het eigenaardige van dit vreemde bezit kan ook hier niet het doel zijn van het koloniale bestuur. Wetten echter werken zo zonder meer niets uit. Men zal telkens weer moeten zoeken naar datgene wat weerklank en begrip kan vinden bij het volk. De langzaam aan veranderde omstandigheden op allerlei gebied, hebben dikwijls groter invloed dan een direkt bevel.

Een enkel citaat moge hiervan een voorbeeld geven.

„Pour la *polygamie*, qui choque tellement les voyageurs..... et mieux les voyageuses, il n'a été aucun besoin qu'on intervint par une loi. C'est une action de l'ordre matériel qui a eu lieu; notre présence en Algérie a fait, de la polygamie, un luxe pour les Algériens. Dès à présent, le polygame est oiseau rare. Il faut

être, aujourd'hui, un homme fortuné pour pouvoir se donner... ou plutôt se payer plusieurs femmes. Une coutume peut ainsi être abrogée ou entamée sans que soit promulguée une loi. L'émigration des indigènes vers les villes, avec leurs logements étroits, qui ne sont plus les très amples maisons de l'ancien temps, rend la polygamie plus malaisée."

Boven ieder hoofdstuk wordt de gebruikte litteratuur vermeld. Genoteerd worde nog, dat daarbij twee Nederlanders worden genoemd n.l., Van Vollenhoven (Miskenning van het Adatrecht) en Van Eerde (Ethnologie Coloniale).

H. Th. F.

Encyclopaedie van N.-I. Hoofdredacteur Prof. D. G. Stibbe. Redacteur in N.-I. B. H. Paerels. Medewerker Dr. J. Stroomberg. Aanvullingen en wijzigingen. Afl. 34. Mart. Nijhoff. 's-Gravenhage.

„De indertijd algemeen verbreide legende van den onuitputtelijken rijkdom van *den* Indischen bodem heeft afgedaan; men heeft geleerd — menigeen door bittere ervaring — dat in Indië, naast bodemsoorten, die werkelijk aan genoemde qualificatie redelijk beantwoorden, vele zijn aan te treffen, die dat geenszins doen; ja, dat er soorten voorkomen van een zóódanige armoede als men in het moederland nimmer vindt." Zoo lezen wij in het artikel *Bodem*, dat de inspanning weergeeft toegepast, om tot het vaststellen te komen van de mogelijkheden en de onmogelijkheden, die de bodemsoorten voor de cultures a.a.z. aanbieden.

Wie gegevens noodig heeft betreffende het financieele doen van Indië, zal deze aflevering der encyclopaedie opslaan. Over *begrooting* geeft zij een duidelijke uiteenzetting van hetgeen met haar opmaken gemoeid gaat, evenals met haar verder tot standkomen, behandelen en afdoen. *Leeningen* brengt duizelingwekkende cijfers in herinnering. Bekwame financiers verzekeren, dat de politiek der lands- en locale leeningen, zooals wij die hier in cijfers samengevat vinden, niets benauwends behoeft te hebben. Wij hebben een dergelijke geruststelling wel noodig, ook bij hetgeen over *Indische schuld* en *Vlottende schuld* wordt vermeld. Hier wordt ook de veel besproken transactie beschreven, aangegaan door den minister van Koloniën met de Nederlandsche — en De Javasche Bank, na den val van het Engelsche pond.

Van de Indische schuld geven wij dit korte overzicht weer, uitgedrukt in duizenden gulden.

Jaar.	Totaal.	Vaste schuld.	Vlottende schuld.
1925	1.168.289	1.104,505	63,784
1926	1.085.538	1.048.427	1.111
1927	1.049.004	1.056.636	— 7.632
1928	1.007.188	1.014.125	— 6.937
1929	1.030.402	987.475	42.927
1930	1.173.915	1.073.346	100.569
1931	1.300.882	1.111.138	189.744
1/1 1933	1.418.614	1.178.068	240.546

Van *Prof. Mr. J. E. Heeres,* 16 Februari 1932 —, en *I. A. van Rijn van Alkemada,* 29 October 1932 overleden, worden levensberichten gegeven.

In de sympathiek gestelde artikelen aan deze twee persoonlijkheden, van zeer uiteenloopende verdiensten, gewijd, noemen wij één zinnetje: ongelukkig ingeslopen. Zonder eenig noodzakelijk verband is in het artikel over Van Rijn van Alkemade, waar Prof. Snouck Hurgronje ter sprake komt, ingelascht: die „met zooveel resultaat de Atjehpolitiek van Generaal van Heutsz had beheerscht." Het was hier o.i. niet de plaats voor het opwerpen van een kwestie, waar Van Rijn van Alkemade buiten staat.

In 1925 is onder algemeene leiding van kapitein D. W. Buys een exploratie-tocht volbracht in Nederlandsch N.-O. Borneo, die in menig opzicht uitkomsten heeft bezorgd, welke o.i. zeker vermelding verdienen in een encyclopaedie-artikel over de landschappen, in welke leden dier expeditie den voet hebben gezet. (Zie b.v. *De Ind. Gids* 1925 II, blz. 1049 e.v.), zooals 't geval is geweest bij den tocht in het grensgebied van Sambalioeng en Koetei. Deze onderneming, uitgegaan van het Indisch comité voor wetenschappelijk onderzoek te Batavia, komt in de artikelen over *Sambalioeng* en *Koetei* niet voldoende tot haar recht. Overigens geven de bijdragen over deze landschappen, over Boeloengan, Goenoengtaboer, in het O. en over Kota Waringin, in het W. van de residentie Z.- en O.-afdeeling van Borneo aanvullenden tekst, waardoor de vroegere verschenen gegevens over land, volk en bestuur zijn bijgewerkt.

Hetzelfde is 't geval voor Tegal, de stad op Java's N.-kust, die zich met haar door de gemeente onderhouden vliegveld meer up to date kan beschouwen dan de Hofstad.

Minister-President Dr. H. COLIJN,
met ingang van 26 Mei 1933 benoemd tot Minister van Koloniën.

Zijne Excellentie was van 1911 tot 1913 Minister van Oorlog, van 1912 tot 1913 ad interim Minister van Marine, van 1923 tot 1925 Minister van Financiën, en is sedert 1929 Minister van Staat.

In memoriam
Prof. Mr. Dr. C. van Vollenhoven

DOOR

Prof. Mr. Dr. H. WESTRA.

Met groote ontroering is alom het bericht ontvangen van het in stilte heengaan van den universeelen geleerde, die op internationaal, nationaal en koloniaal recht een onomstreden voorname plaats heeft ingenomen. Die naast zijn omvattende kennis bovenal groot was door zijn artistieken aanleg, die hem in staat stelde zijn denkbeelden in het beste proza onzer dagen neer te schrijven.

In een zijner merkwaardigste geschriften: „De eendracht van het land", waarin hij een vlammenden oproep tot het nederlandsche volk richtte om zijn internationale roeping weer te hervatten, schreef hij, dat een man dan in zijn volle activiteit is, als hij zeggen kan: „Ik wacht het oogenblik van mijn sterven zonder vrees, maar het zou doodjammer zijn, als ik stierf vóór ik dit ééne centrale werk heb voltooid — een bedrijfsinrichting, een ontginning, een boek, een uitvinding, — daar ik nu mee bezig ben". Hij had zich drie doeleinden gesteld: zijn internationaal werk, zijn adatrecht en het Indische staatsrecht. Met de eerste arbeid sluit hij zich aan bij Hugo de Groot, met wien hij zich zoo verwant voelde en wiens ware beteekenis voor het internationale recht door hem voor het eerst is ontdekt. In vele artikelen, in de beide geschriften, „De eendracht van het land", en bovenal: „De drie treden van het volkenrecht" komt hij op voor het recht van den vrede, niet in pacifistische weekelijkheid, maar rustend op een rechtsstelsel met krachtige internationale sanctie, om dit deel van zijn arbeid te bekronen met zijn laatste boek: „Du droit de paix", een verantwoording van al wat in den loop der tijden over het vredesrecht gezegd en gehoopt is. Kenmerkend voor Van Vollenhoven is de groepeering der feiten in den index, waarin

met het rythme van een poëem voor al die perioden telkens terugkeert: Les faits, Réalisations—Dangers—Espoir.

Zijn tweede en wellicht grootste levenswerk heeft het adatrecht gegolden. Hier viel pioniersarbeid te verrichten. Allereerst zuivering van het arbeidsveld, het te bevrijden van den waan alsof het mohamedaansche recht het gangbare inheemsche recht zou zijn, dan den invloed der andere godsdiensten, van heidensche, hindoesche en christelijke op de vorming van het adatrecht tot de juiste waarde terug te brengen om dan het titanenwerk, het ordenen van het recht, te voltooien. Het verleden jaar voltooide boek van ruim 1800 bladzijden, waarvan door de Kat Angelino werd getuigd, dat men „— het zij zonder nationale zelfverheffing gezegd — de wederga in de koloniale literatuur niet zal vinden" behandelt de stof voor het eerst in zijn geheel, wat eerst recht spreekt, wanneer men in zijn boek „De ontdekking van het adatrecht", waarin allen, die aan het adatrecht hun aandacht schonken, een plaats kregen, behalve hijzelf, leest hoe al de vorige studiën niets dan partieel werk zijn. En overal, ook in de kleinere geschriften als de „Indonesiër en zijn grond" en de „Miskenningen van het adatrecht" in voortreffelijk verzorgd proza. Een enkel voorbeeld moge doen zien, hoe zijn teekening soms nadert de rake artistieke visie van een Japansche houtsnede, met enkele lijnen het beeld in wezen aangevende. Het betreft de beschrijving van de wisselvallige bouwvelden uit den „Indonesiër en zijn grond." „Men zet in of bij het woud een schamel veldhutje op palen — zoo eenzaam als het nachthutje in den komkommerhof van Jezaja I — haalt een stuk bosch omver, teelt er — zonder noemenswaarde grondbewerking — wat maïs, of droge rijst of pisangs, en verdwijnt na één of een paar oogsten met hutje en al naar elders."

Zijn derde levenswerk betrof het Indische staatsrecht, waarover hij tallooze artikelen schreef, om ten slotte in een reeks samenhangende artikelen in het koloniaal tijdschrift het geheele Indische staatsrecht samen te vatten. Ook daar weer origineel werk zoo geheel afwijkend van de dogmatische behandeling, zooals altijd het geval is, met telkens grepen uit de historie, uit het staatsrecht van de West-Indiën en van de andere koloniale rijken.

Het moet hem ten slotte nog een groote voldoening geweest zijn, dat hij na zijn eerste korte bezoek aan Indië in 1908, dat land, waarvoor hij zooveel geweest is, verleden jaar weer eens bezocht en aan de rechtshoogeschool te Batavia zijn getuigenis over de poëzie van het adatrecht gegeven te hebben.

Zijn groote beteekenis blijkt wel het allerbeste uit de school, die hij heeft kunnen vormen door de bezieling, die van zijn colleges uitging en die aanleiding gaf tot een stroom proefschriften over het adatrecht, over dat vak, dat ternauwernood vroeger bekend was en waarvan nu ieder rechterlijk en bestuursambtenaar zich als arbeider in het veld beschouwt.

Men kan op goede gronden van zijn visie verschillen, men kan erkennen, dat de vreugde over zijn vondsten hem het Oostersche in een te rozig licht lieten zien en daardoor het Westersche teveel in het donker lieten, men zal altijd moeten toegeven, dat hem dit werd ingegeven door wat hem als mensch het meeste siert, zijn waarachtige liefde voor dat verre Oostersche land.

Professor van Vollenhoven.

Het is, meen ik, een niet gewoon verschijnsel, dat een hoogleeraar studenten zet tot samenzoeken van mededeelingen, die, als volvoerde opdracht ingeleverd, gepubliceerd worden, als materiaal van direct practische beteekenis. Professor van Vollenhoven gaf aan oudste-jaars-studenten opdracht tot het bijeenbrengen van gegevens over een bepaald onderwerp, en liet de dientengevolge ontvangen stukken verwerken tot een voor drukken geschikt geheel.

Hij vroeg, vijf jaren geleden, gastvrijheid voor deze producten van jonge krachten aan *De Indische Gids;* ik verleende deze gaarne. Er zit zoo veel goeds in de bedoeling, dat deze steun verdient.

In 1928 werd het geheel der door acht Leidsche studenten verzamelde gegevens, tot een artikel verwerkt door Mr. L. van Raalten, onder den titel: Vernietiging van Dorpsbesluiten in N.-I. (1922—1927). 't Volgende jaar werd het werk der studenten mij, zonder verwerking door een tusschenpersoon, toegezonden: Geschiedenis der bepalingen betreffende het opper-„bestuur" des Konings over Indië en het algemeen „bestuur" van den Gouverneur-Generaal, door vier hunner. In 1930 gaven vijf studenten: Uit de practijk der gewestelijke keuren en der locale strafverordeningen in N.-I. In 1931 verscheen eerst: Het forum privilegiatum, door vier studenten, en later: De practijk der heerendiensten, door vijf hunner bijeengebracht. In 1932 waren het tien studeerenden, die de stof leverden voor: Rijksraden, groote madjelis en gerechten op Nieuw-Guinea.

Ik vraag voor deze wijze, van reeds bij de jongeren de opvatting ingang te doen vinden, om bij het werk steeds naar nuttig effect, naar practisch resultaat te streven, hier aandacht, nu hij die het stelsel zoo zelf toepaste en leerde toepassen van ons is heengegaan, zonder dat op andere manier zou blijken van zijn werkzaamheid ten deze.

GEORGE NYPELS.

Proeve eener collectivistische basis voor Insulinde's territoriaal-economie

DOOR

M. J. CORNELIUS.
(Oud-resident).

Het is voor den mensch in het algemeen gewoonlijk niet gemakkelijk zich van eenmaal aangenomen doctrinaire opvattingen los te maken, vooral als men al te zeer de voordeelen der oude leerstelsels heeft gesmaakt of de voor verbeteringen te brengen offers niet gaarne worden gebracht. Staring's Staphorster boertje, dat liever als al zijn voorouders door het vrije water waadde dan van een bruggetje gebruik te maken, is er een geestige illustratie van. Wanneer er een goed gevolg van de huidige scherpe crisis mag worden gehoopt, dan is het wel dit, dat Nederland en Insulinde erdoor tot het klare inzicht zullen mogen worden gebracht van de noodzakelijkheid naar een andere basis voor Insulinde's economie om te zien, gefundeerd op een op den duur zelfstandig zich bedruipend territoir, afgescheiden van de vele nationaliteiten en kleinere politieke en sociale gemeenschappen, die het bergt. Van nature behooren bij het economisch territoir van Insulinde eigenlijk ook Engelsch Malacca en Portugeesch Timor, misschien ook Engelsch Borneo en de Filippijnen, doch de politieke afscheiding van deze deelen, heeft meer nadeelen voor een zelfstandige huishouding dezer politiek afgescheiden deelen als voor het onder Nederlandsche administratie staande kerngebied, dat te dien aanzien nog volstrekt niet van alle kansen behoeft te zijn ontbloot.

Om tot deze Insulindische territoriaal economie te geraken, wordt het volgende den Insulindischen economen in overweging gegeven, want een door dezulken uitgedachte voor het Insulindische territoir berekende economie zal m.i. de meeste waarborgen kunnen bieden om op den duur dezen archipel de economische zelfstandigheid te bezorgen, die het behoeft, om naar

behooren zijn natuurlijke plaats in een toekomstige, veritable, op gelijkgerechtigdheid gebaseerde wereldhuishouding in te nemen.

Niet de studie der Noordzee-imperiaaldoctrines, waarvan thans in het originair gebied zelf reeds de fundamenten als gouden standaard en vrijhandel, zijn afgebroken, kan dit desideratum in de eerste plaats doen bereiken, maar juist de observeering der methodes van territoiren, die zich geleidelijk uit dit verband losmaakten, als Duitschland, de Vereenigde Staten, Japan, de Engelsche dominions, Voor-Indië, Italië en vooral Rusland, niet weer om één van deze methoden klakkeloos na te bootsen, maar om daaruit de zelf te verwerken suggesties te verkrijgen, welke efficient kunnen zijn voor een zelfstandige Insulindische huishouding, rekening houdende met haar eigen factoren en verhoudingen. Om een papegaaiencultuur te voorkomen, zal het daarom wenschelijk zijn, ten behoeve der economische studenten en andere belangstellenden, zoowel Nederlandsche als buitenlandsche economen en sociologen van diverse pluimage uit te noodigen te Batavia of Bandoeng series eerlijke lezingen te houden, die niet tot eenzijdige scholing, maar tot verheldering van het economisch en sociaal besef van Insulinde's bevolking kunnen strekken, geen schooljongens kweeken, die knap kunnen uitvoeren, wat hun meesters van hen verlangen, maar moedige zelfdenkers uit het territoriaal psychisme geboren en empirisch gegroeid.

Naar mijne meening zal geen afdoende saneering te verkrijgen zijn van Insulinde's huishouding, indien niet door legislatieve maatregelen van agrarischen en fiscalen aard het tegenwicht wordt gevonden voor de onderwaardende sociologische en economische factoren, die aan de basis der Insulindische maatschappij hunne deterioreerende of remmende werking verrichten „to weaken the weak". Slechts wanneer deze basis gesaneerd is, zal het buitenlandsch kapitaal inderdaad Insulinde reëel kunnen verrijken.

Men vergete niet, dat niet slechts de conservatieve boer of achterlijke arbeider, doch ook de geld-kapitalist vaak nog opvoeding noodig heeft om het kapitaal aan zijn sociaal scheppend doeleinde te doen beantwoorden, want weet de wetgever niet de juiste educatieve middelen aan te wenden, dan deterioreert het kapitalisme tot een parasitair gewas, en vraagt Shylock weer om „bones and flesh and blood". Doch anderzijds leiden ook de speculatieve jacht naar gewin en het ongebreideld profijtbegeeren naar de verlammende, maar ook regenereerende crisissen, die nieuw leven doen opbloeien op het ondeugdelijk geblekene en doelmatige productiesystemen doen geboren worden ter vervan-

ging der al of niet eerzaam vergane. Hoe dieper en ontwortelender de crisis werkt, hoe meer afwijkend waarschijnlijk het nieuwe productiesysteem, de nieuwe, in wording zijnde bedrijven zullen zijn, die een nieuwe maatschappij moeten vergezellen, welke zich zal trachten te vrijwaren voor de risico's van het oude systeem.

Nu de economische revolutie zich alle conferenties en tractaten ten spijt aan de wereld voltrekt, wordt het ook zaak voor Insulinde het productiesysteem te fundeeren en op te bouwen, dat voor een langdurig volgend tijdvak niet alleen dit territoir een gezonder ontwikkeling en grooter economische zelfstandigheid zal geven, maar tevens een zoodanige economische souplesse zal waarborgen, dat het zich bij intelligente leiding automatisch gemakkelijker zal aanpassen aan wijzigingen in de wereldstructuur of conjunctuur. Voor mij kan dit systeem geen ander dan het kapitalistisch accumulatiebeginsel als grondslag hebben, maar zal het in zijn toepassing territoriaal moeten worden gefundeerd en in een sociale uitvoering correlatief moeten werken met de territoriale collectiviteit, die er aldus het exploitatieve element aan ontneemt.

Insulinde moet derhalve zijn eigen economisch stelsel uitdenken en op eigen wijze inpassen in de wereldhuishouding; waarschijnlijk zal van boven, zoowel als van beneden af aan de nieuwe organisatie moeten worden gewerkt, maar zoodanig, dat de lagen niet weer langs elkaar heenschuiven, maar stalagmieten en stalagtieten straks elkaar tegemoet komen in een onverbrekelijk geheel. Insulinde moet het echter zelf vinden, in zoover kan ik het eens zijn met de voorstanders van auto-activiteit, wanneer men deze althans niet uitsluitend verlangt van de landsbevolking van zuiver inheemsche origine, aangezien deze in economisch opzicht zeker niet de meestwaardigen zijn, bovendien in aanmerking nemende, dat een gezonde auto-actieve werking moeilijk zal ontspruiten aan een eeuwenlang verdrukte psyche.

Zelfs voor een auto-actieve ontwikkeling van het individu vraagt een Montessori-opleiding liefst de kinderen vanaf hun prilste jeugd en is het noodzakelijk, dat huis en school volkomen samenwerken. Voor oudere kinderen in wier psyche reeds een andere opvoedingsmethode sporen naliet, is het succes al veel moeilijker te verkrijgen. Wanneer reeds voor het individu deze methode buitengewone moeilijkheden oplevert, hoeveel lastiger, zoo al niet geheel onmogelijk, zal het zijn een geheele maatschappij, een volk of een conglomeraat van volkeren langs dien weg op te voeden. In elk geval zullen voor het kweeken van een gezonde auto-activiteit ook alle deterioreerende invloeden moeten worden weggeruimd en zal men de regeneratieve factoren aan de

basis hunner samenleving in werking moeten stellen, Apenliefde en dogmatiek kunnen daarbij weinig diensten verrichten en zijn vaak slechts een soort mimicry voor het winstbejag. Noch de vos, die de passie preekt, noch de mode-ethicus, evenmin als de naïeve theoreticus, die het ten slotte toch aflegt tegen den ervaren zakenman zonder scrupules, kan een goede leider zijn; eerlijkheid en oprechtheid moeten in elk geval voorop staan en de natuurlijke valorisatie van het territoriaal bezit en het territoriaal product tegenover de ex-territoriale waarden moet de economische hoofdtendens worden, die zich uitspreekt in het geleidelijk wegnemen van alle kunstmatige belemmeringen, welke de herwaarding van het relatief onderwaarde in den weg staan.

In twee vorige artikelen werden door mij de fiscale, monetaire en monopolistische oorzaken van onevenredige waardeering en de aan te wenden middelen tot redres summier in beschouwing genomen, in dit artikel zullen de volgende oorzaken het onderwerp zijn van een korte bespreking:

1. De afwezigheid van een absoluut vrije grondenmarkt van Inlandsche bezitsrechten.
2. De wijze van credietverstrekking.
3. De historisch gegroeide psychologische toestand van het territoriaal menschenmateriaal van inheemschen oorsprong althans op het dichtst bevolkte eiland en de daarmede samenhangende overbevolking.

Sub 1. De afwezigheid van een absoluut vrije grondenmarkt voor Inlandsch bezit is het gevolg van het dualisme in de koloniale agrarische politiek als gevolg van de bescherming van den Inlander tegen vervreemding van zijn grond en het op een juridische fictie gebaseerde onderscheid tusschen Westersche en inheemsche grondrechten. De daaruit voortspruitende onderwaarding van het Inlandsch grondbezit, kan slechts worden weggenomen, wanneer men geleidelijk deze verschillen laat wegvallen. Daarvoor dient de Romeinsche grondeigendomsconceptie, afgescheiden van haar meerdere of mindere deugdelijkheid voor het Westen, voor Insulinde uit de wetgeving te vervallen. Den bodem, dien men noch consumeeren, noch vernietigen, noch verplaatsen kan, ontbreken de natuurlijke elementen voor een absoluten eigendom, evenals het geval is met de lucht of het water, in het algemeen gesproken. Niet, dat er daarom sprake zou zijn van het „res nullius" van Tacitus, doch evenmin is er een concreet eigendomsrecht der Inlandsche gemeenschappen. Deze hebben over den bodem slechts van nature het beschikkingsrecht gekregen. Dat er geen concreet eigendomsrecht der kleine gemeenten bestaat, blijkt m.i. wel daaruit, dat daar waar deze kleinere eenheden reeds deel

uitmaken van een grootere collectiviteit onder een vorst, het hoogere beschikkingsrecht van den vorst wordt erkend, hoe weinig volmaakt dit ook soms mocht zijn. Afrika-sociologen, die negerdorpen beschrijven, waar het vorstenrecht zich nog niet voldoende heeft ontwikkeld, maken daarom m.i. een fout, wanneer zij aan de Inlandsche gemeenten het absolute eigendomsrecht over den grond toekennen. Wat in eigendom kan worden afgestaan, is niet de grond aan zich, doch het beschikkingsrecht daarover. Deze afstand dient uiteraard te geschieden door de territoriale gemeenschap, die dit beschikkingsrecht historisch heeft verkregen, derhalve in eerste instantie door de Inlandsche gemeenten doch met inachtneming van de restricties, die de grootere territoriale gemeenschap heeft gemaakt, waarvan deze kleine gemeenten een deel vormen n.l. eerstens de zelfbesturende landschappen vertegenwoordigd door hunnen vorst en in allerhoogste instantie de geheele Insulindische territoriale gemeenschap vertegenwoordigd door het koloniale gouvernement of zijn onderdeelen, waaraan het dit recht heeft gedelegeerd. Wordt het beschikkingsrecht afgestaan, dan gaat dit uiteraard gepaard met de beperkingen, die de ter zake bevoegde gemeenschap eraan wenscht te hechten, waarmede de rechtverkrijgende een grootere of kleinere *autonomie* verkrijgt.

Waar deze beperkingen zelfs in de Westersche wetgeving steeds grootere vormen aannemen, is er geen essentieel, doch slechts een gradueel verschil tusschen het autonome beschikkingsrecht van het individu, dat de Westersche wetgeving en de inheemsche adat toekent en lijkt het mij volstrekt niet zoo moeilijk om de beide vormen automatisch in elkander te doen overgaan. Bovendien kent zelfs het Westersche recht in den vorm van erfpacht en opstal een tijdelijken en beperkten afstand van beschikkingsrechten.

De bescherming van den Inlander gaat langzamerhand in dit opzicht te ver en doet aan een soort apenliefde denken, die het jong in de liefkoozende armen der moeder dooddrukt. Tijdens een feestelijk herdenken van het tienjarig bestaan der Indische bestuursschool te Batavia, merkte de toenmalige Patih van Batavia op, dat ondanks alle mogelijke manoeuvres de Inlander in deze stad duidelijk had getoond zich niet te willen laten verdringen en behoorlijke prijzen voor zijn grond wist te bedingen. Evenzoo dient de Inlander zonder al te groote schokken ook in het binnenland verlost te worden van zijn conservatief nationalistische en communalistische ideeën, niet door deze te contrarieeren, doch door middel van een doelmatige wetgeving de gelegenheid te geven te evolueeren.

Daarmee wordt voorkomen, dat zij geheel kristalliseeren, terwijl de absorptie van vreemde groote energieën in het volkseigen wordt in de hand gewerkt door de infiltratie van vreemde kolonisten van Noordelijker herkomst en de daarmee gepaard gaande op den duur veredelende hybridiseering. Over het algemeen is men vaak veel te beangst voor de gevolgen van dit zoo noodzakelijke natuurverschijnsel, dat het principe vormt der wereldevolutie. Vooral het conservatieve Oosten is zich nog te weinig bewust van deze regenereerende noodzakelijkheid, doch ook het Westen is nog slechts in den aanvang van bewustwording op dit gebied. Zelfs bestaan er bestuursambtenaren in de buitengewesten, die met leede oogen immigratie bijv. van Javanen in hun gebied beschouwen om de daarmee gepaard gaande last van vreemde invloeden. Niet de vermijding van het contact is wenschelijk of mogelijk, doch de contrôle daarover en deze is uiteraard zeer moeilijk voor een nog onvoldoende ontwikkeld, zwak volk, zoodat de taak der koloniale regeering er des te zwaarder door wordt en men slechts geleidelijk kan voortschrijden.

Als eerste stap op dezen weg zou ik daarom willen voorstellen de mogelijkheid te scheppen om den Inlander overal gelegenheid te geven zijn individueel beschikkingsrecht op allen grond in den vorm en de mate, die het over hem heerschende communaal verband toelaat, over te dragen aan *in het te creëeren groot-dorp (desagroep) gevestigde in Nederlandsch-Indië geboren, of van aldaar geborenen in eersten graad afstammende meerderjarige Nederlandsche onderdanen,* zoodat men zijn vrije wilsuiting zoo min mogelijk in den weg staat, de adat gelegenheid latende zich geleidelijk aan te passen.

Voorloopig zou zulks kunnen geschieden voor den tijd van maximaal dertig jaren en tot een door de communale gemeenschap zelf locaal nader te limiteeren uitgestrektheid van bijv. hoogstens vijf bouw ineens, met bepaling, dat men op deze wijze in verband met bezitsrouleeringen niet meer dan 10 bouw tegelijkertijd mag bezitten. De transactie worde uitsluitend bij notarieel contract buiten bestuursbemoeienis toegestaan en onder de noodige imperatieve voorschriften ter voorkoming van misbruiken, bij ontduiking of overtreding waarvan onherroepelijk nietigheid van het contract intreedt. De tijd van dertig jaren is die van den maximumtijd voor Westersch opstalrecht. Na afloop van het contract kan de rechthebbende zich weder in het bezit van zijn grond stellen of den tijdelijken afstand prolongeeren. Bij zijn voortijdigen dood vervalt dit recht aan zijn rechtmatige erfgenamen. Komt hij niet terug en verzuimt hij te prolongeeren,

dan verliest hij zijn rechten bijv. na vijf jaren aan den tijdelijken occupant. De betaling der vrijelijk overeengekomen kosten voor den afstand van rechten kan in termijnen of ineens gebeuren, doch bij voortdurende wanbetaling zal nietigheid van de overeenkomst zonder rechterlijke tusschenkomst kunnen worden ingeroepen.

Met dezen maatregel zal een einde worden gemaakt aan het monopolie van den desageldschieter en hadji-grondopkooper en zal een gezonder concurrentie intreden, terwijl de grondhuur van Westersche ondernemingen in stijgende richting zal worden beinvloed. Feitelijk wordt hiermede slechts het Inlandsch pandgebruik, waarmede bovendien stroomannen van Chineezen, Arabieren en Europeanen zich bezighouden in Westerschen legalen vorm gegoten, met dit verschil, dat de leensom als het ware met den benuttingstijd van het pand wordt verevend, zoodat geen terugbetaling meer noodig is. De grondenmarkt wordt ermee gestimuleerd, terwijl de vicieuze behoefte aan parasitaire stroomannen ermee vervalt. Ook de oud-testamentische Joden schijnen een soortgelijken tijdelijken afstand van grond te hebben gekend.

Voor gronden, welke nog niet met Inlandsch bezitsrecht worden geoccupeerd, moet het ontginningsrecht eveneens mogelijk worden gemaakt voor de bovengenoemde categorie van personen van vreemde origine, die in de betrokken Inlandsche gemeenschappen hun vaste en voornaamste domicilie hebben. De uitgestrektheid moet naar rato zijn van kapitaalkracht en serieuze bedoeling, maar zeker niet hooger dan 10 bouw, welke dan met dezelfde bezitsrechten kunnen worden geoccupeerd en met de daaraan verbonden lasten, als voor de inheemsche dorpsgenooten het geval is. Voor grootere uitgestrektheden is voorloopig het kleine-landbouwstatuut voldoende, doch met bepaling, dat na vestiging van een serieus landbouwbedrijf op tevoren nog niet door inheemschen stabiel bewerkten, of wel niet meer door den oorspronkelijken occupant gereclameerden grond, in elk geval voor het reeds in exploitatie zijnde gedeelte, na een bepaald tijdsverloop het z.g. eigendomsrecht of eigenlijker *het maximaal autonome grondbeschikkingsrecht* kan worden verleend, dat Insulinde in zijn wetgeving kent.

Deze afstand mag uiteraard niet afhangen van het succes, doch van den serieuzen aan het bedrijf besteden arbeid. De speculatieve wijze, waarop Europeanen wel eens in Insulinde z.g. kleinen landbouw drijven, stemt uiteraard tot voorzichtigheid, doch ook tot meerdere vrijgevigheid bij het toestaan van vervreemding van verkregen rechten, waardoor grootere mogelijkheid ontstaat, dat

de grond in handen komt van degenen, die het meest capabel zijn, hem tot de grootste mate van productiviteit op te voeren. De aan de dorpsgemeenschap verschuldigde grondbelastingen, welke in het jaar volgende op den afstand reeds verschuldigd moeten zijn, — met de productiebelastingen kan langer worden gewacht, — zullen speculanten echter wel tot voorzichtigheid manen, vooral wanneer bij eenigszins langdurigen achterstand de vordering zal kunnen worden geëxecuteerd op den grond. Aan den anderen kant zal de dorpsgemeenschap belang krijgen bij kapitaalkrachtige opgezetenen, die den grond bovendien in waarde en daarmede de gemeente-inkomsten doen stijgen, zoodat hierin een waarborg voor samenwerking kan worden gevonden, welke van belang kan zijn bij de beschouwing der wenschelijkheid van verlenging der bestaande erfpachtscontracten.

Voor dezen kleinen landbouw zouden zelfs m.i. op nog niet tevoren stabiel door Inlanders geoccupeerden grond van buiten Nederl.-Indië geboortige personen van goede reputatie met voldoend kapitaalsbezit in aanmerking kunnen worden gebracht, wanneer zij het Nederlandsch of Insulindisch onderdaanschap bezitten of aannemen (naturaliseeren?) en het ernstige voornemen hebben zich op den grond te vestigen. Op deze wijze kan m.i. het best frissche energie van buiten bijv. in den vorm van Italianen, Armeniërs, Japanners(?) of Chineezen zonder anderen uit te sluiten, aan Insulinde worden toegevoegd, die het landbouwbedrijf der inheemschen op economische wijze zullen weten te evolueeren, terwijl zij zich ook door grooteren weerstand tegen klimaatsinvloeden gemakkelijker met hen zullen assimileeren dan de Noordelijke Westersche volkeren.

Niets lijkt mij meer reactionnair dan den grond voor de inheemschen te willen reserveeren en hunne progenituur, wanneer daaraan nog een surplus aanwezig is of dezen zich daarvan zouden willen ontdoen in eigen belang. Zij worden er bovendien door belemmerd om op betere financieele basis iets voordeeligers aan te vangen, terwijl de grond bij overgang in bekwamer handen veel productiever zou kunnen worden. Het vooruitzicht bij mislukking terug te kunnen keeren zonder genoodzaakt te zijn, eerst een door interest hoog opgeloopen schuld te voldoen, zal bovendien stimuleerend werken op energie-ontplooiing. De ontwikkelde Westersche naties hebben het bovenvermeld principe al lang laten varen en het verst gaat hierin het internationaal denkende Rusland in eigen gebied. De Inlander vormt zich bovendien uit deze al te ver gaande bescherming de valsche en verouderde conceptie van een nationaal individualistisch recht op den grond, dat zijn evolutie niet zal bevorderen. Feitelijk staat

het vasthouden aan deze bescherming hoogstens gelijk met de erkenning van eigen sociale minderwaardigheid, welk inferioriteitsgevoel juist zoo spoedig mogelijk moet worden overwonnen en niet moet worden gecultiveerd. En ten slotte hoede men zich vooral voor *hypocrisie* op dit gebied, die de heimelijke bedoeling cacheert den grond voor de meest dociele maar ook minst energieke rassen te willen reserveeren, een principe, dat zich noodzakelijk economisch zal moeten wreken.

Wanneer het grondbezit eenmaal door deze en reeds in andere artikelen behandelde maatregelen zijn natuurlijke relatieve waarde zal hebben verkregen, zal het voor den Westerschen ondernemer voor de zekerheid van zijn bedrijf verkieselijk worden den desagrondbezitter individueel of collectief (het laatste is het meest aanbevelenswaardig voor wisselbouw) tot investatie van zijn gekapitaliseerde grondbeschikkingsrechten toe te laten. Zulks zal dàn ook moeten worden toegelaten naar den grondslag voorloopig van dertigjarige opstalrechten, daar op deze wijze het gerevaloriseerd grondkapitaal zich aandeelen uit de winsten van een eventueel weer rendeerend suikerbedrijf zal kunnen verschaffen, evenredig met die van het even zoo passieve geldkapitaal, doch uiteraard ook in zijn risico deelen. Volgens W. C. Mitchell in „Business cycles",, slingeren volgens de statistieken in de Berichten van het „Bureau of Internal Revenue" in de Vereenigde Staten van Amerika de inkomens uit dividenden verkregen, nog het minst van alle soorten inkomens, huren en loonen inbegrepen, zoodat het risico van het hierboven bedoelde stelsel voor den grondbezitter niet grooter behoeft te zijn dan het tegenwoordige, zijn winsten daarentegen belangrijker kunnen zijn evenals de bedrijfszekerheid der ondernemingen.

Een rationalisatie van het suikerbedrijf zal hiervan het gevolg kunnen zijn, inkrimping van het geldkapitaal, dat elders in of buiten het territoir een nieuwe taak zal zoeken, en remplaceering door grondkapitaal, langere aanhouding van den grond voor tweeden of derden snit, misschien later zelfs nog langer, geleidelijke verrekening van voorschotten en vooruitbetaalde huren met de jaarlijks uit te betalen dividenden, waarvan de administratie door de afdeelingsbanken kan worden ter hand genomen, zoodat de grondbezitter langzamerhand tot de natuurlijke coöperatieve aandeelhouder wordt van de suikeronderneming en daarmede haar nationalisatie in semi-coöperatieven vorm onder Westersche leiding zich geleidelijk voltrekt. Wanneer over een paar jaren de suikerindustrie in gereduceerden vorm naar een nieuwe basis zoekt voor een rendeerend bedrijf, zal bij geringer aanbod van geldkapitaal de bovenaangegeven benutting van het grondkapi-

taal voor alle partijen wellicht een oplossing opleveren. Het gouvernement bemoeie zich dan tevens met de keuze der fabrieken, die weer in werking gesteld zullen worden, zoodat de opeenhooping in sommige streken wordt gecoupeerd en een rationeel evenwicht tusschen grond- en geldkapitaal kan worden verkregen.

Dezelfde investatie van grondkapitaal kan uiteraard plaats hebben in alle andere landbouwindustrieën, waarmede een rationalisatie en contrôle der productie kan worden verkregen in thee, koffie en rubberbedrijven en haar efficiency alsook de kwaliteit van het product kan worden verhoogd door het toezicht van den Westerschen ondernemer, wat met de scherpe buitenlandsche concurrentie van zeer veel gewicht is. Eveneens ligt in het voorgaande een oplossing voor het vraagstuk der afloopende erfpachtsrechten, waardoor de gronden weder aan de gemeenschap terugvallen en gelijkerwijs door de betrokken Inlandsche gemeenten zouden kunnen worden geïnvesteerd zonder den voortgang van het bedrijf te schaden.

De koopkracht van den Inlandschen grondbezitter wordt ermede verhoogd en daarmede een belangrijker binnenlandsche markt gekweekt voor het product. De mogelijkheid ontstaat uiteraard voor een accumulatie van grond- en ander kapitaalbezit in individueele handen. Behalve dat een weinig meer accumulatie van het te sterk geatomiseerde grondbezit volstrekt niet ongunstig kan worden beoordeeld en de industrialisatie der bevolking zal bevorderen, is een al te groote individualistische accumulatie in parasitaire handen te voorkomen door een meer aan de Inlandsche toestanden aanpassende volkscredietpolitiek, die de m.i. zeer natuurlijke accumulatie voor een groot-productiesysteem niet tegengaat, doch haar in semi-coöperatieven vorm leidt, zooals hieronder zal worden gedemonsteerd.

Sub 2. Nauw verbonden met de agrarische en industrieele ontwikkeling der inheemschen is uiteraard de credietverstrekking, die in den huidigen, overwegend parasitairen vorm van particulier crediet sterk tot de onderwaarding van het inheemsche bezit medewerkt. Het is niet mijn bedoeling hier in den breede alle methoden van credietverschaffing en het bestaande stelsel van officieel volkscrediet, dat deze parasitaire werking tracht tegen te gaan, aan een analytisch onderzoek te onderwerpen. Waar deze zaken als bekend mogen worden verondersteld, zal hier slechts op een bepaald onderdeel de aandacht worden gevestigd, in de hoop 't officieele credietstelsel hiermede een meer actieve en dirigeerende rol in Java's ontwikkeling te verstrekken en haar althans op Java oppervlakkige werking en problematisch effect te verminderen.

De groote credieten sedert eenige jaren door de centrale kas aan Inl. ondernemers verstrekt, werken uiteraard reeds eenigszins in de goede richting. Een groote drawback voor een effectief credietstelsel is evenwel de geringe cerdietwaardigheid van den credietnemer en de nog maar half ontwikkelde geldhuishouding. Zal door de aanbevolen wijziging in de agrarische politiek zijn credietwaardigheid geleidelijk vermeerderen, een gewijzigde douanepolitiek zal waarschijnlijk ook de geldhuishouding ten goede komen, doch vooral zal de snelheid der monetaire circulatie kunnen worden bevorderd door een practisch werkend credietstelsel. De moeilijkheden van dien inheemschen credietnemer om zijn schulden in geld te voldoen, verhoogen uiteraard den rentestandaard en maken hem in de eerste plaats tot slachtoffer van den desa-Shylock, die zijn product in betaling aanneemt en uit het prijsverschil tusschen goedkoope en dure tijden, reeds een interest van 100 % 's jaars weet te maken, afgescheiden van de groote onderwaardingsmogelijkheid van het product. Een intensiveering bij wege van zoozeer op credietverstrekking gebaseerde verbeteringen van den landbouw, is daarom niet wel mogelijk, wanneer het credietwezen zich niet eerst aan deze productenhuishouding weet aan te passen, haar tevens evolueerende. De desaloemboengs bewegen zich wel in deze richting, doch hun evolutievermogen is te gering en hun werking te eenzijdig.

Een juiste oplossing zal m.i. niet worden gevonden, wanneer de volkscredietbank niet tevens naast haar credietinstelling bijv. in rijststreken een soort rijstbedrijf opent en daarbij gebruik maakt van de commercieele capaciteiten van een desahandelaar in producten, dien zij onder haar paedagogischen invloed tot meer moderne handelspractijken brengt. Waar voordeelig kan dezen persoon, of een combinatie van deze personen crediet worden verstrekt voor de oprichting van een rijstpelmolen, waarin de bank met haar kapitaal participeert en m.i. eveneens de zoozeer bij een goedkoope voedingsmogelijkheid van haar arbeiderspersoneel betrokken suikerfabriek of andere onderneming. Een prijsverhooging van het levensmiddel zal dit kapitaal tot medewerking kunnen stimuleeren.

Uiteraard dient eerst eenvoudig te worden aangevangen en niet dadelijk een Amerikaansch groot rijstbedrijf te worden nagebootst als reclame voor den ambtenaar-ondernemer. De credieten voor grondbewerking, bemesting enz. verstrekt, moeten met matigen interest in product kunnen worden voldaan, die tot roode of bonte rijst vermalen, loonend aan fabrieksarbeiders kan worden van de hand gedaan. De prijsbepalingen zullen in den aanvang niet te veel moeten afwijken van de door den hadji of

Chinees aangelegden maatstaf om winstmarge mogelijk te maken, geleidelijk zullen hoogere inkoopsprijzen kunnen worden betaald en tegen lagere verkocht, naarmate het bedrijf zich rationeeler installeert. Langzamerhand zullen bijv. geen voorschotten voor aankoop van karbouwen en ploegmateriaal behoeven te worden verstrekt, doch zal de grond machinaal tegen loonende vergoeding vanwege de rijstmolen kunnen worden in bewerking genomen, waarmede de grondafscheidingen meer en meer vervallen kunnen en groote arbeidsbesparing wordt verkregen. Ook het oogsten zal misschien mechanisch kunnen geschieden, het arenlezen kunnen de vrouwen en kinderen nog doen tegen een verminderd productenloon.

De *gebruikelijke* werktuigen dienen in het territoir te worden geëvolueerd tot practische machines, die volkomen aan de territoriale behoeften aanpassen en liever niet te worden geïmporteerd. Premies voor practische uitvindingen en patentrechten dienen door het gouvernement te worden verleend. Een redelijk lage benzine-, petroleum- en olieprijs voor motordrijfkracht dient daarom mede tot de politiek eener oprecht naar territorialistische ontwikkeling der kolonie strevende regeering te behooren naarmate de mechanisatie der productie voortschrijdt, meer nog dan een laag arbeidsloon, omdat dit laatste zijn voordeel weer in te geringe koopkracht opheft.

In het volgende stadium is de territoriale grondbezitter, hetzij communaal of individueel of wel, waar het familiebezit nog in een of anderen vorm gehandhaafd wordt, familiegewijs aandeelhouder geworden in een groot rijstbedrijf op coöperatieven grondslag met de rijstmolen als centraal bindmiddel onder gezamenlijke directie van credietbank, binnenlandsch klein-grondkapitalist en groot landbouwer-industrieel.

Aangezien naast dezen semi-coöperatieven opbouw van het inheemsche productiesysteem de nationalisatie (of liever territorialisatie) van de kapitalistische landbouwindustrie in denzelfden semi-coöperatieven vorm plaats grijpt en dezelfde grond voor de teelt van verschillende gewassen kan dienen, zal geleidelijk een coöperatief wisselbouwsysteem kunnen ontstaan in een gecombineerd grootbedrijf, dat de productie al naar de behoefte van binnen- en buitenlandsche markt, geheel op commercieelen grondslag in de verschillende richtingen jaarlijks kan vaststellen volgens cultuurplannen, die collectief geleidelijk voor het geheele land kunnen worden opgemaakt. Aldus zal overproductie in de een of andere richting dadelijk kunnen worden geconterbalanceerd en een collectief groot-productiesysteem kunnen ontstaan, dat evenredig zoowel naar de binnenlandsche grondkapitalis-

tische als naar de buitenlandsche geldkapitalistische zijde zal kunnen accumuleeren, zoodat overkapitalisatie naar de een of andere zijde door een sterk correlatieve voortschrijding beter zal zijn te voorkomen. Productie en consumptie zullen gebaseerd zijn op een sterke binnenlandsche kern en elkaar beter in evenwicht houden.

Uiteraard zullen langzamerhand ook andere gewassen het bont tapijt van dit soort agrarische productie kunnen opsieren als katoen met een katoenspinnerij, kokosnoten met een copradrogerij of oliefabriek, arachides met een boengkil- en oliefabricatie, sojaboonen met een sojafabricatie, rubber, koffie, thee met de respectievelijke fabricatie-etablissementen. Misschien, dat in een hiërarschische opklimming al deze inrichtingen voor fabricatie van grondstoffen en halffabrikaten weder aandeelhouders kunnen worden in een industrie voor veredelde fabrikaten als textielartikelen en gecomprimeerde voedingsstoffen, rubberbanden en andere caoutchoucartikelen. Verder ook in ondernemingen voor de voorziening van productiemiddelen als machinefabrieken, hoogovens, mijnondernemingen, mestfabrieken enz. Door kapitaalsdeelname zouden zij ook de transportindustrieën kunnen beinvloeden en de distributie door coöperatieve bezaars enz., vooral van belang voor de industrieele arbeiders. Kortom langs dezen weg zouden alle functies der maatschappelijke samenleving op den langen duur kunnen worden beïnvloed, zooals thans ook reeds door de groote trusts en kartels geschiedt, met welke men uiteraard ten slotte in relatie moet treden teneinde ze aan deze van de basis der samenleving uitgaande opwaarts strevende organisatie vast te klinken en te assimileeren.

De leiding voor een dergelijk credietsysteem dient uiteraard te berusten bij een centrale instelling, zooals de bestaande Centrale Kas, welke instelling echter federalistisch gefundeerd moet zijn in de verschillende volkscredietbanken, die ieder op zichzelf weder de centrale overkappingen vormen van een federatie van groot-dorpscredietinstellingen. Deze federalistische fundatie moet uitkomen in de samenstelling der directie, die niet ambtenaarlijk mag zijn geregeld, maar o.a. leden moet tellen, die de samenstellende deelen collectief vertegenwoordigen.

Het kapitaal der centrale kas moet niet uitsluitend bestaan uit van particulieren opgenomen gelden, die daarmede te grooten invloed zouden kunnen verkrijgen, doch deels een belegging zijn van staatskapitaal te verkrijgen uit de verschillende bestaande of nog in te voeren kapitaalsbelastingen van eenig belang ter voorkoming van accumulatievernietiging. Verder dient het surplus der locale credietapparaten en van pensioen- en andere staats-

fondsen er te worden belegd. Al deze beleggingen geschieden tegen matige rente en worden tegen dezelfde rente plus administratiekosten aan gelijke locale instellingen of aan staatsondernemingen geleend. Aan particuliere, individueele of collectieve, ondernemingen wordt alnaargelang van het risico een hoogere rente berekend. Men dient uiteraard te voorkomen, dat de centrale kas haar gelden uitsluitend in zeer riskante kleine bedrijfjes der inheemschen belegt. Ook zal deze centrale instelling van het sociaal crediet op den duur wellicht de centrale leiding kunnen krijgen voor het geheele territoriaal apparaat van credietbanken en het voornaamste circulatieorganisme kunnen vormen voor de centrale circulatiebank. En ten slotte zou, voorloopig slechts ingeval van nood, doch later wellicht als normale relatie een band kunnen worden gelegd tusschen de Indische Centrale Kas en de centrale internationale credietinstelling om aldus neutraal vreemd kapitaal naar Indië te geleiden. Aldus zal dan als slotapotheose het territoriaal hiërarchisch en federalistisch gefundeerd net van credietapparaten worden ingeschakeld in het mondiale credietstelsel, dat de wereldproductie reguleert.

3. Men is vaak geneigd de geringe economische ontwikkeling der bevolking een gevolg te achten van haar psychologische gesteldheid en van overbevolking. Hoewel momenteel deze verschijnselen inderdaad daartoe medewerken, ben ik zoo vrij te betwijfelen, dat dit de grondoorzaken zijn, aangezien deze psychologische gesteldheid m.i. wederkeerig het gevolg is van een eeuwenlang voortgezet relatief onderwaardingsproces der inheemsche waarden. De Javanen van Madjapaït waren koene zeevaarders, kooplieden en landbouwproducenten voor de toenmalige internationale Oostersche markten. Dat zij deze gaven in vele opzichten verloren hebben en hunne functies in het internationaal verkeer in vreemde handen hebben zien overgaan, vindt m.i. zijn oorzaak in de historisch-economische ontwikkelingsgang, die dit eiland onder uit het Westen komende krachtiger invloeden geleidelijk heeft doorgemaakt, en de overbevolking staat daarmee in verband. Waar op andere eilanden deze invloed minder heeft doorgewerkt, is dit gevolg ook nog niet zoo sterk zichtbaar. Dat de bevolkingstoename gevolg zou zijn van grootere rust en betere hygiëne kan op grond daarvan betwijfeld worden, dat men deze zelfde verschijnselen aantreft in andere Oostersche landen door verschillende rassen bewoond, welke min of meer dezelfde invloeden ondergingen, zooals China, Britsch-Indië en ook Rusland, ondanks dat pest, hongersnood en politieke onrust het tegendeel zouden doen verwachten. M.i. moet hierbij een psychobiologische oorzaak in werking zijn, die ook Malthus

reeds voor de armere klassen der samenleving in Europa hetzelfde verschijnsel deed constateeren. Misschien, dat ondervoeding er ook van invloed op is, doch ik voor mij geloof meer, dat hier dezelfde oorzaken werken, als die welke de grassen zooveel talrijker doen zijn dan de groote boomen, de kleine dieren dan de groote, zoolang men ze niet alle bestaansmogelijkheid en ontwikkelingskracht ontneemt (uitroeit of ontaardt). Behalve, dat de kwantiteit in den bestaansstrijd de kwaliteit moet goed maken, zal zoolang het devies „vele handen maken licht werk" nog de overhand behoudt boven het andere van „vele varkens maken de spoeling dun" ook het geboorteaccres zich in stijgende lijn bewegen. Daarom, dat dit m.i. zoo groot is in de nog primitieve agrarische en industrieele gebieden, waar het nog zeer veel op handenarbeid aankomt. Zoodra de machine, of andere oorzaken de menschelijke arbeidsmogelijkheid en noodzakelijkheid meer doen afnemen dan de voedingsbehoefte, zal ook geleidelijk als in Europa en vooral Amerika het geboorteaccres afnemen of niet hoog worden en zich tot een zekere limiet kunnen omzetten in geboortetekort als aanpassing van de psyche aan het milieu. De groot-productie en de mechanisatie daarvan zullen dientengevolge de beste middelen vormen om ondanks alle hygiënische verzorging het bevolkingsoverschot te verminderen en dit naar andere minder bewoonde gebieden te verspreiden. Hoe spoediger dus hiermede begonnen wordt, hoe eerder in het psychisme de tegengestelde tendens zal merkbaar worden en onrustbarende bevolkingstoename van Aziatische landen en vooral van inferieure rassen en klassen zal worden voorkomen. Uiteraard is dit een hypothese en behoeft de mechanische groot-productie niet de eenige oorzaak te zijn (zie Frankrijk). Het komt mij echter voor, dat over het algemeen de feiten aan deze hypothese een belangrijke waarde verleenen.

Ook voor Insulinde zal de invoering der collectieve groot-productie op machinalen grondslag als door mij aangeduid het psychisch hulpmiddel tegen overbevolking kunnen aanbrengen. De tani wordt er geleidelijk mee losgemaakt van zijn geboortegrond om zich met een beter gevulden buidel in de buitengewesten te vestigen, waar hij te zamen met de door dezelfde oorzaken uit andere menschelijke wereldreservoirs losgemaakte bestanddeelen aan de ontwikkelende hybridiseering van de autochthone bevolking kan medewerken. Door het Javaansche arbeidersoverschot zal hij er bovendien het arbeidsaanbod verhoogen, zoodat arbeidsdwang overbodig wordt. Een gelijke menschelijke overproductie in die andere gewesten zal tevens tijdig kunnen worden voorkomen, terwijl de ledige en schaarsch bevolkte ruimten

kunnen worden aangevuld, voordat deze door andere van buiten opdringende rassen worden gereclameerd.

De accumulatie van het zich oplossend klein individueel of communaal grondbezit in de collectieve groot-gemeenschap door de rijstmolen en andere industrieele centraliseerend werkende inrichtingen, grijpt automatisch plaats tegelijk met de politieke regroupeering der kleine primitieve dorpsgemeenten om modernere centra, zonder de schadelijke al te groote individualisatie, die de sociale slinger in het Westen heeft doorgeslagen. De gewoonlijk reactionaire groot-agrariërsphase wordt er eveneens mee gepasseerd door tijdig de losgewerkte productie-elementen om een moderner collectivistisch gefundeerd centrum te groepeeren inplaats van het oude kapitalistische of feudale individu, dat elders de patriarchale of communale collectiviteit in eerste instantie vaak langs parasitaire of usurpatorische wegen verving.

De differentiatie der maatschappij zal ermede worden gediend, aangezien uiteraard de geldhuishouding de verschillen tusschen de minder en beter economisch aangelegden zal vergrooten, en eenerzijds de individueele bezitsaccumulatie, hoewel getemperd door de collectivistische organisatie, zal vermeerderen, anderzijds den landarbeider, die zich losmaakt van de aardkluit, zal nopen zich meer professioneel te bekwamen en te specialiseeren voor bepaalde metiers ter verhooging van zijn inkomen. De industrialisatie van den Insulindischen arbeider zal langs dezen weg dan langzamerhand plaats grijpen, alnaargelang het geldkapitaal zich territoriaal accumuleert en, al te overvloedig geworden voor de bestaande exporteerende landbouwindustrieën met zich meer en meer beperkende afzetgebieden, een dislocatie-tendens zal vertoonen naar minder extractieve industrieën voor de intusschen op deze wijze zooveel koopkrachtiger geworden binnenlandsche markt. *Zonder koopkrachtige binnenlandsche markt, gefundeerd in een beter rendeerend bedrijf voor den territorialen klein-landbouwer en in een hooger betaalden, maar tevens beter gekwalificeerden arbeid, is echter elke groot opgezette industrialisatie van Insulinde m.i. vooral onder de huidige omstandigheden al bij voorbaat ten doode opgeschreven, zelfs ondanks anders wellicht zeer raisonable protectioneele rechten.*

Het geleidelijk loslaten door het land van haar surplus aan bevolking voor industrieele doeleinden, moet echter reeds van den aanvang af organiseerend worden tegemoet gekomen. Ook bij stijgende individualiteit moet *vooral de uit het oude communale verband meegevoerde gemeenschapszin niet worden vernietigd*, doch in andere banen worden geleid en hiervoor dient m.i. de

corporatie, *het gilde*, dat de gemeenschappelijke belangen van arbeiders en kleine werkgevers dient en tegelijkertijd het peil der arbeidsprestaties evolueert. Aangezien de corporatie in zijn meer middeleeuwschen gildevorm een bij alle meer ontwikkelde Oostersche volken voorkomende sociale organisatie is, zal een dergelijke productievorm (niet een Westersch arbeiderssyndicaat!) m.i. geen moeite hebben zich ook op Java te evolueeren en was deze evolutievorm zonder den storenden Westersch-kapitalistischen invloed er wellicht reeds lang uit zichzelf ontstaan.

Deze beroepsgewijs over het gansche land misschien met behulp van de volkscredietbanken te organiseeren corporaties, dienen zich weer onderling in verbinding te stellen en geven dan het aanzijn aan accumulaties van arbeidskapitaal, dat m.i. later weer collectief kan worden geïnvesteerd in de verschillende correspondeerende industrieele vennootschappen. De arbeider krijgt dan geen individueel loon, doch de corporatie betrekt evenals het grond- en geldkapitaal van haar arbeidskapitaalaandeelen, de interesten en dividenden, welke de corporatie-, tevens assurantie- en pensioenkas onder haar leden bij onderlinge regeling naar kwaliteit van den arbeid verdeelt. Aldus zullen derhalve in haar hoogste evolutie de gekapitaliseerde grondproductiviteit en musculaire- of intellectueele arbeidscapaciteit naast het geldkapitaal de aandeelen vormen van het bedrijf, onafhankelijk van de individueele bezitters daarvan, welke hun volledige persoonlijke vrijheid blijven behouden om hunne individueele energieën collectief beschikbaar te stellen of zich weer aan de collectiviteit te onttrekken om eigen individueele evolutie te zoeken. Wanneer deze gilden sterk gespecialiseerd worden, zullen de groot-werkgevers, die meer geldkapitalisten geworden zijn er van zelf buiten vallen en daar niet in kunnen overheerschen.

De belangencontroverse tusschen kapitaal en loonarbeid, die in fellen economischen strijd der divergeerende belangen thans het Westen en met haar de geheele wereld aan den rand van den afgrond heeft gebracht, wordt aldus voorkomen, aangezien beide als diverse vormen van kapitaal d.i. de abstracte energie-accumulatie, in harmonisch convergeerende belangeneenheid, naar evenredigheid uit de winsten van het bedrijf voor hunne prestaties en risico's worden schadeloos gesteld. Hoe sterker deze corporaties over het geheele land en ook daarbuiten zich ontwikkelen en weer onderling verbonden in de meest verschillende bedrijven belegging zoeken, hoe beter hun loonstandaard en hun weerstandsvermogen tegen calamiteiten zal zijn, zoodat zij reguleerend zullen kunnen optreden en geleidelijk door kapitalistische accumulatie van arbeidsenergie, de grond- en geldkapitaal-

eenheden zullen kunnen vervangen, waarmede de geleidelijke devolutie van het huidig kapitalistisch bedrijf zou worden voltrokken. Misschien, dat geld dan ook op den langen duur zal kunnen worden tot een abstracte eenheid dier arbeidsenergie! Voortschrijdende mechanisatie in landbouw en industrie noch overvloed van productie zouden dan weer tot schade kunnen zijn, doch slechts de reëele inkomsten deels in geld, deels in product voor de arbeidende menschheid op kwalitatieven grondslag kunnen verhoogen met gelijktijdige vermindering van arbeidsduur en verlaging van pensioensgrens.

Ik geef dit denkbeeld dien socialistischen leiders in overweging, die langzamerhand tot het inzicht zijn gekomen, dat de antagonistische verhouding van kapitaal en arbeid beiden tot een ruïne is geworden en een harmonische synthese tusschen beiden van den aanvang der beroepsontwikkeling af veel wenschelijker kan zijn. Moge de acheveering der bovenomschreven productieconceptie voor Insulinde ook nog verre toekomstmuziek zijn, er kan toch niet het minste bezwaar tegen bestaan den Insulindischen arbeider en industrieelen handwerker in de thans opkomende kleine industrieën al van den aanvang af te wennen aan het zoo opvoedende corporatief verband, waarmee dit land beter bewaard blijft voor allerlei vormen van anarchisme of proletariaatverheerlijking. Het ijdel negatief gestookt tegen de bezittende klassen wordt dan tenminste omgezet in positieve organisatie tot grootere efficiency, wat weer positieve winst beteekent in den economischen strijd. Deze zal dan ten slotte zonder brutale en gewelddadige revolutie moeten leiden naar relatieve evenwaardigheid der partijen inplaats van naar nominaal hooger loon en meer vrijen tijd, dien men niet naar behooren weet aan te wenden, wat de slimmeren weer meer gelegenheid geeft tot exploitatie. *Kunstmatige loonsverhooging* onder ethischen of Westersch socialistischen invloed, *die niet gebaseerd is op een hooger gemiddeld levensniveau en grootere efficiency zullen slechts remmend kunnen werken op de geheele economische ontwikkeling en tot verrijking dienen van sterker befooide koeliemandoers*, zoodat zij de oude parasitair-kapitalistische ontwikkeling van het land in de hand zullen werken, *terwijl zij anderzijds de competitiemogelijkheden tegenover het buitenland eer zullen verlagen dan verhoogen.*

Door het coöperatief en corporatief aandeelenstelsel, waarin ook de Insulindiër van vreemde afkomst meer en meer zal kunnen deelen, zal bovendien een wederzijds compenseerende band tusschen land en industrie veel sterker blijven bestaan en misschien door een veel soepeler wisselwerking voorkomen, dat naderhand

weer als thans, eenerzijds waardeloosheid van product en anderzijds werkeloosheid of waardeloosheid van arbeid ontstaat, die te zamen weer waardeloosheid van kapitaalsgoederen veroorzaken en omgekeerd.

De Westersche coöperatieve gedachte, die in het Oosten gewoonlijk uitloopt op overheersching en absorbeering van de coöperatie door individuen zonder goede trouw dan wel prijsgeving van zelfstandigheid voor ambtelijke of kapitalistische contrôle van buitenstaanders, wordt door het aanbrengen van een effectieve en vertrouwbare kern tot een meer semi-coöperatieve, doch aan het Oosten meer aanpassende vorm gemetamorphoseerd. De Westersche sterk democratisch-individualistische coöperatieconceptie vraagt een hooge moreele en cultureele ontwikkeling der deelnemers, welke zelfs in het Westen vooral bij groote organisaties veelal op teleurstelling uitloopt. Men erkenne daarom voor het Oosten liever de noodzakelijkheid van een hoogstaanden vertrouwenswaardigen kern, die van den aanvang af leiding en richting geeft. Overigens meene men niet, dat een zuiver nationaal systeem bedoeld wordt, dat antagonistisch tegenover andere territoiren komt te staan. Integendeel kan de coöperatief-corporatieve basis zich ook naar andere territoiren uitstrekken en daar aansluiting zoeken bij gelijksoortige organisaties, die allengs te zamen de wereldproductie beheerschen en rationeel verdeelen, daar zij vanuit een centraal wereldcentrum kunnen worden geleid.

Het bovenstaande moge voor West-Europeanen misschien op een soort onpractisch Fourrierisme gelijken en het is niet uitgesloten, dat er voor West-Europa misschien slechts eenige utopistische phantasieën mee worden verschaft, doch ik betwijfel dit voor volken, die nog niet zoo ver op den individualistischen weg zijn afgedwaald als hier. In elk geval wilde ik slechts de mogelijkheden uitstippelen voor een collectivistisch productiesysteem met als basis een rationeel gewaardeerd grond- en arbeidskapitaal en het nog niet tot egoïstisch en interantagonistisch individualisme ontaard saamhoorigheidsgevoel van volkeren in het Javaansche stadium van ontwikkeling en de wenschelijkheid betoogen om door wettelijke maatregelen dezen ontwikkelingsgang mogelijk te maken en vooral niet te hinderen. Misschien, dat het zelfs van nog grootere efficiency kan zijn voor volkeren, waarin de drang naar auto-activiteit op de oude cultureele basis nog sterker ontwikkeld is, zooals bij de Mongoolsche en Arabische samenlevingen. Echter moet een etatische ontwikkeling als in Duitschland, Rusland en misschien ook in Italië worden vermeden en nu schijnt het mij, dat de combinatie van Nederlandsch individualisme en

Oostersch collectivisme wellicht een geniaal het territoir eigen systeem zou kunnen voortbrengen, dat als prototype zou kunnen dienen voor landen in ongeveer gelijke omstandigheden verkeerende, doch dat elders alnaargelang van milieu en ontwikkeling zijn eigen nuances verkrijgt.

Vóór alles is de persoon of zijn de personen noodig, die het geloof en de overtuiging hebben, dat uitsluitend door het bovenomschreven collectivistisch principe een gezonde practische economie voor Indië te bereiken valt en zonder overhaasting doels- en wilsbewust de methode zal kunnen worden gevonden, om het geldkapitaal met een aan het internationaal aanbod evenredige toekenning van winst *niettemin ondergeschikt te maken aan het belang der territoriale gemeenschap en niet omgekeerd.* Hierbij kunnen *noch dogmatisch Westersch socialisme noch liberaal Westersch kapitalisme* een volmaakte leiding geven, aangezien zij *als natuurlijke tegendeelen wortelen in de Westersche psyche.* Een Insulindisch territorialisme zal, zich *aan gene zijde plaatsend van socialisme en kapitalisme* en gebruik makend van elders opgedane ervaring de territoriale synthese moeten vinden, die Insulinde niet een gigantisch vreemde, maar een eigen gezonde ontwikkeling, zij het ook aanvankelijk in langzamer tempo waarborgt op de speciaal Insulindische motieven, welke vooral tegen de deterioratie door het sterkere Westen moeten worden behoed. Men hechte echter daarbij niet te veel waarde aan een onvermengde Indonesische afkomst. Evenals overal elders hebben de psychische hybriden, die vreemde grootere energieën en onbevangener blik paren aan territoriale kennis en inzicht, de grootste beteekenis voor een land. Men ga daarvoor maar eens de biografie na van groote figuren, leiders, denkers en dynastiestichters in het verleden en *in het heden.*

De Nederlander zal zich daarvoor moeten weten los te maken van zijn eigen milieu en van een zeker nationaal conservatisme of wel de creatie onder zijn contrôle moeten overlaten aan uit het territoriaal psychisme voortgekomen figuren, die de instinctmatige overtuiging en de geïnspireerde durf hebben tot *positief zelfstandig* doen en al doende automatisch zich evolueeren. Het is zelfs wenschelijk, dat men dergelijke figuren daarvoor bezigt ter voorkoming, dat zich misschien straks een revolutionnair Hitlerianisme of Gandhiïsme baanbreekt, dat in den aanvang infantiel lijkend, niettemin den gepersonifieerden wil van een machteloos revolteerend geheel manifesteert tegen een systeem, dat het niet eigen is of niet geheel voldoet.

Het spreekt daarom wel vanzelf, dat het niet de bedoeling kan zijn de ontwikkeling van individuen geheel te dooden. Er zullen

altijd wel individuen overblijven en moeten overblijven, die in het collectivistisch systeem niet spoedig voldoening zullen vinden en trachten zullen zich hiertegen afzonderlijk te ontwikkelen. Gelukkig, want het zijn juist dezen, die gedreven zullen worden hun geest op grootere perfectionneering van het bedrijf te spitsen ten einde den strijd te kunnen volhouden en niet in het geheel onder te gaan en het zal van dezen zijn, dat weer de massa zal kunnen leeren en die een leidersrol zullen kunnen vervullen in een hooger stadium van ontwikkeling. Aldus worden ook de geniale ondernemers geboren, die ten slotte aan den top zullen verschijnen van het sociaal productiesysteem, niet van staatswege als ambtenaren daarboven geplaatst, maar uit de wrijving der lagen en van de

Op blz. 505, 19e regel van boven, gelieve men te lezen inplaats van vol-profijt: voornamelijk profijt.

ten in hje abstracties te ver van de realiteit degenereeren. Etappegewijs voortschrijdende zullen zij aldus ten slotte een mondiale leiding kunnen geven aan een tot in de meest elementaire organisaties stevig gefundeerd productiesysteem, van welks allerijlste hoogten zij het „seid umschlungen Millionen" in zich steeds verbeterende composities over de wereld zullen kunnen realiseeren.

Voor hem, die zich op een objectief observatiepunt in de ruimte plaatst zijn bovendien progressie en regressie slechts relatieve begrippen, afhankelijk van de richting, die men persoonlijk uitkijkt. Alles wat is, heeft eenmaal bestaan en wat was, zal weer bestaan, doch in verschillend aangepasten vorm. Het evenwicht der natuurlijke tegendeelen vormt zich op andere wijzen en in andere vormen, al naar tijd, plaats en omstandigheden. Zulks doet de een verketteren, wat de andere later vond, primitief of ouderwetsch schelden of als modern en geavanceerd aanbidden of vreezen. In wezen is alles slechts vorm van hetzelfde Oer-Principe en lossen progressie en regressie zich op in eeuwig zich herhalende reïngressie onder andere omstandigheden.

Vóóral nu het Angelsaksische kapitalisme in vergevorderden staat van ontbinding verkeert en de wereld naar een andere op-

Oostersch collectivisme wellicht een geniaal het territoir eigen systeem zou kunnen voortbrengen, dat als prototype zou kunnen dienen voor landen in ongeveer gelijke omstandigheden verkeerende, doch dat elders alnaargelang van milieu en ontwikkeling zijn eigen nuances verkrijgt.

Vóór alles is de persoon of zijn de personen noodig, die het geloof en de overtuiging hebben, dat uitsluitend door het bovenomschreven collectivistisch principe een gezonde practische economie voor Indië te bereiken valt en zonder overhaasting doelsen wilsbewust de methode zal kunnen worden gevonden, om het geldkapitaal met een aan het internationaal aanbod evenredige toekenning van winst *niettemin ondergeschikt te maken aan h*

Hierbi
raal V
zien z
psych
plaats
elders
die In
ontwi
borgt
de del
Men l

mengde Indonesische afkomst. Evenals overal elders hebben de psychische hybriden, die vreemde grootere energieën en onbevangener blik paren aan territoriale kennis en inzicht, de grootste beteekenis voor een land. Men ga daarvoor maar eens de biografie na van groote figuren, leiders, denkers en dynastiestichters in het verleden en *in het heden*.

De Nederlander zal zich daarvoor moeten weten los te maken van zijn eigen milieu en van een zeker nationaal conservatisme of wel de creatie onder zijn contrôle moeten overlaten aan uit het territoriaal psychisme voortgekomen figuren, die de instinctmatige overtuiging en de geïnspireerde durf hebben tot *positief zelfstandig* doen en al doende automatisch zich evolueeren. Het is zelfs wenschelijk, dat men dergelijke figuren daarvoor bezigt ter voorkoming, dat zich misschien straks een revolutionnair Hitlerianisme of Gandhiïsme baanbreekt, dat in den aanvang infantiel lijkend, niettemin den gepersonifieerden wil van een machteloos revolteerend geheel manifesteert tegen een systeem, dat het niet eigen is of niet geheel voldoet.

Het spreekt daarom wel vanzelf, dat het niet de bedoeling kan zijn de ontwikkeling van individuen geheel te dooden. Er zullen

altijd wel individuen overblijven en moeten overblijven, die in het collectivistisch systeem niet spoedig voldoening zullen vinden en trachten zullen zich hiertegen afzonderlijk te ontwikkelen. Gelukkig, want het zijn juist dezen, die gedreven zullen worden hun geest op grootere perfectionneering van het bedrijf te spitsen ten einde den strijd te kunnen volhouden en niet in het geheel onder te gaan en het zal van dezen zijn, dat weer de massa zal kunnen leeren en die een leidersrol zullen kunnen vervullen in een hooger stadium van ontwikkeling. Aldus worden ook de geniale ondernemers geboren, die ten slotte aan den top zullen verschijnen van het sociaal productiesysteem, niet van staatswege als ambtenaren daarboven geplaatst, maar uit de wrijving der lagen en van de enkelingen met het geheel te voorschijn gekomen, als krachtfiguren, die leiding geven en geven kunnen zonder in de eerste plaats te vragen naar eigen gewin, maar naar macht tot sociale scheppingen. De ondernemer zonder verlies of winst, maar dan in het groot, de abstracte econoom-dichter, maar met daadkracht, ondernemingsdurf en hoog practisch sociaal inzicht begaafd, de man van visie, die zichzelf geeft, maar vol-profijt zoekt voor het sociaal geheel. Ter vermijding, dat hieruit een Kreuger-Tollsysteem zou kunnen worden geboren, moet uiteraard de georganiseerde democratische contrôle der samenstellende deelen dienen. Daaruit moeten de regenereerende demogene tendensen telkens opniew kunnen opbloeien ter voorkoming, dat haar aristomorphe gestalten in ijle abstracties te ver van de realiteit degenereeren. Etappegewijs voortschrijdende zullen zij aldus ten slotte een mondiale leiding kunnen geven aan een tot in de meest elementaire organisaties stevig gefundeerd productiesysteem, van welks allerijlste hoogten zij het „seid umschlungen Millionen" in zich steeds verbeterende composities over de wereld zullen kunnen realiseeren.

Voor hem, die zich op een objectief observatiepunt in de ruimte plaatst zijn bovendien progressie en regressie slechts relatieve begrippen, afhankelijk van de richting, die men persoonlijk uitkijkt. Alles wat is, heeft eenmaal bestaan en wat was, zal weer bestaan, doch in verschillend aangepasten vorm. Het evenwicht der natuurlijke tegendeelen vormt zich op andere wijzen en in andere vormen, al naar tijd, plaats en omstandigheden. Zulks doet de een verketteren, wat de andere later vond, primitief of ouderwetsch schelden of als modern en geavanceerd aanbidden of vreezen. In wezen is alles slechts vorm van hetzelfde Oer-Principe en lossen progressie en regressie zich op in eeuwig zich herhalende reïngressie onder andere omstandigheden.

Vóóral nu het Angelsaksische kapitalisme in vergevorderden staat van ontbinding verkeert en de wereld naar een andere op-

lossing snakt, zij men niet al te behoudend en geve men geen al te groote voorkeur aan het individualistische principe boven het communistische. De wereld heeft steeds tusschen de beide uitersten het evenwicht gezocht alnaargelang van tijd, milieu en karakter der betrokken bevolkingen. De stand der oscillaties op dit gebied vormt het beeld der betrokken samenleving.

Reeds van de primitiefste tijden af hebben deze beide tendensen in verschillende vormen elkander afgewisseld (zie Dr. Moszkowsky: Das Wirtschaftsleben der primitiven Völker). Rusland was in den aanvang der Middeleeuwen volgens James Mavor (The economic history of Russia) individualistisch georiënteerd. De Scandinaviërs brachten er hun feudalistisch communisme, dat vooral in de 17e eeuw met Moscou als centrum een sterke organisatie werd. Onder Westerschen invloed werden de verschillende vormen van communisme in de 19e eeuw opgebroken om na een halve eeuw in den vorm van bolsjewistisch Marxisme weer zijn tegenactie te beginnen. Dezelfde afbraak heeft in de voorafgaande eeuwen in het Westen plaats gehad, niet omdat deze vormen vóór dien tijd niet voldeden, maar omdat nieuwe tijden nieuwe vormen eischten (zie Cunningham Grewth of English Industry and Commerce). Het Duitsche kartellisme en het Italiaansche corporatiestelsel zijn er echter min of meer reacties op. Op Java verhielden zich de verschillend getinte communistische regionen ten opzichte van het Vorstenlandsche centrum als dergelijke Russische regionen het indertijd deden, tegenover het tsaristische Moscou. Heel Azië en Afrika zijn nog op dezelfde wijzen in verschillende nuances georganiseerd.

Want elke sociale productie past zich in de voor de betrokken maatschappij meest efficiente vorm aan de heerschende omstandigheden aan. Zelfs in de periodieke omwisseling van aandeelen in den communalen bouwgrond ligt een niet geheel verwerpelijk principe, dat zich zeer gemakkelijk aan het door mij aanbevolen productiestelsel laat aanpassen. Het individu is hierbij reeds minder geketend aan den grond dan aan zijn productie, waarmee reeds meer het abstracte productieprincipe wordt benaderd. Het geld was tot dusver op zijn goudbasis de soepelste hoogere materieele vorm van waardeering van het product. *Voor hoe lang nog?* Men werpe met het waschwater het kind niet weg. Het aanklevend gebrek is niet de periodieke verdeeling, die zoo geschikt is voor een moderne wisselbouwtechniek, maar de daaraan verbonden individueele bewerking van den grond, die door de voortdurende grondwisselingen geen evolutie kan ondergaan. Wordt deze vervangen door de collectieve mechanische bewerking ten behoeve eener technisch goed geleide groot-productie-

coöperatie, zoo is het gebrek veel spoediger weggenomen, dan bij een reeds verder voortgeschreden conservatief of reactionnair getinte individualisatie, terwijl het zoo kostelijk principe der coöperatie los van den individueelen bodemeigendom blijft bestaan.

Het is daarom m.i. een wanbegrip den Oosterling zoo spoedig mogelijk te willen individualiseeren. De gebeurtenissen in Voor-Indië, Rusland en China zijn slechts de natuurlijke reactie op deze gedwongen individualiseering en Japan, Duitschland en Italië volgen reeds. Het is juist de zooveel grootere gemeenschapszin van het Oosten, die de regeneratie moet brengen aan het zelfs tot kidnapping en geniale groot-oplichterij gedegenereerde anarchistisch individualisme van het Westen. De gemeenschap is de bron, de moeder van alle individueele kracht en moet de renaissance teweegbrengen van het gezonde individu. Het is dus tot haar, dat men moet wederkeeren om schoonere en krachtigere jonge individuen te verkrijgen. Daarom moet het te sterk geïndividualiseerde Westen eerst weer tot het Oosten wederkeeren om een hernieuwing te verkrijgen der beschaving. Men verachte derhalve de z.g. primitieve Oostersche motieven der samenleving niet, *maar putte daaruit nieuwe kracht voor nieuwe individuvorming inplaats van decadent individualisme!* Dit is de les, die de kolonisatie van het Oosten aan het Westen heeft te leeren en de intelligenties, die deze les het spoedigst verstaan, zullen wellicht uit het Oosten weder aan het afgedwaalde Westen het Licht kunnen brengen eener Nieuwe Beschaving voor de aanstaande *Wereldmetamorphose.*

Genève, Maart 1933.

De psychologische grondslagen der ethnologie

DOOR

A. J. KOENS.

Ethnologie is een wetenschap, die zich o.m. ook bezighoudt met den toestand van de ziel en daar zij zich speciaal richt op de studie van z.g. lager ontwikkelden, niet- cultureelen of primitieven, bemoeit het zielkundig deel der volkenkunde zich uitsluitend met den primitieven zielstoestand. In hoeverre het juist is de studie der zielkundige eigenschappen af te zonderen, zoodra het groepen van minder — of anders — psychisch en sociaal georganiseerden geldt, en dat dan als een onderdeel der ethnologie te beschouwen en niet onder de zielkunde te rangschikken, moge hier voorloopig onbesproken blijven. Men zou kunnen aannemen, dat men om practische redenen het speciale onderdeel der zielkunde, dat zich met de zielkundige eigenschappen van z.g. primitieve volken bezighoudt, onder het vak ethnologie rangschikt. Doch behalve, dat de ethnologie een hoofdstuk uit de zielkunde bevat, heeft zij psychologische grondwaarheden en werkmethoden noodig, wanneer zij zich wil wagen aan het analyseeren en begrijpen van hetgeen z.g. primitieven op stoffelijk, sociaal en intellectueel gebied te zien geven. En in verband daarmee heeft de practische toepassing van de conclusies der volkenkunde de zielkundige grondslag steeds in aanmerking te nemen en te waardeeren. Toch moet men meermalen spijtig constateeren, dat vele beoefenaren der ethnologie zich maar weinig aangetrokken gevoelen tot dien psycholischen grondslag en nog meer de volkenkundig geschoolde practici zich weinig aan zielkundige principes en methoden gelegen laten liggen. Verschillende proefschriften over ethnologische onderwerpen zijn daar, om dat te bewijzen. Uitlatingen in woord en geschrift van oud-koloniale ambtenaren, die gecenseerd kunnen worden de volkenkunde beoefend te hebben, leggen

daarvan verscheidene malen getuigenis af. Tal van recente voorvallen in Br.-Indië, Ned.-Indië e.a. koloniaal bestuurde landen demonstreeren de geringe sympathie voor het zielkundig gedeelte der volkenkunde. De belangstelling is over het algemeen zeer groot voor de studie van vormen van familie, recht, maatschappij of voor werktuigen, kleedingstukken, dagelijksch leven, doch veel en veel geringer en dikwijls gelijk nul betreffende den psychologischen ondergrond al dezer dingen. Zelfs bij de studie van onderwerpen als godsdienst, gewoonterecht e.d., waar men een beschouwing der psychologische grondslagen onmisbaar moet achten, is daarvan weinig te vinden.

Dat nu is geen wonder. Wat men aan zielkundige behandeling van ethnologische onderwerpen bij gezaghebbende en andere beoefenaars van de volkenkunde over het algemeen aantreft, lokt niet bijzonder aan, ten minste niet meer de studeerenden onzer dagen. De ernstige student in de ethnologica van heden kan geen bevrediging vinden in een psychologische behandeling van volkenkundige onderwerpen, die een vlak en levenloos beeld van de ziel van primitieven geeft. Een statische zielkunde van een vorig geslacht, zoo niet oudere vormen, waren nog rond in de ethnologische werken en opstellen. Dat kan niet meer bevredigen. Niet meer, omdat een psychologie, die zich nog bijna alleen bezighoudt met de oppervlakte der menschelijke zielswerkingen de ethnologische vraagstukken niet beheerscht. Nu men heden de z.g. beschaafde volken individueel en sociaal op moderne wijze zielkundig bekijkt en reeds geruimen tijd een speciale psychologie der volkeren opbouwt, die zoekt naar de ware motieven van hun gedrag en een sociale psychologie erkent, die rechten, godsdiensten, sociale verhoudingen, maatschappelijke vormen e.m.d. zielkundig tracht te doen begrijpen, is het onmogelijk bij de beschouwing der z.g. lagere volken in dat opzicht achter te blijven en zich te vreden te stellen met zielkundige waarheden en methoden van anno dazumal. Te meer, omdat die moderne sociale zielkunde en de volkerenpsychologie zich gronden op een moderne psychologie, die niet meer vlak, levenloos of statisch is. Een nieuwe dynamische zielkunde, die met begrippen van activiteit en drang, met impulsen en conflicten werkt, is opgekomen. Deze zielkunde zal het mogelijk maken het onderzoek naar de psychologische toestanden en verschijnselen bij z.g. primitieve volken en hun samenlevingen belangwekkender te maken en meer interesse te wekken voor de zielkundige grondslagen der volkenkunde. Het zou onbillijk zijn te beweren, dat nooit of te nimmer op het gebied der ethnologie iets merkbaar ware geweest van de moderne zielkunde. Doch waar dat zoo is, hebben wij over het algemeen meer

te doen met onderzoekingen van zielkundigen op het terrein van de volkenkunde — dus naar ethnologische grondslagen voor hun moderne psychologie — dan naar ethnologische studie op de basis eener moderne zielkunde.

Het geheele onderzoek naar de motieven der menschelijke handelingen op allerlei gebied, economisch, sociologisch, religieus e.a., gaat zich in onze dagen hoe langer hoe meer op zuiver zielkundig terrein bewegen. Zoo men bij de studie der volkenkunde meer en intensiever daartoe overgaat, zal hoogstwaarschijnlijk in verband met de vorderingen in de hedendaagsche zielkunde, veel in de ethnologie van den grond af geheel opnieuw opgebouwd moeten worden. Wanneer wij in onze dagen t.o. onzer westersche maatschappij en onzer westersche cultuurvolkeren meer en meer de zielkunde in onze beschouwingen een plaats geven, kunnen wij bij de bestudeering der z.g. lager beschaafde volken daarbij niet achterblijven. Zijn er reeds teekens, dat men in de volkenkundige studiewereld dien weg betreden zal of reeds enkele stappen in die richting gewaagd heeft, woord en geschrift in Nederland laten daarvan weinig blijken. In elk geval ontmoet elke poging van betrachting van de moderne zielkunde als basis van ethnologische beschouwing en nog meer elk schuchter gebaar in dien zin op practisch gebied naar toepassing daarvan veelal spot, hoon, verontwaardiging zoo niet verachting.

Wie in onze dagen zielkunde zegt, moet daarin als belangrijk richtgevend deel begrijpen de z.g. diepte-zielkunde. Wie een pleidooi houdt voor de moderne zielkunde als belangrijke grondslag voor de volkenkunde, zal vooral het oog op die diepte-zielkunde hebben. De principes en werkmethoden dezer zielkunde, d.w.z. die der psycho-analitici onder *Freud*, der Züricher school onder *Jung* en der psychologen onder *Adler*, kunnen hoe langer hoe meer bij de studie der ethnologie ondersteunend en verrijkend werken. De psycho-analyse o.a., die reeds een dankbaar gebruik maakte van hetgeen de ethnologie openbaarde omtrent totem, taboe, fetisch e.d., kan op haar beurt als belangrijke steun tot de volkenkundige studiën worden. Zij het niet zoo zeer door haar inhoud, de diepte-zielkunde zal blijken van groote beteekenis te zijn voor de beoefening der ethnologie door haar methode. Gelukkig voor dit betoog zijn wij niet meer in den tijd, toen de diepte-zielkunde met een medelijdend schouderophalen over een nieuwlichterij, die wel vernuftig maar hopeloos eenzijdig is, werd voorbijgegaan. Eveneens is gelukkig de tijd voorbij, waarin psycho-analyse hier en daar tot een snobistisch salonspelletje werd. Naarmate zij aan diepte en breedte won, heeft de diepte-psychologie zich weer teruggetrokken naar de studeerkamer en

naar de praktijk van den zielenarts, waar zij thuis hoort en vanwaar zij ook de volkenkundige studie kan verdiepen en verbreeden. Gelukkig ziet de intellectueele wereld de diepte-zielkunde niet meer als een geniale pessimistische zielkundige eenzijdigheid, doch begint mên met haar zoo langer zoo meer rekening te houden.

Indien men een korte karakteristiek der hedendaagsche zielkunde zou willen geven, zou men kunnen volstaan met te zeggen, dat zij de wetenschappelijke betrachting is van Shakespeare's „de wensch is de vader der gedachte". Van de leer van het bewuste zieleleven is de zielkunde daarenboven geworden die van het innerlijke van den mensch, waarin onbewuste geestelijke processen, impulsen en driften als actieve realiteiten erkend moesten worden. Een korte formuleering van dit belangrijke onderdeel der psychologie, de diepte-zielkunde zou kunnen zijn: zij is de leer van de verdringing, de beheersching en de sublimeering der oorspronkelijke neigingen van den mensch. Wat reeds lang als vermoeden werd uitgesproken, dat de mensch niet degene is, die hij lijkt, dat hij steeds een façade laat zien en dat honger, eros en vrees niet alleen belangrijke factoren zijn, die zijn wezen en handelingen bepalen, doch per slot van rekening de wellicht alles in de menschenwereld bepalende menschelijke factoren, heeft de diepte-zielkunde scherper geformuleerd en de studie er van wetenschappelijk gefundeerd. Het onbewuste zieleleven is in onze dagen in de zielkunde minstens even gewichtig, zoo niet van meer gewicht geworden, als het bewuste. De moderne zielkunde gaat niet in de eerste plaats uit van de vraag, wat denkt, voelt of begeert een mensch en tracht dan te bepalen, waar en hoe hij door gedachte, gevoel of begeerte tot daden zal komen. Zij beschouwt eerst de daden der menschen en tracht er dan achter te komen door welke zieleprocessen, impulsen en driften, die daden werden bepaald. En vooral kenmerkt de moderne zielkunde zich door de onthullingen, hoe de mensch poseert, inwendige zielepolitiek voert, hoe zijn samenleving hem daarbij leidt en hoe hij daarbij slagen of mislukken kan. Verder zich ontwikkelende voerde de moderne zielkunde, vooral onder *Künkel*, tot een moderne karakterkunde, die voor alles vraagt naar de instelling van den mensch te midden der op hem instormende invloeden der buitenwereld en de in hem aansluipende driften en zieleprocessen. Het menschelijk zelfbedrog en de menschelijke pose zijn daarbij belangrijke problemen geworden, zoowel individueel als sociaal beschouwd. De moderne zielkunde speurt in de omwegen en de verhullingen in de daden der menschen, dat tot het inwendige leidt, d.i. tot het begrijpen van den mensch. Het

totaal der gedragingen van een mensch, van een stam, van een volk d.w.z. de regels door welke hun daden gedetermineerd worden en het verband, dat er tusschen hen bestaat, leert de moderne zielkunde ons ontdekken. Het kennen van die regels doet ons den mensch, de stam, het volk kennen en kan middelen aanbrengen hun gedragingen te leiden. Want dat moet het uiteindelijk doel van de psychologie in de ethnologie zijn en daaraan alleen kan zij haar waarde ontleenen.

Alvorens voorbeelden te geven, hoe de moderne zielkunde bevruchtend kan werken op de studie der ethnologie, is het interessant de positie van de ethnologie-zelf in het licht der moderne zielkunde te bekijken. Dat het beschavingsbezit der z.g. primitieve volkeren tot een speciaal studieobject der westersche wetenschap worden moest, is in dat licht duidelijk. Oppervlakkig bezien zou men tot de meening kunnen komen, dat de stof, waarmee de ethnologie zich bezighoudt, eigenlijk gerangschikt behoorde te worden in de sociologie, de economie, de psychologie, de rechtswetenschappen e.d. studievakken; dat dus de volkenkunde een feitelijk onnoodige verzameling is van enkele hoofdstukken uit genoemde wetenschappen. Dat men die hoofdstukken vereenigde tot een aparte wetenschap, is bij dieper bezien logisch te begrijpen, als men de mentaliteit der westersche volken in aanmerking neemt. In hun aanraking met de z.g. lagere volken moesten de westerlingen tot de karakterinstelling komen, dat zij niet alleen beschaafder en cultureel hooger stonden dan de z.g. primitieven doch ook, dat men hier te doen had met iets zoo aparts uit de sociologische, economische, psychologische en juridische verschijnselen, dat dit een geheel apart terrein voor wetenschappelijke beschouwing leverde. Alhoewel men niet meer op het standpunt stond, dat alles wat vreemdeling was als „barbaar" be- en veroordeeld moest worden, was men toch gehouden, hier de wensch tot vader der gedachte te maken. De aan alle menschen geboden eisch van vermijding van hun ondergangslimiet gold zeer sterk voor de kleine groepen en enkelingen uit de koloniseerende volken te midden van een hun aantal vele malen overheerschende autochthone bevolking, die bovendien meer aanpassingsvermogen aan de natuurlijke gesteldheid van het land bezat. De gebiedende wensch machtiger, krachtiger en beter te zijn dan de hen omringende z.g. primitieve bevolking schiep de gedachte, dat die bevolking iets bijzonders was en derhalve een beschouwing van haar geestelijk en stoffelijk bezit in een apart vak van wetenschap ondergebracht moest worden. De wensch der veroveraars, der koloniale ambtenaren, der zendelingen, der exploiteurs moest de vader zijn van de gedachte, dat het be-

schavingbezit der „primitieven" een bijzonder geval van het menschelijke was. Zoowel op stoffelijk als op geestelijk terrein was men gehouden het bezit der „lagere" volken op deze gebieden statisch te beschouwen en zoo kreeg men een ethnologie met een statisch karakter. Dat dit tot verlaging van een wetenschap tot rariteitenkamer kon voeren en als onmiddellijk gevolg daarvan tot een snobisme bij verzamelaars, aandragers van materiaal e.d. beoefenaars van de volkenkunde van diverse pluimage, kan men in geschrifte als in collectie hier en daar duidelijk zien.

Het statisch karakter, dat de ethnologie langen tijd droeg en meermalen blijkt nog te dragen, heeft niet geleid tot practische toepassing harer uitkomsten en methoden. Integendeel, men kan zich in de praktijk van het koloniale werk veelmaals afvragen of de volkenkunde wel invloed heeft gehad op de karakterinstelling van vele westerlingen, wien belangrijke invloed gegeven was op het geestelijk, zedelijk en stoffelijk leven van primitieve volken. Indien men in de praktijk nog iets kan bemerken van gevolgen van ethnologische studie, dan ligt dat meestal meer op ethnografisch gebied en beperkt zich dat tot verzamelen en dikwijls helaas op een wijze, die blijk geeft van weinig ethnologisch begrip van geestelijk en zedelijk beschavingsbezit van anderen. Dit is een direct gevolg van de veronachtzaming der zielkundige grondslagen der volkenkunde, en vooral van de modern-psychologische, bij beoefening en onderwijs der ethnologie.

Vooral het laatstgenoemde, het voorbijgaan der uitkomsten van de moderne diepte-zielkunde bij de studie der volkenkunde en de bescheiden stelling, die zij daardoor heden in de rij der wetenschappen moet innemen, heeft haar aanzien bij de koloniale practici en onderzoekers niet verhoogd. Behoudens uitzonderingen is de wetenschappelijke beoefening van de ethnologie en het onderwijs daarin door negeering van uitkomsten en werkmethoden der moderne psychologie wat arm gebleven. Hoe rijker en schooner, maar vooral menschelijker komen sagen, mythen en legenden o.a. naar voren, als men tot op de zielkundige grondslagen van dit ethnologisch materiaal doordringt. Hoe juister, logischer, maar vooral begrijpelijker komen vorm en gebruik van wapens, kleeding en versierselen tot ons, als men meer psychoanalytisch bij hun beschouwing te werk gaat. Hoe doeltreffender en redelijker, doch vooral zedelijker, zijn op een meer modern-psychologisch wijze dieper op de zaken ingaande, volksinstellingen en gebruiken. Met talrijke voorbeelden is dat te illusteeren. Moge hieronder enkele pogingen volgen, om te trachten duidelijk te maken, hoe meer zielkundige betrachting kan bijdragen tot uitbreiding onzer volkenkundige kennis.

Nemen wij allereerst de Madjapahit-kris. De gangbare volkenkundige beschouwing zegt, dat deze kris geheel het karakter van een sierwapen draagt en als djimat gedragen wordt. De Javaansche traditie leert deze kris beschouwen als het werk van empoe Sombro, die smeden kon zonder smidswerktuigen, slechts knie, duim en vingers gebruikte. Indrukken van zijn duim zouden nog op het lemmer te vinden zijn. Beschouwen wij het wapen met gebruik maken van uitkomsten der nieuwere zielkunde, dan begrijpen wij waarom zij sierwapen en djimat is en ook de verhalen en gebruiken, die bij de kris behooren. De kris is evenals de lingga de phallus. Daardoor worden vele krissen poesaka en dikwijls als bijzonder vereerd voorwerp niet of zelden gedragen, doch in oude, maar even waardevolle kains, ingepakt in de kist der kostbaarheden bewaard. De kris is dan het symbool — zoo niet door velen materieeler gedacht — van de mannelijke teelkracht van een beroemd krachtig voorvader, zelfs van Çiwa. Zij heeft magische kracht als vadersymbool. In de Hang Toea lezen wij dan ook van een bijzondere krachtdadige tooverkris. De kris is het symbool der mannelijke waardigheid, zooals trouwens uit dezelfde psychologische oorzaken elders het zwaard en de wandelstaf. De eisch zonder kris te verschijnen wil dus zeggen zijn mannelijke waardigheid te verloochenen. In een dorpsverordening op Bali wordt de kris voorgeschreven bij de mannenkleeding. Ieder weet, dat men een kris niet half uit de scheede mag trekken, om haar dan weer te laten terugglijden. Royaal uittrekken of niet, anders geeft het ongeluk. Psychologisch is dat duidelijk. Een man keert niet halverwege terug op den weg zijner libidoneuse daden. Oude ervaringen leerden, dat onvolledige sexueele daden (coïtus interruptus) tot angstneurose kunnen voeren. Om dezelfde redenen geeft het immers den westerling ongeluk, als hij zijn glas wijn, ten halve geledigd, weer laat bijschenken. Wie hier aan fantasie in de verklaring denkt, beschouwe een echte kris. In vorm is zij bisexueel. Als handvat draagt zij de phallus, zonder uitzondering geven de soms bijzonder kunstig gesneden houten figuren min of meer verhulde uitbeeldingen van een penis. Meermalen is die gepersonificeerd als een mannetje, wiens houding aan die van een rechtopstaande, ook wel een niet in erectie zijnde, phallus beantwoordt. Het bovendeel van de scheede is duidelijk de rima vulvae met de omringende deelen. Meestal zijn aanduidingen van de mons veneris en de partes posteriores duidelijk in sierlijke lijn uitgebeeld.

Een andere beschouwing van de sirihpruim geeft ook interessante ethnologische vondsten, als men daarbij folkloristische, legendarische en litteraire gegevens tot hun recht laat komen.

Het sirihblad is het vrouwelijk deel, de betelnoot het mannelijk genitalis. Bestrijken met schelpkalk heeft een magische beteekenis, de schelp eveneens een vrouwelijk symbool, heeft bij vele volkeren bijzondere tooverkracht, meest afwerend. De gambir heeft libidineuse beteekenis en is hoogstwaarschijnlijk het symbool van de clitoris. Voordat men de sirihpruim gereed maakt, zoekt men eerst een geschikt blad uit. Het mag niet geschonden zijn. Voor het gebruik ruiken aan de pinangnoot geldt als onoorbaar, geeft onheil. Duidelijk is het sirih kauwen een symbool van de sexueele daad en heeft een meer dan oppervlakkige oraalsexueele beteekenis. In de litteratuur, de gebruiken en de zegswijzen in Indonesië komt dat nu en dan uit. In de Brata-Joeda legt de vorst, die het huwelijksbed heimelijk verlaat der achtergelaten vrouw als afscheidsgeschenk zijn sirihpruim in de hand. Bij de Batakkers zegt men van een echtbrekende vrouw, dat zij haar gambir verspilt. Driemaal met het hoofd tegen een pinangboom bonzen om de manbaarheid terug te krijgen, die verloren ging, doordat de verloofde stierf, is een gebruik bij Makassaren. Vragen van sirih en pinang, „meminang", is het Maleisch voor huwelijksaanzoek. Ook op Bali gaat de huwelijksaanvraag gepaard met aanbieden van sirih en kalk. Sirihspuwen behoort tot de z.g. zwarte magie.

Het rijstblok staat eveneens in nauw verband met het sexueele leven. Het stelt het vrouwelijk deel voor, de stamper is het mannelijk symbool. Dat deze stamper alleen gehanteerd wordt door vrouwen en jonge meisjes en in sommige streken van Indonesië alleen door maagden, wijst op een meer dan gewone beteekenis van het rijstblok. In enkele deelen van Indonesië wekt het de lachlust op, als weduwen bij het rijstblok verwijlen, soms is het een teeken, dat zij zich weer à prendre stellen. Op het eiland Bawean staat het rijstblok in de benedenverdieping van de rijstschuur. Op gezette tijden etaleeren de huwbare meisjes zich aldaar en de jongelui van het dorp maken hun pantoffelparade langs het met maagden gegarneerde blok.

Op die wijze zou een groot aantal gebruiksvoorwerpen en gewoonten uit Indonesië de revue kunnen passeeren. Wij zouden dan o.a. interessante dingen zien en beter begrippen krijgen, omtrent den arenpalm (bij de Soendaneezen als juffrouw Kawoeng bekend), den rijstbouw, de hanengevechten, wajang symboliek, plechtigheden bij installatie in jongerenverbonden, z.g. obscene voorstellingen op Bali-bouwwerken, de kostbare tempajans, de keteltrommen, Chineesch porselein als poesaka, enz. enz. Beter is het t.g.t. elk van hen in ander bestek te behandelen. Daarbij zal een diepere beschouwing, die verder moet gaan dan de algemeene

opmerking, dat het sexueele leven zoo'n belangrijke rol speelt in het leven van „primitieven" en zij er openlijker mee voor den dag komen, op een nieuwe ethnologie kunnen duiden. Deze zal leeren, dat in tegenspraak met de opmerking van zooeven het sexueele leven der Indonesiërs bij hen geen belangrijker rol speelt dan in het westen, en zij daarmee niet openlijker voor den dag komen. Slechts zijn hun symbolen, hun verhullingen, hun verdringingen doorzichtiger voor den opmerkzamen beschouwer, omdat hun sociaal leven nog niet de symboliseering, de verhulling en de verdringing eischt, welke het westersche leven noodzakelijk te voorschijn brengt. Zoodra hun sociaal leven in nauwe aanraking met dat der westerlingen komt, zoo niet in conflict daarmee raakt, gebeuren er dikwerf ongelukken in het daarop niet ingestelde zieleleven der z.g. primitieven. Een dynamische ethnologie gebruik makende van de moderne diepte-zielkunde, zal beter in staat zijn dan de oude statische volkenkunde, die conflicten te ontdekken, te doorvorschen, te voorkomen, af te leiden of op te lossen.

Ook op ander gebied kunnen wij tal van voorbeelden geven omtrent de waarde van een diepere zielkundige studie voor de theorie en de praktijk der zielkunde. Wij hebben in N.-Indië een tijd gekend, dat bestuursambtenaren, landbouwvoorlichters, ambtenaren van het volkscredietwezen en volksleiders zich bezighielden met het propageeren van de coöperatiebeginselen en het oprichten van coöperatieve vereenigingen en bedrijven. Velen hunner redeneerden als volgt: de Indonesiër kent reeds van ouds idee en praktijk van saamhoorigheid, bij vele werkzaamheden, in zijn landbouw o.a., kent en past hij toe het „toeloeng-menoeloeng". Bij uitstek zijn mentaliteit en dagelijksch leven van den Javaan of den Sumatraan geschikt om idee en praktijk van de westersche coöperatie op Java en Sumatra ingang te doen vinden. En men deed bittere ervaringen op bij de talrijke mislukkingen op het gebied van gebruiks-, crediet- en productie-coöperatie. Dat deze ervaringen geld- en energieverspilling meebrachten, was nog niet zoo erg, dan dat men het vertrouwen der slachtoffers van de goed bedoelde coöperatiepogingen voor langen tijd kwijt raakte. Ware dat noodig geweest? Zou een diepere zielkundige beschouwing van het „toeloeng-menoeloeng" geen duidelijke waarschuwingen opgeleverd hebben tegen ruw ingrijpen in mentaliteit en dagelijksch leven van „primitieven"? De sociale psychologie toegepast op dit ethnologisch probleem zou hebben kunnen aantoonen, dat het primitieve gemeenschapsgevoel, dat in desa en marga heerscht, zielkundig lijnrecht staat tegenover de moderne coöperatiegedachte. Aan een rationeel gemeenschapsgevoel noodig

voor moderne coöperatie is de Indonesiër evenmin nog toe als de Russische boer, omdat zijn ontwikkelingsweg nog niet leidde van uit zijn primitieve gemeenschap door een maatschap van individueel levenden en werkenden tot een moderne samenleving van sociaal voelenden en strevenden. De Indonesiër zit nog in de oude wereldorde van kudde-saamhoorigheid of zoo die al aan het verschuiven en vervormen is, gelooft hij er hier meer daar minder nog aan. Ofschoon in vele streken van N.-Indië, vooral in de groote steden en rondom fabrieken en cultuurondernemingen, het tijdvak van teleurstelling in het oude en vrees voor het nieuwe reeds tot zieleconflicten leidde en derhalve zijn karakterinstelling daar wankel wordt, is het meerendeel der Indonesiërs, die men met coöperatie wilde bereiken, nog niet eens toe aan het stadium van egocentriciteit, laat staan tot dat van modern-sociaal voelend wezen genaderd. Zijn „wirhaftigkeit" is nog het primitieve kuddegevoel, zijn „ichhaftigkeit" moet nog geboren worden, van een innerlijke revolutie, die bij goed coöperator de „ich" heeft onderworpen aan een moderne „wir" kan bij hem derhalve nog geen sprake zijn.

Nog op ander gebied kan een voorbeeld toonen, hoe diepteziekunde de ethnologie verrijken kan en wel met een voorbeeld uit de verhalenschat van Insulinde tot slot. Het Soendaneesche verhaal over Sang Koeriang vertelt, hoe hij na jarenlange rondzwervingen Dajang Soembi ontmoet. Hij wordt op de schoone prinses verliefd en vraagt haar. Dajang Soembi vermoedt en krijgt bewijzen, dat Sang Koeriang haar zoon is. Om hem niet te grieven neemt zij het huwelijksaanzoek aan, doch stelt een zoo zware eisch als huwelijksvoorwaarde, dat naar zij hoopt wegens onmogelijke vervulling daarvan, het huwelijk niet zal doorgaan. In één nacht moest Sang Koeriang een rivier afdammen om een meer te doen vormen, een reuzenboom omhouwen en een boot er van maken. Terwijl hij bezig is de moeilijke opdracht uit te voeren, spreekt Dajang Soembi in angstige wanhoop, dat het hem lukken zal, een bezwering uit, waardoor de nacht eerder om is en Sang Koeriangs werk te vergeefsch wordt. De onvoltooide prauw ligt sedert deze gebeurtenis nog omgekeerd en versteend als Tangkoeang Prahoe ten noorden van Bandoeng. De Boekit Toenggoel toont ten westen daarvan de versteende boomstronk en ten oosten ziet men in den Boerangrang den onnut weggeworpen stamtop.

Ieder herkent hier een mythische verwerking van het zieleconflict door den vader der psycho-analyse onthuld als een gevolg van het Oedipus-complex. Het Sang Koeriang-verhaal geeft de verdringing, zoo niet de neurose, tengevolg van de verdringing van de incest-tendensen in de menschenziel op schoone wijze

weer. Dit voorbeeld, hoe ook in Indonesië Sophokles tot zijn bekende tragedie zou gekomen zijn, kan versterkt worden door er op te wijzen, hoe ook in de Minahassa het Oedipus-complex aangevoeld is als zielkundig probleem en tot een mythe voerde. De eerste mensch, de vrouw Loemimoe'oet, ontstaat uit een steen. De westenwind bezoekt haar en zij baart haar zoon Tosar. Later kent haar zoon haar niet terug en huwt haar. De dagelijksche gebeurtenis, dat de zon 's morgens uit de aarde opkomt en 's avonds daarin verdwijnt, zou tot deze mythe gevoerd hebben. Dat men echter tot dezen vorm van mythische voorstelling kwam, wijst psychologisch gezien op het waren van Oedipusgedachten in den geest den dichter van het verhaal.

De volkenkunde, die als een belangrijke grondslag de moderne zielkunde aanvat, kan voeren tot een nauwkeurige analyse der feiten op koloniaal terrein liggend. Zij kan voeren tot een juister inzicht in koloniale vraagstukken, zij kan scherper aangeven wat doeltreffende koloniale maatregelen zijn. Een dusdanige ethnologie ondersteunt de suggesties van hen, die uit anderen hoofde komen tot nauwkeuriger bestudeering, volkomener begrijpen en rechtvaardiger handelen op koloniaal gebied. De kritisch-wetenschappelijke methode van een ethnologie op basis der moderne phychologie kan de volkenkunde meer maken dan louter ethnografie, wat zij tot op heden dreigde te worden. Tenslotte is de taak eener moderne ethnologie gefundeerd voor een groot deel op diepte-zielkunde ruimer en grooter dan zoo even als verwachting van haar arbeid werd genoemd. Zij moet de volkeren tot elkaar brengen. Dit zal haar alleen mogelijk zijn, als zij den kolonialen wetenschappen resultaten kan aanbieden, die verkregen zijn door psychologische analyse van de z.g. primitieven en hun samenlevingen.

Scheveningen, 15 April 1933.

Architectuur-traditie op Java

DOOR

JACQUES MELIS.

„O, meine Brüder, was ich lieben kann am Menschen, das ist, dasz er ein Uebergang ist und ein Untergang."

Zarathustra-Nietzsche.

Het was Dr. Berlage, die er na zijn Indische reis de aandacht op vestigde, dat Indië zich nog niet representeerde in zijn bouwwerken, dat deze het „Tropen-accent" misten. Doch de groote bouwmeester voegde er onmiddellijk aan toe, dat een dergelijken stijl te vinden was en dus gevonden moest worden.

Over dit, inderdaad specifiek Indische vraagstuk was men het in Indië al lang eens. Ook in Indië werden reeds kunstenaars aangetroffen, die de hun gegeven opdrachten niet opvatten als een nuchtere, simpele samenstelling van ruimten tot een nuttigheids-werk als geheel, doch die het blok, dat zij in de natuur wilden plaatsen, trachtten te kneden naar de lessen, welke de natuur hun, in hun langjarig verblijf in de Tropen, had geleerd, tot representatieve monumenten aldus. Inderdaad bleven de laatste jaren enkele pogingen om meer Tropisch karakter te leggen in de Indische architectuur, niet uit.

Die inderdaad loffelijke pogingen werden echter spoedig tot onderwerp van een fellen strijd in de Indische pers en ook daarbuiten, een strijd, die het vraagstuk der Indische bouwkunst in den meest uitgebreiden zin omvatte, namelijk de ontwikkelingsmogelijkheden van een Indo-Europeeschen architectuur-stijl. Al even spoedig echter werd die strijd, welke althans in den beginne gezonde elementen in zich droeg, overgebracht op een minder loffelijk terrein, ontaardde namelijk in een worsteling tusschen personen en partijen, waarbij het doel geheel naar den achtergrond gedrongen werd.

En dit was inderdaad zeer te betreuren, want een ernstig onderzoek omtrent het groote vraagstuk of de Javaan een architectuur-

traditie bezit, waaraan elementen zouden kunnen worden ontleend, leerzaam voor de bouwkunst in de Tropen, zou, wanneer wetenschappelijk geleid en aan eerlijke kritiek onderworpen, ongetwijfeld vruchtbare resultaten hebben afgeworpen.

Aan een uitspraak over het feit, in hoeverre de grond-elementen voor een dergelijke Indische bouwkunst te vinden zouden zijn in de bestaande Javaansche bouwkunst, waagde Dr. Berlage zich niet. Wellicht was zijn verblijf in Indië te kort geweest, om zich op dit terrein volkomen te oriënteeren en zich Flaubert's: „La bêtise consiste à vouloir conclure" herinnerende, bepaalde hij zich er toe te constateeren, dat Indië den waren stijl der Tropen nog niet te pakken had.

Bij het toetsen van het peil, waarop de kultuur van een bepaald volk staat, dient toch de eerste vraag te gaan in de richting van zijn bouwwerken. Want de bouwkunst is de maatschappelijke kunst bij uitnemendheid en de architect niet meer of minder dan de vertolker der geestelijke en maatschappelijke stroomingen, welke een zeker tijdperk beroeren. Hij is de historie-schrijver van het verleden, de dichter van het heden en de profeet van de toekomst. Zijn gebouwen zijn, wanneer hij zijn taak ernstig opvat, onwraakbaarder getuigen van de geschiedenis van een volk, dan het dagboek van den historicus.

En — die geschiedenis staat op Java nog nergens geschreven. Nergens valt er bij den Javaan iets te ontdekken, dat ook maar in de verste verte zou kunnen aanspraak maken op een architectuurtraditie; hoogstens zou men kunnen spreken van een verjavaniseerde Hindoe-kunst, een afgeleide kunst dus, geen „openbaring", nergens gegroeid uit het volk zelf.

Archeologen hebben onlangs getracht aan de hand van verschillende hypothesen de meening ingang te doen vinden, als zouden de Javanen de bouwkunstenaars geweest zijn der prachtige monumenten en tempels op Java. Deze hypothesen nochtans missen allen grond van waarschijnlijkheid, ware het alleen reeds om het feit, dat de stellers hiervan meenden de anthropologie — toch zeker wel een der meest betrouwbare bronnen — te mogen negeeren.

Het oudste tijdperk van Java's geschiedenis, waaromtrent wij historische getuigenissen bezitten, is voor ons het Hindoe-tijdperk. Zelfs de naam van het eiland is van Hindoeschen oorsprong. Het volk heeft geen uitgesproken kunstzin, althans niet in dien zin als degenen, die den bouw der tempels op Java aan de Javanen meenen te moeten en mogen toeschrijven, beweren. Al wat het

bezit, zijn overleveringen, zijn gedenkteekenen, zijn letterkunde, zijn maatschappelijke instellingen, tot zelfs zijn taal duiden op den machtigen invloed, welke de Hindoe's op Java hebben uitgeoefend. De stof voor zijn wajang-vertooningen en de daarmede onafscheidelijk verbonden gamelan, is ontleend aan de heldendichten der Hindoe's. Tot zelfs de batikkunst werd uit Voor-Indië naar Java overgebracht.

Het nationale element moge bij den Javaan dan al à priori aanwezig zijn, tot nu toe heeft het zich nergens baan gebroken. Hij heeft tot nu toe slechts het masker gedragen van zijn sociale leven of liever „persoonlijkheid" en helaas is deze *schijn* door sommige bouwmeesters, die, bezield met liefde voor land en volk, alle objectiviteit uit het oog verloren, vaak voor *wezen* aangezien, hetgeen hen op jammerlijke dwaalwegen bracht. Maar de kunst tolereert nu eenmaal geen concessies aan het leven en de waarheid. Zij eischt vóór alles een objectieven kijk en strenge zelfkritiek.

Bij de beoordeeling of het inderdaad mogelijk zijn zou, dat de groote bouwwerken, die wij op Java aantreffen, aan den Javaan zouden kunnen worden toegeschreven, dienen wij te beginnen dààr, waar de archeologen meenden te mogen voorbijgaan, namelijk bij het constateeren van het nu eenmaal niet te loochenen feit, dat de inlander nog nooit geleerd heeft, zich te uiten als vrij, eigenwillend individu. Het trotsche zelfbewustzijn van politieke zelfstandigheid en nationale eigenwaarde is hem vreemd. Uit alles blijkt, dat de Javaan vóór den Hindoe-tijd geen noemenswaardige eigen kultuur bezat. De overlevering is bij hem tot een soort hierarchie van den geest geworden. Er zijn geen grenzen te trekken tusschen zijn poëtische en historische literatuur. Zijn geschiedenis is één voortdurend epos.

Hoe zou men dan van hem kunnen verwachten de majesteit van het grootsche gebaar, zooals men dat vindt gematerialiseerd in bouwwerken als bijvoorbeeld de Baraboedoer in Midden-Java? Is niet immer het bouwen een der treffendste uitingen van groot cultureel leven geweest? Alle kunst vindt haar oorsprong in de natuurlijke neigingen, in de „raseigenschappen" van een volk. Die kunst evolueert eerst dan tot wat wij „stijl" noemen, wanneer in een volk krachtige, nationale aspiraties leven; wanneer de levensinhoud van dien aard is geworden, dat hij zich op vrije, individueele wijze wenscht te uiten. De zin voor aesthetische waarden, plastische verlangens, ontstaat eerst dààr, waar een volk voldoende levenskracht bezit om zich een eigen kultuur te scheppen. Eerst daar groeit een zelf-organiseerend leven, een

individueele wil, die zichzelf vormen en wetten stelt. Waar geen wenschen zijn, is geen wil, dus ook geen lot. En is „stijl", in zijn hoogsten vorm tenslotte iets anders, dan de uitdrukking van het noodlot?

Het feit, dat de archeologen botweg hun hypothese stelden, lijnrecht in strijd met de kultuur- en kunstgeschiedenis en bovendien met volkomen negeering van een zoo belangrijk leermiddel als de anthropologie, bewijst wederom eens, hoe weinig menschen er zijn, die over een verbeeldingskracht beschikken, die uitgaat boven de om hen heen gegroepeerde stelsels, een verbeeldingskracht, die niet tracht de waarheid te verschalken door het optellen van een serie verkregen fragmenten van kennis, maar die naar de waarheid delft in de diepte.

Wat wij „inspiratie" noemen is in den grond niets anders dan psychisch verbeeldingsvermogen en waar ooit, dan staat beneden den evenaar de Proteus van het intellect aan zijn grens. Hier moeten wij beschikken over andere voelhorens dan het nuchtere, organiseerende, gezonde verstand, want alom verstikt er de wereld der symbolen onze logica en de coulissen onzer gevestigde wereldbeschouwing vallen er uiteen.

„Er bestaan tusschen lichaam en geest verwantschappen, welke men in de oudheid niet verwaarloosde en die wij te veel miskennen", zeide de bekende danseres Isadora Duncan eens. En zij voegde eraan toe: „Dàt gaf den gedachten der antieken de gratie en het evenwicht, die hen onsterfelijk maakten."

Ook onze geleerden hebben die verwantschappen te weinig gecultiveerd en de Archeologen in Indië vatten hun taak dan ook op, als goldt het hier een zuiver academisch vraagstuk, dat uitsluitend geleerden interesseerde. Hun moeten wij dan ook rechtstreeks verantwoordelijk stellen voor de vele wanproducten, welke Indië momenteel ontsieren en men vraagt zich met verbazing af, waarover men zich wel het meest moet verwonderen, over de brutaliteit, waarmede de verschillende architecten en utiliteits-bouwers hun onmacht demonstreerden, dan wel de naïveteit, waarmede zij in het gareel loopen van de mannen der wetenschap, die hun non-possumus uitspraken over de op Java door de Hindoes gebrachte kunstproducten.

Want nergens valt er ook maar iets te ontdekken, dat er op wijst, als zou het den bouwmeester inderdaad ernst geweest zijn met het leggen van eenig Tropen-accent in zijn werk. Ieder, die met objectieven blik Java bereist, zal het duidelijk zijn, dat hier

meer de ingenieur dan de kunstenaar aan het woord geweest is. Om duidelijk te omschrijven wat ik bedoel, kan ik niet beter doen dan degene, die op Java komen mocht, eens in overweging geven het gebouw van Gouvernementsbedrijven te Bandoeng te gaan bezichtigen, dat een demonstratie vertegenwoordigt van een ledig decoratief vormenspel, een decadente wijze van bouwen, welke eenvoudig een profanatie inhoudt van het woord „stijl", om van Oosterschen stijl maar niet eens te spreken. Hier is niets doorleefd, en dus niets vertolkt, wat toch de voorwaarde voor alle kunst is. Een dergelijk onzalig pogen is eens door wijlen Professor Treub zeer raak met de benaming „Ingenieurs-sport" betiteld, want behalve, dat het gebouw uit architectonisch oogpunt een uitgesproken mislukking was, vertegenwoordigde het tevens een experiment, dat het Gouvernement de somma van meer dan twaalf millioen gulden kostte.

Men hoeft overigens deze werken nergens te gaan zoeken. Men vindt ze over geheel Java verspreid en vrijwel nergens kenmerken zij zich door die wel heel aparte sfeer van illusie, die toch elk bouwwerk, dat niet onder technische of utilistische handen ontstond, karakteriseert.

De „Stijl van het Oosten" omvat geen academisch vraagstuk en het is dan ook diep te betreuren, dat het door velen als zoodanig wordt opgevat en zij zich dientengevolge te buiten gaan aan cerebrale experimenten, welke onmogelijk au serieux genomen kunnen worden als een pogen om het vraagstuk van den stijl van het Oosten op te lossen, ware het alleen al maar om het feit, dat hun bouwwerken onbetwistbaar demonstreeren, dat zij niets van de ruimtelyriek, welke de tempels van het Oosten op zoo indrukwekkende wijze materialiseeren, begrepen hebben.

Inderdaad de archeologen kunnen zich erop beroemen „school" te hebben gemaakt. Het is een tragisch gezicht de verschillende epigonen over Java te zien sluipen, gewapend met een loupe, op zoek naar — *Kunst* bij den Javaan. Alsof waarachtige kunst iets is, dat zich ontdekken laat, dat men *zoeken* moet. Elke vondst wordt een document, elk gegeven een dankbaar argument op het altaar hunner devote, exotische vereering. Wij nemen gaarne aan, dat elk der bezoekers te goedertrouw is, maar juist daarom vergroeit het tot een amateurisme van de ergste soort, want men kan toch bezwaarlijk een kultuurgeschiedenis instellen op iets, wat wij niet anders dan gevoels-subjectivisme kunnen noemen.

Men dorst het aan de Javanen, die er, zooals ik reeds zeide, in al hun bouwwerken blijk van hadden gegeven niet het minste begrip te hebben van ruimtelyriek; die in hun primitieve kunst-

uitingen nergens getoond hadden plastische vermogens en verlangens te bezitten; men dorst het aan hun verantwoordelijk te stellen voor den bouw der monumenten, die de meest nobele, synthetische uitdrukking vertegenwoordigen van een, boven alle verschijnselen uitgegroeide levensbeschouwing; deze ongeëvenaarde artistieke daad te stellen op rekening van een uiterst primitieve, willooze massa!

Hoe het in praktijk brengen der grauwe theorie der archeologen zich heeft gewroken, blijkt overvloedig uit de ongelukkige experimenten, die men in de groote steden van Java alom aantreft en waarop ik hierboven reeds de aandacht vestigde.

Het vraagstuk, of de Javaan al dan niet een architectuurtraditie bezit, is in geen enkel opzicht een academisch vraagstuk, dat in eerste instantie den kunstenaar aangaat en dat door hèm slechts kan worden opgelost. Want de waarde van een kunstwerk ligt in den daardoor tot uitdrukking komenden levensinhoud, de materialisatie van de collectief menschelijke gedachte opgevoerd tot een hooger peil, niet in het uiterlijk aesthetische programma. Het meest stijlvolle bouwwerk is dàt bouwwerk, dat het dichtst het volkskarakter nabij komt en zoodoende het beeld van den tijd het zuiverst weergeeft. Dit en dit alleen is de wet, welke aan elke schepping ten grondslag ligt.

Is het niet bedroevend, dat, waar er voor den waarachtigen kunstenaar in het paradijs van Java met zijn ontzagwekkende gebergten en mysterieuse valleien, welke hem de waardigheid der volumen kan leeren kennen, waar de exotische plantengroei meer dan waar ook ter wereld tot zijn verbeelding kan spreken en zijn zin voor sculptuur ontwikkelen, zulk een uitgebreid terrein ligt, er nog door zoo heel weinigen iets bereikt is, wat naar een Tropen-stijl zweemt! Want nergens beter dan hier kan de natuur hem de groote les leeren, dat bouwen het vormen van massa's is, die hij zal hebben te kneden naar het beeld en de gelijkenis zijner grootmeesteres, de „natuur", naar alles waarin datgene leeft, wat wij de „ziel" het karakter van een volk noemen! Alleen de kunstenaar, die in deemoedige overgave tracht, die groote les te verstaan, zal het gegeven zijn spontaan in zijn werken de twee tendenzen tot uiting te brengen, die door de Hindoe's, de bouwers der machtige monumenten op Java op zoo indrukwekkende wijze zijn vermaterialiseerd, de verticale als representatie van zijn diep religieus verlangen en de horizontale als symbool der machtige natuur.

De religieus-aesthetische gedachte zal zijn stijlinstinct beroeren en zijn zin voor symboliek en poëzie het leven objectiveeren in

krachtige en onwankelbare vormen. Want zoo ontstond het machtige silhouet, dat in stillen weemoed als peinzend over een groot nationaal verleden den kunstzinnigen beschouwer een openbaring wordt, een bron van blijvende inspiratie.

Deze taal te leeren verstaan is de eerste voorwaarde voor den kunstenaar-architect, die oprecht streeft naar een Tropen-accent in zijn werken.

Nu rest de vraag, hebben de verschillende pogingen van onze meest ernstige werkers onder de Indische architecten om meer Tropisch karakter te leggen in hun bouwwerken dan absoluut tot niets geleid?

Integendeel, er zijn inderdaad de laatste jaren bouwwerken verrezen, die meer dan voldoende getuigenis afleggen, dat ook onder onze bouwmeesters kunstenaars gevonden worden, begaafd met voldoende verbeeldingsmacht en in het bezit van de zoo noodige karakterkracht om de natuur dieper in het hart te zien, dan de nuchtere wetende en wegende waarnemer.

Ik noem hier in één adem *verbeeldingsmacht* en *karakterkracht*, omdat deze factoren ten eenenmale vereenigd dienen te zijn, wil er inderdaad iets tot stand komen, wat op de benaming „kunstwerk" aanspraak maken kan.

Dat in Indië op het terrein der bouwkunst in Tropischen stijl reeds iets bereikt is, daarvan getuigen de hier en daar in de laatste jaren verrezen bouwwerken op onmiskenbare wijze. Verraden de eerste werken nog het tasten, de onzekere hand; proeft men in de eerste, sporadisch verschenen bouwwerken nog reminiscenties van verschillende, historische vormen, het zich nog onzeker bewegen op een, nog niet geheel vermeesterd terrein, langzaam maar zeker begint de bouwmeester zijn vormen te beheerschen. Het streven naar een machtig silhouet, dat overheerscht, verraadt de voldragen aesthetische idee, de krachtige, sobere lijnen ademen de rust, de architectonische gedachte in haren oervorm.

Dat deze gebouwen van alle zijden geweldig aan kritiek werden en worden onderworpen is begrijpelijk en in zekeren zin verklaarbaar. Het hoeft geen verwondering te baren, dat het publiek, en niet alleen het publiek, maar ook vele bouwmeesters na een eeuw van schijnschoon in een tijdperk, waarin de conventie met de haar eigen, brutale machtsaanmatiging, zich meester maakte van al wat der natuur was, de kluts kwijt raakte en niet meer vermag te dringen in den geest van den kunstenaar.

Dat representatieve werken, als daar zijn het jaarbeursgebouw

te Bandoeng; de later verrezen kantoorgebouwen onder andere de nieuwe localiteiten der Firma van Dorp te Soerabaja en Bandoeng, en last not least de Bandoengsche schouwburg, om slechts enkele der laatste te noemen, die door hun allerstrengste zelfbeperking reeds demonstreeren, welk een goed teekenaar de ontwerper zijn moet, aan de felsche kritiek bloot staan.

Werd ook niet Berlage's breken met de conventioneele stijlopvattingen aangemerkt als een aanslag op de aesthetica, welke in deze eeuw den scepter voerde? Wij zijn zoodanig ontwend onze dichters en kunstenaars inspiratie te zien zoeken in de nationale overleveringen, het is een zoo zeldzaam verschijnsel, dat een hunner zich wendt tot de eenige en waarachtige leermeesteres de „Natuur", dat wij al, wat niet aan de hand der conventie wordt binnengeleid, onmiddellijk uitkrijten voor bastaard.

Hier is een proeve van bouwkunst, die den geest typeert van den bouwmeester, de intense liefde voor zijn vak, de passie tot het doordringen in het levensmysterie. In evenwichtige massaverdeeling demonstreert zich het gevoel voor zuivere verhoudingen, harmonisch aangevuld door het begin van een nieuw ornament. Het versieringsplan is hier gegroeid tot een expressief ornament, het vervult op zuiver gevoelde wijze de eenige taak, welke het siermateriaal heeft, het *„accentueert"* maar ook zonder dat, is het sobere werk een wijding. Het zijn deze gebouwen, waarin men voor het eerst wederom de ruimtelyriek terugvindt, welke de tempels der Hindoe's op zoo machtige wijze demonstreeren. Niet het ornament suggereert hier den Tropenstijl, maar de sobere, innerlijke structuur, waarvan het versieringsplan slechts een integreerend onderdeel vormt. Het is door deze daad, door het betreden van dit voor de niet-kunstenaars ontoegankelijk terrein, dat in het kamp der epigonen een storm van protesten is opgestoken, een storm, welke rechtstreeks aanleiding werd tot de strijdvraag betreffende het al- dan niet bezitten eener architectuur-traditie der Javanen.

Maar geleidelijk zal die storm bij gebrek aan argumenten luwen en de Indo-Europeesche architect, wiens oprechte bedoeling het inderdaad is te komen tot het bouwen van representatieve monumenten van het Oosten zal zich meer en meer gaan houden aan dezen éénen regel: Terug tot de bouwkunst der Hindoe's; het leeren luisteren naar en het trachten te verstaan van datgene, wat de oude Hindoe-tempels van het Oosten vertellen. Want hierin demonstreert zich de Oostersche bouwkunst in haar diepste natuur. En is het hem inderdaad ernst en is hij, als kunstenaar sensitief genoeg om de taal te verstaan dezer levende

steenmassa's, dan zal spoedig genoeg in hem den impuls ontwaken tot den zoo hoognoodigen kamp om het ideëele bezit der gezamenlijke geestelijke en kunstzinnige waarden, waardoor deze gebouwen spreken in den dieperen en onvergankelijken zin van *monumenten*.

Dan zal in hem iets ontwaken van de door den Hindoe als representatie van het Oosten zoo uitstekend begrepen beteekenis der „ruimte" en in verband hiermede het omsluitende vlak. Dan zal uit zijn bouwwerken verdwijnen de nietszeggende, uit geen enkele andere bron dan die der conventie voortspruitende gevelkunst, waardoor het architectonische doel, het „ruimtelijke" op den achtergrond is geraakt en welke op den duur leiden moet tot die decadente wijze van bouwen, die een aanfluiting beteekent van de woorden „stijl" en „architectuur". Dan zullen wij gebouwen krijgen, die uit den Tropischen grond *opgroeien*, gelijk de tempels der Hindoe's en zich logisch voltooien volgens de stijlregels door de natuur en de ziel van het volk geopenbaard en wij zullen verschoond blijven van alle verdere, onzalige pogen tot het creëeren van een Tropischen stijl volgens theoretische, academische begrippen, werken te technisch en utilistisch om ooit kultuurdragend te kunnen zijn. Dan zullen zijn werken betoogen worden door de komende tijden, waarin zich de kracht en de zuiverheid demonstreeren van de architectuur in haren oervorm, los van elk academisch stijlbegrip en ambachtelijke wijsheid. Gebouwen, monumenten van een groot nationaal verleden, de belichaamde profetieën van langzaam, maar zeker zich baanbrekende nationale aspiraties, monumenten, die daar eens staan zullen als de onwraakbare getuigenis van de historie, eens door de Hollanders op Java geschreven, als een onuitwischbaar tjap van de kultuur en beschaving door ons op Java gebracht.

En hier staan kunstenaar en architect verdeeld in twee kampen, waarin men het, naar ik vrees, wel nooit eens zal worden. Want, wat liefdevolle wijding aan het werk van den kunstenaar geeft, moge misschien in den loop der tijden door de massa *gevoeld* worden, voor den architect, die zich niet op streng kritisch standpunt weet te stellen, zal juist die openbaring verborgen blijven. Want het rijk van den kunstenaar begint eerst daar, waar dat van den theoreticus ophoudt en tusschen deze gebieden ligt een hiaat zóó groot, dat zij door beide categorieën met boekdeelen vol theorieën niet kan worden overbrugd.

Bedoeling van dit artikel was dan ook niet te trachten hen, die bij een Javaansche architectuur-traditie zweren tot een andere meening te bekeeren, maar het publiek in den chaos van elkander

bekampende aestheten, althans een klein steunpunt te verschaffen.

En wat de kunstenaars aangaat, zij, die inderdaad naar een eerlijke oplossing zoeken, zullen het hopelooze van elk getheoretiseer spoedig genoeg inzien, begrijpende, dat er maar één plaats is, waar inderdaad de oplossing gevonden kan worden, namelijk: *Het atelier!*

Want waar ooit, dan geldt hier Goethe's gezegde:

„Schaffe Künstler, rede nicht!"

Het Oost-Groenland-proces voor het Permanent Hof van Internationale Justitie.

Onder buitengewone belangstelling heeft het Permanente Hof van Internationale Justitie te 's-Gravenhage den 5den April 1933 om 10 uur v.m. uitspraak gedaan in de zaak betreffende het juridisch statuut van een deel der kust van Oost-Groenland, waaromtrent tusschen Denemarken en Noorwegen geschil bestond.

Met 12 stemmen tegen 2 heeft het Hof beslist overeenkomstig de conclusies van de Deensche regeering en verworpen de conclusies van de Noorsche regeering.

Den 3en Augustus 1932 deed het Permanente Hof van Internationale Justitie in Den Haag uitspraak in zake een tusschen de Deensche- en de Noorsche regeeringen ontstane geschil over rechten betreffende een gebied ter Z.-O.kust van Groenland. Het ging daarbij feitelijk om een geheel andere vraag, dan die, welke in November, December 1932 en Januari, Februari 1933 voor dit zelfde hof, voor de twee zelfde regeeringen over rechten op gebied ter Oostkust van Groenland bepleit is, en voor zoover de twee gedingen al iets met elkander te maken hadden, hebben de pleiters in Juli 't zich blijkbaar tot plicht gesteld — tot deze conclusie moet men nu althans komen — slechts spaarzaam gebruik te maken van de materie, die bij den in November in te zetten grooten strijd, naar men hoopte, den doorslag zou geven.

In Juli betrof het een Noorsch verzoek, om conservatoire maatregelen ter bescherming van Noren tegen vermeende dreigende tekortkoming van Deensche zijde in een bepaald aangegeven strook.

In November, December, Januari, Februari, ging 't om uitspraak over het al of niet rechtmatige der inbezitneming van gedeelten van de Oostkust van Groenland door Noorwegen.

Bij de bespreking van de eerste procedure, in *De Ind. Gids* 1932, II, blz. 784, hebben wij de gelegenheid aangegrepen om een overzicht te geven van het *geheele* conflict, zooals dit zich ontwikkeld had. In dit geheel was het geval, dat op 3 Augustus 1932 geleid had tot een uitspraak, die de kool en de geit wist te sparen, wel

een incidentje geweest, maar ook niet meer dan dit. In onze uiteenzetting spraken wij dan ook meer over het groote proces in zicht, dan over het kleine afgedane proces.[1])

Terwijl wij den lezer, die zijn geheugen wil opfrisschen, naar dit voorafgegane artikel verwijzen, brengen wij hier nog even in herinnering, dat het verschil en geschil in hoofdzaak, kort samengevat, hierop neerkomt: Denemarken beschouwt Groenland als een Deensche kolonie, het heeft ter W.- en Z.kust meerdere nederzettingen, ter O.kust slechts één. Noorwegen heeft in 1932 ter O.kust een paar nederzettingen gevestigd en heeft bezit genomen van twee uitgestrekte onbezette gebieden van die kust, welke het als niemandsland beschouwde. Denemarken betwist het recht van Noorwegen om zulks te doen, daar het geheel Groenland als Deensch beschouwt.

Op dezen motieven zijn van November tot Februari in honderd toonaarden pleidooien ten gehoore gebracht in den grooten gerechtszaal van het Vredespaleis.

Alvorens de pleiters in hun uiteenzettingen te volgen, stippen wij aan, dat natuurlijk een behandeling bij schrifte aan dezen strijd bij monde is voorafgegaan. Denemarken, eischer, had in Juli 1931 zijn beschuldiging en zijn eisch ingediend. Noorwegen, gedaagde, was in de gelegenheid gesteld zijn bezwaren en zijn verweer daar tegenover te stellen. Repliek en dupliek waren gevolgd.

Hoewel de pleidooien, gehouden door eersterangs-bezorgers, in menig gedeelte hoogst interessante momenten hebben gebracht, hier en daar spannende aandacht hebben gewekt, en ook door verrassende mededeelingen of inzichten nog wel nieuw licht op eenig punt wisten te doen vallen, moet het, dunkt ons, voor de rechters toch een moeilijke taak zijn geweest, die pleidooien aandachtig te volgen. Dagen achtereen, vele dagen achtereen, in den voormiddag, na de lunch in den namiddag weer, werden de hierboven kort weergegeven twee opvattingen al maar weer en nogmaals van speciaal deskundige zijde bespiegeld, nadat, over de argumenten pro en contra, door beide partijen reeds vooraf de uitvoerige memories waren ingediend.

En dan hebben wij nog niet gesproken over de moeilijkheden, voor pleiters en rechters gelegen in de talenkwestie. Deze teekenen zich al scherp als men alleen maar de nationaliteiten der sprekers en hoorders nagaat; zelfs indien men daarbij voor de talenkennis der vele heeren de allergunstigste mogelijkheden kan aannemen.

---

[1]) Een vervolg op hetgeen reeds in *De Indische Gids* 1931, II, blz. 884, was verteld over het groote conflict.

Gedurende de pleidooien werd door alle pleiters de Fransche taal gebruikt, behalve door den heer Steglich-Petersen, die in het Engelsch sprak. De vragen door de rechters gesteld, geschiedden in het Fransch, met een enkele uitzondering in het Engelsch.

Voor den lezer, die slechts het redelijk verkorte overzicht der pleidooien krijgt, weergegeven in zijn eigen taal, en die de gewisselde schrifturen niet kent, kan het volgen van die uiteenzettingen en van dit twistgeding veel belangwekkends brengen, zonder de inspanning, die voor de hoorders een plaag kan zijn geworden. Wij zullen ons beijveren herhaling van gelijke argumenten zooveel doenlijk te vermijden.

Maandag 21 November 1932 werd de eerste zitting van het hof door den president, den heer Adatci, geopend.

Speciale maatregelen waren getroffen om het werk van de journalisten te vergemakkelijken, o.a. waren een viertal telefooncellen te hunner beschikking ingericht. Ook aan het groote Post- en Telegraafkantoor waren eenige extra-telefooncellen ten dienste van berichten over deze procedure gesteld. Ten behoeve van de journalisten werden, tijdens de zittingen, eenige taxi-auto's bij den ingang van het Vredespaleis gestationneerd, om zich zoo spoedig mogelijk naar het Post- en Telegraafkantoor te kunnen begeven.

De samenstelling van het Hof was, bij den aanvang der zittingen: de heeren Adatci, president (Japan), Guerrero, vice-president (San Salvador), Baron Rolin Jacquemyns (België), Graaf Rostworowski (Polen), Fromageot (Frankrijk), Anzilotti (Italië), Urrutia (Columbia), Sir Cecil Hurst (Groot-Brittannië), Schücking (Duitschland), Negulesco (Roemenië), jhr. Van Eysinga (Nederland), Wang (China). Twee rechters ad hoc, door de partijen aangewezen om in deze zaak zitting te hebben, maakten eveneens deel uit van het Hof, n.l. de heeren Zahle, Deensch gezant in Berlijn en Vogt, Noorsch gezant in Londen.

De grootsche opzet van de delegaties van beide partijen wees al dadelijk op de zeer hooge en buitengewone beteekenis door de regeeringen aan deze zaak gehecht.

De Deensche regeering liet zich vertegenwoordigen door haar agent, den heer Harold Scavenius, Deensch gezant te 's-Gravenhage. Deze werd bijgestaan door den heer K. Steglich-Petersen, advocaat aan het Hooggerechtshof van Denemarken, als agent en advocaat; door den heer Charles de Visscher, hoogleeraar te Gent, als advocaat en raadsman; door den heer Georg Cohn, doctor in de rechtswetenschap, afdeelingschef aan het ministerie voor Buitenlandsche Zaken, als raadsman; door den heer N. V. Boeg, president van het Grieksch-Turksch scheidsgerecht te Stamboel, als advocaat en door den heer Gustav Rasmussen, afdeelingschef aan het ministerie van Buitenlandsche Zaken, als assistent-advocaat.

Bovendien wees de regeering, behalve haar agenten, advocaten en raadslieden, de volgende personen aan: als hoofd van de delegatie den heer H. A. Bernhoft, secretaris-generaal van het ministerie van Buitenlandsche Zaken; als deskundigen, de heeren: vice-admiraal G. C. Andrup, president van de Commissie voor Wetenschappelijk Onderzoek in Groenland; Julius Möller, rechter in het Hooggerechtshof van Denemarken; J. Daugaard—Jensen, directeur van de administratie van Groenland; dr. N. E. Nörlund, hoogleeraar aan de universiteit van Kopenhagen, directeur van het Instituut voor Geodesie, president van het Koninklijk Deensch Genootschap van Wetenschappen; dr. Knud Berlin, hoogleeraar in het publiek recht aan de universiteit van Kopenhagen; dr. Axel Möller, hoogleeraar in het internationaal recht aan de universiteit van Kopenhagen; Knud Rasmussen, doctor honoris causa in de wijsbegeerte; dr. Lauge Koch; kapitein Ejnar Mikkelsen; als secretarissen de heeren: Helge Wamberg, speciaal adviseur aan de Deensche legatie te Parijs; C. A. C. Brun, onder-chef aan het ministerie van Buitenlandsche Zaken, en Mogens Melchior, secretaris aan het ministerie van Buitenlandsche Zaken.

De Noorsche regeering werd voor het Hof vertegenwoordigd door haar agent, den heer Jens Bull, Noorsch zaakgelastigde te 's-Gravenhage. Voorts werden als agenten en raadslieden aangewezen de heeren Arne Sunde, advocaat bij het Hooggerechtshof van Noorwegen, oud-minister van Justitie; Per Rygh, advocaat bij het Hooggerechtshof van Noorwegen; als raadsman en advocaat prof. Gilbert Gidel, hoogleeraar aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de universiteit van Parijs en aan de Ecole libre des sciences politiques aldaar.

Bovendien zouden de Noorsche agenten en raadslieden worden bijgestaan door de volgende deskundigen: de heeren dr. Helge Klaested, rechter in het Hooggerechtshof van Noorwegen, lid van het Permanente Hof van Arbitrage, lid van het Instituut voor Internationaal Recht, oud-president van het Engelsch-Duitsch scheidsgerecht; Oluf Kolsrud, doctor in de theologie, hoogleeraar aan de universiteit van Oslo, directeur van de geschiedkundige verzameling en secretaris-generaal van de Commissie voor de uitgaaf van de historische bronnen van Noorwegen, lid van de Noorsche Academie van Wetenschappen en Letterkunde te Oslo; dr. Gustav Smedal, advocaat bij 't Hooggerechtshof van Noorwegen, president van den Noorschen Raad van Buitenlandsche Zaken; Adolf Hoel, hoogleeraar aan de universiteit van Oslo, directeur van den Noorschen dienst voor de exploratie der Poolstreken, president van de internationale gletschercommissie, lid van de Noorsche Academie van Wetenschappen en Letterkunde te Oslo: dr. Frede Castberg, hoogleeraar aan de universiteit van Oslo, adviseur inzake internationaal recht bij het ministerie van Buitenlandsch Zaken en bij het Noorsche Nobelinstituut; als secretarissen: de heeren Knud Robberstad, secretaris aan het ministerie van Justitie; Marius Nygaard, secretaris aan het ministerie van Justitie; Henrik Broch, secretaris aan het ministerie van Buitenlandsche Zaken.

Wij volgen nu de zittingen.[1])

21 November. Onder buitengewone belangstelling werd een aanvang gemaakt met de behandeling.

---

[1]) De dagbladen hebben de gehouden pleidooien uitvoerig weergegeven. De tekst was in alle bladen vrijwel gelijk. Officieel werden uittreksels ter beschikking van de pers gesteld. Wij voegen en vatten in dit artikel samen, wat als de kern mag worden beschouwd.

Nadat de president de zitting had geopend en de griffier, de heer Hammarskjöld, had medegedeeld, dat deze zaak op 12 Juli 1931 door Denemarken bij het Hof tegen Noorwegen aanhangig werd gemaakt, werden de beide nationale rechters ad hoc, door partijen in deze zaak aangewezen, geïnstalleerd.

De agent van de Deensche regeering, de heer Scavenius, deelde vervolgens mede, dat de Deensche raadslieden in de volgende volgorde het woord zouden voeren: eerst de heer Boeg, vervolgens de heeren Rasmussen, Steglich-Petersen en prof. Ch. de Visscher.

De heer Boeg gaf een uiteenzetting van de aanleiding tot het geschil: de bezetting door Noorwegen bij verklaring van 10 Juli 1931 van een gedeelte van Oost-Groenland. Denemarken verzocht het Hof deze handeling als een inbreuk op het bestaande juridisch statuut van Groenland onwettig te verklaren. Hij wees erop, dat bij de bewering, als zou het bezette gebied dichter bij Noorwegen dan bij Denemarken liggen en dus gemakkelijker van uit Noorwegen bereikbaar zou zijn, voorbij wordt gezien, dat er ten Z. van het bezette gebied een Deensch handels- en visscherijstation is.

Hij zette voorts uiteen, dat het grootste deel van Groenland onbewoonbaar is, doch dat er slechts een smalle ijsvrije strook is langs de kust, waar menschen kunnen wonen. De O.kust is zeer moeilijk bereikbaar, daar deze vaak geblokkeerd is door een ijsmassa. De door Noorwegen gegeven beschrijving van het land en de inwoners is volkomen onjuist en geeft een verkeerden indruk van de werkelijkheid. Men heeft hier te doen met een typisch arctisch gebied. Aan de hand van een kaart gaf Pl., bijgestaan door dr. Lauge Koch, één der Deensche deskundigen, een overzicht van het bewoonde gedeelte. Ethnografisch vormt Groenland een eenheid; er bestaat tusschen de bewoners een organisch verband. Spr. ging de geschiedenis na van de verhuizingen der Eskimo's sinds de 13e eeuw. Deze bevolking verplaatst zich voortdurend, vaak honderden kilometers, om het wild te jagen, dat zij voor haar levensbehoeften noodig heeft, robben en eenige andere dieren, en het bestuur moet in verband daarmee zijn inrichtingen eveneens verplaatsen. Daarom is het van groot belang, dat geheel Groenland onder één bestuur blijft. De Deensche administratie verplaatst de Groenlanders niet tegen hun wil. De Noorsche regeering meent wel, dat Denemarken de Groenlanders van O.-Groenland zeer wel naar W.-Groenland zou kunnen verplaatsen, waar zij overvloedig voedsel zouden kunnen vinden. Maar volgens verklaring van den bekenden onderzoeker Rasmussen is de robbenvangst in W.-Groenland sterk afgenomen en zou deze overplaatsing een catastrofe voor de Oost-Groenlanders beteekenen. Denemarken kan en wil ook niet ten bate van vreemdelingen alle Groenlanders van hun gebied op de O.kust wegjagen.

De gedachte „Groenland in de eerste plaats voor de Groenlanders" ligt ten grondslag aan alle maatregelen, door de Deensche regeering in deze streken genomen. Daartoe strekt ook het handelsmonopolie van den Deenschen Staat. Het is geenszins de bedoeling geweest, door dit monopolie den Deenschen Staat een bijzondere bron van inkomsten te verschaffen; integendeel, het monopolie heeft Denemarken heel wat gekost. Maar het geldt hier de bescherming der bevolking in haar betrekkingen met de buitenwereld. Deze primitieve bevolking kan, onder een stelsel van vrije concurrentie, niet rekenen op voldoende levensbehoeften. Door dit monopolie wordt haar ge-

waarborgd, dat zij, in ruil van de opbrengst van de jacht, die waren verkrijgt, welke zij beslist noodig heeft. Daarom heeft de Deensche regeering den toegang tot de z.g. gekoloniseerde gebieden, dat zijn streken, waar stations gevestigd zijn, in het belang der bevolking verboden, niet alleen aan vreemdelingen, maar eveneens aan de Denen, met uitzondering van de agenten van het monopolie. De kolonisatie van Denemarken heeft slechts gestrekt tot opvoering van het economisch peil der bevolking en van haar cultuur. Een groot deel der Groenlanders kan thans lezen en schrijven; ook heeft de bevolking eenig aandeel in het bestuur gekregen.

Volkomen ten onrechte stelt Noorwegen het in de ingeleverde stukken voor, alsof alle pogingen van Deensche zijde, om het lot der bevolking te verbeteren, zijn mislukt en alsof het Deensche bestuur deze bevolking met de grootste willekeur zou behandelen, schandelijk zou exploiteeren, verwaarloozen en aan ziekte en ellende zou prijsgeven. Pl. protesteerde krachtig tegen deze gratuite beschuldigingen. Een paradijstoestand bestaat nergens ter wereld. Maar de bevolking is onder Deensch bestuur sterk vooruit gegaan. De Groenlanders zelf verklaren zulks. Men lette op hun houding tegenover de bezetting van N.O.-Groenland door Noorwegen. In verschillende telegrammen en brieven spreken zij de hoop uit, dat Denemarken voor het Hof gelijk zal krijgen.

Van de vrije openstelling van Groenland zou de Groenlandsche bevolking niet profiteeren. Het bestaan van het ras zelf zou er door bedreigd worden.

22 November. De heer Boeg zette zijn pleidooi voort.

Hij betoogde, dat Groenland een geographische, ethnografische, oeconomische, historische en juridische eenheid vormt onder souvereiniteit van Denemarken. Ten onrechte stelt Noorwegen het voor alsof W.- en O.-Groenland twee afgescheiden gedeelten vormen. O.-Groenland had reeds in de 17e eeuw de belangstelling van Denemarken. Hij gaf een overzicht van alle expedities, welke sindsdien tot in onzen tijd door Denemarken naar O.-Groenland zijn georganiseerd. Denemarken beschouwde het als een nationalen plicht deze streken, die onder zijn souvereiniteit stonden, wetenschappelijk te onderzoeken. Van Noorsche zijde is er praktisch geen wetenschappelijk onderzoek van deze streken ondernomen vóór 1929. Denemarken heeft op de O.kust twee meteorologische- en twee wetenschappelijke stations ingericht. De O.kust is ook uit een commercieel en oeconomisch oogpunt voor Denemarken van belang. De rechtszekerheid in deze streken wordt voldoende gewaarborgd door het politiegezag, uitgeoefend door den administrateur van het in 1894 gestichte Deensche station Angmangssalik en sinds 1925 tevens door den administrateur van het toen opgerichte meer noordelijke station Scoresbysund. Dit laatste Deensche station is gesticht lang voor dat men kon vermoeden, dat Noorwegen op deze kusten aanspraken zou doen gelden.

Pl. kwam vervolgens tot de beginselen van internationaal recht, die aan den eisch van Denemarken ten grondslag liggen. Het zijn de volgende:

1. Verdragen moeten worden geëerbiedigd. 2. De staten zijn ook gebonden door hun eenzijdige verklaringen, door hun bevoegde organen afgelegd, indien zulks is geschied onder zoodanige omstandigheden, dat men er op mocht rekenen. 3. Staten kunnen zich ook verbinden door zich te onthouden in omstandigheden, waarin zij reserves hadden kunnen en moeten maken. 4. In geschillen tusschen staten kan de staat zich zelf niet recht verschaffen, maar moet een oplossing zoeken door rechtspraak of andere vreedzame middelen. 5. Leden van den Volkenbond moeten elkanders territoriale integriteiten eerbiedigen. 6. Langdurige en onbetwiste uitoefening van souvereiniteit over een gebied schept een onbetwistbaren titel van souvereiniteit.

7. De titel op een bepaald gebied moet worden beoordeeld overeenkomstig het internationaal recht, dat bestond op het oogenblik, toen die titel geschapen werd. 8. De voorwaarden, vereischt voor het effectief bezit van een gebied, zijn afhankelijk van hetgeen naar billijkheid mag worden gevorderd in verband met tijd, plaats en geldende praktijk.

Voor het recht van Denemarken zijn de volgende factoren beslissend: Men kan niet uitgaan van een onderstelling, dat een land aan niemand toebehoort, aangezien het aantal landen, die niet onder souvereiniteit staan, zeer beperkt is. Wanneer een aantal staten stellig erkennen, dat een staat over zeker gebied souverein is, dan kan de afwijkende meening van een enkelen staat daaraan niets afdoen. Wanneer het tijdsverloop, gedurende hetwelk een staat onbetwiste souvereiniteit heeft uitgeoefend, zeer lang is, dan kan daardoor zelfs een hooger recht van een anderen staat rechtloos worden. Een staat moet het koloniseerend werk van een anderen staat eerbiedigen, zelfs wanneer dat werk nog niet is afgeloopen.

Pl. was hiermede aan het einde van zijn pleidooi.

Daarna kreeg de heer G. Rasmussen het woord, die tot taak had over den juridischen toestand te spreken.

Hij onderscheidde verschillende perioden. In de middeleeuwen was Groenland geheel onafhankelijk. De eerste kolonisten kwamen tegen het eind van de 10e eeuw uit IJsland, dat eveneens volkomen onafhankelijk was. Krachtens een in 1261 getroffen regeling kwamen de Groenlanders onder het koninkrijk Noorwegen. Groenland stond dus toen onder de Noorsche Kroon. Van 1380—1814 heeft er een unie bestaan tusschen Denemarken en Noorwegen. Deze was aanvankelijk een personeele Unie. Later een op verdrag berustende Unie.

Tot 1536 was Noorwegen een zelfstandig koninkrijk, maar in dat jaar werd Noorwegen een deel van het koninkrijk Denemarken, zoodat het bestuur over Groenland van toen af bij de Deensche kroon berustte. In 1660 kreeg de Deensche koning absolute macht en was er geen enkel vertegenwoordigend lichaam meer. Denemarken en Noorwegen waren een eenheidsstaat geworden met één leger en vloot en één vlag, de Deensche. Van Noorsche zijde wordt nu beweerd, dat de oorspronkelijke souvereiniteit over Groenland verloren is gegaan met de verdwijning der oorspronkelijke kolonisten en dat, toen in 1721 de kolonisatie werd hervat, alleen over die streken, welke gekoloniseerd werden, souvereiniteit is verkregen, doch dat de rest van Groenland niemandsland was geworden. Uitvoerig betoogde Pl. dat deze stelling onhoudbaar is en dat men te doen heeft met een voortzetting van de oude souvereiniteit, aangezien voor ons internationaal recht de souvereiniteit niet verloren gaat, tenzij men den uitdrukkelijken wil, den animus, heeft om van die souvereiniteit afstand te doen. De feiten bewijzen het tegendeel.

Ook Noorsche schrijvers erkennen, dat de souvereiniteit over Groenland en Spitsbergen niet verloren is gegaan, alleen beweren zij ten onrechte, dat die souvereiniteit nog door de Noorsche kroon werd uitgeoefend, daaraan was in 1536 een eind gekomen.

23 November. De heer Rasmussen vervolgde zijn rede.

Hij behandelde nu in de eerste plaats de vraag, of vóór de ontbinding in 1914 van de Deensch—Noorsche Unie Groenland behoorde tot Denemarken of tot Noorwegen. In aansluiting van zijn daags te voren gehouden betoog wees hij erop, dat het hoofd van de 1e expeditie, die in 1721 den geregelden

handel en scheepvaart met Groenland hervatte, een Deensch koninklijk ambtenaar was en dat toen en later de schepen daar heen steeds voeren onder Deensche vlag. Groenland behoorde tot de Deensche kroon in denzelfden omvang als oudtijds. Immers de kroon had geen afstand gedaan van een deel van haar souvereiniteit.

In het midden van de 13e eeuw heeft Groenland zich onderworpen aan de Noorsche kroon zonder eenige territoriale beperking. Welnu, in strijd met hetgeen Noorwegen thans beweert, omvatte het in de middeleeuwen bekend deel van Groenland niet alleen het W., maar ook het N. en het O. gedeelte. Van W.-Groenland of Z.-W.-Groenland, wordt in de oude stukken niet gesproken. Groenland in zijn geheel is dus aan de souvereiniteit van den koning onderworpen gebleven. De Deensche koningen grondden in de 17e eeuw hun aanspraken op Spitsbergen tegenover Engeland, Frankrijk en Holland trouwens op deze souvereiniteit over geheel Groenland. In 1652 gaf de Deensche koning een concessie om geheel Groenland te exploiteeren. De oude kaarten, hoofdzakelijk berustend op de waarnemingen van Hollandsche zeevaarders, die in de 18e eeuw deze streken bezochten, wijzen aan, dat O.-Groenland in dezen tijd bekend was. Ook in een concessie van 1723 beschikte de Deensche koning over geheel Groenland, zoover het zich uitstrekte van het W. tot het O. van het N. tot het Z.

De heer Steglich-Petersen, hierna aan de beurt komend, bestreed verschillende beweringen, door Noorwegen te pas gebracht in de dupliek, bij de gewisselde stukken aan het Hof gezonden, vóórdat de zittingen voor de pleidooien een aanvang hadden genomen. Hij kwam met klem op tegen de daarin gegeven voorstelling, als zou Denemarken erkend hebben, dat het geen souvereiniteit bezit over geheel Groenland. Het tegendeel blijkt reeds uit een officieel Deensch memorandum van 25 September 1894 ter gelegenheid van de stichting van het Deensche station Angmangssalik op de O.kust van Groenland, in welk memorandum o.a. wordt gezegd, dat de Deensche kolonies liggen op de W. van Groenland, maar dat de Deensche souvereiniteit zich uitstrekt over geheel Groenland. Men bedenke, dat er in 1894 geen geschil over deze kwestie was tusschen Denemarken en Noorwegen. Had de Deensche Regeering destijds gemeend dat O.-Groenland niet onder hare souvereiniteit stond, dan zou zij dadelijk een daad van inbezitneming hebben verricht, zonder daarbij verzet te ondervinden, van welke zijde ook. Noorwegen heeft nu geheele hoofdstukken van zijn memories gewijd aan de bewering, dat tot 1921 Denemarken erkende, dat zijn souvereiniteit beperkt was tot het gekoloniseerde gedeelte van Groenland. Maar het zou wel verwonderlijk zijn geweest, dat het memorandum van 1894 berustte op een verkeerde interpretatie van alle desbetreffende tractaten, Deensche wetten en oude rechtsbronnen.

In den breede zette Pl. vervolgens uiteen, dat de souvereiniteit van de Deensche koningen over geheel Groenland niet gebaseerd was op geïsoleerde daden van bezetting, doch dat zij een wettelijken titel hadden op de souvereiniteit, welke zij van die hunner voorgangers afleidden.

Naar aanleiding van een Noorsche bewering, in verband met de concessie door den Deenschen koning in 1723 verleend aan de Cie. van Bergen, voor de exploitatie van Groenland, waarin Noorwegen de opmerking had gemaakt: „de Deensche koning heeft eveneens concessies verleend om handel te drijven in zijn bezittingen in Azië, Afrika en Amerika; was hij dan ook koning van Azië, Afrika en Amerika?", gaf Pl. dit antwoord. De concessie voor Groenland verleend, was de uitdrukking van de souvereiniteit van den

koning over het grondgebied van Groenland; de concessies daarentegen voor de kolonies in Azië, Afrika en Amerika verleend, waren de uitdrukking van de souvereiniteit van den koning over zijn onderdanen in die kolonies. Hij bestreed voorts de Noorsche stelling, volgens welke de grenzen van het handels-monopolie en van de Deensche souvereiniteit over Groenland zouden samenvallen. De grenzen van het handelsmonopolie zijn in den loop der jaren herhaaldelijk gewijzigd zonder dat zulks van invloed was op de souvereiniteit over Groenland. Bij een reeks van ordonnanties is die souvereiniteit uitgeoefend in het belang der bescherming van de Groenlandsche bevolking. Bij een ordonnantie van 1776 werden de handel en de scheepvaart verboden in alle, in Groenland en in de daarbij behoorende eilanden, havens en plaatsen, thans gevestigde en in de toekomst te vestigen kolonies. Dat de handel niet in het algemeen verboden werd, had een politieke reden. Men wilde n.l. niet in conflict met Holland komen. Maar het gebied, waarop de regeling betrekking had, was geheel Groenland.

Door middel van Deensche oorlogsschepen, welker commandanten bevoegd waren om overal op te treden ter bescherming der bevolking, werd deze regeling gehandhaafd. Met de bevolking van O.-Groenland kon men niet rechtstreeks in contact treden, als gevolg van de ijsbarrière voor de kust, die voor de toenmalige schepen ondoordringbaar was. Ook over het binnenlandsch ijs kon men ze niet bereiken. Maar door middel van een nederzetting in het Z.O. heeft de Deensche regeering reeds in het einde der 18e eeuw voeling met deze bevolking gekregen en haar taak weten te vervullen om de belangen dier bevolking te beschermen.

Uit het voorafgaande blijkt de onhoudbaarheid van de stelling van Noorwegen, dat de Deensche souvereiniteit zich niet verder uitstrekte dan voor zoover dit z.g. Niemandsland door Denemarken mocht zijn in bezit genomen. Even onhoudbaar is de Noorsche bewering, dan van af 1734 plotseling het woord Groenland niet anders meer zou hebben beteekend dan alleen de Deensche koloniën aan de W.kust. Deze theorie berust op een foutieve interpretatie van enkele documenten uit den tijd, onmiddellijk na de vestiging van de eerste handelsstations. De schrijvers van de bewuste brieven, van Groenland sprekende, doelden daarbij natuurlijk op hun eigen woonplaats. Maar wanneer een Parijzenaar zegt: ik ga naar Frankrijk, dan beteekent dat niet, dat Parijs heel Frankrijk is.

Ook na de 18e eeuw heeft Denemarken zijn souvereiniteit over geheel Groenland gehandhaafd en geconsolideerd. In het begin der 19e eeuw gingen verscheidene Deensche expeditities, die van Staatswege of met Staatssteun ondernomen werden, naar O.-Groenland, om dat gebied te exploreeren en er werkzaam te zijn in het belang der inlandsche bevolking. Volgens Noorwegen zouden de door Denemarken in het belang der bevolking genomen maatregelen kunstmatig zijn en een politiek doel hebben, wat beteekent, dat ze tegen Noorwegen zouden zijn gericht. Maar dergelijke maatregelen werden door het Deensch bestuur reeds genomen, lang voordat er kwestie was van eenig geschil met Noorwegen. Denemarken heeft n.l. getracht, de nomadische Eskimo-bevolking in haar eigen belang te beletten op één plek bijeen te gaan wonen, waardoor daar overbevolking zou zijn ontstaan. Met dat doel heeft Denemarken een aantal centra van cultuur en handel gevormd, toegankelijk voor Europeanen en inlanders. Natuurlijk wenscht de bevolking zich om deze missie- en handelsstations te concentreeren. Dat streven moet de Deensche regeering tegenwerken, door telkens nieuwe stations te vestigen ter bevordering en de verspreiding van de voortdurend in aantal toenemende Eskimo-bevolking. In een en ander is niets kunstmatigs.

Pl. gaf vervolgens een overzicht van de talrijke expeditities gedurende de

19e en 20ste eeuw naar Groenland en van het aandeel daarin door vooraanstaande Denen genomen. Hij trok hieruit al de conclusie, dat de groote omvang van het werk, door Denemarken in Groenland verricht, een uitdrukking is van het feit, dat deze streken Deensche gebieden zijn.

24 November. De heer Steglich-Petersen had nog meer geschiedkundige argumenten bij te brengen. Bij de hervatting der zitting betoogde hij, dat in alle handelstractaten van Denemarken, waarin sprake is van Groenland of van de kolonie Groenland, geheel Groenland wordt bedoeld, en niet uitsluitend het gekoloniseerde gedeelte. Dit spreekt ook van zelf, immers het buitenland kent het woord Groenland alleen in de geografische beteekenis. Wanneer men in die verdragen het gekoloniseerde gedeelte wil aanduiden, dan spreekt men niet van de kolonie Groenland, maar van de koloniën in Groenland.

Omstreeks 1860 heeft een Engelschman, Taylor aan de Deensche regeering verzocht hem in staat te stellen met de bevolking van de O.kust van Groenland handel te drijven. In dit verzoek ligt opgesloten, dat hij de souvereiniteit van de Deensche regeering over O.-Groenland erkende. In 1862 hernieuwde hij zijn verzoek en vroeg daarbij een monopolie voor 100 jaar, teneinde in staat te zijn het noodige kapitaal bijeen te brengen. Hij kreeg toen een monopolie voor 30 jaar en in het prospectus, waarmede hij de noodige fondsen trachtte bijeen te brengen, werd melding gemaakt van het privilege, dat hij verkregen had van de Deensche kroon om langs de geheele O.-kust van Groenland te jagen, of robben en visch te vangen. Dit privilege zou waardeloos zijn geweest, indien het ware verleend door een regeering, die over deze streken geen souvereiniteit bezat. In Engeland, waar dit prospectus eveneens verscheen, twijfelde niemand aan de geldigheid van het verleende privilege. Weliswaar heeft Taylor van zijn concessie geen profijt kunnen trekken, daar ook toen nog de ijsbarrière voor de kust ondoordringbaar bleek, maar dit doet niets af tot het rechtskarakter van de verleende concessie.

Later is, als uitvloeisel van een staatsexpeditie naar O.-Groenland tusschen 1883—1885, de kolonie Angmangssalik in 1894 gesticht. Na deze stichting was een geregeld verkeer met de bevolking mogelijk. De bedoelde expeditie had niet, zooals Noorwegen het voorstelt, de inbezitneming van het land ten doel, maar zij was een uitoefening en bevestiging van de bestaande souvereiniteit over O.-Groenland. Dit blijkt ook uit het memorandum aan den koning van 25 September 1894 betreffende de stichting van Angmangssalik. In 1905 is het gekoloniseerde gedeelte van O.-Groenland uitgebreid tusschen 73° en 74° 13′ N.br. Ook hier had men niet te doen met een uitbreiding van de souvereiniteit, doch slechts met een uitbreiding van de Deensche administratie in het belang der inlandsche bevolking.

Door het verleenen of weigeren van concessies aan vreemdelingen voor verschillende ondernemingen, (o.a. mijnconcessies), zoowel aan de Noord- als aan de Zuid-Oostkust van Groenland en door een regeling van 1905, omtrent de grens van het gebied, waar het visschen was toegestaan langs de geheele kust van Groenland, heeft Denemarken eveneens daden van souvereiniteit over geheel Groenland verricht.

Pl. kwam daarna tot het decreet van 18 Mei 1921, waarbij de administratie over het gekoloniseerde gedeelte werd uitgebreid over geheel Groenland. In dit decreet wordt vastgesteld, dat er overal in W.- en O.-Groenland handels-, zendings- en jachtstations waren gevestigd. De geheele Groenlandsche bevolking was onder Deensch bestuur. Het decreet diende om het verschil te doen verdwijnen tusschen de districten, die onder het staatsmonopolie waren geplaatst, en die, welke daar buiten vielen. Tevens was

het doel o.a. om overbevolking op enkele plaatsen aan de kust te voorkomen.

Te dien tijde had niemand eenige rechten op Groenland en zijn omgeving. In 1919 hadden de Denen reeds jachtstations en winterverblijven in dat gedeelte van O.-Groenland gevestigd, dat Noorwegen thans opeischt. Het recht van Denemarken om den toegang tot Groenland aan vreemdelingen te ontzeggen, was sinds de 18e eeuw door niemand betwist. Alleen hadden de Hollanders een tijd lang volgehouden, dat de vaart op Groenland vrij was.

Ieder die in Groenland woonde, wist, dat hij onderworpen was aan Deensch recht en aan Deensch bestuur.

Zoo stonden de zaken in 1921.

Maar na het decreet van 1921, niet onmiddellijk, doch eerst enkele jaren daarna, is Noorwegen begonnen twijfel op te werpen aan de souvereiniteit van Denemarken over geheel Groenland. Volgens Noorwegen zou Denemarken eerst in Mei 1921 hebben beweerd, volledige souvereiniteit over Groenland te bezitten, zonder dat echter deze bewering vergezeld ging van de noodige feitelijke macht. In het voorafgaande meende Pl. het tegendeel te hebben aangetoond. Noorwegen beroept zich echter op politieke stappen, welke Denemarken tusschen 1916 en 1920 heeft gedaan, teneinde door de belanghebbende staten de erkenning van de Deensche souvereiniteit over Groenland te doen hernieuwen. Daarmede heeft Denemarken echter zijn vroegeren wil om de souvereiniteit uit te oefenen niet opgegeven. De reden voor de bedoelde politieke stappen onmiddellijk na den wereldoorlog is volkomen begrijpelijk; immers sommige staten trachtten nu de erkenning van de Deensche souvereiniteit over Groenland van zekere voorwaarden afhankelijk te stellen. Zoo wenschten de Ver. St. van Amerika een recht te verkrijgen op het drijven van handel in Groenland. De Engelsche regeering wenschte een recht van voorkeur op de eilanden, wanneer de Deensche regeering die mocht willen verkoopen. Denemarken heeft die eischen afgewezen. De erkenning van zijn souvereiniteit mocht niet geschieden in ruil voor voorwaarden. De vorm van de mededeelingen, welke de Deensche regeering aan de betrokken staten door gezanten liet doen, bewijst, dat men hier slechts te maken had met een zuiver politieken stap. Immers, de Deensche regeering gaf haar gezanten niet de instructie een juridische uiteenzetting te geven van haar rechten op souvereiniteit, doch zij liet hen alleen feiten mededeelen, die van beteekenis konden zijn voor de betrokken regeeringen. Zoo wordt meegedeeld, dat de Deensche regeering nooit voordeel heeft trachten te trekken uit haar werk op Groenland, doch dit alleen heeft verricht in het belang der bevolking, die lezen en schrijven heeft geleerd en door de Deensche regeering is beschermd. De Deensche regeering wist zeer goed, dat zij voor een bewijs van haar souvereiniteit over betere juridische argumenten kon beschikken. Maar daar ging het hier niet om. Zij wenschte slechts de aandacht te vestigen op de wijze, waarop het bestuur over Groenland was gevoerd.

Noorwegen beroept zich ook op verschillende verklaringen in het Deensche parlement gedaan in den loop van de jaren 1916—1920. Maar die verklaringen spreken geen twijfel uit aan de souvereiniteit van Denemarken, doch geven slechts uiting aan den algemeenen wensch van het Deensche volk, om het bezit van Groenland daadwerkelijk te zien gewaarborgd.

In ieder geval staat vast, dat de beide vereischten voor dat bezit volgens het internationaal recht: de animus domini en het corpus aanwezig waren. De animus blijkt uit de talrijke acten en tractaten, waarin de souvereiniteit over geheel Groenland wordt uitgesproken en het corpus uit het feit, dat het land inderdaad door Denemarken is geregeerd.

Pl. gaf een overzicht van de expedities na 1921 tot op heden, vanwege den Deenschen staat naar Oost-Groenland ondernomen en van de vestiging van

steeds noordelijker stations. Volgens Noorwegen is een en ander voor de souvereiniteit zonder beteekenis. Maar deze expeditie werden ondernomen door den staat in het belang der bevolking en van de cultuur. Volgens het internationale recht schept de ploeg (de bewerking van den grond) rechten, maar hetzelfde geldt voor het wetenschappelijk onderzoek naar de flora en de fauna van een land en zijn primitieve bevolking. In 1925 is het station Scoresbysund op 57° N.Br. ingesteld. Maar nog noordelijker hebben vroeger Eskimo's geleefd. Het was dus mogelijk daar levensbehoeften te vinden.

Dat de bevolking zich daar heeft moeten terugtrekken, is uitsluitend het gevolg van de jachtmethoden door Noorsche jagers in die streken toegepast. Van 1919 tot 1924 heeft de Deensche Oost-Groenland Cie., daar gejaagd, doch groote verliezen geleden. In 1929 is een nieuwe Deensche O.-Groenland Cie. gesticht, omdat men meende, dat daarvoor een gezonde commercieele basis aanwezig was. Door het optreden van Noorwegen echter is ook het werk van deze maatschappij ernstig geschaad.

Hij zette verder uiteen, dat het verdrag van 9 Juli 1924, tusschen Noorwegen en Denemarken, waarbij de quaestie van de souvereiniteit niet werd aangeroerd, Denemarken niet belette daden van souvereiniteit uit te oefenen, zoodat Noorwegen zich ten onrechte thans beroept op twee protestnota's, door de Noorsche regeering in 1925 ingediend bij de Engelsche en Fransche regeering naar aanleiding van de quaestie van het recht van meestbegunstiging door Denemarken aan Engeland en Frankrijk toegekend. Trouwens tijdens de werking van het verdrag van 1924, heeft Denemarken verschillende maatregelen genomen, O.-Groenland betreffende, en is het thans door Noorwegen bezette gebied herhaaldelijk bezocht door officieele Deensche expedities.

Noorwegen beroept zich erop, dat er in die streken geen Deensche politie was. De Noren eischen overal de aanwezigheid van *politie* als symbool der souvereiniteit, gelijk men oudtijds de *vlag* als symbool van de souvereiniteit eischte. Maar politie is geen noodzakelijk symbool van souvereiniteit. Zij wordt alleen voor de handhaving van orde en wet vereischt. Voor voldoende plaatselijke politie in Groenland is steeds gezorgd. Nergens echter worden orde en wet beter in acht genomen dan in Groenland; nergens is het veiliger.

In O.-Groenland is alleen voor politie gezorgd voor zoover zulks noodig is. Eerst na de onwettige Noorsche occupatie van 10 Juli 1931 heeft dr. Lauge Koch speciale politiebevoegdheden in O.-Groenland gekregen.

Pl. concludeerde, dat geen enkel ander land dan Denemarken in Groenland ooit souvereiniteit heeft uitgeoefend en dat deze souvereiniteit is uitgeoefend over geheel Groenland. Het thans bezette deel van O.-Groenland moge een nieuwen, kunstmatig gevonden naam van Noorwegen hebben gekregen, dit zoogenaamde Eirik Raudes Land (het land van Erick den Roode) maakt geographisch, historisch en juridisch deel uit van Groenland en door een nieuwen naam daaraan te geven, verandert Noorwegen daaraan niets.

Na den 24en de voor- en de namiddagzitting in beslag genomen te hebben, deed de advokaat Steglich-Petersen, dit ook de twee volgende dagen weer.

25 November. Hij begon met erop te wijzen, dat onder de mogendheden, die tegen het eind van den wereldoorlog de souvereiniteit van Denemarken over geheel Groenland hebben erkend, ook Noorwegen behoort, doch dat Noorwegen thans in strijd met de beginselen van het internationale recht en

met de internationale goede trouw zich aan die verklaring tracht te onttrekken, door de geldigheid daarvan te betwisten.

Tijdens de vredesconferentie in 1919 wenschte men ook verschillende andere kwesties, die tot moeilijkheden zouden kunnen leiden, te regelen. Daartoe behoorde de kwestie van de souvereiniteit over Spitsbergen, waarop Noorwegen aanspraak maakte, terwijl Denemarken erkenning wenschte van zijn souvereiniteit over geheel Groenland. Een speciale commissie hield zich met deze kwestie bezig en wenschte dienaangaande verklaringen van de betrokken mogendheden te ontvangen. De Deensche gezant heeft zich toen gewend tot den Noorschen toenmaligen minister van Buitenlandsche Zaken, den heer Ihlen, met de mededeeling, dat Denemarken geen economische belangen in Spitsbergen had en geen bezwaar maakte tegen de souvereiniteit van Noorwegen over Spitsbergen, terwijl Denemarken de erkenning verlangde van zijn souvereiniteit over geheel Groenland.

Den 22en Juli 1919 heeft daarop de heer Ihlen verklaard, dat Noorwegen tegen de afdoening van deze zaak geen bezwaar had. Toen echter in 1920 Denemarken een schriftelijke bevestiging van die erkenning vroeg, wilde men van Noorsche zijde (er was inmiddels een nieuw ministerie opgetreden) daaraan het voorbehoud verbinden, dat de rechten van de Noren, om in Groenland te komen jagen en visschen, door Denemarken zouden worden erkend. Denemarken maakte hiertegen bezwaar, omdat er van een eigenlijk recht van de Noren op dit punt geen sprake was. Er kwamen slechts nu en dan Noorsche schepen, die de jacht in die streken hadden uitgeoefend, naar Groenland om hun lading aan te vullen. In 1921 heeft Denemarken een decreet uitgevaardigd, waarbij de Deensche administratie over geheel Groenland werd uitgebreid. Noorwegen heeft toen geprotesteerd tegen de hierin opgesloten uitbreiding van het Deensche handels- en visscherijmonopolie, doch eerst in 1923 heeft Noorwegen zich gesteld op het standpunt, dat dit een ongeoorloofde uitbreiding was van de Deensche souvereiniteit over Groenland. Intusschen heeft Denemarken herhaaldelijk aan Noorwegen te kennen gegeven, dat het, voor zoover zulks met de bescherming van de Eskimobevolking vereenigbaar was, in voldoende mate met de economische belangen van de Noorsche jagers en visschers rekening zou blijven houden.

In de Noorsche processtukken wordt nu beweerd, dat volgens internationaal recht een mondelinge verklaring van een Regeering niet verbindend zou zijn. Dit is onjuist, de schriftelijke vorm is geen vereischte. Zoodra vaststaat, dat er tusschen partijen overeenstemming is, heeft men met een mondeling verdrag te doen. Een mondelinge erkenning is verbindend; zelfs het stilzwijgen van een staat kan als een erkenning worden beschouwd.

Volgens Noorwegen zou de verklaring van den Noorschen minister van Buitenlandsche Zaken slechts als een voorloopige overweging te beschouwen zijn en zou men hier slechts met een informeel gesprek te doen hebben gehad. Ook dit is onjuist; beide partijen spraken hier namens hun regeeringen. Het is in strijd met de beginselen van internationaal recht toelaatbaar te achten, dat een Staat de gelegenheid zou hebben door den misleidenden vorm, waarin een verklaring gegoten wordt, zich later aan zijn verplichtingen te onttrekken. Maar minister Ihlen bedoelde geen misverstand bij Denemarken te verwekken en meende inderdaad wat hij zeide. Hij heeft alleen later, in 1927, aan den toenmaligen Noorschen minister Raestadt gezegd, dat hij niet zijn instemming had betuigd met een uitbreiding van het Deensche handelsmonopolie, waardoor de Noorsche jagers en visschers zouden worden beroofd van jacht en visscherij in Groenland. Maar in 1919 was Denemarken niet voornemens het handelsmonopolie uit te breiden. De uitbreiding van dat monopolie was trouwens geen uitbreiding van de souverei-

niteit. De erkenning van de souvereiniteit van Denemarken over Groenland hield in de bevoegdheid van Denemarken om alle rechten uit te oefenen, welke de souvereiniteit medebrengt. Daarin lag dus ook opgesloten het recht om aan vreemdelingen jacht en visscherij te verbieden in het belang der inlandsche bevolking. Zulks geschiedt evenzeer in landen waar geen monopolie bestaat en is niet, zooals Noorwegen beweert, in strijd met de beginselen van het internationale recht, maar juist in overeenstemming daarmede, als zijnde in het belang van de inlandsche bevolking.

Overigens hadden de Noren in 1919 geen bijzondere economische of commercieele belangen bij O.-Groenland. Zij kwamen er slechts bij uitzondering visschen of jagen.

Ten onrechte beweert Noorwegen, dat het ontheven is van zijn in 1919 afgelegde verklaring betreffende de erkenning van de souvereiniteit van Denemarken over geheel Groenland, doordat Denemarken in Mei 1921 de onderhandelingen heeft afgebroken. Noorwegen was in 1921 aan die erkenning reserves gaan verbinden, waartoe het niet gerechtigd was.

Overigens heeft Denemarken tegenover de jacht- en visscherijbelangen der Noren geen vijandige houding aangenomen, doch bij zijn nota van 19 December 1921 hieromtrent een aanbod gedaan, dat veel verder ging dan men in Noorwegen had kunnen verwachten.

Noorwegen beweert voorts, dat minister Ihlen niet de vereischte constitutioneele machtiging bezat voor het afleggen van zijn verklaring van 1919 en dus geen bevoegdheid bezat om den Staat te verbinden.

De verklaring was n.l. niet behandeld door den koning met den ministerraad. Maar een objectieve interpretatie van de Constitutie van Noorwegen leidt tot de conclusie, dat de Noorsche minister van Buitenlandsche Zaken wèl gerechtigd was een bindende verklaring af te leggen. Bovendien zijn volgens internationaal recht interne constitutioneele beperkingen zonder beteekenis, tenzij deze volkomen duidelijk en ondubbelzinnig zijn geformuleerd. Drie Noorsche professoren deelen dit standpunt.

Pleiter behandelde daarop de voorgeschiedenis van het verdrag met Noorwegen van 9 Juli 1924, waarbij aan de Noorsche jagers gelegenheid is gegeven, om hun werkzaamheden in O.-Groenland voort te zetten, terwijl de kwestie van de souvereiniteit ongepraejudicieerd is gelaten. Tegelijk met de onderteekening van dit verdrag zijn nota's gewisseld, waarbij zoowel de Noorsche als de Deensche regeering zich haar standpunt voorbehield over de souvereiniteit van Groenland en omtrent vraagstukken, niet in het verdrag behandeld.

Het verdrag heeft slechts betrekking op praktische kwesties; het behandelt het recht van toegang tot O.-Groenland, het recht van jagen, robbenvangst en vischvangst en het gebruik van het land. Intusschen tracht de Noorsche dupliek een ongeoorloofd gebruik van dit verdrag te maken door daaruit af te leiden, dat het op O.-Groenland rechten zou kunnen doen gelden. Pleiter protesteerde tegen de houding van Noorwegen in deze zaak. Zoolang het verdrag van kracht is, is er geen enkele rechtvaardiging voor verklaringen als die van Juli 1931, waarbij Noorwegen een deel van O.-Groenland in bezit nam. Dit was in strijd met de goede trouw. Uit dit verdrag is geen enkel argument te halen om de souvereiniteit van Denemarken over O.-Groenland te betwisten.

Door de uitwisseling der wederzijdsche verklaringen, bij de onderteekening van het verdrag van 1924 afgelegd, heeft Denemarken allerminst goedgekeurd, dat Noorwegen vrij zou zijn te handelen op de basis van zijn onjuiste meening, dat O.-Groenland een *res nullius* is. Denemarken heeft evenmin zijn recht van souvereiniteit op O.-Groenland als geschorst willen

zien beschouwd; het heeft het recht behouden om deze bestuursmaatregelen te nemen, wetenschappelijk onderzoek te verrichten en regelingen te treffen. Men mag Denemarken voorts niet verwijten, dat zijn onderdanen O.-Groenland evengoed wilden exploiteeren als de Noren. Het verdrag beteekende toch geen afstand van de streek aan Noorwegen.

Wilde Noorwegen zien uitgemaakt of O.-Groenland *terra nullius* was, dan had het volgens de bestaande verdragen alle gelegenheid er toe om dit door het Hof te doen uitmaken en behoefde het geen onrechtmatige daad te verrichten. Noorwegen betwist zich aan rechtsschennis te hebben schuldig gemaakt; geen andere mogendheid, zegt het, heeft geprotesteerd tegen de inbezitneming van een deel van O.-Groenland in 1931. Maar dit was ook volkomen onnoodig, aangezien Denemarken deze rechtsschennis onmiddellijk bij dit Hof heeft aangebracht.

Tot staving van zijn bewering, dat O.-Groenland *terra nullius* zou zijn, beroept Noorwegen zich op een bepaling uit het verdrag van 1924, volgens welke beide landen regelingen zouden treffen ter bescherming van zeldzame diersoorten in O.-Groenland.

Daarmede wordt echter niet gedoeld op regelingen in *O.-Groenland*, waar alleen *Denemarken* bevoegd was regelingen te treffen, welke ook voor Noorsche onderdanen gelden, maar op wettelijke maatregelen in *Noorwegen* en in *Denemarken;* er is daarbij o.a. sprake van invoerverboden van wild of visch. Natuurlijk had dit op O.-Groenland geen betrekking.

Bovendien bewijst het recht, dat ieder land bezit om voor zijn eigen onderdanen wetten te maken, geenszins de *terra nullius*-theorie van Noorwegen. Dit zou alleen het geval zijn, indien Denemarken had afstand gedaan van zijn recht om in O.-Groenland regelingen te treffen, welke ook voor Noren gelden. Uit het verdrag van 1924 blijkt veeleer duidelijk — zooals ook de Noorsche oud-minister van Buitenlandsche Zaken, Raestadt, reeds in 1924 uiteenzette — dat O.-Groenland geen *terra nullius* is. Immers men kon er volgens het verdrag den grond alleen *gebruiken*, doch niet den *eigendom* daarvan verkrijgen.

26 November heeft de heer Steglich-Petersen zijn pleidooi, zooals gezegd, nog voortgezet.

Hij kwam op tegen de beschuldiging van Noorwegen, dat Denemarken zou hebben gehandeld in strijd met de internationale praktijk van alle Staten, door private rechten te schenden. Noorwegen doelt daarmede op het decreet van 10 Mei 1921 waardoor het gedeelte van Groenland, dat tot dusver niet onder de administratie van het monopolie was gesteld, daaronder werd gebracht. Daardoor werden echter geen rechten van particulieren geschonden. Er kwamen nu en dan schepen in de territoriale wateren, die nog niet onder het Deensch bestuur waren gesteld, om daar te visschen of te jagen. Doch dit schiep geen rechten voor Noorsche jagers en visschers. Noorwegen heeft ook geen bepaald gedeelte van de kustlijn aangegeven, dat het voorwerp zou uitmaken van de beweerde rechten. Wanneer een land onder de souvereiniteit van een anderen staat komt, dan kan de nieuwe souverein de bestaande particuliere rechten beperken. Maar Denemarken bezat reeds souvereiniteit over geheel Groenland en plaatste slechts een nieuw deel daarvan onder zijn bestuur. De Noren dienden in bijzonderheden aan te geven voor welke onderdanen zij op rechten aanspraak maken. De feiten, waarop de beweerde rechten gebaseerd zijn, zijn slechts enkele willekeurige handelingen in verband met het feit, dat Denemarken voor 1921 niet had verboden in O.-Groenland te landen om er te jagen. De eerste Noorsche

expeditie in 1893, overwinterde in Angmangssalik. Toen in 1894 dit district opgenomen werd onder de administratie van het monopolie, diende Noorwegen geen klacht in. Het decreet van 1921 heeft daarmede niets uit te staan, want toen was Angmangssalik reeds lang onder het Deensch bestuur geplaatst. Nog zijn door de Noren twee op zich zelf staande expeditie naar O.-Groenland ondernomen, in 1908—1909 en in 1909—1910. Deze overwinterden en hebben er twee kleine jachthutten gebouwd. Er is echter geen spoor overgebleven van eenige inbezitneming. De hutten zijn verlaten; de expeditie was ook niet voornemens er terug te keeren; geen enkel lid ervan is terug gekomen. Deze expeditie hadden ook geenerlei oeconomisch belang voor Noorwegen. Pleiter concludeerde, dat toen het decreet van 1921 werd uitgevaardigd geen enkele Noorsche winterexpeditie eenig privaat recht had gevestigd op de O.kust van Groenland, en dat geen enkel Noorsch onderdaan zoodanig recht bezat. De overige feiten, door Noorwegen aangevoerd, zijn geïsoleerde gevallen van robbenvangst in het ijs. Daarbij is niet gebleken, dat deze robbenvangst in de territoriale wateren plaats had. Voorts zijn slechts enkele schepen aan de kust geland om er hun lading aan te vullen. De Noorsche bewering, dat de Noorsche jagers en visschers meer dan 100 jaar op de O.kust van Groenland hebben gejaagd en gevischt is schromelijk overdreven. Van 1889 tot 1921 zijn er 18 Noorsche reizen naar O.-Groenland gemaakt met een totaal van 83 meest kleine schepen, wat neer komt op 2½ schip per jaar met pl.m. 30 à 35 man.

Pl. wees er verder op, dat toen Denemarken, het decreet van 1921 uitvaardigde het er geen kennis van droeg, dat daardoor gewichtige Noorsche oeconomische belangen zouden worden geschaad. Toen de Noorsche minister van Buitenlandsche Zaken in een nota van November 1921 echter mededeelde, dat Noorwegen de uitbreiding van het monopolie niet kon goedkeuren omdat het beteekende het verbod van visschen, jagen en robbenvangst tot dusver onbetwist uitgeoefend door Noorsche jagers of visschers, heeft Denemarken in zijn nota van 19 December 1921 hierop geantwoord, dat weliswaar geenerlei bewijs was geleverd van het beweerde Noorsche oeconomische belang, maar dat het decreet volstrekt niet was uitgevaardigd om àlle visscherij en jacht aan Noren te verbieden, maar alleen om de bevolking tegen exploitatie te beschermen. Het decreet belette particulieren geenszins om concessies te verkrijgen voor de uitoefening van jacht of visscherij wanneer dit maar niet leidde tot vernietiging of ernstige schade aan de fauna. Denemarken was bereid zulke concessies te verleenen aan Noorsche onderdanen, die tot dusver deze werkzaamheden hadden uitgeoefend. Bovendien was Denemarken bereid, ofschoon geheel onverplicht, een schikking te treffen ter vergoeding van schade geleden door personen, die tot dusver in Groenland hadden gejaagd of gevischt en die tengevolge van het decreet die werkzaamheden niet meer konden uitoefenen.

Men kan moeilijk een voorbeeld aanhalen van een meer edelmoedig aanbod, dan dat vervat in deze nota.

De Noorsche regeering heeft hierop echter niet geantwoord. Pl. ging hierop na wat er bekend is van de oeconomische belangen verbonden aan de werkzaamheid der Noren in de bewuste streek nà 1921. Het verdrag van 9 Juli 1924 bewijst, dat Denemarken alle schade aan Noorsche oeconomische lichamen, voor zoover die er mochten zijn, heeft willen vermijden. Vóór dit verdrag hadden er 3 Noorsche schepen in de wateren van O.-Groenland gevischt. Na het verdrag zijn er enkele jachtexpeditie van Noorsche zijde naar O.-Groenland ondernomen; in het geheel zeven. Vijf daarvan gingen naar het gedeelte van O.-Groenland, begrepen in de eerste verklaring van inbezit-

neming; twee ervan naar het gedeelte begrepen in de tweede verklaring van inbezitneming.

Van de vijf eerstgenoemde expeditics bestonden vier uit zes man en een uit tien man. Volgens Noorwegen gingen deze naar hun jacht-districten. Volgens het verdrag echter mag men in O.-Groenland grond gebruiken ter bewoning. Noorwegen leidt hier intusschen uit af, dat het gerechtigd is groote jacht-districten in bezit te nemen met uitsluiting van anderen. Denemarken, zegt Noorwegen, heeft geen recht souvereiniteit te houden over deze onmetelijke kust waar er maar 900 tot 1000 Deensche onderdanen wonen. Maar op diezelfde onmetelijke kust wonen er maar 75 Noren. Het verdrag geeft aan de Noren het recht om te overwinteren. Dit verdrag kan geen beletsel vormen voor het steeds verder voortschrijdende wetenschappelijke onderzoek van deze streken door Denemarken. Het thans door Noorwegen bezette gebied strekt zich uit over drie graden. Er bevinden zich slechts 16 Noorsche jagers, waarvan geen permanent in het land woont. Toch richtte Noorwegen op grond hiervan op 22 Februari 1931 een nota tot Denemarken om zorg te dragen, dat de Deensche wetenschappelijke expeditie onder leiding van dr. Lauge Koch zoodanig zou worden geleid, dat zij niet in conflict kwam met de belangen van de Noren. Men stelde het in Noorwegen voor alsof die expeditie bedoeld was als een campagne tegen de Noorsche belangen.

Na in den breede uiteen te hebben gezet, dat de bevolking van de O.kust van Groenland en de Denen reeds lang, voordat de Noren er gingen jagen en visschen in het thans door hen bezette gebied, daar de jacht en visscherij hebben uitgeoefend en dat ook Noorsche wetenschappelijke expeditics of tochten van Noorsche toeristen naar de bedoelde streken, steeds door de Deensche regeering zijn toegelaten, kwam Pl. tot het slot van zijn betoog.

Hij meende te hebben aangetoond, dat de O.kust van Groenland evenzeer als de W.kust sinds overoude tijden onder Deensche souvereiniteit staat, welke souvereiniteit ononderbroken is uitgeoefend en versterkt is door de medewerking van den particulieren ondernemingsgeest.

Een nieuwe erkenning van deze souvereiniteit is gegeven door de verantwoordelijke Noorsche regeering in 1919 en Noorwegen tracht tevergeefs te ontkomen aan de geldigheid van die verklaring.

Denemarken heeft de groote taak, welke op den staat rustte ten aanzien van Groenland volkomen vervuld door dat land te onderzoeken, er expeditics heen te zenden en de levensvoorwaarden der Eskimobevolking te verbeteren. Daarbij heeft het geen enkele schade toegebracht aan de belangen van Noorsche jagers en visschers, doch integendeel steeds de grootste zorg gedragen om die belangen te eerbiedigen. Denemarken heeft de vriendschapshand uitgestoken naar Noorwegen en zijn beweerde oeconomische belangen gewaarborgd door het verdrag van 1924 te teekenen.

Ook daarna is er in de verantwoordelijke Deensche kringen schijn noch schaduw geweest van een streven, de verplichtingen te schenden, welke krachtens dit verdrag op Denemarken rustten. En thans staan wij voor het treurige resultaat van een politiek van vriendschap en verzoening, een politiek overeenkomstig den Volkenbondsgeest en geïnspireerd door de gemeenschap van ras en cultuur tusschen de beide volken. Wij zijn daarvoor niet verantwoordelijk. De verklaring van inbezitneming van Juli 1931 bewijst, dat Noorwegen getracht heeft de rechten, welke het verdrag het had toegekend tegen Denemarken te gebruiken. Het zou een gebrek aan goede trouw zijn en een zeer groot misbruik van het verdrag indien Noorwegen uit de verzoenende houding van Denemarken een wapen zou kunnen smeden om Denemarken te treffen.

Pl. was overtuigd, dat het Hof de ontoelaatbaarheid daarvan zou erkennen en door zijn beslissing de goede verstandhouding tusschen twee stamverwante naties zou herstellen, welke slechts gegrond kan zijn op de duidelijke en ondubbelzinnige erkenning van den juridischen grondslag van Denemarken's recht.

28 November. Maandag was het woord aan den raadsman van de Deensche regeering prof. Ch. de Visscher, hoogleeraar aan de universiteit van Gent.

Pl. betoogde, dat de Noorsche verklaring van inbezitneming van 10 Juli in strijd is met het bestaande recht. Men kan alleen dan zeggen, dat een land terra nullius is, wanneer men de afwezigheid constateert van algemeene instemming omtrent eenige souvereiniteit over een bepaald gebied. De Noorsche aanspraken hebben tot eenigen grondslag de bedoelde verklaring en berusten op geen enkelen vroeger bestaanden titel. De vraag, of Groenland voor een deel dan wel in zijn geheel onderworpen is aan de souvereiniteit van Denemarken, is een vraag, die niet alleen tusschen partijen dient gesteld te worden, doch die gesteld wordt voor de gemeenschap der staten, welke leden zijn van de internationale collectiviteit. En deze vraag moet worden opgelost, rekening houdende met de houding van het geheel der betrokken staten ten aanzien van de souvereiniteit over O.-Groenland. Het is dus een vraag van algemeene internationale strekking. Wanneer men vraagt, welke staat kan overgaan tot een geldige inbezitneming, dan luidt het antwoord: „elke willekeurige staat". Pl. beriep zich hiervoor op de scheidsrechterlijke uitspraak van den heer Huber betreffende het eiland Palmas. Wanneer de inbezitneming erkend wordt, heeft zij tot gevolg, de aanspraken van anderen uit te sluiten. Maar de inbezitneming is slechts dan geldig, wanneer zij plaats heeft in een streek, die op dat oogenblik land zonder meester is. Om uit te maken, of zulks het geval is, moet men het geheele verleden in beschouwing nemen. Inbezitneming is ongeldig, wanneer men feiten aantreft van een souvereiniteit over de bewuste streek in het verleden. Deze feiten moeten worden genomen in hun geheel, in hun verband en in hun ontwikkeling. Welnu, Denemarken heeft in dit proces aangetoond, gedurende eeuwen de souvereiniteit te hebben uitgeoefend, welke uitoefening zonder onderbreking en zonder betwisting geheel Groenland betrof. Daarbij heeft Denemarken aangetoond de instemming met die uitoefening door de statengemeenschap. Bovendien kan Denemarken zich beroepen op een regeling bij verdrag, welke den beslissenden, onherroepelijken onbetwistbaren afstand van Noorwegen met zich brengt van de souvereiniteit over welk deel van Groenland ook.

Pl. zou in de eerste plaats nagaan den verdragstitel, welke zich tegen de aanspraken van Groenland verzet, n.l. het verdrag van Kiel van 14 Januari 1814 en de conventies, die dit verdrag aanvullen. Voor de gevolgen van deze regeling is de quaestie tusschen partijen definitief opgelost. Noorwegen is de eenige staat, die ooit de souvereiniteit van Denemarken op O.-Groenland heeft betwist en wel eerst in 1923. Maar het verdrag van Kiel heeft tusschen Denemarken en Noorwegen geen enkel onderwerp van geschil laten overblijven betreffende de Deensche souvereiniteit over geheel Groenland. Volgens art. 38 van het statuut van het permanente hof worden onder de rechtsbronnen, welke het hof moet toepassen, in de eerste plaats genoemd de verdragen, welke tusschen partijen van kracht zijn.

In de tweede plaats zou Pl. aantoonen, dat de souvereiniteit over Groenland een onderwerp heeft uitgemaakt van de algemeene erkenning door alle

staten, hetzij stilzwijgend, hetzij door uitdrukkelijke verklaringen of door daden, welke een onbetwistbare instemming aantoonden. Deze wilsuitingen, welke erkenning medebrengen, zijn in zichzelf beslissend. Zij vormen den titel bij uitstek voor de souvereiniteit, want zij zijn bewijzen van de internationale erkenning.

Alle andere quaesties in dit proces zijn van secundair belang. Noorwegen beroept zich op zijn inbezitneming, doch ziet voorbij, dat inbezitneming nooit iets anders kan scheppen dan alleen een titel op internationale erkenning, doch nimmer die erkenning zelf insluit. Denemarken daarentegen heeft zijn souvereiniteit nooit gegrond op geïsoleerde daden van inbezitneming, maar heeft het directe bewijs van de erkenning zelve geleverd. Alleen Denemarken heeft eeuwen lang in geheel Groenland daden uitgeoefend, welke kenschetsend zijn voor souvereiniteit, en zulks heeft de instemming gevonden van de internationale statengemeenschap.

Pl. wees er vervolgens in de eerste plaats op, dat krachtens art. 4 van het verdrag van Kiel Denemarken voor altijd aan Zweden afstand doet van alle rechten over Noorwegen, maar dat Groenland in dat verdrag speciaal genoemd wordt als niet opgesloten in dezen afstand. Noorwegen tracht zich thans van dit verdrag af te maken door te beweren, dat het geheel buiten Noorwegen om gaat en dat het Noorwegen niet verbindt. Maar elders in de stukken verklaart het deze kwestie liever onbesproken te laten. Ook zegt Noorwegen, dat Groenland in dit verdrag niet beteekent gehéél Groenland, maar alleen het destijds gekoloniseerde gedeelte daarvan. Was dit echter de bedoeling geweest, dan zou dit verdrag, dat nauwkeurig aangeeft welke provincies en gebieden werden overgedragen, evenzeer hebben aangegeven welk gedeelte van Groenland bedoeld werd. Trouwens art. 4 zegt ook, dat de aanhoorigheden en eilanden van Noorwegen niet in den afstand begrepen zijn en noemt daaronder IJsland en de Faröer. Daarmede worden deze eilanden in hun geheel bedoeld.

Hetzelfde geldt dus evenzeer voor Groenland. Noorwegen voert verder aan, dat de koning van Denemarken zich in 1814 schuldig heeft gemaakt aan een rechtsschennis door Noorwegen aan Zweden af te staan en nu tegelijk Groenland, IJsland en de Faröer. Zelfs beweert Noorwegen, dat het voortgezette bezit hiervan door Denemarken steeds is betwist. Noorwegen zegt dus feitelijk, dat ook het bezit van IJsland en de Faroër steeds zou zijn betwist. Van dit alles is geen woord waar. Denemarken heeft in zijn repliek uiteengezet, dat het door den wil der mogendheden in 1814 gedwongen is geworden Noorwegen aan Zweden af te staan.

Dit was een pijnlijke opoffering voor Denemarken. Uit de geschiedenis blijkt, dat bij het sluiten van het verdrag van Kiel, zoowel als bij de uitvoering daarvan, de actie van de Europeesche diplomatie beslissend is geweest en dat de koning van Zweden in 1815 te Weenen bevestigd heeft, dat de afstand van Noorwegen algemeen was erkend. Men heeft hier dus te doen met een afstand, die het onderwerp heeft uitgemaakt van de internationale erkenning van de mogenheden en deze erkenning betreft het geheel van het bij het verdrag van Kiel ingestelde territoriale statuut. Die erkenning dekt dus tevens de uitdrukkelijke reserve door Denemarken gemaakt. Met instemming der mogendheden is derhalve Groenland in 1814 onder de souvereiniteit van Denemarken gebleven.

Volgens Noorwegen is het verdrag van Kiel niet bindend voor Noorwegen omdat Noorwegen, daarbij geen partij is geweest; er heeft dus geen afstand plaats gehad omdat het onmogelijk is over een gebied te beschikken zonder de toestemming van het volk. Dit argument strookt met nationale idealen, maar het is een theorie zonder eenigen juridischen grondslag in de sfeer

der internationale betrekkingen. De volkswil is van beteekenis voor de binnenlandsche verhoudingen, maar in de internationale betrekkingen zijn alleen staten, door haar regeeringen vertegenwoordigd, rechtssubjecten. Trouwens het Noorsche argument is reeds in 1818 op de conferentie van Londen verworpen door de vertegenwoordigers van de groote mogendheden, welke deel hadden genomen aan de onderhandelingen over het verdrag van Kiel. De groote mogendheden beslisten toen, dat Noorwegen niet door den vrijen wil van het Noorsche volk, maar alleen door de werking van bedoeld verdrag bij Zweden is gevoegd. De regeling van Kiel was een regeling van Europeesche orde en van algemeen belang. De groote mogendheden achtten zich verplicht te waken voor de naleving van dit verdrag.

Vervolgens zette Pl. uiteen, dat bij een nader verdrag Noorwegen beslist afstand heeft gedaan van de bedoelde bezittingen. Er was n.l. tusschen Denemarken en Zweden een onderhandeling begonnen omtrent het bedrag van de vroegere staatsschuld, dat voor rekening van Denemarken zou blijven, in verband met een bepaling in het verdrag van Kiel, dat deze schuld zou worden verdeeld in evenredigheid met de bevolking van Denemarken en van het gedeelte, dat aan Zweden was afgestaan. Tijdens die onderhandelingen heeft Noorwegen plotseling van Denemarken den afstand geëischt van IJsland, Groenland en de Faröer. Deze houding van Noorwegen wekte destijds groote verwondering bij de groote mogendheden. Men had hier echter slechts te doen met een handigheid, een tactische manoeuvre om Denemarken ertoe te bewegen, een bedrag te betalen in de gemeenschappelijke schuld, dat hooger was dan Denemarken zonder pressie zou hebben betaald. Wat hiervan zij, het Noorsche voorstel is later ingetrokken op aandrang van Engeland. Op 23 April 1819 is te Londen een internationale conferentie gehouden, waarin de verklaring van Noorwegen werd voorgelezen, dat het afstand deed van alle aanspraken op de bewuste bezittingen. Zulks werd bevestigd door een wisseling van nota's tusschen den Britschen gezant te Stockholm en den Zweedschen minister van Buitenlandsche Zaken op 28 Mei 1819. Deze nota's vormden den grondslag voor het verdrag van 1 September 1819, waarin de kwestie definitief werd afgedaan. Noorwegen beweert thans, dat de afstand, gedaan door den minister van Buitenlandsche Zaken van Zweden, Noorwegen niet kan verbinden. Maar de minister was tevens minister van Buitenlandschen Zaken van Noorwegen en de afstand is dan ook gedaan namens Noorwegen.

Vervolgens ging Pl. na in welke verdragen door de mogendheden de souvereiniteit over Groenland van Denemarken is erkend. Hij somde een geheele reeks van bilaterale en plurilaterale verdragen op, in den loop van de 19de en 20ste eeuw gesloten, waarin die souvereiniteit is erkend.

Eerst in 1923 is Noorwegen de souvereiniteit van Denemarken over O.-Groenland gaan betwisten. Maar zoowel na 1923 als daarvóór, wordt in de verdragen, waarin van Groenland sprake is, dit begrip genomen zonder eenige geografische beperking; ook wordt nu en dan speciaal O.-Groenland genoemd. Pl. verwees naar de verdragen van 1925, waarbij aan Frankrijk en Groot-Britannië de behandeling op den voet van meestbegunstigde natie werd verzekerd. Bovendien heeft de Deensche regeering aangetoond, dat Noorwegen erkend heeft, dat Denemarken souverein is over geheel Groenland door het verdrag van 1826, tusschen Denemarken, Noorwegen en Zweden te ratificeeren, in welk verdrag art. 5 melding maakt van Groenland als één van de Deensche koloniën. Noorwegen zegt wel, dat dit verdrag politieke beteekenis heeft, doch dat Noorwegen niet zelfstandig er toe heeft medegewerkt, omdat er tijdens de unie met Zweden slechts één gemeenschappelijke administratie van Buitenlandsche Zaken te Stockholm

bestond. Maar gedurende die unie is er geen spoor te vinden van meeningsverschil tusschen Zweden en Noorwegen over den rechtstoestand van Groenland. Ook sinds de unie was opgeheven in 1905 heeft Noorwegen niet de souvereiniteit van Denemarken over geheel Groenland betwist. De Noorsche bewering stuit overal op de internationale akten. Thans wordt beweerd, dat „Groenland" in die akten niet „geheel Groenland" beteekent, doch slechts het gedeelte, dat Denemarken in 1814 heeft behouden. Alle onderscheidingen echter, welke Noorwegen tracht te maken, zijn volkomen willekeurig en komen in strijd met de wetgevende macht, welke Denemarken sinds overoude tijden over alle deelen van Groenland heeft uitgeoefend Pl. herinnerde aan het privilege, in 1723 toegekend aan de Compagnie van Bergen voor geheel Groenland, voor zoover het zich uitstrekt van het Oosten naar het Westen, van het Zuiden naar het Noorden.

De tegenwerpingen van Noorwegen berusten op woordenspel. Men speelt met de dubbele beteekenis, welke het woord „kolonie" kan hebben. Normaal beteekent dit het geheele koloniale land in zijn geographische eenheid. Maar het kan ook een meer beperkte beteekenis hebben en alleen de vestigingen, nederzettingen en andere stations aanduiden, welke in een zelfde streek zijn gesticht. Vooral in de eerste phase van de kolonisatie pleegt men het woord in die beteekenis te gebruiken. In dien zin wordt het in de 18e eeuw in enkele Deensche documenten gebruikt. De Noorsche regeering trekt hieruit verkeerde gevolgtrekkingen. Trouwens deze Noorsche bewering dateert slechts van 1923; voor dien tijd heeft Noorwegen steeds Groenland in zijn geheel als een Deensche kolonie beschouwd. De Noorsche bewering is ook in strijd met de internationale verdragen, waarin steeds sprake is van Groenland en niet alleen van het gekoloniseerde gedeelte, terwijl Groenland steeds op denzelfden voet wordt genoemd met IJsland en de Faröer. In sommige verdragen wordt ook gesproken van de respectieve koloniën der Hooge Contracteerende Partijen, daaronder begrepen IJsland, de Faröer en Groenland: Blijkbaar worden hier dus de koloniën in hun geheel bedoeld en dus ook Groenland in zijn geheel. Deze uitdrukking komt voor in de handelsverdragen met Groot-Brittannië in 1824 en met Zweden en Noorwegen in 1826.

Slechts twee akten kan Noorwegen aanvoeren als een schijn van bewijs voor zijn stelling opleverend, n.l. het verdrag van Handel en Scheepvaart en het Douane-verdrag met Japan van 12 Februari 1912. In die verdragen wordt inderdaad gesproken van de koloniën in Groenland. Maar dit is niet in strijd met het Deensche standpunt. Men dient deze akten te beschouwen in verband met het standpunt, reeds ingenomen in de ordonnantie van 1776, volgens welke onder koloniën in Groenland niet slechts worden verstaan de bestaande kolonies, doch alle ook in de toekomst daar te vestigen koloniën.

Overigens heeft Japan op 24 Juni 1920 de volledige en geheele souvereiniteit van Denemarken over de totaliteit van Groenland erkend.

29 November zette Prof. de Visscher zijn pleidooi voort.

Hij bestreed de stelling volgens welke het verbod om handel te drijven, waarvan in verschillende tractaten sprake is, uitsluitend zal gelden voor de gekoloniseerde gedeelten van Groenland. Noorwegen redeneert aldus: de Deensche regeering erkent, dat het verbod van scheepvaart en van toegang tot het land uitsluitend van toepassing is voor de gekoloniseerde streken; hetzelfde moet dus ook ten aanzien van het verbod van handeldrijven gelden. Men heeft hier echter met een verwarring van denkbeelden te doen; de bedoelde verdragen hebben uitsluitend betrekking op koopvaardijvaart en op scheepvaart met andere handelsdoeleinden. Deze nu is uitsluitend gereser-

veerd voor Deensche onderdanen over het geheele gebied van Groenland. Maar anders is het gesteld met scheepvaart voor exploratie, of andere doeleinden.

Deze is uitsluitend verboden in het gekoloniseerde gedeelte van Groenland. Een andere misvatting van Noorwegen is de volgende: Sinds de ordonnantie van 1767 deed de Deensche regeering aan buitenlandsche regeeringen geregeld mededeeling van de vestiging van nieuwe inrichtingen in Groenland teneinde ze op de hoogte te stellen van het verbod van toegang tot de streken waar deze gevestigd waren. Volgens Noorwegen waren dit evenveel nieuwe inbezitnemingen en strekte de kennisgeving aan de buitenlandsche mogendheden om deze op de hoogte te stellen van de uitbreiding der Deensche souvereiniteit over Groenland. Indien deze redeneering juist was zou de houding van de mogendheden, die met Denemarken verdragen betreffende Groenland hebben afgesloten, nà het verdrag van Kiel, onverklaarbaar worden. In die verdragen toch wordt steeds gesproken van Groenland zonder meer. Hadden nu de mogendheden de nog onbezette gedeelten van Groenland beschouwd als onbeheerd land, dan zouden zij uitsluitend hebben willen onderhandelen en contracteeren over die gedeelten aan de kust van Groenland welke het onderwerp hebben uitgemaakt van een voorafgaande kennisgeving.

Een dergelijk voorbehoud is echter in geen dezer verdragen te vinden. De Noorsche regeering heeft, toen dit proces reeds bij het Hof aanhangig was gemaakt en de Deensche memorie reeds was ingediend, enkele regeeringen verzocht haar te laten weten of zij bij de onderteekening van bepaalde verdragen bedoeld hadden zich uit te spreken over de uitgestrektheid van de souvereiniteit van Denemarken over Groenland, met name over het gedeelte, dat thans het onderwerp van geschil uitmaakt. In sommige gevallen is dit verzoek onbeantwoord gebleven. Het was dan ook een zonderlinge stap; de verdragen en conventies waren onder de oogen van het Hof. De teksten moesten voor zich zelf spreken. Het was de taak van het Hof te beslissen wat die teksten beteekenden. De stap van Noorwegen strookt weinig met de traditie van deferentie voor het Hof. Dat heeft dan ook het Spaansche ministerie van staat aan Noorwegen doen gevoelen bij een note-verbale van 10 September 1932. Ook het Federale Politieke Departement van Zwitserland heeft op 29 September 1932 aan Noorwegen bericht, dat zijn regeering zich destijds met eenige kwestie, die in de toekomst zou kunnen rijzen, niet bezig heeft gehouden. Pl. wees er verder op, dat Denemarken ook in dezen zin over geheel Groenland de souvereiniteit heeft uitgeoefend, dat het bij buitenlandsche regeeringen is opgekomen voor de bescherming van onderdanen, die buiten het gekoloniseerde gebied woonden. Zoo heeft Denemarken, toen in 1914 een Eskimo was gedood bij een Amerikaansche expeditie in Noord-Canada, welke Eskimo behoorde tot een district, dat toen nog niet was gekoloniseerd, bij de Amerikaansche regeering stappen gedaan om een schadevergoeding te krijgen.

Sinds 1916 heeft een reeks van mogendheden de souvereiniteit van Denemarken over geheel Groenland erkend. Het argument, dat Denemarken ook destijd nog niet geheel Groenland had gekoloniseerd, is zonder waarde.

Het spreekt vanzelf, dat men de kolonisatie slechts geleidelijk kon uitbreiden, naarmate de wetenschappelijke en technische middelen zulks toelieten. Wanneer Denemarken aan een aantal mogendheden gevraagd heeft geen bezwaar te maken tegen de uitbreiding van de uitoefening van de souvereiniteit over geheel Groenland, dan lag daarin opgesloten, dat Denemarken die souvereiniteit reeds bezat. De vraag diende alleen om moeilijkheden in de toekomst, die konden voortvloeien uit de uitbreiding van de

speciale koloniale administratie over geheel Groenland te voorkomen. Denemarken vroeg dus feitelijk alleen wat men in het burgerlijk recht noemt een bewijs van bevestiging.

Achtereenvolgens ging Pl. nu na, wat de verklaringen inhouden, waarin verschillende mogendheden de souvereiniteit van Denemarken over geheel Groenland hebben erkend, beginnende met de verklaring in 1916 door de Vereenigde Staten gegeven en er op wijzende, dat in 1919 ook Noorwegen deze souvereiniteit heeft erkend, terwijl tusschen 1920 en 1921 zulks is geschied door Frankrijk, Japan, Italië, Groot-Britannië en Zweden. Ten onrechte poogt Noorwegen de beteekenis van die verklaringen tot een minimum terug te brengen. Zoo legt Noorwegen, er den nadruk op, dat in de Fransche verklaring gesproken werd van „uitbreiden" van de souvereiniteit, maar in het verdrag tusschen Denemarken en Frankrijk van October 1925, waarbij Denemarken aan Frankrijk de behandeling op den voet van meestbegunstigde natie toekende in O.-Groenland, wordt verwezen naar een Deensch-Fransch handelsverdrag van 1842. Hieruit blijkt, dat Frankrijk reeds lang te voren de Deensche souvereiniteit ook over Oost-Groenland heeft erkend.

De erkenning van de souvereiniteit van Denemarken over Groenland door Groot-Britannië op 6 September 1920 heeft Noorwegen het meest in verlegenheid gebracht. Aanvankelijk heeft het moeten toegeven, dat deze verklaring een bevestiging inhield van een bestaande souvereiniteit. Maar in de Noorsche dupliek wordt hiervan gemaakt een voorwaardelijke erkenning van een simpel belang. De Britsche regeering had aanvankelijk haar erkenning willen afhankelijk stellen van de toekenning van een recht op voorkoop voor het geval dat Denemarken ooit het eiland mocht willen verkoopen. Denemarken kon dit niet toestaan en heeft daarop duidelijk te kennen gegeven, wat de aanleiding was voor den gedanen stap. Het was Denemarken alleen te doen om de formeele erkenning te krijgen van zijn reeds bestaande nimmer betwiste aloude souvereiniteit. Daarop heeft Groot-Britannië zonder eenige voorwaarden de Deensche souvereiniteit over Groenland erkend. Groot-Britannië behield zich alleen het recht voor om te worden geraadpleegd voor het geval Denemarken ooit het land mocht willen vervreemden. Noorwegen merkt wel op, dat andere mogendheden door haar verklaringen aan Denemarken geen terra nullius ten geschenke konden geven, maar die verklaringen hielden geen enkel geschenk in, maar waren slechts de bevestiging van een reeds vroeger gevestigde souvereiniteit. Maar ook van meer algemeen standpunt gaat de tegenwerping niet op. Het is niet waar, dat de souvereiniteit niet kan berusten op de algemeene instemming der statengemeenschap. De internationale praktijk bewijst zelfs, dat tal van historische situaties gevestigd zijn door de geconcentreerde actie der groote mogendheden. De op zich zelf staande weigering van een enkelen staat om souvereiniteit te erkennen kan niet opwegen tegen die erkenning door de statengemeenschap.

Trouwens eerst verscheidene jaren na die erkenning, in 1923, is Noorwegen met zijn verzet begonnen. Maar ook toen stelde het geen positieve aanspraak, maar beweerde het alleen, dat in zijn oog een deel van Groenland aan niemand toebehoort. Dit neemt niet weg, dat de souvereiniteit van Denemarken door de algemeene instemming verkregen is en dat het territoriaal statuut, bevestigd door het verdrag van Kiel, door geen enkele mogendheid is betwist. De Noorsche regeering staat alleen in de voorstelling van O.-Groenland als land zonder meester; zij staat alleen in haar betwisting van Denemarken's volledige souvereiniteit.

Daarna besprak Prof. de Visscher het decreet van 10 Mei 1921, dat het besluit en de bekroning vormt van het werk der kolonisatie in de 18e eeuw

aangevangen. De Noorsche Regeering beschouwt dit decreet als een op zich zelf staande daad waardoor Denemarken plotseling de souvereiniteit zou hebben willen verkrijgen over geheel Groenland. Dit is een petitio principii. Noorwegen neemt hierbij opnieuw aan, dat Groenland buiten de gekoloniseerde streken land zonder meester was gebleven, maar het decreet van 1921 is de uitkomst van een langdurige evolutie, de laatste schakel in een keten welke gedurende eeuwen is gesmeed. Het is een nieuwe bevestiging van de overoude Deensche souvereiniteit een nieuw historisch feit, dat die souvereiniteit aantoont. Van dit decreet is aan de vreemde regeeringen kennis gegeven, omdat het een uitbreiding van de kolonisatie inhield. Geen enkele Regeering behalve Noorwegen heeft eenige reserve gemaakt. Zelfs was het antwoord van de Vereenigde Staten een nieuwe erkenning van de Deensche souvereiniteit. Maar aangenomen een oogenblik, dat het decreet van 1921 te beschouwen was als een decreet van inbezitneming van een onbeheerd land, dan is het toch de taak van den eenigen staat, die ooit publiek gezag in Groenland heeft uitgeoefend en die van alle staten de erkenning heeft verkregen van zijn souvereiniteit. Eerst 10 jaar later wordt er een decreet gepubliceerd te Oslo, dat een deel van Groenland plaatst onder het zuiver fictieve gezag van een staat die geen enkelen titel op souvereiniteit in Groenland bezat. Noorwegen heeft zich naar aanleiding van het decreet van 1921 ook niet tegen de souvereiniteit van Denemarken over Groenland verzet, maar tegen de uitbreiding van het stelsel van monopolie dat sinds 1767 was ingesteld. De uitbreiding van dit systeem was echter inhaerent aan de uitbreiding van het Deensche Bestuur over Groenland. Het had niets nieuws of verwonderlijks, Noorwegen kende het monopolie, dat reeds bestond toen het nog deel uitmaakte van den Deenschen Staat. En in de 19e eeuw heeft het twee tractaten met Denemarken gesloten, waarbij het monopolie in Groenland werd bevestigd. Noorwegen beschouwt het decreet van 1921 als een inbreuk op verkregen rechten. Die verkregen rechten zouden dan bestaan in de werkzaamheid, welke nu en dan door Noorsche jagers op de kust van O.-Groenland werd uitgeoefend. Maar is de bevoegdheid, de vrijheid, de mogelijkheid die vóór 1921 een iegelijk bezat, om toevallig op die kust te jagen, als een verkregen recht aan te merken? Een verkregen recht is een privilege, dat men van iemand heeft gekregen, maar van wie hadden de Noren deze rechten gekregen? Uit de stukken blijkt duidelijk, dat Noorwegen de oeconomische belangen van deze personen verwart met verkregen rechten. Maar aangenomen een oogenblik, dat men hier te doen had met een inbreuk op verkregen rechten, konden die verkregen rechten van particulieren dan aan de Noorsche Regeering het recht geven de souvereiniteit van Denemarken te betwisten! De Noorsche Regeering had indien zij meende, dat rechten van haar onderdanen werden benadeeld de bescherming van die rechten tegenover de Deensche regeering moeten opnemen. Een zoodanige diplomatieke stap kan echter nooit den vorm aannemen van een protest tegen reeds gevestigde souvereiniteit.

Pl. wees er op, dat de scheidsrechterlijke uitspraak van den heer Huber inzake de souvereiniteit over het eiland Palmas verschillende passages bevat, die het standpunt van Denemarken bevestigen, dat het niet steeds noodig is speciale administratie in alle deelen van een land te hebben, om er souverein over te zijn. Volgens den heer Huber behoeft men niet den eisch te stellen, dat de souvereiniteit voortdurend wordt uitgeoefend in gedeelten van een land, die moeilijk toegankelijk zijn. Wanneer er één streek ter wereld is, waarop deze opmerking van den heer Huber toepasselijk is, dan is het O.-Groenland. Nergens werpt de natuur zooveel hinderpalen op voor de

menschelijke bevoegdheid. Nergens kan de souvereiniteit zoo weinig worden uitgeoefend op concrete en tastbare wijze.

Noorwegen beweert verder nog, dat Denemarken zijn recht op souvereiniteit over O.-Groenland zou hebben verwerkt. Hiervoor wordt echter niets anders bijgebracht, dan dat Noorsche jagers er hebben gejaagd, zulks kan nimmer verwerking der souvereiniteit meebrengen. Veeleer heeft Noorwegen zijn recht verwerkt, om de Deensche souvereiniteit te betwisten. Immers reeds bij de verdeeling der schulden na het verdrag van Kiel heeft Noorwegen erkend geen recht meer te hebben op Groenland en in 1919 heeft Denemarken toegestemd in den afstand van Spitsbergen aan Noorwegen, omdat Noorwegen had beloofd geen bezwaar te zullen maken tegen de souvereiniteit van Denemarken over Groenland. Noorwegen voert nog aan dat in 1923 Denemarken het traktaat betreffende Spitsbergen heeft geratificeerd, toen de Noorsche betwisting van de souvereiniteit over Groenland reeds geboren was. Dit bewijst echter alleen, dat Denemarken trouw is gebleven aan het in 1919 gesloten accoord. Noorwegen is dus niet-ontvankelijk in de betwisting eener souvereiniteit, waaraan het belangrijke voordeelen heeft ontleend.

De Deensche regeering heeft zich ook nooit beroepen, zooals Noorwegen meent, op acquisitieve verjaring, maar wel heeft Denemarken zich beroepen op onheuglijk bezit van zijn souvereiniteit. Denemarken heeft aangetoond, de continuïteit in zijn historische ontwikkeling in den loop der eeuwen, Noorwegen zegt, dat Denemarken beweert, sinds de 18e eeuw de souvereiniteit door inbezitneming te hebben verkregen en dat Denemarken dus moet aantoonen wanneer en door welke daden het die souvereiniteit heeft verkregen. Maar Denemarken heeft nooit beweerd souverein te zijn geworden door een geïsoleerde daad van inbezitneming op een bepaalden datum. Het is onjuist, dat inbezitneming de eenige en noodzakelijke titel is voor iedere souvereiniteit. Denemarken beroept zich op de effectieve uitoefening van een souvereiniteit over geheel Groenland, sinds eeuwen en onbetwist, door de internationale statengemeenschap erkend.

Onderwerp van het geschil is de onwettigheid van de inbezitneming door Noorwegen. Voldoende is dus, dat Denemarken aantoont, dat het in bezit genomen land op 10 Juli 1931 niet terra nullius was. De uitspraak van den heer Huber inzake Palmas zegt precies hetzelfde: het is niet noodig aan te toonen, dat de uitoefening der souvereiniteit op een bepaald oogenblik is begonnen; het is voldoende, dat ze bestaat.

De Noorsche regeering moet dus bewijzen, dat de titels aan verdragen ontleend, haar niet kunnen worden tegengeworpen en dat er gedeelten van Groenland zijn, die terra nullius zijn gebleven. Maar Noorwegen kan hiervoor geen enkele internationale akte produceeren.

30 November was Prof. de Visscher nog aan 't woord. Noorwegen betoogt, dat enkele ontdekking geen voldoende titel kan opleveren voor souvereiniteit, maar dat elke titel moet berusten op daadwerkelijk bezit. Wij deelen volkomen dit standpunt, zeide Pl. Nimmer heeft Denemarken zich op ontdekking beroepen als titel voor souvereiniteit. Weliswaar heeft Denemarken het verkeer met Groenland pas in de 18e eeuw hervat, maar deze hervatting vormt slechts een uitgangspunt voor de uitoefening der Deensche souvereiniteit. De juridische grondslag van deze souvereiniteit is de eeuwenlange, ononderbroken, onbetwiste uitoefening daarvan. Noorwegen zegt verder, dat de enkele wil om te bezitten gemanifesteerd door een daad, welke uitsluitend van symbolischen aard is (het hijschen van een vlag, fictieve inbezitneming) niet voldoende is om souvereiniteit te vestigen. Maar de Deensche regeering beroept zich noch op haar enkelen wil, noch op de enkele

uiting door een symbolische daad. Voor effectief bezit is animus en corpus noodig. Maar Denemarken heeft nooit getracht het vereischte van corpus als van geen beteekenis voor te stellen. Het is intusschen niet noodig, dat de bezitter voortdurend aanwezig zij.

Terecht zegt de heer Huber in zijn scheidsrechterlijke uitspraak betreffende het eiland Palmas, dat er noodzakelijk leemten zijn in de souvereiniteit, speciaal over koloniale gebieden, onderbrekingen in tijd en in ruimte. Elk geval dient te worden beoordeeld, rekening houdende met de bijzondere omstandigheden daarvan. Dit geldt ook hier. Noorwegen begaat de fout een kunstmatige onderscheiding te maken tusschen O.-Groenland en het overige gedeelte van Groenland. In de gedachte maakt men een gedeelte van Groenland los van het land, waarvan het een organisch deel uitmaakt en men betwist de souvereiniteit over dat gebied, omdat het corpus er niet voortdurend en op effectieve wijze tot uiting gekomen is. Daardoor wordt miskend het natuurlijk karakter van Groenland, dat een organische eenheid vormt, met nauwkeurig bepaalde geografische grenzen en met een bevolking, welker bestaan afhangt van het bezit van uitgebreide jachtterreinen, de gelegenheid om zich vrijelijk te kunnen verplaatsen en een afdoende rechtsbescherming om haar bestaan te verzekeren. Daarvoor is noodig een eenheid van bestuur. Wanneer er, zooals in dit geval, aanwezig is de animus, verstrekt door de erkenning van de souvereiniteit door de statengemeenschap en daarnaast een uitwendige manifestatie dier souvereiniteit — het corpus — over een meer of min groot gedeelte van het land, dan moet dit corpus worden beschouwd als het geheel omvattende en mag men niet beweren, dat het corpus op zich zelf genomen niet geldig is voor een of ander geïsoleerd gedeelte van het land.

De scheidsrechter Huber heeft, in de geciteerde uitspraak, ook verworpen de theorie der Vereenigde Staten, als zou Palmas geografisch te beschouwen zijn als behoorende tot de Philippijnen. Hij wees er op, dat Palmas een betrekkelijk geïsoleerd liggend eiland is en dus een gebied is, dat een eenheid en een individualiteit vertoont. Precies hetzelfde geldt voor Groenland.

Het is voldoende, dat Denemarken over O.-Groenland zonder protest souvereiniteit heeft uitgeoefend, om aan te nemen, dat het onder deze souvereiniteit staat. Ook volgens Huber vormt de uitoefening van staatsfuncties een kenmerk van territoriale souvereiniteit.

Pl. kwam thans tot de bekende vraag naar den graad van activiteit, welken het bezit moet vertoonen. Dit moet worden beoordeeld, rekening houdende met de omstandigheden van tijd en plaats. Door de ordonnanties van 1740, 1744, 1751, 1758 en 1776 heeft de Deensche kroon haar souvereiniteit over geheel Groenland gemanifesteerd met instemming van de mogendheden. Ten onrechte eischt Noorwegen voor het onheuglijk bezit dezelfde effectiviteit van het corpus possessionis als voor de inbezitneming, welke door een op zich zelf staande daad wordt verwerkelijkt. Men bedenke voorts, dat, toen de souvereiniteit van Denemarken over Groenland erkend werd, het internationaal recht minder streng was voor de beoordeeling van de effectiviteit van het bezit. Zulks wordt ook gezegd in de uitspraak van den heer Huber.

De titels van een land moeten worden beoordeeld naar den toestand van het internationaal recht op het oogenblik, waarop die titels worden verkregen. Dat is een eisch van redelijkheid en billijkheid. Ook dit is erkend door scheidsrechter Huber. Deze zegt voorts, dat de vormen waarin de uitoefening van de souvereiniteit geschiedt, verschillend zijn naar tijd en plaats en dat men niet denzelfden graad van effectiviteit kan eischen, wanneer het geldt zeer uitgestrekte gebieden, die bijna onbewoond zijn. Dan is het ook

onnoodig, daar een uitgebreid bestuur te vestigen. Een en ander is van groot belang; immers uitgebreide koloniale gebieden van andere staten bevinden zich in dezelfde geographische en demographische omstandigheden. Indien deze uitspraak geldt voor tropische gebieden, dan geldt zij a fortiori voor O.-Groenland, waarvan de kust het grootste deel van het jaar ontoegankelijk is. Men kan daar niet eischen, dat de souvereiniteit geregeld en voortdurend wordt uitgeoefend.

Een andere scheidsrechterlijke uitspraak, welke eveneens ten gunste van Denemarken pleit, is de beslissing van 9 Februari 1931 van den koning van Italië ten gunste van Frankrijk in een geschil tusschen Frankrijk en Mexico over de souvereiniteit over een eilandje, dat in de vorige eeuw in bezit was genomen krachtens een acte, opgemaakt op een Fransch koopvaardijschip, zonder dat de bemanning er zelfs was geland, maar waarover Frankrijk 40 jaren later souvereiniteit was gaan uitoefenen. De koning van Italië besliste, dat Frankrijk geldig de souvereiniteit had verkregen, omdat de animus occupandi aanwezig was en het corpus possessionis later is gevolgd. Volgens den arbiter moet men in het algemeen op het bezette gedeelte een bestuur vestigen. Welnu, dat heeft Denemarken gedaan op O-.Groenland. Vervolgens betoogde pleiter, dat Noorwegen zich ten onrechte beroept op bepalingen uit de acte van Berlijn, welke betrekking hebben op inbezitneming van gedeelten van het Afrikaansche vasteland. Derhalve is ook op het terrein, door Noorwegen gekozen, de Deensche stelling onaantastbaar.

Pl. besprak nu de Noorsche bezetting van 1931. Hij herinnerde eraan, dat in 1921 Noorwegen de souvereiniteit van Denemarken nog niet betwistte, doch slechts opkwam tegen de uitbreiding van het monopolie, waardoor oeconomische belangen van de Noren in O.-Groenland werden geschaad. In 1923 kwam de verandering van houding van Noorwegen en nam het het standpunt in, dat het ook thans inneemt. Teneinde tegemoet te komen aan de Noorsche oeconomische belangen heeft Denemarken in 1924 een verdrag met Noorwegen gesloten. De kwestie van de souvereiniteit werd daarbij onbeslist gelaten. Bij verklaringen van 9 Juli 1924 behield iedere staat zich zijn beginselstandpunt voor. Men kan hier niet uit afleiden, dat Denemarken het Noorsche standpunt, als zou men hier met terra nullius te doen hebben, heeft aanvaard. Ten onrechte beweert Noorwegen, dat het het recht had op 10 Juli 1931 tot acquisitieve inbezitneming over te gaan, alsof het verdrag van 1924 niet bestond. Dit verdrag belette Noorwegen niet zijn standpunt te verdedigen. Maar om dit standpunt te doen gelden, beschikte Noorwegen na de onderteekening van het verdrag nog slechts over middelen, welke met dat verdrag vereenigbaar waren. Alle middelen tot vreedzame beslechting van het geschil bleven voor Noorwegen over. Maar het had niet meer het recht een deel van O.-Groenland te bezetten en van de tijdelijke aanwezigheid van Noren in O.-Groenland krachtens het verdrag gebruik te maken tegen Denemarken. Denemarken zou nooit hebben toegestemd in het verdrag, indien daardoor mogelijk ware gemaakt, dat zijn souvereiniteit door Noorwegen werd geschonden of in gevaar gebracht. Het verdrag vooronderstelde den plicht van Noorwegen zich van iedere inbreuk op die souvereiniteit te onthouden. Dit was een vanzelfsprekende, stilzwijgende voorwaarde. De verklaring van bezetting van 10 Juli 1931 is dus een schending van het verdrag van 1924. Wanneer Noorsche onderdanen gerechtigd waren daar te jagen en te visschen, dan dankten zij zulks aan het verdrag van 1924, binnen welks grenzen zij gerechtigd waren zich in O.-Groenland op te houden.

Noorwegen mag daarvan niet profiteeren om te trachten den in O.-Groenland gevestigden rechtstoestand omver te werpen. Noorwegen zegt het voor-

behoud te hebben gemaakt, dat deze streek terra nullius was. Maar Noorwegen mocht voor het verrichten van een daad, die uitvloeisel was van die opvatting, geen voordeel trekken uit deze conventie, omdat deze tot vooronderstelling had de souvereiniteit van Denemarken. Noorwegen zegt: ik heb in O.-Groenland een stuk bezet, omdat ik geen ongelijkheid wenschte in de wederzijdsche rechtspositie in het voor het Hof te voeren proces. Maar de eenvoudige waarheid is deze: Noorwegen heeft onderhandeld met den eenigen staat, die souvereiniteit had over Groenland, om eenige voordeelen te verkrijgen voor zijn onderdanen. Noorwegen kan dit tijdelijk verblijf van die onderdanen in O.-Groenland krachtens het verdrag niet gebruiken voor een bezetting met het doel souvereiniteit te verkrijgen.

Prof. de Visscher gaf een overzicht van de feiten, die onmiddellijk voorafgingen aan de verklaring van inbezitneming van 10 Juli 1931. In 1930 had Noorwegen politie-bevoegdheid toegekend over de Noorsche jagers in O.-Groenland aan de hoofden van een Noorsche expeditie. Denemarken kwam daartegen in Januari 1931 op, omdat het niet kon toestaan, dat op zijn gebied politie-bevoegdheid werd uitgeoefend namens een anderen Staat. Naar aanleiding van dit vertoog heeft Noorwegen deze bevoegdheid ingetrokken. Korten tijd daarna berichtte de Noorsche pers, dat enkele Noorsche jagers op 28 Juni 1931 een daad van inbezitneming hadden verricht in de Mackenziebaai. Op 1 Juli 1931 deelde de Noorsche minister van Buitenlandsche Zaken aan de Deensche regeering mede zulks te beschouwen als een zuivere particuliere daad, die niet van invloed zou zijn op de politiek van de Noorsche regeering, doch tevens vroeg hij Denemarken zich gedurende den geheelen verderen duur van het verdrag van 1924 (dus tot 1944) te onthouden van elke uitoefening van souvereiniteit in O.-Groenland. Hierin kon Denemarken niet treden, en op 3 Juli 1931 bood Denemarken aan Noorwegen aan de zaak te onderwerpen aan de verzoeningscommissie, of aan het Permanente Hof. Op 7 Juli stemde Noorwegen er mee in, om de zaak aan het Hof te onderwerpen, maar tevens verzocht Noorwegen ernstig aan Denemarken zich niet te verzetten tegen het verkrijgen van souvereiniteit door Noorwegen over streken, waar de Deensche souvereiniteit niet was erkend. Door dezen zonderlingen stap trachtte Noorwegen zijn juridische positie te versterken. Op 6 Juli 1931 vroeg de Noorsche minister van Buitenlandsche Zaken aan den Deenschen gezant, dat Denemarken, zoolang de gedachtenwisseling over de wijze van beëindiging der zaak nog voortduurde, geen maatregelen van verrassing zou nemen om verandering te brengen in den bestaanden rechtstoestand. Denemarken heeft geen oogenblik geaarzeld om nog denzelfden dag hierin toe te stemmen, doch onder de elementaire voorwaarde van reciprociteit.

Op 10 Juli verklaarde de Deensche regeering, daarop acte te nemen van den gemeenschappelijken wil van partijen, dat geen van beide wijziging zou brengen in den bestaanden juridischen grondslag van hun recht. Maar op denzelfden dag werd te Oslo een koninklijke proclamatie gepubliceerd, waarbij de streek, die het onderwerp van dit geschil uitmaakt, bezet werd verklaard. De Deensche regeering heeft zich nimmer kunnen voorstellen, dat een dergelijke manoeuvre van invloed kan zijn op de beslissing in dit proces. Deze verklaring van inbezitneming is in strijd met de verplichtingen, welke op Noorwegen, als lid van den Volkenbond en krachtens de met Denemarken gesloten verdragen, rusten om mede te werken tot een vreedzame beslechting van geschillen en vervult bovendien geen der voorwaarden welke vereischt zijn voor de acquisitieve inbezitneming. Het is slechts een poging om door feitelijkheden het territoriaal statuut te wijzigen. Ten onrechte stelt Noor-

wegen deze daad voor als een juridischen maatregel van zuiver vredelievenden aard. Een dergelijke daad welke ingaat tegen de souvereiniteit van een anderen Staat kan tot gevaarlijke conflicten leiden en is in strijd met artikel 10 van het Pact van den Volkenbond, waarin de verplichting is neergelegd van de leden van den Volkenbond, elkanders territoriale integriteit te eerbiedigen en tot geen enkelen vorm van geweld hun toevlucht te nemen om het territoriaal statuut te wijzigen. De verklaring van inbezitneming is krachteloos; immers in de eerste plaats heeft men hier niet te doen met onbeheerd land en zelfs indien men zich op het standpunt mocht stellen, dat dit land aan niemand toebehoorde, dan is de verklaring nog van nul en geener waarde. Een Staat, die het eerst in een streek het werk der kolonisatie heeft ondernomen, heeft volgens het internationaal recht de prioriteit boven andere staten om dit werk voort te zetten. Zulk een Staat heeft ook volgens de uitspraak van scheidsrechter Huber een voorloopigen titel op het nog niet gekoloniseerde gedeelte om het binnen redelijken termijn in bezit te nemen.

Noorwegen bestrijdt deze theorie, doch verwart haar met de vestiging van een belangsfeer bij verdrag. Inderdaad kan het tot misbruiken leiden, wanneer enkele staten overeenkomen om zich rechten te reserveeren over zekere streken, die geen enkelen reëelen grondslag hebben. Maar hier is een prioriteit aanwezig, die gegrond is op feiten. De Noorsche occupatie is overigens een zuiver fictieve inbezitneming; het is een annexatie op papier. Het is het klassiek type der fictieve occupatie. Eenige Noorsche jagers hebben op 27 Juni 1931 aan de Mackenzie-baai een Noorsche vlag geheschen en daarmede een onmetelijk gebied onder Noorsche heerschappij gebracht! Nog tien dagen vóór de Noorsche proclamatie, had de Noorsche minister van Buitenlandsche Zaken deze daad uitdrukkelijk gedesavoueerd. Het was een louter particuliere daad, die geen enkelen invloed uitoefende op de Noorsche politiek. Op grond van deze verzekering heeft de Deensche regeering geen maatregelen genomen tegen de daders. De goede trouw veroorloofde de Noorsche regeering niet meer zich te beroepen op deze volkomen gedesavoueerde daad. Wanneer Denemarken naar O.-Groenland expeditities zendt, dan heeft men te doen met officieele vertegenwoordigers, die in verband staan met het in Groenland gevestigd Deensche bestuur.

Daartegenover stelt Noorwegen nu, een delegatie van politie-bevoegdheid aan twee personen zonder eenig verband met Noorsch bestuur in deze streek. Op 17 Juli weliswaar is de streek geplaatst onder de jurisdictie van Tromsöe, maar toen was de zaak reeds bij het Hof aanhangig, zoodat zulks niet van invloed kan zijn op den rechtstoestand. Dit district ligt overigens in Noorwegen en niet in Groenland. Noorwegen zegt, dat het bezette gebied zoover verwijderd is van de Deensche nederzettingen in Groenland, maar het ligt ongeveer 15 mijlen van Scoresbysund, terwijl het 1300 K.M. van de Noorsche kust verwijderd is. Noorwegen heeft van zijn occupatie aan 24 staten kennis gegeven en geen daarvan, zegt Noorwegen, heeft geprotesteerd, dus hebben zij die occupatie erkend. Maar de kennisgeving heeft plaats gehad toen men het reeds er over eens was, de zaak aan het Hof te onderwerpen. De staten hebben begrepen, dat het Noorwegen er slechts om te doen was, zijn juridische positie in dit proces te verbeteren en hebben gezwegen, wel wetende dat de hoogste jurisdictie ter wereld de waarheid zou doen zegevieren. Drie groote beginselen zijn bij deze zaak in het spel: 1e. de eerbied voor het gegeven woord; 2e. het belang van de zekerheid en de stabiliteit van de internationale betrekkingen en 3e. de toekomst van de vreedzame regeling van internationale geschillen.

Denemarken verzoekt het Hof de betreurenswaardige daad van Noorwegen ongeldig te verklaren. Pl. vestigde ten slotte de aandacht van het Hof op het groote belang, dat de door het Hof te geven beslissing een volledige oplossing inhoude van de kwestie van den territorialen toestand, opdat daarover niet opnieuw verschillen kunnen rijzen.

Het woord was hierop aan den agent der Deensche regeering den heer Scavenius, Deensch gezant te 's-Gravenhage, die voorlezing deed van de volgende conclusies:

Het behage het Hof, onder verwerping als ongegrond van de 3 conclusies der Noorsche contramemorie, te beslissen, dat de verklaring van inbezitneming, door de Noorsche regeering uitgevaardigd onder dagteekening van 10 Juli 1931, evenals elke maatregel te dien aanzien door dezelfde regeering genomen, een inbreuk vormen op den bestaanden juridischen toestand en bij gevolg onwettig en ongeldig zijn; en ten laste van de Noorsche regeering de kosten te brengen, welke aan de Deensche regeering door het onderhavige proces veroorzaakt zijn.

De Noorsche agent, de heer Bull, Noorsch zaakgelastigde in Den Haag, vroeg hierop uitstel van het antwoord van Noorsche zijde, waarop de president, de heer Adatci, mededeelde, dat de eerstvolgende zitting van het Hof op Zaterdagochtend 3 December zou worden gehouden.

3 December. De agent der Noorsche Regeering deelde mede, dat voor zijn regeering zullen pleiten de heeren Rygh, agent en raadsman, Sunde, agent en raadsman, en Gidel, raadsman en advocaat, in genoemde volgorde.

De heer Rygh ving zijn pleidooi aan met enkele opmerkingen te beantwoorden en schetste vervolgens in den breede de groote afstanden, waarmede men in dit land te rekenen heeft. In het bijzonder vestigde pleiter er de aandacht op, dat de afstanden tusschen de kuststrooken van het eiland grooter zijn dan men zou denken. Om dit duidelijk te maken was een groote kaart van Groenland door de Noorsche delegatie in de rechtzaal opgehangen en op deze kaart werden telkens kleinere kaarten gehangen van bepaalde landen, waardoor men vergelijkingen kon maken tusschen de oppervlakte van die landen en Groenland. Zoo stelde hij in het licht, dat Groenland ongeveer 3 maal zoo groot is als Borneo, 4 à 5 maal zoo groot als Frankrijk, velen malen grooter dan Engeland. Daarna legde hij aan het Hof een kaart van Europa over met een transparant, waarop Groenland geteekend was. Aan de hand van deze kaarten zette hij uiteen, op welke geweldige afstanden de kuststrooken van Groenland liggen.

In verband met deze reusachtige uitgestrektheid van Groenland, dat een oppervlakte heeft van 2.180.000 K.M.², gaan de analogieën, door Denemarken getrokken uit scheidsrechterlijke uitspraken betreffende kleine eilandjes, als Peterton, dat slechts 6 K.M.² groot is, of Palmas, dat een oppervlakte heeft van slechts 2,2 K.M.², niet op. Men kan geen parallellen trekken tusschen zulke eilandjes en dit enorme continent. Het verkeer kan er alleen geschieden langs de kusten, daar het binnenland bedekt is met ijs. Van het N. W.-gedeelte, waar een Deensche kolonie gevestigd is, tot Eirik Raudes-

land, het door Noorwegen bezette gebied, is een afstand van 3600 K.M. langs de kust, zoover als van de Noordkaap naar Athene.

De Noordkust is daarbij onbevaarbaar voor schepen, zoodat het traject met hondensleden moet geschieden. Groenland is dus niet te beschouwen als een eenheid. Het is veel gemakkelijker een reis van Noorwegen naar Groenland te maken, dan van het eene punt van Groenland naar het andere te komen. Uit oeconomisch oogpunt hangen de verschillende gedeelten van Groenland niet samen en leven zij ieder een afgescheiden leven.

Denemarken beroept zich op zijn 200-jarige souvereiniteit over Groenland, maar pas tusschen 1883—'84 heeft het in Angmangssalik een Eskimostam ontdekt en sinds 1920 ook Eskimo's in N.W.-Groenland. Toch zijn deze plaatsen slechts enkele honderden K.M. verwijderd van de reeds op Groenland gevestigde Deensche kolonies.

Het tegenwoordig geschil nu betreft niet Groenland en ook niet O.-Groenland, maar slechts een nauwkeurig begrensd gedeelte van O.-Groenland tusschen 71° 30′ en 75° 40′ N. B., dat Noorwegen Erik Raudesland heeft gedoopt. Al het andere heeft met deze zaak niets uit te staan. Denemarken beroept zich hardnekkig, 1°. op de geschiedenis, maar deze kent slechts Z.W.-Groenland; 2°. op de belangen van de Eskimo's, maar sinds een eeuw is geen enkele Eskimo in Eirik Raudesland verschenen; 3°. op administratieve decreten over de gekoloniseerde gebieden, maar Denemarken heeft dit land niet gekoloniseerd; 4°. op allerlei dokumenten, waaruit het beweringen haalt, die met deze zaak niets hebben uit te staan.

Die beweringen hebben slechts een aannemelijken schijn, voor wie den feitelijken toestand niet kennen. Alvorens de juridische kwesties te bespreken vroeg Pl. zich af, welke betrekkingen Denemarken feitelijk had met Eirik Raudesland, vóór dat dit bezet werd door Noorwegen.

De oude Noorsche kolonisten hebben er nimmer een voet gezet. 2000 K.M. scheiden de oude Noorsche kolonies van Eirik Raudesland. De oude kolonisten zijn alleen naar het zuidelijkste punt van O.-Groenland gegaan en zijn in elk geval nooit verder gekomen dan tot Angmangssalik, van Angmangssalik tot het zuidelijke gedeelte van Eirik Raudesland is 1030 K.M.

Tot in den jongsten tijd heeft geen Deen deze streken bezocht. Tot 1814 heeft geen Europeaan een voet aan land gezet. Het was een volkomen onbekende streek en in ieder geval was de inlandsche bevolking, indien deze er al woonde, aan geen enkele Europeesche mogendheid onderworpen.

Eerst in de tweede helft van de 19e eeuw zijn naar de oostkust, die men tot nu toe als volkomen ontoegankelijk beschouwde, expedities gegaan. In 1881 is er een Noorsche expeditie op Eirik Raudesland geland en heeft er werkzaamheden uitgeoefend van jacht en visscherij. Deze Noorsche werkzaamheid is er vervolgens geregeld uitgeoefend op steeds grooter schaal. Tusschen 1891—1912 zijn er ook 4 Deensche expedities heen geweest, doch deze hebben er geen werkzaamheden uitgeoefend en het land ook niet geëxploreerd. Eerst in 1919 deed Denemarken een eerste poging in het land door te dringen, waartoe de O.-Groenland Compagnie werd opgericht. Toen deze er begon te jagen, hadden de Noren er al 30 jaar gejaagd. Tusschen 1924 en 1928 zijn er verder geen Deensche pogingen om oeconomische werkzaamheid in dit gebied uit te oefenen, gedaan. Er is toen een nieuwe Deensche Mij. gesticht, die er nog werkt, ofschoon deze werkzaamheid tamelijk kunstmatig is.

Er zijn ook wetenschappelijke Deensche expedities heen geweest, maar deze hadden geen politiebevoegdheid. Pas de expeditie van dr. Koch in 1931 kreeg politiebevoegdheid, maar toen had de Noorsche inbezitneming reeds

plaats gehad. Deensche oorlogsschepen zijn er ook nooit geweest; geen enkele Deensche ambtenaar is er opgetreden.

De heer Rygh wees er op, dat krachtens de overeenkomst tusschen Denemarken en Noorwegen van 1924 een Eskimo-kolonie is gevestigd te Scoresbysund, waarvan echter de grenzen niet raken aan Eirik Raudesland. Noorwegen beschouwt deze kolonie overigens niet als een Deensche bezitting. Daarom was deze op de groote kaart niet als zoodanig aangegeven. Vervolgens ging hij na, welke van de beide partijen de meeste belangen heeft in Eirik Raudesland. Hij gaf toe, dat het bestaan van belangen geen souvereiniteit schept en ook niet het bestaansstatuut kan wijzigen. Maar waar het hier de vraag geldt, welke van de beide tegenover elkander staande stellingen door het Hof moet worden gevolgd, daar is het toch van belang na te gaan, wie bij dit gebied de grootste belanghebbende is. Denemarken, noch Noorwegen heeft bij dit land eenig militair belang. Denemarken heeft er ook geen politiek belang bij en evenmin wetenschappelijke belangen. Eerst in de laatste jaren is Denemarken het gaan exploreeren, toen het begreep, dat Noorwegen zijn souvereiniteit op dat land betwistte. Overigens kan Denemarken zijn wetenschappelijke expeditie voortgaan, wanneer het land aan Noorwegen zal zijn toegewezen. Noorwegen zal daar geen bezwaar tegen maken. Wat oeconomische belangen betreft, hebben de Denen in deze wateren nooit gejaagd of gevischt en te land alleen gejaagd op pelsdieren en op Muskusratten en hazen. Maar een en ander vertegenwoordigde in het geheel geen oeconomisch belang voor Denemarken. De O.-Groenland Compagnie, een Deensche Mij., door de Deensche regeering gesubsidieerd, heeft er groote verliezen geleden en haar werkzaamheden gestaakt. Een nieuwe Mij., de Nanok-compagnie, is in 1928 gesticht. Deze heeft echter grootendeels ten Noorden van Eirik Raudesland gewerkt, in schijn op groote schaal, doch inderdaad met veel verlies. Ook deze Mij. vertegenwoordigde dus geen oeconomisch belang voor Denemarken. Geen enkele andere poging is van deze zijde gedaan om in Eirik Raudesland eenige oeconomische werkzaamheden uit te oefenen. Trouwens de Denen zijn over het algemeen niet geschikt voor zulk werk. De jacht is een zware bezigheid, die slechts kan worden uitgeoefend door stevige kerels met de noodige ervaring op dit gebied, die zich gemakkelijk in deze streken kunnen bewegen. Ook de Noorsche zeelieden kunnen veel gemakkelijker op deze kusten varen dan de Denen.

Wat de beweerde belangen van de Groenlanders betreft, toen de Noren in deze streken kwamen, waren er geen Eskimo's. De beweringen van den heer Boeg omtrent de verhuizingen van de Eskimo's zijn slechts hypothesen en fantasieën zonder feitelijken grondslag. De bewering, dat men hier te doen heeft met een reserve-terrein voor de Eskimo's, die zoo sterk in aantal toenemen en anders niet meer in hun levensonderhoud kunnen voorzien, is geheel onjuist en vormt geen juridischen of moreelen grondslag aan het bezit van deze streek. Eén thans levende Noor heeft meer moreel recht op bestaan dan een nog niet geboren Eskimo. Bovendien bieden de Deensche koloniën in Z.W.-Groenland talrijke mogelijkheden voor het levensonderhoud der Eskimo's en zijn daar voldoende weiden.

Sinds de Noren hebben ontdekt, dat er aan de kust van Groenland een uitstekende gelegenheid voor kabeljauwvangst is, behoeft men zich minder bezorgd te maken voor gebrek aan levensmiddelen voor de Groenlanders. Bovendien is er in het Z.O. van Groenland nog een groot district, waar talrijke schapen kunnen weiden en dus talrijke Eskimogezinnen hun levensonderhoud kunnen vinden.

4 December zette de heer Rygh zijn pleidooi voort.

Hij wees er op, dat de Deensche minister-president Stauning in een vergadering te Hammar in Noorwegen op 16 September 1931 verklaard heeft, dat er geen oeconomisch belang verbonden was aan het bezit van Groenland. Pl. ging vervolgens na, welke andere bestaansmiddelen de bevolking van Groenland in de Deensche kolonie zou kunnen vinden. Hij noemde het fokken van rendieren, waarvan oudtijds groote kudden in de koloniën van W.-Groenland aanwezig zijn geweest. Doordat deze uitsluitend voor de huiden werden gejaagd, zijn deze kudden zeer in aantal afgenomen en de rendieren zijn er thans betrekkelijk schaars. Wel heeft Denemarken de jacht gedurende een gedeelte van het jaar verboden, maar er zou een absoluut verbod van jacht moeten worden uitgevaardigd gedurende eenige jaren om de kudden weer op de oude sterkte te brengen. Denemarken heeft hiervoor niets gedaan, ofschoon 2 à 3000 Eskimo-families, vertegenwoordigende ongeveer 10.000 personen, van het fokken van rendieren zouden kunnen leven.

In Alaska, waar de Eskimo's vroeger het fokken van rendieren niet kenden, is dit bedrijf thans zoo ontwikkeld, dat 14.000 Eskimo's er van bestaan.

Bovendien konden er in W.-Groenland pelsdieren worden gefokt; er is ook een overvloedige hoeveelheid visch. De vogeljacht, het verzamelen van dons, kan eveneens op grooter schaal in West-Groenland geschieden. Door al deze bedrijven bijeen zou een vele malen talrijkere bevolking kunnen worden gevoed. Maar Denemarken heeft niets gedaan om deze bedrijven te bevorderen. Denemarken behoorde hier een wijziging in te brengen. Geen enkel reëel belang der Groenlanders eischt, dat uitgestrekte gebieden in reserve worden gehouden voor de toekomstige geslachten. Trouwens in 1924 heeft Stauning in het Deensche parlement verklaard, dat geen belang van de Eskimo's de uitbreiding van de Deensche administratie over geheel Groenland eischt.

Pl. had hiermede de bespreking van de Deensche belangen en die der Groenlandsche bevolking bij Eirik Raudesland afgedaan en kwam thans tot de Noorsche belangen, bij dit gebied betrokken. Deze belangen van jacht en vischvangst vormen schakels in het geheele jacht- en visscherijbedrijf der Noren. Sinds jaren zijn de voornaamste middelen van bestaan van de bevolking van West- en Noord-Noorwegen de vischvangst en de jacht in de Poolzee, speciaal de robbenjacht. Deze wordt gedurende het geheele jaar in twee zônes uitgeoefend, op Nova-Zembla en het oostelijk ijsgebied en in de westelijke ijsstreken. Hij gaf een beschrijving van deze werkzaamheid gedurende het geheele jaar.

De Noren gaan in 't voorjaar uit op de vischvangst, terwijl zij in het najaar aan de kust van IJsland en van Noorwegen haring visschen. Om hun bedrijf te kunnen blijven uitoefenen is een absoluut minimum van opbrengst noodig. Wanneer dus de jacht en visscherij op O.-Groenland en speciaal op Eirik Raudesland zou worden belet, dan zou het bedrijf zelf ten gronde gaan.

Ten onrechte beweert Denemarken, dat dit bedrijf alleen buiten de territoriale wateren van O.-Groenland werd uitgeoefend. Behalve voor de robbenjacht heeft Noorwegen ook belang bij Eirik Raudesland voor het aanvullen van proviand. Daarvoor wordt gejaagd op muskusossen en hazen. De Denen trachten de beteekenis uit oeconomisch oogpunt van de jacht der Noren in deze streek tot een minimum terug te brengen. Het beste bewijs van de onjuistheid hiervan is, dat deze jacht reeds meer dan veertig jaren geregeld door de Noren wordt uitgeoefend. Er wordt daar ook gejaagd op pelsdieren zooals witte beren, deels ter aanvulling der lading, deels ook als zelfstandig

bedrijf door jagers, die het geheele jaar in het land blijven. Deze jacht is in 1908 aangevangen. Volgens de Denen is een en ander niet loonend; maar alle Noorsche expeditiès daarheen staan op een absoluut oeconomische basis. De Noren zijn veel beter geschikt voor deze jacht dan de Denen en hun uitgaven zijn veel geringer. De subsidies welke de Noorsche regeering tot dusver aan deze expeditiès heeft verstrekt, bedragen het bescheiden bedrag van 75.000 kronen. En die subsidie werd niet gegeven voor de jacht, maar alléén voor het verzorgen van het meteorologisch en radio-telegrafisch station op Eirik Raudesland, dat van het grootste belang is voor de bevolking van West-Noorwegen. De Denen zijn gewoon aan groote subsidies uitsluitend voor hun jacht-expeditiès. Zoo heeft de O.-Groenland Compagnie gedurende de 4 jaren van haar werkzaamheid 600.000 kronen verzwolgen en de Nanokmaatschappij reeds vele honderdduizenden kronen. Daarbij wordt de Deensche jacht alleen voortgezet om politieke redenen, terwijl de Noorsche jacht reeds eeuwen wordt uitgeoefend om oeconomische belangen.

Ook de zalmvisscherij wordt thans in Eirik Raudesland uitgeoefend. Voorts jagen de Noren op walvisschen. Een ander oeconomisch belang is de bevrachting van schepen voor wetenschappelijke en toeristen expeditiès naar Eirik Raudesland. Het geheel van deze oeconomische belangen is dus zeer groot. Wat den meteorologischen dienst betreft, deze is in 1922 door Noorwegen ingesteld tegelijk met een dienst voor draadlooze telegrafie, ondanks de protesten der Deensche regeering. Eerst vele jaren later heeft Denemarken op O.-Groenland 2 meteorologische stations gesticht, waarvan slechts een in Eirik Raudesland nà de bezetting door Noorwegen. De overige meteorologische stations van Denemarken bevinden zich alle in W.-Groenland en zijn zonder belang voor Noorwegen.

Door de Nanokmaatschappij zijn verschillende beschuldigingen geuit tegen de Noorsche jagers, die van allen grond ontbloot zijn. Ook de Deensche regeering komt in dit proces met beschuldigingen tegen de jagers en verwijt hun het bezigen van wreede jachtmethoden en een te excessieve jacht, welke moeten leiden tot de uitroeiing van verschillende diersoorten.

Een en ander maakt een onderdeel uit van de propaganda, welke van Deensche zijde gedurende het afgeloopen jaar tegen Noorwegen werd gevoerd, om het in dit proces in een ongunstig licht te stellen. Deze beschuldigingen hebben overigens met de zaak zelf, waarom het gaat, niets uit te staan. Zij zijn in de Noorsche dupliek weerlegd. Denemarken zal misschien zeggen, dat ook Noorwegen in deze zaak beschuldigingen heeft geuit, welke buiten de kwestie omgaan, n.l. de beschuldigingen tegen het Deensche monopolie en de behandeling der Eskimo's. Maar tusschen deze beschuldigingen en die van Deensche zijde bestaat een dubbel verschil.

Vooreerst heeft niet Noorwegen maar Denemarken deze quaestie in het debat gebracht om de meening van het Hof te beïnvloeden. Denemarken heeft zich hier willen voordoen als de beschermer en weldoener van de Eskimo's. Daartegenover mocht Noorwegen aantoonen, dat de methode van behandeling van die bevolking door Denemarken niet getuigt van een juist begrip van haar belangen. In de tweede plaats zijn de Deensche beschuldigingen gelanceerd zonder schijn van bewijs. Noorwegen daarentegen heeft zijn beschuldigingen gegrond op onweerlegbare bewijzen, afkomstig van Deensche bronnen, geput uit Deensche rapporten en verklaringen van Deensche staatslieden in het parlement, waaronder de ministers Stauning en Zahle; deze verklaringen waren voor een deel zelfs afkomstig van personen, die thans in dit proces als deskundigen voor de Deensche regeering optreden.

Welke zouden de gevolgen zijn voor de Noorsche belangen van de Deensche

souvereiniteit over Eirik Raudesland? Wanneer Denemarken de souvereiniteit over dit gebied kreeg, zou het de conventie van 1924 niet verlengen; in ieder geval zou Noorwegen na 1944 niet het recht hebben om die verlenging te eischen. Denemarken houdt vol, dat de Deensche souvereiniteit geen schade kan toebrengen aan de bevoegdheid van de Noren, in deze streek te jagen en te visschen, dat Denemarken de werkzaamheid ten dienste van Noorsche belangen in O.-Groenland nooit verboden heeft. Maar de bepalingen van het decreet van 1921 zijn slechts daarom voor deze streek een doode letter gebleven, omdat Denemarken de materieele middelen mist om de werkzaamheid der Noren in O.-Groenland te verbieden. Intusschen omvat het absoluut verbod van jacht, vischvangst en scheepvaart in het decreet van 1921 geheel Groenland. De Noren weten uit bittere ervaring hoe de Denen handelen, daar waar zij dat verbod wel kunnen handhaven, in de gekoloniseerde gedeelten van W.-Groenland. Daar hebben de Deensche autoriteiten op allerlei, vaak tamelijk chicaneuse wijzen de Noorsche schepen belet, in de territoriale wateren te komen, zelfs wanneer zulks bepaald noodzakelijk was. De beschuldigingen van de Denen aan het adres van de Noorsche jagers in Eirik Raudesland zouden tot logische consequentie moeten hebben, dat, wanneer Denemarken de souvereiniteit kreeg over dit gebied, het zou trachten alle werkzaamheid van jacht en visscherij door de Noren binnen de territoriale wateren te vernietigen, niet alleen dus de jacht op pelsdieren, maar ook de robbenjacht, die zulk een groot oeconomisch voordeel voor de Noorsche bevolking oplevert.

Voor Denemarken is de souvereiniteit over dit land een kwestie van ijdelheid, voor Noorwegen een kwestie van werkelijk belang. Ook de handhaving van het meteorologisch station in Eirik Raudesland zou veel kostbaarder voor Noorwegen worden, wanneer Denemarken souverein over dit gebied werd.

Pl. kwam thans tot de inbezitneming van Eirik Raudesland door Noorwegen. Deze is geschied bij een koninklijke resolutie, welke een bevestiging was van de verklaring van bezetting van Juli 1931. Aan twee personen werd daarbij politiebevoegdheid over het bezette gebied verleend, terwijl later is beslist, dat Eirik Raudesland zou ressorteeren onder het district van Tromsö in Noorwegen. De resolutie van in bezitneming is ter kennis van 24 mogendheden gebracht, waarvan geen enkele eenig bezwaar heeft geopperd, behalve Denemarken. Denemarken beweert, dat hier geen officieele inbezitneming heeft plaats gehad, maar een particuliere, die door de Noorsche regeering is gedesavoueerd. Maar het is onbetwistbaar, dat de kon. resolutie een inbezitneming in optima forma is. Van een desavoueeren van de particuliere inbezitneming is geen sprake geweest. Zij had echter geen gevolgen krachtens internationaal recht zonder te zijn bevestigd. Dit is geschied door de kon. resolutie. Ten onrechte beweert Denemarken ook, dat de grenzen van het bezette gebied daarin niet nauwkeurig zijn aangegeven.

Denemarken zegt, dat geen enkele mogendheid de occupatie erkend heeft. Maar stilzwijgende instemming beteekent volgens schrijvers over internationaal recht evenveel als uitdrukkelijke erkenning. Heeft men hier alleen, zooals Denemarken beweert, te doen met een inbezitneming op papier? Is hier geen feitelijke inbezitneming? Het is een stoute bewering van den kant van Denemarken. Elke critiek van dien aard zou in tienmaal zoo sterke mate kunnen worden gericht tegen de Deensche souvereiniteit in Eirik Raudesland. Want alle desbetreffende verklaringen en maatregelen van Denemarken zijn verklaringen en maatregelen op papier geweest. Het decreet van 1921 was een decreet op papier, dat niet gepaard ging met eenige actie op territoriaal

gebied van de Deensche administratie. Er was ook vóór 1894 geen enkele Deensche administratie in O.-Groenland. Thans is er in Angmangssalik één ambtenaar, die geen bevoegdheid heeft buiten zijn district. Dit district ligt 1030 K.M. verwijderd van Eirik Raudesland, een afstand van Den Haag tot Barcelona. Gedurende 10 maanden van het jaar zou hij er ook niet kunnen komen. Hij heeft er nooit een voet gezet. De eenige Deen, die in Scoresbysund woont, heeft geen enkele bevoegdheid buiten deze plaats. Op het oogenblik van de inbezitneming waren er nimmer Deensche autoriteiten geweest, die eenig gezag in Eirik Raudesland uitoefenden. Eerst op 11 Juli 1931, dus na de inbezitneming, werd aan dr. Lange Koch politie-bevoegdheid verleend. Er heerscht in het geheele land — zegt Denemarken — volledige rechtszekerheid. Die heeft men daar in Eirik Raudesland toch zeker niet aan Denemarken te danken. Er wordt daar geenerlei Deensche souvereiniteit uitgeoefend. De uitoefening geschiedt in W.-Groenland op 2000 K.M. afstand van Eirik Raudesland. Tweemaal per jaar wordt een koopvaardijschip naar de handelsstations gezonden. Deze koopvaardijschepen van het Monopolie zijn in O.-Groenland nooit op Eirik Raudesland aangekomen en hebben uitsluitend Angmangssalik en Scoresbysund bezocht. Geen enkel Deensch oorlogsschip heeft zich ooit naar Eirik Raudesland begeven. Toch was volgens Denemarken de werkzaamheid der Noren in dit gebied tusschen 1921 en 1924 onwettig, maar Denemarken heeft niet getracht, die werkzaamheid te beletten en er zelfs geen politievaartuig heengezonden. Denemarken bezat in Eirik Raudesland geen rudimentje van organisatie of van locale administratie.

Daarentegen heeft Noorwegen een behoorlijke politieorganisatie in Eirik Raudesland ingesteld; de politieambtenaren kunnen zich gemakkelijk naar alle deelen begeven, want er zijn overal Noorsche jachthuizen, waarin zij voldoende herberg kunnen vinden. Zij zijn voorzien van speciale instructies en staan door draadlooze telegrafie in verbinding met de Noorsche autoriteiten. Door deze daadwerkelijk, plaatselijke administrtie wordt de inbezitneming effectief.

Denemarken merkt nog op, dat de bepaling, volgens welke Eirik Raudesland voor de rechtspraak zal ressorteeren onder Tromsö, een zuivere fictie. is. Maar reeds in de 18e eeuw was bij een Deensch rescript bepaald, dat alle processen in Groenland zouden komen voor de rechtbank in Kopenhagen. De afstand tusschen Tromsö en Eirik Raudesland is ook veel kleiner dan tusschen de verschillende deelen van Groenland. Sinds 1 Juli 1932 is er ook een beroepsrechter in Eirik Raudesland ingesteld. Denemarken heeft nooit beroepsrechters gehad in O.-Groenland. Ten onrechte beweert Denemarken verder, dat de jachtexploitatie der Noren geen duurzame kolonisatie vormt. Voor het verkrijgen van souvereiniteit is kolonisatie onnoodig; voldoende is geregeld gebruik van het land. Dit is geschied door de Noren sinds 1882. Maar het gebruik van Eirik Raudesland voor de Noorsche jacht is ook als een echte kolonisatie te beschouwen, daar er talrijke duurzame inrichtingen zijn gevestigd. Ook is het onjuist, dat de Noorsche werkzaamheid daar wordt uitgeoefend onder de bescherming van de conventie van 1924. De jacht wordt daar uitgeoefend sinds 1882; de Noren overwinteren er sinds 1908. Voor en na 1924 is de Noorsche werkzaamheid er op dezelfde wijze uitgeoefend; de conventie bracht den Noren geen enkelen nieuwen titel, veeleer een beperking van hun vroegere absolute vrijheid. Ook het draadlooze telegraafstation is gesticht in 1922, dus vóór de conventie en ondanks de protesten van Denemarken.

Pl. meende te hebben aangetoond, dat de akte van occupatie aan alle vereischten voldoet, zoowel uit formeel, als uit materieel oogpunt, en dus op

zichzelf ruimschoots voldoende is voor de vestiging der Noorsche souvereiniteit.

5 *December* was de heer Rygh nog aan het woord.

Hij kwam thans tot de tegenwerpingen van Denemarken, tegen het recht van Noorwegen om Eirik Raudesland te bezetten. Het zijn er die: 1°. Denemarken bezat reeds een volkomen geldige souvereiniteit over het geheele vaste land van Groenland met inbegrip van Eirik Raudesland. 2°. Noorwegen heeft in elk geval deze souvereiniteit erkend. 3°. Met het oog op enkele bijzondere omstandigheden kon Noorwegen Eirik Raudesland niet rechtsgeldig in bezit nemen. Denemarken moet deze excepties van niet-ontvankelijkheid bewijzen, daar Noorwegen het bestaan van bedoelde omstandigheden ontkent.

Wat de eerste tegenwerping betreft, moet Denemarken aantoonen op welk tijdstip en op welke wijze het deze souvereiniteit heeft verkregen. Denemarken zegt zich niet te beroepen op een geïsoleerde daad van inbezitneming, maar voert drie tegenstrijdige theorieën aan; A. ik heb de souvereiniteit sinds overoude tijden verkregen doordat ik ze geërfd heb van de Noorsche souvereiniteit, die in 1261 over Groenland is gevestigd; B. ik heb de souvereiniteit verkregen gedurende den loop der laatste twee eeuwen sinds 1721; C. ik heb ze in elk geval verkregen in 1921 na de verklaring van erkenning van verschillende mogendheden.

Tenslotte heeft Prof. de Visscher in zijn pleidooi beweerd, dat Denemarken in elk geval recht had op een redelijken termijn, om zijn koloniseerende werkzaamheid na het decreet van 10 Mei 1921 tot Eirik Raudesland uit te strekken.

Men heeft dus wel de keus. Maar welke stelling Denemarken ook aanvoert, het is in gebreke gebleven de gegrondheid ervan te bewijzen. Noorwegen verkeert in de gelukkige omstandigheid, de ongegrondheid van deze tegenstrijdige stellingen te kunnen aantoonen.

Pl. ging in de eerste plaats na de bewering, dat Denemarken zou zijn opgevolgd in een oude Noorsche souvereiniteit. Dit is onmogelijk, aangezien die oude Noorsche souvereiniteit nooit betrekking heeft gehad op Eirik Raudesland, omdat deze souvereiniteit in 1721 reeds lang was opgegeven en omdat deze souvereiniteit, indien zij mocht zijn blijven bestaan, een Noorsche souvereiniteit is gebleven en geen Deensche is geworden. De oude Noorsche kolonies betroffen twee kleine gebieden in het Z.W. van Groenland. Men wist in de middeleeuwen niet, dat Groenland een op zich zelf staand vasteland was. De oostkust was destijds niet bekend en de Noorsche kolonisten zijn hoogstens op de zuidpunt daarvan geweest en hadden geen enkele reden om vandaar uit de moeilijke reis van 1600 K.M. naar Eirik Raudesland te ondernemen. In het westen zijn zij slechts bij uitzondering tot 73° N.B. gekomen. Onder Groenland verstond men toen alleen de bewoonde streken. Noordelijker leefde Eskimo's, die niet onderworpen waren aan de Noorsche souvereiniteit. De oude Noorsche kolonies zijn ten slotte teniet gegaan en de Noorsche souvereiniteit was dus verdwenen, voordat deze kon zijn overgegaan aan de Deensche kroon. De heer Gustav Rasmussen heeft in een lezing van 1927 gezegd, dat deze oude Noorsche kolonies uit oudheidkundig oogpunt van belang zijn, maar hoegenaamd niet uit juridisch oogpunt. Pl. stelde den heer Rasmussen van 1927 tegenover den heer Rasmussen van 1932.

De Eskimo's hebben de oude kolonie verwoest en de kolonisten uitgeroeid. In het begin van de 16e eeuw was de laatste kolonist in Groenland verdwenen. De Eskimo's bleven van vóór 1500 tot 1721 de eenige meesters van

het land en erkenden geenerlei vreemde overheersching. Koning Christiaan II was wel voornemens een expeditie te organiseeren om Groenland te heroveren, doch daarvan is niets gekomen. Vóór 1536 was de Noorsche souvereiniteit over Groenland vervallen, als gevolg van vrijwilligen afstand. Pl. gaf een overzicht van de verschillende expedities, die aan het eind van de 16e en het begin van de 17e eeuw zijn ondernomen, om Groenland weer op te zoeken en het terug te brengen onder de oude souvereiniteit van de Noorsche Kroon. Deze expedities hebben geen resultaat opgeleverd, al is men er in geslaagd — in 1606 — enkele Eskimo's gevangen te nemen en naar Kopenhagen te brengen. In dien tijd gingen ook de Hollanders en de Engelschen naar W.-Groenland; de Hollanders bezetten een gedeelte tusschen 62° en 66° N.Br. en noemden het Statenland. In 1630 is nog onder Christiaan IV een onvruchtbare expeditie ondernomen. Er is geenerlei souvereiniteit over Groenland door hersteld. Ook de opvolgers van Christiaan IV hebben geen souvereiniteit op Groenland gevestigd. Omstreeks 1660 zijn enkele gedeelten in het Westen geëxploreerd, zooals zulks ook werd gedaan door de Engelschen en de Hollanders. Maar koloniën zijn er niet gevestigd. Geen enkele expeditie, nòch van de Noren, nòch van anderen, slaagde er in gedurende de 17e eeuw op de Oostkust te landen.

Christiaan V maakte aanspraak op de souvereiniteit over Groenland, maar deze aanspraak draagt een onwezenlijk karakter, gegeven de onwetendheid, waarin men verkeerde omtrent de juiste ligging van het land. Wanneer men sprak van Groenland, dan gebruikte men een woord, dat van toepassing was op Spitsbergen en tevens de naam was, welke gegeven werd aan elk onbekend land in het Noorden. Men kan moeilijk beweren, dat Christiaan V reeds souvereiniteit bezat over landen, die nog ontdekt moesten worden. Wanneer in 1679 in een tractaat tusschen Denemarken en Noorwegen eenerzijds en Zweden anderzijds aan de Zweden recht op jacht wordt gegeven in Groenland, dan wordt met dat „Groenland" Spitsbergen bedoeld. Christiaan V bezat dus slechts een hersenschimmige souvereiniteit over Groenland. Er was op het echte Groenland geen Europeesche bevolking, ook waren er geen handelsstations. Het is ook eigenaardig, dat na 1692 Christiaan V in stukken, welke van hem uitgaan, niet meer spreekt van „Ons Land Groenland", maar van Groenland zonder meer, terwijl hij wel spreekt van „ons land IJsland", „ons land Far Oer" en „ons land Finmarken".

Ook Frederik IV, zijn opvolger, heeft gedurende de eerste 20 jaar van zijn regeering niet meer aanspraak gemaakt op souvereiniteit over Groenland. Een Noorsch missionaris richtte verscheidene malen tevergeefs verzoekschriften tot den koning, om hem in de gelegenheid te stellen de Eskimo's te gaan bekeeren. Toch was Frederik IV een warm voorstander van verbreiding van het Evangelie, o.a. in zijn West-Indische eilanden en op IJsland. Maar de Eskimo's beschouwde hij niet als zijn onderdanen. Eindelijk is door de Compagnie van Bergen, een particuliere onderneming in 1721 de tweede kolonisatie van Groenland ondernomen. Eerst daarna heeft Frederik IV toegestaan dat een missionaris, uit de Noorsche schatkist betaald, naar Groenland zou gaan. De betrekkingen met Groenland zijn dus niet hervat, dank zij het initiatief van de Deensche koningen, zooals Denemarken thans beweert.

Pl. meende te hebben aangetoond, dat er in 1721 geenerlei Deensche souvereiniteit over Groenland bestond. Heeft Denemarken nu kunnen bewijzen, dat het na dien datum een recht van souvereiniteit over geheel Groenland heeft gekregen?

Hij zeide van niet. Bij het verkrijgen van souvereiniteit, moet vaststaan wanneer, op welke wijze en in welken omvang deze verkregen is. Denemarken heeft alleen souvereiniteit verkregen in de kolonies, welke het in

den loop der 18de eeuw in W.-Groenland heeft gesticht en niet in Eirik Raudesland. Na 1776 tot 1814 zijn geen nieuwe koloniën gesticht en heeft Denemarken geen nieuwe souvereiniteit verkregen. Alleen in het gekoloniseerde gebied heeft Denemarken het monopolie gevestigd, heeft het den vreemdelingen den toegang ontzegd en een administratie gevestigd, welke buiten het gekoloniseerde gedeelte echter geen staatsgezag heeft uitgeoefend. Pl. wees op de tegenstrijdigheden in de Deensche stukken en pleidooien ten aanzien van den omvang van het verbod van handel en scheepvaart en ten aanzien van de vraag, wanneer dit zou zijn gevestigd. Zelfs wordt getracht een onderscheid te maken tusschen het verbod van handel en het monopolie eenerzijds en het verbod van scheepvaart anderzijds. Vaststaat, dat in 1894 het monopolie is uitgestrekt tot Angmangssalik; in 1905 tot het gebied, gelegen tusschen den 73° en 74° N.B. en eerst bij het decreet van 10 Mei 1921 tot het geheele Groenlandsche continent. Zoowel het verbod van handel als het verbod van scheepvaart, zijn van den aanvang af alleen toepasselijk geweest op de gekoloniseerde gedeelten. Bij de ordonnantie van 18 Maart 1776 werd het verbod over de geheele streek uitgestrekt, omdat toen de koloniën in W.-Groenland konden worden beschouwd als één geheel, maar ook in die ordonnantie werd het verbod slechts toepasselijk verklaard op de bestaande of in de toekomst te vestigen kolonies.

Nadat in de 19e eeuw het verbod was uitgebreid tot Angmangssalik en daarna tot Scoresbysund bleef men tot het decreet van 18 Mei 1921 volkomen vrij, om handel te drijven en te varen buiten de gekoloniseerde gedeelten. De Deensche regeering heeft het niet anders ingezien. Immers toen het van dat decreet aan de mogendheden kennis gaf, heeft de Deensche regeering uitdrukkelijk daarbij verklaard, dat volgens de ordonnantie van 1776 het verbod van scheepvaart en handel alleen betrekking had op de gekoloniseerde gedeelten.

Denemarken heeft er den nadruk op gelegd, dat de ordonnantie van 1777 niet alleen betrekking had op het gekoloniseerde gedeelte, maar tevens de in de toekomst te stichten koloniën omvatte. Maar zoolang die nieuwe koloniën niet gesticht waren en de Deensche heerschappij dus niet daadwerkelijk was uitgebreid, bleven de niet-gekoloniseerde streken terra nullius. Alle mogendheden gaven er zich dan ook volkomen rekenschap van, dat de souvereiniteit slechts werd uitgeoefend door actueele inbezitneming, en slechts daardoor effectief werd. Ook de Deensch-Noorsche publicisten over internationaal recht zijn het er over eens, dat volgens het volkenrecht van de 18e eeuw de souvereiniteit slechts werd verkregen door effectieve inbezitneming. Zulks is ook af te leiden uit den inhoud van het privilége, dat aan de Compagnie van Bergen werd verleend. Dit privilége toch, werd haar alleen verleend voor de gebieden, waar zij koloniën had gevestigd of mocht vestigen. Men ging daarom in den loop der 18e eeuw steeds met zorg na, welke streken zouden worden in bezit genomen en op welke wijze zulks zou geschieden. Slechts door feitelijke inbezitneming had uitbreiding van de souvereiniteit plaats. De formule, door de Noorsche koningen gebezigd, „Ons Land Groenland", berustte slechts op fantasie en had geen wezenlijke beteekenis. Geen enkel document zou volgens het volkenrecht van dien tijd souvereiniteit hebben kunnen scheppen. De Noorsche koningen konden hun heerschappij niet uitoefenen over streken, waar nooit één hunner onderdanen geweest was. Men kende toen alleen de Z.W.kust van Groenland en de Westkust tot ongeveer den 73sten of 74sten graad N.B. Het overige gedeelte van Groenland was volkomen onbekend aan iedereen en vooral was dit het geval met O.-Groenland. Niemand vermoedde toen zelfs het bestaan van

Eirik Raudesland. En men kan het niet genoeg herhalen, dit proces betreft alleen en uitsluitend Eirik Raudesland.

In 1814 was dit gebied nog geheel onbekend en gedurende de eerste helft van de 19e eeuw slaagde men er nog niet in een voet aan wal te zetten. De eerste Europeaan, die deze streek heeft bezocht, was de Schot Scoresby, maar omstreeks 1814 bestond er geen spoor van kennis van dit land. Denemarken beroept zich op een aantal oude kaarten ten bewijze, dat men toch O.-Groenland in de 18e eeuw reeds kende. Al deze kaarten zijn zuivere producten van verbeelding en op geen enkele kennis gebaseerd. Denemarken beweert voorts, dat de souvereiniteit over Groenland voor 1814 bij Denemarken berustte en niet bij Noorwegen, 1°. omdat Noorwegen slechts een provincie was van Denemarken, 2°. omdat de kolonisatie door Denemarken geschiedde. Dit zijn twee volkomen onjuiste beweringen. Noorwegen is gedurende de geheele unie met Denemarken een afzonderlijk koninkrijk gebleven met eigen aanhoorigheden. Op het oogenblik van de scheiding in 1814 waren de koloniën in W.-Groenland Noorsch gebied, Denemarken heeft een geheel onjuiste voorstelling gegeven van het juridisch statuut van Noorwegen. Ook bij de pleidooien heeft de heer Rasmussen volgehouden, dat in 1536 Noorwegen opgehouden heeft een afzonderlijk koninkrijk te zijn, en een provincie van Denemarken geworden is. Deze poging van Denemarken, om Noorwegen van zijn bestaan als koninkrijk te berooven, is te beschouwen als een smadelijke handeling. Hoe durft Denemarken zijn stelling te baseeren op een voor Noorwegen zoo grievende bewering, die in alle opzichten in strijd is met de historische documenten! Uitvoerig zette Pl. uiteen, dat ook na 1536 (de z.g.n. capitulatie van Christiaan III) Noorwegen een afzonderlijk koninkrijk gebleven is en dat het na de vestiging van de absolute monarchie beschouwd is gebleven als een koninkrijk op dezelfde basis als Denemarken. Slechts als koning van Noorwegen had de Deensche monarch souvereiniteit in Groenland.

(Wordt vervolgd).

KOLONIALE LITERATUUR.

STUDIE VAN DE ECONOMIE DER BEVLOEIING EN DER AFWATERING.

In October en November 1929 werd in Tokio een groot algemeen ingenieurs-congres gehouden, waar ook N.-Indië vertegenwoordigd was. Daar werd een motie aanvaard, waarin de wenschelijkheid werd uitgesproken een overzicht te geven van de economie van bevloeiings- en afwateringswerken in de geheele wereld en aan de Ned.-Indische vertegenwoordigers werd opgedragen dit werk te leiden. Nadat gebleken is, dat in Ned.-Indië weinig daaraan gedaan was, heeft het Koninklijk Instituut van Ingenieurs te 's-Gravenhage de opdracht overgenomen en benoemde het daartoe een Commissie bestaande uit de heeren Ir. Wouter Cool[1]), Jhr. Ir. C. E. W. van Panhuijs en Ir. A. A. Meijers. Deze commissie aanvaardde de volgende werkwijze: In de eerste instantie zou een serie van studies in de economie van bevloeiing en ontwatering bijeengebracht worden en daartoe competente personen uitgenoodigd worden deze studies te leveren. Om belangstellenden tot medewerking op te wekken, hield Ir. A. A. Meijers in een vergadering van de Afd. Nederland der Vereeniging van Waterstaatsingenieurs in Ned.-Indië, op 29 April j.l. te 's-Gravenhage gehouden, een lezing over „Schets, waarin de op Java voorkomende hoofdzaken van het irrigatiewezen op economisch, sociaal-, landbouwkundig, technisch, finantieel en beheersgebied vergeleken worden met de omstandigheden elders."

Hoe belangrijk deze lezing met haar tal van interessante gegevens ook was, nemen wij hier slechts een en ander over van haar inleiding. Wij hebben daarmee het doel in ruimeren kring, dan die van waterstaatsingenieurs belangstelling voor het werk van bovengenoemde commissie te vragen en op te wekken tot het leveren van bijdragen. Hoevelen, die tijdens hun arbeid in Ned. Indië belangrijke gegevens konden verzamelen en aldaar kostbare ervaring konden opdoen, zouden in staat zijn, hiertoe interessante bijdragen te leveren. Elk op hun eigen gebied, suikerplanters, zoowel als andere landbouwtechnici, waterstaatsingenieurs, als wel bestuursambtenaren, zoowel ambtenaren van den landrentedienst als die van het volkscredietwezen, kwamen min of meer nauw in aanraking met bevloeiing, haar nut, haar bezwaren e.m.d. Jaarlijks verlaat een belangrijk contingent van

[1]) Algemeen Secretaris van het Kon. Instituut van Ingenieurs te 's-Gravenhage, Princessegracht 23.

intellectueele werkers het arbeidsveld in Ned.-Indië om meest in een otium cum dignitate een schat van ervarings- en studiekennis verder ongebruikt te laten liggen. Slechts voor een klein deel komt deze som van moeizaam verkregen kennis in bezit van het algemeen. Door publicaties elk op eigen terrein, in hun speciaal daartoe geëigend tijdschrift, zouden velen tot de onderwerpelijke studie van de economie der bevloeiing kunnen bijdragen.

Teneinde haar eventueele medewerkers eenig kader voor hun studies te verschaffen, heeft de commissie de formule opgesteld: $S = x\ K - y\ O$. Deze formule bedoelt niet te zijn een wiskundig symbool voor de economie van het bevloeiings- of ontwateringswerk, doch niets meer dan een aanduiding der onderdeelen van het vraagstuk, waarover men studies wenscht. In deze formule beteekent: S de jaarlijksche subsidie per oppervlakte-eenheid aan bouwgrond met welke een overheidskas de bevloeiing of ontwatering dient te steunen; x het annuïteitspercentage der melioratiekosten; K de melioratiekosten per oppervlakte-eenheid aan bouwgrond; y de jaarlijksche indemniteit per genoemde eenheid, uitgedrukt in procenten der aldaar geconstateerde productievermeerdering; O de geldswaarde van de productievermeerdering, welke toegeschreven wordt aan de melioratie. De waarde der hiervoren genoemde grootheden vertoont in de betrokken landen der wereld zeer belangrijke verschillen. Het aantoonen en verklaren dezer verschillen zijn voor het onderwerpelijk vraagstuk van bijzonder belang.

Is een genoegzaam aantal van bovenbedoelde studies verkregen, dan zal aan de hand der gegevens, welke zij bevatten, een eindrapport worden samengesteld. Het spreekt vanzelf, dat internationale samenwerking daarvoor gezocht wordt. Een van bedoelde studies is reeds verschenen van de hand van Ir. A. A. Meijers in het *Tijdschrift voor Econ. Geographie*, 24ste jrg., no. 4, 15 April 1933, blz. 115—133, over „Het bevorderen van en leiding geven aan de kolonisatie van nieuwe gronden." Verder zijn er nog enkele andere bijdragen in roneo-type onder belangstellenden verspreid, teneinde op- of aanmerkingen, recenter gegevens e.d. daarop te verkrijgen.

In Ned.-Indië is de medewerking hiertoe nog zeer gering geweest, in Nederland wat grooter. Meerdere bekendheid van deze loopende studie in wijder kring kan wellicht opwekken tot ruimer medewerking, hetgeen wij dan ook als resultaat onzer opwekking hopen te beleven.

A. J. K.

Proza en poëzie van oud-Java, door Dr. C. *Hooykaas*. N.V. P. Noordhoff — Groningen — Batavia C. — 1933, (187 blz.), prijs *f* 1.90, geb. *f* 2.50.

De oud-Javaansche letterkunde kennen slechts eenige Javanen en weinige vakmenschen van ander ras. De vertalingen tot dusver gepubliceerd voor taal-beoefenaars hebben geen bekoring voor anderen wegens de uitgebreidheid en eentonigheid.

Daarom heeft Dr. Hooykaas een zeer beknopte bewerking beproefd van een zevental werken voorzoover zij den Westerling aestetisch kunnen aandoen in inzicht geven in de oud-Javaansche verbeeldingskracht.

Die vertaling in proza, ook van de gedichten, geldt dan de hieronder genoemde werken.

Ardjoena wiwaha, Ardjoeno's huwelijk, een kunstdicht is een stuk uit het bekende Hindoe-epos Maha-Bharata, dat omstreeks het jaar 1000 in oud-Javaansch proza is omgezet en waaruit bijna alle wajangverhalen de gegevens putten.

Het gedicht *Smara-Dahana* dateert uit de twaalfde eeuw en wordt geacht een lofdicht te zijn op den regeerenden vorst van Java, Kama, den liefde-god, die te Dahana zetelde.

De *Kidoeng Soenda*, ook poëzie, verhaalt een brok geschiedenis uit het midden der veertiende eeuw, n.l. van Aijam Woeroek, vorst van Madjapahit, die een prinses uit de Soendalanden ten huwelijk deed vragen, welke echter den dood vond bij een vijandelijk treffen tusschen Javanen en Soendaneezen, als gevolg van het trotsch wanbeleid van den Javaanschen Patih, welk feit den Koning deed wegkwijnen van verdriet.

De legende van *Koendjarakarna* Soendasch proza uit de twaalfde eeuw, verhalende van een Boeddhistisch god, die een kluizenaar, vragende naar de wet der vergelding van goed en kwaad, de verschrikkingen in de hel laat zien, waaraan zondige menschen blootgesteld worden, doch ook de mogelijke verlossing zelfs van den grootsten zondaar.

Ken Angrok, in proza, behandelend de jeugd van den zoon van Bhatara-Goeroe, die hoewel opgroeiend onder het volk, later roover en bedrieger, toch weet zich op te werken tot stamvader van het vorstenhuis van Modjopahit.

Tantri, vijf proza verhalen (middel Javaansch). teruggaande tot het Vóór-Indische Pantja-tantra (5 verhalen), dierfabels voorzien van spreuken en levenswijsheid, welke door een Brahmaan aan een dommen Koningszoon worden verteld.

Ten slotte *de Heilige Bharadah*, een oud-Javaansch prozaverhaal uit de vijftiende eeuw, over een kluizenaar, die door zijn

bizondere magische kracht een booze heks, Tjalon arang vermocht te dooden en dadelijk weder tot leven te brengen, om haar van de mogelijke verlossing te spreken, waarna zij van zonde bevrijd ten tweede male stierf.

O.i. is de vertaler er wel in geslaagd om voor Westersche belangstelling in de oud-Javaansche letterkunde, in den vorm van een goed afgerond uittreksel, een lees- zelfs genietbaar werk tot stand te brengen, in de eerste plaats voor hen, die in mythen en legenden behagen scheppen. Ht.

Geschiedenis der „Koninklijke", door Dr. C. Gerretson. I. Joh. Enschedé en Zonen. Haarlem. 1932.

Wat in andere werken het voorwoord is, meent men hier eerst te moeten missen, maar vindt men dan toch op blz. 409: de oorzaak, de aanleiding tot het samenstellen, in verband daarmede de verstrekte opdracht.

„De herdenking van de 25-jarige werkzaamheid van Dr. H. W. A. Deterding bij de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië is door zijn medewerkers aangegrepen als een welkome gelegenheid om hunnen Directeur-Generaal een blijvend blijk van waardeering aan te bieden. De, hem overgelaten, keuze van dit huldeblijk is gevallen op eene *Geschiedenis der Koninklijke* in de eerste 25 jaren van haar bestaan."

De opdracht tot het samenstellen van die geschiedenis werd gegeven aan Dr. C. Gerretson. De archieven der maatschappij zijn zonder eenige beperking te zijner beschikking gesteld. Allen, hiertoe in staat, hebben hem gaarne inlichtingen gegeven. Ook andere archieven konden worden geraadpleegd. Bij de vermelding van de ondervonden medewerking, noemt Schr. in het bijzonder die van Dr. J. Th. Erb, den uit den Raad van commissarissen aangewezene tot het plegen van overleg waar noodig.

Het drukken en verluchten werd opgedragen aan Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem, die deze „Geschiedenis der Koninklijke", ook wat vorm en kleedij betreft, tot een koninklijke uitgave hebben gemaakt.

Dit eerst deel bevat 405 pagina's 4°. formaat, 30 illustraties, o.w. mooie portretten van de hoofdfiguren en sprekende statistische overzichten, voorts nog een 80-tal blzn. met bijlagen van zeer uiteenloopenden aard.

Nadat naast de liefdesroman, met zijn: krijgen ze elkaar?, de detectiveroman, met zijn: wie is de schuldige?, een plaats heeft

verworven in de lectuur van het op spanning beluste publiek, zou de beurt kunnen komen aan den industrie-roman, met een: komt zij er? In deze richting zijn ook al wel pogingen gedaan, maar niet een van de gefantaseerde verhaal-proeven is, voor zoover ons bekend, zoo boeiend geschreven als de historische roman der Koninklijke, welke toch niet voor roman-lectuur bestemd werd.

Wanneer de Schr. technische bijzonderheden tot pakkende lectuur weet te maken, wanneer hij een geschil tusschen de leidende persoonlijkheden ook voor den lezer een spannend vraagstuk doet worden, wanneer hij de verontwaardiging over laksheid of tegenwerking, de voldoening over bereikt resultaat, de hooge verwachting, verwezenlijkt of tenietgedaan, tot meegeleefde emotie maakt, wanneer hij de vrees van alles te zullen verliezen laat opluchten door een reddenden meevaller, of een soliede millioenen-winstberekening op nihil laat uitloopen, wanneer hij de ellende en het genot, het leed en het lief op het vèrafgelegen Atjehsche ontginningsterrein doet beseffen, dan is daar niet alleen de archiefonderzoeker, de samenvoeger van geschiedkundige gegevens van het werk, maar dan voert daar tevens een talentvol schrijver de pen.

In dit deel zijn Jean Baptiste Auguste Kessler en Henri Wilhelm August Deterding de helden van den roman.

Het loopt tot de lente van 1898. Het brengt niet slechts de geschiedenis van „de Koninklijke" in engeren zin, maar het geeft deze in verband met die der concurreerende groote petroleumondernemingen in Amerika en in Rusland. Het kon aldus besluiten: „Zonder begeerte naar den strijd, maar bereid dien, voor de handhaving van hare positie, zoo noodig, te aanvaarden, ging de Koninklijke met gerechtvaardigd zelfvertrouwen de toekomst tegemoet."

Het is ons niet bekend of dit boek in den handel is. Wij zouden jammer vinden dat 't niet onder ieders bereik kan komen.

Het Vaderschap bij de primitieven, door Dr. J. H. Ronhaar. J. B. Wolters, Groningen, Den Haag, Batavia. *f* 1.25.

Het onderwerp is niet nieuw. Wel, meenen wij, de opvatting van den schrijver. Het gaat om de vraag: is 't juist, dat er primitieve volken zijn, die het coitus-conceptie-verband niet hebben begrepen? Schr. bestrijdt dit, in zoover, dat hij bij eenige volksstammen het geloof aanneemt aan mogelijke invloeden naast dit verband.

Hij onderscheidt volken, die geen juist begrip hebben van hetgeen er bij coitus, conceptie, enz. voorvalt, maar die het verband toch niet ontkennen; volken, die naast dit verband plaats geven aan wonderlijke geboorten, ook zij ontkennen het verband niet; volken, van welke beweerd wordt, dat zij het verband niet kennen of zelfs absoluut loochenen.

Schr. zet zich tot een studie van hetgeen is bijgebracht door auteurs van gezag, en komt dan voor die gevallen tot de conclusie, dat de onwetendheid in deze meer zit aan de zijde der auteurs dan aan die der inboorlingen.

In een 70-tal blzn. leidt hij tot de uitkomsten:

dat men de onbekendheid van het c-c verband ten onrechte aanneemt voor een aantal volken, op grond van hun onvolledige kennis van anatomie, physiologie en embryologie;

dat er op elke cultuurhoogte zijn, die naast de gewone wijze van voortplanting, een afwijkende manier om tot graviteit te komen niet uitgesloten achten (tooveren, bidden, offeren);

dat van die volken, welke genoemd worden om de onwetendheid te bevestigen, vaststaat dat zij het c-c verband wel kennen.

De zeer lezenswaardige brochure geeft de voordracht weer, gehouden op den XVen Ethnologendag te Amsterdam, 9 Jan. 1932.

Ons schoon Indië. Schoolwandplaten, onder leiding van C. L. van Balen, naar schilderijen van Prof. Ernst Vollbehr. D. A. Daamen's Uitg. Mij. 's-Gravenhage.

Niet zoo vlug als 't aangekondigd was, maar het geheel komt er toch. In 1931 (II, blz. 1056) meldden wij dat, op de toen verschenen 6 eerste nummers, spoedig de 3 zouden volgen, welke ons thans eerst onder oogen komen. Al is 't wat later, 't doet ons genoegen, dat de onderneming blijkbaar toch haar voornemen door zet.

Brengen wij in herinnering, dat Prof. Vollbehr in Indië schetsen heeft genomen, deze zijn tot schilderijen verwerkt voor het onderwijs. In heldere kleuren zijn zij, 70 bij 100 c.M., mooie stukken als wandversiering. Onder leiding van den heer Van Balen, directeur der Gemeentelijke Kweekschool te Amsterdam, is bij elke wandplaat een handleiding samengesteld. De gekleurde plaat trekt de aandacht, vraagt de opmerkzaamheid, maar de handleiding geeft o.i. het voornaamste. Zij doet dit op uitstekende wijze. Nu zijn aan de beurt: tabaksonderneming, rijstvelden, woud op een berghelling.

Zoo'n handleiding bestaat weer uit goede losse platen, bij elk

een 12-tal, en eenvoudigen, vrij uitvoerigen tekst, resp. 40, 40, 22 pagina's; elke handleiding in een stevig couvert.

De prijs is niet gering, maar voor het werk toch zeker niet te hoog. Elk der schilderijen kost onopgeplakt *f* 3,75, opgeplakt *f* 4,90. Elk der handleidingen, platen met tekst, *f* 1,25.

Kon. Ver. „Koloniaal Instituut", Amsterdam.
22e Jaarverslag, 1932.

Ook voor 1932 is door de Afd. Handelsmuseum een afzonderlijke mededeeling uitgegeven over de door haar verstrekte inlichtingen en gedane onderzoekingen en is de beschrijving van de aanwinsten der Afd. Volkenkunde apart verschenen.

Het instituut heeft weer over een jaar van groote bedrijvigheid te rapporteeren. De noodzakelijkheid, om op velerlei gebied van voorlichting te dienen, heeft zich niet minder doen voelen dan in tijden van algemeenen voorspoed. De toevoer van middelen gaf echter duidelijk een beteekenisvolle vermindering aan, deze zal voor 1933 nog ernstiger worden.

Enkele cijfers:

	Subs. v/h. Rijk:	Subs. v. Amst.:	Van particulieren:
1931	*f* 90,000	*f* 50,000	*f* 99,253,65
1932	„ 90,000	„ 45,000	„ 82,263,92
1933 (raming)	„ 58,500	„ 30,000	„ 65,000,—

Over het museumbezoek wordt gemeld:

„Het museum werd bezocht door 45,423 personen (vorig jaar 66,824), w.o. 7000 (v.j. 6859) leerlingen van scholen; het museumbezoek is derhalve opnieuw vrij sterk afgenomen, ondanks herhaalde pogingen om dit te bevorderen. In dit verband heeft het de aandacht getrokken, dat b.v. de Ind. Tentoonstelling in het Westbroekpark te 's-Gravenhage, waar slechts een gedeelte was te zien van hetgeen in het museum van het Kol. Inst. valt te aanschouwen, is bezocht door leerlingen van een Amsterdamsche school, die nog nooit in ons museum geweest waren."

De bibliotheek kan een toeneming van bezoekers van de leeszaal vermelden, 3187 tegen 2954.

In het verslag van de Afd. Handelsmuseum wordt een denkbeeld gegeven van het gebruik, dat gemaakt is van de vele fraaie stukken, geschenk van het Uitvoerend comité der Nederlandsche deelneming aan de Int. Kolon. Tent. Parijs 1931 (2de Ned. paviljoen). Daaruit blijkt, dat deze objecten niet het lot deelen van zoovele voorgangers, die, na afloop van een tentoonstelling, volkomen verloren gingen.

Deze afdeeling nam, op verzoek van het Gemeentebestuur der Residentie, in samenwerking met de afd. voor Volkenkunde, de inrichting op zich van het grootste gedeelte van het hoofdpaviljoen der te 's-Gravenhage gehouden koloniale tentoonstelling.

Zij richtte voor de 26e en 27e Jaarbeurzen te Utrecht de koloniale afdeeling in.

In het instituut werd in Augustus een tentoonstelling gehouden met betrekking tot het postverkeer van ons land met de overzeesche gewesten.

Zooals reeds aangestipt, zijn „Inlichtingen en onderzoekingen" als afzonderlijke uitgave verschenen. Daarin worden de groepen behandeld: aetherische oliën, cacao, dierlijke producten, geneesmiddelen, gommen en harsen, hout, minerale grondstoffen, oliën en vetten, plantenziekten en plagen, rubber, specerijen, suiker, tabak, vezels, vruchten, zetmeelgewassen, en eenige varia.

Uit hetgeen gezegd wordt over de publicatiën van de Afd. Handelsmuseum nemen wij over, dat verschijnt „Flora of Suriname". Dit werk zal bestaan uit 4 dln.; van elk dezer is in 1932 het eerste stuk verschenen. Voordat Prof. Pulle, die de redactie voert, met zijn leerlingen en medewerkers hun ganschen arbeid voltooid zullen hebben, zullen eenige jaren verloopen; naarmate de tekst voor de afzonderlijke Surinaamsche plantenfamilies gereed komt, zal telkens een nieuw stuk van de 4 dln. het licht zien.

De Afd. Volkenkunde kon weer een rijke aanwinst van ethnographica opgeven. Zij werkte met de Afd. Tropische Hygiëne samen voor een inzending op de tentoonstelling „Moeder en kind" in Juni en Juli '32 te Amsterdam. Van de vermelde reizen noemen wij die van den directeur, Prof. J. C. van Eerde, naar Helsingfors, Wyborg, Sortavala en Valamo, waar vooral de archaeologische en ethnografische verzamelingen veel belangwekkend vergelijkingsmateriaal bevatten. Over de verstrekte inlichtingen komt dit teeken des tijds voor:

„Wat het binnenland betreft, teekende zich duidelijk af de figuur van den handel in Nederland, die kennis neemt van hetgeen de bevolking in Indië wenscht en behoeft en die zich meer direct gaat richten tot niet-Europeesche importeurs. Was reeds ten vorigen jare het aantal vertalingen van in de inlandsche talen gevoerde correspondentie toenemend, in 1932 kwam het vrij veelvuldig voor, dat briefwisseling uit en naar Indië, advertenties, opschriften en gebruiksaanwijzingen op verpakkingen, enz. in of uit inlandsche talen moesten worden overgebracht."

Wij kunnen hier niet ingaan op de verslagen van Atjeh-, Bataksch-, Minangkabau-, Oostkust van Sumatra-, Z. Sumatra-, Ned. Java-, Bali- en Molukken-Instituut.

Hoogst interessant is hetgeen bij Afd. Tropische Hygiëne vermeld wordt over onderzoekingen, in het bijzonder aangaande gele koorts, ziekte van Weil en anopheles in verband met malaria. Deze afdeeling mocht zich op 8 September verheugen in het bezoek van H. M. de Koningin en H. K. H. Prinses Juliana.